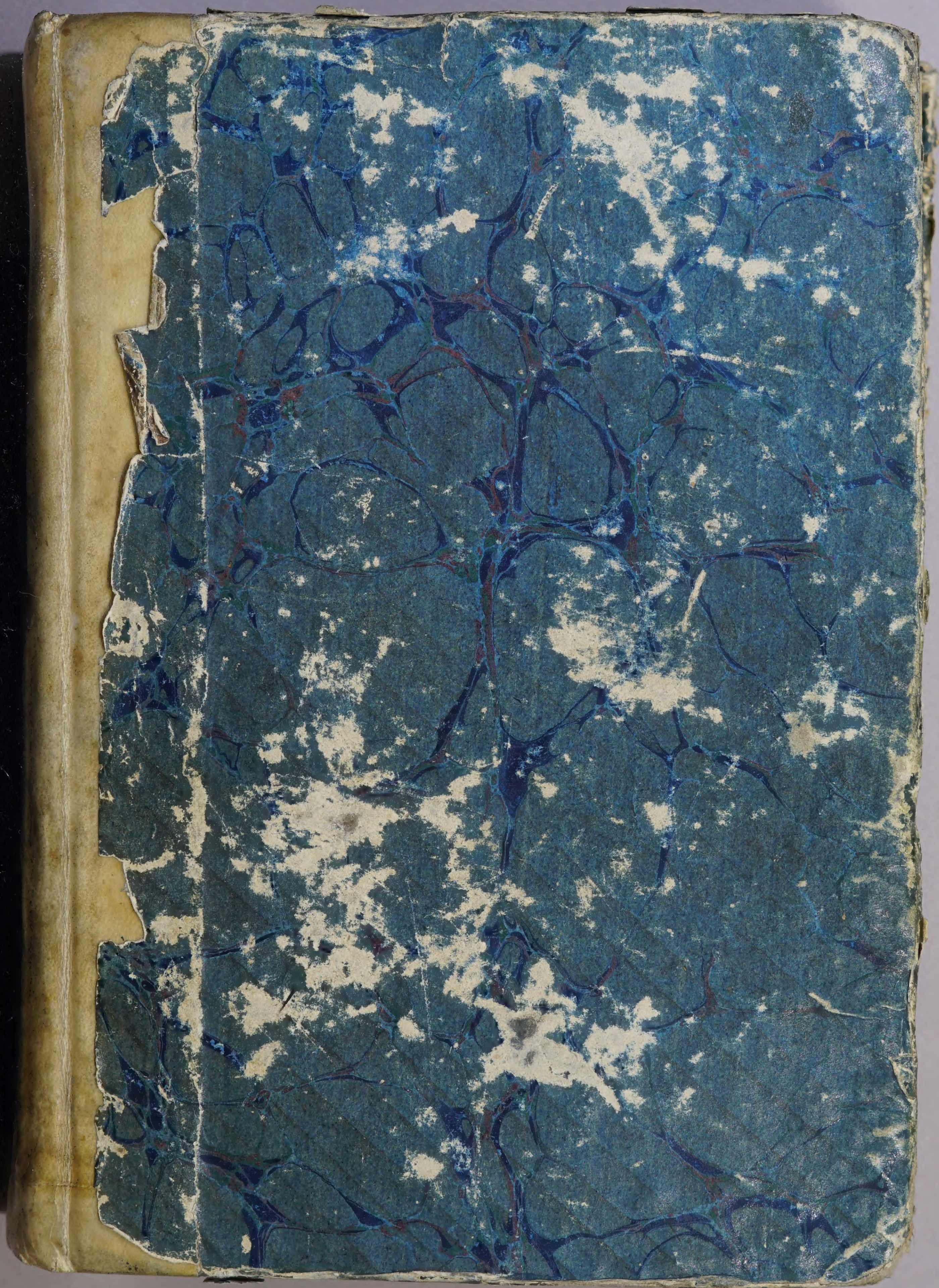

GAUDEO

IO. PETRI MAFFEII BERGOMATIS

E SOCIETATE IESV

HISTORIARVM INDICARVM LIBRI XVI.

SELECTARVM ITEM EX INDIA Epistolarum eodem interprete Libri IIII.

Accessit Ignatij Loiolæ Vita postremo recognita. Et in Opera singula copiosus Index.

CVM PRIVILEGIO.

VIRTVTI SIC

CEDIT INVIDIA.

VENETIIS, Apud Damianum Zenarium. 1589.

Priuilegium Senatus Veneti.

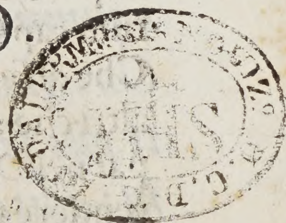
PAschalis Ciconia Dei gratia Dux Venetiarum &c. Vniuersis & singulis Rectoribus quarumcunque terrarum, & locorum nostrorum, cęterisq; repreſentantibus, Iuſdicentibus, Officialibus, & Ministris nostris quibuſcumque; necnon Magistratibus huius Vrbis nostræ Venetiarum tam præsentibus, quàm futuris, ad quos hæ nostræ peruenerint, & harum executio spectat, & spectare poterit, significamus heri in Consilio nostro Rogatorum captam fuisse partem tenoris infrascripti, videlicet; Che al fedel nostro Damian Zenaro sia concesso, che altri che egli, ò chi hauerà causa da lui non possa stampar nel Dominio nostro, ouero altroue stampato in esso vendere per spatio d'anni vinti prossimi venturi le Historie delle Indie latine & volgari di Pietro Maffei, sotto pena di perder le opere, che si trouassero, & di pagare ducati trecento da esser diuisi vn terzo alla Pietà, vno al Magistrato che farà la essecutione, & l'altro all'accusatore: douendo esso supplicante osseruare quanto per le Leggi nostre è disposto in proposito di stampe: Quare auctoritate supradicti Consilij mandamus vobis, vt supradictam Partem obseruetis, & ab omnibus obseruari, ac vbi opus fuerit, registrari, præsentantique restitui faciatis. Dat. in nostro Ducali Palatio die 7. Augusti Indictione prima M D LXXXVIII.

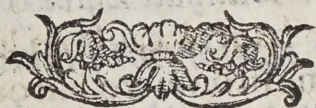
Laurentius Massa Secretarius.

PHILIPPO REGI CATHOLICO.

SVPERIORIBVS annis, cum ad componendas Lusitaniæ res, Olisiponem ipse venisses, Catholice Rex, hortata me tua est Maiestas, vt inchoatam Henrici Regis nomine auunculi tui rerum Indicarum historiam, pari alacritate studioq; persequerer. Feci quod iusseras: totumq; contextum narrationis, à primo nauigationum exordio, ad vsque Soceri tui Ioannis eo nomine Tertij Regis obitum, pro mea tenuitate perduxi. Quo longius ne progrederer, annalium exinde series, vt in tantis & rerum motibus, & locorum interuallis, partim intercisa,

partim etiam neglecta, prohibuit. Neque verò mihi diutius deliberandum fuit, cuinam opus hoc qualecunque, recepta iam consuetudine, destinarem. Debebat hoc tuis erga se meritis nostra Societas vniuersa. Idipsum nominatim à me tua de me iudicia, meaq́ summa in te pietas exigebant. Postremò res loquebatur ipsa, æquum esse, vt cuius in primis virtute opibusq́ Christiana res nititur, huic potissimum, explorati pijs felicibusq́ maiorum suorum armis Oceani; aditarum quæ auditæ non erant, gentium; propagatæ vna cum imperio in vltima loca rectæ in Deum fidei, si minus facunda splendidave; certe, quoad eius fieri potuit, syncera atque accurata explicatio dicaretur. Quæ me, Rex Optime & Maxime, perpulerunt causæ, vti præ cæteris offerre tibi mearum lucubrationum fœtus auderem; eædem, opinor, Clementiam istam fastigio tam excelso parem adducent, vt eos in lucem, sub Augusti nominis tui præsidio tutelaq́, prodijsse patiare. Quod reliquum est, Maiestatem tuam Deus immortalis ad sui nominis gloriam, & Ecclesiæ catholicæ firmamentum, quam diutissime tueatur incolumem.

IN

IN HISTORIAS INDICAS RERVM MEMORABILIVM

Index.

A

Ale-

JNDEX.

Mocri-

Ad Ter-

C

INDEX.

Chia

Dofar

E

Fran-

G

L

Lauren-

Mures

N

O

P

Porca

Q

R

Rosal-

S

Taba-

INDEX.

T

S. Vin-

Indicis in Historias Finis.

EPISTOLARVM INDEX.

IN

IN EASDEM INDEX RERVM MEMORABILIVM.

Baptis-

Chri-

Iapo-

M

N

INDEX.

Rex

Indicis in Epistolas Finis.

IN IGNATII VITAM CAPITVM INDEX

Libri Primi.

LIBRI SECVNDI.

Igna-

IN EANDEM RERVM MEMORABILIVM INDEX.

A

Baiona,

B

C

Domi-

Ferdi-

INDEX.

Vene-

Mar-

Salman-

Ten-

INDICVM FINIS.

Errata sic corrigito in Historijs.

Fol.	pag.	lin.		
3	1	vlt.	Terzanabale	Terzanabali
8	1	8	In mare internũ Cuama	In mare internum; Cuama
23	2	10	Betele	Betel
34	1	9	De more distinxerat	de more gẽma disti nxerat
35	1	19	Batrius	Barrius
65	1	15	ac durum	asperumque
67	1	3	Somatam	Somatram
113	1	16	pogo	pago
123	2	12	Conniuete	Conniuere
138	1	10	Per hunc modo	Per hunc modum
164	1	4	tamidu	tam diu.
176	1	34	zamoeni	Zamorini.
195	2	6	obeundum	abeundum
196	2	10	quartana verus	quartana vetus
200	1	16	atque vbi quot	atque vbi quod
202	2	15	& ferentes	ferentes
227	2	19	in am	in eam
228	1	18	turbarum	tubarum
248	1	10	Subtraherent	subtraheret
250	1	15	in piso	in ipso
251	2	35	Alencastrium	Castrium
261	2	27	traiecturos	traiecturus
276	1	15	paulo	pabulo
279	1	6	acerba	acerbe
282			eo eo	ex eo

In Epistolis, & in Vita Ignatij.

5	1	12	habeas	obeas
9	2	34	nauti	nautæ
13	1	5	verum	rerum
15	2	19	versum	rursum
18	2	10	Conflata	Conflatas
33	1	15	vmbra culta	vmbracula
43	2	26	Confidete	confidete
44	1	2	cui illis	cur illis
49	2	30	se se admodum expedirent	se se ægre admodum expedirent
55	1	33	Amidiam	Amidam
60	1	29	actentur	arctentur
65	1	i pri.	deest	mis nostris euellet?
69	1	25	dixisses atque vt est,	dixisses; atque vt est,
107	1	8	daret (uperfederet	dare superſedere
113	1	33	illius corias	illius copias
127	1	7	Loioleta familia	Loioleia familia
132	1	20	vehementis irritatus	vehementius irritatus
142	1	12	grauiquædam	grauia quædam
148	2	2	pedidus	pedibus
153	1	29	variæ pp Christũ exerceret	Varie propter Christum exercetur
155	2	23	paluſtris	plauſtris
161	2	13	euertere fordes	euerere ſordes
169	1	2	ne si quid ſuſcipionis	ne si quid ſuſpicionis
		15	ingenti ſuo periculi	ingenti ſuo periculo
171	2	13	adiungeret	adiungerent
174	1	8	exemplis vis	exempli vis
174	2	36	cum cæteris collegijs	cum cæteris collegis
176	2	14	incommodæ ſuſcipione	incommodæ ſuſpiciones
180	2	9	Lutheriani peſtem	Lutherianam peſtem
182	1	vlt.	admiretur	admiraretur
183	1	15	precesq; ipſius maieſtate	precesque pro ipſius maieſtate

f.183.p.1.l.30.deſpoſito. depoſito. f.183 p.2.l.21.tũ ex ijs. cũ ex alijs. f.187.p.1.l.3. ille nihil. ille cũ nihil. f.193 p.1.l.34. inuitatis. inuitatus. f.1 4.p.1.l.36. alijs. alij. f.202. p.1.l.34. concilij. conſilij. f.203.p.2.l.20. fatigationem. factionem. f.204 p.1.l.10. imperitia. imperia. f.205.p.2.l.28. nec. ne. f.211.p.1.l.32. ragia. regia.

IOANNIS PETRI MAFFEII, HISTORIARVM INDICARVM

LIBER PRIMVS.

ETERNAE mentis numen atque consilium, quo ab ipsis mundi primordijs vniuersa pariter, & singula gubernantur; fide potius & silentio venerandum, quàm argumentis ac disputationibus indagandum, iure præcipiunt sapientes viri. Nihil est enim, cœlesti rerum omnium dispensatione, vel propter ipsius vim atque constantiam illustrius, vel propter humani luminis imbecillitatem obscurius. Veruntamen, quoad homini speculari fas est, quantumque valet mortalis tarditas ex ipsis duntaxat rerum euentis existimare; diuinæ prouidentiæ ratio videtur eiusmodi, vt ingentium operum quæ molitur, multo ante fundamenta iaciat; eaque per occultas causas, & incrementa latentia, sensim ad tectum

faſtigiumque perducat. Id adeo, ſi quis animum aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria facile intelliget. Poſt diram illam totius orbis terrarum eluuionem, cum denuo genus humanum in omne ſcelus atque flagitium rueret, vniusque veri Dei cultum cum dæmonum ſeruitute commutaret; ne paulatim vniuerſa interiret pietas, peculiarem ſibi populum diuinæ legis cuſtodem, religionis adminiſtrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum eſſe decreuerat. Quot ante ſeculis, eam vnam in rem, eximia fide ac ſanctitate virum, Abrahamum, ex hominum fœce ſeuocauit, & propria inuſtum nota ipſum, & prolem eius, tanquam generoſi armenti ſobolem, & quidem præclara cum teſtificatione ſepoſuit! Rurſus, hoc ipſo populo per ſummam impietatem atque perfidiam rebellante, lucem veritatis, procurationem ſacrorum, & ipſamet adoptionis iura Deus alio transferre ſtatuerat. Quam multis ante annis vrbem Romam exſurgere, & à paruis initijs ad ſummum in terris imperium euehi paſſus eſt! Nimirum, vt Eccleſiæ principatum, ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atque, vt vnde omnes populi, & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus, ac ſuperſtitiones paulo ante petijſſent; inde in omnia regna prouinciasque, ſine vllo erroris metu, ſacroſancta Pontificum ſcita, & caſtisſimæ cœremoniæ, & bene beatęque viuendi verisſima præcepta manarent. Denique ſuperiore memoria, cum ex eadem Vrbe ſalutarem Chriſti doctrinam in remotisſimas nationes propagare vellet, quæ lumen Euangelij, vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria, ſeu longinquitate reſtinxerant; quampridem fortium & experientium virorum excitauit ingenia, vt ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum ſolis, tum ad occaſum per ſummam animi contentionem, perque ſumma pericula & difficultates pertinaci ſtudio exquirerent! Videlicet quo per mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel terra nata, vel manu facta, vel alia quælibet in vſum vitæ, pro locorum, & regionum varietate permutant; interea occaſionem nacti ſacerdotes & vitæ innocentia, & Chriſtianæ facundiæ laude præſtantes, ex auctoritate Romani Pontificis verbum Dei longè lateque diſſeminarent; errantesque mortalium greges ab

infelicibus

infelicibus vepretis ac ſaltibus, ad læta Domini paſcua caulaſque traducerent. Cuius tam glorioſi facinoris, tamque longinquę nauigationis (ad quam neque fabuloſi illi Argonautę, neque in cœleſtium numerum falſo relati Bacchi, Herculesve vnquam adſpirarunt) quoniam decus ac titulos partim Luſitania, partim Luſitaniæ finitima Bętica ſibi iure quidem optimo vindicat; quæ à Bęticis ad ſolem occidentem præclare geſta ſunt, ſcriptores alij perſequentur. Nos, quoniam cuncta complecti pene infinitum eſſet, Luſitanicæ tantum conquiſitionis, præſertim vero promulgati ad meridiem, & orientem Euangelij initia, progreſſuſque (quando ita iubemur ab ijs, quorum à nutu diſcedere eſt nefas) in vnius Dei gloriam, & ſolatium Eccleſiæ Chriſti vniuerſæ, latinis maximè litteris conſignare decreuimus. Quæ cognitio piorum animos variè, ni fallor, afficiet: lętabuntur haud dubiè, tanta iam ex parte væſanis gentium ritibus, ac deteſtabili Deorum inanium cultu ſublato. punget eos rurſum, atque adeo terrebit, improborum ſcelere, & prauis dogmatibus agitata, ex orbe noſtro ad inſulas longe, vt inquit Eſaias, atque ad vltimas terras tanquam indignabunda propàlam migrans Chriſtiana religio: vt vel Deo vindice regnum à nobis itęm auferri; vel colluſtrato lucis Euangelicæ radijs toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effetæ iam ac ſeneſcenti naturæ finis propediem adeſſe videatur. Verum hæc ſummus ipſe rerum arbiter pro ſua infinita bonitate ac ſapientia moderabitur. Nobis rem tantam parendi magis alacritate, quàm perficiendi facultate ſuſcipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta cum ſacris, tum profanis in rebus, ſupra naturæ vim atque ordinem facta ſubinde exponentur, narratio noſtra plus fortaſſe admirationis apud quoſdam ſit habitura, quam fidei. Quocirca denuntio profiteorque iam nunc; me nihil in medium eſſe allaturum, niſi quod è publicis tabularijs, aut probatis auctoribus, quive interfuere ipſimet rebus gerendis, accepero. Quæ mihi copia, quo promptior & expeditior eſſet; non ſubterfugi quominus Oliſiponē vſque, commorandi cauſa contenderem. qua ex vrbe, quod in Oceani velut imperium, peropportuno imminet loco, atque ob id ipſum antiqua regum Luſitaniæ ſedes eſt; omnia ferme Indica-

rum expeditionum consilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omninò antiquius vel fuit, vel esse debuit. Nam alioqui, neque Deus immortalis, cui nostra omnis vni desudat industria, commentis ac mendacijs delectatur; & me ipsum mortalibus rebus iam pridem valere iussis, fingendi, vel adulandi causas omnes procul habere par est. Sed iam ad institutum aggredior.

Orbem terræ vniuersum tres in partes diuisit antiquitas. Inuenti demum hi noui tractus quartam adiecere: si quarta appellanda est, quę vna reliquis omnibus magnitudine ferme par est. Neq; tamen hęc recentiora tantummodo, sed veterum quoq; finium haud exigua spatia prisci homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus describendis Ptolemæus vir cæteroqui summus, & alij geographi insignes hallucinati sunt; & Africę terræ quicquid à Praso promontorio, & interiore Aethiopia, & Lunæ montibus in Austrum extenditur, multæq;, & ingentes tum Africo tū Indico littori obiacentes insulę, quamuis accuratam eorū diligentiam notitiamq; subterfugere. Nauigandi vero, ante centesimum annum, vel apud Hesperios populos tāta fuit inscitia, maritimo videlicet vsu astrolabij nondum excogitato, vt ab ora discedere, & alto Oceano se committere nequaquā auderent: sed littora caute legentes, vbi ad æstus maris, aut breuia periculosa peruenerant, quasi repagulis quibusdam à natura, seu numine obiectis, reciperent illico sese, & longius tendere quodammodo nefas arbitrarentur. Itaque promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunariæ; rudi sane vocabulo, caput Non, ea tempestate vulgus nautarum appellare solitum est, propterea quod si quis id promontorium superare male sano conatu esset ausus, eum ad suos vltra esse rediturum negarent. Hæc igitur loca gentesque, lingua, moribus, superstitionibus adeo dissonæ, vti Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Euangelio collustratæ sint, quo clarius pateat, paulo mihi altius ordienda tota res est. In ijs Lusitaniæ regibus, qui prospero euentu rem & suam, & Christianam auxere, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine Primus, qui, transmisso in Africam exercitu, Septam vrbem, quam Procopius Græce Septon, alij septem fra-

trum

trum ciuitatem appellant, de Mauris cepit insigni victoria. Huic è Philippa Alencastria Eduardi Sexti Britanniæ Regis nepte, filij fuere quinque, è quibus tertio, vel, vt alij affirmant, quarto loco natum Henricum, scriptores merito in cœlum vsque laudibus ferunt: quando præter bellicam virtutem, quam in eius vrbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit sanctimonia vitæ, eaque in Deum, & superos omnes, ac beatam præcipuè Dei matrem obseruantia, vt in summa corporis firmitate, summaque licentia, illibatum virginitatis florem ad extremum vsque spiritum retinuisse credatur. Is, Ioanne patre post fractam Maurorum audaciam vita functo, licet perfidum, & consceleratum genus hominum porro insectari, nec tantum è Mauritania, sed ex Africa tota exterminare percuperet; tamen, quod ad hæredem regni Eduardum fratrem natu maximum eiusmodi expeditio pertineret; ipse interim ad alia non minus præclara se se conuertit, quæ suis & auspicijs aggredi, & sumptibus tolerare se posse confideret. Præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem Dionysius tritauus Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoque magistratu non exiguos annuos reditus, & vectigalia capiebat. Hæc illi dies, noctesque apud animum suum agitanti, nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius, vel immortali Deo gratius visum est, quam incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere, & rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extendere. Cuius rei perficiendæ eo maiorem veniebat in spem, quo se acrioribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli: & per eos forte dies allatum erat, quosdam è Britannia, & Gallia mercatores vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris dæmonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè sententia Henrici animo insedit. quare confestim adhibitis mathematicis, multa de situ orbis, deque cœli plagis exquirere; multa etiam, vt erat acri, & solerti ingenio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea de captiuis Tingitanis, & accolis interioris Libyæ sciscitari. Denique dum cuncta circunspicit, reique magnitudinem, ac difficultatem apud se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad sacrum promontorium cōdendo Terzanabale (quam deinde Vil-

lam infantis dixere) fama est per quietem cœlesti monito clementer increpitum, quod cogitata conquisitione tamdiu superſederet, remque adeo piam, & laudabilem vltra differret. Itaque mane, vt primum euigilauit, ſine vlla dubitatione duas in pręſentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat, precatusque cœli reginam, vti volens, ac propitia cœptis adeſſet, curſumque dirigeret; lectisſimos è copia Turdetana magiſtros vtrique præponit, & ingentibus oneratos promisſis, quam longisſimè prouehi; & extimos Africæ tractus, ac gentes accurate explorare iubet. Ij, licet laboris, & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate, & inſita Luſitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Christo nato, ſupra milleſimum quadringenteſimus decimus) rem alacres fidentesque ſuſcipiunt. Itaque populo fauſtis ominibus, & acclamationibus proſequente, cum in Auſtrum vela dediſſent, vltra Atlantis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuiſſe diximus, leucas circiter ſexaginta (recentioris menſurę nomen id eſt, quattuor fere millia paſſuum ſingulæ continent) ad Ganariam promontorium deuenere. Quo ne longius tenderent, partim nouis aquarum æſtibus vadisque, partim etiam procurrentis promontorij longitudine deterriti ſunt. Eadem cauſa decennium ferme totum alios deinceps aliosque prohibuit, quo minus è ſententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à ſuſcepto conſilio deſtitit: quippe tum ex Afrorum ſermone, tum ex mathematica ratione certisſimis compererat argumentis, ab ora Mauritaniæ, continentes ac perpetuas regiones vltra æquatorem extendi: quæ ſi pedibus peragrari ardores, aut ſolitudines vetuiſſent; mari certe, modo perſeuerantia non deeſſet, adiri, cognoſcique poſſe confideret. Nec eum ſpes fefellit. Siquidem anno demum à partu Virginis milleſimo quadringenteſimo vigeſimo, cum ſeſe intrepide nauarchi alto mandaſſent, multis, & periculoſis iactati procellis, varias primum inſulas, ac deinde remotiora in ſingulos annos Africæ littora, ad vſque Leænam (id monti nomen eſt leucis a Ganaria tercentis, & ſexaginta) ſingulari Dei beneficio cognouere. Quorum è numero viri tres præcipue meriti felicitate virtuteque ſunt, vt eorum nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent.

dicarent. Fuere autem, Ioannes Consaluus, & Tristanus Vasæus, qui omnium primi longe à continenti recedere, & vasto ac furenti Oceano se se credere minimè dubitarunt: ac partim ventis ablati, partim animi robore, consilióque prouecti, insulas aliquot, in ijs vnam hodie nobilissimã ditissimamq́;, cui à Materia nomen est; ad Lusitanicũ imperium adiunxerentenq́; Ægidius Annius, qui syrtibus euitatis, & accurate obseruato maris æstu recessuq́;, Ganariã promontorium eximia nauigandi arte ac scientia denique flexit, & Christianæ fidei ad Hesperios Aethiopas, aliasque inaccessas antea nationes aditum aperuit. Hos autem, Henricus, & qui deinceps eorum industriam subsequuti sunt, pro cuiusque meritis ac laboribus ample remuneratus est. Ac, ne conquirendi ardor in posteris refrigesceret; à Martino V. Pont.Max. impetrauit (quod ipsum ab alijs deinde Pontificibus confirmatum est) vti quicquid à Ganaria ad vltimam vsque Indiam patefieret, id quam optimo iure, & conditione Lusitanicæ ditionis esset. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis Henricus cum aliquot locis templa extruxisset, ac varias in regiones munijsset viam Euangelio, plenus gloria, & rectè factis migrauit in cœlum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonsus V. vt primum regni potens fuit (nam Eduardus pater ei mature decesserat, fuitque sub tutoribus ad septimum vsque decimum ætatis annum) quamquam finitimis & domesticis implicitus bellis, in eandem tamen laudem accerrime incubuit, perque strenuos Duces, & Gubernatores, ab Leæna monte ad Arsinarium (quod recentiores viride caput vocarunt) atque inde ad vsque Diuæ Catharinæ promontoriũ (is locus est vltra Aequatorem gradus, partesve, duas & semis, hoc est leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæum, & arma Lusitanica protulit. Multæ etiam insulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco non est operæpretium: & commercia varijs cum nationibus instituta. Sed cum Aethiopibus præcipuè occiduis, quam regionem hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quam ingenti fluuio Zanagæ impositam loci opportunitate illecti olim negotiatores vndique confluebant. Patet autem Guinea latissime, & quamquam Zonæ mediæ fer-

me subiecta flagrantissimo sole torretur; non tamen idcirco (vt falso prisci putarunt) ab incolis est deserta: quinimmo plurimos numerat populos: è quibus maritimi pisce; mediterranei partim lacertis & immundis animalibus, partim, vbi cœlum fauit, nonnullis frugibus & lacte vescuntur: mutantque subinde loca, non per vicos aut oppida, sed per familias plerunque dispersi: eaque familiæ sæpe inter se, propter inopiã, de aquatione ac pastione decertant: infelix genus hominum, ac seruituti natum, & cum alijs nominibus, tum vnius veri Dei præsertim ignoratione miserandum. Cum ijs igitur per captiuos interpretes agi cœptum à Lusitanis. & quamquam initio propter suspiciones mutuas, vt in re tam subita ac noua, turbatum est; atque etiam ex insidijs Christiani aliquot interempti; tamen cognita mox Lusitaniæ Regum iustitia, & nostrorum comitate ac beneficijs deliniti barbari metum posuere: & commeandi contrahendique libera potestate facta, cum veste varij generis, & varijs domestici vsus instrumentis, ebur, & aurum, & mancipia permutabant, nullius aut ementium, aut vendentium æque bona conditione, atque ipsorum, qui venum dabantur, quippe ex Aethiopiæ sabuletis in opima Lusitani regni arua, & ex tugurijs & mapalibus Olisiponem classe translati, vel ipsa vrbis frequentia rerumque omnium copia, paulatim ad mansuetudinem, & humanitatem erudiebantur: &, quod longe præstantius est, mysterijs Christianæ religionis postmodum imbuti, & cœlesti lauacro expiati, è peregrinis dæmonum seruis, hominumque mancipijs, Angelorum ciues, & domestici Dei repente euadebant. Hisce rebus ita institutis, admodum expedire visum, ad mercimonia tuenda, atque ad retinendam cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis castella excitare. Quæ dum summa Aethiopum voluntate exstruuntur, interea morbo laboribusque confectus Alphonsus emoritur. Dein regni gubernacula suscepit Ioannes eo nomine Secundus, lætis admodum auspicijs: quando per idem tempus in Aethiopia Christiano primum ritu litatum est; barbaris ad noua sacra cæremoniasque stupore defixis: Lusitanis vero inter ipsam diuinam rem gaudio lacrymantibus, quod sua potissimum opera verus Dei cultus in longinquas adeo mundi partes gradum fecisset: nempe vt impuris fœ

data

data victimis loca purgaret: breuique ingentem animorum vim à possessoribus iniquis in Christi libertatē assereret. Quo nuntio magnam in spem erectus Ioannes, vt erat generosi maximè spiritus animique Rex, non modo parta retinere, sed etiam omni ratione amplificare constituit. atque illud præsertim summo conatu peruestigare, num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum, vel mari, vel terra transitus foret. quippe iam tum præter acerrimum propagandæ Christianæ fidei studium, ad beatas etiam Arabiæ gazas, & Indici littoris opulenta commercia mentem, & cogitationem adiecerat. Quam ad rem in primis idoneum ratus, cogniti iam littoris dynastas amicitia comprehendere; haud ita difficili negotio id est consecutus, pacemque & societatem certis legibus fecit cum Bezeguico, & Caramansa, Baio Samano, alijsque regulis. dein ad vlteriora exquirenda probatæ virtutis fideique homines familiares suos dimisit. atque id quo libentius facerent; ac minore cum erroris periculo se se vastum in Oceanum darent; peritissimis ea tempestate mathematicis Rhoterico, & Iosepho Medicis suis, itemque Martino Boemo, qui se Ioannis Monteregij alumnum ferebat, negotium dedit, aliquid communi consilio excogitarent ad cursum nauium in pelago quamuis ignoto regendum: vt vel abductus à conspectu familiarium sibi syderum nauta, quam tamen cœli plagam, quam remota ab orbe nostro loca teneret, aliqua posset ratione conijcere. ij, quam acerrimo studio re diu multumque agitata, astrolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos stellarum motus duntaxat Astronomi adhibere consueuerant, præclaro sanè inuento ad vsum rei maritimę transtulerunt: ac pari solertia declinationum tabulas confecere, quibus hodie naucleri ad explorandam locorum (quemadmodum Cosmographi appellant) latitudinē vtuntur: vt non parum, hoc etiam nomine, tota Europa Lusitaniæ debeat. Quod si vt latitudinis, ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent; nullo propemodum errore perpetuum maris ac terræ cingulum, continuo circumactu, viatores periti conficerent. Sed quia ab ortu in occasum, vel contra ab occasu in ortum, nihil est in perpetua cœli conuersione certum ac stabile, quo dirigere cursum, accessusve aut recessus emetiri possimus (namque illa ex errantium syderum opposítu subtilis ac perobscura

collectio,

collectio, nequaquam eſt ad hanc quotidiani vſus rationem accommodata.) iccirco nullidum longitudinis gradus notari, neque plane perſpecta potuit eſſe ratio itineris. in quo nauium rectores periculoſisſimè ſæpe falluntur. credo equidem, in hoc, vt pleriſque alijs humanis in rebus, ad mortalium vel acuendam induſtriam, vel coercendas cupiditates, hac tanta difficultate diuinitus interpoſita. Veruntamen eius inſtrumenti beneficio mirum quanta nauticæ rei acceſſio facta ſit. quinetiam ex eo tempore Chriſti diſciplina manare longius cœpit: plures quippe iam viri & prudentiæ, & pietatis laude præſtantes, certatim ad huiuſmodi expeditiones vltro ſemet regi offerebant: è quibus Iacobi Cani conſtantia & virtus in primis enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonſi proceſſit ad oſtium ingentis fluuij, qui ex ipſis Nili fontibus originem trahens, Zaires ab incolis dicitur: ac tanta aquarum vi, præſertim hyeme, ſeſe in Oceanum infert, vt prodatur in octoginta millia paſſuum ab eo vinci mare. quod ex dulci nimirum hauſtu præternauigantes intelligunt. Columnas aliquot Ioannis iuſſu è Luſitania ſecum aduexerat Canus: quibus præter Crucis figuram, & regij ſtemmatis inſignia, Latinis & Luſitanicis verbis erat inſcriptum, quo quæque terrarum ſpatia rege, quo duce, quo tempore aperta forent. Ex ijs ergo columnis vnam, ditionis Luſitanicæ teſtem, in oſtio collocat: deinde aduerſo flumine ſubuectus, errantes pasſim Aethiopum greges videt, atro colore, vibratoque capillo, vt cæteros, veruntamen, vt vberiore ſolo, ſic etiam ingenio moribusque longè mitiores. quippe leuibus duntaxat munuſculis, & benigno vultu inuitati, ſeſe aduenis tanta ſecuritate credebant, vt eorum quoque nauigia ſine vllo metu, vel ſuſpicione, inuiſendi gratia conſcenderent. Veteres amicos, vel conſanguineos diceres, ſi communio intercederet linguæ. Sed è multis ac varijs interpretibus inuentus eſt nemo, qui ſermonem gentis teneret. nutibus ergo agebatur. quibus haud ægre cognitum eſt, præpotentem regem, cui cuncti pareant, plurium dierum itinere introrſum abeſſe. Quo audito Canus aliquot è ſuorum numero ad ſingula propius exploranda incolis ducibus mittit in regiam. ijsque obſidum loco relictis, præcipuæ indolis quattuor ipſe vicisſim Aethiopas in Luſitaniam aſportat, perſancte polli-

[illegible] citus,

citus, quintadecima Luna (quæ temporum ibi momenta obſeruantur) ſeſe illos incolumes patrio redditurum ſolo. ij porro, inter nauigandum, & Cani cura, & ſua ipſi docilitate, Luſitanici ſermonis conſuetudinem nacti, de Congi regno (ſic enim appellari denique patuit) deque eius opibus, ritibus, inſtitutis cuncta poſtmodum ex fide atque ordine retulerunt. Eorum aduentu Ioannes mire lætatus, & collaudata Cani prudentia, nouos iubet hoſpites in primis benignè, & copiosè tractari. cumque ex iis multa per otium quæſijſſet, veritus ne longior mora Luſitanis obſidibus aliquid afferret incommodi, mandat Cano, Aethiopas quam optimè rurſum acceptos quam primum in patriam reportet, ſuosque recipiat: tum, vbi vlteriora luſtrarit, in reditu ad Congi Regem adeat ipſemet: eumque omni ratione ad Chriſtum allicere ſtudeat. Nec mora: tempeſtatem idoneam nactus Canus, peregrinos Congum relatos, cum obſidibus bona fide permutat. ac ne temporibus excluderetur, continuato in præſentia curſu, Leucas vltra id regnum ducentas prouehitur: & cuius dixi formæ columnas duas duobus ponit locis: quorum alteri à S. Auguſtino (cuius in diem Natalem appulſus inciderat) alteri ab ipſomet lapide nomen inditum eſt. Inde Congum reuectus mira gentis gratulatione, ad Regem ipſe cum amplis muneribus, & egregio comitatu contendit. Rex quod mira quædam de Ioannis munificentia, & comitate à ſuis audierat, ſumma cum honoris, & mutuæ beneuolentiæ ſignificatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quemadmodum in mandatis habebat, ex occaſione ſermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, ſpretis inanibus Dijs, vnum Deum cœli terræque conditorem agnoſceret. Atque hoc loco vel maximè patuit, ad conuertendos animos quanto plus in perſpecta caritate, quàm in verborum apparatu momenti ſit. Militaris homo erat Canus, & ferro potius quàm litteris innutritus. ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officijs noſtrorum ante captus, ad ſtudium veræ pietatis adeo exarſit, vt aures ad Canum ſemper ſitientes afferret, ac multa ipſemet vltro de religione quotidie quæreret. Quinimmo in eundem animi ſenſum familiares quoque ſuos, & Regni proceres, aperte monendo hortandoque pertrahere nitebatur. Accedebat

ad hæc, internus auræ cœlestis afflatus, qui mentes Aethiopum cęcas ad rectum salutis iter occultis motibus prouehebat. Iamque agro ad Euangelij semen accipiendum subacto; Cani reuersionis tempus instabat. Quem Rex tametsi aduocatum sibi in Lusitania videbat fore, tamen pro instituta consuetudine perinuitus dimisit: deditque proficiscenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex iis qui nuper in Lusitania fuerant. huic etiam atque etiam mandat primum vti suo nomine Ioanni pro immortalibus eius in se promeritis gratias agat ingentes; deinde vt ab eodem suppliciter petat, ipsum oratorem & pueros cœlesti lauacro expiatos, & Christianis præceptionibus probe institutos, cum piis aliquot summi Dei sacerdotibus Congum remittere ne grauetur. vehementer optare se cum liberis, & propinquis, & regno si fieri posit vniuerso, Christiana sacra suscipere. Addit legationi munera, magnam eboris vim, vestemque permultam, (hæc Aethiopum gaza est) è palmarum foliis admodum scite atque artificiose contextam. Ea vero legatione Ioannes, vt erat egregie pius, maximo gaudio cumulatus est, cum tantam pandi portam Euangelio cerneret. Ergo, simulatque maturum est visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes, & Eleonora vxor Zacutam; pueros alios alij principes viri vetere Ecclesiæ instituto lustralibus aquis gratulabundi admouere. & Zacutæ quidem, Ioannis; cæteris vero sponsoris cuique sui nomen impositum; Baptismo peracto, confestim idoneis traditi præceptoribus, totum biennium summa cum diligentia Christianis moribus, & mysterijs imbuuntur. Ac tum denique perhonorifica legatio in Congum decreta cum regalibus donis, & sacrorum apparatu magnifico. neque neophyti modo ad suos remissi, verum etiam è sanctissima Dominicana familia viri tres probatæ virtutis atq; doctrinæ delecti, qui apud eosdem Aethiopas, & docendi, & initiandi munere fungerentur. accessere ad hos etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus extruenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Consaluus Sosa. Huic inter nauigandum pestilentia absumpto, Rhotericus fratris filius omnium voluntate sufficitur. Magna interim apud Aethiopas erat expectatio nouæ religionis. & cum cęteri ferme summi atque infimi Christianorum aduentum valde expetebant;

tum

tum vero auidisſime Regis patruus,qui maritimis Congi popu lis imperabat, quam Congi partem Sonum incolæ nominant. Is,vt primum naues ad littus applicitas audiuit, ingenti ſtipatus frequentia, magnoque cymbalorum ac tubarum ſtrepitu, deſcendentibus noſtris obuiam prodijt,vix pręgaudio ſui compos. Et quoniam exacta iam ætate erat,ne oblatam ſibi diuinitus occaſionem fruſtra elabi ſineret, baptizari ſe ſtatim voluit vna cum altero è filijs paruulo, quippe qui per ætatem ſibi conſulere nondum poſſet: alterum iam adultum, quamquam eodem ſtudio vehementer incenſum, & obſecrantem etiam atq; etiam,ne ſe cœleſtis illius beneficij expertem vellet; honoris tamen & obſeruantiæ cauſa, Regi, Regisque liberis in tanto myſterio anteuertere non eſt paſſus. Temporario igitur templo è frondibus ac ramalibus raptim excitato, aræ tres Chriſtiano more adornantur. ac,ſacris rite perfectis,primus ex omni memoria baptiſmus ille in ijs terris incredibili omnium lætitia celebratus eſt anno poſt Chriſtum natum milleſimo quadringēteſimo nonageſimo primo.Patrem nouo nomine Emmanuelem, filium vocari Antonium placuit. Nec modo vultu ac veneratione conceptam religionem ac fidem præſetulit ſenex: ſed etiam aduocata concione ipſemet è ſuperiore loco in ſimulacra & nefarios ritus quibus ad eam diem dediti fuerant, adeo acerbe inuectus, & præteriti temporis errata & flagitia tam grauiter ac dolenter eſt deteſtatus, vt animo planè immutatum, ac Deo plenum haud dubie cerneres. Iis rebus cognitis maiorē in modum lætatus eſt Congi Rex: perque eam gratulationem ad patrui ditionem ac fines munifice adiecit agri quod leucas in longum triginta, in latum decem pateret. Quo tanto de ſe Regis iudicio magis, magisque animatus Emmanuel,ad ſuperiora Chriſtiani animi documenta non minus præclarum adiūxit aliud. ſiquidem graui edicto conquiſita vndiq; idola,quāquam multis id ægre ferentibus, & in cumulum congeſta, publice concremauit. Præterea Chriſti Sacerdotes, quamdiu ibi ſubſtitere, tanquam è cœlo delapſos omni officio proſequi, & caritate complecti: de fidei myſteriis,deque variis virtutum generibus asſidue percunctari: Deum vero ſuppliciter obſecrare, vt quando multo maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu poſuiſſet miſer, quantuluncunque ſupererat tempo-

ris,totum id in Christi Domini cultu, & in vera pietate consu mere sibi liceret. Iam rei diuinæ quanto cum silentio, vel tremore potius interesset, ex eo patuit, quod iuueniliter interea strepitum cientes ad ianuam templi honorarios ephebos principum filios,illico mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimum illud sacrificium, in quo pro salute hominum Deus ipse immolatur,ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adolescentes leuis & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ pœnas capite ipso luissent; ni ætatem ac genus miserati, & diuinæ insuper clemētię memores Lusitani vehementius obstitissent. Iamque ab Congi Rege nuntii aderant legatum orantes,ne aduentum vltra differret: Regem in vrbe,cui Ambasse nomen,patrui baptismo, & conuersione lætissimum festos agitare dies: nihilque illi esse longius,quàm vt,elutis toto animo sordibus,ad filiorum Dei cœtum vna cum cæteris aggregetur.Hoc nuntio accepto,moræ nihil interponendum est visum, nauibus modico relicto præsidio Sosa, comitesque sese in viā dedere. Quibus in digressu,præter cæteram benignitatem,ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itemque ad onera subeunda,vim hominum ingētem,quis potissimum sacram supellectilem baiularet,admirabili quadam alacritate certantium Vbi ad medium ferme iter ventum est; Præfectus regius vnus, ac postmodum alter officii causa nostris occurrit. Ad vrbem vero appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodiere,de more gentis armati, Lusitaniæ laudes, & præclara in se beneficia carmine concinentes: ita structis ordinibus, & eiusmodi gradu ac symphoniæ genere, vt supplicantium apud nos pompę speciem quandam exhiberent. Modos inibant pauci, tum cæteri sequebantur: ac subinde vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa vocibus,æthera feriebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos eodem ordine ad regiam vsque perducunt,tanto populi concursu, ac turba ita conferta, vt nostris aditus ad Regem vix atque ægre patuerit. Is in edito suggestu,vt ex omni parte conspici posset,eburneæ sellæ insidebat mitratus infula è palmæ foliis, opere subtili & eleganti perfecta:à capite ad pubem nudus: cætera ad pedes vsque vestis bombycina contegebat: læuum brachium armilla ex orichalco adornabat:equina cauda pendebat ex humero, id solis

Regibus

Regibus datum. Denique introductus legatus, quàm honorificentissime excipitur. salutatione peracta, expositisque sui Regis mandatis, illico per sacerdotes adstantes, dona, vestem pretiosam, tabulas pictas, aurea vasa & argentea, & omne Christiani ritus instrumentum in conspectu populi totius petente idipsum Rege proferri iubet, tum Rex perattente singula contemplari: quem quæque in vsum, quid ve significent, curiosius quærere. In iis præfulgidum erat crucis vexillum, quod solenni precatione consecratum Innocentius VIII. Pontifex Maximus Lusitano Regi ex Vrbe Roma transmiserat. eo explicando confestim Rex & concio tota venerabunda procubuit: nāque inter illam sacrorum expositionem Aethiopes adeo intentis oculis gestus motus que Sacerdotum obseruabant, vt eodem pene quo Lusitani momento capita submitterent, iungerent palmas, genua flecterent. Ab eo spectaculo nostri in hospitia benigne diuisi. tum de Regis & Reginæ baptismate sedulo agi cœptum. Id quo maiore apparatu, ac cæremonia fieret, templum Christiano more prius ædificari placuit. opus erat sane difficile tum alias ob causas, tum quod lapides & cæmenta longe admodum petenda forent. Sed tantus fuit ardor, vt breui comportatis vndique necessariis, vrgente atque instante Rege, multis structoribus agi res cœpta sit. Cruci dicanda erat ædes: quare primus lapis est positus quinto Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris ligni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maxime fiunt, ecce tibi à regni finibus trepidi nuntii: vastari agros, tecta inflammari, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Aethiopia est ingens, ad instar pelagi, prorsus vt leucas centum in longitudinem patere dicatur: ex quo tres nobilissimi totius Africæ amnes, Nilus (cuius ortum tanto studio frustra peruestigauit antiquitas) in mare internū Cuama, & is, de quo supra dixi, Zaires in externū effluunt. in eo lacu aliquot visuntur insulæ; & ex iis quædam tantæ magnitudinis atque frequentiæ, vt triginta hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos forte dies ad arma consternati ab Congi rege defecerant, magnaque manu incursiones in regni extrema faciebant. Aduersus id malum, quoniā & celeritate, & ipsiusmet regis præsentia opus erat, ne quid sibi

interim

interim aduerſi eueniret, occupat Rex baptiſmi Sacramento æternæ ſaluti conſulere. Nec Regina rem longius diſtulit. atque ad indicandum in Luſitaniæ reges grati animi obſequium, ille Ioannis, hæc Eleonorę ſibi nomen deſumpſit. Ingens Aethiopum multitudo ad ſpectaculum vndique affluxerant. Ex ijs proceres aliquot Regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, ſe per idem tempus ad Chriſtum adiunxere. nam è duobus regis filijs alter ad omnem virtutem ac pietatem propenſus, natu maior, ad regni fines tutandos feſtine pręceſſerat: iunior alter, Panſus Aquitimus nomine, nimirum vt eſſet, qui pios poſtmodum exerceret, à nefaria ſuperſtitione, & auitis moribus nullo pacto abduci ſe paſſus eſt. Sub hæc, raptim coacto exercitu Rex admiſtis Luſitanis aliquot, in hoſtes tendit. Abeunti Soſa crucis vexillum de manu porrexit: hortatus pergeret in dimicationem alacer: ſigni eius beneficio (tantum fiducia ne deeſſet) hoſtibus vtique ſuperiorem futurum. Nec vana fuere promiſſa: prælata cruce fuſis, fugatisq; rebellibus paulo poſt victor Ioannes in patriam redijt. Ouantem natu maior filius eſt ſecutus: qui cum Chriſtianæ doctrinę diligentem in primis operam dediſſet, perducto iam ad faſtigiū templo, ſumma populi celebritate baptiſmo luſtratus eſt, Alphonſumque appellari ſe voluit; quo nomine Ioannis Luſitaniæ regis filium vocari didicerat. Ac, ne quid ad lætitiam deeſſet, baptizati cum eodem inſignes viri permulti. Inde profectus in Iſundos, quibus populis iam tum ex parentis authoritate imperabat, Apoſtolico apud eos munere ipſemet fungi cępit ac veritatis lucem admirabili ſtudio promiſcue omnibus impertire. Quo tanto Chriſtianæ rei incremento admodum lætus in Luſitaniam reuertit Soſa, relictis in Congo ſacerdotibus ad cœpta promouenda: verū ij partim inſolitis caloribus, & cęli grauitate conſumpti, partim etiam (quæ viciſſitudo eſt rerum) ab incolis aſpera atque acerba multa, abſente præſertim Alphonſo, perpeſſi ſunt. Etenim, quādiu de Eccleſiaſticis cęremoniis, & de myſteriis rectæ in Deum fidei eſt actū, ea tametſi hominis captum infinitis partibus ſuperant; tamen quia ob id ipſum Deo digna, & rationi conſentanea videbantur, haud ita repugnabatur ab ethnicis. Aſt vbi de iuſtitia, temperantia, ſubmiſſione ſerio præcipi eſt cęptum; & è Chriſtianæ diſci-

plinæ

plinæ institutis,abiicienda auguria, male parta reddenda,con donandæ iniuriæ, aspernandæ libidines, frangendæ cupiditates erant; enimuero tum quasi ventilabro ad trituram adhibito,boni viri illico secerni ab improbis: alteri,vel amore virtutis capti,vel pœnæ metu perterriti, æquitate delectari; sectari pacem; voluptates repudiare; duces & rectores animorum suorum honore & beneuolentia prosequi. alteri denuo dæmonum laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atque ad auaritiam,ac superbiam,& pristinas turpitudines miserandum in modum reuolui, odisse lucem, magistros auersari, & à piorum consuetudine longe refugere. Nec vulgo tantum serpebat vitium: notissimus ac ditissimus quisque arduum ac difficile virtutis iter eo magis horrebat, quo maiora sibi malorum irritamenta, & deliciarum illecebræ suppetebant. Rex demum ipse,;qui tātum initio ardorē ac firmitatem animi præsetulisset; vbi à lactis dulcedine ad solidos cibos traduci est cęptus,desiderio pristinę vitæ paulatim adeo elanguit, vix vt in eo roboris Christiani quicquam agnosceres. Occursabāt scilicet eius animo pristina oblectamenta,ludi,compotationes,quæq; ebrietatē sequuntur:offerebant sese identidem auspicia, & sortes, quibus ad amentiam omnis ferme barbaria dedita est; titillabat sensum,effundendę iracundiæ, & doloris puniendi suauitas. quibus quasi machinis,vrgente præsertim dęmone,sensim de statu suo deiecta mēs ita obduruit, vt cum internas religionis & officij recordationes obstinate repudiaret; tum salutaria sacerdotum hortamēta ac monita, non modo ad animum, sed iam ne ad aures quidem admitteret. Accedebat,ad res profligandas, acerrimum dæmonis telum, muliebris coniuratio. Quippe,vt cæterę ferme gentes,ita etiam Aethiopes, præter eam, quam iustæ vxoris habent loco, singuli pellices alere consueuerant plures pauciores ve pro opibus. Eæ cum ex inuectis nuper sanctionibus pelli, aut ablegari se à viris quotidie cernerent, vt est impotens iracundiæ sexus, damnum & ignominiam non tulere: cætibus habitis consensu per se perque communes amicos cum Rege vehementer agere insistunt; aduentitias religiones, durumque & horridum vitæ genus abijciat; præsentibus bonis, & copia rerum quoad licet fruatur: neu incertam spem futuræ felicitatis, tanto pretio, tantaque commodorum & volupta-

tum iactura sibi emendam existimet. Hæc & alia eiusmodi blandimenta cum neque Rex inuitus acciperet, & eadem tabe infecti permulti, ac præsertim Regis filius Pansus Aquitimus adiuuaret; breui maximum in discrimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus fideles ac boni, vt numero inferiores, ita diuino præsidio & causa longè superiores. Egregium vero se pietatis vindicem & assertorē prębebat Alphonsus: patrisque miseratus insaniam; dictis factisque neophytos in fide atque in officio continebat. Ad eū tollendum obicem, proceres aliquot Pansum incensum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere; Alphonsum absentem varijs criminationibus patri suspectiorem indies reddere instituunt. degenerasse illum plane in externos mores; nihil iam patriæ vel auitæ consuetudinis pati: Regem verò ipsum ita, vel contemnere, vel odisse; vt in eius contumeliam artibus magicis, quas à Christianis nuper acceperit; amnes exsiccet, vitiet fruges, atque adeo regias pellices vltro ad se ipse pelliciat. Eiusmodi calumniis atque portētis cum iuuenis innoxij famam ex composito quotidie lacerarent; zelotypum senem, & in affecto iam corpore animi quoque viribus defectum, facile perpulere, vt Alphonsum omni dignitate, honoribus, vectigalibus per summam iniuriam exueret. iacuissetque porro in solitudine & squalore circunuentus & proditus Dei seruus; ni diuino instinctu coorti quidam ex optimatibus, regem aperte increpuissent, quod hæredem regni destinatum, stirpis maximū, eximia virtute ac pietate filium indicta causa damnasset. Reputaret secum illius in arcendis hostibus præclara facinora; in tuenda popularium concordia studium; in ipso Rege colendo pietatem, & fidem. dein videret, num tantæ indoli, tantisque laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta nimium patulis auribus in animum demisisset. Quin per idoneos viros in filij vitam & actiones inquireret? ac perspecta demum & cognita veritate, quod ęquum videretur, & in reum, & in accusatores, pro merito cuiusque statueret? Hisce monitis quasi è veterno excitatus Rex, ac seipsum leuitatis incusans, per summam dissimulationem quæsitis ijs, quæ Alphonso obiecta erant, cum prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratulatione insontem filium in

pristinum

priſtinum dignitatis & honoris ac gratię locum extemplo reſtituit; conſceleratos calumniatores, ne quid tale poſtea quiſquã auderet, perpetua notatos infamia ſecuri percusſit. Cuius tanti tamque inſperati beneficij magnitudinem Deo acceptam referens, vti debebat, Alphonſus, multo etiam ardentius ac liberius ad Chriſtianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit. ac præter cæteras artes exterminandis gẽtium ritibus ad eam diẽ adhibitas; regno toto palam capite ſanxit, ne quis inanium Deorum effigiem vllam vel priuatim, vel publice coleret, haberetve. Quo edicto in rabiem efferati aduerſarij, frequentes in regiam coeunt; ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Regem in eam ſententiam adducunt, vt, niſi reuocetur illico edictum, ingentem ſeditionem adeſſe non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuo per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atque etiam quid agat, quo progrediatur; neu peregrina ac noua religione mordicus retinenda, ſe ſuosque omnes in apertum capitis ac fortunarum diſcrimen obiiciat. Cum ille nihilominus in incępto perſtaret, Deumque multo magis quàm homines metuendos duceret; ira percitus Rex iubet Alphonſum ad ſe quam primum venire. At ille, cum naſcentis eius Eccleſiæ ſalutem in ſuo capite verti probe intelligeret; pericula belli excuſando, variasque nectendo moras, tamdiu rem diſtulit, quoad lethali morbo implicitus parens, cum ægrum ſpiritum per multas curationes in dies aliquot extraxiſſet; tandem ſuperante medicamenta vi morbi, demortuus eſt. Interea Panſus & ſua ipſe cupiditate, & improborum ſuaſu, non dubia ſpe regnandi concepta, ſolicitare promisſis Aethiopas; blande ſingulos appellare; viuendi licentiã & libertatem oſtendere; denique ad excludendum aperta vi fratrem arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quæ ab eiuſmodi conſiliis abhorrebat, certior factus Alphonſus, quam maximis itineribus quàm occultisſime noctu Ambaſſem vrbem ingreditur: atque vt primum diluxit, populum magna rerum nouarum expectatione ſuſpenſum ad concionem vocat. Ibi orſus à primo Luſitanorũ in eas regiones aduentu; commemoratisque eorum in ſe, parentemque, ac totam nationem promeritis; quod tales viros, tamque ſalutarem ſibi traditam ab iis doctrinam grato pioq; ani-

mo coleret, foueretque; iccirco se à fratre sectatoribusque ipsius toties insidijs appetitum,& per falsas criminationes fama, fortunisque spoliatum fuisse conquestus est. Pansum, viuo & spirante etiam tum patre,alienam hæreditatem spe,& cupiditate impia deuorasse:eodem vita functo, iustum hæredem, quando per fas nequeat, per vim ac nefas à patrimonio arcere: si quid apud eos gentium ius,si quid vetustus regni mos, si quid etiam æternæ salutis ratio valeat, ne se maiorem natu, Regem legitime designatum,pacis ac beatitudinis omnium cupidissimum; iuniori fratri consiliis impiorum deprauato posthabendum existiment. Caueant vero etiam atque etiam,ne à veritatis oblata sibi diuinitus luce ad cœcas iterum tenebras delabātur: neu Pansi minas, paratasque ab eodem copias pertimescant: Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur causa, pro summa iustitia & bonitate; rectè sentientibus affuturum. Hæc,& alia ad tempus accommodata,cum ingenti spiritu perorasset; tantus repente motus animorum est factus,vt incredibili consensu Alphonsum protinus Regem æqui pariter & iniqui consalutauerint. Quibus rebus confestim ad Pansum in suburbana castra perlātis; vt quam minimum spatij Alphonso ad comparandum relinqueret,cum iis copiis,quas habebat, duplici instructa acie continuo infestus ad vrbem aduolat. Neque perterritus ea re Alphonsus; tum armatos,quos circa se habebat pauciores quam credi possit (non plusquam sex & triginta fuisse Rex ipse per litteras publicas admodū religiose testatur) tum ceteram imbellem turbam,quæ ad regiam perculsa metu confluxerat; bono ac præsenti animo iubet esse. Deum verum, quem spretis falsis Dijs venerari instituerint; pro ipsis haud dubie pugnaturum. Nec vana cecinit, vbi ad teli iactum est ventum,Christiani armati,inermesque, sublato pariter clamore, IESVM Deum,& sanctum Iacobum, ex disciplina Lusitanica ingeminant. mirum dictu: ad eas voces tanquam cœlesti fulmine afflata prior acies,cum aliquandiu attonitæ similis fluctuasset,terga postmodum vertit. cumque eandem trepidationem pauoremque subsidiis intulisset: turbatis eo impetu ordinibus,conuersisque illico signis, effusa omnes fuga saltus auios & nemora petiēre. Hanc tam incredibilem victoriam, ac plane diuinam,alia non minus admiranda subsecuta res est.

Cippus

Cippus erat in ſyluis, captandæ cuipiam feræ paratus à venatoribus. in eum cippum curſu præcipiti cum ſe Panſus per imprudentiam induiſſet; corpore toto grauiter conſauciato ſic hæſit, vt explicare ſe inde nulla vnquam ratione valuerit. Comprehenſus, & in cuſtodiam traditus, fruſtra nitente Alphonſo conſeruare germanum fratrem, & ad Chriſtum adiungere; in pertinaci mentis duritie, & voluntaria cęcitate miſer animam efflauit. Longe melius & ſaluti, & exiſtimationi ſuę conſuluit is, qui Panſi ductabat exercitum. ſiquidem è fuga retractus, cum ſibi necem inſtare minime ambigeret; miſit qui Regi demiſſe nuntiaret; non deprecari ſe mortem, quam ſuę temeritati debitam præclare noſſet. id vero omnibus votis expetere, obteſtarique, ne ſe abſque fidei Chriſtianæ myſterijs ex hac vita excedere pateretur. ipſo congreſſus initio, circa Alphonſum apparuiſſe viros humana ſpecie auguſtiores; ipſius, quam Luſitani adorarent, crucis nota diſtinctos, clarisſima circunfuſos luce, vultu acerrimo præliantes: eo nimirum viſo Panſi milites ingenti horrore perfuſos, extemplo ſe in fugam dediſſe. itaque ſibi non eſſe iam dubium, quin, præter Chriſtianorum Deum, nemo vel in terris, vel in cœlo colendus adorandusque ſit. Neque aſpernatus eſt reſipiſcentem Alphonſus: quin potius clementer accepto, & per baptiſmum in Chriſtianos relato, vitam & incolumitatem ea lege concesſit; vti purgando in poſterum verrendoque Sanctæ Crucis templo cum ſuis operam daret; & in myſtici lauacri vſum, puros latices religioſe conueheret. Ea victoria magnum rei Chriſtianæ momentum attulit. regni poſſesſione adita, & barbaris quotquot poſtea ſemet Euangelio opponere ſunt auſi, perpetuo felicitatis tenore ſuperatis, Alphonſus quinquaginta ipſos annos (tot enim deinde regnauit) hominibus verbo & exemplo ad omnem virtutem ac pietatem erudiendis, egregium & paſtorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum vſque ſe præſtitit. Per idem tempus quo Chriſtiana ſacra in Congum perlata ſunt; eadem Regulus quoque Benienſium, Congo vicinus, ab Ioanne per legatum expetijt, Luſitanicæ magis amicitiæ ac præſidij ſpe, vt euentus docuit, ad opes imperiumque firmandum; quàm quo de ſuſcipienda Chriſtiana religione ſerio cogitaret. Quocirca Sacerdotes ad eum ſumma Ioannis voluntate profecti, & ab

anitis erroribus, ritibusque sacrilegis perditum hominem diu multumque reuocare conati, cum nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitu in Lusitaniam irriti rediere. Lætioribus initiis, exitu etiam tristiore fuit alia per eosdem ferme dies Lusitanorum expeditio. In ijs amnibus, qui Aethiopiam occidentalem interfluunt, in primis nobiles duo censentur, Gambea, & Zanaga, cuius paulo ante meminimus. Stachirim, Daratumque prisci dixere. Intra duo hæc flumina quicquid spatij longo procursu in Arsinarium vsque promontorium desinit; populi tenent ij, quos vulgus Ialophos appellat. Horum Rex nomine Bemoinus, contracta cum Lusitanis amicitia, & crebris à Ioanne muneribus, nuntiisque ad stipendia Christi solicitatus, cum nihil tale agitaret animo; Lusitani tamen regis optima studia, & spem varijs promissis, ac frustrationibus eludebat: idemque Christianos aduenas in primis amicè liberaliterque tractabat; quod eorum commerciis ac societate suas opes non mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod vitæ genus vt sequeretur, nullis vnquam rationibus adduci potuit, id ipsum vt vltro exoptaret, denique malo, miserijsque coactus est. Siquidem regno pulsus propinquorum insidijs, cum illud frustra sæpe recuperare tentasset, victus aliquoties fugatusque, ad extremum in Lusitaniam exul cum paucis perfugit ad expertæ virtutis & beneficentiæ Regem: ab eoque supplex infimis precibus auxilium petijt. atque id quo facilius impetraret; baptizari cum suis (ij erant viri nobiles ad quinque & viginti) & Ioannem de Regis nomine dici se voluit. Celebratum est mysterium tertio Nonas Nouembris, anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, mira Pontificum & procerum gratulatione, & frequentia: exhibitiq; per eos dies publice ludi, conuiuia, venationes, & spectacula equestria: in quibus Ialophi desultoria arte, & agitandi peritia, ita se admirabiles præbuêre, vt Numidis ipsis (quorum in celeritate motuque corporis præcipua laus est) agilitatis palmam omnium iudicio consensuque eripuerint. siquidem tanta erant membrorum vel dexteritate, vel robore, vt equi incitatissimi ephippijs nulla omnino cursus intermissione tum recti insisterent, corpusque circumagerent; tum repente insiderent, dispositosq; humi lapillos ad vnum inde colligerét, tum etiam

momento

momento desilirent, resilirentque. Sub ea Rex Neophytus Romano Pontifici per supplices literas rite obedientiam detulit: idemque in Lusitaniæ Regis ditionem iure beneficiario, ac voluntaria deditione concesſit. ac se, modo amiſſa reciperet, Lusitanis ad interiores Libyæ reges, & pretiosa metalla ducem fore profeſſus est. Iamque exſulis & nota probitas, & afflicta fortuna, Lusitanum regem, & regni principes ad misericordiam allexerat. quare idoneo subſidio adiuuandum hominem ratus Ioannes, & insuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriam diuitiasque proponebantur; viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari quamprimum imperat. In eam claſſem, præter nautas & propugnatores, Euangelici quoq; præcones impositi, Aluaro Dominicano præfecto, eximiæ virtutis ac sapientiæ viro, quo rex ipse ad sacras confesſiones vti consueuerat. additi præterea, non modo, vt in superiorem claſſem fabri, sed etiam, ne materiæ inopia laborandum foret, cęmenta cum reliquo ædificationis instrumento. iam enim Ialophi consensu Lusitanus arcem ædemque sacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas imponendasque loco, excitare decreuerat. Verum tantus hic apparatus, ac spes non sine causa conceptæ, paulo post in irritum cecidere. Siquidem delata iam ad Zanagam claſſe, & castello inchoato (cuius etiam num exstant vestigia) Petrus Vasæus, cognomento Bisacutus, qui clasſi cum imperio præerat; sine metu versantem in Prætoria naui regem Ialophum pugione confodit; vel fraudis ac perfidiæ suspicionibus incitatus, vel pertæsus cœli solique; quod ibi paucis diebus complures Lusitani perierant. Regis morte cum à barbaris, tum à nostris valde tumultuatum: ac ne quod grauius acciperetur incommodum, naues non paruo Ioannis dolore in Lusitaniam reductæ. Ita maximi compendij rem, quæ & plurimos homines Christo conciliatura, & Lusitanis ad interiora commercia, & inclytas Libyæ aurifodinas aditum præbitura videbatur, vnius hominis iracundia momento corrupit. Veruntamen eius clasſis fama, bellicusque apparatus, & profugi regis causa benigne suscepta, non parum ad Lusitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs regionibus profuere. quocirca & Christianis deinde negotiatoribus maior honos, fidesque haberi cœpta: & à multis dynastis ad Ioan-

nem oratores cum muneribus missi, fęderis & amicitiæ causa. Itemque ipse litteras & nuntios destinauit cum ad alios pręnobiles Africæ principes, tum vero ad reges Tungubutu, Mandingæ, Fullorum, & earum gentium, quas vulgo Moses appellant, multis in rebus Christiana instituta sectantium, ac præsertim in nominum impositione, quæ ferme à Sanctis Apostolis mutuantur. Nam ad Christianorum Aethiopum sub Aegypto, seu Abassinorum Regem, qui Preteiannes dicitur, tenui fama & auditione duntaxat iam sibi notum, propter pestilentes terrarum tractus, & noxia animalia, & vastas solitudines interiacentes, cum id vel maxime cuperet, ex ea parte adspirare non potuit. Cæterum hisce tam lætis rerum exordijs breui tota pene Europa vulgatis, Lusitanum nomen magna vbique in admiratione esse: celebrari omnium linguis: nauigandi scientia & gloria Græcis, Phœnicibus, Carthaginensibus anteferri. cuius laudis æmulatione incensus Christophorus Columbus Ligur, ingentis animi vir, & rei nauticæ in primis peritus; ex astronomica disciplina, & nonnullis veterum monumentis, eodem fere tempore statuit, trans noti orbis terminos magna terrarum spatia etiam in occidentem patere: dein, experiundi & cognoscendi studio, quod sine magno apparatu ea res tentari non posset; Lusitano ante omnes regi eam expeditionem suasit; suamque in id operam, & industriam enixe detulit. A quo reiectus tanquam inania & fabulosa afferret, ad finitimum Castellæ Regem Fernandum eodem consilio se se contulit. Ibi cum nihilo magis audiretur; inuicta quadam animi pertinacia, totum ferme septennium, vorando repulsas, vrgendo, instandoque per se, & per amicos; tandem aliquando peruicit; vt in eam inquisitionem tria sibi regio sumptu adornata nauigia ad Hispalim oræ Bæticæ præberentur. Cum ijs in Atlanticum Oceanum egressus, Canarias primum insulas petijt. Inde continua dierum aliquot velificatione in occasum prouectus; insulas aperuit nouas, quas ab re, quod primæ occurrissent, Principes nominauit: & exposito milite nactus aurifodinas, loco idoneo castra communijt: relictoque ibi præsidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumenta secum in Hispaniam reuexit. Ea res quo minus erat in spe, eo maiorem Fernando Regi, & aulæ vniuersæ attulit voluptatem. Ioannes

contra,dolorem haud modicum ex eo percepit: vel quod efflo rescenti tum maxime ad maritimæ rei gloriam nomini Lusita no, partum ab alijs in eodem genere decus officeret; vel quod relicto sibi à maioribus inclyto nauigationis iure spoliari,& va sti Oceani possessione pelli quodammodo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus insulis Bæticos, easque in Lusitanam ditionem asserendas,de procerum sententia, classem instruere quam primum aggressus est. Ea re cognita Fernandus mirari magnopere,cur ab Rege socio & amico,ignoti maris inuestiga tione, præsertim quam oblatam ille reiecerit,arceatur. cumq; super ea re nuntij,& iuris interpretes vltro citroq; frustra cum litteris commeassent,postremo Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioannem legatos viros primarios misit duos: &, qua erat solertia, si minus ab incœpto abducere illum possent,certe per varias causas rem consulto iussit extrahere, dum Columbus,qui in eadem loca maiore cum apparatu renauigauerat; de concepta spe auri argentique,& opum aliarum, certiora & exploratiora perferret. Non fefellit Ioannem astus: & dum legati sedulo tempus terunt (vt erat egregie facetus) legationem eam neque caput neque pedes habere dixit: cauillatus oratores ipsos;quorum alter è crure claudicaret; alter, ab insito fastu leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno suo compendio fœdus cum Carolo Galliæ Rege pepigerat: secundisque eius rebus commotus Ioannes,omisso belli consilio,nō recusauit quominus disceptatore totius controuersiæ vterentur Pontifice Romano,qui tum erat Alexander VI.eo nomine. Is,cognita Regum causa; ne quando lis ad arma deduceretur; vltra hesperidum insulas ad centesimam ferè leucam & quadragesimam ducto à Septentrionibus ad Australem polum circulo; totum terrarum orbem ex æquo bifariam secuit.Quę pars vergebat in orientem,hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitatem optione, desumpsit: occidua Fernando relicta. Ex eo tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Lusitano, & Castellano mira vtrinque virtute certatum est. & Fernandi Carolique Cæsaris auspicijs,idem Columbus,aliique deinceps immortalitate dignissimi viri,ad occasum, meridiemque immania terrarum spatia, cum incredibili prouentu auri & argenti subinde patefecere:quo maxime subsidio Castella postmodum

tantos,

tantos tamque assiduos terra marique sumptus prope infinita pecuniarum erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte, superiorum ducum laudem non adæquasse modo, verum etiam superasse visus, è Ioannis familiaribus egregia fortitudine & constantia vir, Barptolemeus Diazius. huic non modo cum ventis, & mari, sed etiam cum sociis naualibus diu luctandum fuit, nauigationis longissimæ tædio fessis, & reuersionem quotidiano conuitio efflagitantibus. quorum ille cum ferociam, & expostulationes prudentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo interuallo transgressus, insanum terræ proiectum denique patefecit: qui ab interiore Aethiopia per directam longitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem excurrit. neque tam portentosa magnitudine, teterrimisque insuper tempestatibus deterritus est, quominus promontorium flecteret; ac totum terrarum orbem magnanimis, & experientibus viris peruium demonstraret. Hoc tam felici ausu peruentum ad insulam, quam Sanctæ Crucis à columna ibidem posita nominarunt, leucas vltra Cani limites omnino trecentas & quinquaginta, tum, deficiente iam commeatu; sexdecim fere mensibus nauigando cōsumptis, in Lusitaniam reditum. cumque in explicando apud regem itineris totius progressu Diazius ad descriptionem ingentis illius promontorij deuenisset (Frontem Africæ nonnulli dixere) idque ob atrocissimas circa ipsum exortas tempestates, procellosum caput iure appellandum affirmaret; quinimo Bonæspei caput esto, inquit rex, (quod illi deinde nomen stabile firmumque permansit) quippe cum tanta ab occasu distantia, ac tam enormi in Austrum procursu, ad optatas orientis opes, & Asiatica emporia Lusitanis digitum pene videretur intendere. Sed quoniam commercij orientalis iterum iam incidit mentio, quod Africi maxime, & Asiatici littoris nauigatione constat; locus postulare videtur, vt de vtroque littore breuiter, quoad instituti operis ratio patitur, explicemus. Ab Olisipone præter Gaditanum fretum in meridiem nauigantibus, ad læuam est Mauritania. inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & Icthyophagos populos (ea regio Guinea est) trans Cancri tropicum, ad vsque Pagelungos Aequatori subiectos, & Agesymbam, qui antiquis noti orbis est terminus. hosce vno omnes vocabulo Hesperios Aethiopas

sicuti

ſicuti Eoos,qui oppoſitam Africæ partem tenent, priſci cogno minarunt. Dein, per longisſima ſpatia, obliquo trans Aequatorem, & Capricornum excurſu, ora vaſtam in prominentiam cuneatur. id Bonæ ſpei, (quod diximus) caput, ſeu promontorium eſt; hinc rurſus in Septentriones longisſimo tractu per immanes,& obſcuri nominis populos Obios,& Cafres, & Magadaſcarem olim, nunc Diui Laurentij inſulam reflectitur littus ad nota iam antiquis promontoria Praſum, & Aromata: quorum alterum hodie Moſambicum;alterum à Praſo quingẽtis leucis & quinquaginta diſiunctum,Guardafu vulgus appellat. Is Africi littoris extremus in Orientem eſt limes. inde pręter duos inclytos ſinus Arabicum, & Perſicum, quibus in modum peninſulæ Felix Arabia cingitur,rectus in eam regionem traiectus eſt,quæ Indo,& Gange,duobus clarisſimis incluſa fluminibus,India nominatur. In hac montes à Caucaſo ad Cori promontorium, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Auſtrum iugo porrecti,circunfuſo Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentem obuerſa,prænobiles vrbes continet,Calecutum Malabarici regni caput,emporiumque nuper omnium frequentisſimum,itemque Cocinum,Cananorem,Goam,aliasque complures. altera in ortum ſpectans,à Comorino tractu per Bengalæ fines,qua Ganges in Oceanum influit; perque Peguſia, & eius tractus alia ditisſima regna (quam terram Ophir,ac Tharſis, quidam haud ſane abſurdis coniecturis exiſtimant) definit in Auream Cherſoneſum: qua in regione prænobile emporium Malaca viſitur hodie. A Cori promontorio,ad Siculi freti ſimilitudinem exiguo admodum ſpatio auulſa cernitur inſula Ceilanum, quam grauis auctor Ioannes Barrius Luſitanus multis rationibus Taprobanam olim fuiſſe contendit. ab ea obliquus in Auream Cherſoneſum, & Cherſoneſo vicinam ingentem inſulam Somatram curſus eſt; quam geographos vulgus Taprobanam putat. à Somatra porro ad nobilisſimas inſulas plurimaſque,Iauas maiorem & minorem, Borneum, Bandam, & Moluccas,& Lequios,& Iaponios tenditur, itemque ad continentem oram Camboię,Ciampæ,Caucincinæ,ac Sinarum. vltra,Luſitanis incomperta nauigatio eſt. Harum autem regionum plerępque,longe alio atque Africa terra ſitu ac feracitate plurimis ri

guis,

guis, & ſole cæteriſque ſyderibus mire fauentibus, in omnes mortalium vſus deliciaſque, pro ſua quæque natura varias fruges, metalla, odoramenta, plantas, lapillos, medicamina prope ad certamen effundunt. quæ paulo ante hanc memoriam, certis emporiis admodum vili coempta, Mahometani ferme, Iudæi ve inſtitores, vel ſinu Perſico in Commagenem, & Syriam, vel Arabico ad vrbem Heroum Suezium, atque inde camelis Alexandriam conuehebant; Aegyptio Sultano, qui tum ijs regionibus imperabat, pluribus locis perſoluto portorio: quæ res Memphiticum ærarium magnis quotannis pecuniæ acceſſibus augebat. Hanc adeo quæſtuoſam negotiationem Ioannes, ducum ſuorum peritia & felicitate inuitatus, omni ſpe ſibi enitendum exiſtimauit; vt, ſi qua poſſet, continuato per Oceanum curſu, ab Aegypto, Syriaque in Luſitaniam auerteret; non ſolum vt, ingenti Luſitanicæ rei incremento, Chriſtiani nominis hoſtium vectigalia, quam maximis afficeret detrimentis; ſed multo etiam magis, vt eadem opera pluribus locis Apoſtolicam diſciplinam, vel vetuſtate iam obſoletam renouaret, vel ad id tempus incognitam, Deo adiuuante, per adminiſtros idoneos inſtitueret. conſtanti quippe didicerat fama, non paucos in Oriente ſupereſſe populos, partim qui ſimulacra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptum à Chriſti nuntijs Euangelium, & ſanctiſsima bene viuendi inſtituta, ſed tempore procedente multis deformata vitijs, vtcunque retinerent. In ijs, Aethiopum Orientalium, ſeu Abasſinorum, cuius modo meminimus, Regem, Chriſti cultorem quidem illum, veruntamen à Romani Pontificis auctoritate diſiunctum, cum Eccleſia Catholica in gratiam reducere vehementer optabat: ſimul etiam ratus, quòd longe lateque imperaret, fore vt eiuſdem opibus auxilioque aditus ſibi ad Regum Indorum amicitiam, & expetita commercia patefieret. Hoc ille conſilio certos homines per mare noſtrum ad explorandas Indicas, & Æthiopicas res deſtinauit. qui, ob ſermonis inſcitiam, rei difficultate deterriti, cum Hieroſolymis infecto negotio rediiſſent; duos denique Arabicæ linguæ bene peritos, Petrum Couillanium, & Alphonſum Paiuam eiuſdem rei cauſa dimiſit, cũ eiuſmodi mandatis ac litteris, vt alter alterius prouinciam, ſi res ita ferret, poſſet accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim in

de

de mercatorum habitu petiere. atque ex eo loco per sermonis Arabici Symbola, cum se Mahometicis viatorum turmis faci le miscuissent; ad Arabici littoris vrbem Elanam, hodie Torum, transitu Hæbræi quondam populi insignem, ac denique Adenum (id oppidum sub ipsas Arabici maris fauces est muni tissimum, Maddena gens olim dicta) incolumes peruenere. Ibi, cum ad læuam esset India, ad dextram Aethiopia, sic inter se munera partiuntur, vt alter Abassinum adeat Regem; alter Indica perlustret emporia; ac rebus demum peractis, Mem phim rursus ambo conueniant. hæc inter eos neutro discrepante condicta. verum à digressu longe dispar fuit vtriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, antequam regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus est. at Couillanius felici nauigatione ad Indos delatus, totam illius commer cij rationem probe compertam in commentarios retulit: ipsa vero Indica emporia, Goam, Calecutum, Cocinum, & cætera suis quæque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quam à Ioanne rege in id ipsum acceperat. Inde cum per Arabicum Oceanum in Africam traiecisset; ab Aromata ad Prasum promontorium, & Rapti hodie Sen gi fluminis ostia, & Melindem, & Quiloam (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis, partim ex consentiente nautarum testimonio, partim ex incolarum capillatura & colore, Hesperiorum Aethiopum haud absimili, in eam sen tentiam est adductus, vt oram ad Bonæspei promontoriũ pertinere, & circumnauigari posse proculdubio crederet. quibus rebus mirum in modum alacer, & reuisendi socij cupidissimus, cum ad præfinitum tempus Memphim se contulisset; repente ab amicis fit certior Paiuam ipso profectionis initio diem obijsse. perculsus tam inopinato nuntio Couillanius, licet in patriam redire vehementer optaret; tamen, quod præclare meminerat quanto Ioannes rerum Aethiopicarum studio teneretur, suas vel rationes, vel desiderium regiæ voluntati posthabe re constituit. in præsentia ad eum de Paiuæ obitu, deque sua peregrinatione perscribit: se India explorata, littus etiam Aethiopicum ad Sofalam vsque, aurifodinis prænobilem terram cum cura lustrasse: nec sibi esse dubium, quin ad Bonæspei pro montorium ora continens protendatur. id adeo, tum ex fama

sermoneq;

sermoneque hominum; tum è cosmographica, & nautica ratione constare. Sibi esse in animo, quandoquidem Paiuam in ipso rerum aditu mors oppresserit, eius vice in Aethiopiam reuerti, vti, Deo bene iuuante, inita cum Abassino societate, cognitoque illius imperio & institutis, cuncta postmodum certa ipsemet in Lusitaniam referat. interea, ne desisteret Ioannes cœpta fidenter, ac strenue prosequi. nouarchos circumuectos iam extremum illud Africæ promontorium; haud ita difficili negotio (paululum modo adnitantur) ipsismet Quilois, vel Melindijs ducibus in Indiam vtique peruenturos. rem esse gloriæ pecuniæque plenissimam. Hasce litteras, & commentarios, nauticamque membranam cum Hebræis notis è Lusitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dedisset; ipse, confirmato ad rem conficiendam animo, retro in Aethiopiam iter intendit. Imperabat Abassinis tum Alexander, Quintus ab Sersadeneghil, qui accisis à Turca iam opibus, regium nomen ac maiestatem vix atque ægre tuetur hoc tempore. is venientem ad se Cauillanium, quamquam haud plane certus vera ne afferret, magis tamen propenso ad credendum animo benigne accepit, non mediocriter lætus à tam longinquo ac tam Christiano Rege societatem & amicitiam suam per nuntios & per epistolas expeti. cumque de Ioanne, deque alijs Europæ Regibus multa didicisset, remissurus iam cum litteris Couillanium, repente demoritur. Successit ei longe alius ingenio moribusque frater Nahu. is non modo Lusitanum Regem dignatus responso non est, sed ne ipsum quidem nuntium ad suos redire permisit. ita Couillanius cum neque ex Aethiopia euadendi facultas, neque in Lusitaniam scribendi occasio præberetur; ob diuturnam absentiam videlicet pro mortuo est habitus, quoad alijs demum è Lusitania missis eodem legatis (vt in loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agitari, noctes inquietas exigere; oblatam sibi laudis æternæ materiem indies attentius intueri; omnes vias rei perficiendæ conquirere. ast vbi eorum sermone, qui ex Aegypto venerant, & Couillanij litteris ac rationibus animari se vidit; tum vero inchoatam nauigationem quantouis periculo sumptuq; ad exitum perducere sine vlla dubitatione decreuit. Iamque in talem ac tantam expeditionem, ex ea, quæ tum erat

copia,

copia, clarisſimos deſtinauerat magiſtros ac duces; & contra ſe-
uientis Oceani ferociam & impetum naues iuſſerat ædificari,
vel materiæ firmitate, vel ſtructuræ genere validisſimas; cum
tantis interuenit conatibus mors, bonis omnibus, atq; ipſi præ-
ſertim Emmanueli, quem, Alphonſo filio dudum extincto, Ioan-
nes hæredem inſtituerat, admodum luctuoſa. duplici quippe
cognationis vinculo Ioannem attingebat Emmanuel: quod &
Fernando Ioannis patruo natus erat; & ſororem ipſius Eleo-
noram lectisſimam fœminam Ioannes habebat in matrimo-
nio. Sed præter hanc tantam necesſitudinem, quod in regia
propinquitate perrarum eſt, ipſum, à quo regni hæreditatem
ſine controuerſia expectabat, ob ſingulares eius virtutes Em-
manuel diligebat vnice: & annos ei quamplurimos, ac læta pa-
riter omnia precabatur. quo etiam acerbius tulit, multiſque
& veris lacrymis proſecutus eſt patruelis obitum. ac iuſtis de-
mum funebribus illi ex maieſtate regia perſolutis, ad omnem
regni adminiſtrationem, ſed ad res præſertim Indicas acriter
animum intendit: nam & in ipſo ætatis robore, ſeptimum & vi-
geſimũ agens annum, alacer in primis erat, & vegetus; & in ſtu-
dio laudis ac famæ nulli antecedentiũ Regum ſecundus; & eo
maiore ſtudio inſtitutæ conquiſitionis ardebat, quod ſe ad tan-
torum periculorum, tamque diuturni laboris ac diligentiæ fru-
ctus decerpendos ab omni æternitate diuinitus deſtinatum eſ-
ſe propemodum cerneret. Ac nihilominus, ne ſibi, præſertim
initio regni, nimium præſidere videretur, in conſilium ſuper ta-
li tantaque re proceres, ac ſeniores adhibuit. In eo conuen-
tu ſententijs valde certatum. Erant qui nauigationes longin-
quas in vniuerſum improbarent. ſi rem nauticam experiri pla-
ceat; ſat ampla & nota in propinquo maria patere: ſin (quod
forte magis è communi re ſit) victui ac frumentationi conſule-
re; ex alienis regnis, atque adeo ex ipſa Germania colonos in
Luſitaniam in id ipſum accitos. Quin Curucenſis, & Lauranus
ager, ac tota illa inter Eboram, Tagumque ſpatioſa planicies
vel vitibus conſerenda, vel vbi liceat aratro proſcindenda ple-
bi deſidioſæ atque inopi diuidatur? ſin belli gloria ſolicitet a-
nimos; hærere pene in viſceribus Mauritanã peſtem, ex qua no-
uæ in ſingulas horas inſidiæ, latrocinia, cædes, calamitates
immineant. longe profecto vtilius tutiusque in proximos

Christi hostes, quàm in remotos & innoxios populos, certo cum damno ac periculo, incerto vel exiguo cum emolumento Lusitanica arma posse conuerti. octogesimum iam annum per assidua naufragia immanesq; sumptus tot classes in Austrum nauigare. quid inde nisi vilissimos Aethiopas, Lusitaniæ onera verius quam ministeria, & ebur inutile, & friuola palmæ folia reportari? Nam quod de aurifodinis fama increbuerit, verba profecto Regulos dare: quibus importari nouas opes, & solitudines exustas, ac totius illius tractus pestilentiam frequẽtari vehementer expediat. Proinde ad Lusitaniæ decus, & rem tuendam augendamque, dispersas regni vires contrahat; finitima remotis anteferat bella; vel, si ad agriculturam domestici pœniteat soli; præpingues potius Mauritaniæ glebas, & frumentarios campos, quam aut Asiæ inaccessa commercia, aut sterilem interioris Libyę arenam, & squalentia deserta respiciat. Alij contra: neque susceptos ad eam diem labores ac sumptus, qua dignitatis, qua compendij nomine, irritos fuisse (quod ipsum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes, & vectigalium incrementa quotidiana testentur) & nouam hanc Indiæ conciliandæ diuinitus oblatam occasionem, eiusmodi esse, vt non modo sine magno detrimento, verum etiam sine summo dedecore omitti non possit. scilicet diuini spiritus virum Henricum illum, tanta animi magnitudine, præclarum hoc iter ingressum, ac tanta perseuerantia spretis iniquorum obtrectationibus, tantam gloriæ segetem posteris reliquisse; ac deinde Alphonsum, & nouissime Ioannem ipsum, qua virtute, quo consilio Reges? toto impetu eisdem institisse vestigijs, vt in ipso demum Indiæ pene vestibulo, Emmanuel successor, viris, opibus, ætate florentissimus repente deficeret. in magnis arduisque negotijs non esse res illico ad calculos reuocandas: vbi conatus ipse, vt votis minime respondeat euentus, apud æquos tamen rerum æstimatores loco successus ac præmij sit. Pergeret porro felix quo numen tantis tamque apertis significationibus duceret. neque à tam laudabili cępto abduci se cuiusquam ignauia, seu cunctatione pateretur. Media fuit multorum sententia: quibus non tam dimitti contracta iam, & instituta commercia, quam nouis quærendis instituendisque modum tandem aliquando imponi placebat.

Quid

Quid enim à tanti Regis tum prudentia, tum dignitate magis alienum esse, quam partis iam ita multis, vt conseruari vix possint; incertas captantem spes, nouis quotidie ventis, tempestatibus, vadis, æstibus atque recessibus bellum indicere? & inexplebili curiositate alias atque alias oras nullo propemodum fructu vel operæpretio perscrutantem, cum rerum natura pugnare, & ipsa denique mundi claustra velle perrumpere? Frequenter procellas, crebra naufragia, imminutam Lusitaniæ sobolem, voraces classium impensas; &, super hæc, infinitam itineris longitudinem reputaret animo. quæ ipsa, vt maxime Deo fauente vincantur; & flatibus, vndisque obsecundantibus perueniatur in Indiam; ecquid tandem spei sit, occupata iam ab antiquis ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas traducendi? Quis porro præstet, potentissimos Indiæ, Syriæ, Aegyptique (vt de reliquis taceatur) dynastas ac reges, vbi per aduentitios commeatus portoria sua, reditusque imminui senserint, quietem acturos? quibus, si damno vel dolore irritati ad arma consurgant; vix Europa tota coniunctis viribus, nedum Lusitania sola, possit obsistere. Nam quod nonnulli maiorum in hoc genere studium & contentionem opponant; neque Henricum ad Indiæ regiones adspirasse vnquam, & Ioannem adulatorum blandimentis & artibus potius, quam suopte ingenio, in hæc vigilantiũ somnia verius, quam consilia inductum. quæ quoniam intempesta morte oppresserit Deus immortalis; videat Emmanuel ipse, integris etiam tum rebus quid agat: neu per inanem fiduciam ea suscipiat, à quibus cum leuitate ac damno postmodum cogatur absistere. Hæc & alia id genus cum & ij, qui in consilio aderant, & cæteri, vt fit, pro suo quisque sensu loquerentur; plus tamen apud regem & decoris auidum, & fidei propagandæ studio incensum, honestas & pietas, quam metus, aut diffidentia valuere. Cæsa, & conuecta iam ante materia; naues in præsentia duntaxat quattuor ad explorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite, nauta, commeatibus, tormentis instrui: &, quantum humano consilio prouideri possit, contra omnes casus quam diligentissime optimeque adornari iubet. Prætoriæ inditum est nomen à Sancto Gabriele, nõ sine causa: vt quę ex orbe nostro ad antipodas viam Euange

lio muniebat; ſub tutela præſidioque lateret Archangeli potiſſimum eius, qui primus è cœlo terris olim attulit Euangelium. huiuſce nauis curſum regebat Petrus Alanquerius, qui aperiendo Bonæſpei promontorio paulo ante interfuerat. Secundam Archangelo Raphaeli, viatorum duci ac tutori dicarant. Paulus Gamma præerat. nauclerum habebat Ioannem Conimbricenſem. Tertiam Nicolao Cœlio Nauarcho, Petro Scholaſtico gubernatore, incertum vnde, Berrium appellabant. Quarta ſine milite ac ſine nomine vehendis duntaxat in ſupplementum cibarijs à Conſaluo Nonnio Gammæ domeſtico ducebatur. Propugnatores in vniuerſum & nautæ, centum & ſexaginta, non amplius, explebant numerum. Ijs omnibus ab Emmanuele præficitur ſumma cum poteſtate Vaſcus Gamma Pauli frater, ſingulari prudentia ac fide; &, quod caput erat, inuicto animi robore vir: cuius patrem Stephanum nuper vita functum Ioannes Rex ad munus id ipſum iã ante delegerat. Huic, præter cætera mandata, & litteras ad Indiæ reges, Couillanij quoque membrana & commentarius attributus. Agebat eo tempore Emmanuel in oppido Tranſtagano, quem Montem maiorem vocant: huc euocatum Gammam, & ſocios, in magna procerum corona, magnificis promisſis, & pia in primis & graui oratione, ad talem & tantam expeditionem eſt adhortatus. dein vexillo Crucis per intimum ſcribam publice expanſo, nixus genibus Gamma ſolenni ritu in regis verba iurauit. eodemque accepto vexillo, plenus bona ſpe & miro nauandæ regi operæ ſtudio incenſus, Oliſiponem vna cum comitibus petijt. ibi in Mariæ Virginis æde, quam ad fauces portus olim Henricus in id ipſum exſtruxerat, ſacris omnibus ad propitiandum cœleſte numen rite procuratis; præeunte cum hymnis, & canticis agmine Sacerdotum, nauarchi, & cætera turba cum ardentibus cereis, eodem ordine ſupplicantes, nudis pedibus ad ſcaphas vſque deducti. Mœſta cum fletu ſequebatur ciuitas, quaſi tam lecta ciuium manus ad manifeſtum exitium rueret. Ac quandiu lætis de more vocibus, ac vario tympanorum tubarumque concentu anchoras moliuntur, rudentes expediunt & reliqua munera certatim obeunt nautæ; miram hilaritatem vultu præ ſe tulit Gamma, ſocijque. aſt vbi ſolutis anchoris, ac ſublatis iam antennis, vltimum ſignum profectionis inſonuit;

tum

tum vero mutuo conſpectu partim integratæ, partim coortæ omnibus lacrymæ: nec modus fuit, quoad vehementior Boreas naues in altum prouectas ex oculis abſtulit. Id accidit anno poſt Chriſtum natum milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo, ad 7. Idus Iulias; anni tempore (vt poſtea longo vſu compertum eſt) minime idoneo. Veruntamen regente curſum Deo; paucis menſibus ipſum Bonæſpei promontorium præteruecti, ad aquationem, quæ dicitur, Sancti Blaſij, peruenere. Auctorem habeo, circa id promontorium atrociſſima tempeſtate iactatos nautas reditum in patriam expoſtulaſſe: cum nihil ſuadendo rogandove proficerent; de coercendo per vim præfecto agitaſſe conſilia. Ea re cognita, magiſtris vincula iniecta; Gammam ipſum gubernatoris officio egregie functum. Alij minime ſpernendi ſcriptores, neque ita periculoſam eam nauigationem fuiſſe referunt; nec vllius in Gammam conſpirationis meminere. Vtcunque res habeat; ad eum quem dixi locum appulſi, vagantes in littore Aethiopas clitellatis inſidentes bobus opimis; & feſtiuo tripudio, & fiſtularum cantu ſe oblectantes vident. Adhibiti confeſtim interpretes cum nullum ſermonis commercium reperirent, partim nutibus, partim æreis crepitaculis, vitreis globulis, alijſque id genus crepundijs, quibus mirum in modum capitur gens; ad pecora bouesque inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cum ſe admodum difficiles præberent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem plane ab alienaret Gamma, vela fieri ſtatim imperat. Sæua inde procella iactati vltra Diazij terminos leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant, inſulas proceſſere. Ex eo loco, aduerſis ęſtibus admodum retardantibus, lente rurſus ad oram Zanguebaris appulere ipſo Chriſti die Natali: ex quo littus id Natale appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanum euomit ſe: quod aquandi cauſa ingreſſi feſto Epiphanię ſolenni, Regum flumen ex eo dixere: & quod ab incolis admodum amice benigneque tractati ſunt, ei Aquationi à Bona pace inditum nomen. Quintum diem Gamma ibi moratus; mira cum barbaris familiaritate contracta, diſceſſit. ac propter concitatiorem æſtum veritus ne qua in vada ferretur; adeo longe à continenti curſum tenuit, vt & Sofalam regionem, & fluenta promõtorium noctu per imprudentiam prę-

 terierit.

terierit. Inde reflexo iterum ad continentem itinere, conspicatus nauigia palmeis velis vasti amnis ostium inuehi, subsequutus, accolas reperit minus iam atro colore, & cultiore vestitu, & Arabici sermonis nonnihil peritos: à quibus, Fernando Martinio interprete, accepit, haud procul, eiusdem fere magnitudinis naues, albosque homines commeare solitos. quæ res, quod Indiam significare haud dubie videbantur, ob id loco ac flumini, Bona signa, nomen impositum: & amicitia cum barbaris inita, subductæ naues, & multis locis refectæ. Ibidem columna cum titulo Raphaelis Archangeli de more fixa. Cæterum, ne nimis læto successu Gamma efferretur, multos ibidem ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tumorem ac putredinem excrescentibus, fœda corripuit lues. quosdam etiam absumpsit. cuius causam cum in cœli grauitatem (quod è crebris æstuarijs terra valde palustris & vliginosa est) tum in corrupta salsamenta, quibus iamdiu propter inopiam victitauerant; contulere. Mense iam ibi per multa pericula exacto, solutis anchoris littus legentes, quinto die ad Mosambicum accedunt. Id oppidum insulæ Prasiæ cum tutissimo portu quamquam exiguo, situm in ipso flectentis se oræ cubito, à dextra Sofalæ aurifodinas, a læua Quiloam vrbem habet insignem. & quamquam ob circunfusum æstuarium, sterili & insalubri est admodum cœlo, tamen in satis magnam frequentiam loci opportunitate deductum est. Mahometani ferme tum inhabitabant, Abrahemo Quiloæ tyranno subiecti: perque Prætorem (Xequem Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduersus id oppidum, ad quattuor passuum millia, sunt insulæ, quæ à columna ibidem à Vasco posita, Sancti Georgij nominantur. ad eas insulas cum Lusitani stetissent; ab ijs, qui à Mosambico explorandi causa prodierant, initio pro Turcis vel Saracenis habiti, facile cum Xeque per munera & vinum, & scitissima saccari condimenta, quorum auidissima gens est, pacem & amicitiam iniere. atque etiam duo in Indiam vsque nauium magistri mercede ab eodem impetrati. & omnis generis cibaria abunde suppeditabantur. ast vbi per Abasinos quosdam Aethiopas, qui pictas Angelorum imagines in Gammæ naui conspexerant, & cum eo de rebus Abasinis, deque religione fuerant collocuti, Europæos, & Christianos esse vulgatum est, confe-

stim

ſtim hoſpitalitas omnis in odium verſa, & noſtri telis ac ſagittis a quatione prohiberi cępti. quinetiã ſimul accepta iã pecunia, perfidi magiſtri clam aufugere. Nondũ apparuerant gentibus ijs, nouæ ſubtilitatis, & operis admirandi balliſtæ, oblongum in tubum & æqualiter teretem ex ære fuſili figuratæ: quæ non funibus aut neruis intentæ ſingula mittunt ſpicula; ſed inexcogitata priſcis ratione, ad applicitos tenui abtergo foramine igniculos cum incremento multiplici rapiendos, certo primum nitrati ac ſulphurei pulueris modulo temperatæ, inſertos dein ore patente ferreos ex arte globos, catenaſque, & alia obturamenta, fulminum inſtar flammis eluctantibus cum horrendo fragore contorquent. Eiuſmodi tormenta complura Luſitanus de more diſpoſita, & collibrata ad nauium feneſtellas habebat. Sed ab ijs exercendis, ne perterritos metu incolas abalienaret ab ſe, conſulto abſtinuerat. Verum vbi fraudem, ac vim, & ſuos pene circumuentos animaduertit; indignatione commotus, extemplo diſploderent, magiſtris edixit. illi ſine mora exſequuntur imperium. ac primo videlicet fumus ater, & fumo intermicantia fulgura, & crebra tonitrua cœlo ſereno, attonitos defixoſque rei nouitate barbaros tenuere. aſt vbi ante pedes Prætoris ipſius, momento laceri & exanimes quattuor ſimul viri conſpecti ſunt; enimvero tum, quaſi haud dubie infenſo infeſtoque numine, correptis vndique ac pene depresſis turba nauigijs, lymphati amenteſque in proximam continentem ex inſula ſeſe cuncti proripiunt. Inde Prætor, animo vix tandem è ſumma trepidatione collecto, ſupplices ad Gammam oratores placandæ iræ, & ſui purgandi gratia tranſmiſit. Si quid minus amice in hoſpites conſultum ſit, id ſuo conſilio nequaquam eſſe factum. magiſtros, qui mercedem fraudulenter abſtulerint, iam non eſſe in ſua poteſtate, quod alter in auia & interiora ſe abdiderit; alter ſubitis machinarum ictibus fœda laceratione diſcerptus, perfidiæ pœnas luerit. Sed & integram mercedem ſe Gammæ redditurum, & alium ipſorum loco magiſtrum ſuffecturum, nauigationis Indicæ peritisſimum. Gamma, quod pluribus diſceptandi tempus non erat, remiſſa mercede, magiſtrum accepit, multo etiam prioribus nequiorem: quippe, vt à Moſambico profecti ſunt, ita inſtituit iter, vt nauigia in periculoſas quaſdam ac deſertas impulerit

insulas; facile confisus ob natandi peritiam, se noctis silentio, vt alij duo fecerant, euasurum. sed intentius custoditus, fraude comperta, vapulauit egregie. ob id insulæ Verberati appellatæ. Quo ille supplicio magis etiam efferatus, Lusitanos perditum ire omnino constituit. ac per summam dissimulationem, quasi plane resipuisset, composito ad omnem æquitatem ac summissionem sermone vultuque, vrbem Quiloam ait esse in propinquo, rerum omnium copia refertissimam, & Christianis Abassinis atque Indis frequentem. quando ad Mosambicum res non conuenerit; ibi Lusitanis omnium generum cibaria, mercesque Indicis haud inferiores, summa populi voluntate affatim suppeditatum iri: præterea cursum ex eo loco in Indiam esse certissimum. Hoc ille artificio mendacijsque Gammam in vltimum exitium pene impulit. iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor. nec dubium erat, quin si eo ventum esset, ciuitas armis virisque potens, ac Mahometicæ superstitioni addicta, & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata, communis doloris graues pœnas à Lusitanis exactatura esset. auxilio fuit vehementior aquarū impetus, quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occupare non licuit. Ea spe deiectus Aethiops, tamen à malitia non discedit. Cum nostros omnium rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniam Quiloæ accessu prohibiti sint; Mombazam vrbem docet non longe abesse, in qua multi item Christiani versentur, & omnia ad victum cultumque necessaria abunde suppetant. Si Vasco placeat; propediem se duce naues in optima statione futuras. Nec recusauit Gamma, partim rectoris suasu, partim etiam vltima pene iam necessitate compulsus. ad vrbem appropinquanti, vt nuper ad Mosambicum, sic ibidem obuiam proditum à regis exploratoribus. qui ab insidioso cursus rectore clam in nostros incitati; simulata beneuolentia, ad regem redeunt; ingentis prædæ occasionem oblatam demonstrant, modo intra portum aduenæ perducantur. Haud surdis auribus dicta. omnibus blandimentis, muneribus etiam, iubet Christianos ad commercium, & hospitium benigne inuitari. Paschalia tum aderant festa: & paulo ante ad insulam Sancti Georgij ara excitata Lusitani, expiatis confessione criminibus, cœlesti pane sese munierant, quo etiam maiorem in tem-

pore

pore diuinam clementiam opemque ſenſere. quippe ipſas iam portus fauces intrantibus, ex vrbe permulti cum ficta gratulatione,& concentu obuiam prodierant;ac ſine armis in naues accepti,ouantes lætique certo ac præſenti iam lucro, noſtros perfida ſimulatione ad omnem hilaritatem inuitabant; cum nouum ſubito periculum parato iam exitio nihil tale ſuſpicantes Luſitanos eripuit. Dum enim ad auram excipiendam Gammæ nauis tardius circumagitur; veritus, ne illam in proxima vada æſtus abriperet,magno repente clamore iaci anchoras iubet. quam ad vocem, cum naualis turba huc illuc præceleri feſtinatione diſcurreret; rati proditores detectas inſidias, vt eſt omnis malitia ſuſpicax & meticuloſa,illico è nauibus in ſubiectas lintres certatim cuncti cum ipſo proditionis magiſtro deſiliunt, & fugam capeſſunt. ac tum demum Luſitanis fraus ac pernicies patuit. Gratiæ ingentes pro tam inſigni beneficio ſuperis actæ. & quoniam reliquum littus ſat frequens vicis & oppidis eſſe dicebatur,Gamma curſu in Septentriones directo,poſtridie Mombazam aduentantia nauigia duo Saracenorum intercipit. è quibus duntaxat tredecim (cum cæteri ſe in pelagus eieciſſent) in poteſtatem venere. ij, ne locus iterum dolo daretur, ſeparatim ſinguli interrogati,ſine vlla variatione reſpondent:in eadem ora celebre oppidum eſſe Melindem, Rege in aduenas omnes mire benefico,in primiſque hoſpitali. ibi nec inſtrumenta nautica, neque commeatum optimum,neque duces in Indiam defuturos. His rebus auditis,captiui benigne habiti; iiſdemque regentibus cum ad Melindis conſpectum ventum eſſet,quidam ex ijs,vt videbatur, auctoritate præcellens, munus adeundi Regis,& conciliandæ amicitiæ,ſibi depoſcit: & Gammæ permiſſu in vrbem delatus, Luſitanorum probitate moribuſque extollendis, & alijs ad tempus accommodatis rationibus,Regem,ſatis per ſe ad officium humanitatemque propenſum, facile in aduenarum cupiditatem & amorem impellit. Dein,biduo nuntijs & xenijs vltro citroq; mittendis inſumpto,Gamma,ne Regi diffidere videretur, in portum læto nauium ornatu concinentibus tubis inuehitur. Huic obuiam Regis filius natu maximus (nam pater morbo ſenioque implicitus decumbebat) cum honeſtisſimo comitatu profectus,in ſcapham, quo Gamma excipiendi eius cauſa deſcen-

derat, hilari vultu transiliens, peregrinum arctissime familiarissimeq; complectitur. inde cum alter ab altero multa per interpretes amice admodum quæsijssent; petere atq; orare instititi, vti ad parentem iacentem in lectulo adire ne grauaretur. id fore seni gratissimum. se interea apud naues cum paruo filio pro obside remansurum. Ad ea cum respondisset Gamma, sui Regis mandato prohiberi se quo minus exscenderet; nobiles duos è comitatu pro se in vrbem misit: quibus Rex cum cæteris, valde se comem & honorificum præbuit. Præterea de perito itineris duce magna Regis voluntate impetratum: atque illi vicissim Gamma tredecim, quos dixi, captiuos benigne donauit. quibus officijs, & mutuæ beneuolentiæ significationibus, hospitij noui iure magis magisque firmato, ea denique lege Gamma discessit, vt in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quo regis legatos ad Emmanuelem honoris & amicitiæ causa transueheret. A Melinde ad Malabaricum Indiæ littus leucarum ferme septingentarum traiectus est. id spatium altero & vigesimo die feliciter emensi, tanta gratulatione ad Calecuti oram accessere, quasi transactis iam rebus incolumes ad patrios lares & incunabula redijssent. Iulio ineunte Olisipone soluerant: mensibus ferme vndecim in itinere insumptis, circa Maij exitum in Indiam deferuntur, perincommodo sane tempore. Etenim in ijs regionibus cum alia multa admiranda; tum illud in primis omnium physicorum ingenia superat, quod in eadem cœli plaga, pari solis accessu recessuque, ijsdem anni mensibus; ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promontorium excursu, quemadmodum supra demonstratum est, totam Malabaris longitudinem intersecat, æstas ac siccitas: ab occasu eis Gatem hyems, & assiduæ pluuiæ sunt. vt in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempestatum attinet, ijdem pene populi sibi mutuo antipodes videantur esse. Quam diuersitatem, quæque de æquinoctiali circulo ac torrida zona antiqui falso opinati sunt, & alia huiusmodi permulta, si quis apud se diligentius reputet; profecto intelliget, omnia quæ in cœlo, quæque in terris fiunt, non ad necessitatem fati, vel ad fortunæ temeritatem, verum ad vnius omnipotentis Dei liberam voluntatem, ac prouidentiam esse referenda. Quo tempore Gamma ad Calecutanam

oram eſt appulſus, in ea Malabaris parte, hyemis erat initium, cum altera quæ ad ortũ eſt, maximis iam tum caloribus æſtuaret. itaque licet periculoſam admodum in ſalo ſtationem eſſe intelligeret, ſubeundos tamen portus, niſi ex Malabarici Regis auctoritate nequaquam exiſtimauit. Is Rex in primis Indiæ clarus perhibetur ac potens: quippe quem cæteri eius tractus reges principem ac ſuperiorẽ agnoſcũt, & patrio ſermone Zamorinum, ideſt Imperatorem appellant. Is quattuor ordinum homines habet in ſuo regno: Dynaſtas ac Satrapas, quos vulgo Caimales vocant. Sacrorum antiſtites & Procuratores: ij vetuſtiſsimæ originis & nominis Brachmanæ ſunt. rei bellicæ ſtudioſos è nobilitate duntaxat, qui Naires dicuntur. quartum obtinent locum opifices & agricolæ. reliquum vulgus inſtitorum eſt magna ex parte Arabum, Perſarumque, & Aegyptiorum ex hæreſi Mahometana & Iudaica, qui pretioſis mercibus admirabili ſolertia & peritia permutandis, ad amplas ferme opes pecuniaſque perueniunt. Cæterum apud omnes præcipuo in honore Brachmanæ ſunt, patetque ea ſecta latiſsime. horum ſcitis omnia publica & priuata ſacra ſubiecta ſunt. hi cærimonias & iuſta funebria ſuo arbitratu præſcribunt, ijdemque magno ſuo quæſtu prodigia, ſortes, auguria, & omnia interpretantur. horum diſciplina inſtitutiq; reges ipſi imbuuntur, omnibus magnis, paruiſque in rebus mirandum in modum illis obnoxij. Sed non vnum eſt Brachmanarum genus. quippe alij liberis operam dant, viuuntque in hominum frequentia: alij cælibem agunt vitam, quos hodie proprio vocabulo Iogues appellant: Gymnoſophyſtas olim Græci dixere: ijque partim longiſsime peregrinantur, ſtipem emendicantes: & victus veſtituſque aſperitate nacti exiſtimationem ac fidem, credulas hominum mentes portentoſis mendacijs, varijſque ſuperſtitionibus in fraudem impellunt; partim in ſolitudinibus auiis, & ſubterraneis ſpecubus, duriſsimo vitæ genere, inedia, vigilia, nuditate, frigoris æſtuſque patientia ſemet ipſi diſcruciant, abſtinentque ab omni corporis voluptate ad certum annorum ſpatium; quo exacto, in Abdutos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur: ii tamquam humano faſtigio celſiores, & omnium rerum licentiam adepti, nullis iam tenentur legibus, & in omni ſcelerum & flagitiorum genere impune volutantur.

lutantur.

lutantur. Est etiam Ioguibus rector maximus, qui vectigalia perampla dispensat, vocatosque ad se certis temporibus impostores, varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Hosce omnes mirum quam densa in caligine, & quanta in veritatis ignoratione demersos diabolus teneat. Parabrammam nescio quem Deorum antiquissimum colunt, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna fila gerunt è collo suspensa. Multis præterea non hominibus modo, sed brutis etiam animantibus cælestes habent honores, & templa ædificant, quibus in prisca illa Romanæ Vrbis magnificentia vix quicquam simile exstiterit. Sane fanum est simio dicatum: cuius duntaxat pecori in victimarum vsum custodiendo, porticus miram in longitudinem excurrit, columnarum septingentarum è marmore, tantæ magnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ in celeberrimo quondam omnium Deorum templo Romæ visuntur, sine dubio adæquent. Elephantis etiam religionem numinis tribuunt; bobus autem eo maiorem, quod hominum vita functorum animos in eam maxime belluam immigrare opinantur. Multos habent suarum superstitionum libros magno labore studioque conscriptos, quæ nonnihil ad veteris Græciæ fabulas, & auguralem Hetruriæ disciplinam videntur accedere. Hi libri ne in vulgus prodeant, cauent quam diligentissime. Sed ex iis arbitratu suo depromunt, quæ ad populum decipiendum in concionibus, vel in priuatis colloquiis, contracto supercilio, & magna pompa verborum edisserãt. Quamquam haud pauca superioribus annis à Brachmane quodam apprime docto, cum se ad Christum aggregasset, nostris hominibus prodita sunt; inque Lusitanum sermonem accurate conuersa, tandem ad me peruenerunt; meræ nugæ, & anilia plane deliramenta, quæ hoc loco ne leuiter quidem attigisse operæ pretium duxerim. Ex quo facile apparet quantum immortali Deo populi debeant ii, quibus in tanta aliorum cœcitate, Christianam lucem aspicere datum est. Iam de sacrificiis, libationibus, cæterisq; nefariis ritibus, quibus vel ad placandos commentitios Deos, vel ad expiandos mortuorum manes vtuntur, singillatim exponere, vt superuacaneum, ita pene infinitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus. Naires autem, penes quos totius rei militaris est cura, vt septimum circiter ætatis

tis annum attigère, teneri corpusculi neruis diu multumque distentis, laxatisque compagibus, adhibita frequenti vnctione sesamini olei, per aliptas peritissimos ad agilitatem penè incredibilem perducuntur. itaque velut exosses artus omnem in partē arbitratu suo torquère ac flectere; saltus retrorsum ęque atq; in aduersum longissimos edère, & in lucta varios nexus pariter implicare atque explicare condiscunt. Armis vero, à pueritia ad vltimā vsque ętatem summa cura exercētur singuli ferme singulis, haud absurda ratione; quod ita persuasum habeāt, neminem vnū simul pluribus posse rebus excellère. arma erant olim hasta, sagittæ, gladius, clypeus: verum post inuectas illuc recentiores hasce humani ingenii fraudes machinasque, totam conflandi, temperandi, librandi rationem ita percalluère, vt omnibus maioribus minoribusque tormentis, igneisque missilibus admodum scienter vtantur: iamque Indici sclopi, seu ferreæ fistulæ, & sulphureus puluis, longo interuallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pube tantum velata, prælium ineunt: neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc nostro militi pugna longe stabilior: suoque & armorum pondere vehementius in hostem incumbit. Contra, illis maior in dimicando velocitas & concursatio. quinimmo plurimum in ipsa fuga præsidii est. obuersantes offerentesque vltro se se, vbi te iam iamque adepturum existimas, momento euanescunt. rursus cum procul abesse credideris, ab tergo se ostendunt. pari celeritate & sequuntur, & abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertiore ictu auersi, quam aduersi iacula dirigūt. Quod si ad cominus decertandum vel necessitas cogat, vel inuitet occasio; cæsim plerunque feriunt: bracteolis plurimis ad gladii manubrium annexis, quorum tinnitu numeroso ad Martem pugnamque incitantur: seque celeri vel procursu in hostem inferunt; vel recursu, cum opus est, repente subducunt; factaq; testudine, ita sub scuto se totos condunt, vt locus ad plagam nullus omnino pateat. & cum omnis multitudo Nairum viget in studio rei bellicæ; tum pręcipua laus tribuitur certo militum ordini, quos Amocos vocant. ij diris execrationibus caput, familiam, stirpemq; deuouent, ni illatas commilitonibus iniurias inuicē puniant. Regis vero necem tam obstinato animi impetu vlciscuntur, vt per media tela flammasq; nullo pla-

ne vi-

ne vitæ reſpectu, ad cædem hoſtium ruant lymphati amenteſque, atque ob id ipſum vel maxime formidandi. taque Indicæ militiæ id robur eſt: & pro Amocorum numero magis minuſve potentes reges exiſtimantur. Longe miſerrima conditio eſt agricolarum & opificum. Siquidem præter quotidianas operas, quibus ægre ſeſe familiasque ſuſtentant; quod initio quiſque ſortitus eſt vitæ genus, in eo ad mortem vſque perſiſtere cogitur: nec modo ad altiores vnquam gradus euadendi, ſed ne ad alias quidem artes quæſtusve ſe transferendi ſpes vlla relinquitur. atque id vetus eſſe inſtitutum, patet ex Arriano, qui res item Indicas græco ſermone conſcripſit. quare adeo contempti abiectique ſunt, vt ſuperiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quod ſi in turba, vt fit, ad aliquem forte Nairem propius acceſſerint, male mulctantur. idque ne accidat, per antecedentes famulos turbam ſubmouent Naires; & cum alibi, tum præſertim ad viarum flexus, ſe adeſſe clara voce denuntiant. tanta Indicæ nobilitati ſuperbia, tam barbarus ineſt faſtus. atque id eſt cauſæ, cur Chriſtianam diſciplinam peſſime oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate, animique moderatione conſiſtit. Quæ Indorum contumacia eo minus videtur ferenda, quo ſibi nobilitatis nomen impudentius arrogant: nam præter alia dedecora quantę vis claritati obſcuranda; promiſcua etiam inter ſingulos ordines coniugia ſunt, vagique ferarum more concubitus. incerto omnes patre naſcuntur, & ad ſororum filios, vt minime dubiæ cognationis, hæreditas peruenit. Aedificia, templis Deorum exceptis, & regijs ædibus, & quibuſdam pretioſarum mercium apothecis, lignea & modice ab humo exſtantia, palmarum folijs conteguntur. nec vlli omnino, præter dynaſtas, ſumptuoſius habitare conceſſum. Suburbana viſuntur plurima cum hortis apprime cultis, quæ ferme incolunt optimates, ne vrbanæ plebis conſuetudine polluantur. ea partim vallum & agger vndique muniunt: partim inflexi enatarum ibidem arborum rami; paſſim interiectis implexisque mira denſitate viridibus rubis ac ſentibus, ad introitum, aſpectumque, & ignem arcendum: tantis præterea recurrentium in ſe viarum anfractibus, vt, inſtar labyrinthi, cœcos errores & ambages imperitis locorum obijciant: quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem

nem hoſtibus reddit. Zamorinus ipſe, quo tempore Luſitani ad Calecutum appulère, ad Panonem (id maritimo vico nomen) haud ita longe ab vrbe, ſe continebat. Ad eum Gamma cũ in anchoris ſtaret, nuncios de ſuo aduentu præmiſit: ſe, cum Regis Luſitaniæ mandatis ac litteris ex alio pene terrarum orbe aduenisſe; neque tamen iniuſſu è naui egreſſurum. lætus ea re Calecutanus, magnificeque ſe ipſe circunſpiciens, quod ſui nominis gloria excitam ex vltimis ſedibus gentem cerneret; Gammam è periculoſa ſtatione in proximum portum, cui Capocare nomen eſt, dato in id duce, iubet inuehi. dein poſt biduum mittit qui Gammam honorifice ad ſe deducant. Ille tametſi ignotæ fidei, & vanæ ſuperſtitionis homini vitam ſuam credere, comitum, amicorumque monitis ac precibus vetabatur; tamen legationem peragere, & cuncta coram explorare ipſe conſtituit. Paulo fratri, vicario ſuo mandat, ſcaphas quotidie ad littus paratas habeat; ac ſi quid accidat, quominus ad naues redire posſit; ipſe nulla eius rei habita ratione Luſitaniam repetat, & Emmanueli Regi inuentæ iam Indiæ, ac totius itineris rationem diligenter exponat. Tum duodecim ſocijs ex vniuerſo comitatu delectis, quam ornatisſimo veſtitu, cum ſcaphas verſicoloribus vexillis atque tapetibus, & omni tormentorum apparatu adornaſſet, ingenti omnium gratulatione, ſtrepituque feſto ad littus accesſit. Deſcendenti præſto fuit Catuales vnus ex ijs, qui iuri peregrinis dicundo præſunt, cum vario cantu, & magna manu militum, baiuliſque ad ſarcinas conuehendas: nam apud Indos equi, & cætera iumenta per id tempus in vſu non erant. Dein Gammam tetraphoro impoſitum, ad vrbem Calecutum primum, inde Pananem deportauit tanto populi concurſu, vt præ turba quidam eliſi, nonnulli etiam è ſpectandi certamine coorta rixa perempti ſint. Vt ad regiam eſt ventum; à Caimalibus aliquot Gamma cum ſocijs honorifice primum excipitur. dein Brachmanarum antiſtes linteatus obuiam prodijt, ac manu leniter apprehenſum, longo cubiculorũ ordine, denis aulicis ad oſtia ſingula ſtationem agentibus, in amplum conclaue perduxit. ſtratum erat pauimentum ſerico eteromallo viridi: parietes vero bombycina periſtromata intertexto auro magnifice veſtiebant: ligneis gradibus affabre factis in theatri formam circumquaque eminentibus: ea proce

rum

rum subsellia sunt. Rex in ornatissimo lectulo decumbebat gossypina candoris niuei tunica indutus aureis conspersa rosis, gemmeis fibulis admirabili splendore connexa. Caput cum pretiosis inauribus pileus aureus contegebat in tiaram exsurgens, vario gemmarum vnionumque contextu. brachia, cruraque de more gentis nuda, armillæ ex auro decorabant, baccis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli annulis inserti complures è pedum æque ac manuum digitis emicabant. Astabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in aureo disco tenens Malabaricum betele, seu Tambul Arabicum: quæ folia principes Indi assidue fere mandunt, commendandi halitus, leuandę sitis, & educendæ pituitæ gratia. Zamorinus ipse, quanquam colore subnigro, tamen & proceritate membrorum, & toto corporis habitu gestibusque, dignitatem regiam haud dubie præferebat. Gamma, salutatione peracta, considere vna cum comitibus iussus, per interpretem exponit: Emmanuelem Lusitaniæ Regem Calecutani Regis fama commotum, fędus & amicitiam ipsius iampridem expetere. quando coram congredi, & iũgere dextras locorum interualla prohibeant; legatum pro se misisse. Ni rem aspernetur; confidere se eam societatem vtrique non parum ornamenti, commodique allaturam. Dein prolata munera, & litteræ cum Arabico, tum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamorinus breuiter: Emmanuelis fratris voluntatem, ac propensionem erga se, vel ex eo elucere quod se tam honorifica legatione, per tot discrimina laboresque vltro compellandum, & salutandum existimârit. quod ad fœdus, & commercium attineat, rem sine controuersia conuenturam. simnl edisserit, quas è suo regno merces auehi: quas ad se importari vicissim expediat. Ad hęc, multa de nauigatione, deque itinere sciscitatus, Gammam, & socios in lauta hospitia benigne distribuit. His rebus, vt fit, extemplo vulgatis, cum cæteri mercatores, tum Saraceni præcipue atque Arabes magnopere commouentur. ac præter capitale in Christianos odium, rati etiam, quod res erat, quantum ad Lusitanorum commercia accederet, tantum de suis lucris imminui; & si prævalidus manceps in eam negotiationem se interponeret, nihil sibi ad quæstum, & nauigationem loci relictum iri; institutam & coalescentem nouam societatem omni conatu dirimere instituũt.

Ac

Ac primum varijs criminationibus ac maledictis Gammam apud Regem consensu proscindunt: specie legationis explorabundum piratam aduenisse; ac, nulla prouocatum iniuria, quacunque iter habuerit, mare infestum reddidisse latrocinijs; emporia cędibus, rapinisque vastasse. Quod si maxime Lusitaniæ Regis missu aduenerit; considerandum tamen Zamorino esse, vtrum fidelissimæ, & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia fixerint; & præsenti pecunia, certissimisque compendijs Malabaricam in dies augeant rem; peregrinæ genti, & toto cœlo disiunctæ, ac proferendi per fas ac nefas imperij cupidissimæ, nullo præsertim merito, posthabendæ sint. Ad hæc, venales aulicorum animos, & eorum præcipue, qui magistratus gerebant, cum cæteris artibus, tum efficacissimis omnium scelerum & flagitiorum administris, argento auroq; aggressi, haud ita difficili negotio in suam sentētiam perduxère. In ijs Catuali ipsi, cui hospitum erat cura concredita, facile persuasum, vt Gammę, per summam officij simulationem, extremā perniciem strueret. Ad quæ facinora cum Rex, ab insita barbaris leuitate, ac perfidia, conniueret; de omnibus consilijs, & imminente exitio per Tunetanum quendam Monzaidem, Hispanicæ linguæ peritum, cui cum Lusitanis mercatoribus in Africa olim consuetudo intercesserat; Gamma repente certior fit; eiusdemq; suasu quam occultissimis itineribus ad naues festine se proripit, eo maiore euadendi spe, quod ab regia classe per hyemem subducta nullum in præsentia periculum imminèret. Igitur è portu in altum euectus; Indo cuidam litteras ad Zamorinum dat; quibus, præter acerbas querimonias de hospitio violato, paratisq; sibi nulla sua culpa insidiis, hominē hortatus est, vt, repudiatis improbis suasoribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vnius Lusitaniæ Regis amicitia, quàm ex vniuersa Mahometana colluuie, fructus & emolumenti sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atq; etiam purgare se Zamorinus, & omnem culpam in administros, vetusto Regum more, conferre. quæsiturum se de insidijs, quas Gamma sibi factas dicat: ac si quem noxium deprehenderit; in eū ita animaduersurum, vt legationis & hospitij sacrosancta iura esse omnes intelligant. Præterea, ad Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitiam, & gentis Lusitanæ commercium fore sibi pergratum:

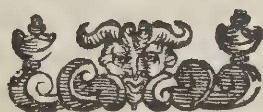
pergratum: cum eo tamen, ne quid ob id in suo regno turbarũ existat: neu qua veteribus amicis ac socijs fiat iniuria. Cum eo responso Gamma Anchediuam insulam petiit, leucas à Calecuto circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis apprime abundantem. Ibi refectis è longa iactatione sociis, nauibusq;, Deum precatus, vti propitius iterum adesset, reducemq; se optimo Regi, propinquis, ac patriæ sisteret; in Europam cursum intendit. atq; Indicum & Arabicum Oceanũ, propter ventorum inconstantiam, lentissima nauigatione remensus, ad Aethiopiæ primum deuenit littora. hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem, vti promiserat, appulit: assumptoq; Regis legato, Zanzibarem inde petiit insulam cum cætera amęnitate insignem, tum felicibus syluis medica omnium generum mala ferentibus. Inde, ab regulo perbenigne tractatus, Mosambicum traiecit; fixaq; ibi columna, ad Aquationem Sancti Blasij processit. Ac Bonæspei promõtorium denuo circumuectus, Hesperidas primum, dein Tertias quas appellant, postremo Olisiponem summo Dei beneficio tenuit Septembri mensi anni millesimi quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam indidem abierat, sociis ferme centum, in iis Paulo fratre, morbo & labore consumptis. reliquos in terram egressos circunfusa illico turba, concionis instar, tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere toto, deq; indicis rebus sine fine perquirere: incolumem aduentum, partamq; gloriam gratulari: deniq; eiusdem peregrinationis & laudis cuncti studio, & æmulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gammæ viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: & quamuis incertam atq; infidam ex India pacem afferret; tamen ob singularem viri constantiam, & animi magnitudinem ab omni posteritate celebrãdam, & exhausta cum fide mandata, Gammam nouis honorum titulis & vectigalibus auxit: cæteris nauarchis ac sociis pręmia tantis laboribus, ac tanto Rege digna persoluit.

Libri Primi Finis.

IOAN-

HISTORIARVM INDICARVM, LIBER SECVNDVS.

ATEFACTA iam India, & incognitę ad eam diem nauigationis ratione vtcunque comperta; primum omnium Emmanuel toto regno ſupplicationes indixit. Populi circa præcipua templa frequentes iere. Dein MARIAE Virgini eius nauigationis præſidi exſtructam olim ab Henrico principe ædiculam in ipſo aditu portus Oliſiponenſis, miram in amplitudinem extulit, auxitque: ac loco in primis illuſtri, vt ab omnibus conſpici poſſet, ipſius Henrici militarem ſtatuam collocauit. Ad eius templi cuſtodiam, & ceremonias, & naualis præſertim turbæ ducumque animos rite expiandos, eximia ſanctitate monachi acciti è Hieronymiana familia: quam Rex præci

pua beneuolentia ac veneratione prosequebatur. locus, desumpto à Christi incunabulis nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hispaniæ tum structura, tum religione visendus. Et quoniam Gammæ, comitumque fama celebritasque, & multiplex Indicarum opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium animos in rerum ingentium spem, & eiusdem itineris cupiditatem erexerat; tanti consensus ardorisque bono vtendum ratus Emmanuel; nequaquam vltra exploratorijs nauigiis, verum iustis iam classibus ea maria sibi sulcanda constituit. Nauibus tredecim, quæ aluei magnitudine, & hominum frequentia, & onerum æstimatione, haud exiguas Lusitani regni opes, & copias indicarent, Petrus Aluarus Capralis, claro æque genere ac virtute vir, summa cum potestate præficitur, Gammæ interim requie ex longa defatigatione concessa. Huic ab Rege mandatum in primis, vt Christianam fidem religionemque in ijs regionibus tum serere, tum amplificare omni studio insisteret. dein, vt Calecutanum Regem, quanta maxima lenitate ac diligentia posset, ad firmam pacem, & stabile fœdus alliceret: ille si durum, & illiberalem, & infidum sese præbere perseuerasset; tum vero barbarum scelus, & illatas Vasco Gammæ iniurias vindicaret; cumque nefariis Christi hostibus iustum, piumque susciperet bellum. Idcirco, partim ad prædicandum Ethnicis Euangelium, partim ad Christianorum animos procurandos, egregie pius doctusque Theologus Henricus Franciscanus, qui postea Septæ vrbis fuit episcopus, cum sacerdotibus aliquot in eandem expeditionem est destinatus: & præter vectores naualemque turbam, ex Lusitana iuuentute delecti mille, & quingenti propugnatores in classem impositi Capralis litato profectus, anno millesimo quingentesimo à partu Virginis Martio mense (quem ad iter Indicum maxime idoneum deinde mõstrauit vsus) ad hesperidas tertio decimo die processit. circumeas insulas fœda tempestas coörta classem latè disiecit. è præfectis vnus Ludouicus Piræus, cum ventis ac mari aliquandiu luctatus, incertum quonam proprio incommodo non tenuit cursum. conuersis ad extremum velis, Olisiponem inuitus irrita nauigatione repetiit. Cæteri postmodum ex errore, ac trepidatione collecti, ad vitandam Guineæ malaciam, & superandum. Bonæ spei promontorium, longiore ambitu capto, cum

se

ſe in altum dediſſent, poſt menſem circiter, in telluris conſpe-
ctum ventis feruntur: quā inſulam initio rati, continuata dies aliquot ſecundum littus nauigatione, continentem ſine dubio eſſe comperiunt. Ibi ex longa iactatione claſſem portus excepit, cui ab egregio ſitu ac tuta ſtatione, ſecuro nomen impoſitum. Inde ad cognoſcenda loca gentemque, deſcenſum in terram; & Chriſtiano ritu in ara ſubductili ſacrificatum, & concio de rebus diuinis ab Henrico eſt habita: barbaris, cum nihil plane perciperent, tamen occulto numinis impulſu cœleſtes ceremonias, & ſacram concionem admirabili ſtudio ac veneratione concelebrantibus. ex ijs vnus cum Gaſpare Lemio in Luſitaniam extemplo miſſus, regem ac cæteros omnes ingenti lætitia atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla, ſolenni ritu & precationibus conſecrata, defixit; à quibus regio Sanctæ Crucis in aliquot annos dicta: ſed à Braſilo rubro ligno, quod tingendis veſtibus inde petitur, ſuper inditum deinde Braſiliæ cognomen, repudiata ſanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi conſenſus, & pertinax conſuetudo retinuit. Eſt autem Braſilia noui orbis pars, quam, paulo poſt Capralis acceſſum, Americus Veſputius Florentinus eiuſdem Emmanuelis auſpiciis accuratius explorauit, atque à duobus ab Aequatore gradibus, partibuſve, ad gradus quinque & quadraginta in Auſtrum excurrens, trigóni oblongi ſpeciem refert. cuius baſis in Aequatorem ac Septentriones obuerſa, ab Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. latus in Orientem ſpectans, interpoſito mari, Heſperijs Aethiopibus obiācet. alterum latus à prouincia Peruana diſterminant iuga montium adeo celſa, vt ipſos auium volatus fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum ſit, eoque difficillimo tranſitu. Regio ferme tota in primis amęna eſt, cœli admodum iucunda ſalubriſque temperies: lenium quippe à mari ventorum commodiſſimi flatus, matutinos vapores ac nebulas tempeſtiue diſiiciunt: ſoleſque puriſſimos ac nitidiſſimos reddunt. Scatet ea tota ferme plaga fontibus, ac ſyluis, & amnibus inclytis: è quibus (vt reliquos taceam) is, quem Argenteum vocant, leucarum quadraginta oſtio in mare fertur adeo violentus, vt inde nautæ dulces hauriant latices priuſquam tellurem ex alto conſpiciant.

ſpiciant. Terra partim in planiciem exſpatians, partim in colles clementer aſſurgens,fœlix præpinguibus glebis,& riguo ſolo ſemperque vernante, credita ſemina multiplici reddit fęnore: ac ſaccari præſertim eſt ferax, quod cœleſte donum, Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura: è quibus aquaria mola dulcisſimus humor expreſſus,in ahenis ad purum excoquitur;tum formis in panes cogitur ad metæ figuram: dein rurſus,vbi libuerit,eliquatus, artifici manu pigmentis,ad inſtar ceræ,varias in effigies indiſcreta pene veri ſimilitudine trahitur. cuius generis officinæ,priſcis ignotæ,hodie,qua præfertim incolunt Luſitani, pasſim exſtructæ viſuntur: atque ex ea merce negotiatores,vel maximum capiunt emolumentum: ſiquidem nauibus quotannis in Europam euecta, certisſimo compendio longe lateque diuenditur. Certis etiam è plantis,quas vulgo Copaibas vocant, inciſo per æſtatem cortice, in modum balſami liquor ſuauisſimi odoris emanat: cui cum ad alios mortalium vſus,tum ad curanda vulnera, & cicatrices tollendas, mirificam eſſe perhibent vim. Eæ plantæ cernuntur affrictu animalium attritæ, quæ à ſerpentibus venenatis,aut à feris icta, ad remedium illud ipſo naturæ inſtinctu ſe conferunt. At Zabucales quę dicuntur,admodum excelſæ,magnos ferunt ſumma duritie calices, ore in terram obuerſo, & quidem admirablli naturæ ſolertia pyxidatim operto. ijs calicibus nuces caſtaneæ ſaporis egregij continentur: quæ vbi maturuerint,excuſſo confeſtim operculo, paulatim ipſæ per ſe in alimenta incolarum ad vnam è calice defluunt. Syluestria etiam ſunt Caiuſia pyra, apprime ſuccoſa, & innoxia;itaque medijs caloribus auide manducantur: Cæterum in imo pyro faba quædam extuberat cortice amarisſimo, prædulci medulla ſi torreatur. pyro præterea, refrigerandi vis: faba calefacit. Verum, ex omni genere, palma tribuitur ijs, quos vulgus Ananazes appellat. Planta eſt humilis, cuius è ramis veluti pinea nucamenta dependent præmollia: hæc ſuo tempore in fruſta diſſecta,gratisſimo ſimul odore ac ſapore,non recenti duntaxat edulio ſunt; verum etiam in longum tempus adſeruantur è ſaccaro. Iam vero,illati in eas regiones ex orbe noſtro melopepones, cucumeres, malogranata, ficus viteſque biferæ ac triferæ; nec non multiformia

mala medica ſuppetunt. Ad hæc,eſt videre complures alias pomiferas arbores, quas percenſere nimis longum ſit; piſcesq;, & aues coloris eximij, & quadrupedia plurima,ſed ferme ſylueſtria, partim nota nobis, partim ignota. in quibus vtique apparet, quam miris modis ac variis, diuina ſapientia ludat in orbe terrarum. Ex eo numero, vt pauca perſtringam, apri ſunt amphibij, carnibus optimis,ac ſaluberrimis. ii, quod priores pedes perbreues habent, poſteriores autem prælongos; tardiore ſunt curſu: itaque deprehenſi à venatoribus, qua proximum eſt, ſe ſe aquis immergunt. Antæ ſunt etiam gentis vocabulo ad mulæ ſimilitudinem; ſed minores, & roſtro tenuiore, inferiore autem labro tubæ inſtar oblongo, rotundis auribus, breui cauda, reliquum cinereæ corpus. eædem lucifugæ ſunt. non niſi noctu ad pabulum prodeunt; vbi diluxit, in ſua ſeſe condunt latibula. Huius belluæ carnes guſtatu plane bubulas referunt. Cotias vero nominant,magnitudine, & forma, & ſapore leporum: rufo colore, paruis auribus, cauda fere nulla. Maiores ſunt eiuſdem fere ſpeciei; quas Pacas vocant: roſtro tereti ad faciem felis, fuſco colore,candidis maculis interſtincto: neque carne tantum, ſed & corio ipſo prætenero, atque ob id ipſum in delicatiores epulas expetuntur. Cæterum inſolito ſpectaculo Tatuſiæ ſunt, ad porcelli magnitudinem: corio ſquamatim loricato, ſic, vt equi cataphracti ſpeciem reddant: ex eo caput duntaxat, ceu teſtudines exerunt; pedibus contractis: & ſpecubus ferme vti cuniculi ſe ſe continent: hæ quoque carnes palato gratisſimæ. Magna præterea vis tigrium eſt: quæ famelicæ, horribili velocitate ſunt, viribusque tremendis: eædem paſtæ (quod mirere) tanta ignauia dicuntur eſſe, vt à gregariis etiam canibus confeſtim in fugam agantur: adeo cibi potusque ſatietas,non homines tantum, ſed etiam feras hebetes reddit. Illud vero mirum in Cerigonibus (id animanti nomen, buxeo colore, vulpeculæ magnitudine) ex eius aluo duæ dependent veluti manticæ: in iis catulos circumfert, & quidem adeo pertinaciter ſuo quemque vberi affixos, vt à perpetuo ſuctu non auellantur, antequam ad paſtum ipſi per ſe progredi valeant. Valde etiam inuſitata & effigie, & natura eſt animal, quod ab re ipſa Luſitani Pigritiam appellant, Cerigonum fere magnitudine,ſed roſtro fœdiore ad aſpectum, &

vnguibus ad digitorum ſimilitudinem prominentibus. Huic ex occipitio exiſtens coma ceruicem velat; lentoq; ipſa ventris adipe verrit humum, neque vnquam, in pedes exſurgit: deniq; tam tarde mouetur; vt quindecim ipſis diebus, ad lapidis iactum continuo tractu vix prodeat. Victitat arborum foliis, & in earum cacuminibus degit plerunque: quarum in aſcenſu biduum circiter, tantundem in deſcenſu ponit. neque vero adhortationibus tantum, aut minis, ſed ne plagis quidem fuſtibuſve beſtiam vel tantillum de inſita ignauia ac tarditate dimoueas. Mirandum eſt etiam genus earum, quas Tamendoas vocant; veruecis altitudine; colore fuſco; prælongo ac tenui rictu; neque eo ad malas diducto, ſed modice ad imum inciſo. Vnguibus inſtructa eſt quadrupes mire longis latiſque, nimirum ad victum facilius comparandum. namque formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium iniectu, ac foſsione detexerit, illico exertam trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, opertamque formicis repente contrahit, glutitque deceptas. Huic, vti ſciuro, valde promiſſa & ſetoſa cauda pro tegumento eſt. ſub ea quippe ita ſe condit, vt nihil ex reliquo corpore prorſus appareat. Neque hæc tantum & alia indidem ſylueſtria, vt dixi, verum etiam nuper à Luſitanis inuecta pecorum & equorum armenta plane admirabili prouentu fœtificant. quo magis mirum, vberrimo agro, mitiſſimo cœlo, tam fera & acerba eſſe incolarum ingenia. Nullos omnino colunt Deos. ominibus tantum, & auguriis ad inſaniam dediti, & ariolis impoſtoribuſque miſerandum in modum queſtui ſunt. nudi æque viri ac fœminæ prorſus incedunt, robuſtis lacertis, fluxo à vertice duntaxat capillo; nam cæteras corporis partes identidem expilant: ſimis, vti Sinarum populi, naribus: æneaque ipſi cute, atro inſuper ſucco pomi Genipapi totum ſubinde corpus inficiunt. præterea inſertos habent iam inde à prima ætate deliciarum cauſa quidam inferiore duntaxat labro, quidam etiam facie tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro ſane ſpectaculo. Gregatim peregrinantur ordine ſimplici, ſilentio miro. virum vxor anteit. Carorum aduentum, circumdatis collo brachiis, appreſſo ad pectus capite, cum effuſa comploratione altiſque ſuſpiriis primum excipiunt, viæ laborem & incommoda miſerantes: momento dein

ſiccant

ſiccant oculos, habentque lacrymas in poteſtate. Grauidis haud ita multus in partu dolor. à puerperio fœta confeſtim exſurgit, ac domeſtica obit impigre miniſteria. Eius loco (quod vix credat quiſquam) in aliquot dies velut ęger decumbit maritus. hic officij cauſa ab amicis ac propinquis inuiſitur. huic ſorbitiunculę dãtur ad refouendas vires. huic, de gentis more, bellaria & delicata munuſcula deferuntur. Numerandi rationem, ac litteras ignorant omnes. tantum tenui quadam traditione, nonnulla de Noe, deque diluuio à patribus accepiſſe dicuntur: vt valde probabile ſit, poſt diſsipatos quondam diuino iuſſu mortales, nullum huic genti cum noſtri orbis hominibus fuiſſe commercium. Vino ac frumento in hæc vſque tempora caruere, ſatiua radice victitantes, in farinam redacta, quam mandiocam appellant. Sub eodem tecto, ad inuerſæ modum carinæ prælongo, multæ ſimul familiæ degunt; noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus à terra ſuſpenſis: viuuntque in diem; & quicquid habent, in commune faciliime conferunt, nihil in poſterum ſoliciti. Natandi arte ad miraculum vſque præcellunt. Sub aqua totas interdum horas, vbi quippiam in imo quærendum eſt, patentibus oculis vrinantur. itemque laboris & inediæ patientiſsimi ſunt. triduum ipſum, vbi penuria ciborum ingruerit, ieiuni traducunt: ijdem, ſi copia ſuppetat, à primis tenebris ad lucem vſque in conuiuijs & compotatione perſiſtunt. Recte aut perperam factis, nihil poſt mortem præmij ſupplicijve ſupereſſe arbitrantur. Qui diem ſuum obiere, eos perinde ac deceſſerint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribusque confoſſos, deſcendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete cubandi cauſa, necnon edulijs per aliquot dies appoſitis; quod ita perſuaſum habent, & ſomnum interim capere, & cibo veſci manes mortuorum. Captos in prælio hoſtes (crebra autem inter eos bella excitantur, ac ſagittis præſertim vtuntur egregie) multorum dierum cura ſaginatos, ingenti cum tripudio mactant; vorantque toſta verubus membra. eæ optatiſsimæ Braſilicis epulæ ſunt. neque, ſi cui hoc leti genere perire contigerit, male ſecum actum exiſtimat: quinimmo ad mortem pergit alacer ac ſecurus: editisque contra ipſoſmet percuſſores facinoribus, magnifice in ipſo necis articulo gloriatur.

Sparſis domicilijs habitant, nullo magiſtratu legibusve conſtrictì. Lingua nec difficilis cognitu, & vna ferme eſt omnium quotquot adhuc probe noti ſunt, exceptis certarum rerum vocabulis, quæ aliter à viris, aliter à fœminis vſurpantur. Trium ex alphabeto elementorum F. L. R. nullus apud eam gentem eſt vſus: minime abſurda quorundam animaduerſione factum id eſſe diuinitus; eo quod Fide, Lege, Rege, ſicuti dictum eſt, careant: beneficiorum acceptorum immemores: æque iræ ac libidinis impotentes: ad pugnas & certamina temerarij præcipitesq; [illegible]onis & humani ſanguinis auidiſsimi: ad ſummam, belluis quàm hominibus propiores, qui quidem mores patrios retinent, ac mediterranea incolunt loca. nam poſt illatum ab ſocietate IESV Euangelium, & liberalium artium diſciplinas; in vicos & oppida contributi, præſertim qui mare accolunt, ad humanitatem ac pietatem magnis laboribus excoluntur. Verùm hæc ſuo loco fuſius. Capite damnatos viginti homines Capralis è Luſitania ſecum auexerat, pœna mortis in exſilium commutata. Ex eo numero duobus ad gentis mores, linguamque diſcendam ibi relictis (quorum vnus deinde ad illa commercia magno vſui Luſitanis fuit) ipſe, ne fruſtra tempus inſumeret, ventis in orientem vela permiſit. A Braſilia ad Bonæ ſpei promontorium immani traiectu leucas numerant fere mille ducentas. Oceani ſæuientis, ventorumque furentium ea præcipue regna ſunt. In id ſpatium audacius quàm felicius ingreſsis Maio mẽſe Luſitanis, flammeus Cometes horribili ſpecie in decimum vſque diem continenter apparuit. Iamque variante ſæpius cœlo pelagoque, atræ ac ſordidæ nubes ad Septentrionem conglobatæ, omnem in ſe flatum quaſi reciprocando collegerant: mare languidum erat; inſidioſa tranquillitas; nautæ locorum ac tempeſtatum ignari, ad auram vndique captandam, totos velorum expanderant ſinus; cum ex ijs, quas dixi, nubibus vniuerſo repente impetu ſe ſe effundens Aquilo tranſuerſas quattuor naues, quarum ad cõtrahendum minus apte fuerant armamenta diſpoſita, inſpectantibus cæteris, momento ita euertit obruitque, vt è tanto hominum numero nemo prorſus euaſerit. In ijs Barptolomeus Diazius, cuius ſupra meminimus, rei nauticæ gloria in primis illuſtris, cum è tot iam tantiſq; periculis antea fuiſſet ereptus; miſerandum

dum

dum in modum interijt. Saluti reliquis fuere vel demissæ raptim antennæ, vel, vbi id non licuit, vela ipsa vento disrupta. Eo tam horrendo spectaculo exanimati qui superfuerant, consanguineos alij, alij caros amicosque oculis frustra requirere, ad lacrymas & complorationem proni, vtique, ni mœrorem ex interitu alieno, sui cuiusque periculi metus obstupefaceret. quippe Borea pertinaciter flante, pelagus identidem intumescere; fluctus modo ad astra ferri, modo ad tartara penè ima subsidere; naues cum extremo salutis discrimine propemodum inter se collidi. Ad hæc, atra caligo, & rudentium stridor, & dissonę voces varia & incerta iubentium, non oculorum modo, sed etiam aurium vsum abstulerant. Quin, & salum ipsum interdiu piceo, noctu igneo colore terrebat. Viginti ipsos dies tempestas atrocissima tenuit. Lusitani millies quotidie morientes, & cœlestem assidue implorantes opem, qua maris tulit impetus, hac illacque dispersi. Prætoria cum duabus nauibus Bonæ spei promontorium per imprudentiam præteruecta, Primas quas hodie vocant insulas, tenuit. ad eam tres deinceps circa Sofalæ oram adiunctæ. Vna, Petro Dia, præfecto per summa pericula, & ingentes ærumnas in Lusitaniam rediit. Ita Capralis è tredecim nauium numero, cum sex duntaxat, iisque laceris ac debilitatis, ad Mosambicum accessit. Incolæ, prioris anni clade perterriti, armamenta, commeatus, ac duces itineris benigne admodum præbuere. Classe refecta, ad Quiloam vrbem, atque inde, nequicquam tentata superstitione Abrahemi & amicitia; Melindem est ventum: & magna regis voluntate renouato fœdere, hospitioque, & oratore, quem Gamma in Lusitaniam auexerat, in terram exposito; in Anchediuam insulam, cuius ante meminimus, Concanio seu Canarino Indię littori obiectam secunda nauigatione traiiciunt. Ibi rite expiata Lusitanorum crimina, & pane cœlesti omnes refecti. Barbaris Euangelium, quamuis, vt videbantur, ad virtutem ac pietatem propensis; tamen ob sermonis inscitiam promulgari non potuit. Ad Calecutum deinde naues applicitæ. quare, contra quam plerique putarant, Zamorinus haud mediocrem lætitiam præ se tulit: ac petenti Caprali haud grauate se in colloquium dedit. in eo colloquio cum pax & amicitia certis legibus conuenisset; ædes in vrbe Lusitanis ad diuersandum

dum

dum ac negotiandum benigne attributæ . iamque Lusitana ga
za exposita;& curatoribus ad commutationem rerum à Capra-
le institutis ; admirabili securitate sacerdotes Euangelio , reli-
qui mercimonio dabant operam ; cum ab iisdem Aegyptiis,&
Saracenis institoribus , qui ereptam sibi & quæstus materiam ,
& locum apud Regem gratiæ non anrebant ; vrbana plebs va-
rijs artibus & criminationibus nouos in aduenas incitari cœ-
pta. Neque ita multo post, assiduis Mahumetanorum stimulis,
& Nairum aliquot ac principum auctoritate compulsa;&,quod
caput est, præsentis prædæ illecta dulcedine , vel inscio , vel
consentiente , certe non prohibente Rege , subito arreptis ar-
mis , Lusitanorum diuersorium aggreditur . ibi ingenti clamo-
re ac tumultu excitato , claustra conuellere , fores effringere ,
per vim conatur irrumpere . Nostri,quamquam improuiso ma
lo perterriti, è fenestris tamen tectisque fortiter primos barba
rorum impetus repulere : sed perfosso demum , dirutoque pa-
riete , vis ac numerus vltra sustineri non potuit . hostium ad
quattuor millia telis ac sagittis instructa conuenerant. Lusita-
ni septuaginta non amplius , in hospitio versabantur . ex ijs ad
quinquaginta partim capti,partim interfecti . reliqui male mul
ctati , in ijs Henricus antistes cum sodalibus quattuor , multis
acceptis vulneribus , ad classem vix euasere . Fuitque adeo re
pentina clades , vt antequam è nauibus afferri subsidium labo
rantibus posset , cæso præsidio,expugnata domus , ac momen-
to direpta sit. Capralis , quamuis tam atroci ac nefario scelere,
vt æquum erat , valde commotus ; animum tamen præclare vi
cit , ac sapienter dolori moderatus est , dum aliqua ratione co
gnosceret , vtrum ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris e-
iusmodi pertineret. Ast vbi super tali tantaque re nihil sibi ne
que purgationis , neque satisfactionis afferri vidit ; proculdu-
bio affinem eius culpæ Zamorinum interpretatus , onerarias
decem in ipso portu,mercibus & annona refertas, iniectis flam
mis prorsus incendit;nautis partim igne absumptis , partim ca
ptis , & ad classis ministeria distributis . cui tanto malo ne sub
uenirent oppidani, horrifica pilarum procella deterriti sunt.
Dein,obuersis in vrbem maioribus tormentis , ædificia com-
plura disiecta,mortales multi fœda laceratione discerpti.ex ijs
Naires vnus Regi acceptissimus, cum ad pedes eius repente ce

cidisset;

cecidisset; plenus pauoris in præsens, irarum ac minarum in posterum Zamorinus illico ex vrbe secessit. Capralis vero egregie vltus suorum cędem, barbaris amplius sexcentis terra marique peremptis, nauibus hostium captis, & in ciuitatis conspectu combustis, quod profectionis tempus instabat, mense Decembri ad Trimúparam Cocini Regem inde se contulit. Cocini regnum à Calecuto leucas ferme triginta in meridiem distat. eiusdem nominis regia vrbs ad ostium Mangatis fluminis, mari introrsum æstuante, ad formam peninsulæ cingitur. Aedificia, mores, instituta ferme eadem quæ Calecutanis. Indicarum vero frugum, & aromatum, ac piperis præsertim, ager longe fertilior. Rex tum aliis de causis Zamorino clam erat infensus, tum quod monopolio Calecuti instituto, mercaturam ab suo cæterisque regnis pene per vim auerteret. Accedebat metus è nimia Zamorini potentia ac propinquitate; cui se, & reliquos Malabaricos reges multis nominibus videbat obnoxios. Atque, vt malus amicitiæ fideique custos est timor; ex ea serui tute ac periculis eripi se vehementer optabat. Capralis, cum è regione Cocini iactis anchoris constitisset, quod omnis Malabarici nominis fidem iure suspectam habebat; neque se, neque suorum quenquam incolis credendum existimauit. Michael erat quidam Christianus è Iogue, paucis illis diebus Henrici & sociorum opera, ad Ecclesiam adscriptus; Indicæ rei bene peritus, & magna apud omnes existimatione. Hunc, tentandi fœderis & amicitiæ causa, Capralis ad Trimumparam legat. Rex, qui de Lusitanæ gentis opibus, & rei bellicę gloria, deque rebus cum alibi tum ad Calecutum gestis multa inaudisset; iam ante in eius nationis admirationem ac beneuolentiam excitatus; quasi inopinatam aliquam hęreditatem, sic oblatam eius amicitiæ facultatem auide arripuit. Datis vltro obsidibus nobilissimis, mira liberalitate de commercij legibus cum Caprali decidit; & singulari diligentia ac sedulitate, per impigros administros, æquo admodum pretio, mercibus Indicis aduenarum naues quamprimum onerandas curat: eorumque procuratoribus propriam in suo regno sedem ac domicilium dat. Dum hæc ad Cocinum geruntur, legati à duobus finitimis regibus, Colani, & Cananoris (regionum & oppidorũ ea nomina sunt) Caprali, si ad eorum portus commeare vellet; commercium & amici-

amicitiam longe optimis conditionibus detulere. Quas ille conditiones, quòd cum Trimumpara iam bona fide transegerat, in præsentia repudiauit: animum & voluntatem accipere se, & libenter vtriusque propensioni & officio testimonium in Lusitania daturum esse pollicitus est. Cananoris tamen Regem quòd multò enixius egerat, constitutis Cocini rebus, in reditu sibi adeundum putauit. Ea vrbs abest à Cocino leucas in Septentrionem quadraginta; portu in primis capaci tutoque. or y za importata vtuntur incolæ: carne, pisce, pomis abundant: ac præterea pipere, cardamomo, gingibere, tamarindis, cinnamo, & myrobalanis. ad easque digerendas merces, non exiguo diuinæ bonitatis argumento, tellus plurimis concisa æstuarijs, fluminibusque, nauigia vsquequaque facili aditu admittit. stagna quoque passim occurrunt ingentia, grandibus plena lacertis ad Crocodili effigiem: ij tergoris duritie, conchiliorum instar, impenetrabili, enormi capite, duplici dentium serie, horrendo prorsus hiatu in hominem furenter inuadunt. Eorum halitus oris est suauissimus: at contra in eadem regione serpentium & anguium adeo teter ac noxius, vt afflatu ipso necare perhibeantur. Vespertiliones quoque sunt multi, dentibus & rostro vulpinis, miluij magnitudine: præcipuo in honore mensarum. Ædificia, moresque, cuiusmodi cæteris Malabaribus. Rex, inanium Deorum simulacra colit; Brachmanica disciplina, & sacris initiatus, vt reliqui. Ab eo Capralis oratorem ad Emmanuelem accepit, & vsurpandi magis commercij, & amicitiæ causa, quàm quòd nouis oneribus multum loci superesset; complura frugum Indicarum pondo ibidem coemit: inque Occidentem Ianuario mense cursum instituit. Plenis velis euntem, viginti maioris formæ naues, multis refertæ millibus armatorum, Zamorini iussu frustra insequutæ. Indico transmisso Oceano, è sex onerarijs vna vadis circa Melindem inhæsit. eius armamentis ac spolijs ne Saraceni potirentur; concrematus alueus, instrumenta machinæque bellicæ consulto demersæ: quas tamen Rex Mombazæ deinde expiscatus, in Christianorum damnum perniciemque conuertit. Inde Capralis itinere solito circumuectus Africam, Iulio denique mēse exeunte mistum ingenti dolore gaudium in patriam retulit: quando tot vel Carorum, vel fortium virorum interi-

tus,

tus, quantauis pecunia diuitijsque compensari minime posse videretur. Eodem anno, incertus quo loco res esset Indica, Emmanuel Ioannem Nouam Callæcum, notæ fortitudinis & prudentiæ virum, cum nauibus quattuor Caprali subsidio mise rat. is paulo infra æquatorem primus insulam inuenit. quæ à salutari Mariæ Virginis Conceptione denominata est. inde, nusquam occurrente Caprali, Melindem delatus; deque ipsius in Lusitaniam reditu, & Calecutana cæde & insidijs, multorum sermone certior factus; Cananorem petiit, regemque ho norificis verbis Emmanuelis nomine salutauit. Inde, præter Calecutanam oram Cocinum proficiscenti, classis ingens nauium plus octoginta apparuit: quam Zamorinus, haud dubia victoriæ spe, ad Lusitanos in ipso Cananoris portu opprimendos celeriter miserat. Neque deterritus tanta multitudine Ioannes, nauibus ad faciliorem circumactum vsumque tormentorum, in altum euectis; assidua iaculatione prælium ad solis occasum præclare sustinuit: neque vnquam hostibus tan to superioribus numero, locum ad conferendas manus, seque circumueniendum reliquit. Paronibus nouem, onerarijs decem depressis, epibatis amplius quadringentis desideratis, Ca lecutum postridie mœsti Malabares, vniuersa lugente ciuitate, rediere. Ioannes, egregia parta victoria, gratulantibus regu lis Cocinum adiit; naues per otium onerauit; felicique successu ouans in Lusitaniam iter intendit. Transuectus inde Bo næ spei promontorium, aliam insulam patefecit, quæ Sanctę Helenæ, cuius tum dies natalis agebatur, est appellata: modico quidem illa circuitu, sed saluberrimo cœlo, aquis optimis, & egregia frugum & carnium copia; loco præterea ita op portuno; vt ad recreandas è longo itinere Lusitanorum classes, diuino consilio ibidem enata videatur esse. Minus è sententia per idem tempus nauigauit Consaluus Cœlius: qui cum sex nauibus in Brasiliam destinatus, amissis locorum ac tempestatum iniuria quattuor, nil nisi rubrum lignum, & simias, psittacosque in Lusitaniam retulit. Interea Emmanuel, cognitis rebus in India gestis, classem parauit nauium viginti, rebus omnibus instructissimam: quæ vel amicis præsidio, vel hostibus terrori esse posset. huic iterum Vascus Gamma cum summo totius Arabici, Persici, & Indici maris imperio præ-

fectus,

fectus, cum Olisipone mature soluisset, ex itinere Abrahemum Quiloæ tyrannum, tanto apparatu perterritum, Emmanueli stipendiarium fecit, imposito annuo tributo, quod duum millium miticalium, vt ipsi appellant, vel aureorum summam haud excederet. Inde cum in Malabares traiecisset; ingentem Saracenorum nauem & militibus & omni telorum genere paratissimam, Calecuto redeuntem expugnat: in ea Mahometani permulti interempti, Mecam ad pseudo prophetæ sepulcrum superstitionis causa peregrinantes. at pueri ex eadem secta complures, Christianis præceptis imbuti baptizatique sunt: quos Gamma Olisipone postea templi Bethleemitici ministerio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adijt; regique & oratorem suum, & ab Emmanuele perampla dona cum litteris reddidit. ac renouato fœdere Cocinum tetendit. Ibi dum sui regis negotia conficit; repente legati affuere à Christi cultoribus ijs, qui non longe à Cocino Cranganorem habent vrbem, è vetustissima illorum stirpe, quos beatus quondam Apostolus Thomas ad sanā religionem ac fidem à Brachmanarum fabulis & impura superstitione traduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum distributione sortitus, Socotoram insulam Arabici maris fertur adijsse primum: dein, multis ibi factis Christianis, traiecisse Cranganorem. in ea ciuitate cum multos item Christo filios peperisset; Colanum petiit: neque ibi frustra disseminato Euangelio, trans iuga montium ad oram orientalem ingenti labore contendit: multisque locis, ac præsertim in Coromandelis regno, Christiana re bene gesta, perrexit in Sinas, quorum ea tempestate celeberrimum erat nomen; ac Diuini verbi sementem in eo quoque nouali facere instituit. Atque haud pœnitenda collecta fruge, templisque ad Christi cultum ædificatis, in Coromandelem ad reuisendos & confirmandos in fide neophytos rediit. Coromandelis caput ac regia tum erat vrbs Meliapor; quam vetustate bellisque dirutam, nuper Lusitani, deducta eo militum emeritorum colonia, frequentarunt, ac mutata appellatione, honoris Apostoli causa ab sancto Thoma denominarunt. In ea vrbe sacram ædē exstruere aggressus Apostolus; cum à dæmonum sacrificulis, & ab Sagamo rege prohiberetur; res interim insignis accidisse perhibetur ad Christi virtutem, & fidem Euangelij comprobandam.

dam. Inusitatæ magnitudinis truncum, vt fit, in littus eiecerat mare, quod eo tempore leucas fere decem ab vrbe distabat. Eam rex materiam cum in vsum ædificij cuiusdam vehementer expeteret, robusti primum homines incassum funibus ergatisque amouere conati. dein adhibiti complures elephanti, cum toto connixi impetu nihil omnino proficerent; Apostolus regi conditionem tulisse fertur, si truncum illum sibi ad templum vero Deo ædificandum daret, nullis machinis, nullo mortalium adiutore, sese protinus eum ad vrbem attracturum. Cum rex, insanire videlicet hominem ratus, per ludibrium annuisset; tum Diuus Thomas zona qua erat præcinctus, ad prominentem è caudice ramusculum annexa, signo tantum facto Crucis, immanem stipitem facili ductu sequentem, vniuersa ad spectaculum effusa ciuitate, in ipso pomærio statuit: ibidemque defixa lapidea Cruce; vaticinatus est, cum ad eum lapidem vsque pertingeret pelagus: tum Diuino iussu è remotissimis terris candidos homines ad eadem quæ ipse intulisset sacra instauranda venturos. Neque fefellit prædictio. Siquidem sub Lusitanorum appulsum, occultis tot annorum accessibus locus Oceano demum allui cœptus. Verum ab eo signo cæterisque virtutibus, cum Thomæ verbis maior in dies accresceret fides, Brachmanas autem, fuco & fallaciis parta iam auctoritas, iam sagina deficeret; accensus rabie quidam ex ijs, fœdum ac ferum facinus mali dæmonis instinctu consciuit. Filio admodum puero ipsemet necem intulit, vt haberet vnde peregrino & inuiso capiti crimen exitiumque conflaret. Citatus ad regem Thomas, cum accusator ab eo per summam indignationem & querimoniam pœnas filij extincti repeteret; contra, Thomæ discipuli, affinem aut omnino conscium eius culpæ magistrum negarent; nihil opus esse coniecturis & certaminibus ait Apostolus, ab ipsomet, qui occisus dicatur; omnium optime cognosci rem posse. petit vt eius publice interrogandi potestas fiat. nihil recusatum ab aduersario: & cunctis tam inauditæ rei expectatione suspensis, cadauer in medium affertur. Tum ad exanimem puerum Thomas placido & sereno vultu conuersus: Age dum, inquit, per Christum quem ego Deum prædico, palam & sine ambagibus puer prome, quisnam huiusce tanti sceleris auctor exstiterit. Mirum dictu: ad Christi

nomen,

nomen, frigido & exſangui corpuſculo vitales confeſtim rediere ſpiritus: & clara voce, vt omnes exaudirent; Thomam certum ſummi Dei legatum; & ipſius odio, ad ſtruendam illi calumniam, nefarias à parente ſibi manus allatas eſſe confirmat. Hac tam illuſtri, tamque admiranda teſtificatione fractus calumniator obmutuit. Sagamus propenſo iam ante ad credendum animo, Chriſtianam deinde fidem ac religionem ſine vlla dubitatione complexus eſt. Regem ex amicis, & populaˈribus imitati complures. Brachmanis, quamquam detecta diuinitus fraude, & pulſo in exſilium parricida, pertinax tamen & cœca manſit improbitas. cum lætos Chriſtianæ rei progreſſus, & neglecta Deorum ſimulacra ferre non poſſent, facta conſpiratione, præconem Euangelij è medio tollere omnino conſtituunt. Tumulus erat non procul ab vrbe: quo Thomas identidem, è Chriſti diſciplina, ſecedere, propitiandi æterni regis, & ſui recolligendi gratia, conſueuerat. in eum locum, tempore captato, Brachmanæ armati cum ſui ſimilibus impetum dant. ibi Apoſtolus, dum ad Crucem, alienato ab ſenſibus animo, Deum pro ſalute hominum, & eius præſertim populi deprecatur. telis primum ac lapidibus appetitus, dein ab vno è Brachmanis lancea transfoſſus occubuit. venerandum corpus inde ſublatum à diſcipulis, & in templo nuper ædificato conditum eſt. Acceſsit martirij nomine, & memoriæ cauſa, fragmentum haſtæ, quæ inhæſerat coſtis: & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes vtebatur: & vrna fictilis ceſpite inferto, nempe, qui manantem è ſacris vulneribus cruorem ebiberat. exinde locus multis miraculis claruit, ac magnus eodem ex omni parte concurſus, voti & religionis ergo, fieri cœptus. Hæc ferme Indi ſciſcitantibus Luſitanis, non è fama ſolum, ſed etiam è veterum annalibus edidere. quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Chriſti nomine fortiter obitam, pueris Malabaribus patrio carmine decantare mos eſt. Sunt qui cum tribus Magis, qui ad Chriſti liberatoris incunabula cum muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt ferunt) monitu, ſtella duce tetenderant (quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomam in Oriente congreſſum: deque immani trunco miraculum non Meliapore, ſed Cranganore perpetraſſe dicant, ac poſtremo in Calamina vrbe mactatum regis imperio (qui Sagamo defun-

cto

ᵭo ſucceſſerat) ac ſacrum deinde corpus Edeſſam Meſopotamiæ tranſlatum à Chriſtianis fuiſſe contendant. Vtcunq; res habeat (nam ego meam interponere ſententiam in tali re, tantoque locorum & temporum interuallo non auſim) ſatis conſtat, Apoſtolum in Coromandelio tractu Gangetici ſinus, palmam tuliſſe martyrij. nec dubium eſt, quin ex diuini viri præceptis atque inſtitutis, ingens hominum multitudo variis Indiæ diſperſa regionibus, in hæc vſque tempora, Chriſti nomen fidemq́ue tenuerit; quamquam ex Armenij Patriarchæ Neſtoriani placitis, à quo Epiſcopos paulo ante hanc memoriam accipere conſueuerant, multis vitijs & erroribus inquinatam. alioquin, Apoſtolicas ceremonias magna ex parte obeunt. altaris myſteria religioſe venerãtur; eoq́; viatico, decedentes è vita, ſe muniunt. Aduentus Domini, & quadraginta dierum ſolenne ieiunium diligenter obſeruant; quotidianæ pſalmodiæ, & ſacris inſiſtunt. & cum alia Chriſti Domini Sanctorumq́ue feſta rite concelebrant, tum vero præcipue Paſchalium feriarum octauam, quam Dominicam in albis vocamus; quòd eo demum die, incredulus antea Sanctus Thomas, indito in Chriſti latus ac vulnera digito, Dominum ſuum, ac Deum ſuum præclara teſtificatione confeſſus eſt. Alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obſeruant, eo maiore fidei & conſtantiæ laude, quòd ob id ipſum non modo à Mahometanis hominibus acerbe vexantur, ſed etiam ab regulis Ethnicis in ſeruitutem redacti, cum alias indignitates & contumelias perferunt, tum verò ſedem ac domicilia iniquis penſionibus redimere ſubinde coguntur. ijs, aduentu Luſitanorum, noua diuinitus affulſiſſe lux viſa. Conſilio inter ſe habito qui Cranganoris incolunt fines, ad Gammam in propinquo verſantem, legatos (vti orſus eram dicere) deſtinarunt. quorum ſumma orationis fuit; ſe & vetuſtisſimos Chriſti famulos eſſe; & hoc ipſo Luſitanici nominis cupidisſimos: multa ſe à barbaris indigna quotidie pati: petere & orare, vt Emmanuelis regis nomine ſe ſuaq́ue omnia in patrocinium fidemq́ue recipiat. Sub hęc, deditionis inſigne, ſceptrum argento decoratum Gammæ ſupplices detulere. Quos ille benigno vultu, comiter & amice cõplexus, bono animo eſſe iubet: vel in primis mãdatũ ſibi ab Rege Luſitaniæ affirmans, vt Chriſti fideles quotquot in ea regio-

ne superſint, omni ope atque auxilio ſubleuet: nondum id ſibi per Calecutanorum inſidias, & quotidiana vitæ diſcrimina licuiſſe: ac ne tum quidem ob anguſtias temporis, reditu iam iamq; imminente, poſſe illis quam vel maxime cupiat operam ſtudiumque præſtare. Cæterum, quæ prima ſe occaſio det, enixe curaturum, vt non ſine cauſa Chriſtiani omnes in Regum Luſitaniæ pietate opibusque, certisſimum ſuæ ſaluti commodisque præſidium eſſe conſtitutum intelligant. Interea, ſiqua necesſitas incidat grauior, ad Luſitanum confugiant præfectum, quem firmo cum præſidio ſit in India relicturus. Is erat Vincentius Sodreus, cui Emmanuelis iuſſu Gamma ſex ornatisſimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit, vt Saracenos, & Arabas ab Indici littoris acceſſu & commerciis prohiberet. Interea Zamorinus variis artibus atque fallaciis Gammam ad ſe perlicere & circumuenire conatus, cum nihil ei procederet; Trimumparæ per litteras ac nuntios alternis rogando minandoque ſuadere etiam atque etiam inſtitit, Gammam & comites vel ſibi proderet, vel certe è ſuis finibus in perpetuum exterminaret. Cui tam impudenti poſtulato, fortius ac liberius quam à barbaro expectari poſſet, ſemel iterumque reſpondit ille: ſe nullis neque promisſis neq; terroribus adduci poſſe, tantum vt in ſe facinus admittat, iusque naturæ ſimul ac gentium violet. Si quid ab ſe petat, quod ſaluo officio præſtare posſit; id vero ſe libenter ipſius cauſa vel cum damno facturum. Qua viri conſtantia vehementius irritatus Zamorinus, in Luſitanos primum, deinde in Trimumparam ipſum aperte graſſari conſtituit. Rebus iam tranſactis, Gamma reditum in patriam maturabat. certior ea de re confeſtim ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecutanam oram appropinquanti claſſem oppoſuit nauium vndetriginta, eò certiore victoriæ ſpe, quòd Luſitanicas naues ipſis oneribus impeditas, prorſus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed eum longe fefellit opinio. Siquidem in barbaras duas reliquum agmen aliquanto ſpatio antegreſſas, Chriſtianæ tres eximia celeritate velis inuectæ, tantum primo congreſſu terrorem intulere; vt nautæ militeſque tentata vix pugna illico ſe in mare deiecerint. quorum ferme trecenti è ſcaphis inrer enatandum occiſi: cætera nauigia eodem metu perculſa, qua cuique pro-

ximum

ximum fuit, turpi fuga littus petiere. nec fugientibus institit Gamma, propter grauitatem onerum veritus ne qua in breuia per imprudentiam incurreret. in captiuis duabus haud spernẽdæ merces inuentæ, in ijs pretiosa fictilia, & argentea vasa permulta; itemq; simulacrum aureum librarum ad sexaginta, horribili admodum specie: huic, luminum erant vice, duo primæ notæ smaragdi: è pectore autem, claritatis eximiæ pyropus, castaneæ pene magnitudine, radiabat. amiculum aureum plurima & varia de more distinxerat. rebus hisce raptim flammæ subductis, aluei cum armamentis in conspectu omnium incensi. Gamma, rebus terra marique ex animi sententia confectis, cum ex itinere Cananoris Regem denuo salutasset; Mosambicum ad naues reficiendas, atque inde Olisiponem læto cum roboatu cantuque incolumis appulit. Egredientem in terram, excepere, Emmanuelis iussu principes nobilesque viri quamplurimi: qua ille celebritate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus, Regiam petijt. Auxere illius diei lætitiam, cum naues permultæ varijs è regionibus eodem tempore in portum inuectæ; tum in pompa faustis ominibus & magno populi applausu prelatum aureum in argenteo disco vectigal, quod Abrahemus Quiloæ tyrannus eo primum anno pependerat. Ex ea pecunia Emmanuel auream pyxidem in Sacrosanctæ Eucharistiæ vsum faciendam locauit: ac miro artificio perfectam, pretiosisque ornatam lapillis, in æde Bethleemica posuit. At Zamorinus interim aduersis rerum suarum euentibus quotidie magis in rabiem accendi: & quod Calecutanas opes indies imminui, Cocinenses maiorem in modum augeri conspiceret, assiduis inuidię stimulis agitari: Trimumparæ verò libertatem in respondendo, pertinaciam in Lusitanis omni ope tuendis, ferre nullo modo posse. Quibus rebus per se iam satis ægrum & exulceratum animum, egregij scelerum omnium artifices Mahometani facile perpulere, vt ipsi Trimumparæ bellum inferret: ac quoniam preces ac minæ parum prodessent, vi armisque ad Lusitanos tradendos hominem cogeret. Qua de re consilio principum indicto, plerisque, vt fit, quò inclinatum Regis animum sentiebant; eò præcipitem sua sententia impellere nitebantur. vnus Naubeadarinus Zamorini sororis filius, & successor designatus, omne cõsilium

belli suscipiendi gerendiq; discutere frustra conatus est: quandoquidem Zamorinus nonnihil eius oratione & auctoritate commotus, reliquis tamen instigantibus, dolori potius & iracundiæ, quam rectæ rationi, ac salutaribus parere consilijs, vt plerique mortales, animum induxit. Igitur, vt Lusitanicæ classis præsidio Trimumparam exueret, qua illum vna re potissimum niti praeclare nosset; bellum terra maxime sibi gerendum existimauit, eoque consilio exercitum omnem ad Pananem, cuius ante meminimus, vicum, sexdecim à Cocino leucas, coegit. Ea fuere armatorum ad quinquaginta millia. Cuius tantæ molis tantique apparatus nuntio Cocinum allato; fremere plebs, aduenarum gratia se in capitis ac fortunarum discrimen impelli: nomen Lusitanum diris omnibus exsecrari: ipsos ad cædem inquirere, ac sustulisset proculdubio, ni Rex eorum vitam firmissimo Nairum præsidio muniisset. Principes verò ac dynastæ eodem perterriti metu, Trimumparam supplices etiam atque etiam precari hortarique, tempori cederet: Zamorinum placaret: denique ignotæ amicitiæ & incertæ dispendio, regni salutisque aleam sine cunctatione redimeret. Quibus cum Trimumpara obfirmata resisteret mente, nihilque sibi tanti esse vel vnquã fore affirmaret; vt legationis & hospitij violaret ius, fidemque datam Regi Lusitaniæ falleret; dynastę plerique, desperata Cocinensi re, ad Zamorinum vnà cum amicis & clientibus transfugere. Quos imitati postmodum Europæi duo, Christiano indigni nomine, quos alij Illyricos, alij Insubres fuisse perhibent; deserta fide ac religione, tormentariam fabricam, & æris conflandi scientiam, cuius erant peritissimi, sane graui Christianæ rei damno barbaris prodidere. neque impune cessit eis perfidia. si quidem post annos aliquot, agnoscentes errorem ac scelus, cum ad Lusitanos reditum pararent, à Malabaribus illico deprehensi, & concursu populi crudeliter interempti sunt. Dum hæc à Zamorino parantur, Sodreus, ora Calecutana vastata, Cocinum peropportune cum socijs appulit. Eius aduentu Rex & Lusitani paululum respirarunt. Sed, ille simul edoctus quanto in periculo res esset, simul infimis precibus rogatus vt milites in terram exponeret, seq; cum Trimumparæ copijs maturè coniungeret; contra omnium expectationem animo prorsus obdurato respondisse traditur:

sibi

ſibi maris cuſtodiam ab Emmanuele commiſſam. Si maritimum inſtaret bellum; ſe officio præclare functurum: quandoquidem terra gerenda res foret, Rex cum ſuis ipſe ſibi conſuleret. Ab hoc reſponſo, gementibus Luſitanis, perculſo rege, ad fauces Erythræas obſidendas recta contendit: Arabumque ſex nauibus in itinere captis, præda ditatus ingenti, ad Curiam muriam inſulam haud longe ab Aromata promontorio, qua in Septentriones obuerſa eſt, in anchoris conſtitit. ibi dum in Mahometanos porrò imminet excubatque; Maio menſe ineunte atrocior Boreas vehementi procella naues alliſas ad ſaxa comminuit: ipſeque Sodreus vna cum Blaſio Germano fratre, tum ſpreti Luſitanici ſanguinis, tum deſtituti Regis amiciſsimi ac fideliſsimi, pœnas horribili naufragio, & repentina morte perſoluit. Fertur, antequam id accideret, ab incolis identidem admonitus, vti ſtatam & anniuerſariam eam tempeſtatem caueret; quanquam obtemperantibus aliis nauarchis, & in tuta ſecedentibus loca; ipſe tamen contumaci vultu, verbisque inſuper contumelioſis optima conſilia reſpuiſſe: Hæc ferme de Sodreis fratribus aduerſo rumore vulgata; quanquam eos admodum locuples auctor Ioannes Batrius liberare culpa videtur, affirmans non à Sodreis deſertum Regem, ſed enixè operam deferentibus, inſtante iam hyeme remiſſum ab Rege. De vtriuſque tamen exitu Batrius idem haud ſanè diſcrepat. Cęteri, qui mutata paulo ante ſtatione periculum euitarant, ad placandas cœleſtes iras Cocinum repetere, & laborantibus ſuis opem ferre ſine mora conſtituunt: Sed incenſæ officio voluntati haud ita reſpondit euentus: Petro quippe Ataidio duce, cum Indicum pelagus traieciſſent, aduerſis tempeſtatibus ad Anchediuam inſulam hyemare coacti. Interea Luſitani, qui Cocini verſabantur, tum de ſua, tum de Regis optimi ſalute ſoliciti, ac ſingularem viri conſtantiam atque animi magnitudinem valde admirantes, ab eo magnopere petiere, vti ſe ad Cananoris Regem nauigare permitteret. Ibi ſine cuiuſquam periculo tutos ad nouæ claſsis aduentum futuros. Quibus ille reſpondit, bono eſſent animo, ac Diuinæ prouidentiæ fiderent; quæ bonas cauſas, cum in extremum diſcrimen veniſſent; tum maxime ſubleuare conſueſſet: de profectione vero minime cogitarent. neque enim ſe permiſſurum, vt quos ſemel in tute-

lam atque amicitiam recepiſſet; ij, ſe viuo & conſentiente, ad alienam opem ſupplices ac vagi confugerent. Simul cęteros ne deſpondeant animum, hilari vultu, & accommodata ad tempus oratione adhortatur. ac quanta maxima potuit celeritate copijs ex vniuerſo regno contractis, opportuna loca præſidiis firmat; foſſas repurgat; nouas circa vrbem munitiones vallumque perducit: in primis vero, quoniam Repelini vada (is locus abeſt à Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitum traducendum hoſti erant petenda; Naramuinum ſororis filium, eximia ſpe, ſummæ virtutis adoleſcentem, hæredem regni deſtinatum ibi cum Nairum quinquemillibus & quingentis opponit. ad eum Laurentius Morenus, & aliquot Luſitani ſpectatæ fortitudinis viri vltro ſe adiungunt. Zamorinus, per vates & ſacrificulos ad proficiſcendum ominibus diu captatis, ſigna denique ad Repelinum promouit. ac priuſquam traiicere conaretur, noua ferri flammarumque denuntiatione Trimumparam aggreditur, ni Luſitanos relinquat. cum ille minas omnes terroremque præ officio ac fide contemneret; copiæ traduci à Zamorino, quacunque vada patebant, illico cæptæ. Sed reſiſtentibus acriter Nairibus, non ſine magna ſuorum cæde, ſemel iterumque repulſus, ab innata mobilitate animi reditum cogitare apud ſe cœpit; atque vt initia ſe ſe dabant, rei difficultate deterritus proculdubio ſigna retro vertiſſet; ni pertinax Brachmanarum & Mahometanorum in Trimumparam & Chriſtianos odium acriter obſtitiſſet. Eorum adhortationibus animatus ad cœpta proſequenda; per occultos internuntios Quęſtorem Trimumparæ ingentibus præmijs promiſſiſque corrumpit; vt per occaſionem ſtipendij numerandi, quam plurimos è Naramuini præſidio ab ſignis abducat. eam ſibi ad tranſitum occaſionem fore. Ille per ſpeciem aduerſæ valetudinis in caſtra venire ſe poſſe diſsimulans, quanquam ægre ferente Naramuino, dimidiam ferme Nairum partem in vrbem euocauit. quos cum ſub veſperum Naramuinus ea lege miſiſſet, vt ante lucem caſtra omnino repeterent; Quæſtor, extracto in multam diem negotio, tota de re Zamorinum per eoſdem nuntios admonet. Ille ne tantam opportunitatem fruſtra elabi pateretur; omnibus connixus viribus, non ſuſtinente iam impetum Naramuino, exercitum, ſarcinas, atque tormenta,

partim

partim actuarijs, partim vado traduxit; ac Naires vigilijs fessos, & infrequentes, facta impresſione in palmeta Cocino proxima compulit. ibi Naramuinus, multis acceptis vulneribus, magna viciſsim edita ſtrage, fortiter dimicans vna cum duobus alijs regijs iuuenibus cadit: reliqui fuga diſsipati, variis itineribus in regiam conuenere. Calecutanus, iam ſe intendentibus tenebris, vltra cedenti hoſti non inſtitit. Poſtridie, tam inſigni parta victoria, Trimumparæ fidem iterum per communes amicos, miſtasque precibus ac terrore litteras, tentat. ille quamuis è tanta clade, ac præſertim ex amiſſa regia ſobole, inſigni dolore accepto; tamen (quod vix credibile videatur) ſtetit animo, conditiones pacis reiecit, collectisq; reliquiis Nairum, & omnis generis vndique coacta multitudine, aduentanti Zamorino ſe rurſum obiecit. Ea quoque pugna victus ac profligatus, accepto inſuper vulnere, nihil habuit prius antiquiusve, quam vt Luſitanos, eorumque res omnes à cędis & direptionis periculo eriperet. Vaipinum eſt inſula Cocino proxima, ſacri & inuiolati apud barbaros ſoli; ac pręterea, ſitu & operibus munitisſima. in eam inſulam aduenas cum eorum gaza raptim transferendos curat. dein cum egregia manu armatorum ſubſequutus ipſe celeriter: vt ſi minus loci religione, certe munimentis armisque hoſtem arceret. Omnes fere proceres, vt ſupra dictum eſt, ad hoſtes turpi defectione tranſierant. Vnus vaipinenſis dynaſta, Trimumparæ ſeſe fidum comitem amicũque ad finem vſque fortiter præbuit. At Zamorinus, haud ſegniter vſus victoria, Cocinum penetrat; vrbem flammis iniectis vniuerſam incendit; Vaipinum contempta religione haud ſemel aggreditur; ſed cum ignominia ſemper ac damno prohibitus, aduentante iam hyeme in proximum ver diſtulit bellum. interea, ne Trimumpara Cocinum repeteret, caſtella in vrbis ruinis non nonnulla excitauit. & cohortes aliquot in eo præſidio ſtatuit. ipſe tam ſecundis rebus elatus ac tumidus, Mahomptanis ac Brachmanis effuſe lætantibus, ad gratias inanibus Dijs agendas Calecutum reuertit. Ibi æraria officina inſtituta per duos quos diximus fidei deſertores, & alios quorum induſtriam magnis præmiis fouebat incitabatq; omnis generis tormẽta machinasq; ad vrbium excidia cõparabat, cũ è Luſitania ſubito noſtris admodum laborantibus affuit Franciſcus Albu-

quercius, omnibus belli adiumentis inſtructus. is, Petro Ataidio cum cæteris, qui ad Anchediuam hyemauerant, ad ſuas naues adiuncto, Vaipinum recta contendit, ac Trimumparam Emmanuelis nomine tum verbis amicisſimis erectum animatumque; tum ad regiam tuendam perſonam præſenti pecunia ſubleuatum, cæſo & fugato Calecutano præſidio, in regnum Cocini ſumma omnium gratulatione reſtituit. Inde, populando vrendoque perduellium tecta ſataque, non vno loco hoſtes, vel inuitos in certamen extraxit, multiſque minutis præliis exiguo admodum ſuo detrimento cœcidit. Poſtremo oppida quoque aggreſſus, primo Chiriuaipinum, dein Cambalanum, tum alios ignobiles vicos, dynaſtis, qui ad Zamorinum defecerant, vel interfectis, vel in fugam actis, ingēti ardore militum expugnauit, inceditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita cum actione gratiarum à Trimumpara exceptus, pro amicitia petiit, vt quoniam inter eas nationes adeo infeſta ad eam diem vita Luſitanorum fuiſſet; caſtellum ad eorum corpora, & res tuendas ædificare ſibi Cocini liceret. quod Rex adeo prolixe liberaliterque conceſſit; vt è ſuis etiam palmetis, quoniam cœmenta non ſuppeterent; præcipua firmitate materiem in eam ædificationem excidi quamprimum iuſſerit: dein loco in primis idoneo area dimenſa, & inchoato iam opere; dudum expectatus è Luſitania cum iuuentutis robore ſuperuenit Franciſci patruelis Alphonſus Albuquercius is, qui rerum deinde geſtarum gloria Magni cognomen eſt conſecutus. Eius acceſſu, Luſitanis Indiſque certatim inſudantibus, breui conſummatum caſtellum, & in eo templum D. Barptolemæo dicatum eſt: vt magno vtrumque conſilio ac pietate, ſic modico ſumptu elegantiaque. Sacrarum ædium & arcium, quæ variis Indiæ locis per alios, aliosque præfectos deinde per otium abſolutæ ſunt, lignea illa prima ædificia, quaſi typos ac proplaſmata iure quiſpiam dixerit. Eo munimento perfecto, ſupplicatio à Luſitanis habita: ſignum pendentis è Cruce Domini ſub vmbella pretioſa, per multas inſtauratæ iam vrbis partes, præcinentibus tubis cum religioſo tripudio ac feſta ſaltatione prælatum. pompa ad arcem vſq; perducta, & cum arx ipſa, tum in ea templum precatione ſolenni à ſacerdotibus conſecratum eo maiore lætitia, quod illo primū die Romana Eccleſia diuinis in rebus, Lu-

ſitana

ſitana gens in humanis,Indiæ poſſesſionem adire quodammodo videretur. Poſt hæc,Albuquercius vterq; ad perdomandam Zamorini ferociam nouas excurſiones fecere. vaſtatus in primis Repelinenſis ager. pagi ac villæ complures inflammatæ ac dirutæ. nauigia capta ac direpta permulta. denique bello pasſim circunferendo,tantum terrorem omnibus circa populis intulere; vt Zamorinus ipſe, præſertim ſuadente Naubeadarino eodem,qui bellum antea diſſuaſerat, oratores pacis, & commercij petendi ad Luſitanos miſerit. cui conditionibus ijs datum eſt fœdus, vt & cædem Calecuti factam, & direpta mercimonia æquis æſtimationibus compenſaret: itemque ab laceſſendo armis Trimumpara in poſterum abſtineret.In hasce ferme leges pax conuenit,ac rurſus cum Zamorini popularibus amice agi, & contrahi cœptum. Eadem fama permoti iamdudum tutores Colani regis (nam ipſe per ætatem potens regni nondum erat) per legatos item fœdus & amicitiam petiere. Quibuſcum eo libentius iunctæ dexteræ, quo maiores in omnem partem opportunitates habere viſa res eſt. Etenim Colanum vrbs, quattuor & viginti leucas à Cocino in meridiem ſita, in primis totius Indiæ antiqua & opulenta cenſetur. ex ea Calecutum, & aliæ Malabarici ſoli olim ductæ coloniæ. abundat mercibus; portum facili præbet acceſſu. ac præterea,multis familiis veterum Chriſtianorum incolitur: quæ res longe etiam vehementius Luſitanos ad ſocietatem gentis allexit. Igitur illis præcipue cautum in fœdere: multis & grauibus iniuriis liberati, eorumque fortunis ac dignitati conſultum. Inſtituta communi conſenſu amicitia, tabuliſque commercij rite confectis, domicilium proprium Luſitanis in vrbe Colano attributum. eò confeſtim negotiatores cum ſcribis & cuſtodibus immigrarunt. Acceſſit rei diuinæ procurandæ cauſa Rhotericus Dominicanus. is,& morum integritate, & doctrinæ præſtantia paucis diebus multos mortales partim in recta fide confirmauit, excoluitque: partim ab ſtipendiis dæmonum ad Chriſti ſigna traduxit. Eodem anno quo hæc in India gerebantur (is fuit à milleſimo quingenteſimus tertius) nauarchi aliquot ad commeatus Arabicos prohibendos Oliſipone profecti,Zanzibaris regem malis coactum,ſtipendiarium Emmanuelis fecere. itemque Brauæ liberæ ciuitati leucas cis

Melindem centum, annuum vectigal impoſitum. ipſi vero Melindenſi regi, cum à Mombazæ tyranno valde premeretur, ſane opportuno tempore latæ ſuppetiæ. Tyrannus ab armis diſcedere, & prope iam victo Melindenſi pacem dare coactus eſt. Cum terra mariq; negotia Luſitanica proſpero admodum procederent curſu, & ſimul in varias regiones aditus Euangelio pateſieret; tranquillas iam à Calecutano res, vnius hominis cupiditas, & amentia perturbauit. Is, Cocinenſi apothecæ præpoſitus, cum nauem Malabaricam pipere onuſtam præteruehi cognouiſſet; repente vel auiditate prædæ, vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captam ſine mora Cocinum pertrahant: nautæ cum ſe Zamorini amicos & populares clamarent; Deumque, & hominum fidem teſtarentur, ſe ipſius miſſu Cranganorem petere; nihilominus Luſitani in incœpto perſiſtunt. coorta pugna, ſex Malabares interfecti, complures vulnerati: nec Luſitanis incruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in Cocinenſem apothecam piper omne conuectum. Ea re cognita Zamorinus confeſtim ad Franciſcum Albuquercium mittit, qui tantam iniuriam expoſtulent. ille cum rem negligeret, nec modo ablata reddere, ſed ne factum quidem vlla ratione purgare dignaretur; enimuero Zamorinus continuo exarſit iracundia, coalitamque recens amicitiam indignabundus abrupit. hanc ego diremptæ pacis ac ſocietatis cauſam, Damianum Goeſium, & Hieronymum Oſorium ſequutus, in medium attuli, haud ſanè ignarus, in hoc etiã ab ijs diſſentire Barrium: culpamque omnem in Zamorini mobilem animum vtcunque transferre: ſed regiis cronographis à me, præſertim in re tali tantaque, temere fides abroganda non fuit. Cæterum Zamorinus, vti dicere inſtitueram, acri dolore ſuccenſus, primum edicta omnia, decretaque in rem Luſitanorum facta, extemplo reuocat; dein armatos parones ad intercipienda onera circumquaque dimittit. poſtremo ad euertendum Trimumparam, Luſitanoſque ex India pellendos, maiore quam vnquam antea conatu copijſque ſe comparat. Et quamquam inexpiabili in vtroſque odio ferebatur; bellum tamen diſtulit cõſulto, quoad Albuquercij fratres, onuſtis iam nõ vno loco nauibus, ex India abſcederent. Quibus de conſilijs Trimumpara litteris amicorum ac nuntiis mature certior factus, cum Franciſco (nã

is

is præerat summæ rerum) egit etiam atque etiam, vt adeo difficili ac periculoso tempore quam firmissimum sibi suisq; præsidium in discessu relinquat. Sed neque proximæ calamitatis memoria, neque imminens Lusitanicæ rei discrimen, neq; optimi, & constantissimi Regis obtestationes precesque flectere Francisci animum valuere, vt naues plus tres cum centum & quinquaginta dũtaxat propugnatoribus daret, præfecto Eduardo Patieco viro fortissimo: nimirum, vt in tanta deinde paucitate, cum militum virtus, tum vero diuinæ opis præsentia clarius appareret. Post hæc, Albuquercij fratres vterque simul, verum exitu dispari in Lusitaniam vela dedere. Franciscus, incertũ qua clade, quove infortunio, vna cum socijs in itinere periit. Alphonsus, quamuis magnis iactatus procellis, tamen circa finem Iulij mensis, non minore quæstu quam gloria, sospes in vrbem Olisiponem introiit. Post eorum profectionem, solutus metu Zamorinus, palam terra marique bellum ciebat. ducenta amplius nauigia, magnam tormentorum copiam, elephãtos complures, armatorum millia circiter sexaginta contraxerat. Eo terrore Cocinum allato; multi confestim in Malabaris interiora dilapsi: ac vix capitis pœna proposita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copiis ægre milites ad millia triginta conscripti. quorum tamen paulatim numerus partim transitionibus, partim effugiis vix ad decem millia rediit, nec ea quidem admodum forti animo, vel integra in Trimumparam fide. Ergo tota pene belli moles in Lusitanos incubuit. solennes tũ forte agebantur feriæ, quibus cœlestes iras in omne genus humanum intentas olim suo potissimum capite Christus excepit. Ea recordatione ad omne decus ac pietatem incensi Lusitani, vicissim vitam pro Christi nomine effundere gestiebant. Itaq; tanto inferioribus copiis, nullum periculum recusare, caput libenter in discrimen offerre, & periculosissimas expeditiones certatim sibi quisque deposcere. Eduardus, quoniam multis partibus vno tempore dimicandum fore non dubia coniectura prospexerat; primum ad Repelini vada nouas munitiones obiecit: dein Cocinensi arce multis locis instaurata; nouum insuper propugnaculum ad portus introitum excitauit. ad hæc, naues & scaphas maiores, vt ad subita occurrerent, omni genere telorum ac tormentorum instruxit. At Zamorinus, vti proximo

mo bello fecerat; Repelini transitum,& vado, & actuarijs longo ordine consertis tentauit primum: dein magna suorum cœde bis terve repulsus, cum in angusto loco se multitudo impediret;& à nostris in confertam turbam irrita nulla iacula incide rent; Repelinensis dynastæ monitu ad loca minus vadosa, verum patentiora descendit. ea re cognita Patiecus cum expedi tis celeriter anteuertit: ratusque paucitatem consilio adiuuan dam;noctu sudes præacutas toto passim vado figendas curauit postridie hostes magno impetu transire conati; partim se præustis cuspidibus induerunt;partim accedente æstu obruti; partim assiduis missillium nimbis vulnerati,occisique:pars etiam, quæ vel nandi peritia,vel beneficio lintrium in vlteriorem eua serat ripam,acriter dimicantibus Lusitanis,aut cœsi,aut in flumen detrusi. Zamorinus,vbi aperta vi parum proficere se intelligit; ad insidias de more conuersus,percussores, transfugarum specie, in Eduardum occulte summittit: hosce ille diuinitus deprehensos conuictosque Trimumparæ tradidit; in quos arbitratu suo consuleret.pretio dein cōducti,qui veneno infice rent aquas: eo itē scelere per indices patefacto, excubiæ ad fontes intenta cura dispositæ. Rumor ad hæc de industria dissipa tus,Cocinense præsidium cęsum,naues captas & incensas:ac sollicitati circa populi,vt in nostrorum stationes,& apothecas impetum facerent, nomenque Lusitanum omne delerent. ea quoque fraus Dei beneficio patuit. Quo tam infelici rerum euentu cum valde angeretur Zamorinus; tum ad infringendos eius conatus,dira morbi lues accessit: qua multi ex ipsius exercitu fœde absumpti; multi etiam & contagionis metu,& belli difficultate perterriti,diffugere. Iamque susceptæ expeditionis auctores exsecrantem,ac desperatis pene rebus,de pace ac de reditu cogitantem, iniecta repente spes confirmauit expugnandi Lusitanicas in ipso Cocinensi portu naues:quo vno subsidio,vt supra diximus, Trimumparam vel maxime niti non ignorabat. Mahometanus quidam erat, Coiesalles nomine, machinarum peritus. Is ad Christianorum nauigia superanda Malabaricis multo celsiora,eiusmodi artificium ingenti omnium approbatione commentus est. Binis paronibus,valido & à puppi, & à prora tigno inter se commissis, turres erigebat; è quibus deni amplius homines in subiectas onerarias tuto eiaculari possent.

Huiusce

Huiuſce generis machinas octo cum adornaſſet ; Zamorino ignaro talium rerum, & adulatorum turba circumfluenti,tanta victoriæ fiducia ſubito accesſit ; vt Eduardum ad ſe vinctum perduci ſine mora imperauerit. Verum ille per exploratores tota de re præmonitus, nouas vicisſim in onerariis machinas excitarat. ac quo die commiſſum eſt prælium (is erat in cœlum aſcendenti Chriſto Domino ſacer) nauium puppes, ne à tergo circuiri poſſent, ad littus applicuit: præterea, ad arcendum congreſſum, prominentes à prora malos obiecit: precatusque immortalem Deum,vt in ea quoque ſibi pugna,ſicut in cæteris propitius adeſſet; inuicto animo perexigua manu,ducentorum ferme nauigiorum impetum excepit. Ardentes primum pyræ ad Chriſtianas naues inflammandas immiſſæ : quibus acceſſu prohibitis, & in conſpectu omnium fruſtra conſumptis ; tum demum turrita nauigia nequicquam admoueri cœpta. Siquidem præter ipſam machinæ formam, duplici præſertim clauo,ad regendum inhabilem,æſtus quoque maris tum forte rapido accedens tractu, gubernandi arbitrium nautis ademerat. ergo & magiſtri gubernacula huc illuc fruſtra torquere; & remiges irrito conatu in aduerſum maris impetum tendere; & infeſto roſtro in noſtros directa nauigia repente modo in obliquum,modo in contrarium ſiſti: nihil iam loci conſilio vel arti eſſe: neque moderatores inter ſe conſtare; nec remigium clauo,neque clauus magiſtris parere: aliò naualis turba, aliò duces & propugnatores vocare,aliò cuncta ſimul æſtus abripere. in eo tumultu, cum ſagittarum multitudo cœlum pene inumbraret; & crebris hinc inde fulgetris horribili cum ſtrepitu radiantibus, omnium generum vſquequaque tela volitarent ; è turribus octo vix duæ ad onerarias ægre tandem appulſæ. in quas deſtinato ictu maiores globi à noſtris ſubinde contorti: laxatisque compagibus, partim auulſa è ſuis ſedibus tabulata,cum ipſis epibatis in aquam magno ſonitu decidere; partim,disſilientibus vndique fragmentis, conſauciati permulti, ingentem pauorem ac trepidationem cæteris intulere. Ad eum caſum clamor à noſtris terra marique ſublatus ; & integrata pugna tanto militum ardore ; vt Calecutani, multis paſſim occumbentibus,attoniti pauentesque certatim terga conuerterint. neque vllis,ducum Regisve ipſius,aut minis aut hor

tamentis

tamentis sisti fuga potuit. contento cursu remotas Malabaris insulas,& intima penitus æstuaria petiere. quinque circiter ab initio belli menses effluxerant. eo toto tempore Zamorini copias valde imminutas esse constabat. pestilentia, mortalium ad tredecim millia absumpserat: totidem ferme huc illucque distulerat metus. varijs præterea certaminibus, magna parte nauium ac tormentorum amissa,ex ipso militum robore millia plus quinque ceciderant. Zamorinus infeliciter iam toties in arma coortus,cum & hyems immineret, & noua insuper è Lusitania classis adesse diceretur; abiectis belli consiliis, ipso Diui Ioannis Baptistæ natali die vasa collegit, ac retro ad Pananem tristissimus abiit. Brachmanæ auguresque, quòd belli suasores & impulsores semper fuissent, veriti ne in ipsorum caput calamitas verteret; culpam tantæ acceptæ cladis in male obseruata auspicia, neglectas religiones, & vota minus fideliter persoluta, cuncti ex composito reiecere. Hisce artibus mendaciisque sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione tutati. Zamorino,vanis superstitionibus misere obnoxio, ingens dirarum iniecta formido. regni administratione vicarijs tradita ,ipse interim æger animi, ac mœrore pene confectus, in auiam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos, & expianda peccata secessit. At Lusitanorum, eo toto bello, cum omnium, tum vero Eduardi præcipue Patieci virtus enituit. Is, & ante prima signa fortiter dimicando, & insidiis mature præcauendis; & disponendo milite, & muniendo vbi res postularet; & omnia militaria munera impigre obeundo; acerrimi simul bellatoris, & ducis eximij laudem omnium testimonio est consecutus. Quamquam attentius belli progressum & euentum æstimantibus,diuina potius,quàm humana tota res visa. quando tam multis Malabaribus ex vtraque parte cadentibus, Lusitanus tot præliis desideratus est nemo. ac nauium insuper aluei non semel traiecti ac perforati sine vllius damno feruntur; & fulmineo excussæ rotatu ferreæ pileæ, irrita plaga (quis credat?) obuijs quorundam exceptæ pectoribus. Quas ob res, Christo salutis humanæ parenti, supplicationes habitæ, & solenni ritu, pro ea quæ tum suppetebat copia, sacrificatum est. Redeuntem è prælio Patiecum Trimumpara perquàm arcte comiterque comple-

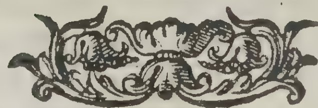
xus,

xus, immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec modo regnum, sed vitam, ſalutemque Luſitanis haud vno iam nomine acceptam ingenue tulit. Interea multorum litteris & nuntijs certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica verſaretur; Lupum Soarium Aluarengam cum nauibus duodecim ſubſidio ſuis laborantibus miſerat. is, quamquam ab Eduardo parta iam ante victoria, magnum tamen ad Cocinenſe regnum & Luſitanica negotia ſtabilienda, momentum attulit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio, & aſſiduis popularium precibus in patriam reuocatus, bellum eadem qua depoſuerat leuitate, reparare terra marique inſtituerat. Iamque ad Cranganorem oppidum terreſtres naualesq; copias intentiore delectu habito contrahebat. Eius rei fama Cocinum allata, Luſitani circiter mille, Naires ad duo millia confeſtim eò profecti, recens ædificata ab hoſte nauigia primũ expugnant, præfecto rei maritimæ cum duobus filijs interempto: dein exſcenſione facta, eodem impetu Naubeadarini peditatum fundunt fugantque. tum Cranganori oppido iniectæ flammæ; Chriſtianorum tamen tectis, ac præcipue ſacris MARIAE Virginis, & Apoſtolorum ædibus temperatum eſt. Per idem tempus Rex Tanoris (ea quoque Malabarica eſt regio) cum finitimis bellis admodum premeretur, à Luſitanis auxilium petiit; ſeque, ni aſpernarentur, Emmanuelis vectigalem fore profeſſus eſt. miſſi extemplo aliquot Luſitani manipuli: quo ille ſubſidio, cum breui ſuperior hoſtibus euaſiſſet; certis, vti receperat, legibus, in Regis Luſitanię ſocietatem, ditionemque conceſſit. Inter hæc, Indico mari ab Luſitanis vehementer infeſto, Calecutana commercia magis in dies imminui. negotiatores & inquilini partim ad ſuos lares, partim in aliena regna migrare. In ijs mercatores Arabes omnium ditisſimi, cum ad Mecam reditum pararent; pecuniam & pretioſisſima quæque in naues impoſuerant, ſub Luſitanicę claſsis diſceſſum illico vela facturi. Non fefellit ea res Aluarengam. Continuò Pandaranæ portum ſcaphis audacter inuectus, onerarias Arabum ſeptendecim inſtar muri inter ſe colligatas, omni telorum genere ornatisſimas, & propugnatoribus refertas, vi cepit, ac direptas incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum eſt. è Mahometanis duo millia; è noſtris vigintiquinque, non amplius,

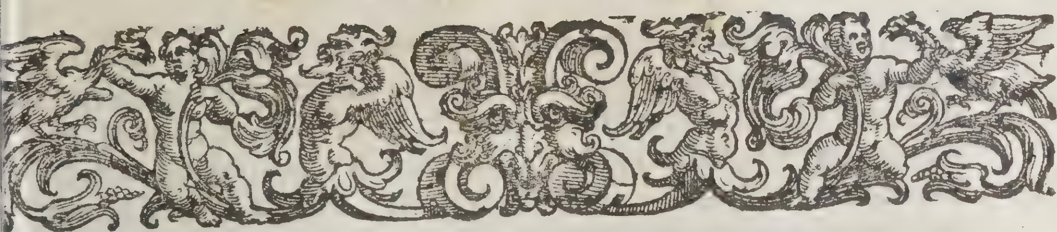
plius,

plius,interfecti: vulnerati ad centum & triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuele Vaſconcellio, opimis ſpolijs onuſtus Aluarenga Luſitaniam petiit, comite itineris Eduardo Patieco: cuius egregiæ virtuti, immortalibusque erga ſe promeritis, Trimumpara debitum teſtimonium ſcriptis ad Regem litteris tribuit. Ei teſtimonio cum aliorum etiam litteræ ſermonesque aſtruerent fidem; Emmanuel talem ac tantam indolem in obſcuro latere nequaquam eſt paſſus. ac præter cæteros honores aduenienti Eduardo publice priuatimque habitos,præclara quoque viri facinora pro concione diligenter expoſuit ornauitque Regis iuſſu Iacobus Ortizius Viſenſis Epiſcopus. idemque cæteris in oppidis Luſitaniæ factitatum. dein, vt in communi cauſa commune gaudium eſſet; ad Chriſtianos omnes Reges principesque, ac Romanum præcipue Pontificem,Emmanuel in eandem ſententiam accurate perſcripſit. diu celebrati ſermone omnium nationum tam noui tamq; admirandi rerum euentus; gratiæ vbiq; ingentes actæ Deo;nec parum inde Luſitanico generi ac nomini dignitatis acceſſit.

Libri Secundi Finis.

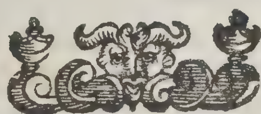

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER TERTIVS.

OC tam secundo successu rerum, Emmanuel Orientis opes imperiumque animo & spe in dies maiore complexus, percunctando à regionum peritis, & nauigationis tabulas, quæ ex India depictæ subinde referebantur, attentius contemplando, ita comperiebat: Indicæ negotiationis præsidia & quasi claustra præcipua esse tria: Adenum Arabiæ, & Armuziam insulæ Geru (Ogyrim olim fuisse, quidam haud absurde conijciunt) prænobiles vrbes, quarum altera Arabici, altera Persici sinus ostium obsideret: itemque Malacam, Sincapurano impositam freto; quò, propter loci opportunitatem, Sinarum, & Lequiorum, & insularum pene innumerabilium mercimonia commearent. ergo, ad ea loca vel fœdere sibi adiungenda; vel armis, vbi res exigeret, occupanda; studium omne cogitationemque conuerterat: ratus, id quod res

erat, eam vnam expeditisſimam eſſe totius maritimi quæſtus ac mercaturæ ab Aegypto, Syriaque in Luſitaniam transferendæ. Non fefellere eiuſmodi conſilia Saracenos, & Arabas, viros & in ſuis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandisque admirandæ ſagacitatis. Itaque Zamorino per aulicos & Brachmanas perſuadent, vt quoniam Indicas claſſes Luſitanicis & robore nauium, & armorum apparatu inferiores tot iam euentus oſtenderint; ab Aegypti, & Arabiæ, ac Syriæ Rege Campſone, quem Sultanum appellabant, aduerſus communem hoſtem auxilia accerſat. Miſſus in eam legationem cum amplis muneribus Maimames, Mahometanæ ſuperſtitionis cultu notisſimus. is, miſcendo conſilium precibus, modo Campſonem obſecrabat, vt religionis auitæ cauſam ſuſciperet, ac prophetæ ſepulcrum, & populares, amicosque & conſanguineos à quotidianis Luſitanorum iniuriis ac latrocinijs vindicaret: modo ſuadebat, vt ſibi quoque, vectigalibusque ſuis mature conſuleret. Gentem ab vltimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante quinquennium precario admiſſam, tantos iam ſibi ſumpſiſſe ſpiritus, vt leges Orienti dare, iura publica inuadere, Aſiaticas opes per ſummam audaciam interuertere, quibus denique viſum ſit, nauigatione ipſa interdicere minime dubitet. Qui tam longinquis, ac periculoſis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, ſi domicilium ac ſedem in Aſia fixerint, non auſuros? orientem flammam vel exiguo latice, adultam iam & graſſantem, non niſi ruina opprimi, & extingui. Proinde naſcenti malo pro ſua pietate ac prudentia quamprimum occurreret. Ad extremum petebat: vt claſſem aduerſus Luſitanos quantam poſſet maximam, remige ac milite inſtructam, ad Indiæ littora mitteret. Calecutanum commeatus, pecuniam, portus, ac cætera neceſſaria affatim præbiturum. In eandem ſententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus è pſeudoprophetæ ſtirpe, diſſeruit. Haud vana afferebant. etenim Campſon, & Mahometici dogmatis ſe præcipuum aſſertorem, ac Mecanæ domus, quæ in eius erat imperio, præſidem ac tutorem ferebat; vt imminutum eius cultum negligere ſalua dignitate non poſſet: & poſt Luſitanorum in Indiam aduentum, ac merces in Occidentem auerſas, maiora in ſingulos annos rei pecuniariæ damna ſentiebat. igitur

& Re-

& Regum sociorum suasu, & sua ipse voluntate ad pellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In præsentia, legatos quam optime sperare iussos, & promissis ingentibus regio more oneratos, dimisit. Cæterum mox de apparatu bellico, deque ratione perficiendæ rei deliberanti, multa occurrebant, quæ quamuis incitatos hominis impetus admodum retardarent. primum communis Mars, & incerti bellorum euentus: dein periculum, ne Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret: postremo ædificandę instruendæque classis difficultas: quod & materia cædua, cum in Aegypto non suppetat, longissime petenda: & informes triremium aluei membratim à Cairo seu Babilone, quæ interfluo Nilo Mempheos obiacet antiquæ ruinis, Suezium vsque rubri maris emporium per solitudines arenosas, & auias transuehendi forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendique. Quocirca, antequam ancipitem belli subiret aleam, sibi tentandum existimauit, num quid denuntiatione magni alicuius periculi, ac minis apud Christianos proficere posset. Primum igitur, per idoneos homines rumoribus dissipatis, omnium aures bellicis terroribus complet. dein artificiose submittit, qui Maurum monachum Hispanum, antistitem templi eius, quod in Arabiæ monte Sina reliquias D. Catharinæ Virginis martyrisque conseruat, metu, ne quid in sacram ædem grauius consulatur, supplicem ad se compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui Regum ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campson cum minacibus litteris ad Alexandrum eo nomine Sextum Romanum Pontificem mittit. in quibus erat; se à duobus Christianis Regibus Fernando, & Emmanuele iam dudum intolerãdis iniurijs affici. ab altero Mahometanos omnes Bæticæ finibus, nulla ipsorum culpa, per summam indignitatem exterminatos. alterum, Africæ, & Arabiæ, & Indiæ oram annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Meçam sit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quòd hæc rex vterque, socer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturę ac gentium audeant; se quoque vicissim Christianos quotquot in suo imperio sint, ad Mahometica sacra metu proscriptionis & exsilij compulsurum: ac præterea antiquissima-

rum religionum Christianas ædes ac monumenta; quæque in Aegypto,& Arabia; quæque in Iudæa ac Syria visantur, cum ipso Christi sepulchro euersurum & concrematurum esse. Quæ si Pontifex salua cupiat, ac suorum incolumitatis curam gerat; Regem vtrunque pro sua potestate quam primum ab ea mente consilioque deducat. Has ergo querimonias minasque Campson ad Pontificem Max. detulit, haud dubius, eas magni vtiq; apud Hispaniæ Reges fore momenti, quibus prope hæreditario iure nihil Christiana religione prius aut potius esse didicerat. Alexander, senatu super tali tantaque re habito, monachum ipsum ad Emmanuelem, ex quo coram fusius cuncta cognosceret, mittit. Hunc demisse precantem, vt ab lacessendo Aegypti Rege desisteret, ac tot Christianis mercatoribus, tot religiosis hominibus, tam venerandis Christi Sanctorũq; reliquijs pro sua pietate consultũ vellet; bono animo esse iubet Emmanuel. neque enim Campsonem studio Mahometicæ superstitionis, aut abominandi monumenti cura, sed imminutis portorijs reditibusque torqueri. quæ detrimenta quando ita vehementer hominem excrucient; nequaquam commissurum, vt Christianis negotiatoribus è suo regno pellendis, & celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis hominum vis, religionis causa, magno cum ipsius emolumento confluat, euertendis; nouam insuper iacturam certissimi quęstus & vectigalium faciat. Nam quod Fernandi soceri iniurias, de quibus ad eam diem quęstus non sit, qnartodecimo demum anno (tot enim ferme à pulsis è Bætica Mauris effluxerant) adeo acerbe, tã dolenter expostulet; cui non apparere causas quæri accusationum & criminum; & sordidissimæ cupiditati auaritiæque inanem speciem caritatis religionisque prætendi? Proinde Christi famulus poneret metum; nec barbari fremitus irasve tantopere perhorresceret. Hisce verbis confirmatum antistitem, pecunijsque ad exornanda Orientis templa, ac pauperes alendos copiose instructum, Rex Lusitanus Romam remittit; ac simul ipsum Pontificem Max. per litteras omni solicitudine liberat. Ipse vero, qua erat prudentia, & animi magnitudine; tam dira Sultani comminatione adeo non exterritus est, vt magnam etiam voluptatem inde perceperit. præclarum quippe sibi Emmanuel ducebat, immanem belluam, quæ ad eam diem Lusitanica arma superbe con-

be contempſerat, quaſi adactis ad vitalia telis, deniq́ue commoueri. Quocirca ad cœpta proſequenda, duplo pene maiorem quàm ſuperioribus annis claſſem inſtruxit. eiq́ue præfecit Franciſcum Almeidam, virum cum cætera illuſtrem; tum quod fortem ac fidelem operam in Bætica expeditione Ferdinando nauarat. Huic magnopere in diſceſſu præcepit, vt quoniam ad ea quæ iamdudum agitabat animo, & aſsiduitate copiarum ac ducum, & ſpatio temporis opus eſſet; arces aliquot opportunis Africæ, Aſiæq́ue locis exſtrueret, quæ Luſitanis & facilem in remotas regiones excurſum; & tutum, quotieſcunque res poſtularet, receptum darent. Præfectus, cum ad VIII. Kalend. Aprilis, qui dies cœleſti ad Virginem nuntio eſt ſacer, nauibus duabus & viginti fauſtis ominibus Oliſipone ſoluiſſet anno milleſimo quingenteſimo quinto, Franciſcanis aliquot fratribus, & clericis alijs rei Chriſtianæ cauſa in eam peregrinationem aſſumptis; octauo Idus Aprilis ad Heſperidas proceſsit. inde cum ad ſuperandum Bonæ ſpei promontorium nauarchi in meridiem curſum extendiſſent; vehementi Aquilone vſque adeo in remotas ab Sole regiones prouecti ſunt; vt claſsiarijs pre nimio frigore manus propemodum obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ oram extemplo flexere, & ſecunda nauigatione paucis diebus Quiloam eſt ventum. ibi Abrahemum tyrannum callide tergiuerſantem, & annuum ſtipendium Emmanueli recuſantem pendere; Almeida cũ armatis deſcenſione facta, ex vrbe per vim exegit: eiuſq́ue loco Mahometem Anconinum, acceptum incolis virum, & experte in Luſitanos fidei, Regem, ſolenni cum apparatu impoſita capiti aurea corona, conſtituit. Dein ſitu ad maritimos aditus æque ac terreſtres in primis commodo, arx ædificari cœpta ingenti alacritate nauticorum, & militum. cumq́ue labor in orbem iret, ipſeq́ue Almeida & ceteri principes, ad exemplum, ſuam obirent vicem; non die non nocte intermiſſum opus, vigeſimo die abſolutum eſt: arciq́ue ab Diuo Iacobo inditum nomen, quod eius Apoſtoli die ipſo natali vrbem expugnaſſent, ac tyrannum inde expuliſſent. Conſtitutis Quiloe rebus, & firmo præſidio arci impoſito, itemq́ue nauigijs ad oram tutandam relictis, Mombazam petijt claſsis. Ea vrbs in parua eiuſdem nominis inſula, quam æſtuarium efficit, excelſo ad conſpectum tumulo

posita, portum habebat duobus propugnaculis munitum: in quibus tormenta è Lusitanico naufragio nuper extracta, vt supra diximus, barbari collocarant. ijs cum aduentantem classem aditu prohibere conarentur; nostrorum ictibus breui disiectum vtrumque castellum, ac liber introitus Almeidæ patuit. missis deinde ad tentandi reguli animum nuntijs, cum nihil pacati responderetur; Almeida trifariam adortus vrbem, Assumptæ in cœlum MARIAE Virginis die festo vi cepit, ac direptam incendit. multi ex hostibus interempti, multi in seruitutem abducti. Regulum, inter ipsam dimicationem desperata victoria fugientem syluę texere. Transmisso inde sexdecim diebus Oceano, Anchediuam insulam tenuit classis. ea insula quod in littus imminet Indicum, ac tutam stationem nauibus præbet, ibi quoque ex Emmanuelis præscripto castellum excitatum. Hinc Almeida Cananorem traiecit; ac summa Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco arcem exstruxit, præsidioq; communiit. Per idem tempus Lusitani qui ad Colanum agebant, contracta temere cum incolis & Arabibus rixa, ad vnum omnes interempti sunt. Eius rei cognoscendæ, ac sedandi tumultus causa, Laurentius Almeida Francisci filius classe profectus, cum superba responsa tulisset, commisso prælio, Arabum onerarias ad viginti magno ardore militum captas incendit. quo item in prælio illud in primis accidit memorabile. pila è maiore tormento in scutum Ioannis Hominis Lusitani contorta, ad ipsius pedes sine vlla prorsus læsione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more deposito gubernaculo, se in solitudinem ad colendas Brachmanarum superstitiones receperat, ac sororis filium Naubeadoram natu minorem hæredem reliquerat regni, maiore pręterito quod nuper in bello Calecutano ad Zamorinum vna cum aliis principibus defecisset. is dolore incensus amissi patrimonii, cum nouum deinde Regem vexaret, exerceretque, ac popularium solicitare animos non desisteret; profectus Cocinum Almeida, Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatum pretiosis muneribus Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque constituit. dein impositis mercibus naues duodecim anno insequente in Lusitaniam remisit:

ipse

ipse ad res Indicas administrandas, regesque socios tuendos (quòd ita in mandatis habebat ab Emmanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodem anno deinceps, vt quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceani littora mittebantur. Itaque paulò post Almeidæ profectionem, vir egregie fortis, Castellano patre natus, Petrus Gnaia, nauibus sex ad Sofalam venerat, vt arcem in eo tractu, si qua posset, ædificaret; ac simul in auri pretiosa commercia Lusitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni ab vrbe Magadaxo primum, dein à Quiloa profecti: & ingenti lucro cum finitimis Cafribus, qui in Monomotapæ Regis imperio varijs locis aurum effodiunt, Indicas vestes, & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos tumultus, Prætor eò missus Izufus, vir astutus & audax, defecerat nuper ab tyranno Abrahemo, perque fraudem in eius terrę possesionem inuaserat. Ad hunc, iam ætate confectum, & luminibus captum Gnaia cùm adijsset; primùm ostendit, quantum ex Lusitanorum societate & commercio vtilitatis capere posset. dein petijt, ob eam ipsam rem, vti ad merces custodiendas castellum in ijs finibus ædificare sibi liceret. id non magis aduenis, quàm incolis præsidio contra finitimorum incursiones futurum. ac simul de Regis Emmanuelis benignitate opibusque multa disseruit. Ille, non tam ratione societatis adductus (quippe qui nec Lusitanorum mercibus indigeret, & graues accolas fore proculdubio cerneret) quàm fama perterritus eorum, quæ ad Quiloam ac Mombazam erant gesta, perhonorifice accepit virum, ac postulatis in speciem libenter annuit: quamquam acriter obsistente Mengo Musafo genero, viro acri, & bellicoso: quem senex ea potissimum ratione lenijt, fore vt Lusitanos insolita cœli intemperies, & loci grauitas, ac palustres humores paulatim absumerent, vel certe sic afficerent, vt à paucis armatis deleri sine periculo possent. Gnaia dynastam spe liberaliorem nactus; locum quà flumen in mare effunditur, ædificationi designat, & quòd cęmenta non suppeterent, casas è robusta materia raptim exstructas, duplici vallo, & propugnaculis, & fossa circundat. Neque ita multo post, vti prædixerat Izufus, aduersa valetudine tentari aduenæ cœpti: paucisque diebus adeo peruagata vis febrium est, vt ex v-

 niuerso

niuerso præsidio vix quadraginta superessent, ad arma ferenda, & vigilias obeundas idonei. Quam occasionem ratus Arabs de medio tollendæ inuisæ nationis, exstimulante præsertim assidue Musafo genero; tamen suis duntaxat opibus rem aggredi non est ausus. Mocondes erat Cafer, vicinis locis pro Monomotapæ Rege præpositus. Hunc per nuntios Izufus admonet, Europæos piratas, qui maritimam oram dudum infestam habuerint, denique ad se delatos; intra lignea septa, quæ sibi ipsimet circundederint, fame & squalore pene confectos teneri. Si in partem prædæ venire animum inducat, se rem in eius aduentum integram seruaturum. Haud frustra missa legatio. Mocondes, omnis humani expers iuris, aduentitij lucri nec opinata spe illectus, ingentem trahens popularium turbam, celeriter affuit. neque tamen Lusitanos fefellit, ab exsulibus Saracenis tota de re festine præmonitos. itaque & ænea tormenta, ignotum Cafribus ad id tempus machinæ genus, idoneis locis occulte disposita fuerant; & cum à valentibus interiore cura excubiæ agitabantur; tum ipsimet ægri, quippe quibus periculum & indignatio præter spem adderet vires; sese ad defensionem forti animo comparauerant. Mocondes, artis bellicæ prorsus ignarus, ac numero maxime fretus (hominum autem ad sex millia secum adduxerat) Arabum ductu monituque fascibus sarmentorum ex agro collatis, ad castellum copias incomposito agmine admouit: completisque fossis, nostrorum paucitate contempta, Cafres alij vallum scandere, alij conuellere nitebantur; cum in confertam multitudinem, ac nihil tale timentem emissa repente ferrea procella, tantam edidit stragem, vt relicta oppugnatione attoniti, pauentesque barbari se in proxima nemora confestim abdiderint. ac ne ibi quidem tuto esse licuit. siquidem continuatis bombardæ ictibus, magno impetu dissultantia arborum fragmenta, semiermes, incautosque misere lacerabant. cui tanto malo cum nullum, præter fugam, remedium occurreret; rabie ab Lusitanis in Arabas versa, vulgo fremere quòd se fallacibus promissis ad bellum cum ipsis Dijs gerendum euocassent. atque, vt est rapacissima gens, ne prorsus inanes abscederent, Izufi agro vastato, & oppido ipso magna ex parte direpto, in patriam reuertêre. Ac ne Lusitani quidem inultam passi perfidiam. Post Cafrum profectionem,

nem,

nem, cognito Izufum eiusque satellites, nihil minus quàm nostrorum eruptionem timentes, negligentius agere; noctis intempestæ silentio, Gnaia, strenuis cum aliquot viris aduerso flumine in regiam subuectus, Izufum ipsum, & paucos familiares occidit. dein, priusquam populi concursus in regiam fieret, insigni facinore perpetrato, ad suos eadem nocte incolumis rediit. Postridie, cum res emanasset, ira odioque incensi barbari quàm maxima coacta manu, denuo castellum adorti; & eodem quo nuper euentu, plures & integri à multo paucioribus & imbecillis, cum cæde & ignominia repulsi. Post hęc, inter eos certari de successione cœptum. Cumque Musafus præpollens viribus, & popularium gratia; Izufi liberos patrimonio exturbare niteretur; & satis appareret, ius in armis fore; alter ex ijs, nomine Solimanus, ad Gnaiam confugit salubri vtrisque consilio: siquidem Lusitanorum ope Rex declaratus, fidelem se vicissim illis amicum ac socium ex eo tempore præbuit. Interea Zamorinus, tametsi cum lætis admodum promissis ab Sultano redierant oratores; tamen, imminente Lusitano veritus ne sera essent Aegyptiaca auxilia; contracto ingenti fabrum naualium numero, maiorem quàm antea classem omni studio ædificabat, dispositis circa omnes portus custodiis, ne quid rumoris de tanto apparatu ad hostes efflueret. Namque Laurentium, dispersis nauibus Malabarica tenentem littora, & Aegyptios Arabasque negotiatores magno intercipientem rei Calecutanæ damno, quàm maxime incautum & imparatum placuerat adoriri. Verum ex vrbe Calecuto clam elapsus Ludouicus Patritius Romanus (qui cognoscendi studio, vt fit, mercatoris habitu in Indiam penetrauerat, idemque hæc ipsa deinde litteris consignauit) Almeidæ vtrique, & filio & patri cuncta ex fide retulit. Neque ita multo post, è variis oræ Malabaricæ portubus in vnum coacta Zamorini classis ad Laurentium rectà contendit. ea fuisse dicitur celsarum nauium amplius sexaginta; lemborum, ac paronum, biremiumque ad centum & triginta, omni telorum genere, & numero militum instructissima. Ad eius famam, Laurentius patris iussu naues non plus vndecim admistis triremibus paucis raptim adornauerat, Lusitanis, præter nautas, impositis octingentis. Vt ad ictum bombardæ ventum est, conspicatus Laurentius tantam hostiũ multitudinem;

titudinem; expiatis de more noxis, primum omnium ædem MARIAE Virgini Victrici vouit, si ea pugna barbari fusi ac fugati essent. dein, paucitati subueniendum ratus arte, ne à Malabaribus circumueniri posset; tormentis, qua parte virium longe præstabat, eminus rem gerere instituit. atque ob id ipsum ex alto directis in prælium nauibus, leni Austro flante, simul & venti beneficium, & congrediendi arbitrium hosti præripuit. Ac primo statim certamine, cum in syluam adeo densam irrita nulla propemodum ab Lusitanis incideret plaga: neque ex tanto interuallo vel tormenta ferrea, quibus tum vtebantur hostes, vel sulphurei pulueris ollæ, vel sagittarum imber nostros admodum læderent; multæ passim omnis generis naues hostium aut depressæ, aut in littus eiectæ. Ac, dissipatis demum ordinibus, quod antea consulto vitarat Almeida pugnam è propinquo conseruit. Prætoria nauis erat hostium, tum aluei magnitudine, tum armatorum frequentia insignis. In hanc harpagonibus ferreis comprehensam Almeida cum fortissimis aliquot bellatoribus incredibili penè ausu transilijt; tantoq; ardore animi & corporis dimicatum est; vt è sexcentis propemodum armatis, quot eam tuebantur, superfuerit nemo, exceptis ijs, qui nandi peritia freti, se in pelagus præcipites dederant. Pari conatu, verum successu dissimili, Nonnius Vascus, modica naui, & exigua militum manu, multo maiorem, & propugnatoribus instructam ferme quingentis, inuaserat. cumque pauci à pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in discrimine laborantibus victor Almeida subuenit; nec modo suos è periculo eripuit, sed etiam naui hostium, trucidato vel depulso præsidio, potitus est. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Christianos facta, & Laurentius haud cunctanter insequutus trepidam ac pauentem hostium classem, aliquot insuper naues partim expugnauit, partim tormentorum ictibus perforatas demersit; palatæ aliæ contento cursu Calecutum maxime repetentes, cum longinqua fuga, tum quòd eas terror ipse longe lateque distulerat, ex imminenti clade euaserunt. Almeida, tribus circiter hostium millibus cęsis, sex tantum è suorum numero desideratis (quæ res diuinum auxilium sine vlla dubitatione monstrauit) captiuas trahens onerarias nouem, ingenti parta præda simul & gloria, Cananoris portum, cuius vrbis in con-

spectu

ſpectu res erat geſta, magna cum totius populi, ac Regis ipſius gratulatione, ſoſpes introijt. ac primum omnium, MARIAE Virgini Victrici, quam initio prælij vouerat ædem, faciendam locauit. deinde Cocinum ad Franciſcum patrem cum aliis nauarchis iter intendit. Per eos dies Sabaius, qui Idalcanem genuit, præcipuus Decaniorum tyrannus, qua in regione Goa vrbs eſt, opportunitatem nactus dum ad Cananorem diſtinetur Almeida, ſexaginta actuarias naues ad Luſitanos ex Anchediua inſula pellendos miſit, præfecto claſsis, & auctore totius cõſilij Antonio Fernando Luſitano exſule ex iis, quos ad cognoſcenda loca genteſq; Petrus Aluarus Capralis, vt ſupra dictum eſt, Quiloæ reliquerat. Is, ad ſpem vberioris ſtipendij tranſmiſſo Oceano, cum ſe ad Sabaium contuliſſet, eiurata per ſummum nefas Chriſtiana religione, Abdalæ nomen aſſumpſerat: &, quòd rei maritimæ, & naualis fabricæ peritus eſſet; apud Goanos, talium rerum adhuc rudes, magno in honore habebatur. Igitur ad Anchediuam exſcenſu facto, nuper ædificatam à Luſitanis arcem omni conatu oppugnare inſtitit. Præerat arcis præſidio Emmanuel Paſſanius, ſpectata fide ac virtute vir, ex vrbe Italiæ Genua claro genere oriundus. Hunc, in ſubita re, quamquam ab alijs rebus imparatum, non defecit animus. ac dierum aliquot oppugnationem, cum vrgeretur vndique, præclare ſuſtinuit. ac demum Abdala, victricis claſſis iam iamque aduentantis perterritus fama, quàm celerrime ſeſe irrito incepto ex Anchediua proripuit. Sed ea poſtmodum arx, quòd valido præſidio propter hoſtium propinquitatem indigeret, ne Luſitanicæ res in tanta paucitate diſtraherentur, ab ipſiſmet Luſitanis eſt diruta. Inde, ad Franciſcum affertur, Saracenos mercatores, à Molucis, & ab aurea Cherſoneſo redeuntes, ne in Luſitanica præſidia inciderent, longiore ambitu capto, per Maldiuas inſulas in Arabiam tendere. Quocirca Laurentium filium ad eos inſectandos proficiſci iubet. Is cum incognita ſulcaret maria, æſtus impetu primus omnium Luſitanorum ad inſulæ Ceilani littora abripitur, quã inſulam, vti ſupra dictum eſt, veterem eſſe Taprobanam Ioannes Barrius multis argumentis affirmat. hæc, ouali maxime figura ducentarum circiter & quadraginta leucarum ambitu, leucas in longitudinem ſeptuaginta octo patet; in latitudinem,

quattuor

quattuor & quadtaginta. atque à Cori promontorio, vt supra diximus, auulsa freto vadoso, Piscariæ, quam appellant, oræ prætenditur, ea cœli clementia, soli vbertate, & copiâ fluminum aquarumque perennium, vt primorum parentum sedes olim perhibeatur fuisse. varia pecorum armenta, necnon elephantos gignit egregie bellicosos ac dociles: cæteris metallis caret, ferrum incolæ effodiunt. plurimas fert gemmas, verum præcipua claritate sapphyros, chrysolithos, pseudopalos, ac pyropos: itemque aromata pretiosa, cinnama, cardamomum, piper, ac palmas eximiæ bonitatis. Ad hæc, vel in primis iucundo spectaculo syluosi montes ad effigiem theatralem inflexi, vastam planitiem oblongo circuitu in caueæ formam includunt: quorum vnus in arduam & subrectam altitudinem pene septem leucarum exsurgit; habetque in summo æquatam agri planitiem, ex cuius medio bicubitale saxum eminens ad instar mensæ, vestigium demonstrat impressum inclyti sanctitate viri, quem ex Indiæ regno Deli quondam in ea loca venisse tradunt, vt gentem superstitionibus deditam fabulosis, ad vnius Dei cultum religionemque traduceret. ergo tantæ venerationis est locus, vt à leucis amplius mille, omnium ordinum peregrini, ac præsertim Iogues, illuc pietatis causa contendant ingenti labore: siquidem, præter cæteras itineris difficultates atque pericula, in eius etiam montis cacumen, non nisi per adactos clauos ferreasque catenas ascensus est. Haud absimile verò videtur quod aiunt quidam, in eo, quod dixi, vestigio, quanquam extincta iam nominis antiqui & peregrini memoria, coli Eunuchum Candaces Aethiopum Reginæ, quem cum alij scriptores, tum verò Dorotheus Tyri Episcopus (qui, Constantino Magno imperante, & sanctitatis & doctrinæ laude præcelluit) in Arabia Felice, totaque Erythra, & in Taprobana, Christi Euangelium promulgasse testatur. Porro insula vniuersa, nouem in Satrapias vel regna diuiditur: estque ad omne commercium, vel frequentia portuum, vel ipsa loci regione in primis accommodata. Laurentius in Calles portum inuectus, cum regulo per legatos inita societate, columnam, cum inscriptione, testem sui aduentus, in littore posuit: dein omissa propter incommodum anni tempus Maldiuana profectione, cum lætis admodum nuntiis ad parentem reuertit. Inter hæc, Tristanus

Acunia

Acunia, Alphonso Albuquercio comite, cum valida classe in Indiam destinatur: quem ex itinere inuasit cupido Madagascaris insulæ naturam ac regionem explorandi. itaque vel contra sententiam Albuquercij (qui, ne temporibus excluderetur, maturandum aiebat) appulsis ad insulam nauibus, cognitum est, maritima ferme ab Saracenis; interiora a Cafribus incoli: terram esse gingiberis, cariophylli, & argenti feracem. quæ dum Tristanus curiose perquirit, aduersisque subinde tempestatibus nec opinato subsistere cogitur; interea (quod Albuquercius pręclare monuerat) idonea transmissionis Indicæ tempestas effluxit. certis enim & anniuersariis ferme flatibus orientalis nauigatur Oceanus, quos hodie vulgus, vt ego quidem interpretor, ab ipso ventorum impulsu, motiones appellat. Eæ si quo casu præterlabantur, dum denuo recurrant, multorum mensium sæpe mora cœptis interuenit. Igitur, ne frustra interim tempus absumeretur; à Madagascare Melindem est ventum, & Oiensis dynasta Melindio Regi ob Lusitanicam societatem ad modum, vt ferebatur, infestus, eiusdem Regis rogatu ab Lusitanis prælio victus, & Oia vrbe pulsus occiditur. quo terrore perculsus Lamensis finitimus regulus, in Tristani fidem vltro concessit, & stipendiarius Emmanuelis Regis est factus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem classis accessit. ea cum pactum superioribus annis tributum pendere abnueret, capta est à nostris certamine haud leui. Sex armatorum millia barbaris animos fecerant. Verum vbi descensum à Lusitanis, & collato pede res geri cœpta est, ferociam posuere. Magna edita cœde fusi, & fugati plerique. Decurionibus tamen fides in patriam ad extremum vsque spiritum egregie constitit. acriter dimicantes in vestigio cuncti mortem oppetere, quàm occidenti reipub. superstites esse maluerunt. Vrbs deinde congestis dudum diuitijs opulenta, à militibus fœde crudeliterque diripitur. Qua in re vindex rapacitatis atque sęuitiæ euidenter apparuit numen. auiditate prædæ gregarij milites aliquot, mulierum manus ad armillas annulosque extrahendos inscio duce præciderant. ij, dum spolijs onusti scapha onerarias repetunt, ad vnum omnes in portu ipso demersi, repentina morte crudelitatis & auaritiæ pœnas dedere. scapha, cum sub aquis aliquandiu latuisset, quasi perfuncta debiti supplicij ministerio, rursum emersit.

mersit. Tristanus & cognitũ scelus valde improbauit, & cęteros graui edicto ab eiusmodi immanitate cōpescuit. A Braua post hæc ad Socotoram insulã maris Erythræi transmissum est. Christiani iã inde ab Apostoli Thomæ aduentu incolebant: sed ipsa locorũ asperitate, & diuturno pastorum desiderio pene efferati. Subterraneos inhabitant specus: in bello fundis eminus certant, cominus gladijs e mero ferro, quod mortuum vulgus appellat. victitant milio, careotis, & lacte. cum mercatoribus poma permutant; itemque cinnabarim, & aloen omnium laudatissimam. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobitarum hæresi, propter vicinitatem Aethiopiæ, vitia multa traxere. nam & à Romani Pontificis auctoritate seiuncti sunt, & circuncisionem, aliosque ritus Iudaicæ superstitionis vsurpant. neque tamen nulla retinent vestigia sanę religionis: nam & ieiunijs anniuersarijs placant Deum, & precandi stata quotidie tempora obseruant, & Sanctam Crucem eximie venerantur: huius imagines cuncti gerunt è ceruice suspensas: huic pro ipsorum tenuitate sacras ædiculas exstruunt: quo vbi conuenere frequentes, Hebraice concepta precationis verba præit vnus; tum instar chori cætera turba subsequitur. Quo tempore Tristanus ad eos venit, annis iam sex & viginti Rex Fartacũ ex Arabia missis eò militibus mille, Beninum portum per vim occuparat: validaque arce imposita, Christianos admodum sæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Ecclesiam adiungendos, ab Emmanuele Rege missus Tristanus, cum Beninum attigisset; Fartacas, qui in eo præsidio erant centum circiter & triginta, comiter ad colloquium euocauit. ij, cum ab insita genti ferocia, omnem cum Lusitano pacis conditionem aspernarentur; scapha circumuectus, & contemplatus loci naturam Lusitanus Imperator, duobus locis armatos exposuit. neque præfecto Abrahemo cum suis ad erumpendum defuit animus. Verum vbi mox inter primores fortiter ciens pugnam ipse dux cecidit, extemplo fusa reliqua acies: ac nonnulli ad incolas, è quorum stirpe vxores, liberosque susceperant, confugere: cæteri ad octoginta pernici velocitate arcem adepti, portas occludunt. tum à Lusitanis admotæ certatim scalæ: transgressiq; męnia, ex interiore parte claustra perfringunt. inde patentibus portis admissum agmen, & inclusi

intra

intra turrium penetralia Fartaces, nequicquam ad ſpem veniȩ ſalutisque inuitati, cum pertinaciſsime ſe defenderent, omnes, præter vnum, occiſi. è Luſitanis, dumtaxat vnus in ipſo certamine occubuit. ſex poſtmodum è vulneribus periere. Arce capta, nuntij ad incolas miſsi, qui nouæ claſsis metu in auios montes vna cum coniugibus liberisque perfugerant. ii, cognito aduenas Chriſtianos eſſe, ad arcem accurrunt, & Fartacum iniurias grauiter queſti, ad pedes Triſtani cum lacrymis accidȩrunt, per Chriſtum IESVM obſecrantes, vt è tam acerba ſeruitute, iiſdem ſacris deditam, eiuſdemque conſortem ſpei nationem eriperet. Quibus ille, ſe vel ob id ipſum ab Emmanuele Rege, ſalutis eorum cupidiſsimo, in ea loca deſtinatum eſſe reſpondit; quamobrem & præſidium ad Mahometanos arcendos, & ſacrorum antiſtitem curandis incolarum animis libentiſsime relicturum. itaque fano Arabum expiato, & in cultum Virginis MARIAE conuerſo, arcis cuſtodia cum idonea manu Alphonſo Noroniæ Luſitano concredita eſt: rei verò Chriſtianæ præpoſitus eximia ſanctitate vir, Antonius Laurerius Franciſcanus: qui tollendis vitijs, quæ in hominum mores ac religionem irrepſerant, incolisque ad veram pietatem ac virtutem erudiendis, aliquot annos plane Apoſtolico munere eſt functus. Inter hæc, elapſi è prælio Fartaces, criminando Luſitanos, & imperitum vulgus inſtigando, varios motus ciebant. ad eos comprimendos motus, Arabicumq́., & Perſicum Oceanum pro Emmanuele obtinendum, Triſtanus, quòd ita in mandatis habebat, Albuquercium cum nauibus dumtaxat ſeptem, propugnatoribus ferme quadringentis & ſeptuaginta, reliquit: ipſe, circiter Idus Auguſti, nactus tempeſtatem idoneam, cum reliqua claſſe in Indiam curſum intendit. Inter hæc vertente iam anno, cum non optata modo claſsis, ſed nullum prorſus nauigium è Luſitania adeſſet; magnus Chriſtianos omnes, qui in India verſabantur, metus inceſsit, mœrorque. Acuebant curas, pene in religionem verſa prodigia, quòd per eos dies & ſol tanta ex parte defecerat, vt circa meridiem ſtellæ apparerent; & ingenti motu ex interuallis concuſſa terra tremuerat. Iam Zamorinus, tempus aduenisse ratus, nominis Luſitani tandem aliquando extinguendi; haud ſegniter inſtaurabat bellum, ſolicitabatque legationibus & promiſsis cum alios, tum præſer-

tim

tim Cananoris Regem, sibi priuatim obnoxium; quod mortuo Rege qui cum Lusitanis pepigerat fœdus, ipsius præcipue studio & opibus in regno successerat. Et per eos forte dies, odium Indorum in nostros, temerarium cuiusdam Lusitani factum vehementer accendit. Aethiopici, Arabicique, & Indici maris possessionem, Lusitani adeo pertinacibus animis occuparant, vt nemini prorsus nisi ex eorum auctoritate, & quidem patentibus consignata litteris, ea nauigare liceret maria; ducesque in id ipsum dispositi totam eam oram nauium præsidiis tuebantur. Ex iis vnus, Malabaricum mare pererrans, cum in Cananorensem onerariam incidisset; Calecutanos esse homines, & prolatum à nautis Lusitanicum diploma, nonnullis indiciis falsum & surreptitium suspicatus, confestim aggressus nauem expugnat; nautas, vectoresque, in iis vnum è prima nobilitate, in velum insutos, haud longe à portu Cananoris in mare demergit. verum disrupto mox linteo, cum nota ciuibus corpora ad ipsam vrbem pelagus eiecisset; tanta ciuitatem repente comploratio, luctusque compleuit; tanta in eius facinoris auctores, quos haud leuibus argumentis Lusitanos fuisse coniecerant, excitatæ sunt iræ; vt cuncti consensu ad Regem adierint; iamque per se inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem arcis impulerint. Nec pro tam atroci iniuria satisfactionem accepere, quòd nauarchum Almeida multis rationibus factum excusantem, ac deprecantem ignominiam, grauibus verbis increpitum, ac præfectura priuatum, in ordinem redegisset. At Laurentius Brittus arci præpositus, ex propinquo in omnes barbarorum conatus excubans animo, vbi de eorum consilijs per exploratores cognouit; illico ab Almeida subsidijs & commeatu accersito, arcem firmat, intendit vigilias, stationesque disponit. ac præsertim spectantia in vrbem propugnacula, nouis insuper additis munimentis, diligenter instaurat. Rex item, fossa valloque à portu ad apertum mare perducto, oppidum ab arce intersepit, exiguo transitu ad procursationes relicto. Cumque multos iam dies, suspecti inter se, vitandis inuicem ac struendis insidijs exegissent; tandem exspectata ab Calecuto auxilia Cananorem adueniunt, hominum ad viginti millia. Inde nulla oppugnandi mora est facta. Puteus inter oppidum arcemque medio fere spatio intererat: vnica

Lusita-

Lusitanorum aquatio. circa eum puteum minuta prælia, prohibentibus aquatores hostibus, fieri cœpta. Cumque è Lusitanis aliquot ferme quotidie aut caderent, aut vulnerati discederent, & aqua modica sanguine multo constaret; Laurentius, Thomæ Fernandi architecti monitu, specum opere subterraneo ad ima putei occulte perduxit; fistulaque ac statumine apposito, locum ita concamerauit, vti ne quid superne latices vlla ratione posset inficere. dein per speciem aquandi, eruptione facta, nostri glebas certatim inijciunt; ac puteum, ne hostibus vsui esse posit, obturant. Cuius rei miraculo attoniti barbari. nouæ scaturiginis aliquid intra arcem exstitisse videlicet rati, munitiones aliò transtulere: dein quies vtrinque fuit, dum orbiculari forma ingentes gossipio saccos inferciunt, quibus contra tormentorum ictus ante se prouolutis, virgultorum fascibus opplerent fossas, vallumque rescinderent. ea machinatio extremam pene perniciem obsessis attulit. quippe contortos è bombarda globos gossipinum tomẽtum excipiebat adeo lentè, vt eorum impetus ipsa mollitie frãgeretur hinc, pone latitantes armati, magno sublato clamore prope iam ad fossas læti peruenerant; cum in obliquum agmen, ex arce, diuino prorsus instinctu directa maiora tormenta, concerptis momento saccis, & gossipium ipsum, & gossipio fretos Malabares fœda cum laceratione disijciũt. simul etiam Brittus cum delecta manu portis erumpens, dissipato ac territo hosti acriter institit, magnaq; edita strage cæteros in præcipitem fugam auertit. Ex eo barbari segniores facti, cum neque aperta proficeret vis, & in eiusmodi congressibus promptissimum quemque, vt fit, è suis amitterent; omissa opugnatione, operibus & munitionibus claudere nostros insistunt, eo maiore fiducia, quòd non terra, non mari, noui commeatus in arcem subuehi possent, clausis itineribus, & hyeme per eos dies amodum sæuiente. Interim crebræ à nostris eruptiones haud exiguo cum hostium detrimento fiebant. Quo in genere præcipuum decus tulit omnium consensu Guadalaiara, natione Castellanus: is turbidam ac perfrigidam tempestatem nactus, cum eximiis centum & quinquaginta viris nocte concubia in hostium stationes impetu facto, partim sopitos imbre cadente vigiles, partim algore nocturno torpentes oppresit. cæsi in eo tumultu Malaba-

res ferme trecenti, & ferrea aliquot tormenta capta, & commeatus aliquantum. Intentiores inde custodiæ haberi ab hostibus cœptæ. boues etiam interdum ad obsessos in insidias illiciendos propulsæ, quas felici conatu cœsis insidiatoribus cum in arcem nostri semel iterumque abstraxissent; ea spe frustrati delusique Malabares artem desiere, ne duplici pecorum hominumque iactura, hostes insuper alerent. Ijsdem ferme diebus, per famuli negligentiam accensa noctu lucerna casas aliquot Lusitanorum ex arida materia, folijs, paleisque momento combussit. eo incendio, multò maxima pars commeatus absumpta. quæ res tam aspero ac difficili tempore Brittum grauiter admodum perculit. ac ne cæteri desponderent animos, omni arte damnum celare conatus est: sed & longe arctior solito in diuidendis cibarijs parcimonia, & ob id ipsum crebra seruitiorum transfugia, rem & Lusitanis, & hostibus prodidere. itaque omnibus pene consumptis, ad extremam ventum erat inopiam; neque iam muribus fœdisque alijs animalibus abstinebatur; cum diuinitus (vt sæpe aliàs) oblatum nec opinanti Lusitano remedium est. Templum in extrema arce erat Virgini Victrici, vt supra diximus, ab Laurentio Almeida exstructum. Ad id templum, desperato pene omni humano subsidio, Lusitani quotidie confluebant, opem cum à Deo, cœlitibusque, tum præsertim ab ipsa Virgine Dei matre enixe petentes. Ne se, in alieno ac barbaro solo, tot vndique cinctos angustiis, tot pressos malis; fame ipsa denique enectos, Christianos ipsos, & à Christo filio sibi commendatos clementissima Regina cœli despiceret: suis peccatis noxisque, quas ipsi innumerabiles faterentur, ab irato Deo veniam & pacem exposceret; neque iam de corporis modo, sed etiam de animorum salute periclitantibus, in tempore subueniret. Haud incassum missæ preces. Ipsomet festo Assumptionis die, ne quid miraculo rem posset eximere, solito vehementius intumescens pelagus, ingentem locustæ numerum ad ipsas templi radices eiecit. quæ à Lusitanis gratulabundis auide collecta, in multos dies abunde suffecit: nec validos tantum sæua fame, verum etiam (vt salubris est cibus) ægros diuturno morbo leuauit. Iamq; appetebat ver; nec dubium erat, quin suis laborantibus primo quoque tempore suppetias laturus esset Almeida. quocir-

ca ratus anteuertendum Cananorius omni conatu rurſus oppugnationem ſimul terra mariq́ue experiri conſtituit. & Zamorinus vrgebat asſidue, ſegnitiem incuſans, & noua auxilia ſubinde ſubmittens,prorſus, vt Cananore iam ſub ſignis numerarentur militum ad quinquaginta millia. Actuaria etiam facili appulſu coacta ad ducenta. in quibus erant turrita nonnulla, cuiuſmodi nuper aduerſus Patiecum Calecutanus ornauerat: itemq́ue alia inter ſe iuncta, & conſtrata ratibus; quo plures ſimul armatos in terram exponerent. Hæc omnia,vt Luſitanos fallerent, quàm occultisſime comparata. & ſtationes interim quietæ erant, quò facilius ad ſocordiam obſeſſos adducerent. Sed è regijs propinquis vnus, æque acerbo in Zamorinum odio incenſus, ac propenſa in Luſitanos voluntate, quòd eorũ opibus ac ſtudio creſcere ſe poſſe confideret; non ſolum commeatus furtim ex occaſione ſummittebat interdum; verum etiam per idoneos internuntios circunſesſis arcana cuncta nudabat. Ab hoc igitur Brittus cognitis opportune conſiliis hoſtium, pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terreſtresq́ue ſepſit quàm firmisſimo præſidio militum, & propugnacula tormentis, & omni genere telorum inſtruxit; nec vigilias cuſtodiasq́ue remitti per negligentiam vel defatigationem, vnquam eſt paſſus. Ergo vbi deſtinata oppugnationi affuit dies; prima luce Cananorius terreſtribus copijs magno ſublato clamore quàm tumultuoſisſime vallum aggreditur,haud dubius fore vt ad eam partem tuendam ex omnibus locis Luſitani concurrerent; ita ex altera parte libero nauium acceſſu expoſitis repente militibus, nullo prope certamine arcem in poteſtatem eſſe venturam. Sed eum longe fefellit opinio. Siquidem vnde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium exſtitit. quippe clasſiarij primo audacter ad terram appulſi, vbi ſecus ac promiſſum fuerat, frequentes in portis valloq́ue armatos videre; ſubito pauore perterriti, & misſilium variæ magnitudinis nimbo diſiecti disſipatiq́ue,multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depresſis,vix tentata deſcenſione terga verterunt. ac tum denique à Luſitanis ad terreſtres aditus tuendos omni ex parte concurſum eſt. Ibi atrox prælium fuit: ſcandentesq́ue iam vallum pluribus locis audacisſimi quique Malabares cominus trucidati; tormen-

tis verò eminus longe atrocior edita cœdes est. inde turbati hostes: & nequicquam increpante ignauiam Rege ducibusq;, acies vniuersa fugam arripuit. cæsorum ea pugna hostium numerus relatus non est: magnum proculdubio fuisse constat. è Christianis (quod vix credibile videatur) plane desideratus est nemo. Atque is dies vltimus oppugnationis fuit. tentatæ dein vtrinque per mutua colloquia voluntates, & de pacis con ditionibus agi cœptum: quas Laurentius ipse sibi suisque perhonorificas tulit: neque Cananorius reijcere est ausus, partim diuturni belli tædio fessus, partim etiam Tristani Acuniæ metu perterritus, qui per eos ipsos dies Oceano secunda nauigatione transmisso, Cananorem incolumi classe tenuerat. Eius maxime aduentu soluta obsidio est: cuius ad quattuor menses forti animo toleratæ, decus eximium Laurentius & commilito nes tulere: quamuis adeo lætos & insperatos euentus, periti rerum æstimatores Diuinæ Bonitati sine vlla dubitatione tribuerent: cuius beneficio & vltimæ inopiæ subsidium præter exspe ctationem fuisset oblatum; & Cananorius princeps tanto suo periculo, Regis affinitate posthabita, contra consuetudinem gentis, in Christianorum causam ac partes plane diuinitus inclinasset. Renouato fœdere, obliuio præteritorum indicta; iũctæque iterum dextræ, & Malabares in suas quisque domos fremente Zamorino dilapsi. Inde ad Cocinum processit Acunia. eius aduentu Lusitanorum animi confirmati recreatique, & vario aromate ex conuecta iam copia in naues imposito, infestis classibus duplicato nauium numero, ab vtroque simul imperatore Pananem est ventum. In ea tum statione complures onerariæ prætiosis refertæ mercibus hyemabant. institores erant Saraceni. furtiuo cursu per intermissa custodijs Lusitanorum loca in portum illapsi. & Zamorinus præparatis iam ante copiis, si quid ab Cocino moueretur, locum prælare munierat vallo circundato, & duobus ad introitum castellis magno cum tormentorum apparatu excitatis. cohortes præterea quattuor in eo præsidio collocarat. Nostri sub vesperam in Pananis conspectu cum in anchoris constitissent; insolita classis magnitudine permoti barbari, totam eam noctem in renouandis augendisq; munitionibus posuere. Delecta verò Saracenorum manus, Mahometis fanum ingressi, de gentis more coniurant, se non nisi

victores

victores è prælio redituros. Si secus faxint, sese caputque suum diris omnibus deuouent. Vt primum illuxit, communicato iam ante consilio Lusitanus imperator vterque adolescentes filios Laurentium, & Nonnium cum scaphis & actuariis iubent præcedere, quòd ea nauigia, propter humilitatem, minus ad obliquos bombardæ ictus paterent. ipsi mediam aciem cum triremibus aliquot sibi deposcunt. agmen clausere onerariæ. Ac iuuenes quidem, obseruato maris accessu, per media tela globosque inter vtrumque castellum audacter inuecti: eo minore detrimento, quòd & ex præscripto milites interim strati iacebant; & librata in excelsas maxime naues Malabarica tormenta irritis ictibus aera feriebant. Vt nostros iam intra portum illatos videre, deuota præcipue capita Saraceni, alienatis ab omnis periculi sensu animis, certatim in prælium ruunt, seque vltro in aquas immittunt, ac nauigia maxime ducum conferti circumuenire nituntur. Paululum moræ fuit, dum lymphata cohors, gladiis, contisque, & incitato remorum pulsu perrumpitur. tum raptim in terram descensum. iamque sub ipso vallo variis locis eo sæuius pugnabatur, quòd vsum oculorum intermicantibus fulgetris densus è sulphureo puluere fumus abstulerat. dissoni tantum clamores, & morientium gemitus passim exaudiebantur. Simulatque euanescente atra nebula rediit lux; Lusitanus signifer cum strenuis aliquot viris in vallo conspectus, reliquorum animos ad æmulationem decoris & glorię vehementer accendit. & imperatores ambo, testes cuiusque virtutis, & hortatores aderant. cum deuotis maxime Saracenis atrox erat pugna. Ex ijs, vnus, notæ fortitudinis Centurio, Laurentium conspicatus, & è procera statura, totoque corporis habitu, ratus, id quod res erat, principem virum esse; condito subter clypeum corpore curuus ad eius genua succidenda prosilijt. ille, pedibus leui momento reductis (vt erat in primis exercitatus, & agilis) elatam vtraque manu machæram in hostem demisit ijs viribus, vt barbari caput ad ipsum vsque pectus horrendo prorsus hiatu diffiderit. Inde non dictis magis quam factis prælium ciens, obuios aliquot sternit. Nec segnius ab Nonnio cæterisque res geritur. Cum aliquandiu barbari præter solitum restitissent; victa demum ardore Lusitanico Indorum pertinacia est; nec impresionem nostrorum

vltra ſuſtinuere. A Malabaribus maxime fuga cœpta, cæteros traxit. Deuoti duntaxat Arabes, cum pauci iam, & vulneribus feſſi trucidarentur; obnixi corporibus (tanta vis eſt nefariæ ſuperſtitionis) ad vnum omnes addictas æternis ignibus animas profudere. Interim, pari ex alia parte conatu hoſtium naues oppugnabantur. nautæ propugnatoresque, quandiu ad caſtella æqualibus viribus certatum eſt; egregie dimicarunt. vbi inclinatam terreſtrem aciem, & incolas fugatos videre; ipſi quoque certatim in mare deſiliunt. complures inter enatandum occiſi. Ac tum denique ambo caſtella imperatorum iuſſu diſturbata, & euerſa. nec modo naues cum ipſis oneribus inflammatæ, ſed oppido quoque diuitiis inclyto ſubditæ faces, demirantibus barbaris, tantam tamque paratam opum vim ab hoſte contemni: militibus verò, tot periculorum præmia eripi ſibi, perquam indigne ferentibus. Verum Almeida conſulto exercitum à præda continuit, ne in occupatos rapinis palatosque, repentinus aliquis, vt ſæpe contingit, è vicinis locis impetus fieret. Magnus vtrinque eo prælio ſauciorum fuit numerus. deſiderati ex hoſtibus ad quingentos; è noſtris duodeuiginti non amplius. Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrime tulit. Duces Luſitani coniunctis claſſibus Cananorem petiere. atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentię ſignificatione digreſſi, Acunia vela fecit in Luſitaniam; Almeida retro vnde venerat Cocinum tetendit. Dum hæc apud Indos geruntur; interim Alphonſus Albuquercius, pacata Socotora, Arabicum, & Perſicum Oceanum exigua, vt dictum eſt, obtinebat claſſe. Is ab oppido Adeno, & Arabicis faucibus (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduerſa tempeſtate repulſus; ad Armuzianas res Diuina magis ope, quàm humanis viribus fretus, animum adiecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeifadinus hoc nomine ſecundus, admodum puer, ſtipendiarius Iſmaelis, cognomento Sophi, Perſarum Regis: eratque in tutela paterni mancipij Ataris eunuchi, eximia ſagacitate viri: cuius omnia conſilia eo ſpectare videbantur, vt, quoad viueret, penes pupillum diadema & regium nomen; penes vnum ſe arbitrium ac poteſtas rerum omnium eſſet. iamq; per eam tutelam, cunctis inuiſus, ad intolerandam ſuperbiam, opesque peruenerat. Hoc tam impotenti dominatu Albu-

quercius Regem, & populum liberare; & Emmanueli vel in primis id cupienti, omni ratione conciliare decreuit. Igitur Lusitanorum animis in rerum ingentium spem & cogitationem erectis, ad ostia Persici sinus iter capessit: ac prospere circunuectus Siagrum promontorium quod Rosalgatum hodie vocant; ad Calaiatum nobilem vrbem Armuzianæ ditionis applicat naues: missoque nuntio, ciues ad colloquium euocat. illi repentino metu compulsi (iam enim inclytum erat apud eas nationes Lusitanorum nomen) ne quid acerbius paterentur, non modo aduenientem Alphonsum benigne excepere; verum etiam conscriptis pacis & amicitiæ conditionibus, abeuntem largo commeatu, & omni officij genere prosequuti sunt. Longe dissimiles animorum habitus ad Curiatum Lusitanus offendit. incolæ, dum hostis in vicino moratur, & copiis & operibus ita sese munierant, vt omnem pacis mentionem superbe respuerent; ac propius nihil est factum, quam vt interpretem ab Albuquercio de fœdere ac societate missum, iaculis ac sagittis obruerent. Ad eam ferociam reprimendam Albuquercius illico bombardis ignem admoueri, & omnia circa magnis concuti fragoribus iubet. Cum nihil ne eo quidem terrore oppidani commouerentur; postridie vrbem iusta oppugnatione adoriri constituit. Tumulus erat ad insulæ modum ex aqua paululum eminens; qui æstu recedente adiri ex vrbe pedibus poterat. In eo tumulo barbari tormenta aliquot cum firmo præsidio collocarant, vt in auersos intentosque in vrbis oppugnationem nostros impune iacularentur. Eo periculo animaduerso Albuquercius Alphonsum Lupium Costam, & Antonium Campensem cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros celeriter mittit. Neque illi defugere periculum. ingenti conatu stationes aggressi; aliquot Mahomeranis occisis, cæteris in oppidum actis, haud tamen sine suorum cæde vulneribusque, locum occupauere. Tum verò Albuquercius, nequicquam prohibentibus oppidanis, ad littus cum robore copiarū exscendit. ac valida impressione facta, proruto vallo, euulsisq; cancellis, intra ipsam vrbem prælium intulit. Ac primo, quamquam iniquo iam loco positam rem oppidani animo atque audacia sustinebant. dein, cum acrius vndique Lusitanus instaret; non tulere diutius impetum. effusa omnes fuga, per auer-

ſam vrbis portam, de gentis more ſyluas ac nemora petiere. Albuquercius ad aliorum terrorem vrbe direpta & incenſa, Maſcatum octo leucas inde proceſſit. Is locus, quò iam ab Armuzia propius aberat; eò tum operibus firmior, tum viris armisq; erat inſtructior. itaque Albuquercius, magnam videlicet ratus dimicationem inſtare, ſe ſuosque parabat ad prælium. Cæterum miſſo ad tentandos animos internuntio, præfectum vrbis vel in primis mitem ac liberalem, contra quàm putarat, expertus eſt. Igitur inſtituta certis legibus amicitia, præfectus magnam pecoris, & oryzæ, & careòtæ numerum, tributi quodam modo nomine, in claſſem exhibuit. is commeatus dum in naues imponitur, & ſecuri Luſitani ad Littus aquantur; ecce tibi repentinus armorum ſtrepitus, & diſſonæ voces. Pridie ſub noctem Arabes ad duo millia oppidum ingreſſi; præfecto non ſine contumeliis ac probris increpito, quòd locum adeo propinquum regiæ, & opere præſidijsque munitum, per ignauiam ac metum vagis latronibus prodidiſſet; fruſtra nitente eo factum excuſare, populum ad arma conciuerant; atque vbi illuxit, infeſti mare petebant; quò Luſitanos oneribus & aquatione occupatos, in ipſo littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab ea mente reuocare conatus, cum nihil omnino proficeret; Deos, hominesque conteſtans violari ius gentium, vrbique exitium imminere; vt fidem pro virili parte præſtaret, ad littus accurrit, noſtrosque præmonuit, vti ſeſe in naues extemplo reciperent. Vix inde tumultuario conſenſu abduxerant ſcaphas; cùm infenſi adſunt Arabes, ac miſſilibus primùm è littore noſtros abeuntes laceſſunt: dein è propugnaculo claſſem ipſam tormentis maioribus impetunt. Ad ea vel capienda, vel occęcanda tormenta, miſſi aliquot è claſſe, cùm male multati rediiſſent; poſtridie Albuquercius copias omnes ad vrbem expoſuit. Ibi verò, accenſi ira Luſitani, quòd interpoſita pactione per fraudem oppugnati fuiſſent, ingenti ardore prælium ineunt; perfidos Arabas, ruptores fœderum appellant; magnam vbiq; edunt cędem; factisque ſimul ac dictis iniuriam puniunt. Cum obfirmatus hoſtis aliquandiu reſtitiſſet; ad extremum renouato impetu Luſitani acriter inferunt pedem, ac nouas munitiones ea ipſa nocte perductas magno auſu tranſiliunt: cumq; intra mœnia confugeret hoſtis, hęrentes in terga prius quàm por

tas occluderet, velut vno agmine irrumpunt; turbatamque ac pauentem Arabum aciem toto oppido expellunt. Fusis fugatisque hostibus, ad prædam permissu ducis discurrit miles. dein subditis ignibus,non oppidi tecta modo, sed naues etiam in portu arsere complures. In eo tumultu, cum aliis ipse quoque vrbis præfectus per imprudentiam occisus. quam rem Albuquercius ægerrime tulit; & quando viuum pro meritis tueri & ornare nequiuerat; defuncti ædibus cum cura conquisitis, ne diriperentur, custodes apposuit. Cæterum vrbis excidium comprobari diuinitus quodammodo visum est. Excelsa Mahometis conspiciebatur ædes, egregio in primis opere perfecta. ad eam disturbandam inflammandamque immisi fabri dum columnas demoliūtur, totum repente ædificium corruit. Cum elisos ruina & pondere nemo non crederet,intacti præter spem & incolumes cuncti euasere. Inde ad Xoarem vrbem eiusdem oræ progressus, incolas alieno doctos malo sine certamine in fidem ac deditionem accepit. Biduum ibi moratus, cum ad Orfazānum adijsset, oppidum incolarum fuga desertum reperit. Exhausta inde præda per triduum. ab incendijs, quòd regiæ propinquus admodum erat locus, honoris causa temperatum est. Ex eo loco, classe instaurata & refecta, ad caput belli Armuziam est ventum. Ad famam Lusitanicæ classis Atar eunuchus,præter vrbanas copias, magna insuper auxilia è Perside Arabiaque contraxerat, & noua exspectabat in singulos dies.Ingentem præterea nauium numerum habebat in portu: minoris formæ actuarias amplius ducentas, maiores onerarias ad sexaginta. in ijs duas inusitatæ magnitudinis; quarum alteram Principem, alteram nomine Merim vocabant. octingentas amphoras capiebant singulæ. Hasce duas, præter naualem turbam armati mille, cæteram classem duo circiter millia tuebantur. Albuquercius tormentorum genere, & virtute militum haud dubie præstabat: cæteris rebus longe erat inferior. verum ad ostentandam animi fiduciam, fulgentibus vndequaque vexillis, cum horrifico bombardæ reboatu (ea maritima salutatio est) portum inuectus, sub ipsas quas dixi maximas naues iaci anchoras imperat. Ibi cum aliquandiu frustra exspectasset, præter insitum in Mahometanos odium insuper irritatus, quòd nemo ad se, vt fit, resalutandum accederet; Zeifadino

puero,

puero, tutoribusque palam nuntiari iubet: Emmanueli Regi Lusitaniæ contra nominis Christiani hostes, ac Mahometanos præsertim, funestum ac perpetuum bellum hæreditario pene iure susceptum. id non nisi alterius partis deditione posse finiri. Si in fidem eius ac potestatem venire animum inducant, & vectigal annuum pendere, multorum Africæ, Asiæque Regum exemplo; se inde cum bona pace abiturum. sin iugum recusent; pro certo habeant, secum ad internecionem vsque certandum. tertiam conditionem esse nullam. Atar, tam acri denuntiatione suspensus, tametsi terrestribus naualibusque copijs abundabat, vt dictum est; tamen quo magis ex tuto rem gereret; blandis verbis & calida tergiuersatione rem extraxit, dum exspectatæ in singulas horas nouæ sociorum cohortes adessent. ijs proxima nocte in vrbem admissis; tantum spei & audaciæ barbaro accessit: vt quasi explorata iam victoria, Lusitanos mox captiuos futuros, ad supplementum nautarum & remigum in suam ipse classem præpropera gratulatione describeret. itaque ob id ipsum suis accurate præcepit, darent operam, vt quàmplurimi ex hostibus viui in potestatem venirent. Dein omissis ambagibus Albuquercio respondit: Armuzianos Reges non pendere aduenis vectigal; sed ab ijs exigere consuesse. Si pari cum cæteris negotiatoribus iure Lusitani esse velint; fore illis agendi contrahendique in eo portu potestatem, & copiam: sin vim, & iniuriam moliantur; sensuros quantum armati Arabes, Persæque seminudis Cafribus. & inconditis Aethiopibus antecellant. Plus viginti hominum millia sub signis habebat Eunuchus. iamque minime dubius adesse certamen, & multo milite instruxerat classem; & curulia tormenta, ac mercenatias cohortes ad terrorem littore toto pretenderat. oppidani ad spectaculum intenti, non mœnia modo turresq; in mare versas, verumetiam tecta, & fenestras oppleuerant. Albuquercius, vbi & ex apparatu hostium, & ex Eunuchi nuntio preceptam animo dimicationem instare perspexit; naues primum suas mediocribus interuallis ita disposuit, vt neque circumueniri à pluribus facile possent; & leni circumactu singula deinceps tormenta in hostes obuerterent. Dein precatus immortalem Deum, vt sibi pro nominis Christiani gloria prælianti propitius adesset; nauarchis iam sua sponte sat incensis cupi-

ditate

ditate victoriæ præcipit; eminus initio bombarda rem gerant; congressu abstineant, quoad ab se primum consertum ex propinquo prælium sit. vbi tormentis disiectam & dissipatam barbaram classem, ac se cominus iam dimicantem viderint; tum demum in proximas quisque hostium naues fidenter inuadant. Sub hæc, ingenti clamore, concrepantibus buccinis, tympanisque, pugnæ signum vtrinque propositum: ac simul tormentis passim ignes admoti, eodemque pene momento & aciem oculorum coruscantes vndique flammæ perstringunt; & aures exsurdant horrenda tonitrua; & meridianæ luci cœcas tenebras noctemque atra nubes obducit. Necdum caligo euanuerat; cum speculatoriæ hostium naues destinato procursu in nostros imbrem sagittarum effudère: dein, cum propter agilitatem momento refugerent; ac rursus incitato remigio interiores telis hostium fierent; haud exigua improuiso malo clades Lusitanis illata, confixique non pauci. At barbaris læto successu, mutuisque adhortationibus in tantum creuit audacia, vt iam conferre pedem. & naues Christianas certatim scandère niterentur. Tum verò ex omni parte contis mucronibusque repetiti audacissimi quique præcipitantur in mare; dein minoribus machinis ad libellam aquæ dispositis; nauigia complura merguntur. Hunc maxime in modum ea pestis auersa. Atar, multitudine maxime fretus, & oculis vtramque metiens classem, primo contemptim prælium inierat; & egregie instructo parone ordines interuectus, militem ad prædam verius quàm ad pugnam hortabatur. Sed mox volitantium pilarum stridore perterritus, tuto loco se se ad littus post onerarias abdidit, quò simul suis, & fugientibus in terram obstaret, & noua identidem subsidia laborantibus opportune submitteret. Inter hęc fumo iam abscedente, onerariæ remulco propter inopiam venti attractæ concurrerant; iniectisque ferreis manibus, quam quisque indeptus erat nauem, in eam transilire, ac nudare propugnatoribus conabatur. Ante alios Albuquercius, Principe naui, itemque alia crebris ictibus perforata, ac depressa, ingentibus animis Merin inuaserat. Non vigore animorum, aut corporum, nec naualis belli scientia par Lusitano erat Persa. tantum abundante multitudine cum anceps aliquandiu stetisset pugna; tandem à nostris in hostilem nauem ingenti ardore

transcensum est: obtinebatque iam cędes omnia; cum desperatis denique rebus barbari, in aquas ex omni parte desiliunt. Hinc reliquis terror iniectus; vt eximiam armamentis, & aluei magnitudine, ac militum numero nauem expugnatam vidére. fugientesque passim, seque in mare mittentes, partim è scaphis occisi, partim fluctibus hausti; multi etiam increpante nequicquam Eunucho in terram euasére. Albuquercius victoria vsus, complures naues in potestatem redegit; multis ignes iniecit: quas præcisis anchoralibus vehementior venti coorta vis, toto pelago collucentes Carmanicum ad littus abripuit. Eodem impetu naualibus etiam faces illatæ, magno periculo, ne suburbana, & ipsam denique vrbem, ædesque regias flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta demum Ataris contumacia est. ac metu perculsus ancipiti, ne simul externam vim, & domesticam inuidiam sustinere non posset; oratores pacis veniæque petendæ confestim ad Albuquercium misit. Parceret iræ; cędibusque & incendiis temperaret: sat iam magnas temeritatis & peruicaciæ pœnas exactas. quicquid præterea damni Armuzianæ rei intulisset, id Lusitanæ illaturum, quandoquidem Zeifaidinus se suaque omnia in Emmanuelis fidem permittere paratus esset. Respirandi tantum daret spatium, dum sedatur militaris tumultus, dum muliebris ploratus, & pauida concursatio vulgi reprimitur. postridie Albuquercium ipsum victis quas vellet pacis leges omnium consensu dicturum. Hæc trepidus orator, & supplex, per interpretem exposuit. Albuquercius, qui nec in perniciem vrbis pugnaret; & milites diuturno labore fessos, quiete reficere cuperet (certamen à meridiano ferme diei tempore in vesperam extenderant) parta iam victoria, receptui canit. Eunucho per eosdem interpretes renunciari iubet: se, quamuis captam pene vrbem sine controuersia posset euertere; tamen Zeifadini gratia, cuius ætatem à culpa abesse intelligeret; incitatos Lusitanorum impetus de industria reuocasse: insequenti luce Atar ad conditiones pacis adesset, fidemque promissi præstaret. in præsentia licere illi subditos naualibus ignes extinguere. veruntamen caueret etiam atque etiam, ne fallendo postmodum, longe sæuius in Lusitanorum pectoribus excitaret incendium. nihil eos æque ac perfidiam, & fraudem, ac dolos odisse. Cum hoc responso oratores dimissi; &

ſi; & in ſtationes è prælio reditum eſt. Inter paucas, præcipue memorabilis hæc fuit victoria. Deſiderati ex hoſtibus mille ſexcenti; è noſtris non amplius decem. ac præſentis è cœlo ſubſidij haud dubiam fidem cum alia multa fecere; tum verò fluitantia mox Mahometana cadauera, ſagittis (cum eo teli genere Chriſtiani carerent) pectore aduerſo transfixa: vt ab illis miſſæ, in ipſoſmet retortæ diuinitus viderentur fuiſſe. Albuquercius, ducibus militibusque pro merito cuiuſque collaudatis, ne quid ea nocte repentini ab vrbe motus exiſteret; acriter intendi vigilias iuſſit. Poſtero die, vti condictum erat, de conditionibus agi cœptum. Pax ita conuenit, vti Zeifadinus, alter eo nomine Armuzię Rex, in Emmanuelis Luſitanię Regis clientelam, ac ditionem quam optimo iure concederet: eidemque Emmanueli Serafinum (is nummus aureus eſt) millia quindecim tributi nomine penderet in ſingulos annos. Præterea, locum Albuquercio ad arcem ædificandam, ipſius Albuquercij arbitratu, asſignaret; ædificationemque adiuuaret præſenti pecunia, cęmentis, & operis. denique, dum exſtruitur arx, ædes interim in vrbe Luſitanis ad negotiandum ac diuerſandum idoneas commodaret. Emmanuel vicisſim Zeifadinum in fidem ac patrocinium benigne ſuſciperet; & vbi neceſſe foret, ab hoſtium incurſibus omni ope tueretur. In hæc, ſolenni ritu data fide acceptaque, primum omnium locus exædificandæ arci deligitur, ex altera parte in mare verſus, ex altera ad ipſam regiam pertinens; quo ſimul ad maritima ſubſidia libero eſſet aditu, & ipſa propinquitate Regem regioſque in officio contineret. Cæterum, quæ res Luſitanici imperij firmamentum fore videbatur; ea vel in primis omnia labefactauit ac perdidit. Aedificio quippe inchoato, ſuccedentibus inuicem clasſiarijs, cum Albuquercius parceret nemini, quin etiam ipſe ad cæteros animandos, operi manus interdum admoueret; noſtrorum paucitas, quamquam artificioſe obtegente Albuquercio, facile patuit. Duo millia bellatorum, vt minimum, eſſe barbari putarant, cum vix ad quingentos, vt ſupra dictum eſt, ſumma pertingeret: dein, Atare magnis præmijs clam ſolicitante, transfugia maxime fabrum ac nautarum fieri cępta. quos cum Albuquercius minaciter ab Eunucho repeteret; ille ſubinde varijs mendaciis, & fruſtrationibus eludebat. Per idem tempus è Perſide legati

duo

duo ad Armuziam appulsi, vt ab Zeifadino vectigal annuum Ismaelis nomine exigerent. Ea seu vera fuit, seu ad metum Lusitanis incutiendum, ab Atare in tempus ficta legatio; confestim ad Albuquercium à Zeifadino defertur. ille, præsenti animo, & hilari vultu, Regem sine cura esse iubet: sese cum legatis illico transacturum. dein globis aliquot è ferro liquato, hastarumque cuspidibus, & missilibus variis in ferculum impositis, cum eo ferculo mittit qui suo nomine Persis aperte denuntiēt; ab ijs, qui in Emmanuelis fide, & imperio sint, alienis Regibus, si lacessant, tributum ex ea moneta persolui. qua ludificatione vehementer offensi legati, re infecta, pleni minarum irarumque in Persidem rediere. Interea cum arx, quamquam acriter instante Albuquercio, tamen tardius cupiditate omnium cresceret; Lusitana ipsa pubes atque nobilitas indignari ac fremere; se tot iam dies in seruili opere detineri; cum interim Aegyptię naues contra Emmanuelis edictum impune toto ferantur Oceano, quarum opibus ditari omnes nullo negotio possint. Nam quod ad ipsam arcem attineat; cui non apparere ludi operam, vel potius prodi sanguinem Lusitanum? quippe, simul atque ab Armuzia soluerit classis, metu omni sublato, & arcem, & præsidium ipsum Persis, & Arabibus illico prædæ futurum. Ergo, per tot miserias & ærumnas id agi; vt, Lusitanorum humeris & sudore, castellum aduersum ipsosmet Lusitanos in barbaro solo exstruatur. Hæc, & alia id genus, quæ in tali re segnities & auaritia suggerit, occultis primum inter paucos agitata sermonibus, paulatim in vniuersam classem manarunt. Nauarchi, qui alienæ leuitati & licentiæ moderari debuerant, vltro se tumultuanti militi duces, & auctores præbent. Denique, ipsorum nomine, libellus singulorum chirographo subscriptus, ad Albuquercium à publico scriba defertur: in quo erat; nautas & milites omnes iamdiu profectionem ex eo loco postulare. frustra ibi teri tempus, finitimasque nationes, quibus nulla ope resisti posit; atque Ismaelem in primis Persam, eo facto irritari; cui ad eam diem Armuziani Reges tributa persoluerint. Qui vt maxime sileat; & impositam suis ceruicibus arcem incolæ ęquo animo patiantur; minime tamen expedire, omissa Indica nauigatione, marisque custodia; tenues adeo copias in tot, ac tam longe disiuncta præsidia dissipari, carpique. Proinde classem

ſem vel ad Arabicam oram tuendam reduceret; vel in Indiam traijceret ad Prætorem Almeidam adiuuandum. Id ni faceret; minime ex Emmanuelis re, & boni ducis officio facturum videri. Hæc a minoribus præfectis Imperatori propoſita. Verum ea denuntiatione Albuquercius, & natura minime blandus aut in milites ambitioſus, & regere non regi, a ſuis præſertim, aſſuetus; adeo deterritus ab incepto non eſt; vt lectum mox libellum in ipſas muri compages per contemptum includi à ſtructore imperauerit. id vero perquam indigne paſſi Nauarchi: non modo nihil ſe tam benemeritos impetraſſe, verum etiam ludibrio fuiſſe conſentientem omnium voluntatem atq; iudicium. itaque ipſiſmet ſine intermisſione inſtigantibus, nautici, rerum nouarum cupiditate, plerique, & in Imperatorem odio magis ac magis accendi; paucos ingenita probitas, aut metus, aut verecundia continebat. cæteri deſidia, negligentia, prauitate certare: ſi ad teſſeras & accipienda imperia vocarentur; vix ad nomina reſpondere: ſi maturandum quippiam eſſet; operam conſulto remittere: ſin caute & conſiderate agendum; vniuerſa præcipitare, miſcere, confundere: præſentem Albuquercium contracto vultu intueri; abſentem exſecrari, & proſcindere maledictis: denique, ad apertam pene ſeditionem res haud dubia animorum inclinatione ſpectare. Nihil horum Eunuchus interea neſciebat: quippe, & ab infenſis omnia vulgabantur; & ipſe diſcordiæ ſerendæ alendæque artifex mirus, præfectorum pleroſque donis ac promisſis priuatim ſibi habebat obnoxios. itaque noſtrorum diſſenſione fretus, iugum excutere, ac bellum reparare ſine mora conſtituit: grauiter ſemet ipſum accuſans, quòd Chriſtianis hominibus adeo & numero paucis, & voluntate diſſentientibus, regnum Regemque præceleri deſperatione prodidiſſet. Igitur officinis in proximo per transfugas inſtitutis, ænea clam tormenta conflare; noctu armatos in vrbem admittere; naues in tutam ab incendio ſtationem occulte ſubducere; coniunctos arci parietes perfodere pluribus locis, vt in noſtros munientes repente impetum faciat. iis rebus per Abrahemum quendam Ataris inimicum ad ſe delatis, Albuquercius inteſtinæ prius fraudi, tum externę obuiam eundum ratus, Nauarchos alloquitur. docet quanto in periculo ipſorum culpa res ſit. Atarem, Chriſtianorum maxi-

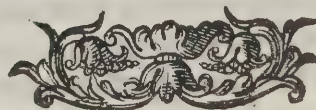
me

me certaminibus odijsque ſubnixum, extremam cunctis moliri perniciem. diſcordiæ mala, ſacramenti religionem, Emmanuelis Regis præcepta commemorat. caueant, ne glorioſam a deo victoriam, ac pene diuinam, cuius fama iam longe lateque manauerit, perfidis coitionibus, ac deteſtabili animorum obſtinatione corrumpant. Hiſce caſtigationibus, minisque inſuper exterriti præfecti, cum ſeſe purgarent, & in officio fore pro mitterent; Luſitanos quiq; in vrbe, quique in arce verſarentur illico in naues cum omni inſtrumento Albuquercius reuocat. Inde patefacta ſua conſilia ſenſit Eunuchus; neque vltra iam diſtulit bellum. Nauis actuariæ carina erat ab Albuquercio in littore poſita: in eam primum inijcit flammas: deinde in claſſem noſtram ex vrbe varij generis tela contorquet. Albuquercius, nequicquam Rege, regiisque præmonitis, vt fœderis & iuriſiurandi memores, pacta fidemque ſeruarent; applicitis ad terram nauibus, vrbem continuis octo diebus pergit quatere. Ea diuerberatione quamquam ciuibus luctuoſa; tamen cum haud ita multum ad ſummam vniuerſi proficeret belli; ab oppugnanda ad circunſedendam Armuziam vires, & conſilia tranſtulit. Neque admodum difficilis fore videbatur obſidio vrbis in arido ac ſitienti ſolo pene cunctis non modo ad cibum, ſed etiam ad potum importatis vtentis; & vna ſitus opportunitate, vt ſupra dictum eſt, in admirabilem celebritatem, frequentiamque perductæ. Siquidem, paucis exceptis oleribus, nihil ferme tota inſula ſeritur. Ciſternæ aliquot intra ipſa mœnia cadentem è cœlo excipiunt imbrem, idque perrarò. Ad Turumbacum (quattuor ab vrbe millia paſſuum is abeſt locus) aliquot numerantur putei; cætera mirum in modum ſqualent, arentque. Albuquercius Nauarchis ad opportuna loca diſpoſitis, ſcaphas etiam remige ac milite inſtructas inſulam dies noctesque circuire iubet. multa paucis diebus nauigia cum ipſis commeatibus intercepta. nautæ militesque ad terrorem deciſis naribus, auribus, manibusque, in littore expoſiti. Præterea Turumbacum Georgius Barretus Caſtrius cum expeditis octoginta viris noctu profectus, circa quartam fere vigiliam, quod tempus altiſſimo ſomno merſos homines tenet, nec opinato aduentu ſopitos palatosque cuſtodes oppreſſit. ſagittarij ducenti; equites quinque & viginti in eo præſidio erant. cæſi cum ipſo præfe-

cto plerique, & cęſorum corporibus peditum equorumque, & alia materia oppleti putei. ac, ne aperiri denuo poſſent, cum delectis non amplius viginti viris in ea ſtatione relictus Laurentius Syluius Caſtellanus egregia virtute Centurio. Aduerſus eũ manipulum cohortes aliquot ex vrbe cum erupiſſent; circumuentos Luſitanos, & in orbem pugnantes, ad vltimum iam diſcrimen adduxerant. ac ſuperfuiſſet nemo, ni Albuquercius in omnes hoſtium motus intentus, cum centum & quinquaginta armatis celeriter affuiſſet. eius aduentu integrata pugna. & ex altera parte Atar,& Rex ipſe hortatores aderant: ex altera, inter primos ordines Albuquercius prælium ciebat acerrime. ad extremum,ſuperante hoſtium multitudine,pluribus iaculis fruſtra petitus,cùm ictus omnes impenetrabile ſcutum,& egregia lorica reſpueret; haud tamen exiguo cum vitæ diſcrimine,pleriſque ſuorum ſauciis,vno tantum deſiderato,ſeſe ad ſcaphas in proximo ſtantes recepit. Ex hoſtibus cecidere complures. in ijs princeps iuuentutis Amis (qui honoris vocabulo Xa dicebatur) manu promptisſimus, cui nuper ob coniurationis crimen exſulanti,reditum in patriam Albuquercius ipſemet impetrauerat; ac tum ex cataphracto equo in liberatorem ſuum impia tela torquenti, miſſus in incertum è tormento globus femur alterum abſtulit. Acriore inde cuſtodia cum omnes vndique commeatus ab vrbe arcerentur; inopia primum,dein fame ſitique vrgeri ciuitas cœpta: quæ mala cum diutius ferri natura ipſa non ſineret; concurſus quotidie plebis in regiam fiebat deteſtantium bellum,ſibique, & vxoribus, ac paruis liberis alimenta precibus iratis efflagitantium. Atar interea per idoneos viros tumultum ſedare vix poterat: & incaſſum propinqua Perſarum auxilia,& explorata victoriæ ſpes iactabatur: ingens quippe rerum deſperatio populum ceperat; iamque in eo res erat, vt Albuquercius vrbem malo ſubactam rurſus in poteſtatem acciperet, legesque denuo imponeret victis; cum nihil tale merentem, in ipſo articulo rei ad exitum perducendæ, Nauarchi fere omnes repente deſtituunt; & paſſis velis in Indiam conſenſu tranſmittunt. neque id modo, verum etiam ad ſuam ipſi leuandam infamiam, vt fit, inſontem Albuquercium fictis criminibus vltro apud Almeidam Prætorem inſimulant. Ab ijs tali tempore deſertus Albuquercius, Quexomen tamen inſulam

ſubita incurſione vaſtauit; ac ſubſidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propinquos cum ſagittariis quingentis cęcidit; & in conſpectum vrbis cadauera vtrinſque proiecit. Sub idem tempus, è captiuis eſt cognitũ, ab Lara Carmaniæ vrbe, & Bahareno inſula Perſici ſinus, claſſem aduentare nauium ſeptuaginta, rebus omnibus ad dimicandum paratam. ac ſimul ab Socotora nuntij triſtes venere; arcem Luſitanam præſidiumq́ue in ſummo verſari periculo. Fartaces poſt Chriſtianæ claſsis profectionem, concitatis denuo ad arma incolis, acriter Luſitanos premebant. Harum rerum fama permotus Albuquercius, nouis commeatibus ex hoſtico duas, quæ ſolæ ſupererant, naues inſtruxit. ac dolore tantæ ad irritum cadentis victorię fremens gemenſque, Socotoram Ianuario menſe repetijt. Eius aduentu ſoluta ſtatim obſidio eſt; fugati denuo Fartaces; & Socotoranis, quòd iterum defeciſſent, multę nomine, grauius vectigal impoſitum.

Libri Tertij Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER QVARTVS.

SEQVITVR annus octauus à sesquimillesimo, insignis graui clade Lusitanorũ, & acerbo Laurentij Almeidæ eximij bellatoris interitu. Is, cum ad Cocinum è Ceilano insula reuertisset; ad custodiam inde Malabarici maris nauibus octo prodierat. Interea Calecutanus, & Arabs, suæ vterque gentis ac sectæ populos Regesque ad arma instigare; accusantes ignauiam, quod abditi intra mœnia & portus, alienigenas homines, natura, sermone, legibus, institutis multo magis quàm maris atque terrarum interuallo disiunctos, tamdiu vagari toto pene Oriente populabundos, neque classes modo, sed iam, si Dijs placeret, colonias quoque in Asiam arbitratu suo mittere paterentur. Huiusmodi castigationibus monitisque cum alios principes ac dynastas, tum vero Mamudium Cambaiæ Regem præpollentem ea tempestate opibus armisq; in causam traxerant. Est autem Cambaiæ regnum, quà bicornis Indus in mare fertur, soli vbertate, finium amplitudine, flu-

minum, vicorum, vrbiumque frequentia inclytum in primis. Ab Oriente Mandoam terram; ab Occidente Nautacos, seu Gedrosios attingit: à Septentrione Sangæ, ac Dulcindę regnis; à Meridie mari, & limite Decanio terminatur. Ipsa regio, Cambaia: populi, incertum vnde, Guzarates appellantur: superstitionibus, & mercaturæ apprime dedita gens. bello admodum inutilis. itaque externo fere milite Reges vtuntur. Ac Mamudius, quòd erat ex hæresi Mahometana, Aegyptium Campsonem eiusdem superstitionis præsidem per litteras ac legatos vrgere non desistebat, vt promissa Zamorino auxilia tandem aliquando summitteret. Idipsum Zamorinus, & Aegyptij negotiatores assidue flagitabant. Hisce tot stimulis actus Campson, quamquam suopte ingenio pacis quàm belli cupidior; tamen cognita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis, Christianæ quidem rei in suo regno pepercit, quod ita futurum Emmanuel sagaci coniectura prospexerat; cæterum ad exturbandos armis ex India Lusitanos, quando nihil prorsus minæ valuerant, animum & curas intendit. Igitur ad materiam nouæ classi petendam, onerariæ quinque & viginti cum valido præsidio Mammalucorum (ea erant Aegypti robora) in Ciliciam destinatæ. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factum est, ad vniuersi deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Lusitanus, qui tum erat in principibus Rhodiæ militiæ, cum nauibus egregie instructis decem, incideret. Is audacter commisso prælio, Mammalucis ferme trecentis occisis, onerarias sex depressit, quinque captiuas abduxit; cæteras in fugam actas fœda coorta postmodum tempestas lacerauit, ac distulit: decem tantum quassatæ fluctibus Pelusium tenuere. inde aduerso Nilo Cairum subuecta materia, & a naualibus fabris particulatim elaborata, tridui itinere camelis Suezium maris rubri deuehebatur. ibi demum intextæ, & compactæ carinæ cum necessarijs armamentis deductæ sunt. Eæ fuere in præsentia triremes tantummodo sex, celsiores onerariæ quinque; ad quas Calecutanus orator Maimames, de quo supra diximus, Mahometicæ prauitatis antistes, cum vna longa naui se adiunxit. In eam classem, præter nautas remigesque, Mammaluci mille & quingenti propugnatores impositi. Expeditioni præerat Hocenus Persa, qui patria lingua Mir, hoc est dux siue præfectus,

honoris causa fuerat appellatus, rei naualis gloria per id tempus admodum illustris. Hunc, Maimames regionum peritus, præter littus Arabicum, superato Persico sinu, ad insulam & oppidum oræ Cambaicæ seu Patalenæ Dium adduxit: quam regionem priscis Carmaniam fuisse nonnulli recentiores falso putarunt. Huic insulæ imperitabat eo tempore Iazius, natione Sarmata, quem olim finitimi Turcæ, prædam è Christianorum agris agentes, à nutricis vbere auulsum vna cum aliis infantibus puerisque in seruitutem abduxerant. Mahometanis inde sacris initiatus, vt erat lacertoso corpore, ac viuido in primis ingenio, ad summam sagittandi scientiam quotidiana exercitatione peruenit: ac per manus, vt fit, aliis alijsque diuenditus dominis, in regnum denique Cambaiæ defertur, & Regi Madrafaxao Mamudij parenti pro amicitia dono datur à mercatoribus. Apud quem, auguriis mire deditum, cum sagittariæ artis egregium specimen præbuisset, immunda inter volandum aue destinato confixa; ab ea primum laude commendatus, de in alijs quoque muneribus prudenter ac dextere obeundis non vulgarem gratiæ locum breui tempore nactus est. Cum in dies familiaritas cresceret, libertate donatum Rex in prætorianorum ordines cum largo stipendio adscribit. dein, virtutis ergò, Melicum vocabulo gentis appellat. postremo vicum ei maritimum, & insulam, de qua dicebamus, Dium, iure beneficiario attribuit. Eam insulam, vestigiis tantum dirutæ quondam vrbis nobilem, cæterum eo tempore tectis & incolis infrequentem, Iazius, tum loci opportunitate (quòd medio veluti e spatio facilis inde vel in Arabica littora, vel in Decania regna decursus est) tum vigilantia solertiaque pelliciendis vndiq; mercatoribus, ad insignem celebritatem breui perduxit: sepsitque insuper mœnibus, & propugnaculis. Ad hæc, trans euripum, seu fretum, quod insulam facit, in orientali continentis plaga oppidum condidit, receptaculum aduenis militibus, maxime Turcis; vt ab Diensibus freto diuisi, rixandi cum ijs ac tumultuandi causas procul haberent. id oppidum primo Gogala, dein Rumepolis vocitatum ab ipsa re. Duplicis quippe generis Turcæ versantur apud Indos, militiæ causa mercede conducti: Asiatici, & Europæi: illos æque Indus ac Lusitanus proprio nomine Turcas; hosce, quod à Byzantio ferme euocantur, quo

translatum ab vrbe Roma quondam imperium est; corrupta Græca voce Rumes, quasi Romæos appellant. huic ergo natio ni Iazius, vti dicebam, separatum ab incolis locum ad commo randum attribuit. Tum etiam pecuniis in dies auctus, præda toriam classem haud contemnendam instruxit. Hic aduenien tem cum exspectatis iam pridem auxiliis Hocenum gratulabundus accepit. ac sese, quòd ita Cambaiæ Regi cordi esse intelligeret; adiutorem illi & socium ad omnia fore professus est. Communicatis inter se consilijs, dum de ratione gerendi belli deliberant; à speculatoribus affertur, Laurentium Almeidam cum paucis nauibus ad Ciaulum stare, expositis in terram copijs, nihil minus quam de aduentu classis Aegyptiæ cogitantem. Vltra Dium leucas circiter quinquaginta id emporium est; duas recedit introrsus à mari. Præterlabitur eiusdem nominis fluuius, quem, vt cæteros ferme Orientis amnes, longo tractu æstuarium influens, capacem ac patientem omnis generis nauium reddit. Ei tum oppido imperitabat Nizamalucus, vnus è Decani regni præfectis, qui Rege in custodiam incluso, totum eius imperium sibi nefaria conspiratione diuiserant. Quæ portio Nizamaluco obuenit, in eius ora maritima Ciaulum est. ipse mediterraneis maxime se regionibus continebat. ac licet ob diuersitatem religionis, ac generis, Christianos odisset; quæstus tamen, & commercij causa, mandauerat præsidibus loci, vt cum aduenis Lusitanis amice ac liberaliter agerēt. Ergo, dum ibi securus moram ducit Almeida, vt Cocinensibus onerarijs quæ ad Ciaulum stabant, præsidio redeuntibus esset; incerto auctore affluxit rumor, Aegyptias naues complures cum egregio militum armorumque apparatu in Indiam penetrasse. Primo nihil eiusmodi sermonibus commouetur Almeida. increbrescente dein fama, concilium aduocat. omnibus incredibilis visa res. quibus enim machinis, naues, maioris formæ præsertim, ab interno in externum mare, tanto continentis terræ spatio transuehi, aut quomodo nouam in Arabico intimo sinu classem ædificari, ornarive potuisse, locis circa siticulosis arentibusque, nulla ferme cędua sylua, nulla ferramentorum, nulla fabrum, ac nautarum, aut remigum copia? Scilicet anniuersarias à Meca naues maiore fortasse quàm soleant præsidio Dium appulsas, id vulgo cuncta in maius attollenti

classis

classis inusitatæ speciem præbuisse. Ad hæc, inanes sæpe iam ante rumores ad Lusitanos terrendos consultò dissipati, & vana ac fallacia incolarum ingenia memorantur. Hisce aliisque id genus argumentis eleuata nuntij fides: & Laurentius, de more, certaminibus ludicris militariter tempus terebat; cum ab ijs, qui carchesia speculandi causa tenebant, aduentans repente conspicitur classis, incerto, propter distantiam, numero & genere nauium. Hocenus is erat, dum suam Iazius quoque classem expedit, ad opprimendum, vel certe distinendum Almeidam celeriter antegressus. Initio, Albuquercius, quòd ex Arabia dudum exspectaretur, adesse creditus à nostris. Mox, vbi propinquitas ipsa Mahometanas naues peritis talium rerum aperuit; repente nuntiis aliis super alios missis, Almeida vagos in littore præfectos, & milites raptim naues conscendere, arma capere & aptare ad prælium iubet. Vix dum iussa peregerant, cum Aegyptij demissis antennis ad pugnam instructi portum inuehebantur. Trepidos inopinata re Lusitanos, metuq; perculsos, in potestatem haud ita magno negotio venturos putauerat barbarus. at vbi præsentiore quàm credi posset animo frequentes armatos ad margines nauium, & pro tabulatis & castellis aspexit; ex tuto rem aggredi, & Iazium omnino opperiri constituit. in agmine tantum eo die leuiter dimicatum est, neutris vniuersi certaminis aleam subire ausis. Hocenus, ad vitandum congressum ordine simplici præteruectus, paulo supra nostrorum stationem, ad ripam fluminis loco vadoso naues applicuit; quòd eæ plano alueo de industria fabricatæ, multo minorem quam Lusitanæ aquarum altitudinem postularent. Proxima nox animando vtrinque milite, & corporibus curandis insumpta. Postridie, ignarus Hoceni consiliorum Almeida, venturique mox ab Dio subsidij, vltro sublatis anchoris ad hostem subit infestus. Maxima Lusitano spes victoriæ in dextris erat, si naues Aegyptias iniectis harpagonibus comprehendere, ac pugnam ex propinquo conferere potuisset. Vbi eos ab exoptato congressu natura loci prohibuit; tormentis admoti confestim ignes, & missilibus vndique certari cęptum. Inde laniari subito corpora; & nauium latera atque armamenta perfringi; & horrendo fragore, variisque clamoribus, ac misto vulneratorum & morientium gemitu cuncta perstrepere. Barbari,

bari, & multitudine defenſorum, & omni telorum genere ex
præparata in id ipſum copia; & numero ac forma ipſa nauium
ſuperabant, quippe, præter quam quòd erant tectæ picatis fu-
nibus à puppi ad proram vſque reticulato opere pertinentibus;
tanta erat inſuper earum celſitudo, vt in noſtras apertas, libra-
tiora ſuperne iacula, & certiore ictu pleraque inciderent. Ve-
rum iniquitates omnes vincebat audacia Luſitanorum, & inex
plebilis quædam gloriæ laudiſque cupiditas, Multi eo die ex
vtraque parte interfecti, plures vario telorum genere ſauciati.
Laurentius ipſe, conſpicuo loco prælium ciens, duabus dein-
ceps ſagittis haud ſine acri doloris ſenſu configitur. Sacrificu
lus quoque Maimames, dum infra puppim abdito loco Maho-
metem adorat, miſſo temere globo diſcerptus, obitæ cum tan
to labore legationis, & concitati aduerſum Chriſtianos belli
præmium egregium tulit. Hoc maxime modo pugna propemo
dum æquo Marte in veſperam extracta, Iazius cum actuariis
circiter quadraginta ſuperuenit. Ad eius aduentum index læ-
titiæ clamor ab hoſte ſublatus: & incerta victoria prælium, laſ-
ſitudo, & appetentes iam tenebræ diremerunt. Iazius Luſita
nam claſſem perrumpere nequaquam auſus, ad oſtium flumi-
nis anchoras iacit. dein ſilenti nocte diuerſam abradens ripã,
quàm longisſime à noſtris potuit, ſeſe cum Hoceno coniun-
xit. Ea re animaduerſa, extemplo ad Almeidam duces Luſita
ni conueniunt. Sat iam honoris ac laudis ex vtriuſque diei cer
tamine partum demonſtrant. nunc tanto incremento auctis
hoſtium copiis, cedendum aiunt tempori; & nulla interpoſi-
ta mora naues ex arcto & impedito loco in altum explicandas.
Hæc pro ſua quiſque parte ſuadere præfecti. Almeida, vt erat
exiſtimationis ac dignitatis nimio plus retinens, nocturnæ fu
gæ ignominiam veritus, cedendum vtique, ſed ſenſim, & obor
ta demum luce, reſpondit. neque vllis cuiuſquam obtreſtatio-
nibus demoueri ſe de ſententia paſſus eſt. Vbi diluxit, accer-
ſitas iam à Ciaulo ſociorum onerarias Luſitanicis intermiſtas,
retrorſum æſtu ſecundo iubet ad mare tendere, ipſe, quod pe-
riculoſisſimum erat, antecedentium tuenda terga ſibi deſum-
pſit. Barbari noſtros conſpicati abeuntes, illico ſubſequun-
tur; teliſque ac tormentis morari ac retinere contendunt. In
eo tumultu forte ita accidit, vt inſciis omnibus, maioris for-

mæ ferrea pila ſub ipſum clauum adacta, perincommodo loco nauem Almeidæ perforaret. inde accepta clam aqua paulatim alueum degrauabat: ac tanto denique pondere in piſcatorios cancellos, tranſuerſo amne prætentos, impegit; vt iniectis à Pelagio Sofa trierarcho loris, quamquam acerrime concitato remigio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cum vndique inſtaret hoſtis, & iam progresſi nauarchi, animaduerſo pericu lo fruſtra in aduerſum æſtum (& eſt ibi ad inſtar euripi rapidiſ ſimus) ad opem Almeidæ ferendam toto impetu, niterentur; egregia velocitate lembus à nautis imperatori ad fugam offer tur. Hortari omnes, & orare, vt confeſtim illuc è naui deſi-liat, ſeq; Franciſco parenti, ciuibusque, & Emmanueli Regi ſeruet incolumem. At ille, fortibus oculis, Deus, inquit, ac ſuperi omnes, tale flagitium auertant, vt carisſimos commili-tones meos, adeo de me, deque parente meo, ac de communi patria benemeritos, in extremo diſcrimine derelinquam. De-in, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca idonea diſtribu-tis, qua maxime parte laborari animaduertit, eò celeriter ad-uolat. Tam inſigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirum in modum animati. Nulla, quamquam in tantis anguſtiis, men tio deditionis, aut pacis. Cuncti ſeſe ad vitam præclaro exi-tu decorandam intrepide comparant. At ex altera parte bar-bari, in eo verti victoriam rati, ſi duce hoſtium aut viuo aut mortuo potirentur; omisſis cæteris nauibus, vnam prætoriam circumſiſtunt. neque tamen ad inuadendum, vel ad rem pro-pius gladio & cuſpide gerendam eſt animus: tantum ex inter-uallo incendiarias ollas, & ſagittarum examina, & plumbeam procellam in noſtros effundunt. Cum biremibus maxime ini quum certamen erat. Eæ, ne reſpirandi ſpatium hoſti daretur, prope ad Numidarum equitum ſpeciem in turmas diuiſæ, cum in orbem pugnæ ſuccederent, agilitate incredibili procurren-tes inuicem ac refugientes, immobilem, & hærentem vno loco prætoriam, haud tamen impune eludebant. quippe non pauci, & promptisſimus fere quiſque, dum incautius ſubeunt, deſtina tis è ſuperiore loco iaculis figebantur. Inter hæc, Laurentio, propter magnitudinem & animi & corporis in primis ad ictum opportuno, excuſſa è tormento pila dimidiatum femur abri-puit. Eo vulnere debilitatus, cum ſeſe ad ſellam malo oppoſi-

tam

tam reclinasset,suos ex eo ipso loco ad gloriam ac decus intermortuis vocibus adhortāti, ac proposita moriētibus pro Christi nomine referenti præmia, globus alter, auulsis à pectore costis, fœdo & horribili aspectu præcordia patefecit. Corpus lacerum,quo minus conspici posset, raptim à stipatoribus è superiore loco detractum in tabulata proijcitur. & nostros iam sanguis, iam tela defecerant: reliquis ex omni numero duntaxat viginti, & ijs quidem ipsis perpetuo labore ac defatigatione cōfectis. Tum demum hostes ad Prætoriam succedere, in eamque nudatam propugnatoribus transilire ausi. Duorum hinc Lusitanorum perditis in rebus facinora memorantur egregia. Vernaculus erat alter Almeidæ, Laurentium Frerium Catum vocabant. Is inter pugnam lumine captus ictu sagittæ, cum ab heri cadauere auelli non posset,altero cruorem, altero lacrymas oculo sine fine profundens, ab irruentibus repente Mahometanis opprimitur. neque se tamen circumuentus abiecit, sed præsenti strinxit animo ferrum: ingentique edita strage, & hostium corporibus domino tumulato, super eam denique stragem, præclare seque, & Imperatorem vltus occubuit. Speculator & carchesij custos erat alter, Andreas nomine Portuensis. hic plumbea glande saucius humerum, & insuper vsu læuæ manus amisso, nihilominus dextra plus biduum ex ipso carchesio dimicans, barbaris in tantæ virtutis admirationem adductis, accepta demum incolumitatis fide se dedidit: ac suis postea restitutus, & honore (vti erat æquum) & stipendiis auctus est. Cæterum potiti Prætoria Mahometani, traditis in custodiam iis quos in potestatem viuos acceperant,partam tanto sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur: per eos quippe dies è suis omnino sexcentos amiserant, cum è Christianis cecidissent haud amplius centum, & quadraginta. ergo ad humandos commilitones de more conuersi; & Mahometano antistiti Maimami, quod inter adorationem obierat, quam ipsi vulgo zalam appellant, vtpote sine controuersia in cœlestes relato, fanum cum perpetuis luminibus posuere. adeo vel adumbrata virtus, & ficta religio, in admiratione, & honore etiam apud barbaros est. Almeidæ corpus,quæsitum ad sepulturam, quantauis adhibita cura dignosci non potuit. Lusitanicæ naues, quæ mature discrimen effugerant, cum in oculis pene du-

cem

cem amisissent, opitulandi facultate præcisa; inde ad Cocinum plenæ luctu ac mœstitia reuertuntur. Cladis eius nuntium, Prætor Almeida, vt dignū erat illa persona, sapienter tulit: præclare, vt in malis, cum Laurentio filio actum affirmās, quod nulla accepta ignominia contra nominis Christiani hostes egregiè dimicans, extremum obijsset diem simul, cum insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam ferociā reprimendam, contractis vndiq; nauibus militibusque, sese impigre comparabat. Inter hæc, Albuquercius compositis ad Socotoram rebus, nauibus tribus è Lusitania nuper eò delatis, & epibatis ferme trecentis, Armuziam repetit, inspiciendi magis causa, quam quod tantulis copijs vrbem recipere se posse confideret. Calaiatum ex itinere primum, cuius ante meminimus, Armuzianæ ditionis emporium, quod ab Emmanuele Rege desciuisset, improuiso aduentu cepit, ac præda exhausta, ignem tectis iniecit. Inde prouectus in Armuziæ vrbis conspectum, haud modico auctam incremento arcem offendit, ac turres ad alteram vsque contignationem Ataris cura perductas. præterea, nouum aggerem, & vallum vrbi circundatum, æneis tormentis ad opportuna loca dispositis. ingentem denique commeatus, & aquæ vim, per eos menses inuectam, Rege regijsque de infesto Lusitanorum reditu haud sine causa solicitis. Albuquercius, nauigijs tantum aliquot interceptis, ne tentata quidem oppugnatione, ad Nabandem continentis oppidum è regione Armuziæ repente descendit. Validum erat ibi Zeifadini præsidium: & locus tortuosis ad obliquum ictum munitionibus Indico more cinctus. omnia tamen Lusitanus felici conatu perrupit; cæsoq; præsidio, oppidum direptum incēdit. Vastatis dein circa agris, cū litteras ab Emmanuele accepisset, quibus iubebatur Almeidæ Prætori in administratione succedere; Oceano transmisso Cananorem venit, quo Prætor item paulo ante sese ab Cocino contulerat. Ab eo cum Albuquercius prouinciā ex Emmanuelis decreto repeteret; nondum, ait Almeida, maturum eius rei tempus aduenisse. Pulsis ex India Mammalucis, & pacata prouincia, sese tum denique magistratu abiturum. Ardebat cupiditate Prætor, filij necis, antequam è prouincia discederet, vlciscendæ. præterea, exulcerato fugitiuorum calumnijs, & criminationibus animo, male iampridem de Albuquercio sentie-

bat,

bat. itaque, vt sunt nimium acuta ad suas confirmandas, & fouendas opiniones hominum ingenia; interpretatus, neque è Lusitana re, neque ex Emmanuelis maiestate esse, tantum imperium, temerario, & impotenti, & dubiæ sanitatis viro committi; nequicquam expostulantem Albuquercium, per speciem capiendæ quietis, & relaxandi à tot laboribus animi Cocinum ablegat. ipse nauibus vndeuiginti, & milite, & instrumento bellico præclare ornatis, Cananore profectus circa initium anni insequentis (qui fuit seculi huiusce nonus) ad Anchediuam insulam tenuit. ibi dum nautici aquantur, alloquendos præfectos ac milites ratus, concione aduocata, ita disseruit. Quando peccatis factum est meis, vt mihi, vobisque Laurentium & comites ex vniuersa nobilitate delectos, in medio cursu ætatis, honorumque casus magis aduersus (quod scitis ipsi) quàm hostium virtus eriperet; non ignoro, fortissimi viri, quiddam insuper à me piaculi contractum esse, quod insolita victoria tandiu exsultare Mahometanum, & nefaria passim vexilla gratulabundum explicare sim passus; ac non protinus ab tristi nuntio, quamuis parua & subitaria manu, ad expetendas ab ijs pœnas, vna fretus immortalis Dei præsentia duxerim. quid enim, tali præside ac duce, non audendum nobis fuit? Ille gentem nostram ex remotissimis regionibus, ad Liberi, & Herculis, & Alexandri vestigia melioribus multo auspiciis, & fructu longe solidiore calcanda, subditis æternæ gloriæ facibus incitauit. ille, nobis, aduersus impuros nominis Christiani aduersarios, & pia toties arma induit, & de tot tamque opulentis nationibus clarissimas terra marique victorias peperit. ille, paucitati nostræ vires atque animos dedit, hostium multitudini formidinem ac terrorem iniecit. ille, nobis, in alio pene terrarum orbe rerum omnium pressis inopia, diuinitus opem ac subsidium tulit: Afrorum, Arabum, Persarum, Indorumque tam sæpe conspirationes, machinas, apparatus momento discussit. vt optimo iure, nunc etiam, vel exiguis copijs ad retundendam insolentis barbari audaciam proficiscens, vnica numinis diuini fiducia securos mihi rerum euentus non sine causa polliceri potuerim. Quid ergo tam laudabiles impetus, & digna viro consilia retardauit? Fatebor ingenue id quod res est, Lusitani. humano quodam timore sum veritus, ne si ad hostes ita multos, & re-

centi victoria feroces, non prouisis ante commeatibus, non e- ,,
uocatis Regum sociorũ auxilijs, non iusta classe, & instructa hoc ,,
militum robore, extemplo tetendissem; in aliquam fortasse re ,,
prehensionem incurrerem, quod iracundia præceps, domesti ,,
ci doloris causa communem rem in apertum discrimen obijce ,,
re minime dubitassem. ita, dum summam rationum mearum ,,
tacitus apud me subduco, nimium fortasse cautus, quam parum ,,
prudens aut amans reipub. videri hominibus malui. Nunc, ,,
quando & Deum ipsum, cuius agitur causa, propitium, vt spe- ,,
ro, & classem ita ornatam habemus, vt nihil merito desiderari ,,
à quopiam possit; est sane, cur celso, & erecto animo ad vlci- ,,
scendam Laurentij, & popularium necem sine mora pergamus. ,,
veruntamen, antequam iniuriam hanc bello persequimur, de- ,,
lenda nobis est macula, magno meo cum dolore iam ante su- ,,
scepta: quod Sabaium hunc, Decanium tyrannum, tot menses ,,
impunitum esse permittimus. Hic, qua impudentia atque au- ,,
dacia cum Nizamaluco, & cæteris Decani regni præfectis, com ,,
missum sibi ab Rege suo imperium, per scelus, fraudemq; pos ,,
sedit; eadem & cum hostibus Lusitanici nominis consociauit ,,
arma; & distentis ad Cananorem nostris, ædificatam hoc ipso ,,
loco à nobis arcem, nequissimo transfuga duce non dubitauit ,,
inuadere. Quas ob res, equidem caput ipsius regni Goam ag ,,
gredi cogitabam. sed quod ab alto retractior, (vt audio) & ,,
ab hisce nouis hostibus nimium remotus est locus, rem in tem ,,
pus aliud differemus. Dabulum æque nobile eiusdem ditionis ,,
emporium, atque à mari, & Aegyptijs stationibus haud ita se- ,,
iunctum, in præsentia petere est animus. id vbi prope in con- ,,
spectu vrbis Dij ceperimus; tum, perculsis recenti pauore bar ,,
baris, in Cambaianum, & Aegyptium signa infesta vertemus; ,,
& gloriosum, Christo fauente, de vtrisque agemus triumphum. ,,
Quod vt ita futurum esse pro certo habeam, cum alia multa, ,,
vt dixi; tum vestra in primis, Lusitani, egregia virtus & alacri ,,
tas facit. cui, quoniam ita de me, deque sanguine meo meremi ,,
ni, ego quoque (sic me Deus bene iuuet) pro mea parte non
deero. Magno silentio, maiore cum assensu auditus est Impe-
rator. atque ad non dubiam victoriæ spem incredibilis ex om
nium fronte, oculisque animorum ardor emicuit. Inde magi-
stri Dabulum dirigere naues iussi. Id oppidum oræ Decanæ,

eodem

eodem ferme quo Ciaulum situ, magnifico impositum flumini, duas ferme leucas recedit à mari. ac tum, assiduo concursu negotiatorum, & cumulatis longa pace diuitijs erat insigne. Quocirca Sabaius, præclare conscius cuiusmodi se in Lusitanos præbuisset, castello ad portus aditum exstructo, vrbem insuper aggere, & vallo munierat, præsidioque firmarat militum varij generis sex circiter millium, in quibus erant mercenarij Turcæ quingenti. Itaque ex tanto apparatu Saracenus loci præfectus adeo erat animo soluto, & securo, vt ad Lusitanicæ classis rumorem, non modo quicquam ex vrbanis apothecis, vt fit, in remotiora loca asportari vetuerit; sed etiam oblectationis causa, vxorem è villa, fœminasque alias nobiles ad spectaculum euocarit. Erant in Almeidæ classe Lusitani bellatores mille, & trecenti: & è socijs vrbibus quadringenti Malabares, quorum singuli de more seruos in armis exercitatos plures paucioresve pro censu in expeditionem eduxerant. Vt in conspectum Dabuli ventum est, nocte in explorandis vadis insumpta, postri die Almeida triremes ad oppugnandum castellum præmisit. ibi dum tormentis, & iaculis vtrinque certatur, ipse interim cum cæteris copiis absque vlla trepidatione in terram egreditur. Ad aggerem subeunti, patentibus portis vndique sese hostes offundunt. Quandiu missilibus agebatur, æquis viribus dimicatum. dein, cum sese Lusitani acrius intulissent, & collato pede aduersa corpora gladiis hastisque confoderent; commota primum hostilis acies; deinde, vincente pudorem metu, in fugam auersa. Et Lusitanos, præter insitam virtutem & audaciam, illud etiam non mediocriter iuuit, quod conserta iam pugna, oppidani è turribus ac propugnaculis tela necessario sustinebant; ne ambiguo ictu in suos nostris permistos inciderent. ita, dum intra vrbem sese effuso cursu barbarus recipit; eodem impetu tergis insistens Lusitanus irrumpit. Ibi vero, quantam vim ad efferandos homines habeat ira, perspici potuit. Siquidem externi, qui prælio superfuerant, cum se per auersam oppidi partem eiecissent, in oppidanos, nullo sexus vel ætatis discrimine, ab Lusitano sæuitum est. dein tectis publicis priuatisque subditæ faces: ac prædæ magna pars raptim ad mare auecta. multo plus tamen voracissimus ignis absumpsit. & mortales plurimi, cum se metu mortis varias in late-

bras

bras abdidissent; aut ruina oppressi, aut enecti fumo, aut igni bus hausti sunt. Neque vrbe tantum se se flamma continuit: naues quoque in portu aliquot eodem incendio conflagrarunt. Ab hoc tam claræ vrbis excidio, cuius fama confestim longe lateque manauit, Dium victrici classe prouectus Almeida, ante ipsas portus fauces, parato ad pugnam agmine constitit. Ho cenus, cum de hostium progressu per exploratores in singula pene momenta certior fieret, obuiam ire nostris, & in alto col latis viribus dimicare decreuerat. Sed Iazij suasu deinde mutato consilio, intra portum sese continuit, vt vno tempore ma ritimis, atque terrestribus auxiliis contra Lusitanum vteretur. Nam præter Aegyptias, & Dienses naues, & parones ferme octoginta, qui ab Calecuto per eos dies accesserant; in muris etiam ac littore toto, varij generis tormenta erant locis idoneis collocata: & Iazius cohibendi à fuga militis, & nouas identidem copias è terra submittendi prouinciam sibi desumpserat. Almeida, vbi præter opinionem inclusos intra munimenta vidit hostes; idipsum victorię omen interpretatus, reliquum diem contemplanda natura loci, & consultando consumpsit. Hoceni prætoriam sibimet inuadendam ipse delegerat. Sed prohibitus consensu ducum, quod in eius capite salus omnium verteretur, gloriosum facinus nauarcho egregie forti Nonnio Vasæo Pereriæ delegauit. Nocturnum dein tempus, partim stationibus ad pugnam diuidendis, partim curandis corporibus, &, quod caput erat, animis rite expiandis est datum. Postridie, vt maris accessus apparuit, & meridianus ventus ex alto vela percussit; æstu simul & flatu secundo, classis instructa, portum audacter inuehitur. Agmen præibat Nonnius cum du centis ferme propugnatoribus aut vincere paratis, aut mori. tum cæteri singillatim propter angustias, & vadi pericula seque bantur. Postremo loco substitit Prætor ad hostium actuaria distinenda, ne in nostros certamine occupatos, repentinis de more incursionibus ab tergo impetum facerent. Dein, edito pugnæ signo, sublatus vtrinque clamor; & buccinarum cantus, ac typanorum sonitus ex omni parte perstrepuit; mox tormentorum fragor, ædificiis intrementibus, pelagoque vibrante, omnium aures longo remugitu compleuit. Tum, intrepide procedenti Nonnio, globus ab hoste contortus, nautas ip-

sos

ſos decem, dimittendis antennis intentos, vno impetu lacerauit, ac perdidit. ac nihilo ſegnius ille in medios barbarorum ordines inferre ſeſe, quoad comprehenſa ferreis vncis Hoceni Prætoria, prælium atrox vtrinque commiſſum eſt. nec prohiberi Luſitana vis potuit, quominus in hoſtilem nauem ingenti tranſcenderent ſaltu; diſiectisque aut ruptis retium tegumentis, cominus haſta gladioque rem gererent. ibi acerrime dimicanti Nonnio guttur ſagitta confixum, quo ex vulnere poſt triduum perijt. Neque ad caſum ducis, vt fit, perculſi cæteri: quin irritati potius, ardentibus animis integrant pugnam. Pari fortitudine ab cæteris nauarchis vbique certatur. Neque barbarus, misſilibus quàm gladio melior, flagrantes Luſitanorum vultus, collatumque pedem, & micantes vndique mucrones ferre diutius valuit. Hocenus ipſe, vt inclinatam haud dubie pugnam animaduertit, quàm occultisſime ſeſe in lembum, tales ad vſus paratum, demiſit. atque, vt venalis & fluxa eſt barbaris fides, veritus, ne Chriſtianis ab Iazio poſtmodum proderetur, in terram egreſſus, equos arripuit; ac, ne ſalutato quidem hoſpite, confeſtim ad ipſum Cambaiæ Regem plenus cladis & ignominiæ peruolauit. Calecutani quoque, cum depreſſas iam, aut expugnatas aliquot ſociorum vidiſſent naues, multis etiam ipſi paronibus amisſis aut laceris; inſulam circumuecti, ex altero euripi oſtio, humilibus tantum nauigijs propter vada & ſcopulos peruio, Calecutum trepida fuga repetiuere. Triremes Hoceni duas, in fugam verſas, Rhotericus Soarius inſecutus, epibatis exuit, ac puppi religatas ad Almeidam victor attraxit. iamque deſperatis omnino rebus, cum ſeſe hoſtes pasſim in mare præcipites darent, inſtante vndique è ſcaphis ac triremibus Luſitano, cæruleos fluctus atro ſanguine infecerant. ac nequicquam Iazius littore toto diſcurrens, fugam ſtricto mucrone ſiſtere nitebatur. Vna reſtabat eiuſdem Iazij nauis, & robore, & celſitudine, & numero defenſorum inſtar egregie muniti caſtelli: tecta inſuper crudo boum corio, ad repellenda iacula duro, ad fallenda veſtigia lubrico, ad prohibenda incendia madefacto. Ea nauis, cum auſos non ſemel inuadere Luſitanos, magno ſemper eorum damno ac vulneribus repuliſſet, ad extremum crebris tormentorum ictibus repetita, pluribusque perfracta locis, tandem aliquando ſubſidit. Illud verò

rò non ſine miraculo à peritis animaduerſum. Nonnij nauis, dudum vetuſtate fatiſcens, trahensque ſentinam adeo, vt antlias binas pene ſine intermisſione requireret; ea tota dimicatione, quæ à meridie in veſperum vſque protracta eſt, haud vno loco pertuſa, nihil tamen aquæ prorſus admiſit. eadem, finito mox prælio, multis partibus plures vno tempore vndas ac cepit. Cæſa eo die feruntur hoſtium ad tria millia, & Mamma luci fere omnes aut capti, aut interfecti. è noſtris duo, & triginta cecidere: vulnerati, misſilibus maxime, plus trecenti. Qua in re durities, & frugalitas eius ætatis Luſitanorum euidenter apparuit. Siquidem ad obligandum Nonnij vulnus, adeo linamenta defuere; vt in idipſum, è ſuis tunicis vnam (leuis dictu res, cæterum haud quaquam negligenda) Prætor ipſe protulerit. Vt iam, pene portenti ſimile videatur, adeo maſculum nuper ac durum in armis genus, ad tantos tam breui deflexiſſe veſtium apparatus, conuiuiorum elegantiam, & exquiſitæ ac lautæ ſuppellectilis inſtrumenta. Sed nimirum, quæ ſoli vbertas, & affluens copia rerum omnium, ad Capuam Pænos; in Græcia Syriaque Romanos emolliit; eadem in Oriente, per Indorum, Sinarumque commercia, variis captos voluptatum illecebris Luſitanos infregit. ac primò paupertatis contemptus in mores eorum inuectus: inde luxus, otiumque ſuccisis induſtriæ ac parcimoniæ neruis, priſcam ſeueritatem, & diſciplinã, ingẽti bonorum dolore labefactauit ac ſoluit. Verum eo quod expoſitum eſt prælio, hoſtiles naues, vt dixi, variæ magnitudinis demerſæ complures. roſtratæ maiores quattuor, onerariæ totidem in poteſtatem venere. in ijs, præter machinas, & bellicum inſtrumentum, auri, argentique vis ingens, & multum pretioſæ veſtis inuentum: è quibus Almeida nihil omnino attigit. militibus ea cuncta largitus eſt. regia tantum Sultani vexilla tria in Luſitaniam miſſa, & in templo Chriſti ad Nabantiam, ſeu Tomarium, ab Emmanuele Rege ſuſpenſa: quorum in vno, ad contumeliam nominis Chriſtiani, captæ & occupatæ Hieroſolymæ argumento, in modum trophæi depicta ſacroſancta altaris, myſteria viſebantur. Ita, Chriſto ſuperisque fauentibus, præclare demptum cladis proximæ, ſi quod erat, dedecus; & Aegyptiis cum fœnore multo repenſa Laurentij cędes eſt. neque id optimum eius pugnæ fuit; ſed quòd vna expeditione

territis late nationibus, Regibusque, Indici maris imperium in multos deinde annos Lusitano firmatum. Quo magis demi ror, insignem adeo testatamque victoriam silentio prætermissam à Paulo Iouio æquali eorum temporum scriptore: præsertim cum diserte ipsemet, belli huius initia causasque tradiderit. Ex eo die Almeida, luctu & squalore deposito, cum Deo immortali gratias, vti debebat, egisset; Iazio quoque erroris veniam suppliciter petenti, spondentique se enixè daturum operam, vt omnes Indiæ satrapas, Regesque fide in Emmanuelem & obsequio superaret, pacem dedit ijs legibus, vt naues Aegyptias, quæ prælio superfuerant, traderet cum vniuerso apparatu. itemque Lusitanos ad Ciaulum captos illico restitueret: postremo, vt multiplici commeatu Christianã instrueret classem. omnia sedulo, & obedienter facta. neque illi quicquam in præsentia grauius imperatũ est, & ab oppugnanda vrbe Dio, quam uis præclara sese daret occasio, temperatum à Lusitanis, non tam in Iazij gratiam honoremve, quàm ne Cambaiæ Regem, cuius vel in primis Emmanuel amicitiam expetebat, eo facto la cesserent. Inde ouans Prætor ingenti cum gratulatione Cocinum reuertit: & ex itinere, Nizamalucum ipsum tantæ victoriȩ perterritum fama, ad persoluendum Lusitano Regi annuum vectigal, quod antea semper abnuerat, negotio nullo perduxit. Eandem fœderis conditionem, eodem perculsus terrore subijt regulus Baticalæ: quod oppidum oræ Canarinæ, vltra Goam est leucas quinque circiter, & viginti. Interea Emmanuel ab Andrea Amaralio (cuius virtute redeuntem è Cilicia Sultani classem in Rhodio mari fusam ante docuimus) de hostium apparatu, consiliisque præmonitus, nondum tamen cognita Laurentij nece, Fernandum Cotinium è prima nobilitate virum, cum nauibus quindecim, & tribus armatorum millibus, in Indiam destinarat, vt pulsis inde Sultani copiis, & remisso in Lusitaniam Almeida, sese cum Albuquercio Prætore coniungeret, ipsamque totius belli originem fomitemque Calecutum vrbem inuaderet, deleretque. Cocini tum inter Almeidam, & Albuquercium, instigantibus vtrinque peruersis hominibus, de successione fœde admodum certabatur. Cotinij aduentu ea controuersia statim sedata est; & Almeida, quippe cui nihil esset obseruantia, & fide in suum Regem antiquius, de

posito

poſito ſine mora magiſtratu, repudiatisque improbis ſuaſoribus, cum Albuquercio in gratiam rediit. Ducis huiuſce, oppidò miſerandum ſcriptores exitum tradunt. Cum circiter quadriennium Indiæ præfuiſſet, Luſitaniam repetens, circa Bonæ ſpei promontorium, ad reficiendos è diuturna iactatione comites, & ſimul aquandi & petendi commeatus cauſa, in terram exſcendit. mox, dilapſis ad proxima tuguria Luſitanis, inter emendum, vt fit, rixa cum incolis, quorundam temeritate cooritur. Ad eum ſedandum tumultum, ſuosque tuendos, Almeida, raptis quæ fors obtulerat, armis, cum aduolaſſet; concurſu repente ex vicinis pagis facto, priuſquam ad naues receptum haberet, præuſta ſude transfigitur: nixusque illico genibus, manus oculosque in cœlum attollens, ingenti omnium dolore exceſſit è vita. Circa eum veterani complures, in ijs egregij bello duces duodecim, dum inſtabili veſtigio in arena luctantur, ab hoſtibus mira corporum agilitate petiti eminus iaculis, eodem leti genere periere. Ita, clarisſimus Imperator, & vir integerrimus, cùm Europam, Aſiamque victorijs peragraſſet, in Africæ demum ignoto littore, ad ludibrium rerum humanarum, ab nudis ac teterrimis Aethiopibus interfectus, & ſpoliatus, non modo paratis ab Rege præmijs, verum etiam ſepulturæ honore, & ſupremis exſequijs caruit. Per idem tempus, haud abſimilis caſus ad Calecutum Luſitanos afflixit. Profectus ad excidium eius vrbis triginta nauium claſſe Cotinius, Prætore Albuquercio eiuſdem expeditionis adiutore ſocioq́;, quamquam acriter obſiſtentibus oppidanis, copias tamen omnes ad littus expoſuit. Inde expugnato caſtello, quod portus faucibus imminebat; Albuquercius ad vrbis incendium, Cotinius ad regiam ipſam occupandam, ac diripiendam præmatura feſtinatione contendit. Et Albuquercius quidem, incolis metu perterritis, haud ita difficili negotio tectis ignes iniecit: quorum pars magna (quippe ligno foliisque conſtabant) illico flammis abſumpta. Cotinius regiam, abſente per eos dies Zamorino, audacter aggreſſus, magna ex parte cęſo præſidio, clauſtrisque refractis, per vim irrupit. hoſtes, ex compoſito ſimulata deſperatione fugaque, ſeſe per poſticum in ſyluas eijciunt. Cotinius, potitus iam ędibus, quaſi nil vltra periculi ſupereſſet, ex longa defatigatione, æſtuque vehementi, & noctis proximæ

peruigilio, quietis aliquantulum capiebat; cum subita conuersione rerum sors belli immutata est. Multa erant in regiis ędibus diuturna cura studioque congesta, quæ, subiecta præsertim oculis, cupiditatem incenderent. Ad ea certatim rapienda, suisque ipsimet humeris auehenda Lusitani, dum auide huc illuc, ab re bene gesta soluti, palatique, discurrunt; interea spatium datum Nairibus ad auxilia conuocanda, quæ ex vetere gentis disciplina, ad certas significationes, momento conueniunt. dein conglobati, hortatique se mutuo ad sui Regis iniurias fortiter vindicandas, repente in regiam impetum faciunt; nostrosq; oneribus impeditos, & deprehensos errore viarum, sub sarcinis passim obtruncant, iaculisque conuulnerant. Cotinius ipse, dum serò suos à præda reuocat, ab hostibus intra septum regium oppressus, ac trucidatus, occubuit. Et Albuquercius, ad opem laboranti ferendam trepido nuntio excitus, cum refugientem, & confertam in angustiis turbam frustra perrumpere niteretur, vulneribus duobus acceptis, ad hæc graui saxo in eum superne deiecto, semianimis cadit: ægreque ad naues relatus, ancipiti aliquot dierum curatione conualuit. Periere eo die Lusitani partim hostium telis petiti, partim in fuga à suis obtriti, amplius octoginta. sauciorum numerus relatus circiter trecentorum. Eius cladis culpam scriptores in vnum Cotinium conferunt. quòd is palmam euersi Calecuti cum intemperantius adamasset; non exspectatis Albuquercij subsidiis, quo gloriam rei gestæ præcerperet, ignoto itinere, caloribus maximis, ad regiam antecedens, temere sese in apertum capitis discrimen obiecerit; neque Emmanuelem Passanium audierit spectata æque prudentia ac fortitudine virum, in ipso rei gerendæ articulo sapienter monentem caueret insidias, militemque à præda & discursu quàm diligentissime contineret. Neq; tamen incruenta fuit hostibus victoria. Plus mille, vel igne consumpti, vel in pugna desiderati. Eadem æstate, qua hæc ad Calecutum gerebantur, Antonius Laurerius, Franciscanus, cuius ante meminimus, e Socotora Indiam petens, ad Surratum oræ Cambaicæ facto naufragio, cum aliquot Lusitanis ad Mamudium Regem captiuus abducitur. Et Didacus Lupius Sequeria ad ineundam cum Malacensibus amicitiam, è Lusitania missus, cum ad Cocinum appulisset, supplemento in naues accepto,

pto, in Orientem porrò curſum extendit. ac ſuperato Cori promontorio, præter Gangeticum ſinum alto vectus Oceano, ad Somatam primus (quod quidem exſtet) omnium Luſitanorũ acceſsit. Ea inſula, pari ferme ac Ceilanum genere loci, à Septentrione in Auſtrum oblique porrecta, ab continente in qua Malaca vrbs eſt, anguſto & periculoſo diuiditur mari. atq; ob idipſum peninſula quondam credita eſt, quòd ob frequentia vada, ſyrteſq; nondum interiore patefacta nauigatione, iſthmo quodam annexa continenti procul intuentibus videretur: cuiuſmodi errore ad Siciliam captus olim eſt Annibal. Sed noſtrorum temporum audaciæ, vt nihil imperuium; ſic multo plura iam cognita & explorata ſunt. Longitudo inſulæ, ducentas leucas, & viginti; latitudo, qua maxime patet, ſeptuaginta nõ amplius colligit. Auri eſt apprime ferax (ex quo Cherſoneſum auream priſci appellarunt) necnon ſtamno, ferro, vitro, ſulphure abũdat. inſignis inſuper fonte perenni, ex quo naphta inſtar olei manat: & excelſo conſpecta monte (Balaluanum incolę vocant) qui ad ſimilitudinem Sicilienſis Aetnæ, fumum, & flammas horribiles euomit. Regio eſt, ob frequentiam fluminum, ac paludum, nemorumq́ue denſisſimorum, graui admodum cœlo, ac præſertim aduenis vehementer infeſto. E ſyluis, inter alia, primæ notæ ſandalum album, agallochum, & exſudans in modum reſinæ caphura legitur, quam ignari Arabicæ linguæ camphoram vocant: itemq́ue vulgare piper, & piper oblongum, zingiber, caſia. ſuper hæc, magnam bombycis quoque, ad veſtes delicatiores, copiam mittit. Incolæ, milio ferme, & oryza, & ſylueſtribus victitant pomis. Frumentum, & cæteram orbis noſtri ſementem terra non patitur. Interiora, indigenæ tenent (dediti ſimulacris: littora, Mahometani: quæ peſtis ante ducenteſimum circiter annum inuecta, per vim compulſis ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca maxime opportuna commercijs, occupauit. Ditio tota, complura in regna tribuitur, quæ recenſere hoc loco non eſt operæpretium. Sequeria igitur in ea loca delatus, cum Pedirenſi primum, dein cum Acenorum Rege pacem, & ſocietatem æquis legibus inijt: & eius rei monumento columnam in vtroque littore ſtatuit. Ab Somatra cum breui traiectu Malacam veniſſet, tentata prius per interpretem Mamudij alterius tyran

ni voluntate (is erat ex Arabia oriundus, & ſenſim collectis viribus, à Sionis ſeu Sabanni Rege, qui trans Gangem latisſime dominatur, per ſummam fraudem iniuriamque deſciuerat) Hieronymum Texeriam ab Emmanuele Rege legatum quam ornatisſimo comitatu in terram expoſuit. Ei freqūenter ab aulicis obuiam itum; & magnifice inſtrato impoſitus elephanto, ad regiam ingenti celebritate deducitur. Dein prolata munera, & litteræ Emmanuelis, Arabica lingua conſcriptæ. Societatem & commercium poſtulabat Emmanuel. & ſibi magnificum Malacenſis ducebat, ſecum ab Rege tam inclyto, ex vltimis terrarum finibus expeti fœdus. itaque peracto primæ ſalutationis officio, pax, & amicitia, magna partis vtriuſque voluntate conuenit. Sed hæc tam læta initia eundem videlicet exitum habuere, quem Calecutana ſub aduentum Vaſci Gammæ decem ante annis habuerant. Saraceni, & Arabes Malacæ negotiabantur: Luſitanis præter cauſam religionis, ob accepta inſuper ab eis incommoda, & ademptam maris poſſesſionem, infeſtisſimi. ij, quemadmodum antea Zamorinum, ſic tum Mamudium hunc, inſigni perfidia ac leuitate virum ex nefaria pſeudoprophetæ diſciplina, per coemptos pecunia calumniatores, ac præcipue præfectum vrbis quem vocant Bendaram, fictis criminibus in Luſitanos quam acerrime concitant. Gentem ab exrremo Occidente, omnium quæ ſub cœlo ſint, ſęuitia & rapacitate maxime deteſtabilem, exitio natam Orientis, quocunque ſeſe ſpecie ſocietatis inſinuent, ibi arce confeſtim ædificata, incolis acerbisſimæ ſeruitutis iugum imponere. Teſtes eius rei Cocinum, Cananorem, Armuziam, Sofalam citant. proinde, quod optimum eſt, alienis doctus euentis Rex pacem caueat inſidioſam, ac funeſtam; rebusque ſuis mature proſpiciat. non plus quinque latronum naues, valde imminuto & nautarum, & militum numero, intra ipſius præſidia & portum incluſas teneri: ſi paululum modo, in id quod eſt opus, animum & cogitationem intenderit; nullo prope certamine cunctos ita opprimi ac deleri poſſe, vt ne nuntius quidem cladis vllus omnino ſuperſit. Hiſce igitur, & aliis id genus argumentis, licet ius gentium, & fœderis religio non parum obſtaret; tamen improuidum viri fallacis animum, & ſuapte natura Chriſtianis infenſum, Arabes in ſuam ſententiam facile pertrahunt. Infandi

fandi ſceleris in præſentia talis ratio initur. Per ſummam officij ſimulationem tyrannus Sequeriam, & præcipuos ex eius comitatu ad conuiuium inuitat; ſuggeſtu præcelſo ad cęnaculi amplitudinem exſtructo, & pretioſis tapetibus ac periſtromatis adornato regium in morem, & quidem in ipſo littore, ſcilicet honoris cauſa, ne Luſitanus dux, in tanta peregrinorum colluuione, longius ab ſuis abſcedere cogeretur. ibi inter epulas incautum hoſpitem, comiteſque propalam trucidare, eodemque momento naues adoriri placuerat. Sequeria, quamuis ad eam diem conſulto pedem è naui non extuliſſet; tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hoſpitij ſuſpectam habere videretur; ſe ad feſtas dapes venturum promiſit. dein, coniurationis indicio ad eum delato (neque enim in vrbe deerant qui facinus improbarent) ſociorum hortatu, ſub ipſum conuiuij diem per internuntios morbum excuſat. Ea ſpe deluſus Mamudius, aliam fraudem, ijſdem architectis & ſuaſoribus, machinatur. Mos erat Malacæ, qui & in alijs emporijs; vt primus quiſque emptor ad vrbem acceſſiſſet; ita eum ante alios cum oneribus miſſum facere. Ea lex quoniam ſi obſeruaretur, Luſitanis qui recentes aderant, diutius erat in portu commorandum; oſtendit tyrannus, ſe, cum Emmanuelis, quem plurimi faceret; tum ipſius etiam Sequeriæ cauſa, qui ex tam longinqua regione veniſſet; extra ordinem aromata & merces exhibere Luſitanis decreſſe: veruntamen, quoniam id periniquo paſſuri ſint animo cæteri negotiatores; qui iamdudum onera præſtolentur; curandum eſſe vt quamprimum, & quanta maxima diligentia res tranſigatur. Ad certum diem quattuor ſeorſum locis quāplurimos Luſitanos cum ſcaphis præſto iubeat eſſe. mandaturum ſe, vt, quæ maxime cupiant, ab apothecæ curatoribus nulla mora interpoſita proferantur. Lætus ea conditione Sequeria, & gerendi negotij cauſa diſſimulatis iis quæ de conſpitatione cognorat; Mamudio, pro tam propenſa in Emmanuelem voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno claſſis lemborum aliquot ſilentio comparatur; & impoſitis ſagittariis, in occulta ſtatione poſt ſuburbanum promontorium collocatur. Vtimutis erat ex inſula Iaua, quem honoris vocabulo Raiam appellabant: ſecundum Regem opibus & clientelis longe princeps Malacenſis emporij. Huius filius, Patiacus no

mine, cui paucis illis diebus cum Lusitanis contracta familiaritas erat, conscendendi ad præfinitum diem pro amicitia nauem Sequeriæ cum aliquot armatis, & iugulandi repente ducis negotium suscipit. stationes præterea armatorum locis idoneis disponuntur, vt in Lusitanos, quique in vrbe versarentur, quiq; emendi causa scaphas ad littus appulissent, ex omnibus locis impetus fieret. simul etiam subornati, qui eo die, per speciem vendendi commeatus, ad Lusitanicas naues accederent; nauiumque custodes, ignaros imminentis exitij, distinerent. Edictum omnibus, vt nihil mouerent antequam è loco excelso editum fumo signum aspicerent. Ad eam vero significationem, & classis parata, subito ex insidiis in semiplenas inuaderet Christianorum naues; & cæteri pro sua quisque parte rem terra, marique impigre gererent. Vbi dicta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quam vt ad Emmanuelem nuntios aperti Malacensis commercij perferret; scaphas aliquot cum mercaturæ administris ad loca destinata dimittit. Ipse interim oblectandi animi causa, vt fit, latrunculorum lusu tempus terebat; cum Vtimutis Raiæ filius cum aliquot armatis per causam salutandi superuenit. Aduenienti, cum omisso ludo Sequeria prodiret obuiam officij causa; Quin tu, inquit ille, cœpta prosequeris? nam & apud nos quiddam haud absimile genus oblectamenti est; &, quibus potissimum rebus ab isto vestro discrepet; discere vehementer aueo. Cum Sequeria ad certamen ludicrum, moris amico gerendi causa reuertisset; interea Patiacus exspectans quam mox fumus attolleretur; varia sciscitando animum tegere: ac licet ab insita genti fallacia simulationem vultu egregie sustineret; tamen sensibus intimis e concepto scelere æstuabundus, modo residere, modo consurgere, tum sicæ manubrium identidem stringere. & is quidem, quamquam ad cędem paratus, pręclare sibi temperauit, quo minus præpropere consilia patefaceret. Non eadem cæteris patientia in præstolando fuit. Nam & qui venalem annonam ad naues admouerant, & qui in scaphas ex vrbe imminebant, per tumultum ac trepidationem, furiis instigantibus, non exspectato signo coorti ante tempus in Lusitanos irruunt: iamque pluribus locis, inscio Sequeria, cędes fiebat; cum nauta è summo carchesio & gestus eorum, qui cum gladiis aderant, speculatus, & rixa

& rixa eminus animaduersa, confestim ducem inclamat, Deũ, hominesque contestans paratam fraudem; mucrones in caput eius instare; Lusitanos ad vrbem circumuentos occidi. Ad eas voces quasi e profundo veterno excitus Sequeria, abiecto alueolo ferrum capit; idem comites, & nautæ faciunt. Sicarij, conscientia exanimati, in subiecta nauigia momento desiliunt. ille, missis propere ad littus armatis, qui suos laborantes protegerent, & ad naues festine reciperent; ad omnia prouidenda, quæ in tali re opus essent, extemplo discurrit. Et iam edito signo, lembi hostium ex alto aderant. id vbi Sequeriæ nuntiatum est; ne loco arcto & impedito repente oppressus, tormentorum vsum, quibus in tanta militum paucitate maxime nitebatur, amitteret, præcisis raptim anchoralibus, è portu se proripit; & obuiam hosti procedit. dein è tormentis æneis ferrea missilia horribili fragore contorquens, barbaros ita conterruit, vt ne tentato quidem certamine, velis, remisque sese in fugam præcipites dederint. ijs dissipatis, ad suorum reliquias colligendas in pristinam stationem reuertit. neque ausus deinde quisquam ei negotium facessere. In eo tumultu cęsi Lusitani ferme triginta; paulo plures im vincula abrepti. in quos ne grauius à tyranno consuleretur; ab vrbe quatienda, & ab incendiis nauium Sequeria sese continuit. Cæterum temperare non potuit, quominus Mamudio renuntiari iuberet, Lusitanos tam insignem tamque atrocem iniuriam, fauente Deo fœderum teste, propediem esse vindicaturos. in præsentia, quòd stata reuersionis tempestas adesset, quæ motio in ijs locis non nisi tertio quoque redit mense, ne apud consceleratos, & perfidos homines diutius ageret; velis in Occidentem datis, obuios aliquot barbarorum iuncos (onerariæ nauis id genus est) pretiosis mercibus refertos expugnat; tum nauibus duabus Cocinum missis, quæ de statu rerum Malacensium Prætorem Lusitanum docerent; ipse India, & Arabia ad dexteram relicta, Bonæ spei promontorium præteruectus, ingenti labore ad Tertias insulas, atque inde in Lusitaniam recta contendit. Et Sequerię quidem nauigatio hunc habuit exitum. Albuquercius interim valetudine recuperata, & refectis è Calecutana clade suorum animis; in id maxime operam dabat; vt, quæ contra ipsius existimationem ab iniquis ad Emmanuelem Regem delata essent;

re ipsa magis & factis, quam litteris aut oratione refelleret. In primis, ad Armuzianum bellum, quod ille iam diu coquebat; nauales copias, & omnia machinarum genera, quam acerrimo studio comparabat: ac breui, non die, non nocte intermissa cura, nauium vnius & viginti classem omnibus rebus instruxit. in eas Lusitanorum duo circiter millia, præter auxiliares, imposita. Dein oratoribus principum, & regulorum auditis, qui ad eum initio præturæ officij causa confluxerant, cum iis, quas dixi, copiis in conspectum oræ Decanæ prouehitur. parantique porro in Arabiam tendere; nec opinata spes commodi propioris affulsit. Goa est vrbs (cuius haud semel iam est mentio facta) in Ticuarino insula, quam, & ignobiles alias complures, angusto interfusum euripo efficit mare: illa quidem, & soli vbertate, & egregij portus amplitudine, & ædificiorum, incolarumque frequentia in primis Indiæ totius visenda. Ab ea non longe distat Onoris regnum: cuius regni paruã insulam, haud contemnenda tum classe obtinebat egregius virtute nauali dux, nomine Timoia. Is, tyranno Sabaio, cuius ante meminimus, & Mahometanis Goæ inquilinis cum aliis de causis erat infensus; tum ob auocatam illuc ab Onore, & Baticala, inclytis quondam emporiis, mercaturam. itaque & Saracenis, Aegyptiisque negotiatoribus Goam petentibus plurima damna inferebat; & coniuncta cum Lusitanis causa, miro quodam ardebat studio de Emmanuele Rege benemerendi. quocirca iamdudum Francisco Almeidæ suam operam enixe detulerat; & tum ab Albuquercio ad colloquium euocatus, confestim accurrit; atque inter cætera nuntiat, ab euerso Dabulo Sabaium prorsus implacabili in Lusitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis præmiis veteranos vndique milites contrahentem, ingenti machinarum omnis generis comparato iam numero, cum bellum primo quoque tempore Christianis inferre cogitaret; in ipso conatu rei aggrediendę letali morbo consumptum. Eius morte & multos è subiectis populis rebellasse; & finitimos Reges ad veteres vlciscendas iniurias repente coortos. hinc, Idalcanem filium, exiguo rerum vsu, vixdum locatum in solio, cum domesticis, tum externis bellis vehementer implicitum atque districtum teneri: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapso tyranni exercitu, intestinis præterea discordiis laborare. Pro certo

to se habere, si Albuquercius, omissa interim Armuzia, ad Goã recta contendat; fore, vt opportunam ad omnia insulam, & vrbem in primis opulentam, aut metu, aut armis in potestatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat captare gratiam videatur; semet, ni Lusitani reiiciant, cum suis omnibus copijs in partem laboris periculique venturum. Albuquercius, collaudata Timoiæ fide atque constantia, concilium vocat. Nemini spernenda res visa. quippe, Armuzianam expeditionem in alia tempora differri posse: Goæ potiundæ, si tam commoda præteruolet opportunitas; reuocari non posse. Cum hæc sententia magno cum assensu plerisque insedisset; Timoia, per speciem Armuziani belli, ad conscribendos in vicino milites dimissus, paulo post cum peditatu, & longis nauibus quattuordecim ornatissimis affuit. Sub eius aduentum, Albuquercius, mutata repente nauigatione, Goam peterent, magistris edixit. Cum in ipso ore portus in anchoris constitisset, Antonium Noroniam sororis filium, & Timoiam cum actuariis præmittit ad oppugnanda castella duo, ex vtraque parte aditus posita, quorum alterum in ipsa insula Panginum, alterum in continenti Bardesium appellabant. ijs felici euentu captis, cęsoque aut fugato præsidio, mittit qui oppidanis denuntient, si voluntate vrbem tradere, & Christianam clementiam, quàm vim experiri malint; se & legibus ipsorum passurum eos viuere; & tertiam partem tributi, quod tyranno pendere soleant, remissurum. sin minus; obsidionis mala, & omnem belli cladem exspectent. Goani, dissipatis fuga militibus, & absente Idalcane ad fines regni tuendos, iam antea trepidabant. Tum vero, non modo expugnatis arcibus territi, sed etiam benignitate promissorum illecti, pulsis aduersæ factionis hominibus, Albuquercium & Lusitanos ingenti gratulatione patentibus portis admittunt; eique, deditidnis insigne, claues oppidi, & arcis in qua erant ædes regiæ, porrigunt. Albuquercius, cataphracto equo summa omnium ordinum frequentia vrbem inuectus, Crucis vexillum pietatis causa pręferente quodam ex Dominicana familia, primum omnium, Deo immortali, partam sine cruore victoriã gratulatus, promissi fidem ciuibus egregie præstitit: vrbem, & arcem diligenter inspexit; grauique ante omnia edicto milites à præda, iniuriisque continuit. In naualibus, partim inchoatę,

partim

partim absolutæ varij generis naues inuentæ non paucæ. armamentarium, telis, tormentis æneis, sulphureo puluere, & omni apparatu bellico refertissimum. & in stabulo regio militares equi permulti, quos è Perside aduectos (nam India eiusmodi armentis caret) Malabarici, & Canarini, & Narsingæ Reges impenso parant pretio. Ad hæc, locandis publicis vectigalibus, tollendis ex insula latrociniis, & componendo ciuitatis statu, reliquum æstatis insumptum. Iam enim vrbem illam, Albuquercius, propter eximiam (vti diximus) agri bonitatem, & opportunitatem loci, (quod quasi cardo inter Cori promontorium, & Cambaiæ littus interiacet) ad continendas in officio cunctas eas nationes, caput ac sedem Indici imperij destinarat. Dum igitur componendis insistit rebus, ac potissimum conciliandis incolarum animis, haud ignarus vim ac metum, exclusa beneuolentia, malos diuturnitatis esse custodes; interea Idalcan, amissæ Goæ perculsus nuntio, pacem vel iniquis conditionibus cum hoste interno pariter & externo componit. dein, auctis maiorem in modum copiis, ad Goam extemplo contendit. Ducem habebat in castris, eximia rei militaris peritia, Camalcanem nomine. Hunc, ad tentandum æstuarij trãsitum, quo insula cingitur, cum expeditis octo millibus peditum, equitibus mille & quingentis præmittit. ipse cum cætero exercitu (ea erant equitum quinque, peditum plus quadraginta millia) tardius propter machinas, & impedimenta subsequitur. Camalcan, celeritate vsus, ad ipsum littus applicuit castra. Eius aduentu, præsertim quod Idalcan cum reliqua copiarum mole propediem affuturus nuntiabatur, magnus tota insula motus animorum est factus. Duo incolarum genera Goam habebant. inquilini alteri è secta Mahometana, qui dudum ex Arabia profecti, vt supra dictum est, magnam Africi, & Asiatici littoris partem insederant. alteri indigenæ, deorum inanium cultores. Illi, ab insito in Christianos odio, eiusdem superstitionis hominem, Sabaij filium, Regem expetebant: hi, metu ne deditæ sine sanguine vrbis pœnas postmodum luerent; eius flagitij turpitudinem & culpam redimere insigni aliquo promerito nitebantur. Ergo inter sese clam officiis in Camalcanem vtrique certare: omnia Albuquercij consilia (quoad possent) per occultos internuntios patefacere: ad transitum hostes

ſtes non hortari modo, ſed etiam in idipſum naues ex occaſio-
ne ſummittere: denique nulli rei deeſſe, quæ ad Idalcanis aut
placandam iram,aut gratiam ineundam facere videretur. Neq;
ad barbaros modo pertinebat hoc malum. ipſos etiam Luſita
nos quadam ex parte furor inuaſerat: atque vt ad Armuziam
nuper, ſic tum dementiæ & imperitiæ Prætorem accuſabant,
quod Idalcanis maxime abſentia fretus, vrbem tot tamque po
tentibus vndique nationibus cinctam, adeo parua manu inua-
dere eſſet auſus; & inanis gloriæ cupiditate,relictis non minus
quæſtuoſæ, quam honoratæ mercaturæ compendiis, Luſitani-
cas opes,& parta ad eam diem decora in apertum periculum te
mere conieciſſet. Albuquercio, in tantis rerum anguſtijs,tam
que multiplici diſcrimine, tamen neque animus, neque conſi-
lium ad omnia defuit. Ac Luſitanos quidem, quando animad-
uertendi non erat locus,admirabili quadam lenitate,ac patien
tia ſuſtentabat. Ex incolis, capita coniurationis, per ſpeciem
conſultandi in arcem euocatos (ii fuere amplius centum) re-
pente vinciri iusſit. Miracenum è principibus ciuitatis, quem
ille demerendi cauſa quadringenariæ cohorti præfecerat;inter
ceptis eius ad Camalcanem litteris, continuo ſtipatoribus ſui
corporis tradidit, ſparis,haud inuſitato mortis genere, fodien
dum. laqueo inſuper,aliquot è turba ſuſpenſi. cæteri ad incer
tos rerum euentus in vinculis adſeruati. Iam verò, ad arcen-
dum inſula Camalcanem, idoneis locis tormenta cum præſi-
diis collocata, propter Luſitanorum paucitatem, incolis neceſ
ſario admiſtis,quos quidem Albuquercius minime infidos,aut
ab ſe alienos exiſtimauerat. Subductis pręterea in tutum leuio
ribus nauigijs, ne hoſti ad tranſitum vſui forent; nobilibus trie
rarchis circumeundæ ſine intermisſione inſulæ negotium eſt
datum. Camalcan variis locis haud ſemel conatus traiicere,
cum tormentis vndique pelleretur; ad extremum ſilentio no-
ctis tempeſtatem nactus turbulentam ac pluuiam, cuiuſmodi
multæ per autumnum exiſtunt; ratibus peditatum; vitilibus
nauigiis,corio circunſutis,equitatum traiicere inſtituit. neque
ita difficilis tranſmisſio fuit, tenebrarum & imbrium iniuria,
proſpectus & ignium beneficio Luſitanis adempto. Ac nihilo-
minus inter tumultum aliquot abreptæ rates,cęſique ex hoſti-
bus,aut demerſi non pauci. Sed ingruenti omni ex parte multi
tudini

tudini vltra obsisti non potuit. Primi agminis ductor erat Zufolarinus, notæ audaciæ vir. is, cum duobus ferme partim equitum, partim peditum millibus, primum in sicco statuit signa; dein, cum iam dilucesceret, Camalcan illico subsequutus. iamque passim armati in terram exponebantur: & è stationibus incolæ, mutata repente fide, cum sese ad hostem adiungerent; Lusitani ab suis deserti effusa fuga vrbem vndique repetebant. cæterum ne ibi quidem tuto consistere licuit. oppidani conspectis intra insulam Idalcanis insignibus, in Lusitanos tota vrbe dispersos adeo vehementer se intulere; vix vt illis in arcem cõfugiendi spatium fuerit. eodem ij etiam qui mare tenebant, saluis nauibus, tormentisque recepere sese. Interea Camalcan cum cæteris copijs per otium transgressus, ad duas arbores (ita locum appellant) haud longe ab vrbe consedit. Atque vt receptæ Goæ decus Idalcani præriperet; per Lusitanum exsulem Ioannem Machiadum, qui specie desertoris apud Idalcanem stipendia faciebat, Albuquercio pacis conditiones obtulit; magnopere suadens, vt appropinquante iam hyeme, tam arctis commeatibus, tanto inferioribus copiis, ante Idalcanis aduentum vrbe excedere, quam belli fortunam temerario ausu periclitari mallet. Haud inania proponebantur: & cum aliæ multæ Albuquercium difficultates angebant; tum nihil magis, quam hyemis imminentis incommodum: quod à Maio mense, qui tum agebatur, ad vsque Septembrẽ, in Oceano Indico sęuissimi turbines, ac fędissimæ existunt procellæ: quarum impetu fauces Goani portus, aggestis arenę cumulis, per eos dies ita obstruuntur, vix vt minoribus nauigiis, & magno cum labore trãsitus pateat. Ac nihilominus, Albuquercius, cum tanta rerum ac temporum iniquitate premeretur, existimationis ac dignitatis rationem antiquissimam duxit. Idalcanem exspectare; oppugnationem, quoad posset, sustinere; & vbi demum cedere necessitas coegisset, in ipso portu inuitis hostibus hyemare constituit. Camalcan, Albuquercij pertinaciam demiratus, experiendi magis vires causa, quam certa victoriæ spe, machinis nõdum aduectis, multifariam Lusitanos aggreditur. à quibus cũ egregie propugnantibus, haud sine detrimento recederet; interea cum vniuerso exercitu bellicoque instrumento Idalcan affuit, omnemque late regionem tabernaculis occupauit. De

sertis

ſertis propter paucitatem noſtrorum Pangino, & Bardeſio caſtellis, præſidia cum tormentis impoſuit. Dein, cognita Luſitanorum peruicacia, vt rem quam minimo ſuo damno conficeret; intercluſo vndique exitu, veluti indagine cinctos, fame ac deſperatione compellere ad deditionem decreuit. id quo facilius adſequeretur; miſſo caduceatore ſimulatam pacem offerebat obſesſis. ipſe, dum de conditionibus agitur, paulo infra vrbem, quà in anguſtias cogitur æſtuarium, multa ſaburra grauatam onerariam ad inſtar molis demergit, dein, cum alteram eodem modo ſupprimere maturaſſet, animaduerſo periculo trepidi nautæ rem ad Albuquercium deferunt. conſilium habetur extemplo. neque vlli dubium fuit, quin proxima nocte priuſquam plane interſeptus euripus eſſet, ſeſe ex letalibus ijs cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in ſpeciem relictis, quarta vigilia ex arce ſenſim excedunt. neque tamen licuit fallere intentos ad cuncta oppidanos. fugam ignis maxime prodidit, armamentario iniectus. Ergo confeſtim in abeuntes ex vrbe fit impetus; & Albuquercius cum agmen cogeret, equo ſuffoſſo vix tutum ad naues receptum habuit: inde, ſublatis per magnam trepidationem anchoris, cum vndique tela volitarent, præmisſi qui tranſitum diligenter inſpicerent: ac vix iam ſingulas anguſtiæ capiebant naues. itaque ægre admodum traducta claſsis, remotiorem ab vrbe locum hybernis cepit. Hoc defunctos diſcrimine tam graui, alia deinceps atque alia incommoda Luſitanos excipiunt. primum ipſa loci natura, multiplici & anguloſo littorum flexu; vt inter nauigandum, quotieſcunque res id exigeret, aperta iaculatoribus identidem præberent latera. dein adempta facultas aquandi, omnibus circa ab hoſte inſesſis: vt ex ipſo æſtuario, hyemalibus pluuiis non nihil temperata ſalſugine, amaros latices, & lutulentos haurire ſitis intoleranda compelleret. omnis denique commeatus tanta paulatim inopia premi cœpti, regiis equis quos in fruſta diſſectos ſale condierant, quamuis accurata diſpenſatione conſumptis; vt vulgo mures, & putria animalia, pro cibo nautis ac militibus eſſent: quidam etiam, detracta ſcriniis coria, cacabis vtcunque mollita commanducare niterentur. Inde vagari pasſim morbi: & ſquallentia tabe ac macie corpora, miſerandum in modum abſumi. Sed cum tot vndique inſtarent

rent mala, nihil tamen æque Lusitanos vrgebat, ac disposita in vtroque castello, de quibus antea demonstrauimus, maiora tormenta: ea cum à fronte, à latere, à tergo pene assidue nostros impeterent; maximo incommodo captam relinquere stationem, & latebras mutare subinde cogebant. Aduersus eam perniciem Albuquercius aliquid ex Lusitana consuetudine audendum ratus; consilium cepit prima specie temerarium, & anceps; cæterum exitu patuit, extremis in rebus fortissimos quosque conatus esse tutissimos. Valido præsidio Idalcanis ambo castella tenebantur. sed tanta barbarorum ab secundis rebus erat negligentia, quod à Lusitanis fame ac lue dira pene confectis, deditionem in singula momenta exspectarent; vt non vigiliarum ordo, non stationum locus, aut numerus teneretur. Soluti ac securi milites, quasi nihil omnino timendum esset, somno & perpotationibus tempus terebant. Ea socordia satis comperta, Albuquercius, acerrimos viros ex vniuersa classe trecentos deligit. hos, & sua sponte incensos cupiditate vindictæ, & magnis insuper pollicitationibus incitatos, bifariam diuidit, cumque egregijs ducibus noctu diuersos ad vtrumque castellum dimittit. Profecti silenti agmine, cuncta neglecta & soluta, custodes ante vallum inermes, ac sopitos inueniunt. Cum hisce tam imparatis, ac nihil tale opinantibus, ab Lusitano ex vltima desperatione feroci, multis simul partibus prælium initum. Indi repentino tumultu attoniti, & ignari quid esset, velut alienata mente passim cęduntur: pauci captis armis resistunt. Sed iis quoque momento dissipatis, intra vallum & portas prælium infertur. neque vltra sustineri Lusitana vis potuit. in fugam auersi hostes: & memorabili ausu ab obsessis ac circumuentis vna nocte duo castella expugnata: machinæque ac tormenta (quam vnam Lusitani adamarant prædam) raptim ad naues auecta. Quo tam insigni facinore ictus Idalcan, veritusque ne tale quidpiam in suum ipsius caput Lusitani consciscerent; tabernaculum ab vrbe dicitur lõgius transtulisse. Post hæc, ab hoste, malleoli, & aridi virgultorum fasces oleo resinaque persusi, ratibus imponuntur, quos igne concepto in Christianam classem æstu secundo repente dimitterent. Ea re per exploratores cognita, Albuquercius anteuertit; vltroque ipse ad eam inflammandam materiam idoneos viros ad vrbem oc-

culte

culte summisit. subiére quam maxime surdo remigio: veruntamen intentioribus iam vigilijs sensit aduentum barbarus: & cum aliquot actuariis confestim occūrrit. ibi sæuissimo contracto certamine, cum hostis multitudine superarer; Antonio Noroniæ, crus læuum sagitta transfigitur, quo ex vulnere paucis diebus exspirauit. Is casus Albuquercium grauissime pērcūlit; non domestici tantum incommodi causa, verum publici quoque damni, quod eximia spe summæ virtutis adolescētem, ac singularibus animi & corporis præditum ornamentis, Emmanuele approbante, successorem sibi in eo imperio designauerat. Neque tamen incruentum fuit hostibus prælium: multo plures ex ijs, quam è nostris desiderati. & nisi mors Noroniæ interuenisset, Lusitani egregie vicerant. Inde, vitandis vtrinque insidiis aliquot dies per summas Lusitanorum ærumnas exacti. iamque magno eorum gaudio ver appetebat: marique nondum plane aperto, sæua necéssitas, & extrema rerum omnium inopia, nostros ad profectionem adégit. aliquot nauigia in transitu amissa. reliqua clasis cum denique in altum euasisset; egri, quorum erat ingens multitudo, in Anchedíuam insulam deportati; vt ibi desiderato cibo, potuque, & insuper amænitate loci, & cœli clementia sese reficerent. Albuquercius Cananorem delatus, instaurandæ institit classi: dein Calecutanę opis fiducia, & adempti Cocinensis regni dolore tumultuantem denuo Naubeadoræ propinquum; celeriter eo profectus, cęsis aut fugatis Zamorini auxiliis, mature compescuit, Regemque socium solicitudine liberauit. Per eosdem dies Narsíngæ Rex ingenti exercitu comparato, præcipuam Sabaij ditionis vrbem Taracólum aggreditur. Ad eam tuendam Idálcan sine mora profectus; armatorum nouem millia Goæ reliquerat; nouis munitionibus, quod mœnium infirmitati diffíderet, circa vrbem intenta cura perductis. Et Albuquercio, de Goa repetenda asſidue cogitanti, quod in ea re dignitas, & existimatio Lusitanici nominis ageretur; noua clasis è Lusitania decem nauium cum eximio flore nobilitatis ac iuuentutis in tempore superuenit. His auctus copiis, purgato exercitu misſione turbulentorum, nauibus triginta quattuor, in quibus erant bellatores egregij Lusitani mille quingenti, & Malabáres auxiliares trecenti, magno & erecto animo ad Ónorem rediit. ibi cogni-

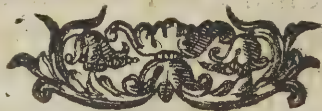
to rei Goanæ ſtatu ab Timoia, quem propter loci vicinitatem nihil ferme latebat; tres ab illo naues inſuper accipit; eumq; denuo ad conducendos mercede milites proficiſci iubet. ipſe cum ijs quas habebat copiis interea rem aggredi ſtatuit. omnino ingentis erat audaciæ, non exſpectatis auxiliis, tam exili apparatu vrbem & operibus, & præſidiis adeo munitam inuadere. Sed ſi vnquam aliàs, tum vtiq; fortibus cęptis affuit Deus. quandóquidem tantus è prioris belli memoria terror non oppidanos modo, verum etiam externos inuaſit; vt licet ab omnibus rebus eſſent paratiſsimi, tamen præ metu vix mente animoque conſtarent. Duo primum caſtella, ſub ipſum claſsis introitum, à cuſtodibus, Luſitanicum horrentibus ferrum, extemplo deſerta. Inde Albuquercius, directis in frontem ex vrbe tormentis nequaquam exterritus, deſcenſione facta, multis ſimul partibus oppidum oppugnat. neque ita magno certamine ſuperatis munitionibus, cum intra mœnia ſeſe Mahometani reciperent; permiſti refugientibus Luſitani pariter irruunt: & omnibus viis armatos iuxta & inermes cędunt. Atrox maxime prælium ad arcem fuit, dum fideles aliquot ex Idalcánis familia, regias ædes pertinaci tuentur pugna. ſed iis demum in veſtigio trucidatis, turpem in fugam cæteri omnes effúſi: alij ex muris pauidi ſeſe præcipitant; alij ad aquas compulſi vel obtruncantur in littore; vel degrauantibus lóricis, vulneribusque merguntur. maxima pars per agros inſula tota diſperſi. ita Albuquercius incredibili felicitate rurſus vrbe potitur VII. Kal. Decembris, quo die Diuæ Catharinæ ſacra natalitia celebrantur. Finito iam prælio, cum tribus peditum millibus Timoia ſuperuenit; ſerius omnino, ſi rem confectam ſpectes; cæterum ipſius victoriæ celeritas (non plus ſex horis pugnatum eſt) ſocium ab omni vel negligentiæ, vel perfidię crimine vindicauit. quod equidem diuinitus crediderim factum, ne ſcilicet è Chriſtiana victoria, & ſingulari Dei beneficio parta, quicquam ethnicus homo ſibi decerperet. Dimiſsi dein circum inſulam equites, ad Mahometanos è latebris eruendos, magnam denuo ſtragem dedere. Ita, varijs cladibus abſumpta ſeptem circiter hoſtium millia. è Luſitanis, quod credi vix poſsit, deſiderati non amplius quadraginta. Poſt hæc, Albuquercius ad firmandum Emmanuelis nomine imperium toto pectore incubuit. ac primum,

defe-

defectionis auctoribus, exsilio & bonorum proscriptione damnatis, perfidæ ciuitati ex ipsamet Idalcanis formula vectigal indixit. dein, ad sobolem in vsum militiæ propagandam, sacro fonte expiatas Indicas puellas cum Lusitanis in matrimonio collocabat, fouebatque omni genere caritatis: tum aduersus imminentis belli pericula refecti celeriter muri turresque, & arx ipsa nouis propugnaculis aucta. In id opus dum idolorum fana, & sepulcra ethnicorum, & alia ædificia diruuntur; in domus cuiusdam parietinis æneum Crucis, pendente Christo, simulacrum apparuit: euid enti plane argumento, in ijs olim regionibus non modo Christianam fidem, sed cum ea salutarem quoque vsum imaginum (quem recentes isti scilicet pietatis antiquæ assertores ac diuinæ voluntatis interpretes funditus extirpare conantur) ex Apostolica traditione viguisse. magnum vero Albuquetcius, & boni omnes inde gaudium percepere, præsagientibus animis, eam vrbem ecclesiamque principem Indicæ religionis aliquando futuram. itaque signum illico purgatum, nec sine lacrymis, & cum solenni pompa & apparatu, pro ea quæ tum suppetebat copia, exstructo nuper Christianorum templo illatum à sacerdotibus: atque ad Emmanuelem deinde, talium rerum plus multo, quam auri gemmarumq; sitientem, muneris amplissimi loco transmissum est. Neque huic tantum signo acceptam eam victoriam Lusitani ferebant; quod eius ope quodammodo introducti in vrbem fuisse viderentur; sed etiam Diui Iacobi Apostoli Hispaniarum præsidis euidenti auxilio: quod amissa iterum Goa barbari sine fine requirerent, quisnam esset egregius ille dux, punicea cruce, & fulgentibus armis insignis, qui tantam edidisset stragem, ac Mahometanas phalanges Christianorum paucitati cedere coegisset. Neque Albuquercius, cœlestis promeriti sese immemorem ostēdit. siquidem, pietatis causa, inclusum vermiculati operis auro scipionem cum capulo ex pyropis & margaritis; & bombycinum petasum addito aureo gemmatoque conchilio; itemq; pertusos in linea globos aureos (ea peregrinantis olim Apostoli insignia sunt) in Palmulano Iacobeæ militiæ contubernio (qui locus Olisiponensis agri notissimus est) poni iussit. ac deinde moriens, Compostelllano eiusdem Apostoli templo terræ Callaicæ, pensilem ingentis formæ lychnuchum argenteum

cum perpetui luminis alimento legauit. Circa id tempus, quo hæc in India gesta sunt, Emmanuel duodecim fratres Cæruleos (vt appellant) è Lusitania in Congum vnà cum architectis, & fabris, & splendido sacrorum apparatu, & liberali viatico desti nauit: vt nouum templum vero Deo exstruerent, ornarentq;: & erudiendis porro ad pietatem incolis, & augendæ per baptismum Ecclesiæ sedulo insisterent. Princeps eius legationis ex eadem familia fuit Ioannes Marianus, insigni virtute ac pietate vir. Omnes ab Alphonso Rege sanctissimo perquam benigne, & honorifice accepti. Eodemque Rege vel in primis adiuuante, per aliquot deinceps annos in catholica religione promouenda egregie operam posuere. Cumque ex facta diuini verbi semente aliæ subinde atq; aliæ segetes ad messem inalbescerent; supplementum in easdem regiones ab Emmanuele sępius deinde submissum est.

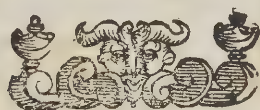
Libri Quarti Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM, LIBER QVINTVS.

ECEPTA vrbe Goa, prouiſiſque ijs quæ ad inſulam retinendam maxime neceſſaria videbâtur; Albuquercium, quippe qui ſpe & magnitudine animi plura in dies & maiora conciperet, variæ ſimul torquebant curæ. Cauendum erat in primis, ne tot vndiq; circumfuſæ nationes, nimium lætis Chriſtianorum ſucceſſibus, ac tantæ creſcentis in medio molis metu compulſæ, poſitis inteſtinis inimicitijs, contra communem hoſtem arma vireſque coniungerent. Occurrendum Zamorini, & Saracenorum conſiliis artibuſque, intento ſemper animo in perniciem Chriſtiani nominis excubantium. Conſulendum præterea Luſitanis ad Socotoram, in agro male pacato, inter infida ſemper, & effera incolarum ingenia deſtitu

tis. Pungebat insuper animum, iniuriæ Malacensis atrocitas, & popularium salus è Sequeriæ comitatu, qui à Mahometanis admodum sæua custodia tenebantur; erantque nonnulli ex ijs de Albuquercio priuatim optime meriti. Iam, de Arabico freto obsidendo, ac Mecana, & Aegyptia tollenda nauigatione, haud leuis erat solicitudo. sed ante omnia, ingentis spiritus virum, Armuziani belli corrupta victoria, & amissæ tam opportunæ, ac munitæ arcis dolor angebat. Cum hæc igitur, & alia multa vndique instarent; in præsentia, contra Calecutanam fraudem, insidiasque, Malabaricum littus intentiore custodia, & maioribus copiis placuit obtineri. Porrò ad aliarum gentium vim, & consilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim exterrendos multitudinis animos, Albuquercius, orientalium Regum, aut populorum legatis, qui Goæ bis captæ fama vndique exciti, ad Prætorem, vt fit, seu ficte, seu ex animo gratulandi causa conuenerant: ea grauitate simul & moderatione cum aures, tum responsa dedit, haud inepto artificio magnificæ cuiusdam ostentationis adhibito; vt incertum in omnium existimatione relinqueret, plus ne Lusitanæ iustitiæ fideique, an opibus ac maiestati iure tribuendum putarent. Ad hæc, Iacobo Fernando Pacensi, quem vulgi sermone Beianum vocabant, cũ nauibus tribus in Socotoram misso, arcem ab Acunia conditam, quando ea tanti non esset, deducto præsidio diruendam, & solo æquandam curauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacensi, Armuziana, & Arabica expeditionibus, quam capesseret potissimum ac primum. Ea quoque dubitatio exempta recentibus è Lusitania litteris: quibus aperte iubebatur Albuquercius classe in Arabiam proficisci; & Adeni regulum aut voluntate, aut armis ad Emmanuelem adiungere: id si minus processisset; tum idoneo quopiam loco arcem ædificare; quæ Mahometanis classibus omnino transitum intercluderet. Igitur, nauibus vigintitribus celeriter instructis, & imposito milite (ij fuere Lusitani octingenti, sexcenti Malabares) mare rubrum, sicut imperatum erat ab Rege, petere intendit. Neque ita multum processerat; cum ab Occidente, & à Septentrionibus aduersi præter exspectationem obstitere venti. quibuscum aliquandiu frustra luctatus Albuquercius, ad extremum, ne cum aperto salutis discrimine tempus & operam perderet; de minorum ducũ

sententia,

ſententia, quod iidem flatus in Orientem, ac Meridiem erant ſecundi, ad vlciſcendum Mamudij ſcelus atque perfidiam, & eripiendos è ſeruitute Luſitanos, retro ad Malacam vela fieri iusſit. & eodem ferme quo Sequeria curſu ad Somatram appulit primum. Inde renouata cum Pedirenſi, & Paceno regulis amicitia; dum ad Sincapuranum prouehitur fretum; aliquot barbarorum naues haud leui certamine expugnat. Qua in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehebatur quadam è nauibus ijs Naodabeguea Malacenſis, vnus ex eorum numero, qui nuper in Sequeriæ exitium conſpirauerant. is in itinere oppreſſus ab Luſitanis, cum egregie dimicans aliquandiu reſtitiſſet; multis demum confoſſus ictibus ita corruit; vt è patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox, inter ſpoliandum corpus, vt primum detracta eius brachio eſt aurea armilla; (mirum dictu) tanquam vaſe confracto, ita ſeſe cum anima vniuerſus repente ſanguis effudit: cuius rei ſtupore defixi Luſitani, cum de captiuis cauſam quæſijſſent; cognouere inclusum eſſe in armilla os animalis cuiuſdam Sionij (Cabim incolæ appellant) cuius, in ſiſtendo ſanguine virtus efficacisſima ſit. id ipſum os deinde cum in Luſitaniam deuehendum eſſet, vna cum pretioſis alijs rebus naufragio periit. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris pœnas acerba perſoluit morte. quo quaſi quodam totius belli proludio lætus Albuquercius, Malacam recta contendit. Ad eum rumorem Mamudius armatorum copias, & maximam tormentorum vim, vulgata iam arte, ſummo ſtudio comparauerat, mediocris fere magnitudinis: vnum etiam ingentis habebat formæ, ab Zamorino per eos dies dono ſibi tranſmiſſum. Verſabatur eodem tempore Malacæ Panenſium regulus, cui Mamudius filiam paulo ante deſponderat: ædificata in vſum nuptiarum ambulatoria domo perampla, rotis triginta ſubditis, vt in ea elephantis iuncta, & aulæis ac periſtromatis adornata, cum ſolenni tripudio cantibusque comeſſabundi principes tota vrbe veherentur. Albuquercius ad Malacam anchoris iactis; primum omnium inſtitoribus & nauarchis variarum nationũ, inſolitæ claſsis metu perterritis, & parantibus fugam, circummiſſo nauigio metum omnem ademit: ſeſe nullius in damnum iniuriamve, ſed ad ſuorum ſalutem, qui Malacæ vincti per frau-

dem tenerentur, eò aduenisse. ij ni bona fide sibi à Mamudio restituantur; tum suum ius persecuturum armis: neque sibi esse in animo quenquam eodem illigare bello. spectatores duntaxat otiosos alieni periculi sese præberent: ac peracta demum re, virtuti Lusitanicæ testimonium apud suos quisque Reges ex fide tribuerent. Hoc officio ac denuntiatione conciliati Lusitanis fere omnium animi eo facilius, quòd præter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam admissi, priuatis etiam de caussis erant infensi tyranno plerique. Postridie Mamudius, ab innata fallacia, per speciem amicitiæ ad Albuquercium mittit Bandonium quendam è proceribus, salutandi causa, & simul quærendi quas potissimum merces ex eo emporio cuperet: eni xe curaturum Mamudium, vt Lusitani Regis, & procuratorum eius præcipuam ab se rationem habitam esse appareret. Ad ea Albuquercius; nullas in præsentia merces nominatim expetere sese: captiuos tantum, quæque per fraudem ablata Sequeriæ sint, à Malacensi reposcere. vbi ea sine dolo malo receperit; tum de commercij conditionibus, si ita videatur, acturos. Hoc accepto responso tyrannus, quod eo tempore aberat classis, in eius aduentum variis artibus rem differre decreuit, quo simul ab tergo & à fronte, nihil tale suspicantes Lusitanos opprimeret. ita, præteriti sceleris culpam in alios transferendo; captiuos è custodia elapsos causando, aliisque super alia mendaciis de more eludebat. inter hæc, Albuquercium, fraudis haud ignarum, anceps cura agitare. nolle impunitam tyranni perfidiam: nolle exacerbatam rursus amentiam: ne, aut ex dilatione ac lenitate hosti fiducia cresceret; aut ex damno ac dolore, barbara immanitas in captiuos innoxios, carissima sibi capita, deſæuiret. stat sententia, præsertim id ipsum captiuis clam per codicillos hortantibus; quoniam expostulando nihil proficeretur, malitiam ac peruicaciam ferro igníque subigere. Nec mora. ducentos fere mittit armatos, qui diuersis vrbis locis incendium excitent. Eo incendio, nam & ventus, & materia ipsa adiuuabat, tecta oppidi, & negotiatorum apothecæ aliquot momento consumptæ. cumque porrò vagaretur flamma, consternati ciues, Mamudij opem frequentes implorant. ille metu maloque coactus, extemplo captiuos ad Prætoriam sistit incolumes: tarditatem purgans; oransque Albuquercium ignes pa-

tiatur

tiatur extingui; & secum haud iniquis legibus pacem ac societatem instituat. Albuquercius ingenti lætitia suos recepit, ex quotidiano mortis metu ac miserrima seruitute, in pristinam dignitatem ac libertatem assertos: & in eorum gratiam, sæuientes flammas ab incolis cohiberi permisit. dein, quod ad commercium & amicitiam attineret, ita respondit: Locum in vrbe confestim sibi Mamudius attribueret ad ædes ac diuersorium firmo opere aduersus tempestatum, & incolarum iniurias exstruendum: cuiusmodi aliquot iam Rex Emmanuel haberet in India. Ablatas per tumultum Sequeriæ res (ni eæ comparerent) æqua æstimatione rependeret. æquum præterea censebat, impensas ab eo pręstari, classem in vtramq; factas à Lusitanis, quandoquidem illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret. Hæ pacis leges ab Albuquercio dictæ: ac, si minus placerent, legati vltra vetiti ad naues redire. Mamudius, tam acri denunciatione perculsus, concilium cogit. ibi, simul ira metuque sententias variante, diu multumque certatum est. magna pars, & prudentissimus fere quisque, fauere otio: & palam hortari, ad periculosi belli aleam quamuis magno auri pondere redimendam. Alij contra, & Regis Mamudij dignitate, & Malacensis nominis gloria indignum affirmare; si ad vnius ignoti aduenæ fremitum, ac tantuli exercitus terrorem, quantus ea classe vehi possit; per speciem societatis atque commercij, teterrimæ seruitutis iugum scientes ac volentes accipiant. Huius sententiæ principes atque auctores erant, præferuido ingenio adolescentes regij duo, Panensis gener, & filius Alodinus. atque horum vel auctoritate, vel gratia res pene inuito Mamudio ad bellum inclinauit: intentioreque inde cura ad arcendam vim omnia apparari à barbaris cępta. & Albuquercius, cognita re, in diem tertium, qui patrono Hispaniarum Iacobo Apostolo erat sacer, oppugnationem suis edixit. Malaca vrbs, ad maritimas commoditates, littore plano, in longitudinem vnius ferme leucæ porrigitur. Hanc secat amnis ex interiore Asia defluens, in quem plus minusve, pro variis Lunæ momentis, exæstuat mare. idemque ponte iunctus egregio, vtramque partem oppidi peruiam facit. Tecta, Indico more, lignea, foliis & frondibus arcent pluuias. neque tum vrbem vlli aut muri, aut fossæ cingebant. populus ipse bellica

laude,

laude, vt apud eas gentes, insignis (& erat eo tempore ingens multitudo) sua latera, more Spartano, pro mœnibus ac propugnaculis gloriabantur esse. Tantum Mamudius ad loca maxime periculosa tumultuarias munitiones raptim obiecerat. & cum alias vrbis partes aditusque, tum vero pontem ipsum magno tormentorum apparatu, præsidiisque firmarat. Hisce ita prouisis, filio, ac genero, vt omnia circunspicientes ad subita occurrerent, expedita armatorum aliquot millia sub signis attribuit. ipse sibi cum turritis elephantis, ad hostium terrorem, subsidiarias cohortes, & reliquum robur iuuentutis deposcit. Vtimutis Raia, licet in speciem tyranno suam operam, & copias enixe deferret; tamen partim occulto in eum incensus odio, partim in omnes rerum euentus incolumitati suæ prospiciens, per fideles internuntios clam sibi, suisque pacem ac veniam à Lusitano impetrauit. Albuquercius, non sine causa lætus tanto auxilio in tempore hostibus dempto, ad contemplandam loci naturam, & exploranda tyranni consilia totus incubuit. breuique comperit, maximum vrbis firmamentum in ipso ponte constare; quod arcis instar, in omnes partes aditum, & prospectum haberet: eoque si potitus foret, non modo opportunam ad omnia stationem ibi collocari posse; verum etiā dirimi barbaris auxilij mutui societatem, qua, vt quisque locus maxime premeretur; ex composito inter se vti decreuerant. Vt igitur Apostoli natalis illuxit dies; Lusitani clamore sublato Sanctum Iacobum ingeminant: ac volitantibus vndique globis, cum pene obruerentur; tamen talium periculorum assuetudine intrepidi bipartito in terram exscendūt. Quę pars vrbis, regiam, & Mahometanum habebat delubrum, ea cum robustis cohortibus Ioanni Limæ expugnanda tribuitur: Albuquercius, frequentiorem alteram vrbis partem ipse cum suis inuasit; condicto prius, vt hostibus vtrinque summotis, illico ad pontem omnes accurrerent. eodem scaphas aduerso flnmine cum tormentis militibusque submisit, vt simul omnia circa hosti infesta redderent; & ad nostros, vbi res id exigeret, recipiendos præsto essent. Lima, descensione facta, dum ad pontem festinat, in Alodini copias incidit. vixdum cum iis initum erat certamen; cum à tergo repente Mamudius institit. is turrito ac phalerato cum propugnatoribus aliquot elephanto

phanto in prima acie vehebatur; alij duo eodem ornatu præibant: tum reliquum ſequebatur agmen. Noſtri, ancipiti circumuenti malo, fortem ac præſentem nihilominus animum in re ſubita præſtitere. Lima, iusſis interim cæteris Alodino reſiſtere, ipſe Mamudio cum manu fortisſimorum iuuenum pleno gradu obuiam vadit. & arte contra vim vſus, patefacta repente acie, aduerſos elephantos in medium accipit: ac pilis certatim in eorum latera ac terga coniectis, cum ex propinquo cuncta inhæſiſſent; conſternatus ante omnes regius elephas rectorem excuſſum proculcat. inde conuerſi cæteri curſu præcipiti in ſuos ruunt; editaque late ſtrage, non modo turbant ordines, verum etiam in fugam auertunt. Mamudius, periculo animaduerſo, confeſtim è turre deſiliit; acceptoque iam vulnere, ſuorum concurſu, receptus in tutum eſt. neque alterius agminis impresſionem Alodinus vltra ſuſtinuit; & ex diuerſo iam Albuquercius ingenti certamine pontem occuparat. quo, cum ex compoſito cuncti aduolaſſent; partem alteram pontis, materia, doliisque, & aggere muniunt: alteram cum peræque firmare niterentur, venenatis è proximo ſagittis, & asſiduo barbarorum incurſu prohibiti ſunt. iamque longa inedia, & lasſitudine ſimul æſtuque fatigati, cum à prima luce in pomeridianum tempus acerrime depugnaſſent; vix arma ſuſtinebant. Itaque Albuquercius ſat eo die periclitatus hoſtium vires, neque parum ſe profeciſſe ratus ad vniuerſæ victoriæ ſpem; conſilio ſtatim habito, receptui canit. ac ſimul peractas magno labore munitiones, ne hoſtibus forent vſui, ſuccendi iubet. quo incendio coniuncta quoque ponti ædificia, & mercatorum aliquot apothecæ; & ornatisſimæ, de quibus antea demonſtrauimus, nuptiales Regum ædes arſere. Magnus Malacenſium numerus eo die deſideratus, & e noſtris interfecti aliquot, complures vulnerati ſunt. Regulus Panis, Luſitanica ferocia exterritus, & rei Malacenſi diffidens; per cauſam adducendi noua auxilia, relicto ſocero & ſponſa, in patriam diſcesſit, neque poſtea rediit. Mamudius, quamquam aduerſa ictus pugna, tamen omiſſa pacis mentione, vallum, & ſtationes ad loca idonea duplicat; pontemque præſertim, valido præſidio firmat. Viam inſuper latam, qua in vrbem intimam, ædesque regias, ac Mahometis fanum, Luſitano patebat introitus; veneno infectis

tribulis

tribulis occulte conspergit; actosque sub terram cuniculos, certam in hostium perniciem, sulphureo complet puluere. At Albuquercius, ex eo prælio ingenti fiducia concepta, dies paucos reficiendo milite, & sauciis curandis insumpsit. interea cel sioris formæ iuncum, obiectis extrinsecus culcitris atque centonibus, ad hostiles ictus molliter excipiendos, omni telorum armorumque genere diligenter instruebat. id opus vbi absolutum est, eximiæ fortitudinis dux Antonius Abreus cum promptissimis Lusitanis impositus. & obseruato nouilunio, cum plenissimus maris æstus accedit, nequicquam prohibere conantibus barbaris, iuncus ad pontem applicitus est. & Albuquercius per media hostium iacula cum cæteris copiis in terram egressus, viamque latam, de qua diximus, petens, ad manifestum vtique ruebat exitium. siquidem ad viæ caput Mamudius cum exercitu multiplicatis in arcto ordinibus stabat; vt cum primum spatia viæ nostri occupassent, cuniculis inijceret ignem; ac dissiliente solo, & erumpentibus vndique flammis, gratissimum è fędo Christianorum interitu spectaculum mente oculisque perciperet. Sed plane singulari Dei benignitate fraudis indicio per conscios ad Albuquercium delato, nostri modica declinatione in hostium latus ex ttansuerso impetum faciunt. Anceps aliquandiu fuit certamen, dum in angustiis conferti se se barbari opponunt; proque aris ac focis & ipsi acerrime dimicant; & è fenestris ac tectis pro sua parte adiuuat imbellis multitudo. sed ad extremum, redintegrato clamore cum Lusitani gradum acrius intulissent, cessere primum loco barbari; dein prorsus terga vertere. & eodem impetu fanum, cęsis pulsisve custodibus, ab Lusitano occupatum est. Inde, relictis ad fani tutelam armatis, Albuquercius ab insequendis hostibus metu insidiarum abstinuit. cæterum in primis de ponte solicitus, ne transitum subsidiis Malacensium daret; eo celeriter aduolat, & deiecto iam præsidio, expugnatum ab Abreo magna omnium lætitia reperit; expositaque ferramenta, & cæterum muniendi apparatum, quem è superiore prælio explorata loci natura per eos dies accurate prouiderat. itaque collocatis ad vtrumque cornu stationibus, velisque nauium supra caput obductis, quæ simul leuiora hostium iacula, sagittasque, simul radios flagrantissimi solis arcerent; totum eum diem in

ponte

ponte muniendo consumpsit. & ex vtraque parte vallum, & cupas inter se reuinctas constituit ingesta gleba, tutoque aditu ad flumen relicto, ac dispositis circa scaphis, quæ valli vtriusque frontes ac latera telis ac tormentis abraderent. sic ille transactus est dies. postera luce ad hostium delendas reliquias, & regiam ipsam oppugnandam Lusitani audacter progressi, ædes, præter spem, vacuas. & inanes offendunt. Mamudius quippe, desperatis rebus, noctu collegerat vasa, & in saltus vicinos ac nemora sese cum paucis abdiderat. ibi Alodinum, & cæteros belli auctores nequicquam exsecrarus, paucis diebus mœrore amissæ vrbis extabuit. Alodinus, diuerso itinere, cum haud longe ab vrbe munitionibus excitatis, profugos è pugna colligeret, bellumque renouare tentaret; missis ab Albuquercio celeriter cohortibus, iterum fusus, in Bintanum denique insulam, & eiusdem nominis oppidum è regione Sincapuræ confugit; perque vim ac fraudem exacto dynasta, locum natura tutum, operibus insuper egregie muniit. Interim vrbs Malaca, pulsis vndique armatis, militi diripienda permittitur. Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo coniici potest; quòd, præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultum auecta, vel à militibus per fraudem suppressa sunt, ex quinta duntaxat eius quæ apparuit prædæ parte (hæc ad Emmanuelem pertinebat) aureorum nummum ducenta millia in regium fiscum redacta dicantur. Inde ad constituendam, ac firmandam eius vrbis possessionem sese Albuquercius contulit. negotiatores primum, qui aut varias in partes metu diffugerant; aut commeare in id emporium verebantur; benignis promissis inuitati, & cum fide clementiaque tractati sunt. ita, veterem frequentiam ac celebritatem id emporium breui recepit. Simul etiam, è vetustis Regum sepulcris ac monumentis eruto lapide, templum Salutationi Angelicæ sacrum ex manubijs positum; cuius mysterij Albuquercius præcipua quadam religione tenebatur. & loco opportuno arx ædificata, impositumque vrbi pariter & arcifidele præsidium, Rhoterico Patalino præfecto. Portoria insuper, & vectigalia, & scripturæ magistri certis legibus instituti; simul iuri inter Mahometanos dicundo præpositus Vtimutis: inter cæteros autem inquilinos ciuesque, Ninachetus indigena, vir & antea de captiuis Lusitanis, & tum in vrbis expugna-

tione

tione de Albuquercio ipſo in primis optime meritus. Ad hęc, Albuquercius de re geſta, victoque Mamudio, Sionis Regem per litteras & interpretes docuit. ille,& factum probauit; & victoriam gratulatus, amicitiam cum Luſitanis inſtituit; & ex eo tempore vltro citroque legati cum pretioſis muneribus commearunt. atque aliјs item ex regnis Luſitanorum fama commoti, oratores ad Albuquercium,ineundæ ſocietatis & officij cauſa,conuenere. Præterea,quod de Banda,Molucisque inſulis,& earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquercij aures dudū fama peruenerat,ad eas inſulas cognoſcendas, iungendamque cum incolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei ſcientia vir, cuius modo meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquercij miſſu diſcesſit. Inter hæc Vtimutis,quod ſpreta noſtrorum paucitate,conſilia de tyrannide occupanda cum hoſtibus agitaret, litteris eius ad Alodinum deprehenſis,quæ manifeſto viri perfidiam coarguerent,in ipſo illo pegmate,quod nuper ad ferale conuiuium,Sequeriæ,comitibusque in littore exſtructum fuerat; recidente in capita aucto rum pœna ſcelerati conſilij, vna cum Patiaco filio, octogenarius ipſe propalam ſecuri percuſſus eſt, fruſtra nitente vxore ſupplicibus verbis,& ingenti auri pondere, quod aureorum cētum millium excederet ſummam,ſuorum capita ſalutemque redimere. Per eoſdem fere menſes, quibus hæc ad Malacam agebantur, Idalcan abſentiam Albuquercij ſuam occaſionem ratus,ad Goam recuperandam,Narſingano bello diſtentus ipſe, ſtrenuos duces minime contemnendo cum exercitu miſerat. ij trāſmiſſo pluribus locis,vt olim,ęſtuario,inſulam & agros haud ita magno labore occuparant: cæterum vrbis ipſius oppugnatio non eundem exitum habuit,cum clade & ignominia repulſi non ſemel,ad obſidionem conſilia verterant. iamque omnes ferme circa aditus barbarorum cuſtodia tenebantur: & cum alibi foſſas & aggerem duxerant; tum vero ad Auſtralia vada, loco in primis idoneo, munitisſimum caſtellum excitarant; quod a vici nomine ibidem poſiti, Beneſtarinum hodieque appellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, breui cum aliis incommodis miſeriisque, tum vero fame vrgeri vſque adeo cœpta eſt, vt Luſitani complures (de numero nominatim affirmare nil auſim,cum alij ſeptuaginta ipſos, alij non plus vndeuiginti tra-

ti tradant) in hoſtilia caſtra fęde transfugerint; perque ſummam impietatem eiurato Chriſti nomine, Mahometicam ſuperſtitionem induerint. Atque hoc ipſo tempore Ioannes Machiadus memorabile facinus edidiſſe fertur. is exſul è Luſitania, vt ſupra dictum eſt, cum apud Idalcanem Turcę habitu mereret, variis contra finitimos Reges expeditionibus, magnam ſibi & fortitudinis, & prudentiæ pepererat laudem: & ſplendidum militiæ gradum adeptus, in conſilium de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quę cum Chriſtianis fierent, egregiam noſtris operam occulte nauabat: quod eo erat illi facilius, quo maior apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hunc ergo, perfugarum miſericordia cum cepiſſet, quod vęſano conſilio exiguam huiuſce lucis vſuram æternitati anteferrent; non verbis modo, ſed etiam exemplo factiſque, ſi quo modo poſſet, eos ad ſanitatem reuocare conſtituit. Duos ipſe paruulos habebat filios, luſtralibus aquis ab ſemet Chriſtiano ritu expiatos. hoſce primum, ne deſtituti, Mahometanis poſtmodum ſacris inquinarentur, diuini iuris ignarus, clam intempeſta nocte præfocat. mox, vbi diluxit, captiuos Luſitanos, & trāſfugas, per ſpeciem relaxandi animi, longius ab hoſtium caſtris, prope vrbem Goam, ſecretum in locum, ſenſim, vt fit, ſermocinando perducit. Ibi ſeſe Chriſtianum aperte profeſſus, ornatuque Turcico abiecto; de contemptu rerum humanarum, de breuitate huius vitæ, de ſempiternis illius alterius æque præmiis atque ſuppliciis, incredibili quodam animi ardore diſſeruit: hortatusque eſt omnes, vt ſecum in vrbem intrarent; cum Eccleſia & Chriſtianis in gratiam redirent; ac Diuina freti clementia, corporis incommoda præ animorum ſalute contemnerent. Ac ſcelerati quidem deſertores, tam ſalutari oratione vix ad aures admiſſa, retro vnde venerant obſtinata mente rediere. Machiadus, neque famis, neque atrociſſimorum ſuppliciorum, ſi Goa caperetur, metu deterritus, accepta à noſtris fide, vna cum captiuis in vrbem introiit. Ea tranſitio, ingentem non modo lætitiam, ſed fiduciam quoque attulit obſeſſis: vulgoque ita interpretabantur, non ſine cauſa, tam aſperis temporibus, tali viro mentem eam diuinitus datam, vt, ſtipendiis opimis relictis, ex honorata libertate, & commodorum affluentia, ſeſe in arctam adeo cuſtodiam, penuriamque ſponte coniiceret.

ret.

ret. Neque eos frustrata spes est. quippe mitescente iam hyeme, variis è regionibus, atque adeo ex ipsa Lusitania naues cum commeatibus & militibus aduenere. quarum accessu non leuata solum inopia; verum etiam ita nostrorum auctæ vires, vt quotidianis eruptionibus vltro fatigarent hostem: propioresque iam obsessis, quam obsidentibus essent barbari. Et Albuquercius, circumacto iam anno, compositis Malacæ rebus, ad Sincapurani maris custodiam Fernandum Petreium Andradium, insigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decem reliquit. ipse de citerioris Indiæ statu anxius, quamquam inuitis Malacensibus, & propter externos metus omni studio tantum apud se ducem retinere conantibus, cum cætera classe in Malabares cursum intendit. Vt in conspectum Paceni Somatræ littoris ventum est, noctu fœda tempestas oborta, & Albuquercij nauem saxis allisam infregit; & cæteras pene cum omni turba demersit. multi mortales hausti fluctibus; multi varias in terras eiecti. pretiosissima quæque è spoliis Malacensibus, & Regum donis amissa. Albuquercius per tenebras à nautis magno labore in scapham acceptus, cum ipse periclitantem puerum inter manus propere sustulisset; collectis reliquiis naufragij Cocinum deuenit. ibique magna sui cum animi voluptate, præter spem incolumes repperit eos, qui, vt supra dictum est, ab Socotora redeuntes, in Cambaicum littus eiecti, atque ad Cambaiæ Regem pro captiuis abducti fuerant. ij, secundum Deum vni maxime Antonio Laurerio Franciscano salutem ac libertatem debebant. cum enim iamdiu in eo seruitio degerent, atque ad eos eximendos accederet nemo; Laurerius omnium consensu delectus est, qui Goam de redemptione contenderet, ea lege, vt, si nihil transegisset; intra certum diem bona fide rediret. atque eius reuersionis quasi obsidem & pignus ille sacrum cingulum reliquit Regi: testatus, professionis suæ ritibus atque institutis, haud minimam sanctimoniæ partem horrido in illo fune consistere. Vt Goam peruenit; absente per id tempus Prætore, nihil decidi super tanta re potuit. ita, infecto negotio, protinus, vti receperat, in Cambaiam reuertit. Quæ res tanta admiratione Regem affecit purpuratosque, vt confestim sine vllo pretio, quin etiam ornatos lautosque Lusitanos benigne dimiserint. neque id modo Laurerij virtus & sanctitas

consecuta est; verum etiam apud illas nationes non parua cum vtilitate egregiam probitatis existimationem, & famam nomini Lusitanico peperit: sane quam egregio documento, non solum ad conscientiæ fructum, & officij religionem, sed etiam ad opes & gloriam, constantia promissorum & fide nihil in rebus humanis esse præstantius. Magna Cocini tum erat, nondum condita, quæ nunc est, Lusitana ciuitate, rerum hominumque colluuies. Quippe sub eodem tecto misti Christianis Mahometani ethnicique nullo discrimine degebant viri ac mulieres: multaque passim flagitia & fraudes admittebantur. Huic malo occurrendum ratus Albuquercius, cum Rege Naubeadora transegit, vt certo limite Malabaricam ab Lusitana commoratione dirimeret. id vbi factum; capitali pœna proposita, omnes sexus vtriusque mortales, qui à Christiana religione abhorrerent, è finibus Lusitanis demigrare iussi. quæ res non ad purgandas modo nostrorum ædes ac domicilia, sed etiam ad augendum numerum fidelium valuit: quandoquidem eo edicto permoti circiter quadringenti, abiecto idolorum cultu, sese ad Christianam Ecclesiam sponte aggregarunt. Ab horum complexu Albuquercius Goam summo omnium gaudio, quod pro mortuo putaretur, processit incolumis. Eius aduentu, multo vehementius vrgeri hostes cœpti; & à Lusitanis castra ad Benestarinum admota. ibi dum missilibus ac telis vtrinque certatur; missus ab hoste globus agentem cum Albuquercio quendam ex turba ita discerpsit; vt Albuquerciũ ipsum fœdo cruore consperserit. Quo ille tanto ex periculo diuinitus ereptus, globum deinde ipsum argenteis bracteis coopertum, vnà cum affabre facto monili ex gemmis & margaritis, in celeberrimo templo MARIAE Virginis, ad Aquas Lupias veteris Lusitaniæ, ponendum curauit; reditu insuper annuo in vsum perpetui luminis Hieronymianis eiusdem templi custodibus attributo. Atque eo casu, nihilo segnior factus Prætor, nouis operibus, & oppugnationibus crebris cum inclusum mœnibus hostem in dies magis ac magis premeret; variis cladibus denique fessi Roztomacan præfectus, & Turcæ, qui in eo præsidio erant; flexere ad deditionem animos: pactique vt naues, tormenta, ac perfugas traderent; cum cæteris rebus incolumes Benestarino excessere. Albuquercius, recepto castello, impositisque mi-

litibus,quaſſata,& ſtrata ruinis accurate refecit: impios deſertores,amicorum precibus exoratus, viuere quidem paſſus eſt, ſed grauiore multo circuncifione decurtatos, quam qua ſeſe nuper ipſi ex initiis Mahometicæ ſuperſtitionis affecerant. ſiquidem auribus naribusque,ac dextris abſcisſis, & ſiniſtræ insuper cuiuſque pollice; per totam vrbem ad puerorum ac plebis ludibrium ignominioſe traduxit: dein,vt apud Indos, quoad eius fieri poſſet,omnem ſceleris tanti memoriam obrueret; in Luſitaniam eo ipſo anno remiſit. Tum in gratiarum actionem,ob hoſtes ex inſula pulſos, Chriſtiano ritu ſupplicatio decreta. compoſito ad pietatem agmine venerabundi Luſitani cum ſacerdotibus,infulisque, ad templum Beatæ Virginis adiere. valetudinarium quoque publicum curandis ægrotis & ſauciis inſtitutum. Hiſce tam ſecundis Luſitanorum rebus valde commotus Zamorinus, vltro per viros principes ab Albuquercio pacem petere induxit animum: locumque arci ad Calecutum ædificandæ tandem aliquando aſsignauit. Et Rex Malduarum aliquot inſularum, (eæ frequentia plane mira non longe ab Cori promontorio in Meridiem diſtant) ob id ipſum in Emmanuelis ditionem,ac fidem iure ſtipendiario ſua ſponte ſe contulit. Tum ab aliis quoque Regibus legati cum donis ad Albuquercium gratulandi cauſa conuenere. Quin etiam Idalcan ipſe, misſis oratoribus,pacem & amicitiam æquis conditionibus impetrauit. Earundem rerum conſtanti fama compulſus Abasſinorum quoque Aethiopum Rex, cum Emmanuele denique ſocietatem ac fœdus vehementer expetiit. is tum erat patre Nahu defuncto, Dauid admodum adoleſcens, atque ob id ſub tutela degens Helenæ auiæ,virili animo & conſilio fœminę. legati in eam rem fuere; inſigni probitate ac prudentia vir, Matthæus Armenius,& alius ex Abasſina nobilitate primarius. ij,quo arctius iungerent amicitiam, fidei pignus ad Emmanuelem ferebant ſacroſancti ligni fragmentum eius,in quo ſalus humani generis olim ingemiſcente rerum natura pependit. Hunc ergo Matthæum ad ſe recta cum ſocio venientem, vt in Luſitaniam ex India tranſueheretur, Albuquercius cum cętera benignitate, tum vero propter ſacras quas afferebat reliquias, exquiſitis cęremoniis,& ſacerdotum occurſu gratulabundus accepit; & accurate commendatum nauarchis, in Europam à Cocino

no tranſmiſit. Per idem fere tempus, Emmanuelis hortatu, Alphonſus Congi Rex Henricum filium, ac præcipuos ex eo regno, in Luſitaniam, vbi ferme alti educatique fuerant, atque inde cum honeſtisſimo comitatu Romam vſque religionis ergo proficiſci iusſit. vbi magno totius Eccleſiæ Romanæ gaudio excepti (augebat lętitiam ipſa longinquitas) ſummum in terris Dei Vicarium Chriſtiano ritu ſupplices adorarunt. Sub idem tempus, Malacæ magni & periculoſi motus repente exſtitere. Quitirius inquilinus erat pollens diuitiis, & rerum nouarum apprime cupidus. huic, Vtimutis Raiæ vxor, quod maritum filiũque nec prece, nec pretio ſeruare valuiſſet, ex dolore in rabiem verſa, permagna cum dote filiam ea conditione deſponderat, vti ſuorum vlciſceretur necem; ac perpetuum bellum cum nomine Luſitano capeſſeret. Ille contracto clam milite, clientum mancipiorumque circumfluens turba, paucis diebus ad vrbem caſtra communiit. inde furtim in præſidia Luſitanorum incurſando; cędes edere; captiuos abducere; ciuitatem vniuerſam trepidatione ac tumultu complere. Cæterum, haud ita diu impunita illi fuit audacia. Coorti repente Luſitani caſtra multis ſimul partibus inuadunt; conuulſoque vallo, & ſuperatis munimentis, trepidantem barbarum in lucos magna edita ſtrage cõpellunt; diſpoſitisque vigiliis, referta omnibus diuitiis caſtra diripiunt. Eo die captiuus quidam, ignoto nomine, Luſitanus, egregium qua roboris animi, qua fidei Chriſtianæ ſpecimẽ præbuit. is, librandi peritus, cum in noſtros obuerſo tormento eiaculari extremi ſupplicij metu propoſito iuberetur; intrepidus abnuit: ac fortiter datis ceruicibus, ex hoſtium ſimul manibus & corporis cuſtodia in cœlum euolauit. At Quitirius, nequaquam ea clade fractus, bellum omni conatu renouabat: & ſtatiuis alibi poſitis; vrbem, & omnia circa, latrociniis & excurſionibus habebat infeſta. Luſitani ad eum inde quoque exturbandum nauibus profecti, dum facta deſcenſione progrediũtur incautius, in inſidias præcipitauere, & fortisſimi aliquot viri loco iniquo à barbaris interfecti. Sed ad extremum nouis ab Goa copiis Malacam aduectis, iterata oppugnatio; & Quitirius non exutus modo caſtris, verum etiam è Malacenſium finibus cum ignominia & damno eſt eiectus. & Laccamana Mamudianæ claſsis præfectus, cum Quitirium maritimis copiis adiuuaret,

uaret, ab Andradio fusus, & intra Muaris fluminis ostia fęde
§. coniectus est. Ea depulsa molestia, multo grauius discrimen aliunde Lusitanis instabat: quod item ipsum Dei benignitate in perniciem hostium vertit. Iauæ sunt insulæ duæ (maiorem vnam, alteram minorem appellant) vltra Somatram in Meridiem sitæ, eadem ferme qua Somatra soli vbertate; sed longe ferocioribus incolarum ingeniis. Maioris maritimam oram obtinebat Onuzius Saracenus, viris, armisque, & omni belli co apparatu præpollens. is, ingenti classe adornata, quam dudum aduersus Mamudium admirabili silentio ac dissimulatione inchoarat; vt exactum illum è regno cognouit; ipsosmet qui exegerant, ex improuiso adoriri constituit. Nauigia leuiora ducebat plurima: maioris vero formæ iuncos circiter sexaginta, rebus omnibus ad bellum instructos. Non latuit Malacenses, Onuzij aduentus. & à Lusitanis, nauium non plus sexdecim numero, Christi maxime fiducia, obuiam Saraceno est itum: contractoque certamine, quod, propter incredibilem pertinaciam gentis vtriusque biduum tenuit; multo maxima parte nauium amissa, denique Onuzius Iauam turpi fuga repetiit. supra octo millia hostium, ea pugna, aut ferro, aut igni absumpta dicuntur; cum è Lusitanis plurimi quidem vulnerati sint, verum haud amplius triginta ceciderint. Ita, multiplici paucis mensibus parta victoria, non exiguum militaris gloriæ
§ decus Lusitani tulere. Cæterum, contra vim externam feliciter defensa res, domestico scelere propemodum periit. Maxelizius erat quidam, è Bengala oriundus. is, cum Lusitanæ arcis custodibus ad Malacam, & Alphonso Persona præcipue regio Quæstore, per summam simulationem amoris & obseruantiæ, magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Bintani regulus Alodinus, ad occupandam fraude arcem Lusitanam ingentibus promissis induxit, militibus habitu mercatorum occulte summissis, qui in tanta hominum colluuione haud ægre latebant. Hisce clam ad loca idonea distributis, Maxelizius, per speciem salutandi Quæstoris, vti solebat. in arcem admittitur. A prima salutatione, & mutui sermonis officiis, Personæ, tum forte meridiandi causa cubanti, cum sese in alterum auertisset latus; repente Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput imposuit. inde ad distinendas fores. aduocandosque

suos

ſuos accurrenti, quamquam in extremo ſpiritu Perſona proſi-
liens, vt erat maximis & corporis & animi viribus,anteuertit:
clauſoque per vim oſtio, cum cuſtodes ad arma excitaſſet, in
ipſo munere tuendæ arcis efflauit animam. Illi barbaros ad
murum ſubeuntes cum cæde magna repellunt; & Maxelizius
intra arcem deprehenſus, cum ſeſe acriter aliquandiu defendiſ
ſet; multis ad extremum ictibus repetitus occubuit. Ita, ſum-
mo Dei beneficio, & eximia Quæſtoris virtute, arx, & vrbs re-
tenta; &, quod ita res poſtularet, Bintani regulo pax, petenti,
poſtmodum data. Et ex alia parte, Antonius Abreus, & ſocij, 5
ad Molucas paulo ante ab Albuquercio deſtinati, inter varios
caſus atque pericula, regente Deo, haud exiguum operæpre-
tium fecere. Ad oppidum Agacinum Iauæ inſulæ ventum eſt
primum. Inde leucas ad ſexaginta in Amboinum inſulam de-
lati, quæ ad Molucarum ditionem pertinet; poſitis vtrobique
columnis,ad Bãdam eiuſdem ditionis proceſſere: ex qua,quod
principem teneat locum,vicinæ aliquot inſulæ denominantur.
Hæ, totius orbis terrarum ſolæ (quod conſtet) ſponte, lautio-
tiores in epulas, & medicamenta mortalium,ex vna eademque
arbore,macim, & nucem myriſticam fundunt. Arbor,ad pyri ſi
militudinem accedit. fructus,mala perſica quadamtenus imita
tur. floret quo tempore ibidem aliæ quoque plantæ, & herbæ
varij generis: è quibus vniuerſis mirificus odor, incomparabi-
lis cuiuſdam ſuauitatis exiſtit. Vbi defloruit, matureſcens po-
mum,paulatim è viridi,tum ceruleas luteaſque,tum purpureas
& igneas tranſit in maculas, quales in arcu cœleſti cum volupta
te miramur: atque eo ipſo tempore pſittaci & aliæ nobis igno
tæ aues eximiæ pulchritudinis, ad gratiſſimum ſibi paſtum ad-
uolantes,augent oblectationem; cum folia, & fructus, & alites
ipſæ variis colorum picturis in certamen vſque luxurient. Hac
amęnitate cum reliquas inſulas, tum in primis Bandam conſpi
ci affirmant: quippe, & maritimum habet tractum ſylua feliciſ
ſima viridantem; & ex inſula media mons accliuis attollitur;
cuius in ipſo vertice lucus eodem & frõdium veſtitu, & frugum
copia, ſatis amplum pateſcit in campum: atque ſplendidi aqua
rum riui ad ſubiectam planitiem irrigandam leni murmure de
fluunt. Inſula tota,ad equinæ ſoleæ ſpeciem,à ſeptentrione in
Auſtrum excurrens, tres non amplius leucas in longitudinem,

vnam in latitudinem obtinet. qua ſinus introrſum recedit, ibi emporium eſt. Gens æneo colore, fuſo capillo, robur in membris, in animis feritatem oſtentat. viri mercaturam, fœminæ agriculturam exercent. Nullum habent Regem. ſuis inſtitutis ac ritibus viuunt: &, vbi conſulto opus eſt, ad ſeniorum cętus refertur. In cultu Diuino, illata non ita pridem fabuloſa Mahometis dogmata vulgo ſectantur. Locus ad inuehendas, & euehendas merces admodum eſt opportunus. Igitur Abreus eo delatus, vti è Malacenſi victoria omnes eas nationes Luſitanici nominis fama peruaſerat; haud ita difficili negotio fœdus amicitiæ hoſpitijque cum incolis fecit: ac lapideum eius rei monumentum in littore poſuit. dein, magna vi frugis pretioſæ coempta, Molucis omisſis, Malacam reuertit: atque inde cũ Andradio Luſitaniam repetens, vt apertæ Bandæ nuntium ad Emmanuelem ipſe perferret; inani ſpe deluſus, in itinere periit. Longe diuerſum habuit exitum nauigatio Franciſci Serrani ex eiuſdem Abrei comitatu. Is poſt Bandam relictam, ipſo profectionis initio ab ſociis tempeſtate diſtractus, ad infames & ſcopulis, & latrocinijs Lucopinas inſulas vltra Bandam, alliſa oneraria, ſaluis corporibus, armisque in terram euaſit, fame ſitique, ob ſolitudinem ac ſiccitatem loci, vna cum ſocijs vtique moriturus; ni, quæ res exitio cæteris conſueuerat eſſe, præſentem eis opem diuinitus attuliſſet. Prædonum erant in proximo ſtationes, in eiuſmodi caſus intenta cura excubantium, vt eiectos in littus aduenas improuiſo aduentu caperent. ij, cõſpecto Serrani infortunio, ad prædam alacres piratico nauigio vehebantur, quam vulgo caracoram appellant. Non latuit ſcelus magiſtros & nautas Malacenſes, è Serrani turba. quocirca præmonitus ab ijs, vt ſibi conſuleret; inſidias prope littus occulto loco diſponit. prædones in terram egresſi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Luſitani caracoram inuadunt. qua re animaduerſa barbari, metu, ne abducto nauigio, in deſerta inſula deſtituti perirent; confeſtim ab latrocinio verſi ad obteſtationes, culpæ veniam ſuppliciter petere; ac ſe, polliceri, ſi in caracoram accipiantur; duces noſtris ad commodum hoſpitium haud procul inde futuros. Neque abfuit dictis fides. ijs moderantibus curſum, ad Amboinum rurſus delati Luſitani, ab incolis Rucutelli emporij admodum benigne tractantur.

ctantur. Erant Rucutellanis veteres inimicitiæ cum finitima ciuitate Veranula insulæ Batochinæ Muaris: ac tum, inter vtrumque populum exorto certamine, Rucutellani aduenarum maxime ope superiores fuere. cuius rei cum rumor longe lateque manasset; ad Molucarum etiam insularum Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit, quorum alteri Almansori, alteri Boleifi erat nomen. A patriis ritibus paulo ante ad Mahometicam superstitionem ambo transierant. ac de finibus inter se contendere soliti; cognito Lusitanorum ad Amboinum appulsu, tam inclytæ gentis auxilio contra hostem augeri cupidus vterque certatim naues ac præsidium ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimittunt. Diligentior in eo officio fuit Boleifes, celeriter instructis in id ipsum nauibus decem, & custodia mille ferme armatorum imposita. à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano, Tidorenses ab Rucutello irriti rediere. At Serranus cum socijs magno apud Boleifem in honore habitus; multa de Molucensium natura, commerciis, moribusque per otium cognouit: neque Emmanuelem modo de rebus ijs accurate per litteras docuit; verum etiam, commeantibus deinceps eodem Lusitanis, non mediocri vel solatio, vel adiumento fuit. Sunt autem, quæ communiter Molucæ vocantur, complures numero, subiectæ Aequatori, & à Borea in Austrum vicenis ferme leucis inter se disiunctæ: quarum nulla plus leucas sex ambitu colligit. Hisce plurimæ circunfusæ aliæ sunt: verum ad Occidentem in sexaginta leucas tota fronte prætenditur altera Batochina, Mauricam appellant: ita naturæ muneribus Diuina prouidentia distributis (nempe ad conciliandam per mutuos vsus humanam societatem) vt Molucæ, cum ingentis pretij frugem caryophyllon vnæ omnium ferant; reliqua pene cuncta ad victum & cultum aliunde mutuari cogantur, quarum magnam partem ea, quam dixi, Batochina suppeditat. Arbor autem caryophylli, & stipite, & foliis lauro similis est, flore in primis odorato, qui è viridi in rufum immutatus, vbi obduruerit; caryophyllon Arabibus; at Hispanis, quod capitatus est, clauus appellatur. arbor, è decidentibus caryophyllis citra culturam enascitur: annuas fert fruges: quæ tamen propter flagellorum & acrioris decussus iniuriam, non nisi altero quoque leguntur anno. solum infra, purum est:

arbore in ſemet omnem attrahente ſuccum : ipſe vero fructus, potentiorum præcipue menſis ac dapibus expetitus ; ab inſtitoribus ingenti lucro & in Aſia, & in Europa diuenditur. Tellus arida eſt,& in modum pumicis fiſtuloſa. itaque non modo cadentes è cœlo imbres momento combibit ; ſed etiam è montibus manantes abſorbet aquas, antequam directo alueo ad mare perueniant. Eadem aliquot locis cum inſano reboatu ignes eructat. Sed præcipua camino Ternatenſi nobilitas. Mons in nubes aſſurgit excelſus, & arduus. cuius inferiora, denſis nemoribus veſtiuntur ; ſuperiora, ex incendijs glabra & horrida ſunt. in vertice, crater, hiatu vaſto, in plures circulos circumductos maiores minoribus, ad ſpeciem amphiteatri diſcedit. inde, per æquinoctia maxime, certis flantibus ventis, cum horriſono fremitu flammæ atro miſtæ fumo & fauillis erumpunt, & omnia late loca cineribus complent. Viſendi annuæ ſunt vices : nec niſi per funes, aut ferramenta, quibuſdam locis aſcẽſus eſt. Incolæ etiam ſulphur alicubi optimum legunt. fuſco ipſi colore, fluxo capillo, ad bellica ſtudia ſtrenui. cætera mirum in modum inertes & pigri. Medulla quarundam arborum victitant : ſagum vocatur. ea lente purgata, & teſtaceis incocta formis, non ſolum in quotidiana alimenta, verum etiam in vſum nautici panis egregie ſufficit. Et ex eiuſdem plantæ ramis, artifici manu conciſis, leuandæ ſiti, mirifico ſapore ſimul & ſalubritate candidus liquor exſudat, quem vulgo tuacam appellant. Ipſas inſulas, olim deſertas, &, qua planities eſt, mari merſas fuiſſe ; teſtantur conchilia, & arenæ, quæ fodientibus paſſim occurrunt : atque ob id ipſum ab indigenis incoli negant. Conuenæ ſunt è Sinis, Iauis, & aurea Cherſoneſo,& alijs regionibus : origine diſpares, & ſono linguæ ; cæterum contumacia, ſcelere, perfidiaque ſimillimi. quippe, nec niſi malo coacti recte facere norunt ; & non ferro ſolum, & aperta vi, ſed calumnijs, fraudibuſque, & veneno graſſantur. Neq; Molucenſium tantum id ingenium eſt. cæteræ quoque eius tractus inſulæ eadem infamia ferme laborant. Eæ ergo, ad quem dixi modum, cum antea Græcis ac Latinis prorſus ignotæ fuiſſent, noſtris hominibus denique patuere. Dum explorantur,
§. Albuquercius interim, firmato maris imperio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem, rurſus animum adiecit. eoque

consilio

consilio ad Goæ custodiam, præter Malabarica auxilia. Lusitanos pedites quadringentos, equites octoginta Petro Mascarenia præfecto reliquit. Benestarini præsidio Rhotericum Pereriam, oræ maritimæ cum sex biremibus Ioannem Machiadum præposuit. ipse, viginti nauibus, epibatis Lusitanis mille septingentis, Indis vero circiter mille ab Goa profectus, malacia diu remorante, ad Socotoram aquandi causa primum; dein Adenum incolumi classe traiecit. Vrbs est præclara ad aspectum, ędificiisque, & incolis admodum frequens; non soli natura (quippe inuectis omnibus vtitur) sed loci opportunitate, vt supra dictum est, in eam celebritatem adducta. omni fere ex parte ad pęninsulæ modum alluitur mari. qua continenti annectitur, præruptus imminet mons: mœnibus præterea, & propugnaculis egregie cincta est. attamen Albuquercius, repente iactis in portu anchoris; magnam trepidationem ciuibus pariter ac peregrinis incussit. nautæ, & institores ex onerariis in vrbem extemplo confugere. Amirianus oppido præerat, Abassinus genere, puer olim captus à Saracenis; & à religione Christiana per fraudem abductus. Is, tentatus ab Albuquercio, non vulgari solertia vir, blandis verbis muneribusque spem deditionis faciendo, rem distulit, dum è propinquo milites euocaret. ij cum celeriter conuenissent, ignarus eius rei Albuquercius, experiundi causa in oppidum ad nauicularios mittit, qui eos metu deposito ad naues redire iubeat. illi vero negare se redituros, aut capita sua toties iam expertæ Lusitanorum crudelitati, & auaritiæ permissuros. Simul Amirianus per internuntios cum Albuquercio expostulat, quod imperium vsurpet in aliena terra; & super tali re cum inquilinis & aduenis potius quam cum legitimo magistratu, penes quem summa sit rerum, suo iure sibi agendum existimet. ad extremum addit, eum non pro amicitia facere, qui tali tempore defensoribus vrbem nudare conetur. Eo nuntio sat patefacta Amiriani consilia. & Albuquercius vim adhibendam ratus, vbi postera dies illuxit; vt hostem ancipiti distineret prælio; partem copiarum in ipso littore exposuit; partem ad Isthmum, quæ à tergo inuaderet, circummisit. Vtrobique à Saracenis acerrime repugnatum est. & cum scalis diffractis pauci Lusitani, qui iam in muros euaserant, cęderentur, & frequentes apparerent in oppido armati

mati pedites equitesque; Albuquercius iactis ad pinnas funibus, per quos nostri sese demitterent; receptui cani iussit: omissaque oppugnatione vrbis & natura, & opere, & valido præsidio munitissimæ, Mahometanas naues in portu ferme triginta succendit. inde sublatis anchoris, dum Luianum inuehitur sinum, cum extremo salutis discrimine in syrtes impactus est. Saluti fuit, imploratum Beatæ Virginis auxilium: cui deinde, ad perpetuam beneficij tanti memoriam, in vrbe Goa templum exstruxit: & inde, Sanctæ MARIAE Vada, Luianæ syrti nomen impositum. Ex eo periculo ereptus, ad Camaranum insulam intra fauces Erythræas cum vniuersa classe prouehitur. Ad eius famam, incolæ in proxima continentis, metu diffugerant. Locus haud inamœnus est. perennibus aquis, & pecorum armentis abundat. ad hæc, ingentes ædificiorum ruinæ, celebrem olim tectis & opibus fuisse testantur. Albuquercius in explorandis circa regionibus, & maris eius natura noscenda hyemem posuit. quo tempore, duo in primis admiranda euenere. Ad Solem occidentem, qua Regis Abassinorum imperium est, purpureæ Crucis in cœlo signum præfulgens aliquandiu apparuit. quo viso Lusitani omnes venerabundi procubuere: & Albuquercius, vt erat eximia pietate, sublatis ad eam manibus, clara voce fusus in preces: O Crux, inquit, nostræ redemptionis argumentum: ô signum Christianæ victoriæ: ô decorata pretiosissimo sanguine Domini IESV: ô Diuina arbor, cuius vitali fructu, letalis quondam plantæ repensus est fructus: in te, te inquā, spes nostras omnes habemus repositas: te profitemur, agnoscimus, adoramus; ac suppliciter petimus, nobis inter tot pericula, terra marique præsidio sis. Ab ea precatione obortæ omnibus lacrymæ: & index fidei ac religionis clamor ad astra sublatus. tum consono clangore hinc inde tuba concrepuit, & omnia tormenta displosa: dein candida nubes conditam Crucem, sine fine defixis in cœlum oculis Lusitanorum eripuit. Neque Albuquercius prætermisit, quominus rem, sicuti acciderat, testatò conscriptam, ad Emmanuelem Regem primo quoq; tempore mitteret. Per eosdem dies, vel ex intemperie cœli, vel ex insalubrium ciborum succo, atrox morbus naualem turbam inuasit. vulgo inter lusum, aut quotidiana ministeria repente exspirabant. In ijs, miles vnus in mare proiectus, ingentem ter-

rorem omnibus attulit. noctu quippe, infra sentinam pulsus fre quentes exaudiri cœpti. quem ad strepitum cum arrepta scapha vigiles descendissent; implexum carinæ sub ipso gubernaculo defuncti militis corpus offendunt. scilicet pilus cunctis in horruit. vbi ex pauore collegere sese, res ad nauarchum delata: nec dubium fuit, quin cadauer translatum in littus humo cō tegerent. quo facto, postridie super ipsum sepulcrum rursus in humatus apparuit. Ea re attoniti cuncti cum apud se causam exquirerent; Franciscus denique, incertum ex qua familia, mo nachus, qui concionatoris munere fungebatur; sagaci coniectura suspicatus est, hominem aliquo interdicti, vel anathematis vinculo constrictum, è vita excessisse. itaque in terram egressus, sanctissimi viri Benedicti Abbatis exemplo, è Pontificia for mula conceptis verbis, animum demortui rite expiauit: eique veniam à Deo precatus est. Mirum dictu, ab eo mysterio reddi ta mortuo pax; & vaga ossa tandem in suo tumulo quieuere. In de, transacta iam hyeme, Albuquercius retro ad insulam Mehum reuertit. in ipsis faucibus sita est: locusque exstruendæ arci commodissimus visus: sed quod maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcelsa tantum Crucis trophæa ibi defixa, quæ à quattuor passuum millibus conspici possent: & ab eadem sacrosancta Cruce nouum insulæ nomen impositum. Ex eo loco profecta classis, cum iam tempus reuersionis instaret, aduersa tempestate rursus in Adeni portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione consumpti: & quæ prima sese dedit occasio, in Orientem Albuquercius iter intendit. ab Adeno Dium accessit primum. ibi ab Iazio perhonorifice acceptus, commercij procuratorem consensu reliquit. Ab Dio Ciaulum ventum est; & exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodum memorabili re gesta, Mahometanis tantum sex nauibus apprime opulentis, ex itinere captis, Albuquercius ad Goā denique saluis rebus applicuit. Eodem tempore Zamorinus, post factam cum Lusitano pacem, emoritur. Regnum excepit sororis filius Naubeadarinus, qui suopte ingenio nostris enixe fauerat semper; auctorque auunculo fuerat Lusitanos omni officio demerendi. itaque ipso statim initio imperij, non modo pacem firmauit; sed etiam stipendiarium se fieri voluit Lusitani Regis, certo vectigali sponte instituto, quod in singulos annos

Emmanueli

Emmanueli persolueret. ac simul, arci ad Calecutum exstruendæ magna eiusdem voluntate admoti cum machinis fabri. & opus, adhibita diligentia breui surrexit: impositoque præsidio commercium cum Lusitanis fremente Saraceno renouatum est. Aegre id passi veteres quoque socij, Cocinensis, & Cananorius; veriti ne per eam societatem negotiatio Calecutum vniuersa transiret. quos tamen Albuquercius adiit, & multis rationibus lenitum vtrumque, operam dedit vt ab studio rerum nouarum auerteret. Hoc tam felici statu rerum Orientis, Emmanuel decretis Lusitania tota supplicationibus, gratias Diuinæ Bonitati agendas diligenter curabat. ac per id ipsum fere tempus Iulio II. Pontifici Max. vita functo, Leo X. magna omnium approbatione successit. huic Pontificatum ineunti, Emmanuel per legatos non obsequium modo, more maiorum rite deferendum, sed etiam Indicas opes religionis causa libandas existimauit. Princeps legationis fuit Tristanus Acunia, qui, vt supta demonstratum est, res præclaras in India gesserat. Munera fuere, complures ingentis pretij gemmæ, & Pontificalia vestimenta cum aræ bene magno frontali, cuncta in varias Christi & Sanctorum effigies ex auro primo, & vnionibus, atque lapillis admirabili splendore contexta: quorum, qui in eiusmodi rebus intelligunt, simile nihil in Vaticano sacrario visum affirmant. Accesit è Perside animal, priscis Romanorum ludis ac venationibus mirabiliter expetitum, panthera tremendæ pernicitatis, magnifice instrati equi clunibus insidens, ad equitis nutum in syluestres feras inuolare iampridem assueta. Conspiciebatur etiam, cum Indo rectore, militibusque, turritus elephas, aureo strato, cum alia egregie doctus, tum vero ad certa symbola principem flexo poplite venerari, & inconditos edere ad tibiam motus; & haustam proboscide ingentem aquæ vim, repente in spectatores effundere. Neque ita multo post, rhinoceros quoque, non visum in Italia multis iam seculis animal, Romam deuehebatur; vt cum elephanto commissus (quicum implacabiles gerit inimicitias) veteris magnificentiæ spectaculum populo Romano repræsentaret. Sed qui ab vltimis terrarum terminis in Europam incolumis venerat; ad Ligusticæ demum oræ scopulos facto naufragio, cum impeditus catenis enare nequisset, exoptata plebem vrbanam oblectatione priuauit.

Ea

Ea munera cum ipſa per ſe, tum vero propter illuſtrem eximiæ cuiuſdam pietatis, & obſeruantiæ ſignificationem ſummo Pontifici,& patribus mire grata accidere. Inter hæc, annus iam ſe circumegerat: cumque in omnium ore ac ſermone Luſitanica religio,& egregia belli facinora verſarentur; Abasſini quoque legati ex India in Luſitaniam deuehuntur. ij,quod contra Albuquercij præſcriptum male accepti à nauarchis in itinere fueraat; nauarchos illico Emmanuel in vincla coniecit; nec niſi Matthæi precibus fatigatus abſoluit. ipſis vero legatis, magni honores ab Rege habiti. aduenientibus primum frequenter obuiam itum eſt; ædesque magnificæ ad diuerſandum attributæ. dein Petro Vaſæo Igæditano epiſcopo, & Martino Villanouano Comiti negotium datum,vt eos quam honeſtisſimo comitatu in regiam vſque deducerent. intromisſis, Emmanuel è ſolio comiter in amplexum occurrit. poſt ſalutationem,à legatis extractæ ex arundine aurea litteræ,& dona prolata. Ea dona fuere primum aurea quinque numiſmata Abasſinis inſcripta notis,quæ octonos ferme ſcutatos penderent ſingula. dein pyxis auro ſolida,fidelibus clauſtris adſeruans Crucis adorandę fragmentum, de quo ſupra docuimus,Abasſinis Regibus è Hieroſolyma ipſa tranſmiſſum. Eam vero pyxidem Emmanuel nixus genibus,& præ gaudio lacrymabūdus accepit,immortales Deo gratias agens,quod è tam remotis ab Europa regionibus,ab Rege tam inclyto,per legatos compellari ſe,bearique inſuper tam ſalutari ac pretioſo munere voluiſſet. Poſt hæc,Helenæ,ac Dauidis recitatæ per idoneos interpretes litteræ,tum Arabico, tū Perſico ſermone conſcriptæ. quarum erat ſumma: ſi vrgere bello maritimo Saracenos, & cæteros nominis Chriſtiani hoſtes Emmanuel pergeret,terreſtres Abasſinorum copias, quandoquidem re nauali parum admodum valerent,& cōmeatus quantæ vis clasſi non defuturos: ac Luſitanum hortabantur,glorioſis adeo cęptis fidenter inſiſteret: poſtremo, ſi ad hoſpitij vinculum, affinitatis quoque iura vellet adiungere; filiorum nuptias ac filiarum cum regiis dotibus offerebant. Ad ea,pari benignitate ab Emmanuele reſponſum eſt: ac multa deinde ex legatis de Abasſinorum ingenio,inſtitutis, ac ritibus quæſita per otium.quæ à pluribus poſtea fuſe ac diſerte perſcripta,inculcari à nobis hoc loco neceſſe non eſt.Dum in Europa Emmanuel

Rex

Rex legatis mittendis accipiendisque dat operam; interim in vlteriore India ab Lusitanis non Malacense modo stabilitum imperium; sed socijs quoque Regibus latum opportune subsidium est. Rhotericus Patalinus (vti supra docuimus) præfectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum nauibus aliquot missus Georgius Albuquercius, cum ad Somatram deuenisset; domestico implicitum bello Regem Pacenum offendit. Factiosus quidam è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quo maiorem ciebat tumultum; eo lętior fuit Regi nostrorum aduentus; eique dubijs in rebus non inanem fiduciam præbuit. siquidem post minuta aliquot prælia cum ad summam vniuersi certaminis ventum esset; Georgius cum suis primam sibi depoposcit aciem. Neque commissa pugna subsidiis opus fuit. studio laudis incensi Lusitani tanto ardore sese in hostem intulere, vt primo impetu pulsos loco rebelles, magna cęde, maiore cum trepidatione in fugam auerterint. Quo facto, Georgius, & amicum Regem præsenti periculo ereptum, arctius Emmanueli deuinxit; & ipse nouo decore genti Lusitanæ parto, victor Malacā procesit. in ea vrbe, Prętorio munere aduersa fama fungebatur is de quo demonstratum est, Ninachetus indigena: multis magnisque in Lusitanos officiis eum gradum ab Albuquercio Imperatore promeritus. Eundem forte honorem, acceptus nuper in fidem Abdala quoque dynasta Camparis adamarat: præclarum sibi ad celebritatem nominis ratus, in Malacensi emporio tot tamque variis nationibus è superiore loco ius dicere. huic, Albuquercius gratificari cum admodum cuperet; eam tamen distulerat rem, verecundia prohibitus coram super tali negotio Ninachetum alloqui; tamque veteri amico (quamquam alioquin improbo viro, perque veneficia ac scelera Præturam exercenti) repente magistratum abrogare. Sed quod præsens non erat ausus, absens postmodum non omisit. Proficiscenti Malacam Georgio, in cæteris mandatis illud etiā dedit, Prætori Ninacheto Abdalam sine mora sufficeret; perductumque Malacam, in eo tribunali quam honestissime collocaret. Ille, quam difficili ac periculoso loco Camparana res esset, ignarus, Georgium Botellium cum nauibus non amplius tribus, inscio Ninacheto, ad Abdalam aduehendum proficisci iubet. Cæterum Linguæ Rex, qui Regis Bintani filiam habebat

in matrimonio,tum maxime terra mariq́ue circunſeſſum Abdalam premebat. id vbi Luſitanis nauarchis in itinere cognitum eſt; confeſtim à Malaca ſubſidium per litteras & nuntios euocant. Miſsi à præfecto Luſitani bellatores egregij centum,Malacenſes ferme ſeptingenti. Cum iis copiis Botellius initio, Camparani æſtuarij fauces audacter inuectus; mox retro flexit iter,propterea quod æſtuarium ad inſtar fluminis longum & anguſtum, depreſſo alueo,marginatis vtrinque ripis, non ſine cauſa metum afferebat,ne prætereuntes noſtros barbari ex tuto ſuperne iaculis ac telis obruerent. igitur eo periculo animaduerſo,portus aditum cuſtodire,& mare commeatibus infeſtum reddere ſtatuit; vt hoſtem vel extra munitiones eliceret ad pugnã, vel victoria pene iam parta inuitum ex obſidione detraheret. Neque inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito noſtrorum conſilio,quod multitudine militum abundaret, in apertum prouehi,ac ſeſe ad prælium offerre decreuit. ergo relictis ad opera ſtationibus,ipſe cum ſex armatorum millibus; actuariis octoginta,quas vocant Lanciaras,in Luſitanos mouit æſtu ſecundo. Claſſem præibat ipſe cum naui maioris formæ,craſsioribus munita pluteis,& machinis varij generis; ac, præter naualem turbam,propugnatoribus ferme ducentis. in eam conſpectam Botellius hortatus ad pugnam ſuos,extemplo vim iaculorum tormentis emiſit,adeo perite libratis, vt remiges ad tranſtra complures vno ictu diſcerpſerint. quo metu perterriti qui in eo latere curabant nautæ; partim in mare ſeſe præcipitant, partim infra ſcalmos occulto loco ſe condunt. ita, miniſterio deſtituta nauis,in obliquum intorta vorticibus, adeo tenaciter ad vtramque fluminis ripam inhæſit,vt neque ipſa moueri poſſet loco,& pone ſequentibus reliquis tranſitum intercluderet. Tum, ex propinquo initum certamen; & Botellius cum ſuis in regiã nauem egregio conatu tranſcendit. Aequis viribus aliquandiu dimicatum eſt,dum Regem ſatellites obnixe tuentur. Sed vbi cæteri Luſitani in ipſo tormentorum ſtrepitu exciti ſuperuenere; tum demum percuſsi nouo terrore barbari; & Rex metu ne opprimeretur,è naui deſiliit; perq́ue auia & lutulenta cum paucis diu errabundus denique in tutum euaſit. at Luſitani regia naue expugnata, in cæteras gradum illico faciunt. eæ cum obſtructo,vt diximus,exitu clauſæ tenerentur, & in anguſtijs

ſtijs confertæ atque implexæ remis, atque armamentis, neque explicare ſe poſſent, & contra vim æſtus reciprocantis fruſtra niterentur; naualis turba, tentato vix prælio, ſequuta Regis exemplum, qua cuique licuit, ſe in terram eiecit. ita, multis primo impetu cęſis, vacua pene claſſe Luſitanus potitur. Et Abdala, præter ſpem obſidione exemptus, Malacam ouantibus Luſitanis ingenti pompa defertur. Ibi iuſſus Ninachetus magiſtratu ſe abdicare; non tulit ignominiam, veri honoris, & ſolidę virtutis ignarus. confeſtim ex aloe, & ſandalis odoratis exſtructo rogo, quadratum iuxta ſuggeſtum nobilibus aulæis & alia pretioſa veſte conſtrauit. ex eo ſuggeſto, aurea ipſe toga gemmiſque præfulgens, ad circunfuſam concionem de rebus ab ſe geſtis, totoque vitæ ſuæ curſu diſſeruit: expoſitiſque beneficiis, quæ in captiuos, primum Luſitanos, tum in Albuquercium ipſum difficillimo tempore contuliſſet, nullo ſuo delicto ſpoliari ſe dignitate, dolenter admodum, & acerbe conquerebatur. Tũ Luſitana ingenia deteſtatus (adeo funeſtas humano pectori ſubdit faces ambitio) è pulpito ſeſe in ardentem pyram furibundus iniecit: mortemque paulo poſt ſponte affuturam, deuexa iam ætate vir antecapere, quam vel ad exiguum tempus, minus inter ſuos honoratus conſpici maluit. Verum, ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Iniquorum criminationibus in ſuſpicionem vocatus, quaſi de vrbe Alodino prodenda clam ageret, per ſpeciem conſultandi, in arcem, Georgij præfecti iuſſu deducitur. ibi, nihil minus metuenti, diuinamque & humanam imploranti fidem, catenæ ſubito iniectæ. ac ne ex ipſis quidem vinculis facta dicendæ cauſę poteſtate, paulo poſt in foro palam iugulatus eſt: quæ res propter ſpectatam viri æquitatem, & amabiles mores, magnam apud eas nationes Luſitanico nomini conflauit inuidiam. Inde minus iam multi Malacam inſtitores adire: nec regia modo vectigalia in dies minui; ſed etiam ciuitas annonæ caritate primum, tum etiam inopia laborare. Ob id à præfecto ad reconciliandas circa nationes miſſus Botellius, notæ probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regulos adeundo, virtute ac lenitate paucis diebus Malacam intermiſſa commercia reuocauit. In ea legatione cum ad Siacanum dynaſtam Alodini vectigalem veniſſet, vltimum pene ſalutis periculum adiit. Siquidem Alodinus pacis immemor poſt

Maxelizij

Maxelizij cædem factæ, Siacano cum alia, tum filiæ nuptias offe rebat; modo Botellium sibi viuum, aut mortuum traderet. processissetque haud dubie fraus; ni Botellius, incolæ monitu, quē captum libertate donarat, mature insidias præcauisset. Ea exspectatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex & triginta ad eum insequendum protinus misit. Eæ in Lusitanicos lembos nouem cum incidissent; quibus Franciscus Mellus præerat, atrox diu prælium, & incerta victoria fuit, dum hostes multitudine maxime freti nostros circumuenire nituntur. Sed ad extremum, acrius instante, atque ad omnes occurrente impetus Lusitano, impares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno suorum amisso numero, terga vertere. Neque nostris incruenta victoria fuit: è sociis multi, è Lusitanis triginta quinque desiderati. Huius pugnę fama tranquilliores in vlteriore India fecit res: & Botellius, annona leuata, rebusque ex animi sententia confectis, auro pretiosisque aliis onustus mercibus, Malacam reuertit. Neque segnius interim ad Goam Lusitana res ab Albuquercio Prætore administrabatur. Intentus omni cura constituendo & propagando Emmanuelis imperio, nullam eius rei occasionem elabi sinebat è manibus. Ante omnia, captus opportunitate Diensis emporij, legatos ad Mamudium Cambaiæ Regem cum donis misit, vt munitum de more diuersorium Lusitanis, negotiandi causa, in eadem insula certis legibus exstruere sibi liceret. Neque abhorrebat à conditionibus Rex, commercij spe illectus adeo fructuosi. Cæterum Iazij, qui nihil minus, quam Lusitanos accolas cuperet, opibus artibusque discussa tota res est. Cum Idalcane præterea, & Narsingano Rege confirmata per mutuos nuntios amicitia, actumque de communibus commodis. Verum nihil tenacius in Albuquercij mente, quam Armuzianæ rei cura insidebat. cuius tum regni status erat eiusmodi. Post Albuquercij discessum, & arcem scelere nauarchorum amissam, ingens rerum perturbatio erat Armuziæ consecuta. Primum, Atar eunuchus grandi iam ætate, decesserat. Dein, Zeifadinum susceptis iam liberis regni potentem, Nordinus vrbis præfectus per Abassina mancipia veneno sustulerat: inque eius locum, præteritis filijs, suffecerat Zeifadini fratrem, nomine Torum. hunc, multis ante officijs, ac tum recenti beneficio sibi deuinctum, quo insuper magis haberet in potestate, fidis pri

uatim sibi ministris,ac satellitibus cinxerat. Ex ijs, tres germa
ni fratres,Mudofar,Hales,Hamedes,quod Nordinum arcto affi
nitatis gradu contingerent,præcipuum dignitatis ; & gratiæ lo-
cum obtinebant: sed ante omnes longe eminebat is,quem è fra
tribus tertium posui,Hamedes : vir & manu promptus , & libi-
dine dominandi , & solertia in rebus gerendis , Atari eunucho
persimilis . Is callide conciliando sibi militum animos , & ob-
noxios sibi sensim in vrbem introducendo,& grauissima quęq;
in se vnum trahendo munia , paulatim eo potentiæ viriumque
peruenerat,regnum vt omne suo arbitratu ageret versaretque .
Quocirca & Nordinus iacere , & præ illo pene ciuilis ac mode-
stus videri ; & gemebundus Torus nusquam eodem inuito com
mouere sese,nedum maioris momenti quippiam aggredi . Iam
vero,quod ad Emmanuelem Regem pertinebat; Lusitanis qui-
dem ducibus illac iter habentibus patebat hospitium ; & Em-
manueli annuum stipendium ex Albuquercij formula pendeba
tur : veruntamen ea erat conditio rerum,vt Hamedes nullo fræ
natus præsidio,vbi vellet, ab Lusitano Regem regnumque pos-
set abducere : & Emmanuel, per fraudem arce deiectus, preca-
riam quodammodo eius insulæ ditionem habere videretur. Hi
sce rebus probe compertis,Albuquercius,Torum teterrimo ser
uitio domesticorum eximere , & in fide ac patrocinio Emma-
nuelis omnino stabilire decreuit. Ea res quod in primis egebat
silentio,ne se Hamedes ad obsistendum instrueret ; per speciem
Adeni repetendi,magnis nauibus duabus & viginti , & minorũ
nauigiorum ingenti numero comparato,circa initium insequẽ
tis anni Goa profectus ; in medio itinere cursum ab Arabia re-
pente in Persicum sinum auertit . Armuziam vt est ventum ,
nauigiis confestim circundat insulam, ne quid aliunde subsidij,
vel commeatus eo subuehi posset . dein missis vltro citroque
nuntiis,de nouis amicitiæ legibus agi cęptum . Summa postu-
latorum Albuquercij erat ; præter stipendium Emmanueli bo-
na fide soluendum , vt arx , ac diuersorium Lusitanis ad vrbem
daretur negotiandi causa. Neque Torus abnuebat ; cessit quin
etiam arce protinus: cæterum , quo minus reliqua explicaren-
tur,maxime obstabat Hamedes,continuandæ scilicet domina-
tionis auidus ; &,si alteri cedendum foret,in Ismaelem Persam,
quam in Lusitanum Regem longe propensior.Ea incensum cu-
p iditate,

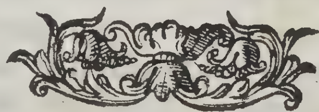
piditate, cum ad saniora consilia reuocandi nulla esset spes; molientem insuper insidias, Albuquercius immissis per occasionem percussoribus, anteuertit è medio tollere. Hamede interempto, cætera expedita fuere; ac facile deinde omnibus de rebus communi consensu transactum est: & in arcem absoluendam cum Albuquercius diligenter incubuit, tum ipse quoque Torus materiam, & alia necessaria large subministrauit. Dein tormenta omnia, quæ ad rebellandum animos facere possent, Armuzianis adempta. & Lusitani regni stemmata, & vexilla in turribus cum ingenti clamore & plausu publice posita. Viri ferme triginta è stirpe regia, ob regni ęmulationem, à tyrannis candenti ferro occęcati, regio sumptu in vrbe alebantur. Hos quoque, Albuquercius, ne quid eorum causa tumultus existeret; Goam amandauit, dato Quæstotibus, & præfectis negotio, vt cuncta eis ad victum, cultumque liberaliter Emmanuelis impensa præberentur. Inter hæc, Ismael, non modo sibi de Armuziano stipendio bellum cum Emmanuele suscipiendum non existimauit; sed etiam admiratione captus rerum, quas à Lusitanis perexigua manu gestas, consentiens fama toto pene terrarum orbe vulgauerat, legatum jungendi fœderis ac societatis, ad Albuquercium destinauit. is vero in gratiam tanti Regis ingenti apparatu ab Albuquercio exceptus. Missi ad eum deducendum, è Lusitana iuuentute præcipui. Pompæ autem ratio fuit eiusmodi. Præibant in equis, cum venaticis pantheris, Persæ rectores duo: tum equi cataphracti sex nullo sessore sequebantur: dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, vestem magnificam varij generis, itemque natiuas & factitias primæ notæ gemmas, cum tibiarum ac tympanorum hilari pulsu gestabant. Postremo legatus ipse cum suo comitatu, Lusitanisque incedebat. is in ornatissimum solium, adstante procerum corona, ab Albuquercio perhonorifice acceptus; cum muneribus litteras ad Emmanuelem, & ad Albuquercium reddidit: expositisque mandatis, omni genere comitatis honorisque tractatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Ismaelem adiunctus Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affabrefactæ loricæ duæ cum galea inaurata, ac thorace quam optimo. armillæ aureæ quattuor: & nobiles pyropi complures: itemq; alia pretiosa ex auro gemmisque monilia: necnon è singulis In-

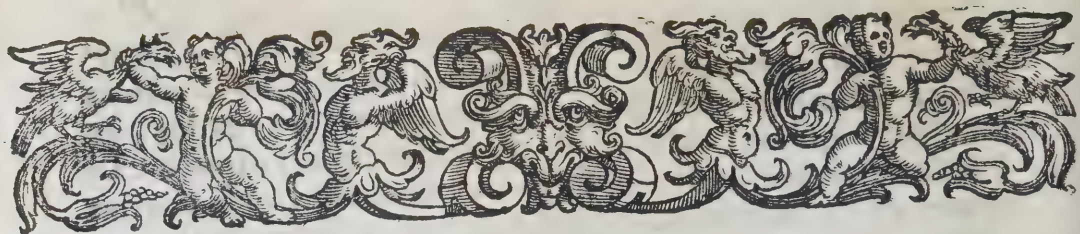
dicorum aromatum generibus aliquantum. Acceſſere, optatiſſimum Iſmaeli munus, aliquot variæ magnitudinis ænea tormẽta cum Luſitanis balliſtis, æreq́ue Cyprio, & ſtanno, ac poſtea magiſtri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus miſsi, vt quoniam ab Turca nouæ illius terrore procellæ nuper acie victus fuiſſet; ea quoque virium parte communi hoſti eſſet par. Dimiſſa legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquercius Torum hortatus eſt, vt Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certisſimumq́ue in eius maieſtate præſidium ſuis fortunis repoſitum exiſtimaret. Inde Goam claſſe renauigans, cũ iam ſexageſimum tertium annum ætatis agĕret, fluente ſenſim aluo conſumptus, ægre ad Goam portus fauces animam traxit. ibi, cum ſeſe è lectulo mouére non poſſet; in ipſa naui per confesſionem elútis animi ſordibus, & ſacro ad ſupremam luctam oleo iniunctus; Chriſtum, cuius Cruci affixi in ſinu fouebat effigiem, ſuauiter alloquens, inter carorum manus & lacrymas exſpirauit, prorſus inuicti ad laborem ac patientiam æque corporis animiq́ue vir: & cum quolibet ſuæ ætatis ducum, vel naualis rei ſcientia, vel expediti conſilij magnitudine comparandus. Facinŏra duo apprime glorioſa vaſto dudum agitabat animo. alterum, vt Nili fluenta, nouo & ſpatij longe breuioris alueo, Abasſinis adiuuantibus, in Arabicum ſinum auerteret, ac totam Aegyptum Turcis redderet prorſus infructuoſam.. alterum, vt ab Armuzia vectos hippaginibus equites velocisſimos ad trecentos, in intimum repente littus eiuſdem Arabici ſinus exponeret: qui, ante quam à vicinis regionibus concurſus fieri poſſet; Mecam non amplius ſeptendecim Leucarum interuallo aduolarent; & ex inclyto apud eas gentes fano, abominanda Mahometis oſſa raptim aueherent: ſcilicet in perpetuam teterrimi impoſtoris & hæreſiarchæ ignominiam Chriſtiano ritu publice concremanda. Talia meditanti, iniquorum obtrectatio primum, dein mors interuenit, vt ſeni matura, ſic rei Chriſtianæ atque omnibus bonis acerba. Elatus eſt quam amplisſimo funere, & comploratione tanta; vt ſacerdotum Chriſtiano ritu pſallentium voces nequaquam exaudirentur. Conditus eſt in ædicula MARIAE Virginis, quam Goa capta, vt ſupra dictum eſt, ipſe conſtruxerat: ac deinde Alphonſus filius (qui Oliſipone hæc ibidem ſcribentibus nobis octogenarius agebat

animam)

animam) ſuis impenſis auxit, ornauitque. Oræ Indicæ imperium, queque illo imperio continentur, Albuquercius decedens pacata Emmanueli reliquit; & bellicam rem (vt ijs locis ac moribus) egregie conſtitutam. Paulo ante ipſius obitum, è Luſitania cum nauibus decem Cocinum appulerat Lupus Soarius prætor ab Emmanuele deſignatus. is cum inijſſet magiſtratum; anno qui Albuquercij mortem eſt inſecutus, renouata cum finitimis Regibus amicitia, Fernandum Petreium Andradium cum nauibus octo miſit in Sinas, ad inſtituendum cum ea natione commercium, & regiones è proximo cognoſcendas. Vna profectus etiam Thomas Petreius, Emmanuelis nomine, cum donis ac litteris legatus ad Regem Sinarum: quorum nobis mentio quando nec ſemel facta eſt iam; & ſæpius, vt videtur, in poſterum incidet; aliqua hoc loco de gentis natura, moribus, opibusque poſuiſſe, non incommodum fuerit.

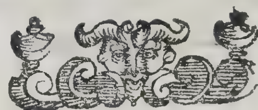
Libri Quinti Finis.

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER SEXTVS.

SINARVM regio, quam hodie Cinam vulgus appellat, vltima terrarum Asiæ, ab Oriente, & à Meridie, alluitur Oceano quem Sericum, vel Eoum prisci dixere: ab Occidente Indiam vlteriorem attingit: à Septentrione, cingitur Massagetarum, Scytharumque limitibus. Multo latius quondam imperasse gentem, annales ipsorum, ac litteræ, & veterum ædificiorum illustria monumenta, & complures, in India præsertim, ab ijs denominatæ nationes, haud obscure testantur. Sed cum sua ipsi mole viribusque fatigarentur (quod à Carthaginiensibus in re simili factum legimus) sponte misso veluti sanguine, & castigata luxuria, intra hosce fines recepere sese; graui proposito edicto, ne quis iniussu magistratuum excederet. Regna, seu prouincias vastæ magnitudinis, numerant quindecim cum sua cuiusque metropoli: ad mare sex, mediterranea reliqua. Tellus, quòd maxima ex parte intra temperatæ plagæ terminos continetur; radiosque Solis,

lis, ſuapte natura vitales puro ac patenti excipit ſinu; ſic fit, vt ſaluberrimo cœlo,& purioris auræ dulcedine perfruatur; ac ſimul inclytę fertilitatis gleba, frugum omnis generis fundat copiam bifero triferoque prouentu. Accedit ad eximiam ſoli fęcunditatem, ſumma cultorum induſtria. Et infinita eſt multitudo, quippe ſuboleſcente in dies prole, & in alienas regiones migrationibus interdictis. Neque in tanta mortalium turba ceſſare cuipiam licet. non priuato dedecore tantum, & proximi cuiuſque probris ac iurgiis; verum etiam publicis moribus legibusque deſidia plectitur. Itaque ruſtici homines nullam agri partem incuria ſqualere patiuntur. Saltus & colles; pinu vitibusque: campi & planities; oryza, hordeo, frumento, cæterisque ſegetibus nitent. quamquam è vitibus more noſtro non exprimunt merum. vuas quodam condimenti genere in hyemem adſeruare mos eſt. cæterum ex herba quadam expreſſus liquor admodum ſalutaris, nomine Chia, calidus hauritur, vt apud Iaponios: cuius maxime beneficio, pituitam, grauedinem, lippitudinem neſciunt; vitamque bene longam, ſine vllo ferme languore traducunt. oleis alicubi carent: ſed earum vice non deſunt plantæ, quæ humorem vnctui præbeant. Paſcua ſunt etiam gregibus alendis vberrima; & in hortis egregie cultis cum alia noſtri orbis poma, tum ſapidisſimos melopepones, ſuauisſima & optima pruna ficusque,& medica citreaque varię formæ ac ſaporis, apprime generoſa mala conſpicias. Ad hæc, perſpicui fontes,& miro colorum decore odorumque fragrantia flores ac roſæ perennant. flumina vero, quæ magnas quoq; patiantur naues, piſcoſa & amęna, viridisſimo riparum veſtitu, pinguibus aruis interfluunt. Quin, & ora maritima pluribus introrſum æſtuariis ad omnium rerum copiam inuehendam euehendamque, facili patet acceſſu. Ingentem præterea volucrum & ferarum vim, ad aucupium ac venatum, paludes, luci, ſaltusque ſuppeditant. Metalla auri, & argenti, & ferri probatisſimi,& alia, incolæ effodiunt. Margaritas, & præcipuæ nobilitatis vaſa fictilia, quæ vulgo porcellana dicuntur; pretioſas pelles ad frigus arcendum; itemque gosſipij, lini, lanæ, bombycisque,& ſerici fila, veſtemque omnis generis mittunt innumerabilem. Saccari,& mellis, rhabarbari, caſuræ, minij, glaſtique tingendis veſtibus expetiti, prouentus ingens: odoramentis

cum alijs abundant; tum præcipue mosco (cuius nullam apud Latinos Græcosve scriptores mentionem inuenio) è feris quibusdam, vulpecularum effigie, crebro verbere enectis, dein putrefactis. Denique, nihil aliunde, non ad victum modo cultumque; sed ne ad delicias quidem ac voluptates requirunt. ac proinde nulla sub Sole gens est, apud quam aliarum gentium opes æque consistant. quippe vendentibus cuncta Sinis, nihil inuicem redimentibus, nisi forte in vsum tectorij cuiusdam odorati, piper ex India. Neque erat externo commercio locus; ni Sinam infinita quædam teneret argenti cupiditas. id præferunt auro; & cum indidem effossum, tum è remotis regionibus illatum, auidissime accumulant. Iam de ædificiis, priuatisque ac publicis operibus explicare, infinitum sit. Vrbes præcipuæ magnitudinis celebrant ferme ducentas: inferioris autem ordinis, longe plurimas. porro castella & pagi, quorum nonnulli tribus familiarum millibus incoluntur; vicique passim ita multi sese offerunt, vt summa iniri vix possit. sunt autem egregio situ plerique: scatent aquis, procera circundati sylua; ex qua turritæ prædiuitum aratorum eminent domus. Porro, dispersæ in æstiuos maxime secessus nobilium villę, opere in primis eleganti; vel ad opacas amnium ripas garrulos auium concentus, & fugientis aquæ lene murmur excipiunt; vel è montium iugis verticibusque, subiectos vallium anfractus; & vasta maris ac terrarum spatia, longe lateque despectant. Sed ipsarum præcipue vrbium pulchritudo mira. Nauigabilibus impositæ fluuiis, admodum profunda & lata fossa, mœnibusque cinguntur quadrati ab imo lapidis, lateritiæ ad summum structuræ. lateres autem, ex eodem argillæ genere quo porcellana vasa, confecti, & calce optima interliti, in eam duritiem ac firmitatem breui tēpore coalescunt, vt ferramentis postmodum labefactari vix possint. crassitudo mœnium, quattuor, & alicubi sex capit homines: additis ad prospectum pergulis, ac mœnianis, & occultis ambulationibus, qua præfecti oblectationis causa pererrent: pomœrium, intra extraque, libero ad circuitum spatio, senis in ordinem equitibus patet. Ad obliquos autem ictus, modico interuallo, turres & propugnacula prominent, artificiosis contecta fastigiis; & podiis elegantibus adornata. Ex ijs mœnibus cum quædam ante bis mille annos constet exstru-

cta; nullam tamen in eis rimam, aut sinum, aut labem aspicias. adeo seuere acriterque sarta tecta ab regiis curatoribus exigun tur. Vrbis vero totius, ea ferme dimensio est. Latissimæ viæ duæ se intersecantes, perpetuo tractu qui lustrari oculis possit, præcipuas quattuor portas aperiunt, præferratas, ornatu magnifico, adituque ad aspectum præclaro. Ab hisce rectis viis, aliæ dein aliæque transuersæ, priuata & publica ædificia, vicosque distinguunt. Et ab vtroque latere viarum, excurrunt porticus, quæ commeantem plebem, & fabrum atque institorum apothecas ac tabernas, à tempestatum iniuria vindicent. iam vero, è lapide trifores vt plurimum, & quidem summo artificio perfecti cum inscriptionibus fornices passim visuntur. quæ monumenta, magistratu abeuntes, regij præfecti relinquunt. magistratibus autem ipsis, celeberrimo loco stant ampla & operosa prætoria, cultissimis hortis, capacibus piscinis, fontibusq; pellucidis, & variis aquarum deriuationibus ad omnem animi remissionem instructa. Nec desunt auiaria, & ferarum septa, & operis topiarij tonsiles, syluæ, lucique densissimi, & distincta floribus prata: vt singulæ præfectorum domus oppidi propemodum instar obtineant. Priuatorum ædes, circa maritimam oram humiles. mediterraneis vero locis, multiplici contignatione tolluntur, vel pictura decoratæ, vel opere albario candoris eximij. A primo ingressu panditur atrium, armariis circumquaque dispositis: in quibus inanium Deorum statuæ collocantur. accedunt lacus pleni piscium, ac pensiles horti. materia in ædificationes vtuntur mire læuigata, & certo lenocinij genere in auri colorem ac splendorem adducta. Pari læuore tegulum est, calce spissatum atque commissum ad pluuias arcendas: durantque seculis tecta talia, extremis imbricibus è marmorato pereleganter elaboratis. ad singulas vero ianuas, viridi opacitate arbores ad lineam directæ consurgunt: quarum gratissimo aspectu, quasi pabulo quodam, oculorum acies quālibet fatigata reficitur. Porro vrbes, præterquam quod magnis, vt dixi, fluminibus pleræque alluuntur; sunt etiam quæ, ad subuectionis euectionisque commoditatem, canales nauium capaces introrsum admittant. quales multis locis apud Belgas, & alicubi etiam in Italia cernimus; marginatis vtrinque semitis ad terrestre iter adstructis. lapidei quoque pontes egregie fa-

cti,

cti,non ad oppida ſolum,ſed etiam in agris plurimi. quæ flumina propter altitudinem pilas arcuſque reiiciunt; ea, conſertis & contabulatis nauibus pro ponte iunguntur. ſin ex imbri vehementius intumuerint; ſolutis interim ordinibus, viatorem, gratuitæ cymbæ, Regis impenſa tranſmittunt. Iam, voraginibus,& hiatibus terræ,& ſtagnantibus aquis,quæque alia ad iter impedimento ſunt,publice occurritur. quin etiam, aſperrimis locis ad montium latera exciſis cautibus,viæ pateſcunt,ea molitione ſumptuque,vt Romanam in eo genere magnificentiam non requiras. Templa etiam cum turribus,culminibusque ſpectantur (licet alioqui Deos contemnant Sinæ) pulcherrima,& maxima. Trans pomœrium dein,præſertim ad mare,ſuburbia, eodem ornatu,& laxitate viarum,aduenas ferme ac negotiatores frequentisſimis diuerſorijs, & cauponis accipiunt; in quibus, præter delicatas de genti more potiones, omnium etiam generum cocti, crudique proſtant cibi, & exquiſita cupedia. Sunt autem Sinarum populi (quemadmodum eiuſdem plagæ alij) prout ad Septentrionem,vel ad Meridiem vergunt; magis aut minus æneo colore, vel candido: ſimis naribus, exiguis admodum ocellis, rara barba, longis crinibus, quos accurate comptos,& in verticem coactos illaqueant,& oblongum ex argento clauum in laqueum inſerunt. neque tamen vna eſt omnibus capillamenti ratio. quippe, cęlibes, comam a fronte diſcriminant; mariti,confundunt; atque hæc præcipue nota, ordinem vtrumque diſtinguit. Primarij, ac diuites, quique militiam exercent; verſicolore ſerico: plebeij ac pauperes,lino,ſeu goſſipio tegunt corpora. nam apud Sinas lana, cum maxime ſuppetat,minime texitur. Sagis ad veterem Hiſpaniæ conſuetudinem vtuntur, media ſui parte criſpis ac rugoſis; cæterum fuſa & explicata lacinia,& laxis manicis: ipſum verò ſagum, ab læua parte confibulant. Accedit talaris tunica, quam qui è regia ſunt ſtirpe,vel ſuperiore aliquo magiſtratu funguntur, circa baltheum maxime; cæteri limbo tenus acu pingunt. Caput operiunt præcelſo ac rotundo pileo, è tenuisſimis virgulis atro filo prætextis. Caligas induunt affabre factas,& elegantes cothurnos,aut calceos bombycino obſtragulo perpolitos. Veſtimenta per hyemem pretioſis murium Scythicorum pellibus, quas vulgo martas, vel ſabellinas vocamus, calore admodum

ſuaui,

ſuaui, & ventis impenetrabili denſitate ſuffulciunt; iiſdem ſeparatim pellibus circumfouent colla. Moleſtias flatuum, munitis egregie feneſtris,ac ſpecularibus prohibent. Per æſtatem vero,ad reliqua remedia caloribus leniendis, illud etiam accedit. Subterraneos idoneo loco effodiunt ſpecus: inde conceptam auram,intenſiorem aut remisſiorem, prout libuerit, per omnes ædium partes admirabili machinatione diſpenſant. Mulieres, circa curam capitis multæ ſunt. crines diu pexos concinnatosque in ſummo circumligant vitta gemmis auroque diſtincta. reliqui corporis ornatus,minime laſciuus. Præcipuam decoris ac formæ laudem, in pedum breuitate & exilitate conſtituunt: atque ob id ipſum,tenellos ab infantia faſciis perquā arcte conſtringunt. Magnus apud nobiles matronas honos pudicitiæ. raro viſuntur: nec in publicum prodeunt, niſi geſtatoria ſella, prætentis ex omni parte velis, &, occultæ ſpeculationis cauſa,reticulatis ex ebore feneſtellis ad latera appoſitis. ſuccollant ſerui, magna vndique ſtipante familia. Deprehenſum adulterium ęque viri ac fœminæ,capite luitur. Ad nuptias, dotem non viro fœmina,ſed vir fœminæ defert. Singulæ vxores in matrisfamilias numerantur loco: pellices procul à conſpectu variis locis aluntur. Proſtitutis ac meretricibus (ea fere mancipia ſunt) proprium ac ſeparatum in ſuburbiis domicilium eſt. Annum è lunaribus periodis duodecim ita conficiunt,vt tertio quoque anno ad duodecim vnam addant. Principium,à Martij menſis nouilunio auſpicantur. Eum diem publica hilaritate, natalem quiſq; ſuum priuata gratulatione concelebrant. munera ſibi & ſportulas inuicem mittunt. apparatisſimis dein epulis, noctu præſertim, exquiſitisſimi interponuntur ludi. Comœdias, ac tragœdias exhibent ſumptuoſas, vel fabulis in præſens à poeta confictis, vel actionibus è vetere hiſtoria repetitis. petoriſtę,aretalogi,præſtigiatores,mimi non deſunt. parietes fornicesque viridi fronde, micantibus roſis, & pretioſo periſtromate veſtiuntur. fragrant odoramentis ac floribus viæ. accenſis funalibus ac laternis,arbores,pergulę,feneſtræ collucent: neruorum pulſu; tibiarum vocumque concentu omnia perſonant. Conuiuiorum autem ratio eſt talis. Inuitantur multi. propria ſingulis menſa,aut ſummum binis, apponitur ex ligno ad inſtar ebeni ſplendidisſimo, variis ſylueſtrium

ſtrium

ſtrium maxime rerum figuris,ac certis linearum ductibus(quo in genere Sinæ admodum excellunt) capreolatim ex argento, vel auro diſcurrentibus. Ea pictura nitorque pro mappa eſt. ſerica frontalia dein ad humum vſque dependent. Conuiuæ fucatis conſident cathedris, præmolli, vt apud nos, culcitra ad gratiorem quietem obductis. Inde elegantisſimi primum caniſtri ſertis redimiti, onuſti baccis pomiſve, toto margine diſponuntur. Intra id veluti ſeptum, admirabili ſtructura cæteræ exſurgunt dapes. cumque ſagina omnis generis,ferina æque ac domeſtica, & piſcibus, oſtreiſque, & cunctis ferme illecebris, & condimentis abundent; ſuilla tamen præcipue caro ſummorum pariter & infimorum expetitur menſis: neque ex alio vllo animali copioſior ganea. Cibos digitis attrectare (vt ſunt vulgo munditiarum diligentisſimi) ruſticitatis putant. bracteatis paxillis, vel argenteis aureiſve fuſcinulis, conciſa minutim fruſta in os inſerunt. Exiguis poculis crebro hauſtu ſedant ſitim: & magno cum honore verborum mutuo ſibi propinant. Miro interim ſilentio atque ordine lances ab atrienſibus inferuntur: & in ſingula fercula menſæ inſtrumentum omne mutatur. Hæc ſeparatim viri. ac matronæ item ſeorſum (quæ maritorum zelotypia eſt) eodem apparatu in penetralibus conuiuantur. Salutandi ritus, inter plebeios, eiuſmodi: læuam in pugnum compreſſam obtegunt dextra. ambas dein pectori ſæpius admouent, & ſimul, accommodato ad geſtum ſermone demonſtrant, amicum ſibi conditum hærere in medullis. At primores, brachiis arcuatim extenſis, ac digitis vtriuſque manus implexis, identidem ſeſe ad terram vſque ſummittunt: certantque verborum officiis inter ſe, vter poſterior, alterius honoris cauſa quieſcat. Opificum ac ſellulariorum, ingens vbique numerus, & certus ordini cuique vicus eſt. ſculpendi ac pingendi artem, itemque plaſticen, toreuticen, encauſticen, necnon fabricas, ærariam, ferrariam, cæteraſque metallicas, ac materiarias; egregie callent. neque ad conflandos ignes (quod vel in primis mirere) cuiuſquam egent opera. quippe, certa ratione ita libratis tubulis quibuſdam,atque ad caminum aptatis, vt acceptam è cauernis auram perpetuo reddant. mechanica quælibet, vel ibidem excogitata, vel ex aliis terris inuecta,celerrime arripiunt. Ænea tormenta conflare;

flare; litteras imaginesque subiectis prælo typis excudere (quibus commentis Europa recentibus adeo gloriatur) vetustissimo in vsu apud Sinas esse, compertum est. Accedit ad artificium tormentorum, quòd ex ijs quædam solutilia faciunt; perque partes imposita baiulis, aut iumentis, quocunque opus est, sine vexatione circumferunt. Ad scribendum autem, arctas & oblongas adhibent è lęui admodum ac tenui papyro pagellas. neque versus ab læua ad dextram, vt Græci; neque ab dextra ad læuam, vt Hebræi; sed ad imum ab summo perducunt. cuius generis impressum volumen, atque inde transmissum, Romę in Vaticano, itemque in Laurentiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini. Litteris vtuntur velut Aegyptiis, quas hieroglyphicas Græci dixere. Eæ singulæ singulis nominibus seruiunt, atque etiam integris interdum sensibus. Ita fit, vt cum Sinæ, varia lingua, quippe tam multis regionibus tamque disiunctis, vtantur; tamen, quæ litteris consignata sunt, per æque omnes intelligant. Præter suum cuiusque nationis atque prouinciæ, certus insuper & communis eruditorum est sermo. Latinæ apud nos lingue respondet. vulgo Mandarinum appellant. hoc aulici, scribæ, iurisconsulti, iudices, magistratus vtuntur: huic impensa cura dant operam. Qui per plateas erret otiosus, vt supra docuimus, vel manum supplex ad stipem porrigat, ferme est nemo. Manci, vel aliqua parte corporis debiles, vel morbo implici ti grauiore, quam vt sibi parare victum vllo modo possint; cognatis affinibusve alendi attribuuntur à magistratu. sin propinqui desint; vel propter inopiam alendo non sint; causa probe cognita, ne quid subsit fraudis, in regia valetudinaria deportantur. Luminibus capti, si premat egestas, pistrino ac molæ; manci, aut quoquo modo mutili, dum suppetunt vires, alijs alij ministerijs affiguntur. Denique nullus inertiæ, vel ignauiæ locus est. Itinerum spatia, hoc pacto distinguunt. Minimam omnium mensuram patrio nomine vocant. Li. hæc, interualli continet quantum æqua planitie, die puro ac sereno, vox humana percurrit. Li decem, vnum explent Pù, quod Hispaniensi ferme leucæ respondet; siquidem Pù dena, diei vnius iter efficiunt, quod vulgo ychan appellant. Peregrinationibus autem, non iumenta modo, sed etiam varij generis cisia, lecticę, pilenta deseruiunt: accedunt rhedæ ac vehicula partim equis iuncta; partim

tim etiam,vbi camporum æquora patiuntur, velis euntia. Nec vero minus perite,ac scienter aurigæ quam nautæ, & gubernacula moderantur,& varia velorum inflexione, prolato vel reducto, prout opus est, pede, ventos excipiunt. Pretia rerum (vt quondam in Latio) non moneta nummisve; sed,ne locus adulterio pateat,concisi maxime argenti pondere metiuntur: atq; in id ipsum,forfices,& habilem trutinam ligneolæ inclusam thecæ,in sinu circumferunt. ad maiora vero pondera, cum lancibus libram, publice probatam obsignatamque habent domi. teruntios duntaxat ex ære publica forma percutiunt,gestantq; pertusos in linea,supplendis argenti pretiis. vel etiam ad quisquilias coemendas. Nihil quod vlli vsui possit esse, perire per incuriam sinunt. excrementa sordesq; ad stercorandum agrũ; vilissima scruta,in chartarias officinas; ipsa denique canum ossa, in cęlaturam & sculptilia conferunt. Fœneratores, vtpote reipub. noxij,cum alijs pœnis,tum pecunia mulctantur in fœnore deprehensa. debilibus tantum aut cœcis ex infima plebe, ad sustentandam inopiam, aliquid vsuræ nomine exegisse impune est. Suarum quisque mercium institor, descriptum indicem; pharmacopolæ etiam singulorum simplicium quæ appellant, specimen ipsum coguntur pro tabernæ foribus habere propositum. Ea sæpe ab ædilibus inspiciuntur: neque componendi, miscendive, nisi præsens necessitas vrgeat, neque composita diutius adseruandi, cuiquam omnino ius est. Vocales & gesticulatorias aues enutriunt impensa cura, venduntque, præter naturales colores, vario etiam vestitu ornatuque distinctas. Iam, naualium copia, ac totius rei maritimæ apparatus, pene incredibilis: adeo large, materiam & omne instrumentum, cęduæ syluæ, & ferri optimi venæ, & lini gossipijque frequentissimæ textrinæ suppeditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles (quarum supra meminimus) vulgo iuncos appellant. ex ijs partim ad bellum parantur,eminentibus ad proram puppimque castellis: partim depressiores, ad mercaturam & onera. Sunt quas Lanteas, quas Bancones vocant: illæ, sex remis ingentibus; hæ tribus tantum,quaterno vel seno in scalmum remige ad vtrunque latus instructæ. Longis etiam,triremium instar,vtuntur; sed sine rostro; & ad amnes, ac vada sulcanda plano alueo fabricatis. Aliæ conspiciuntur, maxime peragrandis

animi cauſa littoribus,auro & argento cęlata puppi, cubiculis, reticulatis feneſtris,porticibus,penſilibus hortis pene in maris contumeliam exornatæ. Ad ſummam, variæ magnitudinis ac formæ nauium tanta copia eſt; vt præfecti orę maritimæ,ſi quid vrgeat ſubitæ rei, militares iuncos à quingentis ad mille contrahere momento dicantur. Neque vllo tempore anni deſunt claſſes,ad tuenda & purganda piratis maria pluribus locis paratæ. Hæ,magno totius regni bono, mercatoribus, & nauiculariјs omnium nationum præſtare conantur non modo tuta, ſed etiam ſecura commercia. Carinas oblinunt certo bituminis genere mire fideli cum ad explendas rimas, tum ad teredinem & noxia lignis animalia prohibenda. Purgandæ vero naui,pluribus conſertam vaſculis antliam, ad latera introrſum applicāt eo artificio; vt vnus quilibet ſedens, alterno pedum ac perleui motu, paucis horis quantamlibet ſentinam exhauriat. Nauigiorum fluuialium incredibilis copia. quippe,in ijs magna pars hominum cum coniugibus, & liberis degunt: è quibus alij vecturam exercent; alij pro cauponibus & inſtitoribus, in perpetua ſtatione ſunt: nec ſolum in cibos, verum etiam in cultum, ac veſtitum, ipſaſque delicias habent cuncta venalia; vt in ipſo itinere ac fluuiis, vrbana commoda & copiam non requiras. Sunt qui intra eas naues,altilium, atque anatum præſertim, ingentes alant turmas: & facillima eſt ſoboles; propterea quod ex ouis, non matris incubitu, ſed leni tepore ex ignibus temperatis adhibito, quotquot viſum eſt pullos excludunt. Noctu, animantes eas intra ſepta nauium cohibent; mane vt diluxit; in campos oryzæ feraces emittunt. ibi, non paruo agricolarum compendio, noxias frugibus herbas, mira quadam auiditate depaſtæ,ſub noctem ad cymbali,ſeu tympani pulſum, in ſuas quæque chortes ac receptacula redeunt.Minutæ vero cymbæ, non fluuiatilem modo, ſed ne marinum quidem ſaporis egregij piſcem interioribus incolis deeſſe patiuntur. Verno tēpore anni,tumeſcentibus imbre ac niue fluminibus, cum ad ipſas maxime fauces fœtificandi cauſa æquorei greges ex alto ſuccedunt; confeſtim è vicinis regionibus haud ignara prouentus magna hominum multitudo cum retibus & verriculis aduolat. ingens captura nullo negotio fit: inde amnici nautæ à maritimis quam optimos piſces vili coemptos pretio,& vimineis cō-

ditos

ditos corbibus,perunсta charta ad continendum liquorem intectis; mutata subinde aqua,& pabulo iniecto, quamuis intima in loca incolumes vehunt. ibi ex angustiis in ampla transfusi viuaria, & latas vrbium fossas, ad lautiora conuiuia popinasq; toto anno sufficiunt. Capiendi autem, cum aliæ sunt artes; tum illa vel in primis iucunda. Prægrandes, ac domesticos habent coruos, eiusmodi prædæ assuetos. horum colla nodo ita laxo constringunt; vt nequaquam interclusa respiratione, cibos tamen transmittere, ac deglutire non valeant. ita è caueis dimissi; admirabili solertia sese in aquas immergunt: pisciculos minutos ore conceptos, maiores autem rostro apprehensos, domum, vnde abiere, identidem referunt; quoad solutis omnino faucibus, ad satietatem ipsi quoque pascantur. Ea magistratuum oblectamenta præcipua. Rei litterariæ magna pars hominum vacat. Medicas artes, & physica,& astronomica attingunt pauci: iura legesque habent ante annos bis mille scripta, neque vnquam (vt ferunt) exinde mutata. his vero, quod ferme ad honores ac magistratus aditum patefaciant, plerique certatim insudant: deque politicis rebus, regnorumque administratione & quærunt ipsi inter se, &, vbi licet, è peregrinis auide sciscitantur. Gymnasia cum egregiis doctoribus fere oppidatim ample, & copiose sustentat Rex. in ea gymnasia è ludo litterario primisque rudimentis pueri & adolescentes leguntur. studiorum præfecti, quos cessatores, vel tardos animaduerterint; obiurgant primum: dein plagis afficiunt: ad extremum ignominia notatos expellunt. cæteros, pro cuiusq; profectu ac diligentia, tollunt laudibus. Ad hæc, regij censores tertio quoque anno gymnasia publice recognoscunt. ab ijs, ingenij & doctrinæ hoc fere modo specimen sumitur. celeberrimis in regni cuiusque gymnasiis, ad eam ipsam rem, mensis & subselliis instructa visuntur ampla & spatiosa conclauia. In ea ex alijs prouinciis (ne quid gratiæ detur) euocati adolescentes, prætentato sinu ne quem secum inferant librum; mane cum pugillaribus includuntur. ibi à censoribus theses de re pub. & regno, itemque de priuatorum controuersijs, ponuntur ex tempore. in eam sententiam, clausis ostijs, adhibitisque custodibus, pro sua quisque copia & facultate scribunt eo intentiore studio, quod in eiusmodi certamine non dignitas modo,

sed

ſed etiam res vniuſcuiuſque diſceptat. ſub noctem, apertis foribus, penſa exiguntur, adſcriptis auctorum nomine, origine, & patria. dein dimiſſa iuuentute; cenſores per otium ea ſcripta perpendunt: & ex vniuerſo numero tria primum millia; rurſum ex hiſce, trecenta; poſtremo ex trecentis, nonaginta quã optima ſeligunt. atque is demum habetur ſapientiæ flos; neque vltra ſubcernitur. quippe, totidem iuris peritos, ad ſupplementum, in ſingula regna deſcribi ſolenne eſt. Poſt hæc, edicitur dies, quo die victorum nomina voce præconis pronuntianda ſunt. Fit denuo ex omni parte concurſus. qui palmam tulere, ij cum exquiſito verborum honore magiſtri appellantur: atque is dies magna conuiuiorum ac ludorum pompa & celebritate peragitur. Noui magiſtri, phaleratis in equis, ingenti omnium ordinum ſtudio & comitatu, per vrbem incedunt. dein miſſos in regiam, referri Rex iubet in Loytias; quo maxime titulo nobilitas vniuerſa cenſetur: & annuum ſingulis honorarium ad eam perſonam tuendam attribuit. ac tum denique inter ſe amplexantur, eiusque collegij neceſsitudinem perſanctam exiſtimant. Porro, ex Loytiarum corpore iudices, & conſiliarios, & magiſtratus creari mos eſt. neque per ambitionem, aut corruptelas, nullo ſui dato in imis documento, raptim ad ſumma tranſiliunt: ſed in inferioribus probati ſpectatique, gradatim ad ſuperiora conſcendunt. Magiſtratuum minorum ingens vbique numerus. maiores in vnaquaque metropoli, cum amplisſima poteſtate quinque: neque ij indigenę, quo magis inter ignotos, odio & amore vacui, rectam in adminiſtrando rationem ſequantur. Inter hoſce, omnium conſenſu, primum dignitatis & imperij locum obtinet Tutan. is, quaſi vicario Regis munere, vniuerſæ prouincię prępoſitus eſt; ac dignitatis cauſa, proprio ac ſeparato à reliquis præfectis habitat loco. ad hunc grauisſima quæque & maxima referuntur; pleraque decidit ipſe, ac de toto rerum ſtatu ſubinde Regem per litteras edocet. Proximus huic honore habetur Ponchaſius, penes quem vectigalium & fiſci regij eſt cura. is cum ingenti ſcribarum & cuſtodum copia, tuetur ærarium; rationes & codices recognoſcit; annua ſtipendia, ſalaria, mercedesque diſtribuit. Sequitur Anchaſius, qui cum conſilio delectorum virorum, non de ciuilibus modo controuerſiis ac litibus iudicat; ſed etiam rei capi-

talis quæſtiones exercet: atque ad hoc tribunal toto eo regnò in cauſis grauioribus prouocatio eſt. Porrò Aitan rem bellicam adminiſtrat, conſcribit exercitus, comparat claſſes; ac præcipue in id excubat, ne peregrini in vrbes ac mediterranea ſenſim irrepant. Aitani ſubeſt poſtremus omnium Luitiſius, vir, militaris item rei peritus, qui ad Aitanis arbitrium, prout opus eſt, varias in expeditiones cum exercitu proficiſcitur. Sunt qui præfectorum alia quædam tradant nomina, & plura: ſed vtique magna omnium ſpecies: mira maieſtas. ac ſingulis, excepto Luitiſio, à conſilio ſunt viri decem lectisſimi, verum impari dignitate. ſuperioris ordinis quini ab dextra ſedent, quod apud Sinas honori ducitur: aureo baltheo, & (qui regius eſt color) croceo galero: inferioris clasſis ab læua totidem, cingulo argenteo, & cæruleo galero diſtincti. Si præſidem in prouincia mori contigerit; antiquisſimus è conſiliarijs in locum defuncti ſuccedit. Ex eodem numero, ad obeundam, ac luſtrandam Regis iuſſu prouinciam, legati mittuntur. Cæterum cuncti peræque præſides & conſiliarij, regium inſigne geſtant ad pectus humerosque; ſerpentem ex auro textili. Neque minoribus præfectis, aliisve, magiſtro cuſtodiarum excepto, quemquam è ſuperioribus hiſce niſi de genu alloqui, aut compellare fas eſt. Euntibus in prouinciam, præter veſtimenta, & famulos aliquot; nihil omnino vel ad iter, vel ad hoſpitium, vel ad cæteros vitæ vſus parandum. in ſingulis oppidis regij ſunt parochi. ab iis cuique pro dignitate cuncta benigne præbentur. quod ſi priuatis amicorum hoſpitijs vti malint; pro cibariis numerantur pecuniæ. Ineuntibus magiſtratum, obuiam primum ſub ſignis peditum cohortes, & equitum turmæ; tum reliqui ordines cum inſigni pompa; & vario ſymphoniæ cantu procedunt: ea frequentia per vicos vrbis, magnifico periſtromate ornatos, non ſine honore florum odorumque, nouus præfectus in prætorium vſque deducitur. Præſto ſunt regij famuli & curatores, qui ſine vlla ipſius moleſtia cibos, inſtrumentum, & ſuppellectilem ex maieſtate ſuppeditent. intra eaſdem ædes propriis conclauibus ac cœnationibus, aſſeclæ, ſcribæ, accenſi, lictores, & forenſe miniſterium omne alitur vnius Regis impenſa: quo plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbitros ac teſtes habere ſe magiſtratus intelligat. Iura autem, hoc fere pacto redduntur.

à primo

à primo mane ad vesperam, paucis horis ad meridiandum intermisſis, præcelſo in tribunali conſidet prætor. cingunt latera iudices. cohors ad imperium parata circunſtat. qui ad ius petendum accedunt, intromisſi ab ianitoribus, procumbunt illico, & vel eminus ipſi, quid velint, elata voce pronuntiant; vel ſupplicem libellum recitandum propalam offerunt ſcribis. Prętor; agitata re, de conſilij ſententia reſpondet; ipſumq́ue reſponſum litteris conſignatum à ſcriba, ipſe dein rubricato pigmento ſua manu confirmat. Ex aperto adminiſtrantur omnia. ſolitudo, & ſecreta colloquia, & arcani ſuſurri vetantur, quo minor flagitiis & fraudibus, quę oderunt lucem, aditus ſit. Capitalis noxæ reos, identidem comperendinant: nec niſi lente quęſita, & ad liquidum cognita cauſa, condemnant. itaque oppido pauci in tanta hominum multitudine carnificis manu finiunt vitam. Cæterum interea, vincti, quam diligentisſime adſeruantur loco amplo, inſtar oppidi, celſis admodum parietibus circumſepto; eodemq́ue rerum venalium copia, tabernis, & opificijs, nequid extra petendum ſit, ad omnes vitæ vſus inſtructo. carceri, cum magno vigilum numero præeſt non leui auctoritate vir. is per ſe, perq́ue ſuos, cuſtodiarum ſeriem quotidie recognoſcit: & quam intentisſima excubat cura, ne cui, delinitis pretio miniſtris, vel perfoſſo pariete, ſuſpenſiſve alicunde funibus, aut alia quapiam ratione effugium pateat. Fori vero ipſius, & prætoriæ turbæ ſeuera admodum diſciplina. graui malo, erratum, atque adeo murmur omne compeſcitur. qui deliquere; ijs, quo conſpectior ignominia ſit, vexillum quoddam in manus datur. cum eo vexillo, ad conuentum vſque dimiſſum, genibus nixi perſiſtunt: ac demum ad Prætoris arbitrium verberibus acerbe mulctantur. ac multos pasſim videas (neque id propter adſuetudinem probro eſt) vibicibus liuida, & medicamentis oblita facie. Porro præfectis, cum in publicum prodeunt, multo cum ſatellitio, gregibusq́ue clientum & amicorum, ſella, vti dicebamus, magnifica geſtari mos eſt: & quidem defixis in vno obtutu oculis (quo in genere à prima ætate exercentur) ac toto vultu ad ſeueritatem triſtitiamq́ue compoſito. Frenati ſequuntur equi; variæ vmbellæ circunſtant: lictorum anteit manus: quorum, hi regia vexilla; arundines illi toſtas ad verbera; alij clauas argenteas ferunt; alij, pendente ex humeris ta-

bella gypſata cum ſericis floccis, inſcriptum magiſtratus imperium ac poteſtatem oſtentant. Hi omnes, in ordinem bini, magnis clamoribus ſubmouent plebem, quæ vel in domos feſtina ſe proripit, vel etiam honoris cauſa vias euerrit. in tranſitu vero, mirum ſilentium: non modo interpellare præfectum, ſed ne contra quidem intueri fas eſt. Rem militarem, non tam audacia vel firmitate, quam numero, & machinis, & egregia in primis diſciplina ſuſtentant. Præter extraordinarias copias, quæ variis locis, vbi res poſtulat, comparantur; in ſingulis vrbibus, firma ac certa præſidia ſunt. pro muris aguntur excubiæ, quas identidem obit circitor: itemque validæ ſtationes ad portas. earum fores, præter alia repagula ſeraſque, impreſſo chartæ, & commiſſuris agglutinato ſigno, quotidie muniunt: nec niſi eodem à miniſtris inſpecto ac probe agnito, aperire conceſſum eſt. Ad limites regni, crebræ & minutæ viſuntur arces. qua vero Scythæ contigui ſunt, inſanæ ſubſtructionis murus in ducentas amplius excurrit leucas, quantum inter duos admirandę altitudinis montes interuallum eſt. Ea regionis clauſtra firmiſſima. Vbi ex illa parte increbuit belli rumor; confeſtim à cuſtodibus dato ſigno, è vicinis caſtellis & oppidis concurſus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iuſto cum exercitu ſuperueniant. Equites, elegantiſſimo ornatu armatuq; prælium ineunt, quaternis ex ephippio pendentibus gladijs, quorum ſimul duobus perquam ſcienter vtuntur. pedites item egregie armati pugnam capeſſunt. largum vnicuique ſtipendium optima fide perſoluitur. ſpectatæ virtuti certus ab imperatore honos: contra, ignauiæ perfidiæque ſupplicium. Qui ad militiam adſcripti non ſunt; ijs arma priuatim nulla: quæ maxime res ab inteſtinis tumultibus otium præſtat. Atque vt cæteri magiſtratus, quo magis caſte rempub. adminiſtrent, ferantque incorruptam in iudicando ſententiam; è longinquis petuntur locis: ita, ordinum ductores, ac militares præfecti, ea de cauſa leguntur indidem, vt eos ipſamet caritas liberorum & cōiugum, ad ſubeunda belli pericula, & acrius pro aris ac focis dimicandum accendat. Porro, hiſce tot præfectis, iudicibus, populiſq;, cum regio nomine ac poteſtate vnus pręeſt vir, necis ac vitæ omnium dominus. huius, vel è ſtipatorum & apparitorum frequentia, vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate; vel ex

ipſo

ipſo genere domeſticæ diſciplinę;veneranda maieſtas.Octo habet a conſiliis,è toto Loytiarum ordine lectos viros : is ab Rege ſecundus dignitatis eſt gradus; ſummumq́ue totius gentis oraculum. ſexaginta circiter alit vxores. fœminæ tantum, vel eunuchi miniſtrant. ipſe, niſi mutandę ſedis cauſa, vel cum ad bella procedit; fere nunquam excedere ſolet è regia. De omni ſtatu prouinciarum,& præfectorum actis,certior asſidue fit; veredariis ſeu curſoribus ita diſtributis; vt in ſingulos menſes ex qualibet prouincia litteræ in regiam perferantur. ij, per equos paribus ferme interuallis in via diſpoſitos,celerrime peruolant; ſuumq́ue in ſingulas poſitiones aduentum, quo recentes equi, ſeu ad flumina traiicienda naues illico expediantur; vel tintinnabulis perargutis è belluæ ceruice pendentibus; vel etiam,vt apud nos,cornu ſæpius inflato pręnuntiant. Super hęc, ſtatis ipſe temporibus idoneos viros ad cuncta coram inſpicienda,per omnes regni partes cum ampla poteſtate dimittit. quin etiam,extra ordinem certos è ſuorum fidelium numero in eam ipſam rem deſtinare conſueuit, ſacramento priuatim adactos muneris cum cura & cum fide fungendi. id vt quam occultisſime fiat; multa Rex habet apud ſe diplomata,ſuo notata chirographo & ſigno; nominibus tantum ſpeculatoris, & locorum, & perſonarum,ne quid emanet, conſulto ſuppresſis. Inde, vbi tempus eſt, clam accepto diplomate inſpector idem & cenſor, quam Rex iuſſerit verbo prouinciam,tanquam vnus de populo circuit; præfectisq́ue,ac prætoribus, inter publicæ rei adminiſtrationem,ac præſertim inter dicendum ius,disſimulanter aſſiſtit. Vbi quæ voluit, probe cognouit; tum demum adit conſilium; & prolato repente diplomate; mira omnium veneratione ſummus totius conſilij iudex & arbiter in ſolio collocatur. Inde,prout exigit res,alios ornat laudibus,atque ad altiores extollit gradus; alios,nulla cuiuſquam tergiuerſatione, vel in ordinem cogit,vel etiam ſupplicijs grauioribus afficit. Atq; eo præcipue metu magiſtratus ac iudices in officio continentur. In ſingulis prouinciis aurea tabula velata inſcripto Regis nomine cuſtoditur. Eam tabulam ſingulis nouiluniis velo reducto,Loytiæ,& pręfecti omnes honoris cauſa inuiſunt,& ęque ac Regem ipſum adorant. Demortuo Regi, è filiis maximus natu; ſin deſint liberi (quod in tanta vxorum turba perrarum

eſt) proximus è regia ſtirpe ſuccedit. cæteri,ne quid eorum cauſa tumultus exiſtat, remotis inde palatiis ad inſtar oppidorum incredibili magnificentia,regio cultu apparatuque, in libera cuſtodia detinentur; propoſita capitis pœna, ſi extra eos fines iniuſſu pedem extulerint. Legatos Regum, qui vel amicitiam expetunt,vel æquo iam ante fœdere iuncti ſunt, miſſa obuiam nobilitate Rex comiter accipit: ac legatione peracta,Loytias appellatos honoris cauſa, cum amplis muneribus domum remittit. Iam de theſauris, & coaceruatis auri & argenti laminis, admiranda narrantur. nec deſunt qui ad noſtræ monetæ ſupputationem; aureorum annua millies ferme ac ducenties centena millia Regem capere pro certo perhibeant: quantum vix moriens Imperator Veſpaſianus, & quidem pecuniæ diligentisſimus,in ærario Romano reliquit. Ingens omnino ſumma: & in cuius contemplatione haud immerito laboret fides. veruntamen ſatis conſtat,in vno Cantonis emporio, quod aliis eius plagę multis & celebritate,& diuitiis inferius eſt; ex annonæ ſalariæ vectigali, çentum circiter & octoginta millia coronatorum; & in mediocri quodam oppido eiuſdem oræ Cantoniæ,è decimis oryzę duntaxat, amplius centum millia percipi. vt minime dubitandum ſit,quin ad fiſcum perueniant immanes pecuniarum acerui quotannis: imperij magnitudinem,frequentiam populorum,exactiones capitum & oſtiorum,portoria mercium,frugum omnium decimas,fructus metallorum, & cætera vectigalia reputantibus. Accedit non mediocris ad ſummam opulentiam momenti res: quod more Turcico & ſectæ Mahometanæ totius,in ditione finibusque Sinarum, tributa & ſtipendia,præter vnum Regem,nemo prorſus omnium imperat. nulli,vt apud nos,Comites,nulli Duces,Marchiones, Barones, vel dynaſtæ cenſentur. Magiſtratus ac præfecturas,non tam in beneficij aut pręmij, quam in laboribus ac muneris loco tribuit Rex: neque ſplendida honorum vocabula,& opimi reditus, hæredem ſæpe degenerem ſequuntur. ſuas ſibi quiſque diuitias ac dignitatem,ſtudio ac diligentia parat: nec virorum fortium & vigilantium loca,per nobilitatis fucum, ignauia & ſegnities occupat. Hæc ferme Sinarum bona laudesque: quas tamen eaſdem grauioribus malis vitiiſque ſuperari non dubium eſt. Religionis, quæ iuſtitiæ prima & præcipua pars eſt, cura genti

poſtrema.

poſtrema. Sacrificulis (quos patrio ſermone vocant Hoxiones) exiguus admodum honos. templa vulgo adeunt conſuetudine magis & inſtituto quodam, quam quòd mortalia curari ab Dijs; vel humanis dictis, factis, cogitatis intereſſe cœleſte numen exiſtiment. Sane Euangelium accepiſſe olim ab Apoſtolo Thoma creduntur, vt ſupra dictum eſt: & imago teſtatur id ipſum proceræ mulieris, puerulum in ſinu fouentis, cui ardentes hodieque lychnuchos more noſtro ſuſpendunt. Sed nec Apoſtoli vlla iam ibi mentio: & cuiuſnam ea ſit effigies, prorſus ignorant. adeo, vel ipſa regionum longinquitate, vel diuturno cultorum deſiderio, in ea terra ſemen omne Chriſtianæ pietatis interiit. Qui ſapientiores habentur, ij arcanis & quæ non temere vulgent decretis, Pythagoræ ferme ſomnia de tranſmigratione animorum ſequuntur: & pro meritis actæ vitæ, ſua cuique præmia & ſupplicia, ex communi omnium gentium opinione conſtituunt; ſedesque fingunt refertas cunctis iis, quæ vulgo vel ad felicitatem prima, vel ad miſeriam extrema ducuntur. Capillum tam diligenter iccirco nutriunt, quòd credant ea ſe tanquam anſa in cœlum aliquando ſublatum iri. ſacrificuli contra (qui quidem cœnobiticam agunt vitam) abradunt capita, quòd ſine tali adiumento ſydera ſe conſcenſuros eſſe confidant. Mundum vniuerſum ex aqua initio conditum affirmant, quæ vehementius agitata, è ſpumis ampullisque, cœlo; ex imis partibus & craſsioribus, materiam terræ præbuerit; reliqua reſeruarit ſibi. Interrogati, quiſnam initio aquas agitarit: ſponte ciendi vim iis inditam fuiſſe reſpondent. Rurſus, vbi quæritur, à quo eam ipſam vim ac virtutem acceperint; ſubrident, quaſi plane ibi ſiſtendum, neque ſit vltra procedere. Primos homines vna cum cæteris animantibus ac plantis, aiunt è terra exſtitiſſe. ac ſine legibus, aut vllo iure, vagos ac feros, arborum baccis, & crudis carnibus initio veſci, & ſanguinem potare aſſuetos, ipſa dein ratione duce ac magiſtra, frugibus ali, tecta moliri, vrbes condere didiciſſe: adhibitoque ſtudio, paulatim à barbara & agreſti vita, ad cultum & manſuetudinem fuiſſe traductos. Non pauci, muta ſimulacra, vel etiam informes adorant lapides; namque ij ferme Dij gentium ſunt. Ad hæc, artis cuiuſlibet inuentores, aliosque priuatim aut publice benemeritos, quidam etiam parentes, caroſve, in numina referũt.

iisque & ſtatuas ac templa ponunt, & vota faciunt, & adolent thura, non mortuis modo, ſed interdum etiam (quod magis deteſtere) viuentibus. Alij Solem, & Lunam, ac ſtellas, cœlumq; præcipue ipſum, vnde cuncta in terras bona promanent, omni ſtudio colendum exiſtimant. Sunt etiam, qui inferna venerentur monſtra ſuccincta colubris, & igneo vomitu, cuiuſmodi cacodæmones in Europa depingimus. neque id tam impetrandi cuiuſpiam commodi, quam depellendi maleficii cauſa. quippe obſeruantia interdum eiuſmodi viſa, maiorem in modum extimeſcunt. Sed qui ſimulacris diuinos habent honores; ii inter cætera illo vel in primis ridiculo genere ſuperſtitionis vtuntur. Ad captanda itinera, vel grauiores quaſlibet auſpicandas res, adhibita ad ſtatuam precatione, ſortes obſeruant: quarum eſt ritus eiuſmodi. Dimidiatos globulos è ligno duos, ad iuglandis fere magnitudinem, filo traiectos; coram ſimulacro ipſo temere ac fortuito iaciunt. Si ambo ſupini, vel etiam alterno cõſederint ſitu (quod vulgo infauſtum putatur) idolum verbis ac iurgiis male admodum accipiunt: dein, quaſi contumeliæ pœniteat; rurſum delinimentis, votiſque, ac ſupplicationibus propitiare contendunt. Si nihilominus aduerſæ appareant ſortes; idolum videlicet acerbius plectitur. ad verba accedunt verbera; in aquas proiicitur; amburitur igni: dein blanditiis denuo, ac promiſsis placatur. atque in hac viciſsitudine tamdiu perſiſtunt, quoad iacta in ſortes ambo miſsilia prona conſiſtant. Tum vero, modulato carmine grates laudeſque agunt inani Deo. mox etiam, egregie conditas coctaſque gallinas, anates, anſeres, oryzam, &, quod præcipuo eſt in honore menſarum, offerunt ſuillum caput, & cantharum vini. Ex iis vbi ſingulis aliquid in diſco; porcini capitis imas auriculas, reliquarum altilium vngues, vini guttas aliquot in ara ſimulacro appoſuerint (qui vetus eſt libandi mos) cæteras ipſi dapes magno cum tripudio, & effuſa lætitia comedunt. Mortuorum exſequię celebrantur in hunc fere modum. Patrem familias, vt exſpirauit, quamoptimis veſtimentis indutum, in cathedra collocant. huic ad genua procumbens vxor primum, dein filii, tum reliqui deinceps propinqui & amici cum lamentis & lacrymis vltimũ dicunt Vale. Poſtea corpus in arcam includunt, ex odorata & minime putri materia: commiſſuris cum alio ſpiſſamento, ne

fętor emanet; tum lamina ferrea diligenter obstructis. eam arcam in amplo conclaui, vestitis lino parietibus, à terra suspẽdunt, ac linteo tegunt, in quo picta imago defuncti conspicitur. Ante id conclaue, aut in ipso ædium vestibulo, stant mensæ opiparis onustæ dapibus. quindecim ipsos dies arca domi adseruatur: cognati & noti locum officij causa frequentant; sacerdotes vero, noctu præsertim, piacularia sacra Diis manibus faciunt; ac pictilem chartam vel supet demortui cadauer cum certis carminum præfationibus cremant; vel prætentis toto conclaui funibus appensam agitant; vociferantes, eo motu animũ defuncti ocyus ad astra tolli. post quintumdecimum diem, arca in campum sepulturæ dicatum solenni pompa deuehitur. ibi cadauer inclusum, paulatim absumit dies. interea sese identidem Hoxiones ingurgitant cibo: eaque illecti sagina, locupletum præcipue funeribus inhiant. Mortuos, proximi biennium, vel etiam triennium lugent. quo temporis spatio crassiorem tunicam apprimunt carnibus, & horrida sese reste præcingunt. filij, si personam gerant publicam, illico se abdicant magistratu. Hæc de sepulcris. Ac ne maritimæ quidem res suis carent superstitionibus. Quæ naues primum deducendæ sunt, hasce Lunæ, vel cuipiam fabuloso dicatas Deo, variis expiamentis & supplicationibus lustrare mos est. Ac cæteris item in rebus alias alij cęremonias aç ritus obseruant. Sunt qui omnem de Diis ac spiritibus opinionem plane & impune derideant: vnum esse interitum hominum ac iumentorum; neque post mortem restare quicquam omnino, arbitrentur. Huic de superis persuasioni, consentanea hominum ipsorum inter ipsos est fides: quam eatenus colunt, quatenus commercij necessitas, & fructuosa existimationis ratio postulát. ea remota, nequaquam ij sunt, quî buscum in tenebris mices. quin etiam, totius humanitatis multis in rebus videntur expertes. alienigenam ferme auersantur, & interiore (vt dictum est) vsu & hospitio prohibent. Aere alieno pressi, liberos vel mancipio & nexui dant; vel etiam (quod multo flagitiosius est) adhibita omni lenociniorum arte, prostituunt. Vngues enormem in longitudinem excrescere patiuntur: quasi verò id (quemadmodum apud Græcos olim & crepidis vti, & comam alere) ingenui hominis, & sordidis operibus nequaquam occupati indicium sit. Cognitores capi-

talium

talium rerum,amplianda toties causa,per speciem lenitatis, di-
ram crudelitatem exercent. quippe rei,quorum magna semper
est multitudo,interim onusti catenis,noctu præsertim,arctissi-
meque inter se constipati & constricti, adeo sæua ac tetra cu-
stodia detinentur; vt dilatam à iudicibus mortem haud pauci
quotannis accersant,sibique ipsi afferant vim. Interea, in con-
spectu comessantis ac ludibundi sæpe iudicis, feriæ quæstiones
per tormenta exercentur: quorum cum alia sunt genera; tum
illud quotidianum. Pro virgarum fascibus cubitali arundine
vtuntur,cuius ante meminimus,lata digitos quattuor,crassa v-
num; & quidem igne tosta,quo grauiorem faciat plagam. hoc
sæuitiæ instrumento,humi stratorum, ac sæpe insontium artus
ac plantæ adeo acriter & acerbe cæduntur,vt qui non robustis-
simo sunt corpore, vel fracti ac debilitati discedant; vel etiam
inter ipsa verbera nonnunquam exspirent. Cum hac gentis im
manitate, profusa libido coniuncta est. abdomini cæterisque
indignis homine voluptatibus intemperanter indulgent. Le-
ges & edicta magis ad seruitutem & abiectionem; quam ad vir
tutem & animi magnitudinem, informant populos: atque ob
id ipsum,etiam in bellica re nationibus aliis inferiores haud im
merito existimantur. Externum ad grauiores expeditiones
conducunt militem. Id firmamentum est belli. Rex, barbara
& stulta quadam arrogantia,sese dominum mundi, cœli filium
appellat. Priuatorum fortunas, & partam sudore & vigilantia
rem, per publicanos & exactores durissimos atterit: ex ipsis e-
tiam capturis impudicarum, quod à Caligula olim factum legi-
mus,fœdissimo vectigali instituto. Externorum Regum orato-
res, quos quidem iure beneficiario sibi habet obnoxios (sunt
autem plures variis impositi nationibus, quarum olim imperiũ
deposuit Sina) per summum fastum & superbiam tractat. Non
nisi humili equo insidentes,qui pro habenis vili regatur fune;in
regiam vrbem despicatissimi introeunt. dein pedites intra pa-
latij aditum accepti; ad partem eam in qua latere audierint
Regem (nam ipsius quidem aspectu prorsus arcentur(cum qui-
na ex interuallis adoratione procedunt. tum elata voce, lega-
tionem,nixi genibus peragunt. adest regius apparitor,qui cun
cta per scribam excipiat;idemque,veluti numinis internuntius,
ferat ab Rege responsum. eo accepto responso, cessim orator,

&

& ſubinde flectens genua, plane inhonoratus abſcedit. Inter hæc, & alia longe turpiora, quorum vel mentionem bene morata horreat mens; nihilominus elato ſupercilio Sinæ reliquas omnes gentes præ ſe contemnunt: rudes, inertes, barbaras putant. de ſuis tantum ipſi rebus magnifice & glorioſe non ſentiunt modo, ſed prædicant. Noſtris tamen hominibus tribuere nonnihil videntur. quippe Sinas vtroque oculo præditos aiunt, Europæos altero, cæteros neutro. In hoſce mores & inſtituta, Chriſti diſciplinam inſerere, quantæ ſit molis, quilibet non imperitus rerum exiſtimator facile iudicauerit. obſtant regia edicta, & difficultas introitus. Obſtant conſpirationes antiſtitum, qui peregrina in eas terras inferri ſacra; & extorqueri ſibi nefarios quęſtus, & coargui mendacia minime patiuntur. obſtant regionis feracitas, & libidinum illecebræ, & cætera malorum irritamenta; &, quo nihil cœleſti philoſophiæ inimicius eſt, faſtus & ſuperbia, & ſuarum omnium rerum amor quidam infinitus. accedit educatio puerilis, & fabulæ, & opinionum hauſta cum ipſo lacte peruerſitas. Verum nihil plane maiori eſt impedimento, quam noſtratium Chriſtianorum (quos ethnicis prælucere ad omnem iuſtitiam & caſtitatem oportuerat) tanto nomini ac profesſioni minime conſentanea quotidianæ vitæ documenta. neque enim tantam ſpectata paucorum innocentia & virtus adſtruit Euangelio fidem; quantam inſignis multorum, & notisſimi fere cuiuſque, auaritia & improbitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus; quo in genere varia, tametſi nondum ad plenum explorata, ſubinde in Luſitaniam perferuntur: quæ ego ſi perſequi velim, immemor propoſiti mei ſim, quo mihi præcipue noſtrorum hominum acta, non aliarum gentium ritus, vel inſtituta, litteris mandare decretum eſt. Nunc ad inſtitutum reuertor. E Sinarum prouinciis, maxime occidua eſt Cantonia. Eo priuſquam peruenias, multæ occurrunt inſulæ; quas præfecti regij præſidiis & clasſibus tenent: neque ipſorum iniuſſu progredi aduenas Cantonem eſt fas. Fernandus Andradius, vt exponere cęperam, cum ad Tamum inſulam peruenisſet; poſt diuturnam moram, tranſitu ægre tandem impetrato, cum duobus expeditis & egregie ornatis nauigiis, cætera claſſe ad Tamum relicta, Cantonis portum inuehitur; ac magiſtratuum permiſſu Thomam legatum exponit; cui ædes & lautia

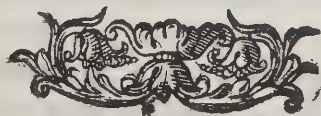
de

de more attributa. ibi Fernandus, mira lenitate ac iustitia con trahendo cum incolis; haud ita difficili negotio aditum ad ea commercia nostris aperuit: auxit probitatis existimationem, quod sub tempus reuersionis, de suo discessu per præconem to ta vrbe denuntiari iussit; vt si quis quid vel ab se, vel ab suorum quopiam, vel crediti, vel commodati, vel quouis alio nomine repetere vellet; mature profiteretur. Ea res videlicet magni & innocentis animi visa. & ex vnius viri moribus, de totius nationis virtute nimirum existimabant: apparebatque maximo cum rei Lusitanæ incremento societatem hanc institutam; nisi post Fernandi profectionem, aliorum deinde nauarchorum cupiditas ac licentia, qui Malaca ad spem ingentis lucri, in eadem loca venere, opinionem Lusitanicæ iustitiæ fideique propemodum sustulisset omnem. Siquidem ex iis quidam ad Tamum in terram egressi primò ne appellatis quidem magistratibus, castellum excitarunt. ibi tormentis vigiliisque dispositis, imperium vsurpare, negotiationem communem interuertere, ac sibi proprie vindicare; externos æque atque incolas iniuriis & cōtumeliis intolerandis afficere; virginibus vim inferre; à plagiariis ingenuos ingenuasque coemere; non popularibus modo suis, & optimo Regi, verum etiam, quo nihil atrocius est, Christianæ disciplinæ, sanctissimisque parentum institutis, dedecori ac probro esse. itaque paucis diebus, instigante malo dęmone, meriti sunt; vt non pro sociis amicisve, sed pto immanibus piratis atque hostibus haberentur. neque vero sum nescius, hæc ipsa minuere Barrium & eleuare dicendo. cuius ego auctoritate fretus, multa reticuissem; nisi eadem illa Goesius primum, dein Osorius plane disertis verbis arguerent. Igitur Lusitani, è præfectis regiis valida classe circumsessi, cum in eo iam esset vt caperentur; sęua tempestas repente coorta Sinarum naues dissipauit, ac distulit. Per eam occasionem elapsi, pecunia, quam gloria conspectiores Malacam rediere. Tristior multo fuit Thomæ Petreij legationis exitus. is magno labore quadrimestre amplius iter emensus; cum ad regiam denique peruenisset; præoccupatas cum aliorum; tum vero Cantoniorum magistratuum litteris & criminationibus, Regis & satraparum offendit aures. ita, non modo Regis conueniendi potestas legato facta non est, sed etiam de consilij sententia pro exploratore

ratore

ratore comprehenſus, & Cantonem remiſſus, in carcerem conditur: vbi omnibus incommodis paulatim abſumptus, inter maleficos fureſque nocturnos vitam miſerabili fine concluſit. Hunc maxime in modum, paucorum ſcelere alienati Sinarum animi, & famæ fideiq́; ineſtimabile damnum eſt factum. ac deinceps, quotquot ex orbe noſtro in ea loca vel ſuis, vel alienis nauibus deuenere; peſſime accepti mulctatiq́, ſunt: & complures in annos, nomini Chriſtiano, ac Luſitano præſertim, ora nulla fuit infeſtior.

Libri Sexti Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER SEPTIMVS.

NTEREA Sultanus Campſon, ad abolendam acceptæ ad Dium cladis maculam, & arcendos Arabia Luſitanos, claſſem omni conatu ad Suezium reparabat, auctore maxime Hoceno Perſa, de quo ſupra docuimus. Is, cum ex Dienſi prælio, Campſonis iram non ſine cauſa pertimeſcens, ad Mamudium perfugiſſet Cambaiæ Regem; placandi Campſonis, & recuperandæ priſtinæ dignitatis & gratiæ, tale conſilium inijt. Gidda eſt emporium in Arabico ſinu, diei ferme itinere à Meca; idemque portus peregrinis, qui praua inducti religione, ad falſi prophetæ ſepulchrum vndique confluunt. Ea vrbs, quod nullis clauſa mœnibus, nullo præſidio vel arce teneretur; & aliquoties iam à Campſone defecerat, & Arabum campeſtrium, quos vocant

vocant Baduinos, incursionibus repentinis erat vehementer infesta. Porro Lusitani si frequenti nauigatione ijs regionibus adsuescerent; metuendum erat, ne Gidda nullò negotio occupata, eodem impetu Mecanam euerterenr ædem; ac Mahometis reliquias, ad solatium interceptæ ab Saracenis Hierosolymæ, dissiparent. Eo animaduerso periculo Hocenus, totam rem cum Cambaiano Rege primum, dein cum satrapis, & principibus cõtulit. publicamque iactando causam; & religionem ac pietatem (vt sæpe fit) priuatis rationibus prætexendo, facile obtinuit, vt contra vim Lusitanam, cingendæ muris Giddæ magna sibi cum à Rege, tum à priuatis, pecuniæ subsidia præberentur. Cum iis subsidiis Giddam delatus, ingenti oppidanorum lætitia excipitur. Inde primum ausus Campsonem compellare per litteras, culpa cladis nuper acceptæ, neglectas in religiones, & iustam nummis iram artificiose collata; docet, sibi esse in animo, ad sacrarium Mahometis ab omni tuendum iniuria, & Lusitanos Arabico littore prohibendos, Giddam vndique apertã firmare munimentis: id vbi summa ciuium voluntate perfecerit; tum etiam, in Campsonis gratiam, nec opinantibus iis arcem imponere; ne, quod antea fecerint, in posterum ab eius imperio atque auctoritate desciscant. In eam rem affatim sibi pecuniæ aliunde suppetere: tantum à Campsone sibi peritis munitoribus opus esse. postremo hortabatur, vt aduersum conatus nostrorum, classem sine mora reficeret: accensisque ad Mahometanam tuendam rem, Christianosque pellendos, Indorum principum studiis, ne deesset. Ea satisfactione, tamque enixo studio religionis delinitus Campson, non iras modo posuit; sed etiam structores & architectos Giddam extemplo deportandos curauit: quorum assidua opera, & Hoceni sedulitate, breui murus cum propugnaculis vrbi circundatus est. arcis exstruendæ, quod maturum eius rei tempus nondum esset, cura in posterum dilata. Simul etiam, comprehensis in Alexandrino portu naualibus fabris Italici maxime generis, & cum noua materia transmissis, vt ante, Suezium; classis ædificata maiorum nauiũ, quæ partim remis, partim velis agerentur, septem circiter & viginti. In eas epibatæ impositi ad tria millia, misti Mammaluci Arabesque; & ex aliis nationibus Christianæ ferme fidei desertores. Omnibus iis præpositus cum summo imperio nobilis

archipirata

archipirata Solimanus Mitylenæus,qui tum propter latrocinia Turcicis finibus exsulabat, adiuncto legato eodem Hoceno; quem pro Mir Hoceno, Amirasen, vocabuli similitudine decepti,dixere nonnulli. Erant tum Arabicæ fauces,quasi victoriæ præmium, Ægyptiis ac Lusitanis in medio positæ: neque erat dubium,quin vtri priores ea claustra custodiis occupassent; Arabicum pelagus,totamque eam nauigationem essent in potestate habituri. itaque iisdem vtrinque artibus & consiliis certabatur. vtrisque propositum erat Adeno potiri: sin id minus è sententia cederet; vicinum aliquem locum permunire,atque obtinere præsidiis. Quod cum Albuquercius iam ante frustra tentasset; tum Solimanus quoque aggressus,cum vniuersa classe primum omnium Adenum accessit. & initio conatus oppidanos ad voluntariam deditionem allicere; cum ferocia responsa tulisset; vrbem summa vi oppugnare constituit,ignarus, præter muros turresque præualidas, quam illa firmo ac fideli præsidio teneretur. Si quidem ad primos Aegyptiæ classis nuntios,Amiriani præfecti accitu, non è vicinis modo locis magna auxilia conuenerant; sed ipse quoque Rex,ab Elach vrbe, quæ caput est regni, cum haud contemnenda militum manu raptim eo sese contulerat. Igitur admotis ab Solimano triremibus,vario genere tormentorum vrbs acriter quati cœpta. iamque crebris ictibus labefacta non exigua muri pars cum ingenti fragore prociderat: & Solimanus Mammalucos ad ineundam forti animo pugnam hortatus, veteremque militiæ gloriam nouo decore augendam; copias ad littus exponit. perque patefactum ruina iter ausus in vrbem irrumpere,præter opinionem acerrime resistentibus oppidanis, cum magna suorum cæde vulneribusq; repellitur. Ergo,tum ex propugnatorũ frequentia; tum ex vnius temere tentati prælij euentu coniectans, quam non suarum virium ea oppugnatio esset; conscensis trepide nauibus,retro ad Camaranum auertit iter. Ibi,exposito omni fabrili instrumento, idoneus arci exstruendæ locus eligitur. ac positis fundamentis, intenta cura & labore murus ducebatur latus pedes duodetriginta. Cæterum, superante in id multitudine, Solimanus, ne otiosa interim haberet statiua; Hocenum cum nauali maxime turba ad opus promouendum reliquit.ipse cum expedito milite in continentem egressus; oppidum Ara-

biæ

biæ Felicis, Zebitum, duodecim ferme leucas à mari, improuiso aduentu cepit. Locus erat cum refertus opibus; tum etiam elegantia & cultu visendus. ibi dum Solimanus partim amœnitate regionis, partim dulcedine prædæ retentus, moram trahit; interea ad Camaranum tristes nuntij incerto auctore afferuntur, Campsonem cum omnibus copiis ab Selymo Ottomano deletum. Hocenus, qui & ab innato Persis in Græcos odio, Solimanum auersaretur; & antelatum eum sibi in maris præfectura periniquo pateretur animo; oblatam occasionem auide arripuit, ab eius auctoritate classiarios abducendi. concione aduocata, cunctos hortatur, vt quoniam Aegyptia res in extremum sit adducta discrimen; operosa & inutili abiecta munitione, secum ad vrbem Giddam è vestigio redeant; oppidumque in primis opportunum, ac recenti firmatum opere; itemque classem tanto impendio & labore paratam, Aegyptio imperio seruare nitantur. Neque in id, consulto imperatore opus esse, qui & incerta fide vir, & natura Ottomanico addictus nomini; quę prima se dederit facultas placandi ac demerendi Selymi, nulla iurisiurandi religione rem Aegyptiam sit hosti teterrimo proditurus. Ea oratione gratius nihil ad aures Aegyptiorum accidere potuit. nam præterquam quod cœli, & aquarum grauitate, valetudo maximæ partis tentari erat cœpta; fremebant insuper, se in sordido, ac laborioso, & nullius emolumenti ministerio relictos; cum interim cæteri, partim vrbis opulentæ spoliis ditarentur; partim etiam ad satietatem sese in somnum, ac cibum, aliasque voluptates immergerent. Inde, omissa ædificatione, vnanimes Giddam extemplo traiiciunt; nauigiis aliquot ad Arabicum littus non tam in Solimani gratiam, quàm ad Mammalucos deportandos relictis. Id vbi resciuit Imperator; ictus atrocitate facinoris, perfidum ac seditiosum Hocenum increpitans, cum ea quam habebat manu sine mora subsequitur. Ad vrbem Giddam appropinquanti portæ ab Hoceno clausæ. tum verò accensus rabie ac furore Solimanus palam se ad oppugnationem accingere, cruentaque inter ipsos Mahometanos haud dubie pugna imminebat; ni Paracates, Macanæ præsul ædis, cognito

periculo,confestim aduolasset. Eius aduentu s. data certamina,patuitque Solimano introitus, ea lege, vt dum de Campsonis voluntate vel obitu certiora afferrentur, iis quas tum habebat copiis dux vterque separatim præesset. Cæterum intromissus Mitylenæus,fide nimirum egit Aegyptia. Comprehensum fraude Hocenum, vti opibus imperioque plus poterat, in vincula coniicit: dein silentio noctis prouectum triremi in altum,fluctibus mergi iubet. Ita,ad vnum Solimanum,rerum omnium potestas,& arbitrium rediit. Ac paulo post,explorato & cognito exitiali Campsonis exitu; vt in gratiam cum Selymo rediret, trahendis in Ottomanicam ditionem omnibus circa nationibus populisque, operam deinde nauauit egregiam: ac demum ab Solimano Selymi filio Cairi præfecturam adeptus est. At Emmanuel,de Sultani comparatione rursus ab Rhodiis certior factus; ad Prætorem Lupum Soarium de rebus iis mature perscripserat; mandaueratque vt contra eum apparatum summa ope instrueret sese: ac quanta maxima posset classe vltro ad Arabiam tenderet; neu Aegyptios cum Indis coniungi (nam id erat iis initio constitutum) vlla ratione pateretur. Soarius, ab dimisso in Sinas Andradio,statim ad eam expeditionem omnes curas, & cogitationes intenderat: adhibitaque diligentia, naues,quot antea nunquam,septem & triginta,cunctis rebus ornarat. Cum iis profectus ab Goa,præter Cambaiam Armuziãque,repente ad Adenum applicuit. Perculsus inopinato aduẽtu, & classis magnitudine Amirianus, qui magnam muri partem è recenti Aegyptiorum oppugnatione stratam adhuc ruinis haberet; excidium metuens, tempori paruit; & claues vrbis confestim ad Lusitanum suppliciter misit: & cur sibi minus cum Albuquercio conuenisset,causatus præfractum & asperum ingenium viri; sese ad vrbem dedendam, accipiendum intro præsidium,& imperata facienda paratum ostendit.Omnino præclara erat occasio tam opportunæ potiundæ vrbis; & maximo rei Lusitanæ compendio,Saracenis & Aegyptijs Indicum mare in omne tempus intercludendi. Verum Soarius,antiqui moris homo,qui nimirum alienam è sua æstimaret fide,nequid copiarum in ea custodia relinquere cogeretur; atque vt quam integerrimas ad hostem afferret vires; prauo,quin potius nullo cõsilio,rem in posterum distulit: in præsentia, commeatu multi-

plici

plici in classem exacto, ad Camaranum processit. At Amirianus, & incolæ, ingenti leuati metu, nulla mora interposita refice re muros, alimenta conuehere, custodias augere, nitique certatim, vt tam eximiæ, tamque insperatæ superum in sese indulgentiæ, pro sua quisque parte respondeant. Interim ad Camaranũ fœda tempestate naues Lusitanæ amissæ quattuor; quibus, præter validam iuuentutem, omnis etiam vehebatur ædificandi apparatus. dein, cum nusquam appareret hostis; dimissæ ad explorandos maris recessus aliquot actuariæ. In eas cum incidisset excussum ex Aegyptia classe nauigium, in quo erant Italici fabri ferme triginta, cognitum ex iis est, Solimanum Giddæ se continere, subductis in tutum nauibus. magnam ibi solicitudinem, magnum esse terrorem; quod Lusitani ad dimicandum parati omnium virium mole aduentare dicantur. proinde, si perculsis quamprimum instent; vrbem haud dubie vel armis, vel conditionibus, in potestatem esse venturam. Hoc nuntio erectus Prætor, extemplo Giddam iter edixit. Vt in conspectu fuit classis, primo in vrbe vsque adeo trepidatum est, vt desperata defensione oppidani vulgo pararent fugam: Prætoris dein mora, & Solimani adhortatio restituit animos. Et copiæ ab eodem extra mœnia productæ, ad ostentandam hosti fiduciam, instructo agmine decurrere. Addebat audaciam ipsa loci regio: quod vrbs à mari, admodum insidioso accessu, cœcis & humilibus circa vadis, vno tantum, & eo sinuoso ac perangusto aditur euripo. cuius cum in ipso flexu castellum excitarant, tum etiam aliis locis tormenta in hostes opportune direxerãt. Quæ omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quam ad absterrendum à congressu Prætorem valuere. Ergo, ne Lusitanam rem in discrimen obiiceret, nequicquam exposcente pugnam milite, & minoribus præfectis tantam ignauiæ notam inuri nomini Lusitano quærentibus, Prætor oppido abstinuit; paucas tantum naues in portu succendit: ac tanto apparatu nulla re gesta, explodentibus & exsibilantibus de more barbaris, ineunte iam hyeme ad Camaranum reuertit. Ibi, quod nulla ad ædificandum cęmenta suppeterent, inchoatum ab Aegyptiis opus institit demoliri. Quo in opere dum dies noctesque naualis turba versatur; ex aeris intemperie grassari morbus in classiarios cœpit: ac paucis mensibus tetra lue absumpti permulti.

accedebat ad grauitatem cœli,magna annonæ difficultas,vt in deserto loco,& hostili circa regione. Tantum è Ceilifo proximo vico Arabes venalia cibaria ad littus comportare cœperunt. sed care Lusitanis id subsidium stetit. Lembus vnus è classe ad commercium quotidie commeabat. Is,cum nihil tale nostri timerent; ab duobus speculatoriis Aegyptiorum nauigiis,indicio & fraude Ceilifanorum excipitur. Lusitani septendecim in eo lembo nauigabant. Comprehensi omnes,& minime tum vulgari munere, ad Selymum ab Solimano transmissi sunt. Inter hasce clades & ærumnas,hyberna transacta. & aperiente se iam vere, Prætor, ne nihil omnino egisse videretur; ex Arabico sinu ad Africum littus traiecit. Aualites ibi est emporium olim nobilissimum: nunc,vt humanæ sunt vices,negotiatoribus infrequens; ac vulgo Zeila appellatur; nullis vallatum mœnibus,aut propugnaculis: ac tum,propter finitima cum Abassino bella, magna ex parte desertum, modico, tantum in speciem,reguli præsidio tenebatur. Id oppidum,quod Solimano Adenum petenti enixe fauerat, omniaque necessaria benigne suppeditarat; Lusitanus Prætor oppugnare ac delere constituit. Expositis cohortibus aliquot, per minores duces haud ita magno certamine confecta res est: cęsisque custodibus, in ipsa tecta facibus & incendiis adeo acerbe sæuitum, vt ne alimentis quidem, quibus vel maxime egebant, Lusitani pepercerint: nimirum Adenica freti copia, quo Prætor tanquam ad certam possessionem tota spe & cupiditate ferebatur. sed eum improuida longe fefellit opinio. siquidem ab Zeilana clade transuectus Adenum,cum ab Amiriano fidem promissi repeteret; magno suo dolore denique sensit; quam fugacia sint occasionum momenta, & quam irreuocabilis rerum bene gerendarum præteruolet opportunitas. Amirianus quippe,dum rubro mari Lusitani vagantur, non modo nouis operibus militibusq; firmarat vrbem; sed etiam per exploratores,de naufragiis interituque nostrorum, ac turpi ab Gidda recessu didicerat. Itaq; rediens quassata classe & imminutis copiis Prætor, adeo non mouit oppidanos,vt iis etiam ludibrio & contemptui fuerit.In summa rerum inopia,portu exclusus,modica vix aquatione impetrata, plenus damni ac mœroris, Indiam irrita expeditione repetiit. Quietæ dein ab Aegypto res per aliquot annos fuere,

dum

dum Ottomanus, extincto Sulthano, & sublatis ab radice Mammalucis, Alexandrinum imperium, & Africæ noua regna sibi cõstituit. Per eosdem ferme dies, quibus circa Arabiam naualis afflicta res est, ne Goa quidem vrbs multum ab extremo periculo abfuit vnius hominis temeritate, quem arcta sibi affinitate deuinctum discedens Prætor, Goæ Præfectum perampla cum potestate reliquerat. Huic simultas vetus cum Calderia quodam intercedebat, Albuquercij alumno, viro egregie strenuo. qui post Prætoris profectionem, vbi summam rerum omnium penes aduersarium vidit; veritus, ne is pro magistratu exerceret inimicitias; ex insula in cõtinentem profugit Pondam, quo nomine portus vicusq; abest ab Goa passuum circiter octo millia. Pro Idalcane Ancostan ijs finibus præerat. Ab eo, propter fortitudinis famam Calderia comiter acceptus, in honore habebatur. Id vbi Goanus resciuit; per internuntios inimicum exsulem ab Ancostane vehementer expetiit. Ancostan, qui ad rẽ ac dignitatem Idalcanis pertinere arbitraretur, tutum ad se cuilibet esse perfugium, præsertim cum in fœdere nihil eiusmodi nominatim cautum fuisset; adduci se non est passus, vti receptum in fidem Lusitanum exposcenti proderet inimico. Ea re accẽsus Goanus, per interpretem conuitia primum & minas in Ancostanem iacit: dein, specie transfugæ, percussorem Calderiæ submittit Ioannem Gometium, virum audacem, & ad eiusmodi promptum facinora. Is à Calderia in hospitium benigne acceptus, & in Ancostanis amicitiam ac familiaritatem breui perductus; cum inuitatu Ancostanis, oblectandi animi causa, in campum vna cum cæteris primoribus prodiisset; per causam secretioris colloquij seductum paulisper à comitatu Calderiam, pęne in Ancostanis conspectu, nihil minus opinantem interficit, ac subditis equo calcaribus inde se proripit. Enimuero indigna res omnibus visa: & dimissis continuo equitibus, è fuga retractum insidiatorem sua ipse manu Ancostan iratus obtruncat. Tum vero amens furore Goanus, omnibus modis amicum vlcisci, ac priuati odij causa, publicam rem in discrimen vocare non dubitat. Paschales tum forte agebantur feriæ; & instabat quinquagesimæ diei celebritas, quam Græco nomine Pentecosten appellant. In eum diem Præfectus, per simulationem ludorum atque certaminum coacto milite, Fernandum fra

trem, & Ioannem Machiadum, de quo ſupra commemorauimus, Pondam quam occultisſime iubet inuadere, & Ancoſtane ipſo interempto, vicum præda exhauſta delere. Octoginta non amplius equites in eam rem vtrique attributi, & pedites Luſitani ſeptuaginta, & Indorum maior aliquanto numerus. Ij noctu vado tranſmiſſo, cum, ſi maturatũ foret, hoſtes alto ſopore merſos in tenebris opprimere potuiſſent, atque id ipſum enixe Machiadus hortaretur; Fernandus, penes quem erat imperium, lucem opperiri æque ſtolido ac pertinaci conſilio maluit. atque hæc ducis ipſius: illa militum fuit culpa. Campum, in quo Ponda iacet, ab Goa petentibus, arctior & impeditior ſaltus intrandus eſt: cuius fauces vel pauci homines facile tueantur. Ad eas obtinendas anguſtias, quo tutum, ſi res poſceret, copiæ receptũ haberent; prouido Machiadi monitu pedites relicti complures. ij, vt agmen præceſſit, ne prædæ poſtmodum expertes forent, ſtatione per ſummum ſcelus deſerta, protinus antecedentium veſtigia ſubſequuntur. Vti Pondam appropinquatum eſt; obſcura nox & quies vtrinque texit inceptum. Aduentante dein luce, fremitus equorum, & armorum fulgor inſidias prodidit. Conclamatum ergo confeſtim ab incolis ad arma eſt: & primo ignari quanta Luſitanorum eſſet manus, Ancoſtane duce, fluuium qui Pondam prȩterfluit, raptim tranſgresſi, in tutum ſeſe recipiunt. mox, paucitate noſtrorum animaduerſa, collectisq́ue è repentino pauore animis, denuo traiiciunt flumen; & in hoſtes palatos, atq; ad rapinam potius quàm ad pugnam intentos, conferti ipſi & conglobati dant impetum. Vix primam impresſionem ſuſtinuit Luſitanus; &, paucis exceptis, cæteri curſu anguſtias repetunt, loci difficultate, ſi minus virium præſtantia, ſeſe defenſuri. verum eas quoque nudas cuſtodibus, barbari iam inſederant. ita, in medio deprehenſi Luſitani paſſim cȩduntur. Machiadus, egregia corporis & animi fortitudine cum aliquandiu reſtitiſſet, neque vllam cerneret ſpem ſalutis; ad Fernandum conuerſus, erumpe tu, inquit, ſi qua potes, dum hoſtem ego vtcunque ſummoueo: & Goam vbi perueneris, fratri tuo renuntiato; dum iracundiæ dolorique intemperanter indulget, quam expetenda ad prȩmia opimamq́ue prædam præcipuos è Luſitano præſidio miſerit. His dictis, miro animi ardore ſe rurſus in hoſtem concitat; & egregie dimicans

multis,

multis confossus vulneribus ipse,& circa eum quinquaginta fer me Lusitani pedites aut equites cadunt. è reliquo numero capti septem & viginti. in iis nobiles & honorati viri aliquot ex Emmanuelis familia. E sociis Indis,amplius centum aut occisi, aut in seruitutem abducti. cæteri notis callibus trepida fuga latebras ac nemora petiere. Fernandus, inter hostium tela, stragemque suorum, pernicis equi beneficio præter spem euasit. Ad eius cladis nuntium,ingens luctus & męror in vrbe fuit. ac vulgo liberis,aut cognatis orbati æque viri ac mulieres,præfecti temeritatem & furorem exsecrabantur. Idalcan vero,non tam eo successu,quàm violata ab Lusitanis pace lætari; oblataque sibi occasione,quam dudum expetijsset, Goæ bello recuperandæ. quippe tum prælio custodibus imminutis, tum etiam ineunte per eos dies hyeme,quę in aliquot menses clausum externæ opi mare esset habitura. Addebat fiduciam,deletæ in Arabico mari Lusitanæ classis quamquam incertus rumor; & quod induciis nuper cum Narsingano Rege Crisnarao pactis, vniuerso apparatu ac totis viribus in bellum Goanum sibi liceret incumbere. Hisce adductus rationibus Idalcan,primarium è suis ducibus,Ancostane adiuncto,Zufolarinum, cum sex & viginti peditum, quattuor equitum millibus ad Goam proficisci iubet. Eo terrore in vrbem allato; Præfectus quotquot per ætatem ferre arma possint,custodire muros, & locis opportunis stationes agere iubet. ad Benestarinum præcipue intendit vigilias: & quoniam in eo publica salus verti videbatur, ne hosti pateret introitus; quicquid naualium copiarum fuit,partim vada obsidere,partim circumire interdiu noctuque insulam imperat. ad hæc,paganos,& agricolas,ne,vt olim, iter barbaris aperirent; intra vrbem euocatos,vel in opera, vel in præsidia mature distribuit. Zufolarinus, admotis ad littus copiis, cum aliquoties transitum frustra tentasset,ad extremum operibus insulam cingere; & quoniam à mari (vti dictum est) nihil eo anni tempore subvehi posset; terrestribus quoque commeatibus omnino instititit prohibere. Ita, præciso omni vndique aditu, penuria primum,dein fame laborari tota insula cęptum. ventumque ad vltima foret; nisi,vixdum hyeme exacta, singulari Dei beneficio primum à Quiloa Ioannes Sylueria cum vario commeatu, & quadringentis armatis; tum ex vlteriore India Ra-

phael Perestrellius cum fortibus viris; ac demum ex ipsa Lusitania cum nauibus sex Antonius Saldania subuenissent. Huius noui subsidij fama, non absistere modo obsidione Zufolarinum coegit; sed etiam Idalcanis nomine pacem ab Lusitano petere: quæ ex vetere formula Idalcani est data; cum eo, si nuper ad Pondam capti restituerentur; & eius pacis Prætor aduenien auctor fieret. sequutum vtrumque. & captiui cum fide redditi, & Prætor Goam delatus, ratam habuit pacem. Hoc maxime modo Goa tertium ab Idalcane obsessa, & in summum adducta discrimen, ex hostium faucibus præter opinionem eripitur. Eodem fere tempore, fœdioribus etiam de causis, dum nihil minus Lusitani præfecti, quam de officio cogitant, amissa Malaca propemodum est. Georgio Albuquercio, qui Abdalam summa populi inuidia damnarat indicta causa, Georgius Brittus in vrbis præfectura successerat. Is, vixdum sanatis iis, quæ exulcerata per alios erant; Malacensibus æque incolis ac peregrinis admodum grauis esse; & insitam ingenio violentiam in omne genus hominum cępit expromere. Mamudianæ familię seruitiisve, quæ portoriis vel munitionibus, Alphonsi Albuquercij decreto, operam dabant; mercedes quotidianas, & alimenta subtrahere; alios à calumniatoribus circumuentos, in ergastula condere; ereptas iustis possessoribus villas & prædia, quasi ad fiscum deuoluta, amicis aut affinibus pessimo exemplo donare: iuncorum magistris, qui antea nostrorum merces quoquouersus bona fide vectare consuessent, non modo custodes apponere Lusitanos; verum etiam, nullo eorum delicto, ipsas nauiũ præfecturas adimere; denique, crudelitatis & auaritiæ, nefaria passim edere documenta. Ijs rebus territi qui nuper ad vrbem redierant, cum denuo diffugissent; ac nihil ferme vlla ex parte subueheretur; tanta rursum Malacæ solitudo, & rerum omniũ caritas consecuta; vix vt magnis propositis immunitatibus pręmiisque, & præcone circumquaque dimisso, turbatæ hominum mentes sedari, atque ad modicam celebritatem frequentissimum nuper emporium redire potuerit. Cum in peius quotidie cuncta inclinarent; accesit ad res propemodum ex toto euertendas, intestina discordia. Primum eo tempore & maximum erat Malacæ munus, arcis præfectura: quod nimirum tam recenti dominatu, tamq; infestis circa nationibus Regibusq;,

Lusita-

Lusitanorum salus in eius arcis tutela consisteret. ac proinde, omni contempto periculo, reliqui duces ac magistratus, eum honoris gradum certatim expetebant. Georgius Brittus per eos forte dies dolore corporis animique confectus, cum supremam sibi horam adesse intelligeret; Præfectum vrbis Nonniũ Vasæum Pereriam, vxoris fratrem sibi substituit, Regis decreto; quod ita mandarat Emmanuel, vt si arcis præfecto diem obire contigisset; in eius locum vrbis præfectus extemplo succederet. Britto igitur defuncto, arcem Nonnius occupat. enimuero id nullo modo ferre Antonius Patiecus maritimæ rei prępositus; quod eam præfecturam ad se pertinere affirmaret; prę-iudicata iam ante re Alphonsi ipsius Albuquercij sententia; qui Rhoterico Patalino ea lege tradidisset arcem, vt eam postmodum ipse relinqueret Fernando Petreio Andradio, penes quem eo tempore naualis item rei erat summa. itaque nullum esse dubiũ, quin Georgio demortuo, protinus ea sibi vigilia debeatur. Hoc certamine accensis animis, cum suos vterque sectatores haberet; nulla publicæ rei cura, duas in partes discessit nomen Lusitanum: ac veritus Patiecus nequid ex ea concitatione tumultus oriretur; classem omnem, & quicquid naualis erat turbæ, paruam ad insulam recepit è regione Malacæ. Cum dies aliquot obstinati ambo suspectique inuicem, in prauo consilio perstitissent; neque demoueri se de sententia vllius precibus vel auctoritate paterentur; festo die quodam Patiecus in continentem exscendit sacrificij causa. ac præter ipsam arcem cum honesto comitatu ad templum eunti, Nonnius (edicto prius suis quid fieri vellet) in ipso limine apparuit; hominemque blanda compellans voce; Quin, ait, Patiece, nostrarum litium ac dissensionum cognitoribus vtimur, communibus amicis ac popularibus nostris, eorumque arbitratu redimus in gratiam? cum ad ea audienda Patiecus propius ad portam appropinquasset; è latebris repente prosiliens præualidis lacertis Thomas Nonnius elatum inter manus Patiecum in arcem rapit. Patieci comites, nouitate rei primum attoniti; parumper hęsere: dein stupore in iram verso, cum ducis caritate vim pararent; partim præsidij metu; partim regijs minis ac denuntiationibus territi, destitere. Ea res momento vulgata, non modo nouam furoris & amentię labem Lusitanis aspersit, quod

omisso

omiſſo concordiæ bono,tot vndique cincti periculis, inter ſeſe contenderent; verum etiam locum Alodino dies noctesque in id ipſum intento,ad regnum omni conatu repetendum,aperuit. Ciribiges erat apud eum Raia, inter ſuos clarus bellica laude. Is,valida longarum nauium claſſe ab Alodino accepta; Muaris fluminis oſtia petiit,leucas à Malaca non amplius quinque: aduerſoque amne ſubuectus, in terram egreditur; ac loco peropportuno, è robuſta materia denſatoq; aggere permunit caſtra: inde,vti nuper Lacſamana,repentinis excurſionibus mare prorſus infeſtum habere,& in conſpectum vrbis Malacæ identidem prouehi,& mox recipere ſeſe; vt,ſi qua poſſet,irritatos certamine Luſitanos,ad paratas intra flumen inſidias de more perliceret. Harum rerum nuntiis Goam per Verisſimum Patiecum Antonij fratrem allatis; Prætor Soarius, qui ex Arabia paulo ante redierat, Alexium Meneſium cum nauibus tribus, in quibus erant bellatores trecenti, Malacam celeriter miſit. ac ſub idem fere tempus illuc è Sinis etiam Fernandus Andradius, nō exiguo cum apparatu & copiis appulit. Horum aduentu atque auctoritate, gliſcens denuo Luſitanorum inteſtina diſcordia, quamuis ægre ſublata: & ſimul, à Meneſio ad Sionis Regem, qui cum ab ipſo iam Albuquercio inſtituta erat amicitia legatus Emmanuelis nomine,Eduardus Coelius mittitur,partim eius amicitiæ firmandæ cauſa; partim etiam vt eadem opera colonos ab Rege peteret frequentandæ Malacæ, & quæſtuoſisſimo eius oræ commercio Mahometanis eripiendo. Coelius ad vrbem Hudiam,quod regni caput eſt, Sionia naui delatus; Emmanuelis litteras ac dona reddidit Regi. dein iureiurando vtrinque renouatum eſt fœdus. cuius fœderis teſtem Coelius celeberrimo vrbis loco præcelſam ligneam Crucem ſumma Regis voluntate defixit. Ita Coelius,rebus admodum ex voluntate tranſactis; ac duarum inſuper nauium præſidio adiutus ab Rege,lætus Hudia ſoluit. & Camboianam oram pene præteruectus, quod à Patanis acceſſu tempeſtate prohiberetur; dum ad Sincapuram neceſſario curſum intendit, tranſuerſo repente Euro in littus Panis eiicitur. Potiebatur eius terræ,vt ſupra demonſtratum eſt,regulus is qui Alodini ſororem habuerat in matrimonio: ac tum forte ab Alodino ipſo, incertum quibus de cauſis,grauiter disſidebat. naufragos igitur Luſitanos haud immerito

merito ſibi diffidentes, metuenteſq;ue, non modo non pro accepta olim ad Malacam ignominia damnoque tractauit; ſed etiam contra gentis morem benigne & comiter excepit hoſpitio. Quin,propoſito Luſitanæ ſocietatis commodo ſimul & ornamento,ac Malacenſis præcipue commercij vberrimo quęſtu; facile ſibi perſuaderi à Coelio eſt paſſus,vt multorum exemplo dynaſtarum & Regum, ſeſe cum honorario vectigali ad Emmanuelem adiungeret. ita,vas aureum librarum circiter ſex, in annuum tributum eſt pactus. quam tamen deinde fidem,ab ingenij mobilitate non diu coluit. Inter hæc, Alodinus de Meneſij Andradijque aduentu per exploratores certior factus, tot in vnum coactis Luſitanis vtique aperta vi ſeſe imparem ratus; ad ſolitas artes doloſque confugit: ſimulato belli tędio,pacem eo conſilio petiit; vt nuntijs vltro citroque mittendis rem in diſceſſum vtriuſque ducis extraheret: quippe quos & reuerſionis auidos, & ſecum vna florem Luſitanæ iuuentutis deportaturos eſſe non ignorabat. Neque ſagacem aſtutiam viri,fruſtratus euētus eſt. Deceptos iam aliquoties Luſitanos,improba negotiandi cupiditas,& nimius reuiſendæ patriæ amor, nouam in fraudem impulit. Iactatis vtrinque conditionibus,atque ita approbatis,vt nihil ad firmam ſtabilemque concordiam,præter Soarij Prætoris auctoritatem,deeſſe videretur; eius auctoritatis impetrandæ ſuſcepto munere,quæ prima nauigandi facultas data eſt,Meneſius,& Andradius cum egregio comitatu Goam petiere. At Alodinus à Bintano progreſſus ad Pagum (id vico nomen; alij Pagodem appellant) occulte paratam interea claſſem, ad eas quas habebat naues adiunxit:auditoq; ducum Luſitanorum diſceſſu, ad arcem oppugnandam extemplo copias omnes æque maritimas ac terreſtres admouit. Nihil tam inopinatum noſtris accidere tali tempore potuit. oppreſſi,vix ad arma capienda ſpatium habuere. itaque eo die defenſa ægre mœnia ſunt. Inde,cum ſæpius vrgerentur; nec vigiliis tantum, ſed etiam omni vndique commeatu prohibito,fame laborarent;longe peiore quàm antea,loco res Luſitana eſſe cœperat: actumq; de ea proculdubio foret; ni plane inſperatum ſubſidium Deus rebus iam perditis attuliſſet. Iauenſis quidam erat in hoſtium caſtris vir cum pecunioſus & clarus,tum etiam conſilio manuq; promptiſſimus. Is,grauibus ab Alodino acceptis iniuriis,quas

ſalua

salua dignitate ferre non posset; accensus vlciscendi cupiditate, ad Lusitanos capta occasione transfugit. eo duce atq; adiutore, vt erat locorum ac temporum bene peritus, Lusitani fidis aliquot Malacensibus in expeditionem assumptis, agmine silenti profecti, subito vicissim impetu castra hostium cum magna cæde expugnarunt. prædæ haud ita multum in jis inuentum. tormenta, pleraque ex ære, aucta ad trecenta. quominus Pagum victrici classe porro contenderent, ipsumq; Alodinum oppugnarent; obiectis transuerso flumine munitionibus, custodijsq; passim in ripa dispositis, in præsentia prohibiti sunt. cæterum eo facto repressa interim tyranni ferocia, atque ad leuandam annonam, in aliquot menses laxamenti nonnihil nostris est datum. Dum in hac rerum vicissitudine Malaca vrbs fluctuat, Soarius Prætor ducibus alijs alio missis ad maria tutanda; ipse cum septingentis armatis ad Ceilanum siue Taprobanam, nauium vndeuiginti classe contendit. Cum Callensi regulo ante multos annos (vt supra memoraui) Laurentius Almeida pacem ac societatem inierat: Soarius, Columbani præcipue reguli amicitiam & commercium expetebat, quod in eius potestate laudatissimi cinnamomi syluas esse non dubie comperisset. cuius item rei fama commotus Emmanuel, id ipsum per litteras accurate mandauerat. Igitur delato in conspectum Ceilani Soario; & Columbanam præcipue oram oculis perlustranti, locus occurrit ad nauium appulsum, & arcis ædificationem idoneus. hami figura littus in mare procurrit; curuoq; anfractu capacem efficit portum, in quem ex insula nauigabile flumen illabitur. huc applicita classe, nuntij confestim ad regulum missi, fœderis & amicitiæ causa; postulatumq; de more, vt in vsum diuersorij, merciumq; custodiam contra insidias maxime Saracenorum, castellum ibi liceret exstruere, non tam Lusitanis, quam incolis & regulo ipsi, præsidio ac munimento futurum. E Brachmanum disciplina, vt cæteri ferme Indi, erat regulus, atque adeo Brachmanes ipsemet. neque ita pollens habebatur ea tempestate viris armisq;. quocirca, & patrijs institutis peregrinas religiones auersabatur; & in tam tenera insula haud immerito Lusitanam extimescebat vim. Attamen, reputans apud animum suum, quam ex tenui fortuna vicinus Cocini Rex, post initam cum Lusitano

amicitiam,

amicitiam, ad quantas opes breui tempore perueniſſet; eiuſdem ſucceſſus, & emolumenti cupiditate ac ſpe captus; & de fœdere, & de caſtello, non tamen ſine aliqua ſolicitudine aſſenſus eſt. Cæterum haud ita diu in ſententia perſtitit. Saraceni ex continente profugi, vel in primis vtilem in ea inſula negotiationem paulo ante inſtituerant. ij, morte triſtius rati, inde quoque ab Luſitanis pelli ſe; toto connixi impetu, regios conſiliarios pecunia muneribusque; regulum ipſum adhuc fluctuantem, cum alijs rationibus, tum propoſito miſerrimæ ſeruitutis metu, facile ab ea mente deducunt. neque id modo, ſed etiam ad arcendos aditu Luſitanos, vltro ſuam ipſi nauant operam: ijsq; præſertim inſtantibus operi, hortantibusq; inſulanos, munitiones raptim excitantur. ibi ferrea nonnulla tormenta diſpoſita; & ſimul, ad nouam ſocietatem plane dirimendam, Luſitani pauci, qui, vt in pacatam regionem ſecuri deſcenderant, intercepti. Soario ad opus inchoandum in terram egredienti, obiecta munitio præter exſpectationem apparuit. miſsi protinus ad rem cognoſcendam aliquot expediti, renuntiant, miſtos inſulanis Saracenos in ſtatione verſari. ita Mahometanum ſcelus haud dubie patuit. & Soarius, omiſſa interim ędificatione, copias ad pugnam exponit: magnoq; vſus militum ardore, quamquam aſsidue iaculantibus contra barbaris, ad ipſa tormenta ſuccedit. Aliquantum laboris ac periculi fuit, dum telis eminus dimicatur. aſt vbi ad manus ventum eſt, momento diſiectis munitionibus, hoſtes in fugam auerſi: tum fugientibus acrius inſtare Luſitanus; neque aut ignotis callibus, aut occurrentibus fluuijs ab inſequendo deſiſtere, quoad Prætor ſigno tuba dato, palatos iam ac diſperſos ab effuſo impetu reuocauit. Magnus hoſtium numerus cæſus eo prælio. nec Luſitano gratis victoria ſtetit. vulnerati iaculis ferme ſagittisq; complures: nonnulli etiam deſiderati, in ijs Veriſsimus Patiecus, qui Malaca paulo ante redierat. Ab ea pugna, Soarius, vnius diei quiete militibus data, poſtridie prima luce rurſus cum omni fabrili apparatu deſcendit; ac foſſam à portu vaſtum ad mare duxit prohibente nemine. intra eam foſſam vallum erigitur, tormentis in hoſtem obuerſis: dein modico interuallo additur murus, barbarorum terrori magis, quam operis firmitati, propter calcis inopiam interlitis

argilla

argilla cæmentis. Hæc ingenti classiariorum certamine confestim peracta. & regulus, cum aduersa ictus pugna; tum surgentis operis nec opinata molitione perterritus; misso confestim legato, veniam petijt eorum, quæ alieno suasu, inconsulte ac temere egisset: atque ad iungendam ex integro societatem hospitiumq; se se paratum ostendit. At Soarius grauiter questus non opera tantum sibi cum armatis opposita, sed etiam comprehensos interposita pactione Lusitanos; præcise negauit, se pro tam atrocibus iniurijs aliter satisfactionem acceptu-rum, quam si regulus ipse in Emmanuelis fidem ac ditionem cum annuo vectigali concederet. Neque abnuit Columbanus, Lusitana horrens arma. cumq; super ea re præfectus regius aliquoties non sine interprete commeasset; ad extremum ita conuenit: vti regulus Emmanueli quotannis persolueret stipendij nomine, cinnamomi pondo centum & viginti millia; annulosq; duodecim, sapphyris, aut pyropis ex eadem insula inclusis: & elephantos præterea sex. Emmanuel autem, receptum in fidem Columbanum, ab hostium vi conatibusq;, ipse & successores ipsius, terra mariq; defenderent. His maxime legibus data pax: & nulla interposita mora, Soarius destinato loco arcem condere aggressus est. opus, adiuuantibus etiam regijs, breui absolutum. in eius arcis custodia Prætor Ioannem Sylueriam valido cum præsidio collocauit. oram maritimam nauibus quattuor tuendam Antonio Mirandæ Azeuedio tradidit. ipse, rebus ex animi sententia confectis, & Arabicæ nauigationis magna ex parte compensato damno, circa initium Decembris ouans Cocinum est reuectus. Hæc ferme in vtraque India cis Gangem & vltra, Soario Prætore per triennium gesta. Prouinciam dein ab Soario accepit Didacus Lupius Sequeria is, qui primus Emmanuelis missu Malacam adierat. Huic, magna Indici exercitus parte varijs casibus absumpta; naues nouem cum bellatoribus mille quingentis Emmanuel in supplementum attribuit, cum quibus anno seculi huius decimo octauo profectus Olisipone, Cocinum secunda nauigatione deuenit. in eo cursu, circa promontorium Bonæ spei, contigit res minime prætereunda silentio. Magnitudinis vastæ piscis est in Africo Oceano, quem piscem, à figura videlicet, acum appellant (Xiphiam ego fuisse crediderim) præ-

longo

longo rostro, & in mucronem desinente; eodemq; ita duro atque hispido, vt ferrum deterat in modum limæ. Ex ijs belluis vna, dum subterfugientem prædam furibunda persequitur, in aduersam onerariam plenis euntem velis, toto impetu illata, in imas compages, pertuso alueo, acutissimum caput infixit. Ex eo laqueo dum se se per vim conatur excutere; quamuis libratam suis ponderibus nauem adeo quatefecit, vt se in Syrtim impactos nautæ non sine horrore putauerint. Quo dein ex foramine, cum, ignaro quidnam esset rei magistro, sentinam traheret nauis; Cocini demum subducta, insertum in carinam, vt dixi, plane cubitale rostrum ostendit: quod illico extractum, & in Lusitaniam argumenti & miraculi causa, deinde transmissum est. At Sequeria, inito magistratu; primum circa omnes arces præsidia noua disposuit. dein regulum Baticalæ, detrectantem iugum; pactumq; nuper Emmanueli stipendium persoluere (vt sunt leuia barbarorum ingenia) recusantem; misso ad eius portus fauces obsidendas cum nauibus aliquot Alphonso Menesio, subsequuturus ipse mox, ad fidem officiumq; aut minis, aut malo redegit. Simul etiam, cognito Malacam rursus ab Alodino grauiter premi; Antonium Corream cum onerarijs ad commeatus petendos, eoq; importandos, proficisci iubet in regnum Pegu. cuius regni, vltra Gangem positi non longè à Malaca, Triglypton olim vrbem, caput fuisse quidam existimant. Correa, prospero cursu ad Martabanum emporium Pegusiorum delatus; ne in terra adhuc ignota longius ab suis nauibus ipse discederet, Antonium Passanium, & Melchiorem Caruallium cum honesto comitatu muneribusq; misit ad Regem in vrbe Pegu (ex qua tota regio denominatur) inde aliquot dierum itinere commorantem. Magna tum erat (vt sæpe diximus) toto pęne Oriente, gloria nominis Lusitani: magna cum bellicæ virtutis, tum opum ac diuitiarum existimatio. neque minor, si per Lusitanos licitum esset, omnes circa nationes tenebat, in Malacensi emporio negotiandi cupiditas. Itaque Pegusianus Rex, quamquam in primis tum potens ac nobilis; tamen haudquaquam indignatus, Antonium Corream nuntios pro se misisse; comiter ijs acceptis, duos vicissim ad eum ipse cum donis remisit, stabiliendæ societatis & amicitiæ gratia: satrapam vnum; alterum pontificem;

tificem; hunc, Raulinum; illum, Samibeleganum, Pegusiorum vulgus appellat. Vt Martabanum est ventum, post mutuæ salutationis officia, conscriptæ communi consensu, pacis & fœderis leges. tum, ad eas solenni iureiurando firmandas, in celeberrimum vrbis fanum Antonius Correa regijq;, summa populi frequentia conuenere. totius autem cæremoniæ ordo fuit eiusmodi. Samibeleganus prior, in aurea plagula diligenter inscriptas eius amicitiæ leges, tum Pegusia, tum Lusitana lingua; vt & populares, & hospites intelligerent, elata voce recitari iussit. idem à nostris vicissim est factum. lectis, & subscriptis conditionibus, Raulinus, seu sacrificulus, quædam ex ritualibus Pegusiorum libris de more pronuntiat. papyracea dein segmenta crocei coloris (qui color apud eam gentem cultui diuino dicatus est) & aliquot simul arboris odoratæ folia certis notata litteris, igne subiecto comburit. Tum, suis insertam manibus, manum vtramque Samibelegani, cineribus ijs imponit, pauca ex eo percontans, quibus ille ita respondebat; vt sui Regis nomine ratam & fixam eam societatem fore, iureiurando promitteret. Hæc omnia, summa attentione miroq; silentio peracta. Dissimiles animorum habitus Antonius Correa comitesq; in eam cæremoniam attulerant: quippe qui vano errore ducti, Christianam fidem ethnicis iureiurando obligari fas esse vix ducerent. itaque Antonij accitu, linteatus antistes, qui nauticis præerat sacris; diuini humaniq; iuris haud multo quam cæteri Lusitani peritior, in medium prodit. sacræ paginæ, Christiano ritu, erant ab Antonio cum solenni imprecatione tangendæ. atqui sacerdos pro Euangelijs biblijsve, librum ex composito protulit, eleganter & artificiose compactum; in quo varij generis lusus & cantica Lusitanico sermone scripta continebantur; nonnullis tamen immistis, vt fit, sententijs moralibus, atque diuerbijs. Huic ergo libro dum Antonius fallacem admouet manum; diuinitus factum est, vt in ea verba ex Ecclesiaste incideret: VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VANITAS: quod ille vbi præter omnem exspectationem animaduertit, subita perculsus religione cohorruit; ac præclare sensit, quam integram & inuiolatam fœderum fidem, vel cum ipsis barbaris ethnicisque; esse cæleste iubeat numen. ergo apud se perinde iustum atque legitimum

gitimum id iusiurandum Antonius habuit, ac si pro vulgari eo libro sacrosancta vtriusque testamenti volumina contigisset. Sancito in hunc modum fœdere; impositisq́; in onerarias mercibus, & omni genere commeatus, Correa peropportune Malacam defertur. Eius aduentus, non modo ex diuturna fame & squalore obsessos refecit; sed etiam animos ijs addidit ad Alodinum ipsum vltro lacessendum, &, si qua fieri posset, ex tam vicinis sedibus tandem aliquando exturbandum. Quod ille quasi præsagiens, ad omnes eiusmodi casus multo ante se se parauerat. transuersis primum cancellis non vno loco intersepserat flumen, angusto dumtaxat singulis paronibus lembisve transitu relicto. dein, sub aquas passim fistuca stipites præacutos adegerat. ad hæc, densissimas vastæ magnitudinis arbores, quæ ripas fluminis dextra læuaq́; prætexunt, ad radicem ita incidi præceperat; vt perleui momento impulsæ, nauigantes obruerent. Denique non longe à Pogo, qua sinuoso fluminis ambitu longiorem in cubitum prominet ripa; confibulatis è valida materia trabibus, & cespite ingesto, nouum castellum excitarat; idq́; non modico præsidio, nec paucis ex ære tormentis ad hostem ex obliquo feriendum instruxerat. His rebus cognitis (neque enim deerant qui cuncta renuntiarent) Correa, & Eduardus Mellus, contracta minorum nauium classe, quarum pleræq; remis agerentur, & bellatoribus circiter quingentis impositis; Muaris fluminis ostia petiere. inde præmissi cum securibus dolabrisq́;, & firmo præsidio militum fabri ad hostiles munitiones amoliendas. ij quo validiores, ac peritiores talium erant artium, eò celerius confecta res est. discissi cancelli; euulsi ex imo stipites; insidiosæ arbores in diuersum proiectæ. ita sequenti agmini tutus ad castellum vsque fuit accessus. neque ita magno negotio, admotis nauibus machinisq́;, deiectum inde præsidium. Hinc, magna concepta fiducia, Lusitani ad Pagum victrici succedunt classe. Vt in conspectum oppidi ventum est; dispositæ extra vallum Alodini copiæ cum elephantis, & sublatus de more ingens clamor, & emissa tormenta, nonnullam cruenti prælij speciem præbuere. sed vbi egressus è nauibus Lusitanus in sicco signa constituit; & cominus gladijs contisq́; dimicari cæptum est; tanta plane diuinitus formido (veterum Hebræorum victoriam diceres)

tantus terror hostes inuasit, vt oppido ad prædam relicto, se se in proximos lucos, & nota latibula fœdo cursu coniecerint. nec pauci ex ijs in fuga verius quam in pugna cecidere; cum è Lusitanis (quod pręsenti diuinæ opi acceptum sine controuersia referas) ne vnus quidem desideratus sit. Fusis fugatisq; hostibus, ad spolianda tecta raptim discurrit miles. exhausto quicquid erat pretiosi; oppidum concrematum. dein Alodini parones, & varij generis nauigia in vnum coacta fere centum. quorum erant aliquot, puppi proraq regium in morem cælatis inauratisq; ex eo genere nonnulla in triumphi speciem reseruata. cæteris ignes iniecti. Hac tam insigni victoria parta Lusitani cum summa gratulatione redeuntes in vrbem accepti. Alodinus, fracta, sed nondum perdomita ingenti ferocia, ad recolligendas è tanta clade vires, Bintanum insulam fremens gemensq; repetijt. Interea, vicini Malacæ barbari, alienas angustias & incommoda suam rati occasionem; multis & grauibus iniurijs nostros affecerant: ac Pacenorum præsertim tyrannus, qui nuper in id regnum inuaserat; delatosq; in Pacenum portum negotiatores aliquot Lusitanos partim exuerat mercibus, partim etiam per summum occiderat scelus. Ac ne Acenus quidem, quamquam societate ac fœdere iampridem nostris obstrictus, in ea rerum difficultate sat se pro amicitia gesserat. Ad eas vindicandas iniurias, regulosq; ab instituto latrocinio deterrendos; Garzias Sala Malacæ Præfectus, Emmanuelem Patiecum, vnica, verum egregie instructa naui dimisit. is, præcipuo in Somatranos odio instinctus, quod Antonium fratrem paulo ante in vincla coniecerant, cum alia Somatræ littora, tum verò Pacenum, Acenumq; breui adeo fecit infesta; vt non peregrini modo institores multi ab ea nauigatione desisterent: sed etiam incolæ, piscatu, quo maxime alimento victitat ea gens, intolerabili cum dolore damnoq; abstinerent. Neque præcelsam Patieci nauem, atque à machinis ac milite paratissimam, semiermes ipsi, minoribus nauigijs aggredi satis audebant: tantum ad opportuna insidijs loca excubare instituerant, si quos, vt fit, in terram egressos, per occasionem excipere possent. Forte ita accidit, vt Patiecus, aquandi causa, Malacensi quam exercitatissimo remige instructam scapham intra Iacaparini fluminis ostia mitteret. abest

ea aquatio à Paceno portu millia passuum ferme quattuor. neque ad remigum præsidium propugnatores plus quinque attributi, Antonius Veranus Portuensis, Antonius Passanius Alanquerianus, Franciscus Gramaxius, Ioannes Almeida Quintelanus; postremi nomen intercidit. Aquatione per otium facta, priusquam ad suos Lusitani se se recipiant, à barbaris agniti. Et Pacenorum Præfectus, Raia Sudamicinus, rei subitæ nuntio excitus, lanciaras tres confestim expediri iubet; correptisq; quæ fors obtulit telis, in singulas, aptas instructasq; remigio, centum & quinquaginta armatos imponit. Ea dum parantur, coorti repente ab vtraque fluminis ripa barbari, sagittis & iaculis abeuntes nostros detinere non desinunt. & ea quidem mora non admodum Lusitanos retardat. quippe hostium tela, densatis vtrinque scutis excipiunt. grauius aliunde malum instabat; quod vno eodemq; tempore contrarius ventus & æstus accedens, exitum intercluderet: neque ab socia naui, procul in salo iactis anchoris, erat in re trepida cur opis quicquam exspectarent. iamq; raptim instructę lanciaræ haud dubiam ad prædam cum ingenti clamore festinant. longe tamen reliquas antecedit ea, qua Sudamicinus ipse cum iuuentutis flore vehebatur. Ea re animaduersa Lusitani, tot vndique pressi difficultatibus, consilium ab ipsa desperatione capiunt, vltro in aduersum hostem eundi; vt, quemadmodum sit nomine Lusitano dignum, fortiter dimicantes occumbant prius, quam per metum mortis, in teterrimam seruitutem abducantur. Hoc ergo consilio scapham repente circumagunt: validoq; remorum impulsu vix dum concurrerant proræ, cum Lusitani salutari IESV nomine pariter inuocato, strictis gladijs aut hastis, priores in nauigium hostile magno ausu transiliunt: ac ferro primum summouent barbaros: dein conglobatos in vnum, ipsaq; audacia obstupefactos, haud tamen incruenti ipsi ad satietatem trucidant. Nec in longum extracta est pugna. Paceni, cum ad vehementes gladiorum & cuspidum ictus nuda præbuissent aliquandiu corpora; & emicantem è Lusitanorum oculis ardorem ferre vltra non possent; qua cuique commodum est, certatim se se in flumen eijciunt. Sudamicinus perterritos nequicquam precibus minisq; cohibere conatus; denique se ipse quoque de naui pręcipitat; dolo-

req; ac rabie accensus, vt quemque suorum nando adeptus est, elato pugione confodit. Cæteri duabus lanciaris ex interuallo sequentes, cùm, si acrius institissent, nostros vulneribus affectos ac propemodum exsangues nullo negotio conficere potuissent; nec opinata suorum clade perculsi, terga verterunt. Ita, IESV adiuuante, è rebus perditis repente Lusitanus victor euadit: ac nullo è suis amisso, captiuam ipsius Præfecti lanciaram in altum abducit: eo maiore omnium gratulatione ac lætitia, quo propior exitio fuerat res. Eius tam præclari facinoris fama cum cæteris circa populis, tum præcipue regulo ipsi Paceno magnum terrorem incussit. Missis extemplo ad Patiecum, mox ad Garziam Salam legatis, demisse petijt pacem; eaq; conditione impetrauit; vt cuncta per scelus ac fraudem ablata Lusitanis cum fide redderet. Hoc rerum Malacensium statu, Sequeria nouus Prætor enixe operam dabat, vt pedem, si posset, in Maldiuis insulis figeret. Eæ, vt supra docuimus, Canarino, & Malabarico littori obiectæ, numero plus mille censentur. Multitudinem hanc, intercursantes euripi faciunt, adeo angusti, vt alibi nauium antennæ iubas arborum deterant: alibi etiam, qui valentiores sunt viribus, ramo quopiam manibus apprehenso, ex vna in alteram insulam saltu transmittant. Multis rebus ad victum necessarijs carent incolæ: sed pro ijs omnibus: vna est palma (sic enim appellant) Iudaicis & Africanis, careotas ferentibus, longe præstantior. quippe, non proceritate solum & pulchritudine excellit; verum etiam tota prorsus in vsu est ita multiplici, vt vulgo, si quem frugi & industrium laudibus efferre volunt, palma vtiliorem appellent. Prima dos, in fructu ipso. Tengam Narlemve Indi; cocum, seu nucem Indicam Lusitani dixere: humani ferme capitis magnitudine, duplici operimento: quorum exterius, in summo læue, stupea intus densitate (cairum vocant) netur ac texitur, cannabis & sparti modo, cum alios in vsus, tum præcipue in vitilium nexus, & anchoralia: neque materia vlla ad nauticos funes & maris impetus obsequentior. namque, vt salsuginem amat ea planta; cairum quoque ex ea prognatum, & marinis aquis immersum, identidem reuirescit: & anchoris illigatum, fluitantes in salo naues egregie continet, non tam ab innata duritie, vel operis firmitate, quam viriditate ipsa, & lenti-

tia

tia quadam ad instar corij: vt se se vel in altum elato nauigio, miram in tenuitatem extendat; vel residente, rursus in crassitudinem contrahat. quod secus in nostris euenit rudentibus: quæ nimirum ipsa vi ac pertinacia sæpe rumpuntur. interior autem calix, rufo colore, & globosa rotunditate prædurus; addito auro vel argento, in pocula figuratur. ipsa verò pomi caro, amygdalæ in modum, pinguedine quadam & grato sapore lactescens, non per se tantum in cibo grata est, ac salubris; verum etiam, vbi visum fuerit, exhausto lacte, paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum ex eo tener adhuc emicat fructus, nodo constrictus, ac leuiter incisus, in obdita oris angusti vascula opimum instillat succum, ex quo varijs artibus coctionibusq́;, veteri, vt Strabo ipse testatur, inuento, mel seu saccarum, vinum, acetumq́; perficitur. iam folia, cum & librarijs pro papyro sint, & loco tegularum imposita domibus, arceant imbres; tum etiam in vestis formam facili simul ac spisso contextu nectuntur. Denique, vna eademq́; arbor, omnia prorsus ad rem nauticam instrumenta ac materiem præbet. quippe truncum & ramos; in malum, assamenta, clauosq́;: comam in vela: cairum in funes (vt dictum est) omnium optimos, filaq́; ad laterum suturas: postremo cocum ipsum, quæque ex eo conficiuntur, in onera. ita, non sine miraculo quodam, omnibus plane rebus ex semet apta & instructa nauigat palma: eademq́; discissa per hyemem, viuaces ad prunas, lenta ignium alimenta suppeditat. Incolæ importato lino, sericoq́;, talares tunicas eleganti opere texunt: quibus honestius multo, quàm cæteri Indi velant corpora. Piscantur etiam palmeis verriculis minuta conchylia (sunt qui Venereæ conchę genus putent) miro splendore, & colorum varietate. hæc, saburræ loco in onerarias indita, ac diuersas in regiones euecta, apud Gangaridas & Sionios, vilioris monetæ explent vicem ad res parui pretij coemendas: apud Hesperios autem Aethiopas, cum rebus etiam carioribus permutantur. Insularum omnium caput est Maldiua; ex ea cæteris cognomentum. ibi frequenti emporio domicilium est Regis. quicum inita iam à Soario per Ioannem Sylueriam, vt supra demonstratum est, amicitia; ad eam stabiliendam, locumq́; munitæ apothecæ de more petendum Sequeria deinceps Ioannem Gometium

destinauit. Neque magnæ contentionis fuit res. Ab homine donis ac promissis illecto; & cum Lusitanæ felicitatis opumq; haud ignaro; tum vectigalibus nouis rem augendi percupido, facile non de societate modo, sed etiam de castello impetratum. id castellum ad mare Gometius, quod lapidibus & calce careret; è lignea materia glebisq; raptim exstruxit, ac muniit. Eius deinde operis, & quadam nominis Lusitani fiducia, vix quindecim armatorum custodia septus, cum iam non pro inquilino vel hospite, sed pro tyranno ac domino sese gereret, & commeantes in id emporium peregrinos varijs vexaret iniurijs; repentina conspiratione Saracenorum oppressus, vna cum suis occiditur. arce, & ijs quæ intra arcem asseruabantur, Mahometanus potitur. ita Lusitani, quam facili aditu in eas irrepserant sedes; tam leui negotio mox deinde sua culpa deiecti sunt. Nec leuiores alibi plagæ per eos dies acceptæ. Goana oneraria commercij causa Ciaulum petens, in Saracenorum, qui Dabulum incolunt, biremes illata, prælio commisso deprimitur. In easdem biremes Lusitana carauela postmodum incidit (rotundæ nauis genus, cum ad onera, tum ad militiam vtile; dromonem Græco vocabulo haud incommode fortasse quis dixerit) contracto mox certamine, dum tormenta exercentur, ignea scintilla in sulphurei pulueris cadum illabitur. inde sæuum repente coortum incendium, nautas vectoresq; omnes, vna muliere excepta, protinus hausit. Ad earum rerum nuntios, ira percitus Christophorus Sosa, qui cum nauibus aliquot Canarini maris custodiæ præerat; nocte sublustri, Calacinum (is locus est agri Dabulensis) inuasit. Sosæ aduentu præcognito, incolæ paulo ante diffugerant. Lusitanus ad prædam versus, quamquam erat barbarica vilisq; suppellex; tamen ab ea dulcedine auelli non potuit; quoad, illucescente demum die, Saraceni circiter quadringenti, sagittariæ artis peritissimi superueniunt. Aduersus eam multitudinem Sosa cum centum & quinquaginta armatis egreditur: quorum erant sclopettarij seu fistulatores non pauci. Accensis vtrinque animis, atrox pugna coorta. Saraceni arcubus tantum instructi; primam hostilium glandium procellam submissis corporibus excepere: tum ad sagittandum ipsi consurgunt. tamque densus ac perpetuus fuit spiculorum imber; vt Lusitano, ad fistulas

replendas

replendas nihil vnquam temporis aut loci reliquerint. Inde cum, sensim cedendo, ad mare se se reciperet Sosa; minime fefellit hostem. circummissus illico iuuenum globus, reditum interclusit. itaque Lusitani vndique vrgeri cœpti: nec sine multo sanguine, vix tandem ad naues effugium patuit. Soluentibus dein oram simul, & iaculantibus, adeo pertinaciter institere Saraceni, alienato ab sensu periculorum animo, vt semet aquis vmbilico tenus immergerent, nauigijsq; , remorandi causa, propemodum inijcerent manus. Ex eo discrimine Sosa denique elapsus, Ciaulum ad saucios curandos, minime secunda fama se contulit. Eodem fere tempore quattuordecim nauium classis, cui Georgius Albuquercius præerat, Olisipone profecta, male admodum nauigauit. quattuor tantum eo anno in Indiam peruenere. è reliquis vna è medio cursu in Lusitaniam vento reiecta. aliam in ipso itinere Castellanus quidam nauarchus ab Indicis commercijs ad latrocinia piraticamq; conuertit. tertia, superato iam promontorio Bonæ spei, circa Quiloæ, & Mombazæ littora, magis etiam miserabili genere cladis interijt. Mahometani eas incolunt regiones. hi, Anconino Rege interfecto, iampridem ab Lusitana societate defecerant. Cum dira necessitas cogeret, aquandi gratia, ad Matuam, eius oræ vicum, quadraginta viri ex naui Lusitana appulerant scapham; in quibus erant primarij duo: præfectus, & gubernator. Dum egressi ad fontes doliola complent; interim scapham, remigibus vacuam, recedens æstus in sicco destituit. Ad eam deducendam, aptandosq; remos, semiplenis vasibus illico Lusitanus accurrit. nec segnius barbari, animaduersa re, duo circiter hominum millia infensis animis aduolant: nautasq; partim sub oneribus, partim à terra molientes, ad vnum omnes occidunt: nequicquam cæteris Lusitanis, cum ad bombardæ ictum accedere propter vada non possent, indignam suorum cædem ex alto spectantibus. Ac ne ipsi quidem lætiorem exitum deinde sortiti. quippe, vrgente siti, dum alias aquationes in vicino conquirunt; rectore vacua nauis haud longe ab Quiloa in syrtes impingitur. Ad conspectam eminus prædam, ingens repente affuit hostium vis. momento spoliata oneraria: & quotquot ea vehebantur cæsi, vno duntaxat relicto adolescente, quem tyranno Mombazæ muneri mitterent.

 terent.

terent. Albuquercius, dissipata classe, ignarus, ex ijs quæ non comparebant, quo quæque delata esset, cum cæteris nauibus ad Mosambicum exegit hyemem: atque inde, transmisso mari, Goam insequenti demum æstate peruenit. Circa idem fere tempus, Prætor Sequeria, toties iam ab alijs infelici successu tentatam Arabicam expeditionem aggredi statuit. Contractis ex omni ora nauibus maioris formæ quattuor & viginti, bellatorum tria millia imposuit; quorum erant Lusitani mille & octingenti: cæteram summam, è Malabaribus & Canarinis expleuerat. Cum ijs copijs Goa profectus Februario mense, anno seculi huiusce vigesimo, ad Aromata promontorium Africæ, secunda nauigatione transmisit. Ibi cognito ad Giddam stare sex Turcarum triremes; manusq; armatorum cogi ad fauces Adeni occupandas: intra ipsas fauces inuehi, & longitudine sinus emensa, circa Giddam lacessere bello Turcas decreuit; vt si se occasio dedisset, signis collatis de rubri maris possessione decerneret. Hoc animi proposito legens oram, ad Meten vicum, aquandi causa, applicuit, metu desertum ab incolis. vna tantum vetula inuenta: cuius indicio in summa siccitate aqua patuit. amnis erat alueo glareoso. sub eam glaream, æstate, cursu tacito se se ita latices condunt; vt nihil humoris in summo prorsus appareat. Anum indicem remuneratus, & in eius gratiam flammis ab eo prohibitis vico, Sequeria in Arabiam non longe ab Adeno traiecit. ibi dum ad Aram (id loco nomen) anchoras iacit; in scopulum sub aqua latentem illata Prætoria, solutis incussu compagibus extemplo diuellitur. quæ in summis tabulatis erant, cum parte machinarum ægre seruata. cætera demerso alueo periere. naualis turba (quadringenti numerabantur) in cæteram classem distributi. à Sancto Antonio nomen erat Prætoriæ. ex eo, Diui Antonij saxa, locus appellatus. Ab hac statione cum ad Giddam recta contenderet Prætor, adeo pertinaci complurium dierum Aquilone prohibitus est; vt interim aduentante hyeme, idoneum rei gerendæ tempus effluxerit. Itaque omisso bello, ad pacem cum Dauide Abassino Rege firmandam animum adiecit. cuius Regis imperium, cætera mediterraneum, modica tantum ex parte ad rubri maris littora pertinet. Eam oram Dauidis nomine tenebat Præfectus maximus, quem honoris titulo Barnagazium.

gazium vocant. oppidis ac vicis, Præfecti minores præerant. Cum hisce Præfectis de societate agendum erat Sequeriæ, & legati duo in terram exponendi. alter, Matthæus Armenius, is, qui ab ipso Dauide Helenaq; ad Emmanuelem cum donis ante decennium venerat: atque ob suspectam eius legationis fidem, ab Lusitanis nullo suo merito multa indigna & acerba pertulerat. alter, Emmanuelis ad Abaſsinum erat legatus, Rhotericus Lima, suffectus in locum Eduardi Galuani, qui superioribus annis in ipso itinere, nondum peracta legatione, decesserat. Simul etiam erat ei Mazua insula (quæ Ptolemais ferarum olim fuit) haud procul à Camarano visenda, si forte locus arci ad eius regionis custodiam ædificandæ idoneus foret. ea insula Arquico oppido maritimo Abaſsini littoris obiecta, perangusto freto ab continente dirimitur: & lunato sinu in idem littus obuersa, in primis tutam ac placidam stationem nauibus præbet. ad hæc, cisternis, armentisq; varij generis, in vsum claſsium & presidiorum abundat. Prætor, totam insulam per otium contemplatus, tametsi Mahometani incolebant; tamen, vitandæ inuidiæ gratia, suos ab incendijs ac prẹda continuit: Mahometis vero fanum rite expiatum, intemeratæ Conceptioni Deiparæ Virginis dedicauit: ibi per eos dies Christiana sacra peracta non semel. Interea ab Arquici Prẹfecto oratores affuere cum donis & commeatu: quibus, vtpote Christi cultoribus, sericum vexillum Cruce insignitum, amicitiæ causa, datum est. illi, cognito Christianos & Lusitanos aduenas esse, cuius gentis fama iampridem eo tractu increbuerat, mirum in modum gratulati; primum omnium de Matthæo Armenio cum cura perquirunt. hunc ipsum vbi adesse præter expectationem audiere; & mox in cōspectum est productus veneranda canitie senex; obortæ cunctis præ gaudio lacrymæ. &, vulgata eius rei fama, certatim ad optatos viri amplexus, & manuum oscula confluebant. Ea demum celebritas, & Matthæum omni suspicione liberauit; & Lusitanis, quod insontem adeo aspere & inhumane tractassent, dolorem simul ac pudorem iniecit: eo magis, quod etiam aliquot è sacra Visionis æde monachi (multa autem cœnobia, ex Diui Antonij ferme institutis, eo toto regno visuntur) salutandi eiusdem Matthæi causa, ad classem accesserant: qui

ab

ab Lusitanis sacerdotibus linteatis, cum symphonia & psalmis accepti, magnam animi voluptatem præferebant, non è Matthæi solum, sed etiam ex ipso Lusitanorum aduentu: quod vetus oraculum sibi à maioribus traditum ferrent; ex occiduis aliquando regionibus, Christianę religionis homines in ea loca venturos. Eius vaticinationis promissa, tantę classis appulsu, tandem esse confecta; & in illo sacratorum hominum cętu, Hesperiam cum Eoa Ecclesia, tanto locorum interuallo, dextras quodam modo miscuisse; magnopere lætabantur. in sermonem dein cum Arquicano Pręfecto ventum est; & paulo post, ad stabiliendam societatem (quod ita Dauidem velle non ignoraret) Barnagazius cum peramplo comitatu Arquicum processit. Paululum ibi altercationis fuit, dum dies locusq; colloquio constituitur: littus ipsum aduena: Arquicum oppidum Barnagazius præoptabat, nonnulla fraudis ac periculi suspicione ab Saracenis iniecta. Ad eam suspicionem tollendam (quando per obsides transigi, indignum Christiana amicitia & hospitio videbatur) cum synceri animi pignus Crucem nudari & porrigi ab sacerdote iuberet Antonius Saldania, Lusitanis Prætoris internuntius; seuero vultu Barnagazius cōfestim exsurgens obstitit; negans, tam leui de re, tam augusta attrectanda mysteria. Quin ego potius, inquit, de iure meo decedam, meq; vltro in omne discrimen obiiciam. ita, mediæ regionis campus, inter oppidum & mare, consensu deligitur. Barnagazius cum equitibus ducentis, peditum duobus millibus ab Arquico; Sequeria cum sexcentis non amplius armatis è classe descendit. iis copiis in statione vtrinque conspecta relictis; cum senis ambo comitibus in medium prodiere. Primus congressus fuit, mutuo blande & amice consalutantium: & Regis vtriusque in alterum, beneuolentiam studiumq; accurata oratione testificantium. dein societas ac fœdus hoc maxime modo sancita. Classiarius sacerdos argenteam Crucem in medium attulit: ea Barnagazius prior apprehensa, nixus genibus: Quam, inquit, pacem IESVS Christus, generis humani Redemptor, discipulis reliquit suis; eadem esto inter nos, qui eiusdem Christi cultum profitemur, ac fidem. Hanc ego pacem (quantum in me fuerit) Regis mei nomine spondeo; atque ita iuro per hanc sacrosanctam nostræ salutis

effigiem

effigiem. In eandem ferme ſententiam conceptis verbis iurauit Prætor. dimiſſo dein colloquio, per triduum ex vtraque parte donis officijſq; certatum. & ingens omnium fuit lætitia, quod opulenti duo Reges terra mariq;, contra Chriſtianæ rei aduerſarios arma iunxiſſent. Poſt hæc, Sequeria Rhotericum Limam legatum Barnagazio commendauit, ac tradidit, ad regiam vſque tuto mittendum. cuius in comitatu cum alij honeſti viri complures fuere; tum verò Franciſcus Aluarus ſacerdos: qui dein reuectus in Luſitaniam, eius peregrinationis ſeriem patria lingua deſcriptam edidit: eodemq; poſtea auctore, Paulus Iouius gentis ritus moreſq; latino ſermone diligenter eſt perſecutus. Per eoſdem fere dies quibus in Arabico ſinu Luſitanus agebat Prætor, è Paceno Somatræ inſulæ regno, ſummus Mahometicæ ſuperſtitionis Califa ſeu antiſtes, nomine Molana, ſupplex illuc vſque contendit. puerum adducebat duodecim ferme natum annos, Paceni Regis filium: cuius parente occiſo, Geinal tyrannus, ab Alodino ſocero adiutus, regnum inuaſerat. huic ſi contra communem hoſtem ſuppetias Luſitani tuliſſent; reſtitutum in patrias fortunas puerum, in Emmanuelis auctoritate cum annuo tributo Molana ſpondebat futurum. Et pupilli orbitas, & Califæ obteſtatio apud Sequeriam valuit. Ad Geinalem ex ea poſſeſsione pellendum, ſex naues cum valida manu armatorum, Georgio Albuquercio attributæ. Cuius rei, & iunctæ cum Dauide amicitiæ nuntios qui ad Emmanuelem afferret, Petrus Vaſæus in Luſitaniam à Prætore miſſus. magna toto regno omnium ordinum gratulatio fuit; & in ſingulis oppidis miro populi ſtudio ſupplicatum eſt. Prætor, cum egreſſus freto Calaiatum petijſſet, Armuziam inde proceſsit. ibi, clauſo iam mari, cum magna nauium parte hyemare coactus eſt. Dum hæc ad Arabiam, & Perſidem fiunt; Goæ Præfectus interea Rhotericus Mellus Luſitanam rem, haud contemnenda, ſi crimen abeſſet, vectigalium acceſsione ditauit. Idalcanem inter, & Criſnaraum Narſingæ Regem, atrox ac funeſtum per eos dies exarſerat bellum; dum reconciliatæ nuper amicitiæ leges ambo parum ſyncera fide cuſtodiunt. Idalcan perfugas & noxios è Narſingæ regno contra ius & fas clam admittere, graſſari occultis latrocinijs, ac repetentem res Narſinganum, dolis fallacijſq; fruſtrari.

Criſnaraus

Crisnaraus vicissim, otij impatiens, bellum denuo optare; & in Raciolum vrbem Decani regni munitissimam, spe atque auiditate imminere: quam sibi maioribusq; ademptam, Idalcanis accessisse regno ægre ferebat. Eius ergo repetendæ vrbis, & Idalcani arma rursus titulo specioso inferendi tale consilium inijt. Saracenus erat in ipsius aula, Cides Mercar, Mahometano cultu ingenioq;, industrius vir, & experiens. Hunc, ad Arabicos equos in vsum belli coemendos magno cum auri pondere Crisnaraus Goam misit: & quo testatior esset res, ad Goæ Præfectum super tali negotio separatim litteras dedit, haud dubius, quin per Decanios fines necessario iter habenti bene nummato viro, Idalcan, prædas eiusmodi sagaciter odorari assuetus, de more structurus esset insidias. Quod putarat, euenit. Ingressum Decanios limites Cidem, vtpote eiusdem sectæ hominem; quin etiam è Mahometis, vt ferebatur, stirpe genitum; Idalcan benignis admodum promissis ad se per litteras inuitauit. Cides, vel societate superstitionis, vel vberioris stipendij ostentatione adductus; vel etiam interuertendæ regiæ pecuniæ spe; haud grauate ad Idalcanem sese contulit. ille, comiter acceptum, per speciem honoratæ præfecturæ, Dabulum extemplo amandauit. ibi, nequid rumoris emanaret, pecunia spoliatum, per idoneos talium facinorum administros è medio sustulit. Crisnaraus interea, speculatoribus clam appositis, cum rei gestæ seriem haud magno negotio comperisset, lætus oblata belli occasione; missis quoquo versum ad Reges ac dynastas epistolis; manifestam Idalcanis perfidiam, & violatas pacis leges minaciter & acerbe conquestus est: dein, maximis equitum peditumq; contractis copijs, Raciolum vrbem obsidione cinxit. Ad eam soluendam obsidionem Idalcan profectus; commisso prælio, magna parte suorum amissa, cum paucis elabitur. Crisnaraus victor, non castris modo Idalcanis est potitus; sed etiam Raciolum vrbem valido instructam præsidio, crebris iam oppugnationibus frustra petitam; metu denique in deditionem accepit. Idalcan interea, remotis oppidis, quo propter siccitatem Crisnaraus cum exercitu peruenire non posset; amissa in præsens renouandi belli fiducia, se se inglorius continebat. Ad eius cladis famam, cum alij ab Idalcane defecere; tum Gini,

gens

gens in Decano regno prænobilis. Eius gentis principes, germani duo fratres, Comus, & Appa, contractis octo ferme armatorum millibus, in subiectos Gateis iugis agros impetum fecerant: inde sine dubio in oram maritimam transgressuri, crebris portubus & vectigalibus quæstuosam (Concanum vocant è regione Goæ) quam Ginorum olim familiæ Mahometani eripuerant. Eius oræ Præfectus, Idalcani hero auaritia & fraude non absimilis, magna pecuniæ summa è vectigalibus portorijsq; collecta; id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, domini rem ad suum peculium adiungeret. Omnia circumspectanti, commodissima ad fugam, Goa Lusitanorum vrbs visa. id quo tutius faceret; Lusitanum sibi præfectum ante conciliandum ratus; ad specimen probitatis ac fidei petijt ab eo per nuntios, primum vt Idalcani contra Ginos tumultuantes opem pro amicitia ferret. id si facere grauaretur (quod ita fore haud erat nescius) tum libero mendacio suadebat, vt ipse potius in eos portus & vicos, Emmanuelis nomine inuaderet. æquiore animo Idalcanem in afflicta fortuna laturum. suas opes & vectigalia in Lusitanorum, quam in perduellium potestatem venisse. Hoc nuntio accepto Mellus Præfectus, rem ad consilium detulit. ac tali tempore nemini dubium erat, quid ius, quid æquitas, quid amicitia postularet. verum apud homines lucra pensantes, vtilitas valuit. Mellus cum octingentis ferme Canarinis peditibus, Lusitanis equitibus ducentis & quinquaginta, euripo traiecto, Concanum sine certamine vllo occupauit, non ausis Ginis aduersus Lusitanos arma ferre: & Rhotericum Iusartem cum modico præsidio ei regioni præfecit. At Idalcanis procurator, domino prodito voti compos, Goam plenos argento auroq; loculos tulit: & quo res occultior esset, amico Lusitano cuidam æque fallaci custodiendos initio tradidit. Dein, cum hic depositum ex occasione repeteret; ille alter se quicquam accepisse impudentissime pernegaret, neque chirographum exstaret vllum; ex dolore ac desperatione Mahometanus in furorem & insaniam versus, mentem simul cum pecunia perdidit. Fraudator vero, dum thesauris male partis incubat securus; inopinata morte postmodum, ab eo quod carissimum habebat in terris, auellitur. Quin etiam ipse Crisnaraus deinde malis artibus receptam vrbem Racio-

lum,

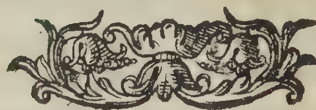
lum, bello viciſsim ſuperatus, amiſit. quæ bella, & numero peditum equitumq́;, & vniuerſo apparatu (alioquin fides Barrium, & Oſorium, & alios rerum Indicarum auctores appellet) orbis noſtri expeditionibus longo interuallo præferenda, enarrare noſtri inſtituti non eſt. Poſtremo, ne Luſitanis quidem ipſis, vt in loco exponemus, diuturna ſtetit, minùs honeſte quæſita poſſeſsio. Ita, per omnes eorum ſcelerum affines peruagata cæleſtis ira, breui tempore pœnas à ſingulis improbæ cupiditatis exegit. Per eoſdem fere menſes, nouum & multiplex aliud in mari miraculum exſtitit. Claſsis nauium nouem duce Georgio Britto dum ex Luſitania Indiam petit; roſtrata celſior Rhoterici Vaſæi Pereriæ, in medio curſu, repente, veluti fræno equus adducto, ita ſubſtitit magno cum aquæ ſonitu ac motu, qualis, vbi in vada & ſyrtes incurritur, edi conſueuit. Eo ipſo terrore perculſi nautæ, demiſſa vtrinque bòlide, profundum ſine dubio mare comperiunt. Cum inflatis vento velis hærèret nauigium nihilominus; diſpiciendi cauſa (quòd eſſet nox) admotis ad marginem luminibus; implexam alueo ingentem belluam vident. Carinæ centum & quinque dodrantium longitudine, applicuerat corpus; cauda gubernaculum illigarat; alis immanibus latera ad ſummum vſque cingebat: quas iam in alas per imprudentiam nonnulli manus iniecerant. Ad ſpectaculum adeo tetrum, ingenti videlicet horrore nautæ militeſq́; perfuſi. vt vero, dòlij magnitudine, vaſto hiatu nouiſsime caput extulit; metu exanimati pæne omnes, infernum profecto monſtrum diuinitus immiſſum credere, ad viua tot noxiorum corpora glutienda. Pauci, quibus in tanto diſcrimine mens animuſq́; conſtiterat, conſultandi gratia in vnam partem ſecedunt. erant qui contis, & iaculis, balliſtiſq́; depellendum ſuadèrent cetum: alij contra, nihil magis tali tempore vitandum aiebant; ne tantæ molis animal vulneribus irritatum, concuſſu ipſo & agitatione violenta nauem euerteret. in ſumma inopia conſilij, cum nihil explicaretur; & maior in ſingula momenta terror inſtaret; ſupplicìter ac demiſſe veniam pacemq́; Dei & cœleſtium expoſcere, atque ad vota preceſq́; confugere placitum eſt. Neque ea irrita fuere. Sacerdos cum linteo, & ſtola, & ſigno Crucis in medium prodijt. ab eo, ſacris carminibus, & exorciſmis de-

linita

linita bellua (mirum dictu) nulla cuiusquam noxa relicto nauigio, cum è portentosis narium fistulis ingentem reflasset aquę vim, se se admodum placido lapsu in mare demisit. Lusitani, tamquam ex orco præter spem erepti, debitas diuinæ clementiæ laudes & grates agebant. Circa idem fere tempus, in Somatram Georgius Albuquercius cum orbo extorriq; delatus est puero. Ante eius aduentum, tyrannus Geinal, Pacenorum erga se voluntati diffisus, non longe ab vrbe munierat castra; seq; intra id munimentum cum tribus millibus armatorum tenebat. Albuquercius, missis qui tyrannum iubèrent iniusta possessione decedere; cum denuntiatione minisq; nil nisi verba & frustrationes èliceret; fauente Aruano finitimo regulo, castra cum trecentis dumtaxat Lusitanis aggressus, non sine sanguine suorum expugnat. ac Geinale interfecto, & prædæ parte Aruano concessa, qui inter oppugnationem auersas castrorum portas obsederat; pupillum magno populi assensu plausuq; Regem acclamatum, & cum annuo tributo in verba Emmanuelis adactum ex fœdere, in patria sede ac domicilio collocat. Eius pueritiæ regendæ, Molana præpositus is, qui pupilli susceperat causam: & rei maritimæ cura, Lusitanorum amico Ninacunapani concredita: dein ad Mahometanos in officio continendos, castellum ipso in aditu portus exstrui cęptum. Quæ ne res, adeo secundæ, nimium Lusitanos efferrent; quo die Geinalis capta sunt castra, ipso die ad Acenum oppidum, leucas à Paceno fere viginti; dein ad Bintanum longe dispari successu pugnatum est. Georgius Brittus, nauibus quinque ab Cocino Molucas petens; cum ex itinere Acena littora tenuisset; auri occæcatus auiditate, cuius vim ingentem in proximo delubro esse audierat; cum centum & viginti armatis in terram egreditur. Huic Abrahemus tyrannus obuiam cum sex elephantis, peditibus mille progressus, pugna commissa, Lusitanos complures temere inuectos, & in ijs Georgium ipsum interficit; cæteros grauiter saucios retro ad mare compellit. Inde in Georgij locum Antonio fratre suffecto, Lusitani Malacam traijciunt. quò cum item Albuquercius paulo post à Paceno superuenisset; duodecim amplius coactis in vnũ nauibus, & propugnatoribus ferme sexcentis, Alodino, infestum de more Malacense littus habenti, arma inferre denuo placuit.

placuit. Is nuper ad Pagum victus, vt supra demonstratum est, in Bintanum haud longe à Pago receperat se se. Ea insula, Sincapuranis obdita faucibus, nobili secatur amne; qui ponte iunctus, dein se in mare euomens, portum nauigantibus præbet. Huic impositam amni vrbem, insulæ cognominem, Alodinus, pulso, vti supra docuimus, vetere domino, præclare munierat. ad pontis caput propugnaculum excitarat; à cæteris partibus, serratæ structuræ, ad latera ferienda, vallum & aggerem obiecerat. Portum ipsum, & fallacia vada, & adacti fistuca flexuosi de more stipitum ordines; & in assidua statione paratæ lanciaræ seu lembi egregie tuebantur. Lusitani, prope certa victoriæ spe profecti, nondum probe explorata regione, descendunt; duabusq; simul partibus ad mœnia subire conati, cum neque scalas attulissent, & stagnantibus circum aquis ac voraginibus impliciti tenerentur; destinatis vndiq; hostium telis ac tormentis, promptissimi quique sternuntur. Nec felicius mari tentata oppugnatio est. cum & incognita obstarent vada, & hostilium nauigiorum agilitas, onerarias Lusitanas, magnitudine ipsa inhabiles, crebris detrimentis afficeret. Ita, omisso incepto, & præcipuis è suorum numero desideratis, diuersi duces; Albuquercius Malacam rediit: Brittus ad Molucas, quò intenderat, nauigare perrexit.

Libri Septimi Finis.

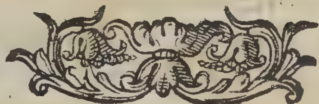

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER OCTAVVS.

DVM hęc apud Indos alterna succedunt vice; interim ex alia quoque parte, atque adeo plane diuersa, perquam insigne ab homine Lusitano facinus editū est. Fernandus Magalianes agebat Olisipone, ingenti animo vir, & rei naualis apprime callens. Is, quod in India sub Albuquercio duce stipendia multa fecisset; nequaquam pro spe præmiorum (vt in suis plerunque meritis æstimandis nimium sibi fauet humana cupiditas) ab Emmanuele tractari se questus, ad opulentiorem Caroli Cæsaris Castellæ Regis aulam transijt. ibi, cum astronomis aliquot communicato consilio, & implacabili odio in Emmanuelem accensus, Cæsarem & consiliarios docet; Molucas insulas, quarum celeberrimis toto iam terrarum orbe diuitijs Lusitani fruantur; intra Castellanæ conquisitionis limi-

tes haud dubie contineri. idq; non pluribus tantum argumen-
tis è mathematica supputatione contendit; sed etiam acceptis
inde litteris à Francisco Serrano, de quo supra commemoraui-
mus; in quibus de admirabili quadam eius regionis cum opu-
lentia, tum ab aurea Chersono longinquitate dissereret. Pro-
fecto, si à fortibus & peritis hominibus tentetur ex Occidente
iter; haud ita magno negotio è Peruana terra in easdem insu-
las penetrari posse. opem dein addit monitis. ac se, modo in
eam expeditionem necessaria præbeantur; in omne discrimen,
experiundi causa paratum ostendit. Mouit Cæsarem & ma-
gnitudo promissi, & Fernandi auctoritas cum testimonio Ser-
rani coniuncta. Quinque compactis egregie nauibus, eximio
& nauta & milite ad Hispalim instructis (quo in numero exsu-
les erant Lusitani complures) vnus Magalianes cum summo
imperio ac potestate præficitur. Cum ijs nauibus, Bæti fluuio
in altum Oceanum euectus; Canarias primum insulas, tum
Brasiliam certo iampridem itinere petijt. inde, velis in Au-
strum datis, cum ignota littora diu legisset; ad magni flumi-
nis ostia ventum est; quod Sancti Iuliani vulgus appellat. is
locus quinquaginta gradibus ab æquinoctiali abest circulo.
neque inde longe, infesto rigore, & æterno pressa gelu, niuo-
sa montium cacumina in cœlum exsurgunt. terram incolunt
homines immani duodecim amplius dodrantium statura, effe-
ris moribus, crudis in cibum carnibus adsueti. è quibus duo
ad classem attracti, blandimentisq; ac muneribus à Magaliane
deliniti, intra paucos dies ex insolita victus consuetudine pe-
riere. Ad eam oram explorandam missa nauis vna, cui præerat
Ioannes Serranus; in scopulos illata, saluis tamen hominibus,
frangitur. Hisce rebus conterriti classiarij, &, præter alia ma-
ris incommoda, sæuissimo frigore enecti; incerta vitæ, & per-
ueniendi quo intenderant spe; reuersionem plerique suadé-
re, quidam etiam conuitio efflagitare instituerunt. Hosce Ma-
galianes, obfirmato ad omnem patientiam animo, benignis
adhortationibus aliquandiu sustentare conatus; comperta de-
mum coniuratione; partim capite, partim exsilio punijt. qua
supplicij ac minarum acerbitate, obstupefactis interim ab om-
ni rerum nouarum conatu reliquorum animis; vltra eum lo-
cum tres ferme gradus, hoc est leucas circiter quinquaginta,
processit.

procesſit. atque ibi demum ſeſe oſtendit euripus, ſinuoſo meatu Oceanum vtrumq; coniungens. Ea re tum ex incitatiſsimo aquarum æſtu animaduerſa; tum ex cetorum oſsibus in littus eiectis; quaſi peracto iam itinere, gratulatio ingens à Magaliane facta; & euripo ipſi, ab inuentore, perpetuum ac nobile nomen inditum eſt. ibi, commeatibus valde imminutis, cum denuo fremitum vel querimonias quorundam inaudiſſet; capitis pœna propoſita, vetuit ea de re ſermones inferri. Tum alia nauis ad inquirendum exitum præmiſſa; ducem fruſtrata per tenebras retro vnde venerat, Hiſpalim reuertit octauo menſe quam ex eo portu diſceſſerat. Eam nauem miſsis qui quærerent, incaſſum dies aliquot præſtolatus, cum reliquis tribus audacter ipſe progreditur: perq; varios mæandros, & cæcas ambages, crebro velorum flexu tandem ex altera parte vaſtiſsimum rurſus in æquor euaſit. & quoniam ſub æquatore ipſo poſitas Molucas eſſe didicerat; in eam partem proras dirigere magiſtros iubet. Leucas mille quingentas procul ab omni terræ conſpectu prouecti, in deſertas aliquot inſulas incidere; quas ex aduerſo Italiæ oppoſitas nonnulli arbitrantur. inde continuato in Septentriones itinere, ad Subum inſulam leucarum ferme duodecim ambitu, auri feracem, frequentem incolis ventum eſt. Ibi Magalianis labores exitu necopinato concluſi. quippe inſulæ regulus, quod armis eo tempore cum finitimo Rege Mathani contenderet; oblata recentis auxilij ſpe, aduenas non ſolum hoſpitio libenter excepit; ſed etiam in eorum gratiam ſe ſe cum vxore, liberisq;, & popularibus circiter octingentis, Chriſtianum fieri voluit; & honoris cauſa in ſacro baptiſmate Fernandi nomen aſſumpſit. Hiſce neceſſitudinum vinculis magis magisq; Luſitanus obſtrictus, petenti opem & Chriſtiano, & hoſpiti, negare non potuit. Deſcenſione cum præſtantibus aliquot facta, Magalianes, cum ſemel iterumq; fudiſſet hoſtes; tertio denique ex inſidijs ipſe circumuentus occiditur. Cæteri, partim circa eum interfecti, partim elapſi vix ad naues cum triſti nuntio peruenere. Neque hic finis miſeriarum fuit. ex quo facile exiſtimari poteſt, quam non temere, nec ſine diligenti præparatione, barbaris Chriſtiana ſint impertienda myſteria. Regulus, qui vix adhibito catechiſmo, vel anteactæ vitæ ſceleribus cum ſalutari deteſtatio-

ne damnatis, amicitiæ & temporis causa, peregrina sacra su-scepisset; qua mobilitate Christum induerat, eadem paulo post & Christum ipsum, & vna cum Christo ius fœderum, fas, humanitatem, fidem penitus exuit. Oblatam ab hoste pacem, cum eos aduenas è medio sustulisset; recentia merita & iunctas nuper dextras oblitus, minime recusauit. Tam scelerati dein facinoris perpetrandi, cum in aperta vi nulla esset spes; primarios è classe ad viginti, per officij ac beneuolentiæ speciem ad ferale conuiuium inuitatos, repente inter ipsas dapes & pocula contrucidat; vno Ioanne Serrano vel ad ludibrium, vel ad lucri spem reseruato; quod ex redemptione se partem aliquam sulphurei pulueris, & aliquot ænea tormenta (cuius machinæ in ijs locis nihil vnquam simile visum fuisset) capturum esse cõfideret. Atque vna hæc spes salutis afflicto quoq; Serrano restabat. Verum vtrumq; postmodum euentus fefellit. namq; productus in vinclis ad mare Serranus; noua clade exponenda primò socios ad misericordiam lacrymasq; commouit: eodemq; interprete, per consuetos iam nutus ac symbola, cum incolis agi de pretio cæptum. Paciscebantur vtrinque pecuniæ loco, duas minoris formæ bombardas, & pulueris aliquantum. Ea cum lintribus ad terram nautæ admouissent; subito pretium augere insulani, & recedere à conditionibus, ac redemptorem varijs artibus detinere. Inde altercatione cum iurgijs orta, cum maior maiorq; hominum frequentia ad littus afflueret, veriti fraudem & insidias classiarij, se se ad naues re infecta subducunt: anchorisq; sublatis, miserum Serranum, frustra fas religionis, amicitiæ, patriæ, lamentabili vociferatione obtestantem, in barbara & crudeli terra destituunt. ad insulam decem leucas inde prouecti, varijs casibus imminutas recensent copias. fusis ac laceris magna ex parte armamentis, centum & octoginta non amplius homines in vniuersum inuenti. Cum in tres ipsas naues, neq; nautæ, neq; funes, neq; vela sufficerent; alueo vno, qui præ cæteris quassatus erat, incenso; turbam cum instrumento omni in alteram transferunt. ita, duabus tantum reliquis nauibus ex eo loco discedunt: ac proris in occidentem Solem obuersis, diu errabundi, ad Molucas insulas tandem aliquando perueniunt. ibi cũ Tidoris regulo haud ægre societas iuncta. Lusitana tum aberat classis: eo facilius corrasis vndiq; frugibus, regulo

enixe

enixe adiuuante, per tot ærumnas & pericula petitum ex insula specimen auehunt. ac trito inde itinere vtraque primum institit nauis. dein Lusitanarum clasſium iniecto metu; altera fluctibus quassata, cum omnibus compagibus aquam acciperet, ad Molucas recurrit; ibiq; egresſis in terram hominibus, ad scopulos allisa diffringitur. altera Indis ad dextram relictis; immani ausu protinus altum præcidere, & recta Bonæ spei promontorium petere intendit. eo superato, cum ad Hesperidas vsque insulas procesſiſſet; inaudito post omnium seculorum memoriam cursu totum orbem emensa, & æmulis clasſibus illuc vsque feliciter euitatis; ab Lusitano demum Limenarcha in eo portu detenta est; & pauci qui superfuerant semianimes in custodiam traditi: è quibus tamen aliqui, naui deinde recuperata, in Hispaniam, vnus etiam, patria Vicetinus, obstupescentibus cunctis miraculi nouitate, in Italiam redijt. Huic naui non sine causa Victoriæ inditum fuerat nomen. Nauclerus erat Ioannes Sebastianus Canus, ex oppido Guetaria Vardulorum, ad Pyreneum; vir animi fortitudine, peritia gubernandi, & inaudita felicitate sane promeritus, vt ipsius ac patriæ nomen, nullus vnquam casus, nulla temporum longinquitas obruat. Neque me fugit, hæc aliter ab Iouio æquali eorum temporum tradi. Sed nos rem totam ex fide retulimus: haud mediocriter locupletem huiusce narrationis auctorem sequuti Ioannem Barrium Lusitanum: ad quem, præter cæteram notitiam, & habita cum superstitibus ex ea classe colloquia; conscripti insuper ab ipsis gubernatoribus eius peregrinationis commentarij peruenere. Ex eo deinde tempore sæpius in Molucas è Bætica primum, ac postmodum è noua Hispania nauigari cæptum. quæ res ingenrem discordiarum molem inter Lusitanos ac Bæticos peperit; nec sine magno motu, cum in Europa legibus, tum in Asia ferro; de illius maris & commercij posſesſione certatum est. Magalianes è Bætica Septembri mense anni vndeuigesimi soluerat. biennium circiter in ea nauigatione consumptum. Inter hæc, de rebus in Ceilano gestis nuntij ac litteræ in Lusitaniam venerant. Ad ea tam opportuna & fructuosa tuenda commercia, & fluxa fide Regem in officio continendum; arcem instaurari, & aucto præsidio diligenter custodiri Emmanuel iusſit. Eius rei causa Lupus Brit-

tus cum supplemento fabrum ac militum in Ceilanum profectus, accepto à Ioanne Sylueria castello; primum omnium concharum vim ingentem é proximo petijt; è quibus Indico more calce confecta; nouos muros prioribus iam collabentibus ex arte perduxit; ac fossam probe purgatam statumine munijt. Ea re offensi vehementius insulani, quos communi vocabulo Cingalas vocant: quod contra ipsorum salutem ac libertatem cuncta parari haud absurde suspicarentur. Et Saraceni inquilini de more suspicionem ac metum augebant, in conciliabulis dictitando, veros videlicet vates initio se fuisse; cum exitialem Columbanæ terræ Lusitanorum aduentum fore prędicerent. Per speciem societatis illapsos inaudita auaritia & crudelitate homines, paucis diebus male mulctato hospiti Regi stipendium imposuisse. post hæc, aliarum gentium homines, nullo iure aut exemplo ab iis littoribus arcere cæpisse: non quieturos, quoad iniecto ad arbitrium fręno, populis perinde ac iumentis abutantur; nec eorum fortunas modo, sed etiam succum & sanguinem hauriant. Habere Columbanum digna factis & moribus præmia; qui, spretis fidelium sociorum consiliis; nouam & incognitam veteri & expertæ amicitię prętulisset. Huiusmodi facibus ad exsecrabile odium nominis Lusitani accensa plebs; venalia primum alimenta cibosq; castello subtrahere: dein eò audaciæ ventum; vt Lusitanos longius ab arce vagantes, vel iaculis eminus peterent, vel iniquo loco circumuentos occiderent. ad hasce tam atroces iniurias, principio, pacis & concordiæ causa, leniter agere, & conuiuere Præfectus. Sed conuitia militum, segnitiem & ignauiam increpantium, diutius ferre non potuit. meridianis horis, quod æstiuæ maxime quietis est tempus, cum centum & quinquaginta armatis Columbum oppidum arci pæne coniunctum, quam tumultuosissime inuadit. Barbari, qui vt in summo otio, nullis cincti mœnibus, neque stationes neq; vigilias agerent, metu perculsi repente capessunt fugam; re familiari, pauidis coniugibus, paruisq; liberis in tanto periculo destitutis. Brittus sine certamine oppidum ingressus; militem à direptione cædibusq; continuit: tantum fœminas puerosq; ad fores ædium alligari iussit; vt cum in sua potestate omnia fuisse redeuntes Cingalæ cernerent, ex eo ipso, quam

non

non hostiles in Regem populumq; animos gereret, existimare facile possent. Simul etiam ad retardandam eorum ferociam, si ab tergo instarent, patentioris viæ quæ ad castellum fert, tectis ignes iniecit, salutari sane consilio. quippe barbari, non celerius, attoniti metu, se se ex oppido eiecerant, quam icti desiderio & solicitudine pignorum, conglobati furentesq; in prælium rediere: instantesq; Lusitanis iam se recipientibus, eodem impetu in arcem irrumpere potuissent; nisi eos cum demendi vincula suis; tum restinguendi incendij detinuisset mora. Inde nostris ad arcem mature adipiscendam, occludendasq; portas spatium est datum, cum extremi tamen agminis ferme triginta saucij redijssent. Neque is terror (vti putarat Brittus) ad pacandam valuit gentem. quin, exasperati potius animi. signoq; dato per agros, armati ad viginti millia conuenere. ea multitudine freti, cum temere ad arcis mœnia subijssent; magna cum cæde vulneribusq; repulsi, castra communiunt. in exitu iam æstas erat: eo maiorem in spem venerat regulus, si minus oppugnatio procederet; interclusis propter anni tempus maritimis commeatibus auxilijsq;, obsessos ad vltimam inopiam redigendi. Neque tamen interea quies ab armis & ab operibus erat. aggerem assiduo labore ad mœnia Cingalæ proferebant. missilibus dies noctesq; fatigabant hostem: inferiores vtique Lusitanis tormentorum magnitudine, & artificio; sed molem supplebat numerus. ferreas cōtraxerant ballistas ferme sexcentas. eæ vel brachijs collibratæ, vel innixæ canterijs, indita in fistulam plura simul veruta decem palmorum longitudine, aprugno aduersus ignem pennata corio, ita excusse emittebant; vt ad passus ferme ducentos obuia quæq; perfringerent. hisce verutis interdiu impetebant inclusos: noctu ignitis iaculis militares intra arcem casas & diuersoria, ramis & frondibus raptim exstructa, incendere conabantur. Lusitano, in magnis rerum angustijs nihil erat æque difficile, atque aquandi ratio, quod puteus extra arcem non sine cruore adeundus esset, neque eo per cuniculos, vt olim Cananore, penetrari loci natura permitteret. Accedebat aduersus tantam hostium multitudinem, mira defensorum paucitas; vt sine vlla interdum vicissitudine ijdem perstare in stationibus & excubijs cogerentur. Vna tantum fiducia restabat venturi ab con-

tinente subsidij, si rem vsque in æstatis initium extrahere potuissent. Verum ea quoque spe excidere, postquam exacta iam per ingentes labores hyeme, Antonius denique Lemius ab Cocino cum vna tantum trireme, neque plus quinquaginta propugnatoribus, affuit; & ijs quidem ægre coactis, quod & Sequeria eo tempore cum maxima parte copiarum abesset; neque è præsidijs, in tanta infensarum circa gentium propinquitate, deduci milites expediret. Interea barbari diurnis nocturnisq; operibus promoto vallo, turres insuper è palmea materia, cespite ingesto, duas erexerant: vt è superiore loco, dum fossæ complentur, sagittis & iaculis hostem in muro consistere prohiberent. Eo periculo animaduerso Brittus, antequam allati subsidij tenuitas emanaret, vltro in hostem erumpere statuit. Concilio conuocato, Lemium trierarchum postera luce circa meridiem repente à mari oppugnationem ostendere, & maioribus tormentis quatere turres iubet. ipse intento in eam partem hoste, cum trecentis & quinquaginta Lusitanis ex alia parte, semiplenas & incautas stationes aggreditur; turbatosq; ipsa audacia barbaros vallo deturbat. inde transgressus munitiones, eodem impetu simul vtramque turrim inuadit; auersosq; hostes, è propugnaculis deijcit. Turribus ab Lusitano captis, clamor extemplo circa vicos & palmeta perfertur; palati in vnum coeunt barbari; vt omni conatu Lusitanum expellant. iamq; instructa acies tota Cingalarum, Saracenis immistis, admouebatur. centum & quinquaginta erant equites, haud spernenda in ijs regionibus ala; peditum ingens numerus. elephanti quinque & viginti præibant. ex ijs erant primi ordinis quattuor; non turres modo cum sagittarijs dorso vectare assueti; sed etiam in decussim alligatas ad proboscidem falces, tanta vi ac dexteritate vibrare, vt quicquid ab latere vel à fronte se obiecisset, ancipiti ferro proscinderent. is terror Lusitanis offusus, primo referre pedem coegit: mox, quod sæpe fit, in ipsosmet recidit hostes; cum densis ictæ glandibus belluæ, spreto rectorum imperio, terga vertissent. Vrente dein magis magisq; introrsus plumbea peste, doloris impatientes, quacunque ruerent, late stragem edere; ac simul cuspidibus iaculisq; ab tergo Lusitanus instare. Ita suismet auxilijs cum ingenti clade barbari dissipati fusiq;. Brittus fugientem

hostem

hostem aliquandiu persecutus; vbi ad lucos & nemora ventum est; contentus eius diei victoria substitit; & priusquam se barbari ex pauore ac trepidatione colligerent, non sine multo suorum sanguine se in arcem recepit. Atque is dies obsidioni attulit finem. Amissis ex amicorum numero præcipuis, regulus Mahometana hortamenta stimulosq; exsecratus, vna cum arcis potiundæ spe, consilia belli deposuit: missisq; ad Brittum oratoribus, veniam erroris & pacem denuo petijt: atque ab Lusitanis, vel quietem ex longa defatigatione desiderantibus, vel absente Prætore Sequeria nullam exspectantibus opem; haud grauate concessa. Ceilani res in pristinum rediere. At Prætor ineunte iam æstate ab Armuzia profectus, Cambaiæ legens oram, ad Dium applicuit. ea vrbs, quod magnas (vti diximus) habet opportunitates, & furtiuis Aegyptiorum & Saracenorum nauigationibus tutum ab Calecuto receptum dabat; Lusitano præsidio locum aliquem ibi obtineri ad hostes arcendos magnopere cupiebat Emmanuel. itaque inter cætera Sequeriæ mandarat in primis, vt Cambaiani Regis, & Iazij dynastæ voluntate, si fieri posset; sin minus, vi atque armis aream arci ad Dium ædificandæ occuparet. Et Cambaianus quidem Rex, haud multum ab ea societatis conditione abhorrebat. Iazius vero, summa vi, cum apud Regem, tum apud satrapas nitebatur, ne Lusitanis in eiusmodi possessionem pateret introitus: & simul, quantum ex tuto & occulto poterat damni præternauigantibus inferebat: miro inter hæc artificio eximiam quandam in Prætores, ipsumq; Emmanuelem obseruantiam ac beneuolentiam simulans. Neque tamen eos plane fallebat. ergo pari vtrinque fuco ac fallacijs agebatur. Sequeria cum ab Armuzia rediens Dium applicuisset, vt dicere institueram; bona cum pace in speciem acceptus est. nec modo commeatus in classem benigne præbiti, verum etiam ipse & nauarchi donis egregie culti. Verum appellatus de potestate ædificandi Iazius, ita se ad id propensum ostendit; vt rem interea totam sui arbitrij negaret esse. legatos necessario mittendos in regiam (vrbs erat Madaba, sexdecim fere leucas à mari) magnopere confidere se, cum Emmanuelis honori; tum etiam suis ipsius precibus ac suasionibus id facile ab Rege datum iri. ita, blandis promissis, ac singulari comitate extrahebat rem. At Lusitanus

sitanus

ſitanus fraudem ſentiens, vt verbis tranſigi nihil vidit; ad vim atque arma adiecit animum: neque ita difficilis videbatur futura oppugnatio: quod cum à militibus imparata eo tempore vrbs erat; tum in eo ipſo littore ſtationem habenti Sequeriæ noua ab Emmanuele auxilia ſuperuenerant. Sed tanta fuit Iazij in agendo lenitas, tanta in oſtentandis viribus & omnium rerum apparatu ſolertia; vt Prætor, mitigata in præſens ira, neque auſus tali tempore ſummam rem in diſcrimen adducere; ſine vlla noxa receſſerit: maioribus videlicet copijs anno proximo rediturus. Sequeriæ profectio, duplici voluptate Iazium & amicos affecit: quod non modo præſentem arcis apparatum conſiliumq; ſine cruore diſcuſſerat; ſed etiam ad vrbem nouis operibus muniendam, & externo, quo maxime nitebatur, firmandam milite, ſpatium erat nactus. itaque in neutro ceſſauit: idoneis locis propugnacula exſtruxit, inſtaurauit mœnia, & in ijs tormenta vigiliasq; diſpoſuit. Caſtellum eſt in medio ferme introitu atque ore portus. ab eo caſtello catenam ingentem ex ea parte quæ latius patet, ad oppidum vſque perduxit. ab altera, tres onerarias collocauit ponderibus adeo degrauatas; vt perforato, cum opus foret, alueo, repente ſubſiderent. à fronte autem, ne ſubire triremes ad murum poſſent, prægrandia ſaxa & cautes in mare deiecit. tortuoſos præterea cancellos, & varijs ad errorem flexibus in ſe recurrentes, obliquo ambine defixit. ita omni aditu terra mariq; intercluſo, lembos biremesq; centum & octoginta, & aliquot inſuper negotiatorum naues in portu cohibuit. Arabas denique, ac Turcas, Perſasq;, & ex alijs nationibus Chriſtianæ maxime fidei deſertores, mercede conduxit: ac, nequid interea de ædificatione per legatos Prætor Luſitanus ab Rege impetraret; omnem per ſe perq; ſuos conatum adhibuit. Neque ſegnius eodem tempore, diffiſus legationi Sequeria parabat bellum. Ab Dio Goam, atque inde Cocinum delatus; veteres naues, & quaſſatas refecit, nouas deduxit, complures nauarchos, quibus in beneficij loco Emmanuel queſtuoſos ad Malacam, vel in Molucas, aut in Sinas, aliove dederat commeatus, pro imperio ac poteſtate, Cocini detinuit. ita, ſummo ſtudio adhibito, duodequinquaginta maiorum nauium claſſem varij generis, cum cætero inſtrumento machinisq;, tum validis militum

centurijs

centurijs adornauit . è Lusitana sobole tria millia; ex Indica impositi Canarini, ac Malabares octingenti. Cum ijs copijs Sequeria, prætextu Armuziæ repetendæ, quod Rex Torus tributum Emmanueli soluere distulisset; rursus ex itinere Dium accessit. sub eius aduentum Iazius, per exploratores iam ante de Lusitanorum apparatu certior factus; ne coram agere cum Sequeria cogeretur; tamquam euocatus ab Rege, magnis itineribus eò contenderat; Saca filio cum idoneis rectoribus eius adolescentiæ tribus, firmoq; militum præsidio ad vrbem relicto. Is, de area blande per internuntios ab Lusitano appellatus; è seniorum sententia benigne respondit: Si commeatu, vel re quauis alia in classem opus sit; se affatim pro amicitia & pro consuetudine præbiturum: neque id, in tanta rerum omnium copia, quanta vrbi tum suppetat; in magni obsequij loco numeraturum esse. quod vero ad aream arci designandam attineat; se in potestate parentis esse: nec super tali tantaq; re sibi licere quicquam eo absente decernere. mirari, cur ad eam diem Sequeria nullos ad Mamudium procuratores aut nuntios miserit. integram etiamnum esse rem: & Iazium patrem, ab Rege accitum, eo etiam aduolasse libentius, vt præsens, auctoritate, studio, gratia, postulatis Lusitanorum adesset. simul, quoniam Sequeria per interpretem ambigue intulerat, Lusitanos in eo genere iamdudum exercitatos, modo se se in id ipsum intenderent, arcem nullo negotio excitaturos; ipse vicissim obscure iecit; non vnam omnium locorum esse naturam; haud æque facilem in eo emporio structuram fore, atque in alijs Indiæ, vel Africæ littoribus exstitisset. Sequeria, vbi Mahometanos non minus artibus ad eludendum, quam munimentis ad propugnandum instructos videt; de summa rei præfectos in concilium aduocat. ibi, sententijs in diuersa tendentibus, aliquandiu certatum. Erant qui non diutius ferendam ludificationem, atque admotis vndique machinis mœnia protinus quatienda censerent. In ijs, tormentorum magister; circumuectum speculatoria nauicula se, ad dextram oppidi partem, quæ in mare imminet, animaduertisse haud ita firmi operis muros. si placeat; se celeri strage illac transitum in vrbem esse daturum ostendit. alij contra, & ij præcipue, quos Prætoris iussu ad Cocinum substitisse docuimus,

mus, nunc oppidi vires, & armatorum frequentiam; nunc ipsius Regis opes, quem bello prouocari non expediret; nunc naturæ gentiumq́ memorabant ius: quod vtique magno piaculo violatum iri, si non ante explorata Mamudij voluntate; inter ipsa beneuolentiæ & caritatis officia, oppidanis repente vim attulissent. quin Prætor, vti Saca & Iazius ipse hortarētur, legatum & litteras ad Regem protinus mitteret: à quo si nihil æqui impetratum foret; tum denique armis decerni posse: neque vnquam Iazij oppugnandi honestas Lusitano causas defuturas. Hæc à nauarchis propalam iactabantur: illa tacita suberat cura, ne, si dimicari cæptum esset; crescente in dies mole belli; interim ad optatos cuique portus & commercia nauigandi facultas effugeret. Eo vrgebant acrius, & alijs aliquot in eandem sententiam adductis, facile tenuere, vt ab armis abstineretur, quoad legationibus tentata res esset. Id vbi manauit; classiarios, victoriæ simul ac prædæ incensos cupidine, & pugnę signum in singula momenta exspectantes, magnus repente dolor incesit: vulgo, se deceptos delusosq; fremebant: nec modo querelæ, sed etiam probra & maledicta in Prætorem exaudiebantur. atq; etiam præfecti, se bellum suasisse per summam impudentiam mentiendo, assentandoq; militibus, in Sequeriam ducem (cui vel in primis parci oportuerat) omnem decreti eius inuidiam transferebant. Ea re Prætor cognita, rursum eosdem in consilium vocat: &, Quandoquidem viri no-
„ biles, inquit, è vobis audio esse complures, qui sese militibus
„ venditent, totamq; dilati huiusce belli causam in me conferant
„ vnum; & aliter in consilio, aliter in circulis ac cœtibus dispu-
„ tent; denuo perrogare sententias placet; nec verbo solum, sed
„ etiam tabulis publicis consignare, vt quid quisque senserit, di-
„ xerit, suaserit, palam exstet: neu quis posthac ex mea alteriusve
„ infamia, vel inuidia, splendorem ad vulgus, & gloriam quæ-
„ rat. Sub hæc dicta, rogati præfecti, eadem illa de belli difficultatibus, de Cambaiani potentia, de spe legationis, deq; amicitiæ legibus iterarunt; cunctas deinceps in codicem scriba publico referente sententias. Hisce ita peractis, communi decreto missi à Prætore qui Sacæ nuntiarent: Quando nulla super tali negocio habeat à patre mandata; nihil, ipso inconsulto, nedum inuito, Lusitanos de arce conaturos. pacem

eius,

eius, & Mamudij Regis, & sibi, & ijs qui ante se pro Emmanuele Indiam rexerint, antiquissimam semper fuisse: & quoniam ita omnibus visum fuerit, se duos è classe primarios ibi relicturum: Rhotericum Fernandum, qui ad Mamudium ea ipsa de re contendat; & Didacum Pacensem Beianumve cum nauibus paucis, & fabrili instrumento; vt simul atque cum Rege conuenerit; sine vlla cuiusquam iniuria in optatam, & vtilem vtriusque ædificationem incumbat. interea se Armuziam, vti instituerat, perrecturum: petere ab Saca, & rogare, vt procuratores Emmanuelis pro consueta humanitate, & hospicij necessitudine tractet. Ad ea cum Saca, non exiguo leuatus metu, liberaliter admodum respondisset; ex condicto Rhotericus legatus in terram expositus; Beianus cum nauibus tribus responsum ab Rege ibidem expectare iussus. aduentitij nauarchi ad viginti, mercaturæ causa alij alio dilapsi. Prætor cum cætera classe Carmaniæ oram legens, Armuziam venit. ibi cum Rege Toro, & Lusitano præsidio collocutus, dilatæ ab Toro pensionis causam reperiebat eiusmodi. Baharenum est, cuius ante meminimus, insula & vrbs in Persico sinu (sunt qui olim Icharam dictam putent) cum fertilis agro, tum vero margaritarum piscatu prænobilis. Hanc insulam iure beneficiario possidebat Mocrinus Arabs, vectigalis Regum Armuziæ. Is, cum viribus & ingenio contumax, tum etiam Mecani antistitis affinitate subnixus, cuius filiam habebat in matrimonio; indignari cæpit, seruire se Armuziano Regi, qui à paucis Mahometanæ sectæ aduersarijs, ex vltimo occidente profectis, regnum defendere paulo ante nequisset. Non esse verum, alijs imperare, qui sua seq; ipsum tueri non valeat. Ergo, non modo iugum aperte detrectare instituit Arabs; verum etiam prædatorijs nauibus omnes circa regiones infestas habere; & commeantes Armuziam vndique negotiatores auertere. è quibus incursionibus, tantum paucis mensibus Armuzianæ rei damnum illatum est, portorijs magna ex parte imminutis; vt Regi ad tuendam vix personam, nedum ad vectigal Emmanueli soluendum, nummi suppeterent. Hasce querimonias Torus cum ad Sequeriam ante per litteras detulisset; tum vero coram vrgere acrius institit, vt sibi aduersus rebelles auxilium ex fœdere præberetur. Neque
abnuit

abnuit Prætor. Virum eximie fortem, ac bellicæ rei peritum, Antonium Corream expeditioni præposuit cum septem egregie instructis nauibus, & Lusitanis militibus quadringentis. quorum, è prima nobilitate centum numerabantur iuuenes ad omnia prompti, laudisq; ac decoris apprime cupidi. Ad eas copias, Torus, lembos, quos vulgo terradas vocant, ducentos adiunxit, Xarafo ex amicis præfecto, cum tribus circiter Persarum, aut Arabum millibus. ex altera parte Mocrinus, ipsa meritorum conscientia monitus, haud dubie tali apparatu peti vnum se; tamquam indicto iam bello, sic omnia ad oppugnationem arcēdam summo conatu parauerat. ac primum, ex insula vicinisq; locis, armatorum coegerat millia ferme duodecim: in quibus erant equites trecenti Arabes, è Perside sagittarij quadringenti; fistulatores præterea Turcæ, & ex ipsius Mocrini ditione, perpauci. reliqui, de gentis more, gladio & iaculis vtebantur. Ad hæc, qua in Baharenum oppidum est descensus, vallum aggeremq; perduxerat; passim obuersis in mare tormentis, & suis cuique præfecto stationibus ordine distributis. Correa, mense Iunio profectus Armuzia; aduersa tempestate diu retentus est; ac demum in Bahareni conspectum delata classe; & extra ictum bombardę anchoris in salo iactis, habitoq; consilio; placuit duabus simul partibus aggredi vrbem: & hinc Armuzianos, inde Lusitanos in terram exponere, non modo ad hostem ancipiti prælio distinendum; sed etiam, quod Correa, in tam exiguo Lusitanorum numero, diffisus Arabum ac Mahometanorum ingenijs, separatim & ex diuerso rem gerere tutius putabat: præsertim cum contra Baharenios eiusdem & sectæ, & sanguinis gentem, inuitos arma ferre non dubiis indiciis comperisset. Neque eum prouida fefellit opinio. Xarafus, infra hostiles munitiones facta descensione, copias proximum in collem subducit, & explicandis per tumultum ordinibus, & imperia turbando imperiis, data opera tempus terit, spectator interea futurus alieni certaminis, & consilium ex partis alterius euentu capturus. Correa, ne ipse quidem ausus in aduersum vallum recta subire; & militem in mari fluctuantem destinatis hostium iaculis ac tormentis obiicere; paulo supra vrbem per incommodo loco descendit: cum exspatiantibus late vndis,

alibi

alibi femore, alibi genu tenus aqua pertingeret. expositis tandem sine vllo certamine armatis; Correa, vt nusquam nisi in virtute spes esset, Tristanum Castrium, nauali turbæ præpositum, scaphas procul ab terra iubet abducere. Nihil inde temporis acie instruenda consumptum. quippe Lusitani vel à præferuido ingenio impatientes moræ, vel è nauibus ferme viritim depugnare assueti; si quando terrestri Marte certandum est, in ijs vtique regionibus, ad signa atque ad ordines ægerrime continentur; sed vagantibus manipulis, palati, ac dispersi qua tulit impetus, in prælium ruunt: & cum denis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem ac decus existimant. quæ audacia, vti aduersus tumultuarium & concursantem valet hostem, cuiusmodi Numidæ, & Arabes, Indiq; censetur; ita, vbi cum ordinatis equitum turmis, ac pedite veterano res est, circumuentis plerunque, vel in medium acceptis, perniciem extremam afferre consueuit. Igitur ab Lusitano tum quoque de veteri consuetudine immutatum est nihil. Arius erat Antonij Correæ frater, ætate ferox, & celebritatis ac nominis præter modum appetens. hic prior in hostem cum nobilibus tendit. raptim Antonius cum reliqua manu subsequitur. ac tantus fuit ardor, vt barbaros cum cæde primum vulneribusq; intra munimenta compulerint: dein, eodem impetu illati, longe summouerint. Ita, pæne iam concessum ab ijs de victoria videbatur; cum effuso repente omni equitatu, Mocrinus elatum successu hostem repressit; & sensim cedentem, vallo, & munitionibus pepulit. Ibi, patentiore campo, affluente rursum ex oppido multitudine, recruduit pugna. cuius, non ex numero tantum, sed etiam ex ipso genere armorum, prorsus erat iniqua conditio: cum Arabes è superiore loco prælongis triginta dodrantium hastis aduersa hostium ora crebris ictibus foderent, priusquam ij venabulo gladiove succedere ad vulnus inferendum possent. ac nihilò secius obnixi animis Lusitani perstare; ballistisq; præsertim ac fistulis equitem se se audacius inferentẽ arcere. in eo tumultu dum Arius temere in hostium cateruas inuehitur; duabus primum ictus sagittis, dein aliquot acceptis vulneribus concidit. eius cladis nuntij mœrore pleni, cum ad Antonium aduolassent; Vos vero pergite, inquit ille, vt cæpistis: nam frater quidem meus, præclare

clare vitam in ſuo munere poſuit. His dictis, accenſi rurſus ad prælium animi: ſed laſsitudo & vulnera degrauabant. Medium ferme erat diei: & feruentiſsimo deſuper Sole, arenaq; infra æſtuante, cum intoleranda ſiti miſtus cruore manabat ex artubus ſudor. Quæ cum defatigatio ſimul hoſtem cepiſſet; quaſi tacitis inducijs, paululum vtrinque fuit quietis & ſpatij ad ſaucios è prælio ſubtrahendos. Inde, renouato impetu Luſitani priores in pugnam redeunt; ac ſublato pariter clamore, Sanctum Iacobum appellant. Audijt Apoſtolus voces, ac ſuis de more propitius, repentinum hoſti metum ac trepidationem incuſsit. Mocrinus, inter prima ſigna, duobus iam equis inſidenti ſuffoſsis; dum tertio arrepto reſtituere pugnam conatur; acerrime dimicanti femur plumbea glande traijcitur. ex eo demum ictu, cum ſanguinis copiam funderet, fracta viri ferocia eſt: & elatus ex acie, præcipuis ex amicorum numero proſequentibus, cum ſe ſe deſperatis rebus in latebras abdidiſſet, intra tertium diem emoritur. Barbari, vt ſeminecem Regem prælio exceſsiſſe vulgatum eſt; armis paſsim proiectis momento diffugiunt. ac tum denique Xarafus, deducto in campos exercitu, ad Luſitanos, victoriam gratulaturus, ac tarditatem purgaturus, acceſsit. Correa, tametſi perfidiam præclare ſenſerat; tamen, ne res, alieno tempore, in iurgia; dein, vt fit, in certamen excederet; in præſentia, dolori & iracundiæ moderatus; fugienti ſaltem perduelli Xarafum inſtare, & parta iubet vti victoria. Mox ipſe quoque, refectis parumper ex laſsitudine & calore militibus, aderat. Cum nuſquam apparerent hoſtes, ad prædam victores illico verſi; quæ non contemnenda ex ædibus præſertim regijs exſtitit. Simul etiam, centum & quadraginta nauigijs ignes iniecti: & Xarafo ad cuſtodiam vrbis relicto, Correa ſe, ad curandos maxime ægrotos ac ſaucios, quorum magnus erat numerus, in claſſem recepit. At Mocrini cadauer, dum ex inſula in Arabiam ſepulturæ cauſa traijcitur; ab Sadradino Xaraſi propinquo interceptum, ſummo cum gaudio in vrbem aſportatur. ibi abſciſſæ ab trunco ceruices; & corium è caluaria perquam artificioſe detractum, Arabes goſſipio inferciunt. id certum victoriæ ſignum, Toro miſſum munere, & cum ingenti gratulatione, in medio Armuziæ foro conditum eſt, addito titulo, qui Arabica & Luſitanica lingua rei

geſtæ

geſtæ ſeriem contineret. Ab ea clade, cognatus Mocrini Hametes, pactus vti omnis generis mercenarij, relictis armis equisque, in continentem ſine fraude tranſportarentur; quod reliquum erat inſulæ, cum Catifa oppido, in poteſtatem Regis Luſitaniæ tradidit. Mercenarij cum fide tranſmiſsi. & propoſita venia, in ſuas domos incolæ reuocati: iuriq; inter eos dicundo præpoſitus notæ probitatis ſenex, nomine Bucatus, natione Arabs; quæ res ad pacandos gentis animos haud mediocriter valuit: ſiquidem Perſas præfectos, populi Arabes ægerrime patiuntur. Inſula dein à Luſitanis Regi Armuziæ reſtituta; & ab ipſo mox Rege tradita eſt Bardadino cuidam, Xarafi propinquo; cum eo, vt ſerafinum quadragena millia quotannis tributi nomine penderet. At Correa, inſigni parta victoria, & compoſitis ad Baharenum rebus, Armuziam reuertit. Aduenienti, vt æquum erat, magni cum à Toro, & omnibus ordinibus; tum à Sequeria Prætore habiti honores. Inde Rhotericus Botus, cum Antonio Abulæo ſcriba, & Luſitanis præterea ſeptem, Baharenum petere, & ibi Emmanuelis negotia procurare iuſsi. Et Sequeria, cum Torum externo malo ac metu leuaſſet; inteſtinis præterea ſuorum fraudibus eripere aggreſſus eſt; quod certis auctoribus iam ante audiſſet, regia vectigalia & rationes, à miniſtris & Quæſtoribus interuerti. Ergo, præter Mahometana mancipia, Luſitanos quoque iudices, & ſcripturæ magiſtros, magno Arabum dolore, in portu conſtituit. dein, confirmato Regis animo, & arcis præſidio inſpecto, claſſem ab Armuzia ſoluit. ac Dium recta petenti, Belanus cum triſti occurrit nuntio; Rhotericum Fernandum à Mamudio tritum rediiſſe: & Sacarn, haud dubie patris imperio, infida cum Luſitanis amicitia tandem abrupta, magno lemborum ac biremium numero in ſuas naues feciſſe impetum: circumuento & oppreſſo pæne ſibi vix ad fugam exitum patuiſſe; bellum atrox ab Iazio alijsq; piratis inſtare. Hiſce rebus cognitis Prætor; amiſsis nuper bene gerendæ rei occaſionibus nequicquam ingemuit, ſuam ipſius leuitatem accuſans, quod omnibus rebus ad dimicandum inſtructus, ſemel ab imparato Iazio blandimentis infringi, rurſus mercatorum conſilijs auferri ſe paſſus fuiſſet. Cum ſimul ira pudorq; verſarent animum; in præſentia ab Dio tentando copijs adeo im-

minutis abſtinuit : vltra Dium eſt locus millia paſſuum circi-
ter quinque & viginti, ſat capaci portu, & ad mercaturam
exercendam idoneo : Madrafabam appellant . ibi Sequeria,
Dienſibus inuitis repente caſtellum excitare decreuerat. Sed
Iazius, de nuper captis Luſitanis cognito mature conſilio, eam
ipſam regionem firmis præſidijs occuparat. Igitur, ea quoque
ſpe deiectus Prætor, Ciaulum inde ſe contulit; & ab Nizama-
luco tyranno poteſtatem petijt arcis ibidem exſtruendæ. In
ſocietate cum Luſitanis dudum erat Nizamalucus, vt ſupra do-
cuimus. ac tum forte aduerſus Idalcanem gerens bellum, equis
præcipue militaribus indigebat, quos neque India fert, & ab
Armuzia capta venales ad vnum Goanum emporium Albu-
quercij decreto deuehebantur. Quocirca Nizamalucus, de
poteſtate arcis ædificandæ à Prætore appellatus, ea in primis
lege annuit; vt trecentos quotannis equos è Perſide, vel Ara-
bia, Ciaulum importari liceret; atque vt ab inſtitoribus, quan-
tum in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (num-
mus aureus eſt, denarium circiter octo æſtimatione) Luſita-
ni procurtaores exigerent. Conſcriptis conditionibus, expo-
ſiti à Sequeria in terram fabri : atque ad ipſas fluminis fauces
dimenſo ædificio, confeſtim opus fieri cæptum. Ea re vulga-
ta, Iazij quidam præfectus ab Dio celeriter quinquaginta bi-
remes ad opus impediendum adduxit. cum ea claſſe ab Luſita-
nis vario euentu certatum. ac nihilominus interea dies no-
ctesq; continuato labore, ad iuſtam altitudinem, muri & pro-
pugnacula excreuerant. Ad ea diruenda, pellendosq; Luſita-
nos, cum longe maiore apparatu opus eſſet, Mahometana claſ-
ſis in periculoſa ſtatione multis acceptis incommodis, tandem
irrito conatu diſceſsit. Et Sequeria ad cuſtodiam loci præſi-
dio terra mariq; relicto, Cocinum reuectus, Eduardo Mene-
ſio ſucceſſori prouinciam tradidit : vna re maxime memoran-
dus. quod ab inſita pietate primus in vrbe Goa Diuo Franci-
ſco templum; & coniunctas templo ędes cœnobiumve, ſodali-
5. bus Franciſcanis exſtruxit. At Eduardus inito magiſtratu, quod
contra piraticas claſſes leuioribus nauigijs opus eſſe intellige-
ret; biremes duodecim ædificari iubet. cum ijs ad oram ar-
cemq; Ciaulanam Simon Andradius obtinendam profectus, in
itinere audit, duas Turcarum triremes ab Dio Dabulum dela-

tas

tas (Mahometanum id emporium est dextra Ciaulum à Goa petentibus) intra eius portus fauces metu nostrarum nauium delitescere. haudquaquam negligenda res visa. Confestim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum accessit. oppidanisq; primo tergiuersantibus, dein terrore commotis, non modo triremem extorsit vtrâque; sed annuum insuper vectigal imposuit. ijsdem fere diebus, graues & periculosi ad Armuziam motus fuere, initio à scribis & Quæstoribus orto; qui Lusitanos custodes ac præsides ad scripturam appositos, instar mortis ducebant. Xarafus eo tempore plurimum Armuziæ poterat. Hoc maxime patrono ac fautore, Mahometani qua veris qua falsis criminibus Torum in Lusitanos accendere; superbum & immodicum peregrinæ gentis, & cuncta paulatim in se trahentis, imperium conqueri; furto surreptos ingenuos ingenuasq;, & per vim ad Christiana sacra compulsos; & super omnia, destinatos ab Toro legatos ad Emmanuelem, fraude Præfecti retentos, indignari. Hæc, & alia id genus identidem deplorando, Regem ingenio mobili adolescentem, ac libertatis auidum, adduxere tandem, vt acerbissimæ seruitutis iugum excuteret & regnum Armuzianum in pristinam dignitatem omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exitu erat autumnus anni seculi huiusce vigesimi primi: & commodum Sequeria Prætor omnem fere classem ab Armuzia abduxerat, Emmanuele Sosa cum paucis admodum nauibus ad oram tutandam relicto. Ergo, secretis inter se colloquijs habitis Persæ, ficto primum rumore disseminant, Arabicam oram, quę ditionis Armuzianę sit, à Balochijs prædonibus è Perside maritima deuastari. hoc mendacio consequuti quod vel in primis optabant, vt Sosa, ad eos piratas fugandos, ab vrbe discederet; certam & inter se, & cum cæteris oppidorum magistratibus noctem occulte condicunt, qua ad Lusitanos vbique delendos vno temporis momento consurgant. Vbi ea nox aduenit, regiæ classi prępositus, quem Xebandaram vocant, cum terradis octo, duas in portu reliquas Lusitanorum naues, triremem ac dromonem agmine silenti circumuenit. ac triremę quidem à custodibus pęne vacua extemplo potitur: & flammas illico tabulatis, arida palmarum fronde consperfis, inijcit; qui tamen ignis, paulo post ab latitante puero extinctus est. dromonem vero, quod

iusto nautarum numero tenebatur, ne aggredi quidem est ausus. Cęterum, vt ex triremi splendor emicuit (id conuenerat signum) confestim è turribus, dein ex omni vrbis parte, cum ingenti æris crepitu, cuiusmodi Saturnalibus à plebe cieri solet, ad arma, necemq; Lusitanorum conclamari cęptum. multi ex ijs, ad maiorem laxitatem ędium, & liberiorem negotiandi facultatem, extra muros arcis, domicilia comparauerant. ergo in semisopitos, vndique impetus ab hoste factus, quibusdam etiam circundati ignes: & simul exitus itinerum stationibus occupati. exinde cum clamor, & discursus, & nocturna trepidatio, nec audire, nec prouidere quicquam finerent; Lusitani partim intra domos oppressi, partim cursu protinus arcem petentes, aut flammis hausti, aut insidijs armatorum excepti sunt. nonnullæ tamen familiæ conglobatę, cum per media tela ferro sibi viam fecissent; intra arcis portas cum tristi nuntio penetrarunt. Pari audacia eodemq; tempore, ne mutui subsidij vlla esset facultas, ad Curiatum, Soarem, Baharenum, quotquot agebant Lusitani, vel trucidati, vel in vincla coniecti. vnius etiam fuit memorabilis exitus, Rhoterici Boti: varijs quippe tormentis discruciatus, vt ab auita religione deficeret; constanti ad extremum vsque spiritum animo, Christum vnum Deum Dominumque contestans, gloriosi martyrij palmam adeptus est. Desiderati in eo tumultu, pręter seruos seruasq;, Lusitani centum & viginti; numerus in tanta præsidij tenuitate non modicus: & apothecę omnes ac diuersoria momento direpta. Hisce noctu ferme patratis, vt primum illuxit, emissi raptim ex arce qui residuos è cæde conquirerent; nauesq; frustra tentatas, intra ictum teli reducerent: simul etiam, oneraria Lusitana, cum iam esset in cursu referta caricis, peropportune retenta; & onera in cibum, & solutis de industria compagibus, asseres trabesq; in munimenta suffecit. aliquot etiam hostilibus nauigijs in ipso portu ignes iniecti. hęc omnia ingenti cum ardore, nec sine sanguine multo peracta: & prius quam arx ab hoste cingeretur, Ioannes Meria dromonem expedire, & Goam petere iussus ad opem à nouo Prętore implorandam. At Sosa, per Mascati Prępectum (qui vnus Tori mandata aspernatus, in fide manserat) de hostium fraude certior factus, ad Armuziam extemplo iter intendit.

Verum ab eius cursu fœda tempestate diuulsus Tristanus Vasæus Vega prior ad vrbem decurrit, ac noctu per medias hostium stationes, deceptis ipsa audacia classiarijs, cum quempiam è suorum numero putarent esse; felici conatu ad arcem ipsam applicuit. Solennia Dei natalitia tum forte agebantur: & sacrificio nocturno dabant operam Lusitani, eo attentiore obsecratione, quo vehementius erant de communi salute soliciti. itaque inter ipsas preces Tristanus Vega repente superueniens, cunctos ingenti spe lætitiaq; perfudit, quod vel ex eo miraculo, sua vota salutemq; Deo cordi esse haud dubie cernerent. Sosæ dein exspectatione suspensis, & è specula identidem, vt fit, omnes circa regiones oculorum acie collustrantibus, tertio die, qui Diuo Ioanni Apostolo est sacer; duas procul ab arce leucas, anchoris in salo iactis apparuit. Rostratam onerariam ex ijs quos galeones vocant, & vnam dumtaxat biremem ducebat, easq; propugnatoribus valde infrequentes; compluribus, coniuratorum scelere, ad Calaiatum nuper amissis. cæterum aquæ, cuius maxime inopia laborabatur, & varij commeatus, petitam è proximo vim attulerat. Eius rei non ignarus Vega, suadere Præfecto arcis Garziæ Cotinio institit vehementer, vt Sosæ, priusquam opprimeretur, opem ex arce sine mora submitteret. Res erat periculi plena in tam exiguo bellatorum numero, & Armuzianis in proxima statione ad omnes eiusmodi casus intentis. Attamen, id sibi periculum, is ipse qui suaserat Vega magno animo depoposcit: neque fortius obtulit, quam præstitit operam. Spectato milite crebrisq; tormentis in paronem impositis egregie velocem; præter hostium & Regis ipsius ora oculosq; incitato remigio ad Sosam tetendit. interea, qui remanserant, supplices ad cælum manus pro felici euentu cum precibus tollere. hostes audaciæ magnitudine attoniti, propemodum hærere. Regis dein imperio, terradis octoginta raptim insequuti, cum aliquandiu ab tergo allatrassent; duce & triginta viris amissis, & saucijs alijs, male mulctati rediere. Vega, è summo discrimine elapsus, ingenti suorum gaudio se ad Sosam adiunxit. Ad id spectaculum percitus ira & furore Torus, domo se proripit; pauoremq; & mollitiem territis ac mœrentibus exprobrans, reuerti cunctos in prælium iubet. atque vt pro meritis quisque sibi aut

prȩmium, aut ignominiam paratam esse non dubitarent; mensas in littore collocat duas: quarum in altera fulgentes conspiciebantur aurei nummi; in altera muliebres mitellȩ, ac delicata velamina, quo notȩ genere apud eas gentes acerbius nullum esse consueuit. Equum dein conscendit propere, fusteq; arrepto, promiscuam insuper multitudinem cogit in naues: postremo cum stipatoribus in editum subit collem, vnde, singulorum virtutis aut ignauiæ testis, cõspicere simul & conspici posset. Ac Lusitani pariter custodes, è pinnis fenestrisq; prospectant. commilitonum vicem anxij, quippe quorum in virtute dextrisq;, non modo imperium, sed vita omnium verteretur. Aucta classe nouis copiis, terradæ omnino centum & triginta infestis in Sosam rostris citato cursu feruntur. Sosȩ, in summa rerum iniquitate, illud etiam accedebat incommodi: quod omnis tum forte ceciderat ventus: vnicum onerariis nauibus, quæque velis dumtaxat aguntur, aduersum frequentes actuarias agilesq;, remedium. Deprehensus, cum nulla nisi in cælesti auxilio, & vltima necessitate esset spes; Deum enixe precatus, vti extremis in rebus, quemadmodum antea sæpe, sui numinis præsentiam ostenderet; sociosq; ad honestum & Christianis dignum exitum paucis adhortatus; exiguas copias magno animo ad pugnam instruxit. Ac primum, ne impune circuiri ab hostium multitudine posset; neu quis casus, inter pugnandum, suos ab se diuelleret; paronem ac biremem, epibatis ac libratoribus ad idonea loca dispositis, demissisq; armamentis, ad onerariam ita reuinxit; vt cum ad opem, vbi res postularet, ferendam, facilis ex alia in aliam nauim transitus daretur; tum, ad arcendos vndique hostes, libera in omnem partem esset eiaculatio. dein ad auram, si quid afflaret, excipiendam, antennas tantum onerariæ sustulit; quod eæ, propter celsitudinem, nihil ad expeditum certamen obessent. Vbi propius ventum est; missilium nubes atro mista fumo tantam caliginem exciuit; vti mutuum hostibus conspectum prorsus adimeret. Certius tamen Lusitani è superiore loco figebant, cum in adeo densa nauigia vanum prope nullum incideret telum. Ausi dein Mahometani aliquot, ostentandæ fortitudinis, & Regis demerendi gratia, è propinquo certare; adhortati inter se, magno impetu in Lu-

sitanam

ſitanam biremem è terrada tranſiliunt. Eo ſucceſſu elati, cum onerariam porrò ſcandere niterentur, concurſu ad periculum facto, partim contis ac ferro detruſi; partim etiam abſciſsis brachijs interempti: quæ res cæteros ab eiuſmodi temeritate deterruit. Inter hæc, tum ipſe maris æſtus accedens, tum etiam lenis ex alto flatus vela vtcunque percutiens, onerariam per medios Armuzianorum ordines paulatim ad arcem admouerat. inde maioribus tormentis ex deſtinato ſummoti hoſtes: ac demum octoginta deſideratis, vulneratis plurimis, cum ingenti luctu ac dedecore ſe in portum, vnde prodierant, recepere. è Luſitanis, triginta ſaucij, occiſus puer vnus duntaxat è nauali turba: ſpiculorum vero tanta vis intra onerariam & actuarias alligatas apparuit; nauiumq́; fragmenta collecta ita multa; vt complures dies materiam igni præbuerint. Soſa & Vega, cæteriq́; victores, inſigni parta gloria, gratulantibus ouantibusq́; cum effuſa lætitia ſocijs, in arcem accepti. Ea re maiorem in modum exterritus Torus, conceſſo Luſitanis mari, arcem à terra oppugnare conſtituit. Tormentis librandis, regia & valetudinariæ Luſitanorum ædes electæ. inde continuis aliquot diebus arcis mœnia quatiebantur. incluſi, nouas ita pro dirutis obijciebant moles; vt ſpei multo plus in virtute, quàm in muro foſsisve reponerent. Ergo, poſt editam locis aliquot ſtragem auſos ad mœnia ſuccedere Mahometanos, & ſcalis appoſitis in ſummum eniti; cum alio armorum genere, tum ſuperne vibratis ponderibus ac trabibus vndique deiecere. Multi in eo congreſſu, & fortiſsimus quiſque, exanimati. Neque ad iterandam vltra oppugnationem Toro affuit animus. Et, circumagente ſe hyeme, ictus conſcientia admiſsi facinoris, & Luſitanæ claſsis aduentum extimeſcens; cōſilium formidine ac deſperatione pleniſsimum cepit. Queixome inſula diſtat leucas tres ab Armuzia. eò, cum vniuerſa ciuitate, congeſtis raptim iu terradas ijs quæ tolli poterant, ingenti popularium dolore migrans: tectis vrbis, quorum erant complura egregio opere & picturis ornata, vltro ſubdidit faces: hinc, toto quatriduo peruagatum incendium, cuncta propemodum hauſit. Luſitani, rei nouitate defixi, primo ignium contagia, dein hoſtium inſidias timuere. poſtremo, vt flammæ quieuerant; ſatis comperta vrbis ſolitudine, ad reliquias fumantis

Armuzię diripiendas egreſsi, paucis tantum exceptis commeatibus, omnia ferme in cineres & fauillam redacta comperiunt. Inter hæc, Eduardus Prætor, de ſuorum cæde, & arcis periculo certior factus; Ludouicum fratrem cum nauibus decem & firmo præſidio, Armuziam proficiſci iuſſerat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne vulgata poſtmodum conſilia rebellionis in ſuum reciderent caput; incautum & obnoxium ſibi Regem, opibus ipſe & auctoritate præpollens, per ſatellites ad ſcelus omne paratos, è medio ſuſtulit; eiusq; loco ſubſtituit è Zeifadini liberis Mamudium, tredecim circiter annos natum. Ludouicus, tetro ſpectaculo Armuziæ incenſæ commotus; & cognitis ijs, quæ nouo Xarafi ſcelere ad Queixomen accidiſſent; fluctuauit animo, vtrum commeatibus interceptis (quod erat perfacile) deprehenſos intra deſertam inſulam hoſtes, omnium rerum inopia & fame ſubigeret. dein, ex ijs quæ ab exploratoribus deferebantur, non ſine cauſa veritus, ne ſi afflictos vrgere acrius inſtitiſſet; malis coactus Xarafus cum regia gaza, Regeq; ipſo ſecederet in Perſidis interiora; leniter agere, & oſtentanda veniæ ſpe, rebelles ad pacem & concordiam allicere ſtatuit. Neque difficilem habuit exitum res. quippe, Luſitanis, emporij quæſtuoſi; Armuzianis, patrij ſoli deſiderio laborantibus. Pax ergo in has ferme conuenit leges: vti Mamudius cum ſuis Armuziam inhabitandi cauſa rediret. debita ad eam diem ſtipendia; & ex ea die in ſingulos annos vicena ſeraſinum millia Emmanueli perſolueret. Ciues, ablatas inter tumultum Luſitano res, captiuosq; omnes cum fide redderent. Luſitani autem, neque iuri inter oppidanos dicundo, neque adminiſtrandis vectigalibus, exigendisve portorijs, vlla ex parte ſe ſe immiſcerent. vtrique amicitiam & ſocietatem recte & ex animo colerent. Per hunc modum compoſitis rebus, læti Armuziani in patriam rediere; inſtauratisq; ædificijs, & reſtituto commercio, propter eximiam loci opportunitatem Armuzia breui in veterem celebritatem eſt reſtituta. Dum hæc ad Perſicum geruntur ſinum, in Africo item Oceano rei & exiſtimationi Luſitanæ præclare conſultum eſt. Reguli duo, Zenzibaris, & Plembæ, aliarumq; circa inſularum, vectigal annuum pacti, ſe ſe in Emmanuelis amicitiam fidemq; iam ante contulerant. Id ægre paſſus Mombazæ tyrannus; magnum

gnum earum insularum numerum, & in ijs prænobilem vnam, Querimbam nomine, ab regulorum imperio varijs artibus ac promissis auertit. reguli, cum à tot simul populis destituti, vectigali soluendo non essent; à Lusitanis ducibus, qui ad Mosambicum aduersa tempestate hyemem exigere coacti erant; per nuntios opem rebus afflictis implorant. Digna Lusitanis institutis & consuetudine visa res est. Et Petrus Castrius, ne otiosa hyberna traduceret, paucis nauibus ad Querimbam appulsis; bellatores non amplius centum in terram exposuit. oppidum erat littore peramæno; & cum diuitijs celebre, tum etiam incolis, & inuecto nuper à Mombaza præsidio frequens. Castrius multitudine haudquaquam exterritus, bifariam suos diuisit. Cum vna parte Christophorum Sosam occulte circumire; seq; ab tergo ostendere iubet: ac simul ipse cum cætera manu à fronte hostem aggreditur. Certaminis aliquantum ac periculi fuit; dum eminus barbari iaculis de more pugnant. vbi cominus geri cæpta res est; micantes Lusitanorum gladios, & præpilata hastilia non tulere. Ac paucis nequicquam resistentibus, cum proximum quemque hostis cæderet; omnes, qua pauor tulit, per stragem corporum in agros effusi. Lusitanus, haud contemnendis egestis opibus, oppido flammas inijcit. Eius rei fama rebellium fregit animos. & confestim legati dedentium insulas, & in regulorum ditionem redeuntium, affuere. Castrius, minime vulgari (si paucitatem militum spectes) relata victoria; & regulis nouo beneficio obstrictis; ineunte iam æstate Indiam petere intendit. Interea Antonius Brittus, vti narrare instituerā, ab Georgio Albuquercio digressus; ad Molucas longa ac difficili nauigatione peruenerat. Bacianū inter cæteras illius regionis insulas est. ea tum Laudino dynastę parebat. Ibi, quod è Simonis Correæ iunco, Lusitani aliquot paulo ante per occasionem interempti fuissent; eam fraudē necemq; protinus vlcisci placuit: & exposito milite Brittus, insulę agros ferro igniq; vastauit; abegit prædas; ac documento non leui sanxit, ne quis Lusitanos homines, vel tēpestate, vel quouis alio casu in ea loca delatos, quamuis paucos & inermes; opportunos ad cædem & iniuriam duceret. Inde Tidorem progressus; ab incolis comperit, Boleifem Ternatis Regē, Almansoris filia in matrimonium ducta, ac deinde Franciscum Serranum, è vita

ta migrasse. Boleifis maxime accitu Brittus ab Cocino fabros & ædificandi instrumentum aduexerat; cum vltro non Boleifes modo, sed Almansor etiam, in sua vterque ditione, Lusitanis, quo potissimum vellent loco, arcis exstruendæ optionem deferret: & auaritia cæci ambo, dum peregrina commercia, & noua lucra sectantur; certatim in multas indignitates, & in ipsum pæne seruitium ruerent. Veruntamen in Boleife præcipua quædam nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vti supra docuimus, & Lusitanis, cum primum in eas regiones delati sunt, hospitio inuitandis, Almansorem præuerterat: & Franciscum dein Serranum, aliosq; diu apud se detentos, mira comitate officioq; tractarat: & cum se suaq; omnia Emmanueli per litteras amicissime detulisset: tum etiam nuper ab Indiæ Prætore classem & structores castello apud se Lusitanis ædificando per legatos admodum enixe petierat. Denique, morbo confectus, cum hæredem regni tenera etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatem; vxori, tutoribusq;, & cognatis præcepit moriens, vt Lusitanam societatem summo studio retinerent; neque alias quærerent amicitias sed in vnius Emmanuelis fide opibusq; sat firmum sibi fortunisq; suis præsidium constitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto iam Rege, infixa in reginæ & propinquorum animis, ad continendam aliquot annos in fide gentem, haud mediocriter valuere. Ac proinde vbi nouam diuq; exspectatam ex India classem, Britto duce, Tidorem aduenisse cognitum est; Aroezius illico, Regis tutor, cum nauibus festoq; apparatu, ad eum sociosq; in hospitium deducendos accurrit. Nec leuem interea voluntatem Almansor detinendi apud se Lusitani, & renouandæ societatis ostendit. Verum Brittus insulam vtramque per otium contemplatus; Ternatem Tidori ad ædificationem & domicilium antetulit; non modo loci natura adductus; quod aliquanto commodiorem Ternates habeat portum; sed etiam haud obscure infensus Almansori; quod post iunctas cum Serrano dextras; nouis Bæticorum se se fœderibus illigasset. Ergo Ternatem ab Aroezio perductus in hospitium Brittus, ingenti reginæ, reguliq;, & oppidanorum gaudio excipitur. dein locus ad ædificium, contiguus vrbi delectus; materiaq; & cæmentis eo conuectis; Brittus, lætitiæ causa, caput perinde

ac

ac cæteri, sertis ac floribus redimitus, primus omnium & rastello fodit humum, & lapidem in fundamenta coniecit viij. Kal. Quintileis, anno seculi huius altero & vicesimo: qui dies eò etiam maiore cum iucunditate transactus est, quod in eum ipsum diem Diui Ioannis Baptistæ solennia inciderent: cuius felicem lætumq; humano generi exortum, è cælestis oraculi promisso, totus pæne orbis terrarum exquisitis ludis, & anniuersaria gratulatione concelebrat. In hunc fere modum, perpetua (vti rebantur) ac propria Lusitano cum ijs gentibus commercia constituta. Eadem tempestate funestus in Indiam nuntius allatus de Emmanuelis Regis obitu. Circa finem prioris anni decesserat, duos & quinquaginta natus annos; cum sex & viginti regnasset. Huic, vt maiestas ipsius ac merita postulabant, plurimis Europæ, Africæq;, atque Asiæ locis cum sumptuoso apparatu iusta funebria persoluta. Neque Christiani modo Reges luxere defunctum, verum etiam ethnici, Cocinensis, Cananorius, Armuzianus; ijdemq;, posito luctu, postmodum Ioanni successori per nuntios, litterasq;, obsequium & operam officij causa detulere. Ioannes, anno ætatis vigesimo acceptis regni gubernaculis; ad propitiandum cæleste numen, ac populos in officio continendos, illud curabat in primis, vti studium Christianæ religionis antiquissimum sibi esse cuncti perspicerent. Idcirco, & in Lusitania salutariter in eo genere multa decreuit; & per litteras Eduardo Indiæ Prætori mandauit; cultui diuino, & sacerdotum commodis enixe prospiceret; ac nominatim, diuini Apostoli Thomæ sepulcrum in Coromandelio littore, peruestigandum curaret: daretq; operam, vti sacrosancta illæ reliquiæ (quamquam easdem, vti supra dictum est, vel earum certe partem Mesopotamia sibi vindicat) cum dignitate custodirentur. Eduardus, Emmanueli Friæ, præposito Coromandelicæ oræ, cum sacerdotibus aliquot, & architecto id negotium dat. Profecti Meliaporem (nam ibi situm Apostoli corpus audierant) æquatam solo ingentis amplitudinis vrbem offendunt. Paucæ tantum pyramides, turresq;, & columnæ, miserabili è strage supererant. necnon varij coloris lapides, ac veluti porphyretica peregregie sculpta fragmenta, quæ antiquum vrbis ornatum & elegantiam satis arguerent. In ijs visebantur operosa magnifici cuiusdam

templi

templi vestigia, vno tantum superstite ad orientalem plagam sacello, crebris intus forisq; lapideis Crucibus è vetere disciplina consperso. Sub eo tecto latere Apostoli ossa cum accolæ pro certo affirmarent; primum omnium sarcire ipsum ædificium placuit; quòd testudinis pondere presi parietes, aliquot locis vitium fecissent. Ad eos ergo fulciendos, ac renouanda fundamenta, conductis è vicino operis, dum effoditur humus; ad quintum ferme dodrantem apparuit loculus lapidea tabula tectus: in quam ab interiore parte incisæ prisca gentis lingua (vti à peritis cognitum est) litteræ testabantur; templum id ab Sancto Dei Apostolo Thoma quondam exstructum: ei templo tuendo colendoq;, mercium quæ in vrbem importarentur, decimam ab Sagamo Rege attributam. accesserat obtestatio ad posteros, ne quid ex eo vectigali ac donatione imminutum vellent. paulo infra eam tabulam, ipsius Regis (vti ex priscorum traditione Indi asseuerabant) cadauer inuentum. Altius dein molientibus terram, quadratum, primo lateritiæ, postremo lapideæ structuræ septum apparuit, multiplici operimento, pedum circiter nouem altitudine. ibi quòd sepultum haud dubie corpus Apostoli dicebatur esse; adhibiti ad amouendum operculum Lusitani duo (nam Indis rem eiusmodi committere non est visum) non nisi noxis per sacram confesꝫionem expiatis, & reconciliato per Eucharistiam Deo, aggredi rem ausi, locum aperiunt. Immista calci & arenæ, candidisꝫima specie ossa, & apposita lanceæ cuspis, & viatorij baculi frustum, itemq; vas fictile, fidem inuenti demum sacri thesauri Lusitanis fecere. Sub hæc repertum aliud cuiusdam è Thomę discipulis cadauer; cæterum tetro ac terreo aspectu, quemadmodum & Sagami Regis. vt, si alia argumenta defuissent; ex ipso propemodum colore dignosci Apostoli ossa potuerint. Eo maior gratulatio fuit Christianorum: & affabrefactas, arte Sinarum, arculas duas, è proximo emporio Paleacate confestim afferri placuit: quarum in altera eximij operis argento cælata, ipsius Apostoli; in altera, discipulorum eius reliquiæ inclusæ: & commune gaudium solenni supplicatione pompaq;, & priuatis omnium qui aderant studijs celebratum est. Propositis deinde in ipso altari arculis, adhibitoq; custode; claues vtriusque Emmanuel Frias Côcinum Prætori Menesio detulit. Hoc maxime modo,

per

per eos dies, & sacello, & religioni consultum. Biennio deinde post, eadem ossa intra ipsam aram occulto loco, duobus tantum conscijs Lusitanis, abdita; ac postremo Goam, Constantino Brigantio Prorege (qui Diui Thomæ templum in ea vrbe exstruebat) à fratre quodam Franciscano translata fuisse comperio. Circa idem tempus, quo nuntij de Emmanuelis Regis obitu in Indiam allati sunt; Idalcan otium à Narsinganо bello nactus; recuperando Concano littori animum adiecit: quod ei Rhotericus Mellus, per occasionem, paucis ante annis ademerat. Exiguis admodum copiis ea loca tum Lusitani tenebant, cæteris vel ad Persicum & Arabicum sinum; vel ad Molucas obtinendas paulo ante profectis. Eius rei non ignarus Idalcan, misso præfecto cum quadringentis equitibus, & quinque millibus peditum; Lusitanos custodes, haud tamen sine cruore ac certamine, pepulit: portusq; & agros opimæ fertilitatis recepit. Et in Somatra insula, tyrannus Acenorum Abrahemus, ab cæde Georgij Britti & comitum ferocior factus, oræ totius maritimæ iam haud dubie affectabat imperium: nec ferro solum, sed etiam (quo nullum acrius telum est) auro muneribusq; pugnabat. Ad hæc, mistę blanditijs accedebant minæ, &, vbi commodum esset, fraudes ac doli. Nullus amicitiæ fœderumve respectus: nulla affinium caritas: nulla fidei vel iurisiurandi religio. Exacta iam ætate patrem, à nefariis moribus & consiliis abhorrentem, oneratum catenis in caueam incluserat: ibidemq;, veluti nouum & inusitatum animal, illuuie & squalore confecerat. Pedirensem Regem, opibus & auctoritate præcellentem, cui & cognationis vinculo, & iure beneficiario erat obstrictus, pellectis ad se popularibus, exegerat regno. Simili scelere Daianum dynastam, cuius sororem habebat in matrimonio, per summum scelus, omnibus fortunis euerterat. Inde magna eius oræ parte in potestatem redacta, infestis signis ad Pacenum vrbem, quò pulsi confugerant Reges, pergit ducere. Peditum millia quindecim habebat in armis, & complures elephantos. ij pro equestribus copiis genti sunt: nam equos non alit insula. Cum hoc exercitu castris duo millia passuum ab vrbe positis, primum omnium, ad tentandos oppidanorum animos, per præconem edixit; qui ciuis Pacenus intra sextum

tum diem ad se transisset; huic nihil, ipsi, familiæq́;, & bonis ipsius damni illatum iri: cæteris non eandem veniam & clementiam fore victis, quę ante dimicationem pateret. Hoc edicto vulgato, magna pars ciuium transiit. alij clã elapsi, in saltus auios refugere. ita, infrequentem defensoribus vrbem tertio adortus Abrahemus expugnat. Restabat arx, in quam Pacenus regulus, & exsules duo Pedirensis, Daianusq́; confugerant: lignea quidem illa, & multis iam locis prę nimio Solis ardore fatiscens: veruntamen haud leui pręsidio Lusitanorum ferme trecentorum & quinquaginta, & maioribus minoribusq́; tormentis instructa. Abrahemo nullę dum eius generis machinę suppetebant. tantum ingentem vim sagittarum, quas letali inficiunt succo, & sarmentorum faces, oblitos naphta, ad excitandum, vbi res ferret, incendium, scalasq́; plurimas ex arundine crassiore, leues gestatu, ascensu stabiles; necnon ferramenta operibus faciendis aduexerat. Ergo, vt sine certamine, si fieri posset, rem conficeret; Lusitanis per interpretem iusserat nuntiari: arcem eam ad suum imperium pertinere: proinde cum bona pace abirent; secumque suas res, dum liceret, auferrent. Ad ea cum ferocius responsum inclusi dedissent; appareretq́; armis rem gerendam; summa vi, priusquam auxilium iis alicunde ferretur (mare autem liberum, vicinamq́; Malacam, & amicos Reges nonnullos habebant) arcem aggredi statuit. Atque ad vitanda hostium iacula, qua maxime virium parte erat inferior; cuniculos agere ad arcem cępit. nocturnum præterea tempus ac pluuium, ad oppugnationes captabat; vt neque per tenebras nostri collineare possent; & madefactus imbre sulphureus puluis plane inutilis fieret. ad hæc, arietis loco elephantos ipsos ad arcem admouebat: qui, rectorum instinctu valida impressione facta, munitiones euerterent; sublatoq́; interdum ingenti clamore, interdum summo silentio arcem corona circundabat: scalisq́; erectis, ex omni parte simul transcendere nitebatur. & obsessi quidem, hostium opera nequaquam extimescebant. excepti obstructiq́; ex aduerso cuniculi; nonnunquam etiam felici eruptione certatum est. Sed crebras ac repentinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cum Abrahemus, in magna copia militum, identidem alios aliosq́; summitteret; ipsi, propter

paucitatem

paucitatem, aſsiduis pæne ſtationibus circa munimenta diſpoſiti, dies noctesq; in armis traducere cogerentur. Accedebat vulgata graui cælo vis morbi, & extremę inopię metus; quòd per inteſtina de more diſsidia, dum ſuæ quiſq; intentus rei, publicam negligit; ad tolerandam obſidionem cibaria ſegniter ac maligne conuexerant. Pręſidio præerat Henricius quidam. Hoc demum, auctore, quod relatas nuper é captiua naui pretioſas merces, in Indiam venum aſportare geſtiret; non exſpectato ſubſidio, fœdum conſilium ineunt arcis deſerendę. cuius flagitij, poſt patefactam armis Indiam, Luſitani ad eam diem nihil ſimile admiſerant. Id vt quam occultiſsime fieret, minora primum tormenta inuolucris obtecta, ne ab hoſte dignoſcerentur, in naues imponunt. maiora, quod amoliendi in tanta hoſtium propinquitate non erat ſpes, ita ad plenum inferciunt, vt, ſi flammas conciperent, ipſa (vt fit) boli magnitudine rumperentur. Sulphurei dein pulueris exiles humi tænias quoquouerſum, ac præſertim ad ipſius pulueris cellam, atque ad muralia tormenta perducunt: iuſsis agmen claudere magiſtris; &, cum iam omnes extra arcem eſſent, ignes inijcere. Vix dum euaſerant, ſarcinis quiſque ſuis diſsimulanter elatis; cum, exorta repente flamma cum ingenti fragore fugam hoſtibus prodidit. Pars ad incendium extinguendum audacter accurrunt (&, incertum qua de cauſa, nondum ad ſulphureos cados, ac muralia tormenta peruaſerat) pars ad littus effuſi, turbatos auerſosq; Luſitanos cum cæde inſequuntur: ac denique appulſæ ad terram naues, perculſis ac trepidantibus, magna parte impedimentorum amiſſa, vix atque ægre effugium præbuere; dum in magno tumultu, ne ſimul hoſtis irrumpat, alij confeſtim anchoras orasq; præcidunt; alij ad naues adipiſcendas, collo tenus ſeſe in aquas immittunt. Abeuntibus cum oneraria vna, nauigiis tribus, per ludibrium barbari tum inter fugam ereptas, tum ſuperſtites ex incendio res, machinasq; præſertim oſtentant: plenumq; cladis & ignominiæ agmen cum probris & cachinnis exſibilant. Auxit pudorem, in ipſo pæne portus exitu ſociæ claſsis occurſus. naues triginta cum omni copia rerum ab Aruano Rege áderant; ipſumq; Regem terreſtri itinere cum quattuor millibus peditum auxilio venire nuntiabant. Eę naues, cognita præpropera deſperatione abeuntium, retro, vnde venerant, in patriam

triam

triam reuertere. & Lusitani Malacam delati, Antonium insuper Mirandam, & Lupum Azeuedium; cum recenti milite, & bellico instrumento iam in cursu ad opem ferendam paratos inueniunt. Eo magis & suum factum ipsi damnarunt, & omnium conuitijs & maledictis excepti sunt. E regulis tribus, qui comites fuerant fugæ, Pacenus cum rectore matreq; Malacæ remansit; reliqui duo se se institorum nauibus ad Aruanum Regem supplices contulere. Lusitani è Somatra insula in perpetuum exacti. Et Abrahemus, pulso mox etiam Aruano, regnis quatuor auctus, æneisq; tormentis (qui vel maxime terror gentem premebat) omnibus circa nationibus, atque ipsis adeo Lusitanis formidandus euasit. Alodinus item, elatus nouo successu rerum, & à Bintano reiectis Georgij Albuquercij copijs; classes denuo ad vexandam Malacensem oram institit mittere; & cum Lusitanis obuiam ex vrbe progressis, aliquot secunda prælia fecit. Iam apud Sinas, in Lusitanum nomen acerbiore etiam odio & immanitate sæuitum est. Martinus Alphonsus Mellus cum sex nauibus eo contenderat, confirmandæ amicitiæ, & statuendi commercij causa, nondum probe gnarus, quid Thomæ Petreio legato, de quo supra diximus, accidisset. Lusitanos adesse vbi Cantonem allatum est, extemplo præfectis oræ maritimæ à magistratibus imperatum, nefarios prædones vel comprehenderent, vel ad internecionem delerent. Nihil tale metuebat eo tempore Mellus, quamquam à peritis rerum semel iterumq; præmonitus. eò facilius repentino Sinarum aduentu cum suis opprimitur. & initio quidem, vt se se concordiæ & societatis cupidos probarent Lusitani, vel pluribus iaculis appetiti, certare supersederunt; dein, cum vndique instaret hostis, ac nullam pacis mentionem admitteret; iniquissimo loco & conditione committitur pugna. Multitudine tormentorum ac nauium, vt in suo regno, longe superabant Sinæ. itaque circumuentos aduenas partim bombardis è tuto discerpunt; partim fessos ac se se dedentes, in potestatem accipiunt. Mellus, cum aliquandiu egregie se se defendisset, ad extremum, singulari Dei beneficio, per mediam hostium classem male mulctatus elabitur. In captos, magistratuum iussu, grauiter acerbeq; consultum. in carcerem conditi omnes; & pro latronibus piratisq; damnati, aut pedore ac tabe in vinculis exspirarunt, aut ad supplicium producti sum-

cti summo plebis concursu, vel sagittis confixi, vel in frusta dissecti sunt, præconibus vetera gentis piacula, & recentem insuper audaciam referentibus; quod in regios portus ac fines armata manu non dubitassent redire; in quibus omnium flagitiorum ac scelerum paulo ante vestigia reliquissent. Hæc, & alia id genus, elata voce de scripto subinde recitabantur, ad tollendam è vulgi animis opinionem, quam de Lusitani olim generis virtute ac probitate conceperant. Dum hac tam repentina rerum inclinatione tot simul regionibus Lusitani exercentur, ne ad Molucas quidem insulas otium fuit. Rerum ibi summa penes Aroezium erat. Hunc, Lusitana amicitia opibusq; subnixum, & immodicos gerentem spiritus, regina cæteriq; primores minime concoquebant. Arx insuper, eodem in primis adnitente, non parum excreuerat: dispositaq; in muris tormenta, longe lateq; terrorem inferebant. Id sibi suisq; iugum, per causam hospitij ac societatis impositum, regina sero ingemiscens; clam communicatis cum Almansore parente consiliis; fugam vna cum liberis ac præcipuis amicorum parabat: vt per eam occasionem popularibus paulatim abductis; vrbem desertam ac nudam Lusitano relinqueret. Ea re per indices comperta, Brittus arcis præfectus; adiutore Aroezio, regias ædes militibus repente circundat, elatumq; inter manus Boahatem regulum, & paruulos fratres Aialum, & Tabariam, in arcem asportat. Regina, per occultos exitus inter tumultum elapsa. Inde consternatus Regis desiderio populus, cum frequens ad arcem accurrisset, Aroezij auctoritate, & Britti accommodata ad tempus oratione sedatus est, cum inter cætera persancte ambo affirmarent, consilium id publicæ salutis causa necessario susceptum fuisse, fidemq; obligarent suam, Boahati Regi diadema regnumq; mansurum incolume. Tum pluribus in æmulum diuitiarum ac dignitatis Almansorem inuecti, barbaros natura cupidos belli cædisq;, ad inferendum ei bellum haud magno negotio perpulere. Inde, inter vtramq; gentem paruis, nec dignis relatu præliis vario successu certatum est. superior tamen ad extremum Ternatensis fuit res. Mariacum oppidum in summo editi montis vertice, quod insulæ Tidoris olim caput fuerat; Lusitanorum ope ab Aroezio cum multa cæde captum incensumq; &

S Maquie

Maquienum insula, quam reguli ambo æquis portionibus obtinebant, metu coacta, in Ternatensem ditionem vniuersa concessit. Hæc ferme Eduardo Menesio Prætore per triennium gesta. Succesit Menesio Vascus Gamma, dux cum aliis laudibus, tum aperta præsertim India clarus, ac memorabilis. Huic, pro trienni trimestre imperium fuit. ornatissimas naues è Lusitania sexdecim, in iis tria millia delectæ iuuentutis ac nobilitatis abduxerat. Vt in Cambaiana littora ventum est (nam eam in primis regionem explorare placuerat) in summa repente malacia, silentibus ventis, ab imo fluctus intumuit; inde naues inter se nutare; crepitare compages; tabulata concuti cæpta. Nautę, subito pauore icti, cum in Syrtes illatam haud dubie classem crederent, in summa perturbatione rerum omnium, alij bolidem demittere, alij ad exhauriendam sentinam, vel ad clauum tenendum accurrere. Sapientiores alij, circunspectare fugam, atque doliola ac tabulas ad enatandum arripere. ipse imperator, initio nequaquam expers timoris ac solicitudinis fuit: sed mox comperto eum esse terręmotum (quem nauigantes quoq; sentire non dubium est) ad socios hilari fronte conuersus; Adeste animis, inquit, viri; aduentu nostro perterritus Cambaianus Oceanus intremit. Atque hoc periculo defuncti Lusitani, Cocinum incolumes deuenere. Vascus, accepta prouincia, dum à Cocino varios huc illuc pręfectos dimittit; nomenq; Lusitanum in pristinam dignitatem conatur asserere; graui morbo implicitus, in ipso impetu mouendarum rerum, excessit è vita. Vrbi Goæ tum Henricus Menesius pręerat, eximia virtute & integritate vir. is continuo in Gammę locum suffectus è successionibus, vt appellant: quarum est ratio eiusmodi. Transmissos è Lusitania regios codicillos, minimum tres, olim apud Quęstorem, aut scribam, nunc apud Goanum Archiepiscopum, diligenter complicatos obsignatosq;, custodiri mos est. quibus in singulis, quasi per gradus, ad rem cautius celandam, adnotatum regio ipso chirographo latet nomen illius, qui, si Prætorem in prouincia diem obire contigerit; è Regis auctoritate substituendus est. ijs autem codicillis, ordine superscribitur, prima, secunda, tertia, vel quarta successio: ita. vt, si eius qui primo loco nominatur, copia fuerit; secundum codicillum

cillum resignare, vel aperire sit nefas. Ergo, vbi Prætor morbo, aliove quopiam casu decessit; consilium cogitur. ibi, coram Archiepiscopo, & magistratibus, qua diximus obseruatione, vt nullus aut fraudi aut errori sit locus, codicilli & signa soluuntur: cuius primum exierit nomen, huic defertur imperium; reliqua nomina, rursus occulta, ad Regis nutum arbitriumq; adseruantur. Id, ne per summi magistratus obitum prouincia diutius orba periclitaretur; neu ob id ipsum inter præfectos certamina existerent; sapienter in tanto locorum interuallo prouisum est. Per hunc modo renuntiatus Prętor Henricus, ad regia negotia conficienda, Cocinum petijt: & ex itinere multos Arabum parones, Malabarica onustos fruge, vel cum ipsis oneribus cepit, vel dissipatos in littus eiecit. Tumultuantes præterea ad Cananorem piratas, socij Regis rogatu compescuit, & vicos aliquot eorum exussit. Inter quæ, ad Calecutum, ab Lusitanis ac Malabaribus denuo turbata pax est. Odiosæ primum controuersiæ inter negotiandum exortæ; & partis vtriusque animi suspicionibus irritati: dein vltro citroq; factæ iniuriæ: postremo, instigantibus è consuetudine Saracenis, bellum exarsit. Hisce rebus cognitis Henricus Prætor, quinquaginta variæ formæ nauibus, in quibus erant duo armatorum millia, Cocino Pananem oræ Calecutanæ contendit. ibi, cum ablatas res nequicquam repetijsset, munitum denuo locum & celebrem, terra marique simul adortus, pulso aut cæso Mahometano præsidio cepit, ac direptum incendit. Multa inde relata tormenta: quorum aliquot antea Lusitanorum apparebat fuisse. Lusitanus desertor ac transfuga præfuerat vniuersis. huius proiectum humi cadauer, densis concisa vulneribus facie, vix vt agnosceretur, inuentum est. A Panane in conspectum vrbis Calecuti prouectus Prætor, haud mediocrem hostibus terrorem incussit. Naues erant ibi complures. in eas flammę confestim iniectæ; & simul, qui arcem tenebant, suorum aduentu animati; eruptione facta, variis locis ignem suburbijs intulere. Inde Prætor, confirmato arcis præsidio, perculsisq; hostibus; leucas in septentrionem fere sex ad Couletum emporium eiusdem oræ processit. curuo in theatri modum, & accliui littore is portus est, ac mire facto ad iacula certis in omnem partem ictibus

dirigenda. eo cliuo aggerem ac munitiones Mahometani perduxerant; infra, stationem habebant parones fere centum & quinquaginta, proris longo ordine in altum obuersis, vt duplici vallo, tormentisq; apte dispositis, & ingenti armatorum numero (viginti hominum millia conuenisse dicebantur) contra omnes incursiones oppidum egregie tutum videri posset. Henricus, comperta hostium multitudine, sub ipsum portum anchoras iacit. inde contemplatus naturam loci, & genus operum, ac lintribus ad vada exploranda præmissis; tribus è partibus vno tempore, distinendi hostis causa, oppidum aggredi statuit. Simonem Menesium cum bellatoribus trecentis in terram egredi iubet; ac læuum cornu munitionum inuadere. ipse cum centun & quinquaginta, non amplius, descensu facto; ad læuam ducit: classiarijs imperat ad hostium naues recta succedant. ita, clamore sublato, simul à fronte ac lateribus pugna committitur. Non exigua tum hosti, officinis iampridem institutis, tormentorum copia suppetebat. eo maiori tenebantur spe, Lusitanum congressu arceri, & iaculis eminus obrui posse. quippe seminudi ipsi, patente ad plagas corpore, Hispanienses gladios, & ingentia pila, galeasq;, ac thoraces horrebant. Verum eos longe fefellit opinio. Siquidem inter iaculandum coortus è tormentario fomite fumus ad instar nebulæ, subeuntem audacter Lusitanum egregie texit. & flammę intermicantis indicio, hinc parones iniectis ferreis manibus nostri apprehenderant; inde in vallum erepserant, & intra munitiones coniecerant signa, prius pæne quam eos appropinquare sensisset barbarus. Lusitanis, tum Saracenorum aspectus; tum pax à Calecutano toties per fraudē violata acuebat iras. Nec diutius tulere dimicationem hostes. Pauci tantum coniurati ad extremum vsque spiritum acriter obstitere. cæteri, quibus patrio more nihil erat pudoris ad fugam, strage suorum exterriti, terga verterunt. Henricus; in magna hostium cęde, non plus quindecim è suorum numero amissis; vulneratis duodequinquaginta; & oppido, & classe hostili potitur. Inter cęterā prędam, tormenta varię magnitudinis auecta trecenta & sexaginta; & minorū fistularū ingens numerus. parones abducti quinquaginta tres, Indico aromate onusti plerique: reliqui flammis absumpti: ac postremo, totum oppidum,

subiectis

ſubiectis per iram ignibus, conflagrauit. Luſitanus gemina intra paucos dies victoria lætus, ouansque; Cananorem, inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus, confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis geſſerat bello, omnibus dein viribus ad Luſitanam arcem expugnandam incubuit. Arx ea Calecutano erat impoſita littori, quod, vt initio diximus, inſidioſum aſperumq;, vix in ſumma malacia, paruis nauigijs acceſſum præbet. Iamq; hyems aderat. eo acrius Zamorinus, ne id anni tempus elaberetur, militares copias, & omnem oppugnandi apparatum vndique contrahebat: vt interim vel operibus ac vi arcem caperet; vel neceſsitate ac fame Luſitanos in deditionem acciperet. itaque extemplo, pręfectus cum duodecim fere millibus peditum, ad vrbem præmiſſus. quo in numero Siculus quidam erat perfuga, non ignobilis architectus; qui Rhodiæ expugnationi cum Solimano Turca interfuerat. hoc maxime artifice ac præceptore, barbari vallo & foſſa lata pedes fere octodecim, ad dimidiatæ Lunæ figuram, amplecti arcem inſtituunt. & ex vtraque parte, qua vallum in mare deſinebat; arcendo nauali ſubſidio caſtella erigebantur duo, quæ obliquis ictibus totum littus abraderent. dein, per ambitum foſſæ, modicis interuallis, propugnacula quinque excitabant; vnde maioribus tormentis ad idonea loca diſpoſitis arcis mœnia quaterentur. Hæc opera, licet in munitores crebri ex arce impetus fierent; tamen, abundante multitudine, adhibitis pluteis vineisq;, & inſtantibus præfectis, breui ad exitum peruenere. Arcem, Luſitani haud amplius trecenti obtinebant. præerat Ioannes Lima, vir & militię callens, & gloriæ in primis auidus. is, cum nulla ſupereſſet niſi ab Oceano ſpes; duplici doliorum ordine; ingeſta arena, & lorica extrinſecus addita, brachium ad mare protenderat; alternis inter dolia tormentis, ad arcendum ab latere hoſtem, apte locatis. & per expedita nauigia Prætorem Henricum de ſtatu rei Calecutanæ fecerat certiorem. Sub hæc, ineunte Iunio menſe, cum hyems in ea regione ſæuiret; Zamorinus ipſe cum reliquo belli apparatu, & nonaginta millibus hominum affuit. Arcu & ſagittis plerique; alij gladio & parma; alij etiam ferreis fiſtulis inſtructi conuenerant. in ſpeciem deſpicabiles, cæterum vſu armorum, & corporum agilitate metuendi. Vt eæ

copiæ consedere; Siculus architectus Zamorino perfecta opera diligenter ostendit; rudique ad eiusmodi commenta barbaro, certam cum admiratione fiduciam iniecit, arcis breui tempore potiundæ. atque id ipsum vti quam minimo Indorum damno fieret, Siculus, petito colloquio, Lusitanos cum alijs rationibus, tum hostilis exercitus magnitudine proponenda, institit ad deditionem hortari. Verum eiusmodi oratione tantum abfuit vt Limæ constantia moueretur; vti etiam ad lacessendum hostem vltrò cum paucis eruperit. sed magna fuit merces audaciæ. Concursu ab hostibus facto, pæne circumuenti Lusitani, multis acceptis illatisq; vulneribus, ægre ad suos receptum habuere. Inde exasperatis vehementius animis; magno conatu & oppugnari, & defendi arx cæpta. Tormentis vtrinque certabatur: è quibus erant Calecutano, quæ dodrantali diametro emitterent globos. Sed iaculandi erat dispar admodum ratio. Ab Indis libratoribus, quippe nondum sat in eo genere exercitatis, ictus languidi, infrequentes, incerti; & si qui muris inciderant, egregia laterum & structuræ firmitate respuebantur. Ab Lusitanis, crebri, destinati, vehementes; & vbi hostis arci succederet; confertæ ac seminudæ multitudini certam stragem perniciemq; afferebant. Multos etiam squamis arborum & fragmentis (sunt autem ibi palmeta frequentia) repente carpi, vel exanimari conspiceres. Verum ea damna hostes, vt in tanta militum copia, facile sarciebant: cum deserta stationum loca alij subinde aliiq; supplerent; sauciis ac fessis integros recentesq; submitterent. Longe iniquiore conditione erant Lusitani: quos, præter cæteras belli difficultates, ipsa qua laborare semper solent, paucitas fatigabat. Præfectus, idoneis ad propugnandum locis, notæ fortitudinis viros cum suo quemq; manipulo collocauerat. ipse reliquos è præsidio circa se habebat: cum quibus circumspicere, & obire ad repentina pericula posset. Verum & militem conficiebant, præter certaminis laborem & plagas, diurnæ pariter ac nocturnæ vigiliæ: & præfecto, ad subitos ac diuersos clamores, prout res exigeret, occurrendi vix erat facultas. Interea Henricus Prætor, cognita obsidione, duas naues cum propugnatoribus centum & quadraginta subsidio miserat. quarum alteram Christophorus Iusartes; alteram Eduardus

Fonseca

Fonſeca ducebat. Iuſartes feliciore curſa paulum antegreſſus, propius ab Calecutano littore conſtitit. Fonſeca, quod tardius aliquanto nauigaſſet; ventis repente cadentibus, ab longiore ſpatio anchoras iecit. Ad eas conſpectas naues, erecti partis vtriuſque animi. incluſorum; optati auxilij ſpe. obſidentium; metu, ne tot iam exhauſti labores in irritum cederent: & locus ipſe ſuſpectus, iamdudum mentes Indorum curasq; conuerterat, ne quid falleret tale. Lima, cum ad littus accurriſſet; animaduerſa paucitate eorum qui aduenerant (nõ plus octoginta milites eo nauigio vehebantur) ne deſcenſionem cum euidenti periculo tentarent; nutu & ſignificationibus admonebat. & ex ipſo auxilio plerique, conſpectis Indorum caſtris & frequentia, ſubeundam eiuſmodi aleam pernegabant. Verum Iuſartes cupiditate gloriæ omne diſcrimen impauido vultu contemnens, cum triginta quinque voluntariis in paronem deſiliit; cæteris cuſtodire nauem, & vbi primum terram attigiſſet; miſsilibus procul hoſtem arcere iuſsis. Inde contento remigio ad ipſum loricæ os, actuarij prora dirigitur; quo ſubeuntes facilius protegeret ſtatio Luſitana. ſed illuc nautæ dum pari conatu enituntur; interea (vt fit) paronem paulo infra eum locum vehementior æſtus abripuit. Eo ferocius progreſsi extra vallum barbari complures inſtare: atque, vt erant nudi, ſe ſe ad prohibendum acceſſu hoſtem aquis immergere. Nec Luſitani ſegnius è parone ſe certatim eijcere. ibi conſerta in vadis manu, quàm acerrime dimicatur. Cæteri ad ſpectaculum intenti, propter ancipites ictus; ne ſuos impetant hoſti permiſtos; iacula cohibere coguntur. Cum aliquandiu dubia ſtetiſſet pugna; Luſitani ad extremum deprimentibus veſtimentis ingenti labore eluctati, quatuor è ſuorum numero deſideratis, pluribus ſaucijs, cum magna viciſſim hoſtium cæde, intra loricæ fauces audaciſsime penetrarunt: ac nihil propius factum eſt, quam vt inſtantes ab tergo Indi ſimul irrumperent. In eo tumultu eximia Emmanuelis Cernicij conſtitit fortitudo. is, cum iam introiſſet munitiones, & fatigatus, & ſaucius; circumuentum reſpiciens præcipuum è commilitonibus quendam; recurrit protinus: ac laborantem, ſummotis acriter Indis, recepit in tutum, magna vel mercede, vel gloria; quippe, omnium conſenſu ciuicam

promeritus coronam; ipse post dies aliquot è vlneribus exspirauit. Sed interim dum ad mare Lusitani præsidiarij suis adiuuandis atque intromittendis insistunt; ex altera parte frequentes barbari desertas rati stationes, arcem scalis inuaserant. Eo nuntio excitus ab littore Lima, cum promptissimis aduolat: & pluribus locis conantem scandere Malabarem, contis, gladiis, telis, igne deturbat. Erant Lusitano varia nouę artis iacula, ad hostem cominus eminusq; impetendum. Sed è propinquo nihil Indos æque terrebat, atque incendiarię bolides. quod est inuentum eiusmodi. Ollam ex argilla semicocta, quo facilius deinde rumpatur; circundatis ansulis tribus quattuorve, sulphureo complent puluere, & osculum diligenter obturant. tum ad eas ansulas igniti funiculi è gossipio vel stupa alligantur. vbi ad coniectum eius teli ventum est contorta brachijs olla repente diffringitur &; simul arreptis è fomite adalligato fauillis, ingenti circumstantium damno, flammas edit ineuitabiles. quod missilium genus, in prælijs duntaxat naualibus primo vsitatum; ad terrestria quoq; certamina exitiabili commento deinde translatum est. Hac maxime pernicie repulsi à mœnibus Indi vstulati cum insana trepidatione se se intra munimenta recepere. Interea præfectus nauis alterius Fonseca, quamquam probe animaduerso discrimine eorum qui in littus exscenderant; paratus tamen eandem aleam, si res ita postularet, subire; per litteras ad sagittam reuinctas quæsiuit ab Lima, quid sibi tali tempore faciendum censeret. Ille vero, eadem vsus arte sagittæ, de consilij sententia respondit: Nequaquam se Fonseca suosq; in apertum adeo periculum obiiceret: tutum in arcem introitum haud minus quingentorum Lusitanorum præsidio posse obtineri. Proinde rediret Cocinum propere; ageretq; cum Prætore diligenter (ad quem simul ipse in eandem sententiam scriptas litteras dabat) vti militum quingentorum spectata virtute subsidium, & sulphurei pulueris vim, & ad obsidionem tolerandam alimenta submitteret. Cum hoc responso Fonseca per infensos infestosq; fluctus hyeme summa Cocinum reuertit. & Prætor, cognito suorum periculo, Antonium Syluium ad opem obsessis ferendam cum aliquot nauibus, & viris quot Lima petierat, extemplo proficisci iubet. ip-

se

se interea clasſi ornandæ operam dabat; vt cum primum ſe aperuiſſet mare, cum maioribus copijs eo contenderet. Hæc vbi per exploratores Calecutum allata; confeſtim Zamorinus, antequam incluſis accederent vires; omni conatu rurſus oppugnare arcem aggreditur. Neque Siculus architectus, egregie ſe ſe barbaro venditans, incitatiſsimæ deerat ipſius cupiditati. aggerem ex Turcica diſciplina promouendo, mœnibus adæquarat. Cuniculos præterea ſub terras agebat; locis etiam quibuſdam ſtatuebat oris vaſti mortaria; è quibus in ſublime iacta ingentia pondera cum horribili ſtrage in arcis tecta deciderent. Sed operum eiuſmodi, quæ Zamorinum inani fiducia inflarant, vbi ad pugnam ventum eſt, haudquaquam exſpectationi reſpondit euentus. Indi telis ac miſsilibus ex aggere deturbati: cuniculi excepti cuniculis: & mortaria, quemadmodum, vbi à perito magiſtro locantur, magnum hoſti detrimentum important; ita, ſi artificium abſit; in eandem pæne regionem recidente globo, machinatoribus interdum ipſis exitio ſunt. Quocirca Zamorinus, haud mediocri ſuo malo peregrinas artes expertus, reliquum ſpei in ſæuitia hyemis, & fame repoſuit. neq; ea ſpes fefelliſſet hominem, ſi ad arcendos commeatus vel modicam claſſem inſtructam in proximo tenuiſſet. Ex quo verum apparuit Themiſtocleum illud: Qui mare poſsideat, omnia poſsidere. Luſitani, Syluio duce ab Cocino præmiſsi, quamquam atroci tempeſtate diſiectis nauibus; tamen vt ſe ſe ex iactatione refecerant, alij ſubinde atque alij Calecutum accedebant. Lima, fatigatis iam, & ab oppugnatione deterritis hoſtibus, vnam inopiam metuens; modica militum auxilia recuſabat: affuturum mox cum iuſtis copijs Henricum exſpectans. Tantum ſulphurei pulueris & commeatus præſentem expetebat copiam. Vtraque, noctis intempeſtæ ſilentio, ſcaphis paulatim in arcem inuecta. & vulgo iam è muris, Luſitani, ſuadenti deditionem hoſti, recentes carnes, aliaq; cibaria, & ipſum denique in delicias betele oſtentabant. Ea res Zamorini contudit animos. & circumacta iam hyeme, cum nauibus viginti, bellatoribus mille quingentis aderat Prætor. is, tum à mari, tum ab arce tormentis hoſte ſummoto; cum ingenti clamore pluribus locis armatos in terram expoſuit: immiſsiſq; intra hoſtiles foſſas audaciſsimis è ſuorum numero, cum

cum ex alijs quoque partibus alij ad vallum intrepide ſubijſſent; ad tria Indorum millia partim ferro, partim igne deleuit: in quibus ipſe quoque architectus, proditę ac deſertæ Christianæ fidei noxam luit incendio. è Lusitanis eo die paulo plus triginta cecidere. ſaucij relati amplius ducenti: & Henricus, proruto Indorum vallo, foſsisq; oppletis; idoneo prope arcem loco castra communijt. Inde Zamorinus & ſuorum territus strage, & ſimul veritus, ne in proxima palmeta Lusitani ſæuirent (quo detrimento, vt ſupra diximus, nihil genti grauius aut acerbius est) miſſo caduceatore inducias petijt. in quatriduum datæ. interea de pacis conditionibus actum: neque conuenit, eo maxime quod Zamoriuus inſignem quendam è Cocinenſi ditione perfugam tradere abnueret. Ac demum Henricus pertæſus Indicæ leuitatis, & Mahometanæ perfidiæ; præſidium abducere ab Calecuto, & arcem à fundamentis excindere statuit: præſertim quod ita velle Ioannem Regem è commentarijs Vaſci Gammæ didicerat. ergo, muris & propugnaculis, opere ſubterraneo, ſulphurei pulueris de more copiam ſubdi iuſsit. dein militibus, & machinis, omniq; instrumento raptim in naues impoſito (cuius rei facultatem & natura loci, & nautica turba præstabat) ignes cauernis iniecti; & barbaris illico, ſiquid forte prædæ relictum eſſet, stolida temeritate in arcem ingreſsis (tanta ineſt hominibus rapiendi libido) interim è ſpecubus cæcis erumpentes momento flammæ pleroſque hauſere: & cum horribili strepitu mœnium structura diſsilijt. Atq; is finis & arcis, & obſidionis fuit. Henricus, incolumi claſſe & exercitu Cocinum reuectus; alios alio præfectos dimiſit. ipſe inde ſeptendecim nauibus Cananorem petijt. ibi, dum expeditionem in Cambaiam, Diumque meditatur; cum non toto biennio rem Indicam administraſſet, graui oppreſſus morbo, paucis diebus è vita migrauit anno post Christum natum M. D. XXVI. Hoc Prætore, fama nominis Lusitani, refloreſcere viſa quodammodo: req; ipſa comprobatum est; tanti militem, quanti ducem eſſe. Atque in ciuilibus etiam rebus non vulgari prudentia fuiſſe dicitur: &, quod perrarum in eiuſmodi prouincia est, ab auaritia, & à ſordibus alienus. Sub idem tempus ad Malacam pariter bene geſta res est. Alodini copiæ, cum vrbem terra mariq; vehementer vrgerent, perpaucis

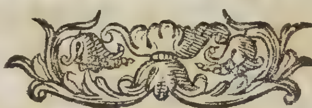
cis egreſsis obuiam Luſitanis, cum ignominia fuſæ & fugatæ. Et ex acri obſidione, Linguanus regulus, parua manu Luſitanorum exemptus eſt. Raia Nara, gener Alodini, Linguam obſederat. ex eius exercitu cæſi ſexcenti, & plurimi vulnerati feruntur, vno tantum è noſtris deſiderato. Et è Molucis aliquot Luſitani ad Celebes populos auri cauſa profecti, cum littoribus arcerentur; fœda tempeſtate ad inſulam trecentas inde leucas abrepti ſunt. incolæ, moris antiqui homines, mira ſimplicitate ac ſecuritate ſe ſe per nutus & nonnulla Moluccenſis linguæ commercia, in conſuetudinem extemplo dedere. Egregio in primis habitu, & amabili vultus hilaritate ſexus vterque eſt. promiſſa barba & capillo ſunt viri. præmollibus ſtoreis tegunt corpora. Ad fabriles vſus, ſpinis piſcium pro ferramentis vtuntur. Ignoti ad eam diem & nominis, & regionis erat inſula. cum primum, à nauclero Luſitano, dimenſis cæli plagis, nauticam in membranam ex arte relata eſt, deq; ipſius naucleri nomine Gometij Sequeriæ inſula exinde appellata. Non eadem erga Luſitanos comitas eo tempore in Arabici maris accolis exſtitit. Hector Sylueria cum aliquot nauibus Erythræas anguſtias tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Dōfarem vrbem incōlunt, acceſſu prohibēre conati, audaciæ pænas dedēre. profligati qui cum armis ad mare prodierant: oppidum captum, & direptum eſt. & inſulæ duæ, Mazua, & Dalaca, quod ſeſe ij populi infeſtos prætereuntibus Luſitanis præbērent, ab eodem Syluēria domitæ, &, annuo ſtipendio impoſito, in ditionem redactę. Simul, Æthiopica legatione perfunctus, anno ſexto quam ad Arquicum exſcenderat Rhotericus Lima, in claſſem acceptus. Acceſsit ab Æthiopico, ſeu Abaſsino Rege legatus ad Luſitanum Regem nomine Zagazābus: itemq; cum donis ac litteris ad Romanum Pontificem Franciſcus Aluarus, cuius ſupra meminimus, Rhoterici comes. Is in Luſitaniam reuectus, Italiam deinde petijt. ac Bonōniæ, in celeberrimo conuentu, cum Cæſar coronatus adeſſet; Clementi VII. vti Eccleſiæ vniuerſæ Paſtori, & ſummo in terris Dei Vicario, paratam ad omne obſequium voluntatem Abaſsini Regis ac ſtudium, ſolenni cum adoratione, & pedum oſculo detulit.

Libri Octaui Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM, LIBER NONVS.

ENRICO Menesio vita functo, à primoribus Lusitanis ventum in curiam est: ibi apertus alter codicillus, inscriptum ostendit nomen Petri Mascareniæ, qui Malacæ vrbi tum præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atque ob idipsum apud omnes ordines gratiosus. Verum illud erat in ea successione incommodi; quod, nisi vertente anno, Mascarenias à Malaca, propter tempestatum rationem, adesse non poterat: cum interea simul à Calecutano, & Cambaiano Regibus, &, quod magis erat formidandum, ab ipso Turca bellum immineret: minimeq; expediret, eiusmodi rerum statu, parente ac præside tandiu carere prouinciam. Ob eam maxime causam, Alphonsus Mexias regius Quæstor, cuius tum erat summa in

in Senatu auctoritas, censebat, nulla mora interposita, tertium deinceps codicillum aperiendum: neque exspectandum è tam longinqua regione Mascareniam: quem, quo melior esset ciuis, & Regis reiq; publicæ amantior; eò æquiore animo ferre oporteret, in tanto taliq; discrimine, saluti communi potius, quam proprio ipsius honori consultum. Aduersus hæc, amici Mascareniæ tendere; tam insignem iniuriam deprecari; ac postremò denuntiare, haud leuiori quam quod in præsentia proponatur malo, geminam succesionem intestinis odijs ac certaminibus materiam vtique præbituram. nec vero dubitandum, quin ipsa dulcedo imperij, & ratio dignitatis, è duobus Prætoribus alterum ad retinendam; alterum ad repetendam omni conatu prouinciam, postmodum esset incitatura. Cum hisce alijsq; difficultatibus non inueniretur exitus; multis altercationibus diu agitata, eò denique deducta res est; vt tertium codicillum inspicerent, prouinciamq; nouo successori mandarent ea lege, vt ipsam, quisquis ille esset, aduenienti Mascareniæ confestim redditurum se iureiurando promitteret. In hanc sententiam conuenere omnes. & resignato palam Codicillo, Lupi Vasæi à Sancto Pelagio (contracta vt assolet voce Sampaium appellabant) nomen apparuit; qui per id tempus Cocini præfecturam gerebat. Is, cum solenni adiuratione pollicitus, se se Mascareniæ, vt primum adesset, honore cessurum; Præturam interim inijt: cognitoq; prouinciæ statu, alios atque alios duces, ad obtinenda præsidijs maria, destinauit. ipse cum nauibus aliquot, in quibus erant Lusitani circiter mille; Malabaricam oram sibi tuendam desumpsit. Profectus Cocino, circa initium Februarij mensis anni millesimi quingentesimi vigesimi sexti, Cananorem petijt. ibi, dum commeatus in classem imponit, subito certior fit, Mahometanos è Calecutano emporio ad duodecim hominum millia, intra Bacanoris fluminis ostium cum nauibus onustis latere. paratos ad exitum, quæ prima se se occasio nauigandi obtulisset. Ea re cognita, non dubitauit Prætor, quominus in angustijs deprehensos quamprimum inuaderet. Ergo sublatis anchoris eo contendit infestus. Res erat difficultatis ac periculi plena, non modo in tam dispari numero copiarum; sed etiam quod contra omnem eiusmodi casum egregie se se Mahometani munierant.

Fluminis

Fluminis alueum de more fixis vtrinque sudibus atque cancellis, in arctum ita coegerant; vt singulis tantum nauigijs aditus pateret. cæcos præterea sub aquam, veluti laqueos, idoneis abdiderant locis; in quos illata ex alto nauigia se se induerent. & munitionibus in vtraque ripa excitatis, crebra tormenta locauerant. Ad hæc, ex oppido fluminis cognomine, qui locus erat Narsinganæ ditionis, omnia illis ad victum necessaria suppetebant. Hæc, Prætor, cum partim ab exploratoribus accepisset, partim speculatorijs nauigijs obeundo per se nocte sublustri notasset; submissis primum vrinatoribus, laqueos funesq́; prætentos ab imo præcidi iussit: dein, sublato ingenti clamore, concinentibus vndique tubis, aduerso flumine subijt: præibant obtectæ centonibus, & maioribus tormentis instructæ aliquot scaphæ, tum cætera nauigia simplici propter angustias ordine sequebantur. In ea conspecta, illico barbari vim omnis generis telorum emisere: quibus propter assuetudinem haud quaquam exterriti Lusitani, contento remigio ad ipsa munimenta succedunt. Ibi atrox & ambiguum aliquandiu certamen fuit, dum conferti & obnixi corporibus Mahometani hostem descensu prohibere nituntur. Sed postquam impetu ex omni parte capto se se Lusitanus in mediam aciem saltu mittebat, & dextris gladijsq́; res geri cępta est; tum verò iniecta formidine pulsi vndique barbari, & magna cum cæde præcipitem in fugam auersi. ac Prætor veritus, ne ab ira & cupiditate miles oppidum diriperet; & Narsinganum Regem, cuius tum in ditione Lusitani complures negotiabantur, alieno tempore prouocaret; vallo potitus, receptui cani iussit, suosq́; à præda, & ab insequendo vltra hoste cohibuit. Apotheca & diuersorium erat Mahometanorum in ipso portu, frugibus, & merce pretiosa refertum. Eam apothecam, Prætor, & hostiles vna lembos incendi iussit. octoginta fere tormentis, quorum erant ænea pleraque, ex incendio ad classem abreptis. Neque, in magna hostium strage, Lusitani desiderati plus quatuor. quo tristior, acerbiorq́; Calecutanæ ciuitati, atque ipsi præsertim Zamorino cladis nuntius accidit: vt, non retentæ quacunque conditione cum Lusitano pacis & amicitiæ, magis in dies hominem pœniteret. Ab ea victoria Prætor ad excidium Dabuli perrexit: quem in portum Mecanis negotiatoribus

receptum dari contra fœdus cum Idalcane ictum; & præterea, armatas inde triremes ad oram infestandam egredi pro certo compererat. Appropinquanti, nouus præses loci, quem Indi Tanadarem appellant, vnico nauigio prodijt obuiam supplex; & culpas omnes in eum cui successerat, transferendo; seq; affirmando, vti oporteret, in fide officioq; mansurum; haud magno negotio Lusitani Prætoris mitigauit animum: & renouata pax, ita, si Dabulanæ biremes cum tormentis à præside traderentur. Eductæ extemplo omnes, ac traditæ. Et Prætor ex animi sententia gestis rebus, Goam victrici classe contendit. Inter hæc, Ioannes Rex, Henrici Menesij morte nondum audita, quatuor miserat in Indiam naues, & cum ijs noua successorum nomina, ac separatim ad Mexiam Quæstorem litteras, quibus erat in extremis, vt superioris temporis codicillos irritos duceret, & clausos obsignatosq;, vt erant, in reditu ad se perferret; recentibus hisce vteretur si forte Menesium è vita discedere contigisset. Eam clausulam Mexias, quòd Mascareniam sibi minus propitium fore suspicaretur, ad res nouandas arripuit. E regijs ad concilium refert, quandoquidem vetera inania fecerit Rex; de nouis diplomatibus aperiendis; quemcunque illa iusserint, hunc denique iustum ac legtimum Indiæ Prætorem fore. Hæc, præter omnium exspectationem, à Quæstore dicta, magnos animorum motus fecerunt: ac ferme aduersis auribus (vti par erat) accepta relatio. Inter cæteros, Vascus Deza, Cocinensi arci præpositus, aperte disseruit, non modo superuacaneam, sed etiam perniciosam eam inspectionem futuram. Nuper declarato Prætore Mascarenia, per caussam absentiæ, dignitatem optimi & clarissimi viri haud obscure impugnatam; superinducto contra omne ius fasq; nouo successore. Cum inde certamen ac periculum ingens non sine causa timeretur; iureiurando ac promisso reddendę aduenienti à Malaca prouinciæ, id periculum Dei benignitate discussum. Quid opus esse, certis & constitutis iam rebus, denuo solui codicillos? & pessimo publico labefactari concordiam & pacem; cum tantum belli pæne in manibus sit, cum tot vndiq; terrores immineant? Nam quòd huic actioni regia prætexantur mandata; profectò si in tanta regionum distantia, cum Ioannis ipsius consulendi facultas desit; ad interpretationem

regiæ

regiæ voluntatis atque iudicij referenda ſint omnia; nulli dubium eſſe debere, quin Maſcareniæ delatum è prioribus codicillis honorem, non quietis modo, ſed etiam hominis cauſa, ratum, inuiolatum, ac proprium eſſe Rex iubeat. Id, vel ex eo aperte intelligi, quod veteres codicillos ad ſe clauſos atque obſignatos referri mandauerit. quos ille ſi vel apertos irritos omnino eſſe voluiſſet; id ipſum vtique diſertis verbis adſcripturum fuiſſe. Proinde ſuperſedendum hoc ſucceſsionis male auſpicatæ periculo; noua Regis exſpectanda reſponſa; atque interim coniunctionem animorum atque conſenſum, quo vno maxime inter hoſtilia circa omnia Luſitanæ ſtent res, omni ſtudio & cura fouendum. Maiori & meliori parti eorum qui aderant, admodum grata fuit oratio Dezæ: quinimmo ex oraculo miſſa videri quodammodo potuit. Siquidem paulo ante, Ioannes Rex à nauarchis qui ex India illo ipſo anno redierant, audita morte Meneſij, & Maſcareniæ ſucceſsione; veritus, è miſsis ad Mexiam quas dicebamus litteris, nequid controuerſiarum exiſteret; Petrum Annium Gallum cum nauigio expedito ſubmiſerat ad ea reuocanda mandata; & Maſcareniæ nominationem ſua auctoritate firmandam. Sed Annius, nondum tempeſtiuo ad nauigandum mari profectus, ſuperato iam Bonæ ſpei promontorio, circa Sancti Laurentij inſulam naufragio perijt. Inde, non ad liquidum explorata Regis voluntate; cum plerique ex æquo & bono agendum, & cauendas omnes diſcordiæ cauſas prudenter monerent; Mexias tamen, paucis aſſentientibus, omne id periculum in ſe recipendo, premendoq; verbis ijs quæ retulimus ex epiſtola Regis; peruicacia & obſtinatione tenuit, vt nouiſsimi codicilli conſulerentur. ij primo loco Prætorem declarabant Lupum Vaſæum ipſum, qui ſecundum in priore nominatione tenuerat. itaque elatus hoc de ſe iudicio Regis; pro fiduciaria legitimam ac propriam ſibi vindicare Præturam; & ad arcendum honoris aditu Maſcareniam, ſi promiſſa repetere inſtaret; omnia præmoliri conſtituit. Ea re multorum animi grauiter offenſi: nonnulli etiam Vaſęi imperium detrectare palam auſi. Interea de interregno, & Maſcareniæ ſucceſsione, deq; vicario Vaſęi munere, Malacam litterę nuntijq; perueneraut. Et ſatis comperta re, vtriuſque Indię Prętorem Maſcareniam rite conſalutauerant ſocij coloniq;.

coloniq;. Proinde, nequid se absente respublica incommodi acciperet; maturandum ratus Mascarenias, Malacę Georgium Capralium prępfecit: ipse, non exspectata motione quam vocant; reclamantibus naucleris citeriorem Indiam petere intendit. neque impune cessit illi temeritas. ad Pulopuarem insulam tenuit primum. ibi dum stat in anchoris; subita procellęui, malo diffracto, lacerisq; armamentis, pęne submersus, Malacam retro vnde abierat, redire coactus est. Natus ad res gerendas, & glorię in primis appetens erat Mascarenias. Ergo, dum anniuersarius recurrat Eurus; ne frustra interim tempus absumeret, quod parum feliciter Georgius Albuquercius ante tentarat, hęrentem lateri tyrannum Alodinum oppugnare, & receptaculum piratarum insulam oppidumq; Bintanum, omnibus modis parat excindere. Forte tum Malacę substiterant pręfecti aliquot Lusitani, Borneum insulam alij; alij Molucas, alij Somatram ipsam Regis iussu petentes. Hisce non approbantibus modo expeditionem, sed etiam operam suam in idipsum enixe offerentibus, Mascarenias varię formę naues vndeuiginti contraxit: & Lusitanis trecentis, Malacensibus ferme sexcentis impositis, ad Bintanum vela fieri iussit. Alodinus ad eius classis famam, pontem vrbemq; nouo pręsidio & munitionibus auxerat, venenatis tribulis circumquaq dispersis; plurimisq; tormentis ad idonea loca dispositis. pręterea, quam acerrime defixis in imo longurijs, tignisq; in lapides molares impactis vt pondere ipso detinerentur, obstruxerat portum: & super hęc, opem à propinquo regulo Panensi petierat. Lusitana classis, ob naturam vadosi maris, & frequentes insulas, cum tarde admodum nauigasset; ante ipsam Bintanum denique in anchoris constitit. Inde præmissus ad omnia contemplanda cum speculatorio nauigio Eduardus Coelius, retulit, fauces portus, nisi euulsis cancellis, omnino esse impenetrabiles. porro descensum ad vrbem plane exitiabilem fore: adeo locum & præaltis munitionibus, & crebris tormentis, & omni apparatu bellico tutum videri. Hisce rebus permotus Mascarenias, vallum omittere; pontem ipsum (vti Albuquercius olim in expugnatione Malacæ) admota celsiore naui, & repagulis per vim extractis, adoriri decreuit. Ad eam rem, eximiæ fortitudinis nauarchus deligitur, Franciscus Serranus Eboren-

ſis; Luſitani propugnatores cum magno tormentorum numero additi quinquaginta: & nauis, partim validis aſſeribus plureisque, partim etiam culcitris, & goſsipio, quæque alia ſunt miſsilibus eludendis, egregie recta. Hiſce mandatum, vt oſtio repurgato, & faucibus vtcunque patefactis, pontem inuaderent: laborantibus in tempore ſubſidium affuturum. Tum, ad breuia vitanda, catures duo, biremium inſtar, prætentatis canalibus, nauem remulco trahere iuſsi. Primus labor aperiendi aditus fuit. adacta ad imum tigna, immisſis ductarijs funibus, ergata conuellere nitebantur, eo quidem impetu, vt nonnulli præ nimia contentione ſanguinem euomerent: atque vt initia ſeſe dabant; multorum dierum id opus proculdubio fore apparebat. Dum huic vni rei, in orbem ſuccedentes alij alijs, dies noctesque dant operam; noua repente ab alto conſpicitur claſsis. tres & triginta erant lanciaræ à Panenſi regulo miſſæ: quibus, præter varios commeatus, duo circiter hominum millia vehebantur. Ea re animaduerſa Maſcarenias, ne ſi propius acceſsiſſent, elatus recenti ſubſidio Bintanius confeſtim erumperet, ancipitique prælio Luſitani poſtmodum vrgerentur; anteuertere, & cum parte copiarum ipſemet quam longisſime obuiam ire Panenſi decreuerat: ſed præfectorum dein precibus victus, ne ſe temere in diſcrimen obijceret; Eduardo Coelio cum lanciaris quatuor, calaluzijs quinq; (eiuſdem fere magnitudinis vtraque actuaria ſunt) id negotij dat. ipſe ad exitum portus tuendum cum cætera claſſe ſubſiſtit. Barbari, quamquam multitudine ſuperiores; tamen, & oneribus impediti, & à tormentis imparati aduentabant; ſeminudo corpore, ſagittis maxime freti. Ergo, vti propius ventum eſt; primum bombardæ fragorem, & radiantia fulgetra non tulere. Perterriti, aliquot ſuorum amisſis, turpem in fugam extemplo auertuntur; & hærentibus tergo Luſitanis, lanciaræ viginti tres, ad proximam inſulam directis proris, in littus eiectæ: & certatim exſilientes barbari; nullo niſi vitæ reſpectu, omnibus ferme relictis rebus, hac illacque diſperſi. reliqui, cum inſulam tenere nequiſſent, contento curſu prælati, nocte iam imminente, per tenebras euaſerunt. Coelius, haud parua ſine vllo ſuorum ſanguine parta victoria, relictas ab hoſte lanciaras cum ipſis oneribus ad Maſcareniam cum ingenti gratulatione

tulatione perduxit. Inter hæc. quod ad tranſitum ſatis eſſet o-ſtio patefacto, Serranus, attracta remulco naui, ad frontem valli proceſſerat. hic vero longe acrius deſudandum Luſitanis fuit: dum ingruentem ab latere miſſilium vim excipiunt: atq; alij recentia foramina raptim obturant, alij conceptas exhauriunt aquas, alij pauentem ad præteruolantium globorum ſibilos, abdentemque ſe remigem, adhortantur. Magnus in primis vſus centonum & goſſipij fuit: nec dubium, quin alioqui nauem, quamuis firmis compagibus tabulatiſque munitam, creberrima pilarum grando peſſumdatura fuerit. E tanto periculo elapſi diuinitus, quintodecimo inſtituti operis die ad pontem appropinquant: iactisque idoneo loco anchoris, in modum propugnaculi nauem ex omni parte ſtabiliunt. Tum vero indignatione atque ira percitus Alodinus furere, & ſuos incuſare, quod in omnium conſpectu clauſtris effractis, hoſtem ad interiora penetrare ſint paſſi. Confeſtim è gentis conſuetudine ſubmiſſi, qui nando clam oras præciderent, vt ipſo fluminis impetu nauis in vada ferretur. Sed Luſitani, fraudem, iniectis ad anchoras ferreis catenis eluſerant. Ea quoque ſpe deſtitutus Alodinus, euocatum è ſtatione Laqueximenam præfectum, lanciaras vndecim raptim deducere, & cum quingentis armatis intercluſam à cætera claſſe nauem inuadere iubet. Simul, ne quid interim Serrano auxilij ſuperueniat; cuſtodibus edicit, quam intentiſſimas pro vallo excubias agant; &, vbi poſtulet res, tormenta ſine vlla intermiſſione in prætereuntes exerceant. Vti imperauerat, factum. Laqueximena lanciaris momento deductis inſtructiſque; nauem petit infeſtus: ac nequicquam arcere conante Luſitano, circumuentam barbari à prora maxime aſcendunt: cumque abundante multitudine integri ſuccederent feſſis; & paucitate, & labore, & vulneribus fatigatos Luſitanos, capta iam prora, ad malum vſque ſummouerant. Ibi Serranus grauiter ſaucius, egregie dimicans cadit; & pro mortuo habitus, collectis dein vtcunque viribus, acrior in pugnam reſurgit. Verum libero introitu, irruentibus alijs ſuper alios Mahometanis; nulla ope obſiſti iam poterat. Cum in eo ſtatu res eſſet; conſpicatus Maſcarenias è prætoria diſcurſum hoſtium, & circunfuſas naui lanciaras; atque ex ipſo numero & vociferatione, haud abſurde conie-

ctans, præsidium in extremo versari discrimine; confestim Eduardo Coelio, & strenuis aliquot assumptis, in balancum, quod leuioribus nauigij genus est, ad fallenda missilia, desilit; ac nulla deterritus vi, pertinaci remorum pulsu, præter ipsas munitiones, nequicquam eiaculantibus barbaris, ad locum certaminis appropinquat: disiectisque ignifera bolide lanciaris, qua proximum est; conscendit nauem; atque vt prope serum auxilium suis iam iamque captis, ita vniuersum gaudium & requiem attulit. neque ascendentem (adeo certamine occupati erant introrsus dimicantium animi) sensit quisquam. recentes dein, respirantibus cæteris, pugnam capessunt: neq; ea diuturna, vel ambigua fuit. Exterriti necopinato aduentu hostes cessere primum; dein, cum dolor cadentis ad irritum rei, ad rabiem atque ad iterandum certamen accenderet; cæsi ad vnum quotquot nauem intrauerant; & è Lusitanis (quod pęne fidem excedat) in tanto sauciorum numero, ne vnus quidem amissus. Mascarenias, per summam fortitudinem præsidio seruato; magnam sibi ad omnes laudem & gloriam peperit. dein festinandum ratus, ne denuo barbari nauem adorirentur; vel rates, vt solent, secundo flumine ac vento cum ignibus ad incendium immitterent: adiuuandi ratione vires, & rei sine mora perficiendæ, tale consilium expedit. Duę, prę ter amnem, ferebant ad pontem viæ: alteram, qua vrbs condita est; munimentis & custodijs obtinebat hostis: altera, propter vligines & paludes, inaccessa & clausa putabatur. hoc ipso itinere, quo minus erat suspectum, Mascarenias noctu pontem aggredi statuit. atque vt ab eius rei sensu quam maxime Mahometanos auerteret; quasi à vallo vrbem inuasurus; ab ea parte pluteos erigi, vineas agi, & tormenta aliqua collocari iubet: inque hac statione primis tenebris Sanaiam præfectum Malacensium, cum quadraginta Lusitanis, & cum auxiliaribus collocat. ijs mandat, vt cum primum à ponte micantes viderint flammas; confestim clamore sublato, concinentibus tubis, tormenta displodant, & quam tumultuosissime ex eo loco oppugnationem ostentent; hostemque inde omni ratione distineant. ipse cum cæteris Lusitanis, obseruato maris recessu, primæ vigiliæ silentio, tria millia passuum à ponte, diuersum in littus egreditur. inde per tenacem limum atque vora-

gines

gines ingenti labore eluctati, cum alibi vmbilico, alibi humeris tantum exstarent; integras tamen ac recentes haud sine miraculo vires ad pontem attulere. Quarta ferme erat vigilia, quæ gratissimæ quietis hora est: & peruigil in naui Serranus, ad incendium olias è composito paratas habebat. iis Mascareniæ iussu in castella coniectis, simul ex arida materia splendor eluxit, & in id ipsum intentus è condito Sanaia, clamorem tolli, canere tubas, & cum horrendo fragore, globorum vim in munitiones emitti iubet. Dum simulato prælio Malacenses Laqueximenam egregie cohibent, & in eum vnum locum ex omni vrbis parte concursus fit; interea Mascarenias cum suis, castelli portas & claustra perfregerat. Inde prælio in vrbem illato, cum cædes multis iam locis fieret; trepidi ad Regem conuolant ciues: hostem intra mœnia grassari cum fletu renuntiant. ille, inania videlicet ex inconsulto metu ratus afferri; pauidos ac tumultuantes cum iurgiis increpat. Neque fuit fides, donec ipsa lux vniuersam aperuit cladem. Tum vero Alodinus, conscenso propere elephanto, fugam arripuit; & mox insequentem à tergo hostem extimescens (namque Lusitani, omissa in præsens præda, vnum tyrannum petebant) ad pedes, ne dignosceretur, degressus, densas primum petiit sylluas: dein, parum tutam ratus insulam, occultis itineribus ad mare se contulit, atque ad Vgentanam continentis oræ transmisit. ibi, diuturna ægritudine & morbo, vti Mamudius olim pater, absumptus est. Lusitani interea, dimissis per omnes insulæ partes, qui tyranno indagando, & comitibus ipsius excipiendis insisterent; Bintanum oppidum, cæso aut dilapso præsidio, diripuerant iure belli; neque contemnendam, cum è reliquis tectis, tum verò è regiis ædibus prædam exhauserant. tormenta insuper, & quidem ænea pleraque, reuecta omnino trecenta, quorum non pauca Lusitanis Alodinus ademerat. Propugnaculis dein ac munitionibus ignes iniecti, triduoque omnia prorsus absumpta. Sub hæc, pulsus quondam ab Alodino dynasta Mascareniam victorem adijt supplex: ac tyranni questus iniurias; non modo pacem impetrauit; sed etiam in solium restitutus est legibus ijs, vt Ioanni Regi annuum persolueret vectigal; arcemque aut propugnacula, non nisi ex auctoritate Lusitani Prætoris exstrueret. Per eosdem fere dies,

haud contemnendæ rei ſpes, cæterum inani ſucceſſu, Luſitanis affulſit. Sunda eſt oppidum Iauæ maioris, ad Borealem plagam, Somatranis littoribus obiacens. id oppidum, præter maritimas opportunitates, agro eſt etiam cum aliarum frugum feraci, tum vero egregij piperis. ei tum oppido Mahometanus dynaſta imperabat: is, finitimo bello cum valde premeretur; coactus inops ad potentiores confugere, oratores opis implorandæ ad Maſcareniam deſtinarat: ac ſimul idoneum Luſitanis apud ſe locum & exercendo mercimonio, & arci ædificandæ promiſerat. Maſcarenias, legatis comiter acceptis & confirmatis, peracto demum Bintanenſi bello, Franciſcum Salam cum aliquot nauibus, &, præter aliam turbam, Luſitanis trecentis miſit, nimis lentum perditis iam rebus auxilium. quippe hoſtes interea Sundam expugnarant, locumq; operibus nouis, & valida militum cuſtodia ſepſerant. At Luſitanos à Bintano profectos, in coſpectu pæne Sundæ atrox tempeſtas oborta diſperſit. Lembo etiam vno ad terram alliſo, circumuenti à barbaris & cęſi triginta, nequicquam inſpectante ac miſerante procul Eduardo Coelio trierarcho. inde, hoſtilia eſſe omnia patuit. Et Sala, collectis in alto nauibus, cum ad Sundanum littus tardem appuliſſet; vi armisq; deſcenſione prohibitus, Malacam re infecta redire coactus eſt. Cæterum capti Bintani fama, in primis læta cum vniuerſo nomini Luſitano ac ſociis accidit; tum iis præſertim, qui Malacenſem oram incolebant. magno quippe eorum detrimento, Bintanij prædones, non mare ſolum infeſtum, ſed omnes circa agros iam diu fecerant. Et Maſcarenias, inſignis gloria militari, Malácam reuectus, maturo iam ad eam nauigationem Oceano, citeriorem Indiam petere intendit: ignarus quid, poſt priorem ſucceſsionem, è regiis litteris accidiſſet; ac minime dubius, quin aduenienti ſibi, Vaſæus, vti receperat, illico prouinciam traditurus eſſet. Ergo, Malacenſi re conſtituta, & iuncto vel renouato cum vicinis Regibus fœdere, Maſcarenias à Cherſoneſo cum aliquot roſtratis maioribus profectus, præter Gangeticum ſinum, Cori promontorium ſuperat; flexoq; in Septentriones curſu, Colanum applicat primum. ibi à Luſitanis negotiatoribus Prætor honorifice ſalutatus, acta Mexiæ, & occupatam à Vaſæo prouinciam graui cum dolore

lore cognoſcit. Neque tamen iccirco deſpondet animum: Experiundi cauſa Cocinum prouectus, qua tum in vrbe Mexias agebat, cum egreſſum è naui, & introitum in vrbem peruicacius tentaſſet; concitante populum Mexia; vi & armis ad naues, haud ſine damno vulneribusq́;, repellitur. Perculit grauiter ea res inſolentem iniuriæ virum. nec deerant ſuaſores, qui ad contrahendas vndique copias, & vlciſcendam iniuriam accendere niterentur. At ille, de communi ſalute ſolicitus, ac memor moderationis eius quam Alphonſus olim Albuquercius in re ſimili præſtitiſſet; irracundiæ temperare, & iure potius quam ferro cum inimicis diſceptare conſtituit. Ac primum repoſcenti Regis nomine claſſem cum nauali inſtrumento Mexiæ tradit: vno dromone contentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cum à Simone Meneſio præfecto non niſi priuatus admitteretur; omni non modo vi, ſed etiam minis ac verborum atrocitate ſapienter abſtinuit: ipſo quinetiam dromone ſociisq́; relictis, cum cature vnico, amicis duobus, totidem pueris, Goam ad Vaſæi colloquium recta contendit. Vixdum eo perlatum erat, aduentare Maſcareniam, cum ab amicis & neceſſariis ipſius, magna & inter ipſos & cum aliis gratulatio facta: facileq́; apparebat, ſimulatque præſentis Maſcareniæ copia foret, conſenſu maximæ ciuium partis, coactum iri Vaſæum vel magiſtratu ſeſe abdicare, vel certe rem totam bonorum cognitioni arbitrioque permittere. Id ipſum veritus Vaſæus, Antonium Sylueriam, & Simonem Mellum propinquos ſuos, cum magno numero nauium ad cuſtodiendas fauces Goani portus celeriter mittit: iubetq́ue, appropinquanti Maſcareniæ denuntiare, in Cananoris arcem extemplo ſe ſe recipiat; ibiq́; ſe ad Vaſæi nutum in libera cuſtodia fore cum iureiurando promittat: atque inde Goam ſua poſtulata litteris conſignata traſmittat: id ſi voluntate abnuat facere; conſtrictum vinclis Cananorem aſportent. Nil recuſatum à Vaſæi cognatis. Perinde ac ſi hoſti occurrendum foret, ita quam maximis coactis copiis, maritimos aditus occupant. vbi Maſcareniam adeſſe nuntiatum à ſpeculatoribus eſt; præmiſsi confeſtim qui miſsilibus vela ſubmittere cogerent: dein Vaſæi expoſita mandata cum minis. Et Maſcarenias quidem, quominus antennas honoris cauſa demitteret, non

recusauit: vt vero Cananorem se rediturum, atque ibi in custodia sponderet futurum, adduci non potuit. Vnum illud enixe petebat, vt inermi sibi vrbem intrare, & cum Vasęo coram disceptare permitterent. Hęc identidem expostulanti, Regisq; imploranti fidem clarissimo viro, per summam indignitatem iniecti compedes: atque ad Cananoris arcem asportatus, Simoni Menesio pręfecto adseruandus cum iureiurando committitur. duo item comites Mascareniæ, ab eius complexu Goam abstracti, & pariter in vincula catenasq; coniecti. Hisce actionibus, quod magnam partem ciuitatis admodum offenderent; Vasęus publicę salutis & otij causam prętexebat; videlicet, ne per Mascareniæ introitum, ab rerum nouarum cupidis & factiosis hominibus, tam alieno tempore tumultus excitaretur. Sed frequentes hominum cætus & voces cohiberi nequibant commemorantium Mascareniæ cum egregia merita virtutesq; ; tum vero causæ bonitatemq; a fretus nihil nisi ius posceret: cum Vasæus interea, nimirum ex conscientia sibi diffidens, grassaretur armis, omnique ope iudicium subterfugeret. Eiusmodi sermonibus (neque enim erant obscuri) permotus Vasæus, insignes aliquot è Mascareniæ fautoribus in carcerem trudit. Nihil tam aut infirmum, aut fallax, quam humana consilia. Quod vnicum remedium opprimendæ seditioni putarat fore, hoc ipso vel maximum excitauit incendium. Namque vt eius rei fama peruasit Indiam (adeo lenibus medicamentis gaudent homines; tristia, & acria, & aspera detestantur) extemplo alienati à Vasæo multorum animi: & Mascarenias occasione capta, per litteras & coram deplorando calamitatem suam, memorando æquitatem postulatorum, querendo iniuriam, & vim, & sæuitiam inimici; non Simonem modo custodem; sed alios quoque complures in causam traxit. Ita, paucis diebus, non sine extremo discrimine rerum, duas in partes Lusitanum nomen omne discesserat; vltimamq; dimicationem dubio procul adesse apparebat. Hic è spectatoribus, amici socijq;, miserari gentis vicem, quod in tanta paucitate, quas vires ad imperium vel tuendum, vel proferendum conferre oporteret; eas per intestina dissidia in suam ipsi cladem perniciemq; conuerterent. iniqui vero atque inuidi, ridere amentiam, quod remotissi-

remotiſsimis in regionibus, cum tot vndique pericula circunſtarent, adeo certamen prauum imbibiſſent animis; vt neque patrij ſoli ricordatione (quæ populares homines peregre deprehenſos, admirabili quadam ſuauitate coniungit) neque communi metu, quod firmiſsimum amicitiæ vinculum eſt, ab letali peruicacia flecti ad æquitatem & concordiam vllo modo poſſent. Hoſtes verò, tam præclaræ occaſioni delendi funditus Luſitani ſanguinis, haud quaquam indormiebant. Inter alios Calecutanus, tum veteribus odiis, tum recenti incitatus damno; nouam claſſem habebat paratam, vt vbi ſeſe vnius corporis duæ acies ciuili bello attriuiſſent; ad reliquias ipſe conficiendas accurreret. Neque fefelliſſent hominem cogitata; niſi propitiatus piorum prece Deus, Vaſęi mentem ad ſaniora conſilia reuocaſſet. Quippe cognito præter cæteros, Simonem quoque Meneſium, & Soſam Ciauli præfectum, ſe ſe ad Maſcareniam aggregaſſe; tandem extimuit; ſecumq; agi de iudicio eſt paſſus. prima conditio diſceptationis fuit, vt ad cauſam vſque cognitam, vterque pro priuato ſe gereret. dein, commeantibus vltro citroq; intetnuntiis (namque ipſi congreſſum inter ſe, ne mutuo conſpectu recrudeſcerent iræ, conſulto vitabant) arbitri electi tredecim. qua item in re Maſcarenias haud parum de ſuo iure deceſsit. ſiquidem cunctos è Cocinenſi colonia creari eſt paſſus, quam ſibi vel in primis aduerſariam ſenſerat. eo conſeſſu, neminem fefellit quorſum euaſura eſſet res. arbitri, tum conſcij ſibi quid de Maſcarenia meriti eſſent, tum etiam Mexiæ priuatis de cauſis obnoxij, intra paucos dies adiudicata Vaſæo Prætura, Maſcareniam primo quoque tempore in Luſitaniam redire iuſſerunt. Inſigni infamia id iudicium fuit; neque ex altera factione moderatius pæne quiſquam eam rem tuliſſe fertur, quam ipſe cui facta erat iniuria. Sed non diuturna Vaſæo letitia manſit. Namque Ioannes Rex, coram audito Maſcarenia, Cocinenſium acta reſcidit; liteq; inſuper æſtimata, Vaſæum Maſcareniæ aureorum millibus fere viginti damnauit, quantum ex honorario Præturæ per biennium ceperat. Simul, ne quid in poſterum ſimili de re controuerſiæ oriretur; ab Rege decretum; vt in codicillis, vbi res poſtularet, aperiendis; cuius nomen exiſſet, hunc, ſi per id tempus vltra Cori promontorium,

vel cis Dium (qui vlterioris Indiæ ferme sunt limites) vel publicæ, vel priuatæ rei causa abesse contingeret; eius, in eiusmodi successione, ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit lis, quæ Lusitanam rem in extremum pæne discrimen adduxerat. Interea Vasæus, vir, si commune malum, imperij cupiditatem demas, haudquaquam improbandus, amoto æmulo, ad componendas res, armandamq; aduersus imminentia bella prouinciam, intendit curas. ac primum, omnibus qui Mascareniam secuti erant, veniam & obliuionem præteritorum indulsit. Dein Antonium Mirandam cum sex rostratis maioribus, vna longa naui, & biremibus aliquot, & armatorum mille præsidio, ad Erythræa ostia; Simonem Mellum cum modica manu ad Maldiuas insulas; Ioannem Dezam cum vna triremi, lembis sexdecim, ad Malabaricam oram obtinendam; & alios, prout exigebat res, in alia loca dimisit. Dum apud

§. Indos, quas dixi turbæ sedantur; ad Molucas interim, haud minus atrox ac detestanda incidit res. In eius emporij præfectura Garzias Henricus Antonio Britto successerat. Is, & belli tædio fessus, & paucitate suorum adductus; Tidorensi regulo expetenti pacem dederat in has leges; vt intra sex menses, tormenta, & alias res omnes per bellum Lusitanis ablatas, necnon fugitiua mancipia redderet. Lætus optata pace Tidorensis, id laborabat vnum, quomodo perpetuam eandem ac stabilem faceret. In hac deliberatione versanti, optimum visum est, Calicem Aroezium Ternatensem, cuius supra meminimus, quam arctissimo necessitudinis vinculo sibi coniungere; quod is cum apud populares opibus, tum apud Lusitanos gratia & auctoritate plurimum valeret. Ergo per fideles internuntios, cum egregiæ cuiusdam voluntatis testificatione, Aroezio filiam in matrimonium offert. Id Garzias interpretatus ad labefactandam ipsius potentiam haud dubie pertinere; omni conatu dirimere atque impedire nouam affinitatem instituit. Ad eam rem aptius occurrit nihil, quam arrepta qualibet occasione recentia fœdera soluere; & eodem Aroezio adiutore, quem natura leuissimum, & quietis inimicum nosset; Tidorensibus arma quamprimum inferre. Cum hæc sententia placuisset; extemplo per legatos ab Almansore ex conditionibus efflagitare instititcum cæteras res, tum vero tormenta;

menta; quippe quorum partem ex insula abesse, atque haud ita facile restitui posse intelligeret. Ad hæc regulus benigne respondit; necdum exijsse diem in fœdere præstitutum; & sibi nihil maiori esse curæ, quam vt omnia sua Lusitani recipiant. Et cæteris quidem in rebus, non magnam fore cunctationem. tormenta se aliquot Baciano regulo commodasse: ad ea exigenda reuehendaque spatio esse opus. veruntamen daturum se operam, vt ad condictum tempus Ternate cuncta sistantur. interim se, præter cætera incommoda, morbo etiam implicitum teneri. petere ab Garzia, & rogare pro reconciliata gratia, moram eam boni consulat, ac simul, vt medicum aliquem ad se mittere ne grauetur. At ille, minime patrijs artibus, cum se excusationem accipere simulasset; medicamentarium nescioquem è suo comitatu summisit. is, è condicto videlicet, nihil minus metuenti ęgroto venenum pro pharmaco miscuit: ex quo, paucis diebus, per speciem ægrotationis fraude vtcunque celata, decessit. Defuncto regulo, magnus in vrbe luctus fuit, magna perturbatio rerum omnium. Eo acrius Garzias mœrentibus ac perculsis instare; & nisi tormenta extemplo restituant, denuntiare bellum. Ad ea Tidorenses coacto ægre concilio respondent: orbam ciuitatem in summa tristitia & mœrore versari: Almansoris insepultum adhuc iacere corpus: id vbi terræ mandarint, ac iusta suo Regi persolverint; nihil habituros antiquius, quam vt Lusitanis omni ratione satisfiat. Hæc demisse ac suppliciter agebant ciues: & status erat rerum, qui vel ferrea pectora lenire ad clementiam posset. At vero Garzias, vno tantum interposito die, nauibus ad Tidorem accedit, paratas ad cædem & rapinam copias confestim exponit. oppressi oppidani extemplo diffugiunt. Ille disertam inuadit vrbem; contra omne fas diripit, direptam incendit. Nihil eo facto grauius ad vicinorum aures accidere potuit. Ex eo tempore cum à cæteris littoribus, tum à Baciano præsertim, Lusitani minis armisque procul haberi cœpti. Sub idem tempus, ab Hispali naues quinque ad Molucas intenderant iter, ducibus ijs, qui Magalianis è comitatu supererant. Eæ, nondum probe explorato cursu, varijs casibus dissipatæ sunt. optatos portus vna tantummodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus præerat, homo Cantaber, cum propugna-

toribus

toribus ferme trecentis. Is cognita Tidorensium clade, destitutam insulam summa accolarum voluntate occupauit, ac munijt. Inde inter Ignatium & Garziam, cum contestationibus minisque nuntij commeare. Molucense emporium ambo sibi iure finium asserebant, & alterum vterque excedere ex ijs locis, ac nihil eius negotiationis iubebat attingere. Ex hoc, iurgijs primum, tum etiam prælio leui certatum est. Postremo induciæ factæ, quoad ea de controuersia suum vterque consuleret Regem. Vixdum externi quieuerant motus, cum inter ipsos Lusitanos tetra visu, fœda relatu exorta dissidia. Georgius Menesius, successor Garziæ, Ternatem aduectus; inter cætera illud habebat ab Indiæ Prætore mandatum, vt Garziam in reditu per Borneum insulam cursum tenere, iterque illud explorare iuberet; quod multo compendiosius Molucas à Malaca petentibus esse diceretur. At Garzias, qui ad Bandam insulam (qua vetus erat nauigatio) vna cum alijs instituta mercimonia dudum haberet; perculsus necopinato Georgij præcepto; varias excusationes afferre, tergiuersari, denique omnia malle, quam negotia priuata relinquere. Et Georgius, ne contra virum pertinacem cum suæ dignitatis iactura diutius tenderet; Garziæ loco Vascum Laurentium, virum egregie fortem, ac fidelem, cum vna caracora, quod nauigij Molucensis est genus, ad ea compendia perquirenda proficisci iussit. Hoc inter Garziam & Menesium simultatis initium exstitit. Per eosdem dies, Ioannis Regis nomine edictum est, quoniam in stipendia militum, & arcis munitionem magni sumptus fierent; ne cui omnino, præter apothecæ regiæ curatores, aut coemendi ab incolis caryophylli, aut externis venundandi esset ius. Inter ipsos autem curatores, & magistratus vrbis, conuenerat pretium, quo ne pluris vel optimæ fruges Regi constarent. Id monopolium ægre admodum passi Lusitani, quippe qui mercaturę impensius multo, quam militiæ insisterent. Ergo, per summam impudentiam contemptis edictis, vnusquisque venditores ad se priuatim allicere; vberiorem offerre mercedem; nullam regij quæstus, aut publicæ vtilitatis rationem ducere. Aduersus ea Menesius, monitis, precibus, minis aliquandiu niti: sed posteaquam se frustra conari, & cupiditatem imperio potentiorem animaduertit; suo

periculo

periculo sapiens esse diutius noluit: remissa paulatim seueritate, cæterorum exemplo suam ipse quoque rem agere aggressus est. Inter hæc, Martinus Ignatius Castellanorum dux è vita migrauit. in eius locum suffragio militari suffectus Fernandus Turrianus indignari cœpit, suæ cohorti leges dictas à Lusitano; virosque fortissimos, emenso per tot pericula tanto pelagi spatio, in aliena terra sedere otiosos. Cum eadem alij fremerent, & aperte vociferarentur, vi atque armis hostem inde pellendum; Turrianus de communi sententia rupit inducias; exstructaque & ornata biremi, hostiliter insectari Lusitanos instituit. Contra hoc malum Menesius vti pari magnitudine actuarium sine mora pararet, cum aliunde, tum ex inchoato Garziæ (necdum enim ex ea regione discesserat) iunco, fabros pro imperio accersit. Id Garzias non necessitate, sed odio ac maleuolentia factum ratus; extemplo ad amicos refert. in iis erat mysta quidam, consors eiusdem negotiationis (adeo sacratas quoque mentes amor pecuniæ de recto sensu detorquet) cui, modo ne sordidum lucellum amitteret, nihil erat pensi quid faceret diceretve: Huius maxime instinctu Garzias, indignum facinus clamitans, profectionem suam sine causa impediri; naualia, vbi tum præfectus agebat, petit infensus: abductas operas reposcit; iniuriam acerbe ac vehementer expostulat. Menesius contra; & iure factum tueri, & ipsas temporum difficultates obtendere. Eam excusationem cum alter haud quaquam acciperet; magis magisque accensi ambo: & inter altercationem prouectus intemperantia linguæ Menesius Garziam insanum appellat. Ad eam vero vocem Garzias adeo exarsit; vt stricto gladij capulo audacius quàm priuatum hominem decet, præfecto cum maledictis intenderet minas. Concursu dein hominum facto, sedata rixa. tum verò Garziæ sectatores laudare constantiam viri; suadere vt in incepto persistat: suorum laterum, si periculum immineat, oppositus polliceri. Contra Menesiani, Garziæ facinus & impudentiam exaggerare verbis; pessimi exempli rem nulla mora interposita vindicandam; & seditiosi vnius capite sanciendum imperium dicere. Hisce rationibus adductus Menesius, misso viatore Garziam citat. quo ille spreto cum insuper vim pararet;

iusto dolore commotus Menesius, tormenta ex arce ad ædes Garziæ diruendas obuerti iubet. Minuit nonnihil ea res ferociam viri. & abiectis in præsentia pugnæ consiliis (sic tamen vt in voce vultuque contumaciam cerneres) contemptim obit vadimonium, atque inde semet in custodiam dat. Hic amici & fautores Garziæ, licet factum ęgerrime ferrent; tamen quieuere aliquandiu, rati fore, vt ea satisfactione lenitus Menesius iras poneret; solutoque Garziæ tandem aliquando cum suis proficiscendi faceret potestatem. Sed longe eos fallebat opinio. Vim sibi prqpemodum illatam, & imminutam in sua persona maiestatem regiam fremens pręfectus, aperte iactabat, sibi certum esse, primo quoque tempore vinctum Garziam ad Prętorem Indię mittere. Ab ea sententia cum à familiaribus deduci non posset: deprecator adhibitus Aroezius ipse, ex quo vel maxime tum Lusitani pendebant, nihil omnino impetrauit. Tum Garziani, præcipites iracundia, conspiratione facta, consilium capiunt amentiæ plenum; vt hostes vltro ad vrbem aduocent, ijsque vtantur adiutoribus ad opem vincto ferendam. Eo terrore perculsus Menesius, ne per domesticas dissensiones portam externo aperiret hosti; occupat eam ipsam rem sui beneficij facere. Garziam per communes amicos leni castigatione mōnitum ne pertinaciam adderet culpæ; hortatur vt condonatis Regi optimo inimicitiis, bona fide secum in gratiam redeat: quo in summa rerum difficultate, communi animo viribusque rempub. à Castellano defendant. Haud incassum hortatio adhibita. Victus necopinata clementia & comitate Garzias agit gratias præfecto: siquid vel aliorum impulsu, vel animi perturbatione deliquerit, ignosci postulat sibi: & in posterum non Regis modo, sed etiam ipsius Menesij causa in eius potestate sese futurum esse confirmat. Iunctæ dein dextræ, & demptis compedibus extemplo Garzias in pristinum splendorem est restitutus. Læta ea res coniuratis accidit: atque ob id ipsum à proditionis incepto nefario destiterunt. Pungere mox cæpit eosdem arctior in dies Garziæ cum præfecto concordia: nam vt ad Garziam tegendum adiuuandumque, vbi discrimen ingrueret, parati erant omnes; ita familiarem eius cum Menesio consuetudinem oderant, & consensum in bello cęterisque rebus administrandis;

dis: quippe quibus, militiæ deferendæ, atque ad ſuas cuique nundinas abeundi ſpes erat vna, turbidæ res, & obſtinata ducis vtriuſque diſſenſio. Ergo communicatis iterum conſilijs, reconciliatam nuper amicitiam denuo labefactare & conuellere omni ratione conantur. Varias primum cauſas offenſionum ſerere aggresſi; & ad alterum alterius confictas vel querimonias, vel maledicta deferre. Vbi artibus hiſce parum proficiunt, ad nouum ſcelus adiiciunt animum. Aethiops erat quidam, prǽualens viribus, é Meneſij domo. hunc ingentibus promisſis adducunt, vti ſe ab hero ad Garziæ cædem ſolicitatum eſſe mentiatur: ipſi dein rem per arcanos ſuſurros quaſi myſterium tradentes alij alijs, ad Garziam denique detulére. Qua ille criminatione tametſi commotus eſt; tamen adduci nequibat, vt inter mutua quotidiani conuictus officia, tam recenti præſertim ac tam illuſtri gratiæ reconciliatione, tantum nefas a Meneſio conceptum exiſtimaret. Aſt, vbi teſtis idem & index mandati maleficij accesſit Aethiops; enimuero, quaſi certa iam re, Garzias & vultu & animo penitus crimen accepit. ac ratus in eo rem verti, vter facinus antecaperet; primo coacta manu interficere Meneſium cogitabat: dein veritus ne cædis eius inuidiam ſuſtinere non poſſet; comprehendere hominem, & vicisſim in carcerem condere ſtatuit; hortantibus idipſum amicis; & aſſeuerantibus haudquaquam defutura poſtmodum crimina ac teſtes, quibus premi reus, ac detineri, atque ad extremum obrui poſſet: interea Garziæ, pro ipſius auctoritate; compoſitis ad arbitrium rebus, quæ primum nauigandi facultas daretur, ex reſidua copia non defuturum quem ad nouum vſque Regis decretum arci præponeret. Hiſce ita conſtitutis, in omnem occaſionem rei bene gerendæ cuncti excubabant. Ac demum Garzias nactus opportunitatem, quod Meneſius partem ſuorum ad Maquienum inſulam cum Aroezio miſerat, vt Caſtellanum ab eo cnmmercio prohiberent; alios inſuper ipſe ad conuiuium in diem certum inuitandos curauit à Franciſco Caſtrio quodam ex ſuis intimis, ad Tolocum, qui vicus à ternate diſtat ferme quatuor millia paſſuum. Vbi ea dies aduenit; circa pomeridianas horas, quod remisſionis & otij ferme tempus eſt; ſatis comperta cuſtodum infrequentia, certos è ſuorum numero in arcem

præmittit;

præmittit; qui prefectum lusu facetiisque detineant. dein cum audacissimis aliquot ipse paruo interuallo subsequitur. Nulla in introitu difficultas fuit, quippe, assueto quotidie admitti; & tum desertis plane stationibus, & ex patente ianua clauibus incredibili socordia & securitate suspensis. Eas coniurati detractas immittunt seræ; foresque silenter occludunt. Inde ad penetralia familiariter intromissi, accepta & reddita salutatione considunt. Neque ita multo post Garzias Menesium aleæ intentum repente medium corripit: reliqui, pars duobus, qui forte ibi aderant, præfecti administris, ne vociferando tumultum excirent, ora manibus obstruunt; pars hærentem in tergo Menesij Garziam adiuuant. Erat Menesius insigni corporis firmitate, ac tum vires addebat dolor. itaque per summam indignationem exclamanti; lacertisque, & morsu, & calcibus diu multumque eluctanti, ægerrime tandem vincula iniecta; &, quo tutius adseruaretur, detractus in imam arcis turrem includitur. Garzias denuo præfecturam vsurpat. Cæterum neque eius rei sat probabilem in vulgus causam afferre poterat: & reputans apud se atrocitatem facinoris, iudicia nimirum, & offensionem Regis extimescebat. Augebat solicitudinem, quod Menesiani ad Maquienum, cognita præfecti iniuria, fremere, atque ad eam vindicandam propediem affuturi nuntiabantur. His anxius curis Garzias, haud inepto consilio venundandum ratus quod mox amissurus erat, Menesium alloquitur: iacentique & afflicto quas vult conditiones imponit; in ijs, vt sibi ad profectionem (quando iuncus nondum esset absolutus) Petri Botellij nauem attribuat; liceatq; sibi quos velit à Molucis abducere. Ita Menesius è carcere missus, cum libertate gubernaculũ recipit. Concio dein ab eodem vocatur. In ea concione questus Garziæ perfidiam & latrocinium; conditiones omnes quippe coacto expressas, rescidit: Garziam etiam ipsum comprehendere, & eius bona publicare cupit. Verum ille tormentis in arce confixis, ne in abeuntem exerceri possent, arreptaque naui, iam vela fecerat. Absentem ergo Menesius (quod reliquum erat vnum) perduellionis crimine condemnauit; totamque causam testato descriptam, ad Prætorem vrbis Malacæ transmisit; ac simul, fessis rebus auxilium ab eodem expetijt. Dum ad Molucas in tam varijs ac

peruersis

peruerſis hominum voluntatibus, alterno tanquam acceſſu receſſuque æſtuant negotia Luſitana; interim ab alijs in alia regione præfectis multo commodius acta res eſt. Ad Longum oppidum non longe à Malaca, Mahometani incolæ paucos primo Luſitanos, dein miſſum à Malacæ præfecto ad eam rem cognoſcendam Aluarum Brittum, triremi quam ducebat, exutum, vnà cum ſocijs occiderant. Ad eas vlciſcendas iniurias denique profectus Martinus Corrèa, triremem recepit; ac magna cum hoſtium cæde captum oppidum concremauit. Et Ioannes Deza, præpoſitus oræ Malabaricæ, ſecunda aliquot prælia fecit. Zambucis aut paronibus quadragintaocto cum magna Mahometanorum cæde potitus eſt. Idem, aliquot locis deſcenſione facta, prædas abegit: vicos & villas exusſit. atque exeunte demum æſtate Chinacutiales Calecutanæ clasſis præfectus, quę ſexaginta paronibus, & magna armatorum copia conſtabat, ab eodem Deza memorabili pugna victus, cum ſeſe in mare ieciſſet; inter enatandum è fuga retractus, haud parua dein mercede in libertatem eſt reſtitutus. Eàdem æſtate præter ſpem fuit otium ab Turca. Et Antonius Miranda cuſtos Arabici maris, claſſe in ſtationes idoneas trifariam diſtributa; alias atq; alias Mahometanorum naues cum oneribus pretioſis excepit; Armuziamque profectus, prædam in eo emporio vendidit. ex eadem claſſe Mirandæ, ſcapha vna Ciaulum petens, in manus latronum Dienſium incidit. Luſitani ſeptendecim ea ſcapha vehebantur. Comprehenſi omnes, gratum in primis donum Cambaiano Regi ſiſtuntur. Ille Didacum Meſquitam ex eo numero, apprime generoſum ac ſtrenuum, à Chriſto ad Mahometē allicere blanda oratione conatus eſt. Id verò Didacus cum fortiter ac præciſe negaret; quinetiam vltro in pſeudoprophetam probra & maledicta ingereret; horribile dictu, in os hiantis bombardæ totus inſeritur, cum grauibus minis, ni extemplo pareat, ignis ab tergo applicandi. Cum ne hoc quidem terrore de fide conſtantiaque decederet; varijs tormentis excruciatus, in aſperum denique ergaſtulum vnà cum cætero comitatu coniectus eſt. Circa idem tempus ab Cocino profecta clasſis nauium ad quattuordecim, repentina procella, circa oſtium Catuæ fluminis oræ Malabaricæ, ad terram alliditur. Laceris nauibus Luſitani cum ęgre in littus euaſiſſent; à barbaris aut

V capti,

capti, aut hostiliter trucidati sunt. Eo successu inflatus Zamorinus, ad pellendum maris possessione Lusitanum, nouam classem ornauit nauium varij generis centum & triginta. hisce prępositus Cutiales, vir & militiæ peritus, & magna insuper sanctitatis existimatione, quod paulo ante à Meca redierat. is intra portum Termapatanum copias continebat; vt in prætereuntem cum exigua manu Simonem Mellum, è ducibus Lusitanis vnum, ex occulto impetum faceret. Ea re cognita Vasæus Prætor, quam intentissima cura intra sextum diem rostratas maiores sex; lembos tredecim instruxit. Et Antonio Miranda, qui ex Arabia venerat, ad custodiam insulæ Goę relicto; ad Termapatanum ducit infestus. Tum Cutiales, pro certo putans adesse Mellum, è portu raptim egreditur. Concursum acriter initio est: procedente dein pugna, Calecutanis (vt sæpe aliàs) mira diuinitus incussa formido. tanto superiores numero nauium militumque, nulla parte certaminis pares Lusitano fuere. Interfecti aut capti duo circiter millia; parones trigintaquinque abducti, aut depressi: tormenta relata quinquaginta circiter. è Lusitanis, diuina scilicet protegente clementia, plane desideratus est nemo. Inde magno suæ genti decore parto (in conspectu enim Cananoris vrbis hæc gerebantur, omni ad spectaculum effusa multitudine) Prætor ad populandum Malabaricum littus victrici classe contendit. multis ibi nauigijs repentino aduentu subditæ faces; palmeta succisa; mortales varijs locis aut cæsi, aut auecti. Sed in Catuam præcipue vicum, impositum eiusdem nominis flumini, ab ira male acceptæ nuper naufragæ turbæ, sæuitum est. ferro flammisque cuncta deleta. Ab ea strage, classis ad Porcam eiusdem oræ processit. Locus erat opportunus, & æstuarij à mari præclare munitus. Et dynasta, qui patrio nomine Arel vocatur; prædatoriis nauibus haud exiguas opes eo congesserat. Huius auaritia simul & inconstantia, quod ab Lusitanis paulo ante ad Zamorinum defecisset, Prætor incensus; exposito militi predam edixit. Ea vero mercede proposita, nullæ paludes, nullæ voragines militari cupiditati obstiterunt. per vias & inuia cuncti enituntur. Et quod per eos forte dies Arel cum iuuentute in expeditionem abierat, sine vllo certamine, quod vix optare essent ausi, potiuntur oppido, atque ad prędam securi discurrunt.

runt. In ædes Arelis præcipue impetus eſt factus. magna inde ſignati vis auri, & argenti, gemmarumque, & pretioſæ ac peregrinæ veſtis exhauſta. ac prænobiles fœminæ duæ, Arelis vxor, & ſoror, monilibus & margaritis regium in morem excultæ, detractis ornamentis, in ſeruitutem abreptæ; quibus Arel poſtmodum ingenti ſumma redemptis, ad Luſitanorum ſocietatem & amicitiam precario rediit. Ab ea populatione nauibus Goam reductis; à Franciſco Pereria Ciauli præfecto nuntij trepidi cum litteris affuere; Dienſem claſſem bene magnam in eo tractu vagari: Ciaulanam arcem perexiguo teneri præſidio: ni propere ſubuentum ſit, ingens ab hoſte periculum imminere. Aduerſus eum terrorem extemplo Prætor naues variæ magnitudinis quinquaginta duas, & in iis duo millia bellatorum eduxit. Vbi Ciaulum eſt ventum; per exploratores cognoſcit, hoſtem ad quattuor inde leucas abeſſe. biremes erant quatuor & ſexaginta, milite, remige, tormentis inſtructæ. Mahometanus Hali præerat. Contra eas copias Prætor, intentus vltimæ dimicationi, ab Ciaulo ſub veſperam prodiit. Hectorem Sylueriam actuariis præpoſitum, oram quam proxime legere iubet: ipſe cum maioribus nauibus altum tenuit, claſſe diuiſa, quo minus hoſti pateret effugium. Atque illo die, tenebris iam imminentibus, nihil eſt actum. pugna tantum in diem inſequentem edicta. & quoniam præcipua in dextris erat ſpes, mandatum nauarchis, ne tormenta in hoſtem emitterent, priuſquam è propinquo manus conſerere ſe poſſe diffiderent. Præmium pronuntiatum, qui primus nauem hoſtilem inuaderet, aurei centum. Simul, quo magis propitium haberent Deum, peccata Luſitani per confeſſionem expiarunt. Vbi poſtera illuxit dies, ad Bombainum ſinum, applicita promntorio Mahometana claſsis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, ad certamen parata. Triplex erat agmen. primum & medium minores præfecti, poſtremum Hali ducebat. Inde mutuo conſpectu irritatis animis, vti ad bombardę ictum eſt ventum; tormentis, quibus iam tum abundabant, Mahometani extemplo rem gerere. Luſitanus, quemadmodum imperatum erat, ſuperſedere iaculis; perq; volitantes globos ac fumi nebulas omni conatu ad hoſtem appropinquare. Inter hæc, ne barbaro, ſi de more fugam arriperet,

V 2 ab

ab tergo receptus daretur; circumuecti silentio nauarchi octo, Maini fluminis ostium occupant. & ex altera parte commisso pręlio, primus Antonij Fernandi lembus in hostilem biremem incitato remigio illatus, durioris materię repercussu longe resiliit. ex eo lembo vnus Franciscus Barrius Pauia in ipsam biremem transilierat primo statim incursu: destitutus, cum telis vndique peteretur; tumultuosæ pugnæ procellam, ad suorum vsque reditum, summa cum omnium admiratione sustinuit. Certatim dein transcensum ab aliis est. ac Barrio seruato, dum instant perculsis, inter ipsam forte dimicationem sulphurei pulueris olla ex ipso carchesio decidit; conceptisque repente flammis, tabulatum omne à malo ad puppim cum superstantibus in mare proiecit. inde sine labore, semiusta biremi Lusitanus potitur. Neque minus acriter interim à Sylueria cæterisque conserta manu res geritur. Multi è barbaris, aut intra naues, aut in ipsis fluctibus cæsi. Cęteri vt inclinatam rem videre, passim in fugam effunduntur. neque multum in ea pręsidij fuit. Maxima pars, intento ad Mainum amnem cursu, in stationem hostium incidunt. ita, ex vniuerso numero biremes in medio deprehensę quadraginta sex, cum omnibus tormentis in potestatem venere; flammis absumptę tres; quatuor à Maino exclusę, cũ Nagotanem orę Ciaulanæ subiissent; ab accolis Indis oppressę. Hali dux ipso pugnę initio, posteaquam collato pede certandum animaduertit; diffisus suorum virtuti, pręceperat fugam; ac primo flectere promontorium institit; dein segni vento ęstuque reciprocante detentus, leuiore arrepto nauigio Tanaham, atque inde Bazainum oppidum petiit. fugientem biremes alię sex inter tumultum adeptę. E Lusitana classe, iterato miraculo, non modo nauis, sed ne vir quidem vllus amissus. Quod si cui forte incredibile videatur; Fernandum Lupium historicum interroget (nam alij auctores nondum exstant) quippe is non solum ęqualis eorum temporum fuit; sed etiam ad hęc ipsa commentanda Indiam sese consulto peragrasse testatur. Equidem, & ex aliis id genus euentis, quæ multa iam ante retulimus, facile adducor vt rem ita se habere concedam; & quæ in diuinam haud dubie potentiam referuntur; non est cur humanis laudibus afficta videri cuipiam debeant. Cæterum Diensibus

audita

audita clades, mistum pauore luctum ingentem fecit: constansque opinio est, si protinus ab Hali fuso, Prætor Dium processisset; primo aduentu capi oppidum potuisse. Neque in eam rem Vasæo consilium aut animus defuit; sed partim successoris aduentantis fama retardatus; partim intercessione minorum ducum atque obtrectatione deterritus; omissa re, naues cum ingenti præda Goam reduxit incolumes. & quando foris aliorum culpa non poterat; domi certe, Lusitanam rem omni conatu promouere perrexit. Atque è portorio & scriptura multis iam ante fraudibus ac rapinis, magno commeantium bono sublatis, deinceps in administrationem rei naualis toto pectore incubuit; vt paratas haberet successor maritimas copias, si, vt pro certo putabatur, ad expeditionem Diensem animum adiecisset. Ergo, adhibita diligentia, paucis mensibus classem ornauit, quantam rarò aliàs habuit Lusitanus, nauium centum & triginta sex. in quibus erant rostratæ celsiores quatuordecim; triremes quas vocant regias, sex; celoces octo; dromones sex; biremes aut lembi, duo sopra centum. Inde ad ædificia & sarta tecta conuersus, in Armuziana arce nouum è regione portæ propugnaculum exstruxit; muros ac templum instaurauit. Ciauli, intimam turrem, vbi præcipua quæque adseruantur, maiorem in altitudinem extulit. portum, qua descensus in oppidum est, quadrato lapide muniit, & duo armamentaria facienda curauit. Goę partem mœnium ad mare versam expleuit; & ædem vrbis maximam dudum inchoatam absoluit; & Franciscanum cœnobium nouo tegulo operuit. Cananore, puteum de quo inter obsidionem acriter dimicatum fuisse docuimus; perducta fossa, castelloq; ad labrum fossæ excitato, intra munimenta complexus est. necnon arcis mœnia labefacta refici; & præfecti domum & apothecam amplificari iussit. Itemque Cocini quæ pars ad mare vergit, armauit mœnibus turribusque, & alia non pauca peropportune ad eas munitiones adiunxit. ac demum, debitis militi trecentorum millium aureorum stipendiis cum fide & cum gratia persolutis; prouinciam optime constitutam explicatamque successori Nonnio Aruniæ tradidit. Is, anno priore, magnis nauibus vndecim, & Lusitanis epibatis ter mille Olisipone profectus, magna parte nauium infortuniis amissa,

ſa, circa Melindem aduerſis tempeſtatibus hymare coactus erat. aſperum littus & importuoſum habet Melinde. tutior longe ad Mombazam ſtatio. Ea ſtatione prohibitus ab tyranno (ad quem ob id ipſum oratores præmiſerat) expoſito milite ſe ſe ad oppugnationem parabat. Neque auſi certaminis aleam ſubire Mahometani; raptim defoſſo quod pretioſum erat, vna cum tyranno profugiunt. Luſitani ſine ſanguine oppidum ingreſsi, quod reliquum erat è ſuppellectili cibarijsque, diripuere. atque exacta demum hyeme, ac refecto milite nauibusque, Nonnius Armuziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rafus rector olim Zeifadini pueri; vir facinoroſus ac ſubdolus, in vincula coniicitur. Ea re commotus Bardadinus Rafi cognatus, is qui Baharenum inſulam beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Rege deſciuit, probabilem cauſam nactus, quod Rafus intra ædes regias fuerat comprehenſus. quæ res tametſi plane inſcio acciderat Rege; tamen id ipſius iniuſſu Luſitanos auſos perſuadere ſibi non poterat. Ergo iracundia in Torum accenſus, intra arcem egregie munitam ſeſe cum coniugibus, liberis, pecuniiſque receperat: ac ſtipendium Armuziano palam abnuebat. Ad eum opprimendum miſſus ex fœdere Simom Acunia cum nauibus ſex, & militibus haud plus trecentis; aduerſo vento diu detentus, ad portum denique Bahareni defertur. Sub eius aduentum Bardadinus non tam præſentis claſsiculæ metu, quam ne in poſterum aduerſus ſe Luſitanica arma conciret; candidum vexillum petendæ pacis in muro ſtatuit; ac ſimul per interpretem Acuniæ nuntiari iubet, ſe ab Armuziano iuſtis ac piis de cauſis diſsidere: cum Luſitanis vero nullas exercere inimicitias; quinimmo, quoniam ab Toro ſtent, paratum ſe in Ioannis Regis gratiam cum ſuis rebus abire, arcemq; iis vacuam tradere. Haud aſpernabatur conditionem Acunia: ſed militum clamoribus, qui prædæ ſpe illecti, coercendum vtique rebellem, & ſaltem pecunia mulctandum fremebant, ab ſalutari ſententia abductus; vnam pacis rationem eſſe reſpondit; vt Bardadinus & cæteri cum ſingulis duntaxat veſtimentis excederent. Tum ille candido vexillo appoſuit rubrum: vti ſe æque ad bellum atque ad pacem (quando ita vellent) animatum Luſitani ſentirent. Erat Acunia, præter paucitatem

citatem copiarum, à bellico etiam instrumento flagitiose imparatus. Ergo suorum conuitiis coactus exscendere, cum admota bombarda muros quatere instituisset, vix toto vertente mense tormentarius eum puluis defecit. & Arabes, cum pro muris dimicando, & obstruendo obmoliendoque vbi quid perforatum aut dirutum erat, acriter obstitissent; tum verbis insuper Lusitanorum temeritatem, & conatus irritos eludebant. Bardadinus quidem, adeo se metu omni vacuum præbuit; vt Lusitanis perquam amico suaderet animo, integris rebus abirent: quippe & oppugnationem infeliciter experti; &, si obsidione inclusos vrgere persisterent, ab ipsa regionis & cæli intemperie; grauiores etiam quam ipse vellet, pertinaciæ pœnas daturi. Neque vana fuere prędicta. & loco graui, & caloribus maximis, cum arena vehementissimo Solis ardore ęstuaret; ad hęc, odore tetro, ingruere morbi in milites cęperũt. breuiq; adeo grassata pestilentię vis; vt ex omni numero vix triginta ad arma sustinenda sufficerent. Neque hęc Bardadinum fallebant: qui si vti occasione voluisset; stratos passim opprimere ac delere facili negotio potuit. Sed partim Ioannis demerendi gratia, ab eruptione continuit suos; partim etiam ne Lusitanorum clades, propinqui sui Rafi capite lueretur. At Simon Acunia, in summa rerũ desperatione, cum aliquãdiu hęsisset; ad extremũ, omisso incepto proficisci constituit. Non longe à mari posuerat castra. ac nihilominus tanta erat lues, vt cum baiuli & iumenta deessent; ægrotos, iniecta pedibus reste, veluti cadauera ad naues pertrahere valentiores pauci cogerentur. ac Simon ipse, impositis admodum ægre tormentis, cum vela fecisset; ab dolore male gestæ rei paucis diebus extabuit. Circa idem tempus, Hector Sylueria, dum Cambaianos agros circa Nagoranem flumen effuse vastat, ac vicos incendit; ab Regis præfecto qui cum sexcentis equitibus, & duobus millibus peditum propinqua oppida tuebatur; retro ad naues compulsus est. Cæterum nihil turpitudinis in receptu fuit. Tenorem pugnæ seruantes Lusitani, cum agmen Sylueria clauderet, ad littus peruenere. Vnius etiam (cuius immerito intercidit nomen) in eo tumultu insigne facinus extitit. Is, parma hastaque extra ordinem pugnans, infestum conspicatus equitem in se venientem; mansit intrepidus: tollen-

tique ad vulnus brachium, vltro ipse ferrum in axillam adegit: ac fuso ex ephippijs hoste, victor equo potitus est. Nec mora. nouus repente eques è pedite, cum alio item, haud absimili euentu, concurrit. per medium pectus, nequicquam obstante lorica transfixum, humi præcipitat. apprehensum habenis equum, ad Sylueriam præter omnium ora sine vlla trepidatione perducit. Neque, ad incitamentum aliorum, tam strenuo bellatori præmium defuit. Equestribus insignibus ab duce, virtutis ergo, donatus, atque à Prætoribus Indiæ præcipuo deinde in honore semper est habitus. Ab ea populatione Sylueria legens oram, ad Bazainum oppidum aduerso flumine subijt. is locus tria circiter millia passuum distat ab aperto mari; ac tum sine arce aut mœnibus erat vllis. tantum ad flumen, qua è nauibus in terram exscensus est, lignea munimenta & aggerem cum propugnaculis tribus, tormentis sexaginta, barbari obiecerant. Præsidebat è prælio nauali nuper elapsus Hali cum tribus peditum millibus, & equitibus grauis armaturæ quingentis. atque ad eas tuendas munitiones parte copiarum relicta, cum reliquis ipse intra oppidum occulte consedetat, vt si vallo superato Lusitani ad frequentia tectis loca proueherentur; in arcto deprehensos, vel etiam ad prædam palatos opprimeret. Syluenia, admotis ad littus nauibus, cum ex omnibus locis pugnam posceret miles; Canarinos ducentos ad primum hostium impetum frangendum præmisit. subsequuti mox Lusitani cum ingenti ardore, obuijs in aduersa tormenta pectoribus, ad ipsas munitiones celeriter euasere. ibi atrox fuit prælium: dum saxis partim ac sagittis, partim etiam contis & gladijs barbari obstinate resistunt. Sed ad extremum vndique pulsi, ad tecta refugiunt; & Lusitanus vallo potitus cum tergis fugientium instaret, eodem impetu ad vrbem defertur. Tum Hali dux cæterique ex insidiis præpropera festinatione consurgunt. neque Syluerlæ in re subita defuit animus. dato repente signo, milites ex vrbe in campum eduxit. ibi densatis ordinibus, impauidi hostem excipiunt. Et Hali ratus fugere Lusitanum, cataphractos primum immisit: quæ res barbaris fuit exitio. si quidem Lusitani fistulatores plumbeo nimbo in equitatum effuso (quo tum missili barbaria carebat, maiora tantum tormenta conflare didicerant)

rant) equi & ad fiſtularum bombos pauore conſternati, & vrentibus introrſum globis in rabiem acti, domitis frænis in ſuos auertuntur; atque in perturbata peditum acie tanto maiorem ſtragem dedere, quanto magis in orbem ſine intermiſſione fiſtulas exercens ab tergo Luſitanus inſtabat. inde haud magno certamine cuncti fugam arripiunt: neque pugnam inſtaurare deinde quiſquam eſt auſus. Tum Luſitani direpto oppido flammas iniiciunt: ac deinceps omnem circa regionem ferro atque igne peruaſtant. eo metu, maris accolæ ad interiora compulſi: Tanahenſis vero dynaſta finitimus, annuo ſtipendio impoſito in fidem acceptus. Per eoſdem fere dies, intra hoſtium Ciales amnis oræ Malabaricæ, Calecutana ingens nauis latebat, opimis onuſta mercibus, curſum ad Mecam exſpectans. hanc parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis inter ſe conſerti, & crebris à fronte & vtroque latere tormentis inſtructi, pro muro atque aggere tuebantur. Ea re cognita Antonius Miranda, qui eam regionem claſſe obtinebat, adiuncto Chriſtophoro Mello, qui cum vna triremi & ſex lembis ab Goa nuper acceſſerat; duplici agmine ab vtraq; parte fluuij ad hoſtem ſubijt. Tormentis primum eminus vtrinque certatum. dein cum primo paronum ordine congresſi cominus Luſitani, tanto ardore prælium iniere, vt non ferentes impetum barbari ſeſe partim in mare præcipites darent; partim in ſecundum ordinem haud magno interuallo ſe ſe reciperent. Sed ne ibi quidem territis conſiſtere licuit. Circumuenti extemplo omnes, vel incendio exuſti, vel ferro cæſi, vel in ſeruitutem abducti ſunt. è paronibus item arſere quatuor: reliqui ſimul cum oneraria mercibusque in poteſtatem venere. Inde Miranda populatos agros, nemine obuiam armato, onuſtum ſpolijs militem in naues recepit. Fama dein repente accidit, Calecutanos aduentare parones circiter quinquaginta. Cum ijs haud procul à monte Formoſo quem appellant, proſpere dimicatum eſt. Paronibus quatuordecim non ſine magna hoſtium cæde captis, fugatis reliquis, cum ingentique terreſtri ac nauali præda, Chriſtophorus Mellus Goã, Antonius Miranda Cocinum in hyberna concesſit.

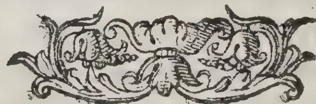
Libri Noni Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER DECIMVS.

T Nonnius Acunia cum solennibus cæremonijs & supplicationibus inito magistratu (is fuit annus apertæ Indię trigesimus secundus) nouos de more præfectos, ad obtinenda præsidijs maria destinauit. In ijs Antonium Sylueriam cum nauibus longis quinquaginta tribus, & Lusitanis epibatis nongentis, è quibus erant fistulatores quadringenti, Cambaiam bello vrere, atque omni clade vastare iussit. Hectori Syluerię, ad Arabici freti custodiam, rostratas celsiores quatuor, dromones duos, quatuor lembos attribuit. Oræ Malabaricæ, Didacum Sylueriam cum duabus biremibus, dromone vno, sex lembis præfecit. itemque alijs alia munera ex regiis commentariis delegauit. Ab iis vario euentu gestę res. Antonij Sylueriæ præcipuum decus inter omnes fuit. Is, cum

ea quam dixi manu profectus ab vrbe Goa, Ciaulum tenuit. inde Rainelum Cambaiæ petit infestus. Mahometani oppidum habent, ex eorum genere quos Naiteas appellant. Campestris est locus, quattuor circiter à mari leucas, amni adiacens tortuoso, qui, propter tenuitatem, leuiora duntaxat nauigia patitur. Ager circa, frumenti & oryzæ ferax, multa insuper in lautiores dapes abundat alite; & incolæ, accipitrum genere, quos vulgo falcones vocamus, aucupium scienter exercent. Oppidum, ædificiis è polito lapide, & multiplici contignatione frequens, non modo propter soli vbertatem, sed etiam propter opulenta Sinarum commercia, scatebat ea tempestate omnibus diuitiis, & egregiam bello iuuentutem iuxta in terrestres, ac nauales expeditiones præbebat Regi. Præcipuum tamen (vt in plana ac fertili regione) robur in equitatu, quo ferme cataphracto, more Persarum vtuntur. & cum nulla pars corporis ad vulnus patet; tum ad feriendum hostem pugione præcincti equites. bina vel terna spicula gestant manu; & præter hæc, ex ephippiis arcus & pharetra suspenditur. Sylueria ad fauces fluminis classe delatus, maiores naues cum ducentis armatis in salo reliquit. Ipse caturibus cum cætera manu subuectus; Surratum oppidum, metu incolarum desertum, ex itinere incendit. ac Rainelani, tum agrestium fuga, tum fumantibus tectis admoniti, quod mœnibus carerent; ad amnis ripam atque ad omnes viarum aditus munitionibus raptim excitatis, maiora tormenta & militum stationes opponunt. Inde in Lusitanos cum ingenti clamore ac tubarum sonitu appropinquantes, horrifica vis telorum emissa: cæterum propter ipsam nauigiorum humilitatem nocuit nemini. Simul, ad prohibendum descensione hostem, equites prodierant circiter quadringenti. hos, præmissa fistulatorum cohorte, Sylueria, territos facili negotio intra oppidum repulit. Tum egressi in terram cæteri, submissis identidem ex arte corporibus vitabundi, nemine prorsus amisso, ad ipsa tormenta succedunt; ac pede collato, ardentibus animis ineunt pugnam: quam aliquandiu ancipitem oppidani fecere, dum in arcto conglobati, pro tectis ac focis egregie dimicant. Sed ad extremum valida impressione facta Lusitanus intra munitiones irrumpit: neque sustineri vltra impetus potuit. pulsi

è sta-

à ſtatione barbari, & decumanæ viæ faucibus captis, ex omni dein parte fugam capeſſunt. Sylueria victor, hoſte profligato, ſuos ignaros locorum ab inſequendo cohibuit: cuſtodiiſque contra ſubitos incurſus ab continente diſpoſitis; diripiendi oppidi ſignum dat. in omnes partes extemplo diſcurritur. nitidiſſima ſuppellex; &, præter pecunias, multum eboris nobiliumque vaſorum, & varij generis prætioſæ mercis egeſtum eſt. Expleri quamuis auidus prædæ miles potuit, ſi caturi es oneri ferendo fuiſſent. ſed veritus Sylueria, ne immodico pondere mergerentur; cæteris opibus ac tectis iniici flammas, & hoſtilia tormenta, ex ære omnia, in medium fluminis alueum proiici iuſſit. Ad hæc, naues incenſæ viginti, & cotiæ, quas vocant, multæ, mercibus & commeatu, cæſaque materia in ædificationem onuſtæ. Neque minus atrociter in villas, hortoſque, & ſata ſæuitum eſt. Pleraque, vt ne veſtigium quidem exſtaret, ignis abſumpſit. Ea clades omnem late regionem terrore compleuit. & Luſitanus, victoria vſus, impetu eodem oppida vicina, Damanum, & Agazinum, vicoſque ignobiles complures quaſi procella peruaſit. Inde cum ingenti præda & magno captiuorum numero, in Bombainum inſulam recepit ſeſe: atque ibi, dum à Tanahenſi dynaſta, aliiſque exigit tributum, aliquandiu ſubſtitit. Hæc ea æſtate ab Antonio Sylueria geſta. Eodem tempore Cambaiæ Rex cum Nizamaluco per præfectos gerebat bellum. ij, cum è Ciaulanis maxime finibus agerent prædas, aduerſus eam peſtem, oppidani, à Pereria Ciaulanæ arcis præfecto, ex fœdere opem efflagitant. ille cum paucis equitibus peditibuſque inconſulte prouectus, multo maiores ac paratiores in hoſtium copias incidit: & pleriſque ſuorum amiſſis, diſſipatis aliis, ipſe trepida fuga vix in arcem euaſit. ob eam rem à Prætore Nonnio præfectura deiectus, inque ordinem, haud leui apud Luſitanos animaduerſione redactus eſt. Interea Malabaricæ regioni præpoſitus Iacobus Sylueria Calecutum petierat iuſſu Prætoris, vti coram commodius ageret de conditionibus pacis; cuius haud mediocriter cupidum ſeſe denuo Zamorinus oſtenderat. Vbi eo peruentum eſt, immutato repente animo barbarum, nouis aliorum fœderibus illigatum, & à ſocietate Luſitana prorſus alienum offendit. Ea ne impunita eſſet leuitas, ignem Sylueria

ria

ria tectis immitti, & oppidanos qui ad extinguendum accurrerent, missilibus è classe impeti iussit. vtrumque impigre factum. & incendiariæ ollæ in proxima coniectæ ædificia, & è nauibus tela in concursantem ignis opprimendi causa multitudinem mittebantur: atq; vti aridam simul & valentem materiam flammæ occupauerant; deleri pæne tota vrbs potuit, si modo paulum adspirasset venti. Cæterum per aeris tranquillitatem præcipue stetit, quo ne plus ducentæ ædes arderent. Inde Sylueria populabundus, ad omnia maiorum fluminum ostia nauium stationibus collocatis, quod è Lusitana re in primis erat, egregie obtinuit; ne quid eo anno Malabaricæ frugis Mecam transuehi posset; & Mahometani mercatores, exclusi temporibus, imposita iamdudum in naues onera magno cum detrimento ibidem exponere; nauesque propter hyemem subducere sunt coacti. Hisce rebus peractis, Sylueria nouis ab Goa copijs auctus; Mangalorem, oræ Narsinganæ opulentum emporium, arcemque emporio coniunctam, vi atq; armis adortus, expugnat. Prædiues negotiator eum locum habebat in potestate. is, cum iamdudum lateret sub vmbra Lusitanæ amicitiæ, occultum cum Zamorino percusserat fœdus; ac mutua collusione Calecutanas merces, cum ius ab Lusitanis nauigandi impetrasset, suo nomine in Arabiam transmittere consueuerat. Ea fraude comperta Lusitani captum oppidum arcemque diripiunt; ad sexaginta maiora tormenta, & æris Cyprij, coralij, argenti viui, purpureæ & bombycinæ vestis, itemque tormentarij pulueris, & varij generis commeatuum, quantum nauigia pati poterant, auectum: cæteræ gazæ, vnà cum ipsis tectis murisque, subditæ faces: quod flammis absumi nequiuerat, ferramentis excisum: naues tredecim concrematæ: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relicta; multi mortales aut capti, aut occisi. Dynasta ipse, desperatis rebus, cum inter tumultum elaberetur; plumbea glande traiectus occubuit. Per eosdem ferè menses quibus hæc in India gerebantur, in Arabico littore noui motus exorti. Turcica mancipia duo, Mustafa quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chius natione, sed oriundus ab Italia, Quæstor Aegypti, Solimano præfecto per fraudem interempto, & grandi interuersa pecunia; cum militibus ferme sexcentis Suezium petunt; comprehensique

in eo portu nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtinendi Adeni causa traijciunt. Castris loco idoneo positis, maior in dies multitudo ad famam belli, ac prædæ spem, è vicinis regionibus affluebant. Inde, cum quintum iam mensem tormentis Adeni mœnia quaterent; & intenta custodia commeatus arcerent; Lusitanæ demum classis aduentu deterriti, quam Hector Sylueria ducebat; irrito incepto ab obsidione discedunt. & Sylueria, circa Aromata promontorium, onerariis aliquot haud incruento certamine captis, postremo Adenum accessit: liberoque mendacio abusus, Regi nuntiari iussit; sese, cognito vrbis discrimine, sine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent, instructis egregio milite nauibus, aduenisse, paratum prælio dimicare; Turcasque inde per vim expellere; ni sponte ipsimet, eo perculsi metu, abscedere maturassent. Dein pluribus exsequendo, post occupatam à Turcis Aegyptum, & finitimas Adeno terras, quantùm ab immani & inexplebili gente periculum vniuersæ instaret Arabiæ; ac simul in posterum Lusitanas opes & auxilia pollicendo; Regem & recenti obsidione fatigatum, & suis in presentia diffidentem rebus, haud magno negocio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioannis Tertij fidem solenni cum iureiurando veniret. Fœderis conditiones fuere, vt Adenicis nauiculariis institoribusque, omnes in partes, vna Meca excepta, commeare liberum esset; Regemque ac regnum, Lusitani, quoties tempora exigerent, ab hostibus tuerentur. Rex Adeni vicissim, Lusitaniæ Regem patronum ac defensorem agnosceret; eique tributi nomine in singulos annos dena serafinum millia Armuzianæ monetæ persolueret. In has maxime leges iuncta societas; & serafini millequingenti extemplo ab Rege curati ad coronam auream Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ stipendij primitię in Lusitaniam primo quoque tempore mitterentur. Cęterum profecto inde Sylueria, barbarus metu solutus, ad ingenium rediit. & coalitam nuper amicitiam, ac fœderum ius, inexpiabili facinore violauit. onustam pipere nauem Lusitanam, quæ in Adeni portum secura decurrerat; cœcus auaritia, & vetere in Christianos odio, circumuentam repente diripi, & Lusitanos omnes, quique ea vehebantur naui, quique in Adeni emporio relicti ab Sylueria fuerant, per summum ne-

fas

ſas ſpoliari, & interfici iuſsit, magnamque ſibi pecuniæ ſummam eo ſcelere peperit. Cum hæc cis Cori promontorium fierent; in Molucis insulis hoc pacto ſe habebant res. Euerſam ab Garzia vrbem, Tidorenſes, adiuuante Caſtellano, haud magna mole, quippe è lignea materia folijsque, refecerant: & in defuncti Almanſoris locū ſuffecerant adoleſcentulū (quo nomine, quibuſve parentibus, nihil traditur) is dum ad puberem perueniret ætatem, tutela regni penes Radem erat Cacilem. in eadem inſula Caſtellani exſtructum iam ante ab Ignatio ad portus fauces propugnaculum, arcis inſtar, vallo & foſſa munierant. Cæterum è trecentis bellatorbus ad centum ferme variis redacti cladibus, cum aliis, vt in tam longinqua regione, difficultatibus, tum paucitate maxime laborabant. Eadem Luſitanos quoque premebant incommoda; verum eo meliore conditione, quod & ab ſuis ipſi coloniis emporiisque aberant propius; & Boleifis demortui Regis liberos omnes (vti ſupra demonſtratum eſt) obſides inſulanornm fidei, incluſos intra arcem habebant. Sed huic locorum opportunitati, hominum induſtria, & publicæ rei ſtudium deerat. ſiquidem neque à Malca iamdudum, neque ex India, quaſi nullæ iam eſſent inſulæ Molucę, quicquam vel in ſupplementum, vel in alimenta, vel in ſtipendia militum aduehebatur; ipſo vel in primis eam negligentiam demirante Aroezio: & Georgius Caſtrius à præfecto Meneſio ad Bandam inſulam miſſus, vt in eo emporio, quod Molucenſi diœceſi erat contributum, pecunias mutuas ab Luſitanis qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomine ſumeret; ſpernentibus iuſſa mercatoribus, nihil omnino impetrauit; ac per idipſum tempus Tidorenſes pauci admiſtis Caſtellanis eadem loca petierant ad ſolicitandos populos, atque ab commercio Luſitano auertendos. ij, in circulis cœtibusque magnitudinem Caſtellani imperij viresque iactando; Luſitanę vero ditionis fines & copias eleuando verbis, & vtraque regna comparando inter ſe; haud paruos ad prȩoptandam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecere. Caſtrius ȩmulos ac ſeditioſos comprehendere caſſo labore conatus, Ternatem, vacuus nummis & commeatibus, deſertiſsimo comitatu reuertit. Ita, Meneſio quoque, in magna rerum inopia, fluxaque

gentium

gentium fide, ex omni numero paulo plus centum & triginta Lusitani supererant. Deleri à barbaris vtraque natio potuit, si communi consilio ad facinus conspirassent. Sed sordida lucri cupiditas, & ciuile odium ad mutuam perniciem præceps, ad tutelam publicę libertatis incautum, adeo distrahebat animos, vt discordes infensique inter se, domesticis certaminibus externa fouerent arma. Ab Lusitano Ternatensis; ab Castellano Tidorensis iamdiu stabat: porrò ad Ternatensem Bacianius, incertum quas ob causas immutata in successorem Almansoris voluntate; ad Tidorensem Catabrunus Geilolij regni procurator, puero admodum eo quoque Rege, se adiunxerant. inter vtranque partem, ducibus Europæis minuta prælia serebantur. Sed ex omnibus maxime bellum ciebat Geilolius, spe concepta inter eos tumultus imperij proferendi; cuius rei facultatem quietis rebus cernebat nullam. Mauricæ sunt aliquot insulæ, de quibus ante dictum est, Morum vulgo omnem eum Tractum appellant. Harum partem cum singuli obtinerent Reges, quod in primis opulenta est terra, mutuo se se inde pellere conabantur. Ea res, ad euertendum Tidorem, ne recceptum vltra æmulis daret is locus, aditum denuo Lusitanis apepruit. Quippe in eam ipsam expeditionem, vt fines Ternatensium inuaderent, Rades & Geilolius cum sua vterque classe in Mauricas profecti, Castelianis adsumptis circiter quinquaginta, Tidorensem vrbem arcemq; cum imbelli plebe, & præsidio Castellanorum haud amplius quadraginta reliquerant. Ea re comperta Menesius, confestim arce Gomezio Ario concredita, centum & viginti Lusitanos eduxit: adiunctisq; Aroezij, & Bacianij auxilijs, per speciem occurrendi hostium nauibus, cum à Ternate soluisset, repente ad Tidorem flexit iter. & copijs bipertito in terram expositis, vrbem & male munitam, & defensoribus pæne vacuam, primo impetu cepit. Oppidani cum regulo dilapsi. vrbs iterum direpta & incensa. Inde ad Castellanos, qui sese in arcem vrbe capta receperant; missi à Menesio codicilli, cum clementi adhortatione, vti rerum suarum statum agnoscerent; captiuos & cætera per bellum ablata redderent; & incolumes ipsi cum suis rebus abirent; neu barbaricum solum respergi vltra Christiano sanguine paterentur. Quod si Cæsarem respicerent, gratiorem illi haud

dubie

dubie lenitatem in disceptando, & animi æquitatem in complectenda concordia; quam in perditis iam rebus, improba partium studia, & pertinaciam in bello extrahendo, futuram. Ad ea ferocius primo responsum à Castellanis. dein, vbi admoueri tormenta scalasque videre; Fernandus præfectus, accepta fide, ad colloquium prodiit. In eo colloquio, post multam altercationem, denique pax ita conuenit. Castellani, captiuos & cætera ablata Lusitanis cum fide redderent. inde ad Zamafum oppidum oræ Mauricæ cum suis rebus abirent. nullas præterea plagæ illius adirent insulas; neu quam eius mercaturæ aut negotiationis partem attingerent. Ternatensi Regi ereptam paulo ante Maquienum insulam restituerent; neu illi, neu Bacianio, aut alijs Lusitanorum socijs arma inferrent; nec Tidorensem, aut Geilolium, cæterosve illorum hostes, vlla iuuarent ope: sed ibidem quieti responsum ex Europa super commercij controuersijs, vti cum Ignatio ante conuenerat, exspectarent. Menesius naues iis præsidiumque Zamafum vsque præberet; neu Castellanos, Tidorisve aut Geiloli Reges dein lacesseret bello. In hasce leges iusiurandum vtrinq; exactum: & datis qui prosequerentur, Castellani Zamafum sine mora transuecti. Sub hæc, Tidorensi quoque Regi data pax, & instaurandæ rursum vrbis potestas facta, cum eo vt Ioanni certum quotannis tributum penderet, neque Castellanis in posterum, aliisve nationibus contra Lusitanos adesset. Additum etiam, vt Lusitanos aliquot haberet apud se, ad gentem Europæis institutis & moribus imbuendam. Per hunc fere modum compositis in præsentia rebus; adulta iam ætate Boahates intra arcem emoritur. Neque abfuit veneni suspicio, in Aroezium vulgo collata, quod vereretur (vt est sollicita omnis ambitio) ne maturo ad imperium adolescente, dominari postmodum ipse desineret. Suffectus in Boahatis locum germanus frater, natu minor, Aialus. Is vero vt sibi tandem aliquando restitueretur, summa ope orare infelix institit mater: sed apud surdas aures nihil ea deprecatio valuit. Aroezius, continuandi imperij cupidus, obstabat in primis: sentiebatq; in ea re cum Menesio, quamquam alioquin grauiter eidem infensus, cum alias ob causas, tum vero, quod Cacilem Vaiacum, è primoribus vnum, plus æquo fouere, sibique palam

anteferre videretur. quę res non Aroezium modo prorsus alie-nauit à Lusitanis, sed etiam ipsi Vaiaco exitium attulit. quippe, non ferens æmulum Aroezius, fictis primum criminibus hominem insectari cæpit; dein etiam, cum parum criminatio procederet, necem inuiso capiti aperte moliri. Vaiacus, cum se imparem opibus aduersario cerneret: vndique insidiis appetitus (quod vnicum erat præsidium) in arcem ad Menesium confugit supplex. Verum ne ibi quidem tuto esse licuit. inclusum, Aroezius, quasi maleficum & facinorosum, extemplo ad supplicium à Menesio expetiit. Menesius, cum neque Aroezium exacerbatum, & amico inopi afflictoque consultum vellet, suos in consilium vocat. Ibi dum sententijs certatur; Vaiacus interea, metuens, ne postmodum noxæ dederetur inimico; sese prę celeri desperatione è turri præcipitat. Huius viri interitu, Menesium haud mediocris inuasit mœror. Accessit ad iras acuendas, parua dictu res; sed quæ in iis gentibus magnos animorum motus exciuerit. Petitam è Sinis paulo ante suculam (vt fit) Menesius habebat in pretio. hanc extra muros forte pascentem, oppidani aliquot ex insidiis occidere. Causa occidendi fuit, partim praua religio, quod Mahometicis & Iudaicis addicti superstitionibus, eam pecudem vulgo exsecrantur; partim etiam odium Menesij ipsius; quem id peracerbe laturum non ignorabant. & sane maior quam pro re dolor hominem pupugit; ac proinde quam intentissima habita quæstione, affinem eius culpæ comperit Cacilem Vaiduam, qui & princeps tum erat sacrorum, & Aroezium Regemque ipsum arcta affinitate attingebat. Hunc, nulla vel personæ, vel affinium, vel publicæ quietis habita ratione, in arcem arripi iussum, Menesius in carcerem condidit. Vulgata dein re, concursus ad Menesium factus ab Aroezio, & primoribus ciuitatis; quorum vel auctoritate, vel precibus vtcunque placatus, acceptis vadibus Vaiduam è custodia emitti imperauit. id ministerium Petro cuidam Fernando mandatum, infimæ sortis homini; qui, vt est procax hominum ingenium in alienis miseriis, inter soluendum Vaiduam, os eius ac faciem, frustra quiritantis ac diuinam humanamque implorantis fidem, petasone pingui perunxit: qua ille contumelia adeo accensus est, vt lacrymas non teneret. Producto dein

ad arcis portam, præstò fuit honoris causa Aroezius cum magistratibus, & magno ciuium numero. quos, Vaidua, suam sortem miserans eiulansque cum appellaret, aruina succulenta madentibus genis; Lusitani quidem adstantes, ingenti sublato cachinno, vrbanum Fernandi factum efferre laudibus: at vero Ternatensibus, ad eam deformitatem lacrymæ pariter obortæ: atque ita superbum & indignum id ludibrium visum est; vt nisi arx atque tormenta ceruicibus imminerent; arma extemplo capturi, iniuriamque summi apud eos antistitis vlturi haud dubie fuerint. Sed præsenti metu ac dira necessitate coerciti, quieuere. Vaidua, ignominiæ ac doloris impatiens, voluntarium sibi in aliquot annos consciuit exsilium: ac vicinas interim insulas cum querimonijs & obtestationibus obeundo, gentem vniuersam contra Mahometis contemptores omni arte solicitare non destitit. At vero Ternate, incolis iam sat superque irritatis; longe etiam atrocior ad exulcerandos omnium animos consecuta res est. Intra arcem, vti supra demonstrauimus, & pecuniæ, & commeatus penuria erat ingens. Inde milites cum à tabernis atque è macello alia atque alia, vt fit, non præsentibus nummis, interposita fide coemerent, ac postea soluendo non essent; concursus à plebe cum expostulationibus ad Aroezium fieri cæptus. ille, quando Lusitanos neque in ius vocare poterat, neq; ad satisfaciendum creditoribus cogere; quod reliquum erat vnum; annonam in vrbe comprimi iussit. Ex eo Menesius milites increpare, quod ipsorum improbitate atque auaritia, nihil iam venale prostaret. illi contra, in Menesium Prætoremque Indiæ conferre culpam; ac simul ferociter stipendium exposcere. Cum nihil eiusmodi altercatione proficeretur, & inopia cresceret in singulos dies, Gomezium Arium ad conquirenda cibaria cum armatis aliquot insulam peragrare placuit. Haud longe ab vrbe Ternate vicus est, Tabonam appellant. Eò progressi pauci ex Arij comitatu, quasi ad populandum non ad precandum venissent; ita in ædes irrumpere, cibos efflagitare; si mora fieret, per vim egerere. Cum maior quam pro numero & loco audacia esset; non tulere diutius insolentiam incolæ: arreptis quæ sors obtulerat telis, Lusitanos minis deterrere à rapina instituerunt. inde rixa cum iurgiis orta: & Arius

procul clamore suorum audito, ad opem ferendam & sedandum tumultum accurrit. Neque segnius, ac maiore cum manu affuit præses loci, vir egregie fortis: accensisque ad iracundiam animis, cum nihilominus in temerario incepto Lusitani perstarent; pauci a multo pluribus circumuenti, multis acceptis plagis, quidam etiam armis exuti, in arcem ad Menesium reuertuntur. Horum conspectu & vociferatione ostentantium vibices, & se se fustibus indignum in modum acceptos ab agresti plebe querentium, commotus haud satis cognita causa Menesius; per iram, auctores eiusmodi facinoris ab Aroezio postulat. graues additæ minæ, ni extemplo dedantur. Aroezius, licet malum id sibimet Lusitanos contraxisse non ignoraret; tamen vrgente metu inuitus obtemperat. Tabona citari præses & duo è primarijs, Menesio sine mora sistuntur. è quibus ille duos præcisis manibus domum remisit. Præsidem verò brachijs post tergum reuinctis, in littore destitutum, ferocissimis duobus molossis obiecit. quorum impetum ac dentes, varia corporis declinatione, aliquandiu frustra euitare conatus; horrente supplicij fœditatem effusa ex oppido multitudine; circunspectare primo cœpit fugam: dein, cum terrestres omnes exitus milite obsessos cerneret; in mare se (quod supererat vnum) ad incertam spem salutis immisit. neque canes, quippe iam inescati, ab insequendo abstitere. pedibus tantum nanti, pone cum adhærerent; dolore ac desperatione in rabiem actus, repente se se conuertit; dentibusque, horribile dictu, certare cum belluis institit: atque ad extremum, vnius aure mordicus apprehensa, cum iam sanguis viresque deficerent; moribundus, molossum vnà secum ad ima detraxit. Atrox & inhumanum id pœnæ genus haud immerito visum, eo magis quod Lusitano ex patrijs institutis ac legibus gloriari licet; nullam gentium in homines damnatos mitiora exercere supplicia. Et Aroezius eo facto, ad implacabile Menesij aduenarumque odium efferatus; de tollendis è medio Lusitanis pariter & Castellanis agitare cœpit. Ac per fideles primum internuncios placatum sibi Catabrunum facilè adduxit; vt simulatque cæsos ad Ternatem Lusitanos audiret; Castellanos ipse vicissim ab Toloco ad Geilolum allectos, ad vnum interficeret. Additum magno vtriusque consensu, vt sublatis peregrinis, regulum

gulum vterque ſuum necaret, ac regnum inuaderet. Hiſce de rebus dum occulta conſilia ineuntur; atque ad fraudem, quando in aperta vi ſpes non erat, tempus & ratio exquiritur; indicium interim conſpirationis ad Meneſium defertur. ille, per ſummam diſſimulationem Aroezium in arcem (vti ſolebat) accerſit, itemque ex Aroezij amicis, quos ille in ſceleris communionem aſciuerat, præcipuos duos, Tamaranum & Boium: quorum hic iudicijs capitalibus; ille rei maritimæ præerat. Hi ſeparatim interrogati de coniuratione, primo ſatis conſtanter negabant: dein tormentorum admoto terrore, ſeriem totius rei ſine cunctatione prompſere. Hoc tāto periculo Meneſius ictus, damnatum de conſilij ſententia Aroezium, in elato ſuggeſto (vti principes viros moris eſt) toto ſpectante populo ſecuri percuſſit. Reliqui duo quo genere leti perierint, incertum eſt. Eo caſu perterriti primores vrbis, ad locum natura munitum, cui Turoto nomen, ſimul cum Regina, liberiſque, & coniugibus effugerunt. Inde Regina denuo per legatos Aialum filium à Meneſio ſumma ope repetere aliquandiu perſeuerauit. Poſtremo, vbi clauſas aures fruſtra tentari perſpexit; Aroezij exemplo venale quicquam ex agris ad vrbem deferri vetuit, adeo vt pęne obſeſſi non modo penuriam, ſed etiam famem Luſitani ſentirent. Interea Conſaluus Pereria ſucceſſor Meneſio deſtinatus, cum dies aliquot Malacæ ex itinere ſubſtitiſſet; idoneam nactus tempeſtatem, in Borneum traiecit; pacemque & hoſpitium cum Rege libentiſſimo inſtituit. Ea inſula eſt perampla. ducentas circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit. Mahometem colunt populi; carnibus, oryza, & varijs alimentis abundant; & ſuper hæc, laudatiſſimam caphuram, & primæ notæ adamantes, agallochum; itemque apprime expetitum vicinis gentibus factitij vini genus quod patrio vocabulo tampoi dicitur, cum veſte Cambaica, ære, argento viuo, rubrica minioue permutant. Portus & oppida numerant multa: ſed pręcipua nobilitate Borneum regia eſt vrbs. hęc nomen fecit inſulæ, lateritijs mœnibus, & ſumptuoſis ædificiis mirum in modum exculta. Inde Pereria Ternatem delatus, perturbata omnia; Luſitanos macie ac fame luridos ac deformatos offendit. Accepta dein præfectura, Meneſium ab Reginæ oratoribus pro atrocitate facinorum dolenter & grauiter accuſatum,

in custodiam dat. habitaque rite quæstione, sicuti à Prætore Nonnio in mandatis habebat, testata omnia crimina, & litteris consignata, ipsumq; Menesium vinctum remisit in Indiam. Tum, iuste ac leniter agendo cum incolis, Regemque puerum laxius & liberalius habendo, Reginam & cæteros profugos cum omni rerum copia ad vrbem reduxit. Simul etiam arcem (quippe alicubi aggere tantum exstructo murus & propugnacula deerant) absoluere aggressus est: quam rem quo enixius ipsimet oppidani adiuuarent; cum solenni iureiurando palam Reginæ promisit; ædificatione absoluta, se se confestim ei filium incolumen fide optima redditurum. Post hæc, ad Lusitani Regis negotia procuranda, & prohibendum mercatura militem, toto pectore incubuit. Neque solum edicto graui, vti Menesius antea, cauit ne cui præter ministros regios contrahere cum incolis liceret; sed etiam circummisso conquisitore, mensuras omnes atque stateras è priuatorum ædibus ablatas aut concremauit, aut fregit; certam præterea caryophylli partem eius quod sibi quisque iam emerat, pretio dominis persoluto, in regiam apothecam conuehendum curauit. Id verò acerbissimum accidit Lusitanis: militiæ quippe munia perosi, vetito commercio dudum assueuerant. coemptisque frugibus, tanquam serpentes thesauris, incubabant. Ante alios Fernandus Lupius pro Episcopo (vicarios tum, sacerdotes eiusmodi, vulgo appellabant) qui cæteris exemplum omnis disciplinæ ac sanctitatis deberet esse; interdictam sibi negotiationem, & ereptum è faucibus nefarium quæstum, pati nullo modo poterat. Proximus huic Vincentius erat Fonseca, vir seditiosus ac turbulentus. Atque hunc quidem, Præfectus, arrepta occasione, quod exigenti vigilias circitori ferocius & contumacius respondisset; in vincla coniecit. Verum cæteros ex eadem factione coercendi, haud æque expedita erat ratio: quippe complures, & paratos ad facinus; & incolarum, quibus tolli edictum pariter expeditet, opibus ac fauore subnixos. Hisce rebus elati plerique milites, primò arcem præfectumque deserere; ac partim ad Castellanos, partim etiam ad Mahometanos transfugere cogitarunt. dein, veriti, ne si adeo aperte nudassent animos; periculum affinibus ac liberis in Lusitania relictis crearent, sibiq; receptus à tam præ-

cipti

cipti consilio non daretur; tutius ac satius fore statuunt; per ipsosmet Ternatenses exitium necemque præfecto moliri. Nec mora, mutuis adhortationibus inflammati; non modo plebem, sed etiam magistratus, atque adeo Reginam ipsam in præfectum accendere. Venisse nouum ex India non hospitem aut amicum, sed dominum ac tyrannum: qui, dum à Prætore Indiæ, & regijs Quæstoribus gratiam ineat; gradumque sibi ad opes & imperium struat; aliorum omnium rationes & commoda negligat: & iniquissimis edictis, contra naturæ, & gentium iura, totum commercium interuertat. Neque verò blanditijs & fucata eius comitate decipi se patiantur. Simulatque arcem absoluerit, certum esse illi, non Regem modo è custodia nullo pacto dimittere, sed etiam Reginam ipsam vna cum proceribus repente comprehensam, in eundem carcerem includere; quo pluribus obsidibus obnoxios ad omnia sibi habeat insulanos; nec tantum alimenta subtrahere, vt antea, sed ne hiscere quidem in posterum audeat quisquam. Ni talia machinantem occupent è medio tollere; non modo grauia fortunarum damna; sed etiam teterrimam haud dubie seruitutem omnibus imminere. Hæc, & alia eiusmodi, quæ in tali re praua cupiditas & malitia suggerebat; secundis auribus cum à populo, tum à Regina in primis accepta. ac læta mulier, quicquid irarum ac simultatum cum alijs fuerit, totum id in ipsos vertisse Lusitanos; tam prçclaram occasionẽ vlciscendi acceptas iniurias, delendiq́; gentem insociabilem, è manibus elabi passa non est. Vocatis ad concilium affinibus amicisq́;, demonstrat; agitatos partim consciẽtia scelerum; partim intercepti lucri dolore Lusitanos, capitali inter semet odio dissidere; atq; ipsius maxime præfecti necem omnibus votis expetere. Collato in eos à Boleife coniuge beneficia, dextrasque iunctas & hospitij sanctissima iura in memoriam reuocata. Pro iis quam male relata sit gratia, reputare apud se quemque iubet. Vixdum vita functo Boleife, paruulos liberos fraude in arcem abreptos; se se ægre ex impiorum manibus elapsam, relicto solio, vagam inopemque tamidu tolerasse vitam; maiorem natu filium, vt primum ad capessenda regni gubernacula pubescere inceperit, veneno sublatum. hunc qui sibi afflictæ supersit vnus, per quotidianos dolos & callidam frustrationem in custodia deti-

neri: ad hæc, intolerandas contumelias, & inaudita post hominum memoriam insontium supplicia cruciatusque commemorat. Hortatur, quandoquidem ipsemet Lusitani ad facinus adeo gloriosum inuitent, ac dextras quodammodo porrigant; sese ad tyrannum interficiendum ingenti animo parent. Vbi eam belluam, adiuuantibus vel certe approbantibus inimicis, in ipso cubili mactarint; tum subito aucti subsidijs quæ in tempore sint affutura, occæcatos intestina rabie lupos ad vnum omnes occidant; arceque occupata, & excusso impotentissimi dominatus iugo, innoxium Regem orbæ parenti, ciuibus, vrbi tandem aliquando restituant. Haud magni negotij fuit cunctos in sententiam adducere; quippe Lusitanis & natura cultuque dissimiles, & publice dudum infensos, & propriis insuper damnis atque offensionibus irritatos. Cum certatim in id operam suam deferrent, dies rei peragendę condicitur. Interea Regina ad omnem suspicionem auertendam, officia in præfectum intendere; operas in arcis ædificationem vltro suppeditare; hortari vt munimentis perficiendis insistat; scilicet quò sibi optatis vnici filij amplexibus quamprimum perfrui liceat. Vbi destinata affuit dies; delecti viri tum in Mahometis fano sub arcem, tum etiam in proximo luco, eoq; densissimo, clam in insidiis collocantur: qui vbi è turri signum editum sit, extemplo per inchoata vel intermissa opera in arcem irrumpant; dein coniurati cum gladiis, iidem ferme qui familiariter ad Regem itare consueuerant; circa meridiem de more intromissi, ad intimam turrem sine vlla interpellatione perueniunt. ibi cum Rege collocuti, simul expediunt ferrum; & colligunt animos. Maxime opportunum erat diei tempus: custodibus ac ministris, vti solebant, meridiandi causa dilapsis; & præfecto per summam securitatem intra cubiculum quiescente. Vnus Vincentius Fonseca vinctus vigilabat in proximo. Is, è corporum motibus vultuque confuso rem haud obscure coniectans, cunctantes hærentesque, nutu ac verbis instigando perpulit tandem, vt in cubiculum præfecti impetum facerent. Ergo strictis gladiis hortati inter se, alij fores effringunt; alij gypsatos arundine intertexta parietes, calcibus proruunt. Pereria, arreptis armis cum se se acriter defendisset ac diu; transfixo denique duobus icti-

bus

bus pectore, moribundus occumbit. Interea qui ſub arcem in delubro latebant, geſtientes cupiditate cædis & ſanguinis, non exſpectato ſigno teneri non potuerunt, quominus in prætereuntem forte Luſitanum irruerent. Eo argumento, necnon clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit fraus. Tum excitati Pereriæ famuli aduolant: ad arma vocatur: atque, vt in communi metu, ab vtriuſque factionis hominibus ad turrem extemplo concurritur. ibi, mira celeritate, antequam ſignum ederent percuſſores oppreſsi partim cæduntur; partim è muris feneſtriſque ſeſe præcipites dant. Ab Luſitanis, vt in re trepida, occluſæ portæ; & pro mœnibus & propugnaculis vigiliæ ſtationeſque pæne ſero diſpoſitæ. Ac per hunc modum eo die ſeruata non arx modo; ſed, vno Pereria excepto, vita omnium ac ſalus; euidenti profecto Dei benignitate, credo propterea quod futuræ poſtmodum in iis locis Chriſtianæ meſsi conſuleret. Sub hæc, inter Luſitanos de ſucceſſore, vti conſueuerant, ingenti contentione certatum eſt. Atque ad extremum, adnitente Vicario, per ſeditionem ac tumultum, præteritis iis quorum habenda erat ratio more atque inſtituto maiorum, è vinclis ereptus Fonſeca in locum defuncti peſsimo exemplo ſufficitur. Ab hoc, tametſi non tam voluntate, quam vi, quod alioquin ex omni circa regione commeatibus arceretur, commodius factum eſt nihil, quam quod expoſtulanti Reginæ Aialum filium reddidit. Cęterum, militari neglecta diſciplina, & contempto Ioannis edicto, liberam negotiandi poteſtatem atque licentiam Luſitanis indulſit. Et ipſe poſtmodum apud Indiæ Prætorem accuſatus (incertum quibus artibus) omnium criminum & flagitiorum impunitatem adeptus eſt. Aialo regnante, nihilo quietiores, quam antea, res fuere. Quippe dum ſeuerius exercet imperium, & à magiſtratibus cæteriſque, quos ad eam diem publici peculatus pauerant, acrius rationes repoſcit; principum ſibi odium ſimultateſque irritauit. ij probabilem nacti materiam criminandi, quod per eos forte dies vagi ad rapinam aliquot ex arce ab agreſtibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in Regem conferendo, aliaſque comminiſcendo calumnias, Fonſecam adduxerunt, vt inſontem Aialum vi atque armis pelleret regno, eiuſque loco Tabariam ſpurium

ſubſti-

ſubſtitueret, è ſtirpe regia minimum natu. Ea res multitudinis animos vehementer offendit: ac vulgo Fonſecæ diras omnes imprecabantur. atque etiam è Luſitanis nauarchis minime deerant, qui cum eo palam exercerent inimicitias, & indignam Conſalui Pereriæ necem, amiſſamque propemodum arcem, & ſumma iniuria occupatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domeſtico ſimul & externo ſolicitus metu, peræque omnibus adeo diffidebat, vt non die non nocte arma deponeret, nihil ab vllo porrectum, niſi ſiniſtra acciperet manu, quo alteram ad ſtringendum gladium expeditam haberet; &, quod in conſcientia magnorum ſcelerum accidit, vmbras horrèret. Interdum etiam, congreſſus hominum vitabat, ac lucem; & in ſolitudinem abditus; ſtatum rerum ſuarum tacitus apud ſe deflebat. Eo libentius de ſucceſſoris aduentu nuntium accepit (is erat Triſtanus Ataidius) eique ſine vlla tergiuerſatione claues arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occaſio amplificandæ in eo tractu Chriſtianæ religionis affulſit. Momoia eſt vrbs in Moro. Simulācra colebat gens, atque inde Mahometani quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynaſtæ, Conſaluus Veloſus qui tum ibi negotiabatur, ſpem fecit, ſi Chriſtiana ſuſcipere ſacra in animum induceret; auxilium contra eas incurſiones à Luſitanis impetrandi. Haud aſpernatus conditionem barbarus, auctore Cōſaluo legatos ad Ataidium mittit. ij, dies aliquot à præfecto comiter habiti; ſacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Luſitano veſtitu ornatuque; in patriam reuecti, plenam promiſsis legationem dynaſtæ renuntiant. Ille, tam læto ſucceſſu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem extemplo contendit. Ibi iuncta cum Luſitanis amicitia, magnifico pro copia loci apparatu, ipſe comitesque baptiſmo luſtrati, atque aliis quidem alia de more impoſita nomina: dynaſta in Luſitani Regis videlicet gratiam, Ioannes eſt appellatus. Momoiam redeunti, comes additus Simon Vaſæus ſacerdos. huius opera, præſertim Ioanne adnitente, multi paucis diebus ad Eccleſiam adſcripti. Cumque in dies creſceret numerus, laboranti Vaſæo Franciſcus Aluarus item ſacerdos paulo poſt ab Ternate ſuccurrit. Tum verò ſummi infimique, credo ma-

gis

gis imitandi principis causa (vt euentus postea docuit) quam quo necessaria Christianæ fidei capita probe tenerent; relictis in speciem simulacris vni Deo nomina profiteri institerũt. Simul, delubra non pauca, statuis dęmonum comminutis atque sublatis, rite expiata, & cultui diuino dicata sunt. & ab Ataidio, vti receperat, Lusitani milites aliquot Momoiam transmisi, qui vrbẽ munirẽt; ac nouellos Christianos à Mahometanorũ incursu rapinisq; defenderent. Dum hęc ad Momoiam fiunt; Ternate ab improbis cupidisq; rerum nouarum, Tabarię nomẽ ad Ataidium defertur, quasi de occupãda per dolũ arce consilium iniret; ipsiusq, pręfecti vitę in primis moliretur insidias. Ea criminatio, innoxio adolescenti, vt initio calamitosa, ita exitu salutaris fuit. Quippe ab Lusitanis fraude in arcem illectus, repente in vincla coniicitur. dein crimina diluère, atque iras lenire pręfecti frustrà conatus, cum valida custodia in Indiam ad Prętorem est missus. atque ibi demum causa cognita, verbis honorificis absolutus, repudiato Mahomete Christianus efficitur. Inde patriam rẽpetens, cum ad Malacam ex itinere substitisset, extinctus est morbo. Cæterum Ataidius, præiudicata re, neque Nonnij exspectata sententia; Cacilem Aerium eius loco fecerat Regem, Boleifi pariter ex pellice natum Iaua: quæ, filij saluti non sine causa metuẽs, cum acrius tenderet ne tam infaustæ successionis aleam subiret; satellites puerum à complexu parentis auulserant; ipsamque muliebriter vociferantem, væsano perciti furore, ex ędium fenestra præcipitem dederant. Hoc tam atrox facinus, non Ternatensium modo; sed omnium eius plagæ Regum ac populorum iras denuo in Lusitanos accendit. ac vulgo in cœtibus concilijsque, præter cæteras quærimonias & maledicta, fremebant, indignam atque intolerabilem esse rem, ab ijs qui pęne precario nuper in eas regiones irrepserint; Reges incolis ex libidine dari adimique. Id verò in primis pro suo quisque sensu & ingenio deplorare. Ac per eos ipsos dies, ad cumulandam inuidiam, fœdum Pinti cuiusdam factum accessit. Is ad explorandum Mindànaum, & alias circa insulas, ab Ataidio missus, à Mindanao ad Siriagum deuenit. ibi clementer acceptus, cum Rege hospitium ac societatem mutuo sanguinis haustu sanxit. is genti solennis fœderum ritus. inde, cum securi insulani quasi ad

si ad

si ad amicum & socium, vel contrahendi, vel etiam visendi causa familiariter in ipsam nauem adirent; Pintus, aliquot ex ijs repente correptos, abdito loco infra tabulata coniecit, asportandi causa. Non latuit ea fraus incolas. quippe, dum se ad iter expediunt nautæ; sensim vnus è captiuis in mare desilijt; nandóque cum ad suos peruenisset; rei gestę seriem exposuit Regi. Ille accensus ira, extemplo celoces dedúci, & in eas armatos imponi iubet. ab ijs Lusitanus prope inter moliendum oppressus, sæua postmodum coorta procella pæne submergitur. Inde ad leuandam onere nauem iactis in mare tormẽtis, magna cum formidine ac trepidatione Ternatem applicuit. Hasce ob res, omnium animis maiorem in modum exasperatis; Molucenses Reges ad extinguendum nomen Lusitanum, missis vltro citróque nuntijs, cum Ternatensi populo coniurauerant; in eandem societatem regulis quoque Papuarum insularum assumptis, Vaigamano Vaigeo, Quibibio, & Mincimbo. Consilium erat, sparsos varijs locis Lusitanos, ad internecionem delére: Ternatensis arcis præsidium, quando muralia tormenta deerant, subtractis vndique alimentis fame conficere: si id minus è sententia cessisset; felices omnes arbores vltro succidere, & cum familijs longe inde migrare; vt quoniam noxia & inuisa natio armis ex ea terra pelli non posset; certe solitudine ipsa, & inopia rerum omnium, excedere cogeretur. Hisce rebus ita constitutis; initium belli factum à Ternatensibus: ij, quam occultissime suis rebus in tutum egestis, nequid hosti ad prædam reliquum esset; postremò, ante lucem omnes ex vrbe profecti sunt. frustráque Ataidius; vt primum id resciuit, abeuntes omni ope reuocare; eorumque iras pollicitationibus & blanditijs permulcère tentauit. Maritima primum loca procul ab arce petière: dein cum à Lusitanis nauibus vexarentur; in abditos saltus ac præaltas rupes recepère se se. inde furtiuis expeditionibus, in aquatores maxime & lignatores Lusitanos fiebat impetus. quinetiam, vt nullam secum pacis conditionem esse Ataidius intelligeret; patriam ipsam Ternatem, vbi erant aliquot domicilia Lusitanorum, subito aduentu iniectis ignibus concremarunt. Eodem fere tempore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Lusitani, qui alijs alijsque in regionibus, vt apud amicos agebant, repente circumuenti cæsique. Et Moro, præter alios, Simon quo-

que Vasçus Sacerdos occubuit. Franciscus Aluarus, multis vulneribus acceptis, ęgre nauicula Ternatem euasit. Pesſimum verò ex ea coniuratione illud accidit, quod Catabrunus veneno adolescentulum Geiloli Regem sustulit, regnumque per scelus inuasit: dein ad occupādas in eo tumultu Mauricas insulas magna classe profectus neophytos Momoianos, vtpote Christianis præceptis leuiter admodum institutos, ab recta in Deum fide, metu minisque deduxit, vno incassum reclamante dynasta Ioanne: quippe qui Christianæ disciplinæ præcepta, & Euangelij veritatem, in pectus alte demiserat; is, vbi obstinatos ad deditionem, atque ab suscepta religione per summam leuitatem atque perfidiam auersos populares animaduertit; locum extra vrbem tumultuario opere munijt; frustráque hortatus Lusitanos aliquot quos circa se habebat, ne asperis in rebus desponderēt animum; ipse cum paucis familiaribus oppugnationem hostilem à matutino tempore ad vesperum præclare sustinuit. Nocte dein, desperata corporum salute, ad animos præsertim domesticorum quacunque ratione seruandos incubuit. Vxorem habebat Christianis nuper sacris initiatam; hanc vnà cum paruulis liberis, ne propter infirmitatem naturæ vel ætatis, de baptismi præmiis periclitarentur, in opinionis errore optimo vtens animo, sua ipse manu peremit: inde cum sibi quoque manus pararet afferre; domesticorum interuentu prohibitus, & non sine magno animi dolore, Catabruno traditus est. Ab eo cum interrogaretur, cur tam triste consilium cepisset, immeritam coniugem cum innoxia prole occidendi per summum nefas; vxori quidem ac filiis egregie ab se consultum esse respondit; quorum sexus etasque ab salutari Christi confessione abduci facile potuisset; at se se, vti virum deceret, nec tyranni minas horrere, neque extrema supplicia cruciatusue, Christi causa defugere. Hac orationis libertate Mahometani sęuitiam acrius concitauit: cumque in eo iam esset, vt carnifici traderetur, amicorum ac procerum deprecatione seruatus est. Dignus profecto qui non in vltima barbarie, sed in Europa media nasceretur. quippe, tam generosum ingenium, cultoribus peritis adhibitis, ad eximiam virtutum omnium frugem haud dubie peruenisset. Et Ioannes quidem, quam dixi constantiam ac fortitudinem præstitit. De cætera neo-

phytorum

phytorum turba vtrum vel vnus in fide manserit, nihil comperti est. adeo (vt est in sacris litteris) male fundata ædificia, ingruentibus ventis atque procellis, facili momento soluuntur. Hæc, & alia eiusmodi audienti Ataidio peracerba erant; sed acrior & præsentior erat sensus quotidianæ penuriæ, omnibus circa populis infensis infestisque. itaque ingrauescente in singulos dies annona, oryzæ precium in modios à sesterciis binis ad quadragenos ferme peruenerat: iamque fames vrgebat; actumque de summa rerum procul dubio foret, ni per idipsum tempus cum commeatibus & modico militum supplemento, Simon Sodreus à Malaca, & à Mindanao Pintus, cuius paulo ante meminimus, affuissent. Hoc aucti subsidio Lusitani, variis eruptionibus Turutum castellum egregie munitum, itemque Palatiam, & Calmatam, & Gicum haud sine certamine capiunt. quibus victoriis laxatæ duntaxat in præsens angustiæ sunt. deficiente dein rursus commeatu, imminutoque variis cladibus præsidio, premi denuo longe vehementius cæpti, vtique postquam commisso nauali certamine cum Tidorensibus, præter consuetudinem, semel iterumque male pugnatum est. Ex eo tempore de maris possessione deiecti, egredi ex arce nusquam audebant: & diuina magis benignitate, quam viribus humanis, in aduentum Antonij Galuani extracta obsidio est. Eduardi, cuius supra mentio est facta, filius erat Antonius, in Abassina legatione ad Camaranum insulam vita functi: vir excellenti cum in Deum superosque pietate ac religione; tum erga homines æquitate, & incorrupta in Regem suum fide; & super hæc, admirabili quadam nauticę rei scientia: quippe gubernatorum, in syrtibus, euitandis & dirigendo cursu errata corrigere; desperantes, vt sæpe fit, de salute vectores nautasque confirmare; & morbo laborantes mira sedulitate suis etiam, vbi res ferret, impensis curare iamdiu solitus. Is, cum in India priuatam rem ageret, ex regijs repente litteris Molucarum præfectus ab Nonnio declaratur. ac tametsi non ignorabat quam affecta atque adeo exulcerata Molucensis esset res; tamen obsequio in Regem, & studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi præfecturam haud grauate suscepit. cumque ei, è fisco regio, in stipendium & sumptus necessarios nummi tarde admodum

ac

ac maligne præberentur; sua ipse pecunia (habebat autem in numerato non exiguam, qua negotiari si cum industria pergeret, ad opes ingentes peruenire breui tempore potuisset) & militem conduxit, & varios commeatus, & molas, & plumbum, & omnia generis ferramenta, quibus rebus carent Moluccæ, coemit. itemque ad propagandam Ternate sobolem, hostesque de spe deijciendos eius coloniæ vel præfecturæ extinguendæ, Christianas mulieres aliquot secum auexit, quas ibi cum Lusitanis in matrimonio collocaret. Cum hoc apparatu à Cocino profectus, Malacam venit: inde per Borneum insulam ad Ternatem incolumis appulit. Descendenti, non præfectus modo, & vulgus militum; sed etiam sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus obuiam prodiere, quasi ad certam eius præsidij salutem ac libertatem è cœlo descenderet. Neque eos fefellit spes. quippe, expositis à Galuano commeatibus, annona primum leuari cœpta, ædilesque macello præpositi; & in singulas res pretium statutum, quo ne pluris quæque væniret. Præter hæc, ad clericorum disciplinam regendam, curandosque popularium animos, recentia Alphonsi Cardinalis Lusitani decreta, seu constitutiones ecclesiasticas Vicario tradidit. dein ad militiæ munera, & arcem vbi opus esset instaurandam, curas intendit. iustitiaque in suos; fortitudine & vigilantia in hostes, cum arma nunquam exueret, & pro vallo excubaret, & ad subita ac periculosa primus accurreret; enixe operam dabat, vt omnes in salutari concordia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tempore constiterat moles belli, quo coniurati Reges, Aialo exsule assumpto, armatorum millia plus quinquaginta contraxerant. neque vrbem tantum cinxerant muro fossaque, sed etiam, in præalta supra vrbem rupe, castellum, arcis instar, extruxerant. Inde cum Ternatense infestum haberent littus, & prodeuntes ad piscationem & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperent; veritus Galuanus ne per belli moram in pristinas recideret rerum omnium difficultates, missis primo Tidorem legatis, Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atque ad renouandum cum ingenti quæstu commercium eblandiri conatus est. dein, cum inflati nouo successu barbari omnem pacis mentionem asper-

narentur,

narentur, atque adeo in Lusitanum nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus, fusis ad Omnipotentem Deum precibus, & cælestium vniuersorum ope suppliciter implorata; rem est ausus portenti similem, & meritò carituram fide; ni alia complura id genus euenta, hoc etiam ipsum omni suspicione mendacij apud ęquos rerum æstimatores eximerent. Naues habebat in portu maiores, non amplius quatuor: & præter eas; aliquot leuiora nauigia. in clasiculam hanc impositis circiter quadringentis armatis, quorum erant Lusitani centum & septuaginta, reliqui, Aerio & paucis exceptis, infimæ sortis homines, ac Lusitanorum fere mancipia; Tristano Ataidio cũ eius familiaribus amicisque ad custodiam arcis relicto, Tidorem petit vltro; & nullis (incertum quare) hostium nauibus obuiam egressis, idonea statione extra ictum teli anchoras iacit. inde obsidentem littora multitudinem, & situm vrbis, ac totius circa regionis naturam attente prælustrat. Aduocato dein concilio, optimum visum, imminentem vrbi rupem arcemque, vt in tali nullo metu ab hoste neglectam, inuadere. Ad eam rem Lusitani delecti centum & viginti; hisce additi è reliqua turba qui trecentorum summam explerent. cæteri, classem tueri, & ad hostem distinendum, huc illuc circumagere naues, & variis locis descensionem ostentare iussi. Galuanus interea, die qui fuit Indorum præsidi & Apostolo Thomæ sacer, anno à partu Virginis supra sesquimillesimum trigesimo septimo, quendam è captiuis nactus peritum itineris ducem, remotiore ab vrbe loco, circa quartam noctis vigiliam cum ea quam dixi manu descendit; silentique agmine & expedito, per syluestres maxime semitas ad montis verticem occulte succedit. Iam itineris magnam partem, lento gradu, lassitudinis vitandæ causa, confecerat; cum orta lux, & micantes procul galeæ, rem hosti prodidere. extemplo ad arma conclamatum horrenda cum vociferatione: quam, repercussu multiplici, nemorum densitas, ac sinuosi conuallium anfractus augebant: & omni ex parte, quasi ad prædã haud dubiam, concursus illico fieri cœptus. Ante alios Aialus, quem ex amisso regno præcipuus vrebat dolor, ad præoccupandos transitus cum parte copiarum accurrit; & modica in planitie Lusitano è syluis egredienti fit obuiam, ibi contracta repente pugna Aia-

lus casſide armatus,& maculis ferreis,prælongam vibrans vtraque manu romphæam, in hoſtes furibundus inuehitur: ac dum haſtatis & fiſtulatoribus incautius obijcit ſe ſe,cum vndique peteretur,vulneribus aliquot acceptis, in arma procumbit; & ſimul, vt erat egregijs viribus, momento reſurgit; ac disſimulato aliquandiu dolore ne ſuis trepidationem inijceret,ante prima ſigna prælium ciere perrexit: dein, cum latius manaret ſanguis, quippe nullo medicamento ſuppreſſus, linquente iam artus animo,& oculis offuſa caligine,rurſus occubuit; tantum ad ſtipatores effatus,vt inde ſe quam ocysſime tollerent; ne canes (ſic enim Luſitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirentur. Vti iuſſerat,non ſine periculo factum. & ipſe quidem elatus ex acie,paulo poſt efflauit animam: reliqui attoniti caſu Regis (vt eſt fugacisſimum genus) extemplo terga verterunt; ac per inuia cautesque præruptas pasſim arma iactantes, pars nota nemorum latibula; pars vrbem trepidi repetunt, ac venientem ſubſidio alteram aciem, per anguſtos calles vnà ſecum auertunt; pars montis cacumen contento curſu occupare nituntur: horum maxime tergis inſtitit Luſitanus; cęſisque compluribus, vno tantum amiſſo mancipio, immiſtus fugientium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam inſignem victoriam ac plane diuinam,Chriſto domino ſuperisque gratulatus,ignes arci confeſtim iniecit prudenti conſilio. quippe oppidani pariter & externi, vbi ſupra caput graſſantes flammas videre,ſubito pauore perculſi,cum imbelli plebe ſeſe certatim è portis ac propugnaculis in apertum effundunt: Luſitanus interea, collectis vtcunque viribus; cum incitato clamore,ac tubarum cantu,ex arce decurrit; ac ſine certamine vacuam defenſoribus,refertam diuitijs vrbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripiendas ne cœca præceps auiditate diſcurreret miles, ædificijs omnibus iuſſu Galuani ſubditæ faces: magnoque omnium dolore,quique vt in tutum ſuas opes eo congeſſerant; quique ſubiectam oculis adamauerant prædam; cuncta, exceptis commeatibus, intra paucas horas arſere, & ex ea quæ tardior ad fugam fuerat, vrbana multitudine, capti plurimi, iuncusque in portu vnus, & actuaria nauigia permulta. Minutis dein prælijs terra marique fatigari hoſtis cęptus: quem ad huiuſmodi machinas rudem adhuc,nihil ęque ac tormēta Luſitana terrebāt.

ſimul etiam, prægrauante multitudine, in tam parua inſula cibariorum difficultas vrgebat. Super hac, aduenis Regibus non ſine cauſa iniectus timor; ne Luſitana claſsis aucta nauium numero, in eorum fines impetum faceret: ac proinde (vti omnis ferme coniuratio, vbi proprij periculi inceſsit metus, quamlibet leui de cauſa diſſoluitur) Tidorenſi valere iuſſo, fœderati Reges domum quiſque ſuam repente dilapſi. Eam occaſionem Galuanus denuo tentandę cum Tidorẽſi pacis idoneam ratus, ſi forte rebus aduerſis ferociam exuiſſet; legatos ad eum & litteras miſit: neque ita difficile fuit, deſertum à tot auxilijs, & recenti clade perterritũ, ad ęquitatẽ & cõcordiam reuocare, adnitente pręſertim Cacile Rade, Regis fratre germano, qui inter cęteras cauſas, vulgata Galuani virtutũ fama cõmotus, amicitiam & ſocietatem cum eo vehementer optabat. Pacis conditiones fuere; vt Tidorenſis ablata Luſitanis arma & machinas omnes redderet: caryophyllum inſulæ totum Luſitani duntaxat Regis procuratoribus è Ternatenſi formula venderet: neminem contra Luſitanos aut armis, aut vlla iuuaret ope: Luſitani pretium ſine dolo perſoluerent; & vrbi reficiendæ vna cũ inſulanis inſtarent. Haſce in leges renouata ſocietas eſt: eaq́; magis in dies mutuis deinde congreſsibus donisque, & egregia in primis Galuani fide ac liberalitate coaluit. Inde aduerſus Geilolium, minitantem adhuc, & de Chriſtiana religione in primis peſsime meritum, Galuanus claſſe profectus, Ternatem ſæua tempeſtate reiicitur. Ibi, quod ſtati nauigationis Indicæ aderant dies, nefaria militum ſeditio rurſum exorta. & miſsionem, & frugis priuatim auehendæ poteſtatem ferociter poſtulabant. eos, Galuanus, quando per vim coercere non poterat; tum verbis, tum exemplo ad officium reuocare conatus eſt. quippe, non ſolum ipſe, contra aliorum conſuetudinem, ab omni negotiatione prorſus abſtinuit, ſed etiam vltro ſibi collatum à Tidorenſi Rege proceribusq́; magnum caryophylli numerum, in Regis Luſitani apothecas à ſcribis & cuſtodibus iuſsit inferri. Sed videlicet nullum in rebus humanis remedium efficax eſt, vbi mentem, de cœleſtium bonorum contemplatione deiectam, fœdus auaritiæ morbus inuaſerit. Facta conſpiratione permulti collectas fruges furtim in naues imponunt: tum intentantes arma palam, ſi quis eos retinere

aggreſ-

aggressus esset, non modo contra leges amicitiæ, sed etiam contra iurisiurandi fidem, inter infestas gentes ducem repente destituunt, & impia velificatione in Indiam intendunt iter. neque tamen de facinore tam atroci vlla dein quęstio ab Indię Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam asperis in rebus à magna suorum parte desertus; consilio tamen atque animo stetit. Ac primum, quod omnes in partes magnopere interesse cernebat; profugos & ipsa desperatione in furorem versos Ternatenses mitigare, & in patriam reuocare adhortationibus, monitis, ac præsertim illustribus iustitiæ & sanctimoniæ documentis instituit. quam ad rem, Tidorensium quoq; suasiones haud mediocris momenti fuere. Paulatim ergo positis odijs, relictas dudum sedes & incunabula repetebant. Quominus frequentes redirent; Tabariæ desiderium (quippe nondum defunctum audierant) Aialo præsertim extincto, erat in causa. Aerium, inter cætera, quod & ætate minor, & è peregrina pellice natus esset, auersabantur. Galuanum orabant, vt innoxium Tabariam ab Indiæ Prætore deposceret: atq; ipse interim arbitratu suo regnum administraret. Neque conditio erat spernenda, quandoquidem ex huiusmodi procuratione, præter cæteras vtilitates, nullo prope negotio Galuanus ditari affatim poterat. Sed partim, credo, incertus vtrum ea res Ioanni Regi grata esset futura; partim haud ita decorum ratus, Christianum hominem in parentis pastorisque loco Mahometanis præesse; oblatum sibi honorem opesque, magno animo & excelso repudiauit: omnique arte ac studio, muneribus etiam è sua pecunia consecutus est, vt in patriam cuncti remigrarent, & communis concordiæ salutisque gratia, Tabaria interim omisso, Aerium Regem volentes agnoscerent. Hac maxime ratione Galuanus rem Ternatensem diu multumque iactatam, haud sine magno labore ac difficultate restituit. Cæterum ab Geilolio, & Bacianio adhuc restabat bellum. Nec dubitauit Galuanus Regem vtrumque ad singulare certamen prouocare; vt vnius, aut alterius capite potius, quam multitudinis damno & vexatione, certamina finirentur: & in arenam haud dubie ventum esset, ni Rades, cuius modo meminimus, pro amicitia intercessisset. Hoc vel in primis adiutore & sequestro, non prouocatio tantum oppressa;

verum etiam inter Lusitanum & Reges ambos recõciliata pax, & longo interuallo renouata commercia. Post hæc, ad reficiendas vrbes per bellum dirutas, curæ conuersæ: qua in re fidem Tidorensi Galuanus egregie præstitit. dein, calcarijs institutis, Ternatensem ipse arcem augere ædificijs & propugnaculis aggressus est: portusque aditum, antea insidiosum & perangustum, scopulo qui medium occupabat, ferramentis exciso, reddidit ampliorem. Ad hæc, Lusitanos colonos, contractis ad sobolem nuptijs, hortando perpulit, priuatas ædes pro arundineis cœmentitias facerent; puteos foderent; hortosq; & allatas ex India vites, & poma sererent; quam ipsam ad rem & ad cætera vitæ ministeria, largas aquas à duodecim ferme passuum millibus ad arcem vsque perduxit. Insuper Aerio Regi, ducta iam ad propagandam stirpem vxore, consulenti popularibus suis, & ædificandi æmulatione vehementer incenso, rectas vias atque transuersas, & cæteram vrbis dimensionem summa eius voluntate descripsit. neque ipsum modo Regem, sed omnes peræque incolas, omni officio & humanitate demerebatur. Ex quo apud barbaros tantum huic viro beneuolentiæ & venerationis accessit; vt eum æque ac parentem cuncti obseruarent: ipse quoque Rex, & magistratus; nihil fere grauioris negotij, nisi ex eius auctoritate susciperent. Per idẽ tempus, in Mauricis insulis archipirata quidam, haud contemnenda classe non modo gentem importune vexabat; sed etiam Ternatensibus atque adeo Lusitanis aperte minabatur. Aduersus id malum Galuanus caracoras aliquot ab Tidorensi Rege commodatas, cum paucis Lusitanis & auxiliaribus aliis misit, Fernando Vinagrio sacerdote, viro impigro, expeditioni pręposito. is, Christo duce ac præside, insignem ex hoste victoriam tulit. Archipirata, & ipsius frater, alijque multi occidione occisi; cæteri turpem in fugam auersi. Inde Vinagrius ad Mauricas res componendas adhibito studio: cum plerosq; ex iis qui per metum à Christo paulo ante desciuerant, in gratiam cum Ecclesia reduxit; tum alios quoque non paucos ad fidelium numerum aggregauit. Hanc lætam adeo victoriam; alia mox neque magnitudine, neque fructu inferior subsequuta. Iunci complures ab Iaua, Banda, Macazare, & Amboino insulis ad coemendum caryophyllum Molucas petebant. Ea

re

re cognita Galuanus, ne per huiusce clasſis aduentum Luſitana commercia turbarentur; caracoris vigintiquinque, Luſitanos haud amplius quadraginta, & auxiliares circiter quadringentos impoſuit. Cum ea manu profectus Iacobus Lupius Azeuedius, Molucenſi mari præpoſitus, ad Amboinum occurrit hoſti; neque vlla pugnandi mora eſt facta. fuſi fugatique magna cum cæde barbari; & ex ipſis iuncis, aliquot in poteſtatem venere. in ijs tormenta complura; telorum vis ingens; & pecuniæ non parum inuentum eſt. Inde territis late nationibus, victor Azeuedius Amboini oram legens, accolas maris vniuerſos aut voluntate, aut vi ad nomen Luſitanum adiunxit: ijs qui Atiuam, Mantelum, & Nuciuelem præcipua eius littoris habent oppida, enixe petentibus, Chriſtiana ſacra per ſacerdotes impertijt. ac demum rebus è ſententia geſtis, magna cum præda Ternatem reuertit. Ijſdem fere diebus, Galuani miſſu, Ioannes Focatia ad Papuas inſulas delatus, conſilio ac lenitate magis quam viribus, regulos omnes ad ſocietatem atque amicitiam perduxit Regis Luſitani: præbitamque ab ijs magnam commeatus copiam, incolumi claſſe Ternatem aduexit. Hoc tam ſecundo rerum progreſſu; nequid ad gloriam Galuani præfecturæ deeſſet, ex alia quoque parte oſtium repente ingens Euangelio patuit. Macazar eſt inſula, cuius modo meminimus, leucas à Molucis in Orientem quinque circiter & quadraginta. Eadem ab Aquilone in Africum perpetuo tractu leucas ferme ducentas excurrit: atque, vt aliæ ferme vicinæ, plura in regna diuiditur. Abundat in alimenta mortalium oryza, ſale, carnibus, piſce: in reliquos verò vſus atque delicias, candida veſte, ſandalo, ebore, auro, margaritis: &, quæ corporum firmitas & ſtudium eſt gentis, valentiſſimo in primis & exercitatiſſimo remige. Super hæc, amnibus ad euectionem ſubuectionemque ſcinditur multis; qui è montana introrſus regione decurrunt. Ex hac inſula germani duo fratres, Ternate nuper baptiſmi ſacramentum, ſponſore eodem & hortatore Galuano, ſuſceperant: nouiſque de more nominibus Antonius Galuanus alter, alter Michael vocabantur: ambo deinde cum in patriam reuertiſſent; Euangelio vtcunque prædicando, magnam popularium partem ad contemptum fictilium Deorum, ac miram incupiditatem nouæ ipſis

 quidem,

quidem, ac peregrinæ religionis impulerant. Ea re permoti, legationis munus iidem ad Galuanum gentis nomine haud ita grauate recipiunt; atque ad conciliandam facilius societatem, vario genere mercium, quas terra fert, in naues imposito, nobiles insuper aliquot adolescentes baptismi causa Ternatem adducunt. Periucunda Lusitanis ea legatio fuit. Macazares confestim sacro fonte lustrati, & Franciscus Castrius notæ probitatis & industriæ vir, ad firmandam cum ea gente, & ineundam cum vicinis Regibus amicitiam, haud sine muneribus à Galuano missus, ex itinere primum ad insulam Celebiorum appulit Cetiganum. ibi clementer acceptus, Regem vna cum fratribus tribus, coniuge, ac filio; itemque è nobilitate ad centum & triginta, & è plebe non paucos ab idolorum seruitute, ad vnius Dei cultum, ingenti omnium animi voluptate conuertit: & elutis baptismate maculis, neophytos alios aliter; ipsum Regem nouo nomine Franciscum appellauit. duo & viginti dies in tam salutari negotio positi. dein, magno sui desiderio relicto, Castrius ad Mindanaum insulam accessit; ac legens oram, denique ad insigne oppidum Siliganum haud frustra delatus est. quippe Regem (quem Antoniũ exinde Galuanum vocarunt) Reginamque, & filias duas, & è populo centum circiter & quinquaginta ad Euangelicam veritatem ab impia superstitione traduxit. In eadem insula baptizati cum vxoribus, fratribus, liberisque, & magna popularium turba Reges alij tres, Butuanius, Pimilaranus, & Camiguinus: illorum vtrique Ioannes; huic Franciscus inditum nomen. His rebus peractis, à Mindanao Castrius cum ad Macazares vela fecisset, aduersis repente ventis, ac sæua tempestate pæne submersus, Ternatem necessario rediit, Macazarensi expeditione in aliud tempus dilata. Interea Galuanus magnopere lætus relatis in horreum Domini, quamquam oppido paucis ex infinita messe, manipulis; ad nouas operas comparandas diuino prorsus instinctu seminarium puerorum instituit. quod vnicum labenti Christianæ disciplinæ remedium, tanto deinde post Tridentina Synodus approbauit. In id Seminarium adlectos è varijs nationibus adolescentulos indolis bonæ, qui matura dein ætate, in sua quisque patria Euangelio insisterent; summa cura, ac diligentia, quoad permitterẽt

occupa-

occupationes, per se, perque suos, Christianis & litteris im-
buebat, & moribus. quin etiam, parentes barbaros, quo fa-
cilius desiderium ferrent; & verbis, &, vbi res posceret, etiam
donis, admirabili quadam benignitate ac mansuetudine lenie
bat. Hic Molucensi rei cursus Nonnio Indiam regente per no-
uennium fuit. Eodem Prætore Nonnio primus ex Episco-
porum numero ad ecclesiasticam rem inspiciendam ordinan-
damque, Fernandus è Franciscana familia in Indiam venit: ibi
cum cæteris functionibus; tum sacramentis præsertim Confir-
mationis, & Ordinis rite ministrandis, necnon per sacras
conciones & priuata colloquia Lusitanis ad disciplinam atq;
ad officium reuocandis; ethnicis ad Christianam allicien-
dis fidem; Episcopale munus egregie præstitit. nec dubium,
quin multa & ab hoc viro, & ab alijs in eo genere digna relatu
& præconio, gesta sint. Sed admodum raræ tum quidem in
ijs locis fuerunt litteræ: & si qui exstant scriptores; ij ferme
institorum peregrinationes atque commercia, & ducum res
bello gestas, ac domesticas plerunq; dissensiones per otium ex-
plicant; Christianæ rei (quod caput erat) progressum, & in eru-
diēda barbarie piorū labores & fortia facta, quasi ab instituto
aliena, vel omnino prætereunt, vel mira breuitate perstringūt.
Inter cęteros multa est mentio Zufolarini, quē ad Goā obsidē-
dam, Albuquercio Prętore, venisse docuimus. Is deinde,
honoris, & gratiæ causa Azedècam ab hero Idalcane appella-
tus, & aliquot insuper auctus vicis atque castellis, ad amplas
breui peruènit opes; ac Pondam vicum, de quo supra diximus,
ad multa opportunum, & vrbi Goæ imminentem, lata fossa &
egregij operis muro circùndedit. Veritus deinde propter in-
terpositas offensiones (qui Mahometanis Regibus ac tyran-
nis est mos) ne ab Idalcane per calumniam omnibus bonis ac
fortunis euerteretur; occultum fœdus cum Nonnio Prætore
percussit; atque ad Lusitanorum animos demerendos, Barde-
sana, & Salsetana portoria opimi & propinqui rèditus, Ioan-
ni Regi sponte assignauit. Missi confestim ab Goa exactores
& scribæ, fixo in iis locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ
pecuniæ non exiguas colligebant summas. Haud ita multum
dein effluxit temporis, cum Azedecan, vel purgatis, vt fit,
suspicionibus; vel deprecatoribus apud Idalcanem adhibitis,

priſtinum gratiæ locum recepit : demptoque metu, pœnitere cæpit hominem, proiectæ ſine cauſa tantæ partis fructuum; & præualidæ gentis in eas terras inductæ. Multa viſuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta domicilia, non modo virorum, ſed fœminarum etiam; præſertim quæ defuncto marito ſeſe cremandas eundem in rogum inferre non auſæ (quam vetuſtiſsimam eſſe conſuetudinem, & Propertius, & Strabo demonſtrant) metu deinde ignominiæ, lucem & celebritatem hominum fugiunt; & remotis ab vrbe locis intra ſepta quędam incluſæ, quod reliquum eſt vitæ, in exſecrabili Satanæ famulatu conſumunt. Ex hiſce vnum commodo ſitu, Luſitani Quęſtores inuaſerant: locus, de nomine cacodæmonis cui dicatus erat, Bardor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Solimano barbarus pellere, & vectigalia ſibi vindicare fruſtra conatus, occaſionem inſuper Luſitanis præbuit, arcis egregiæ, quam Raciolum appellant, in iiſdem finibus exſtruendæ. Tum vero Azedecan, auctis externo milite copiis; nouem circiter millium ſummam expleuit: in quibus cataphracti erant equites quinquaginta, leuioris armaturæ ducenti. Cum hiſce copiis idem Solimanus Raciolum acceſſit primo. dein ad eliciendum in inſidias Luſitanum reducto exercitu, duas inde leucas, circa montis cuiuſdam flexum, occulte conſedit. Interea excitus à Raciolanis Ioãnes Pereria Goæ præfectus, abſente per eos dies Nonnio Prætore, cum Indis mille, & Luſitanis quadringentis; quorum erant equites non amplius centum, extemplo Raciolum accurrit. inde, cupiditate certaminis ad hoſtem parum explorato prouecti Luſitani, iniqua repente cernunt omnia; numerum peditun equitumque; naturam loci; corporum habitus. quippe, longe ab arce ſubſidioque, non modo cum multiplici, ſed cum recenti aduerſario, feſsis ac paucis prælium inſtabat. Solimanus interim, ad circumeundos Luſitanos extenuata maiorem in ſinum acie; pedites ab lateribus; cataphractos in medio; expeditos equites centenos in vtroque cornu locauerat. iamque promotis agminibus, ad iactum miſsilium, quæ ignea erant pleraque, ventum erat; cum ex imminente periculo turbatæ Luſitanorum, præſertim auxiliarium, mentes; & inſolitus quidam oculis animiſque terror effuſus. Ea re animad-

uerſa

uerſa Ioannes confeſtim aciem interequitans; Quæ vos (inquit) noua formido, commilitones, quis præter conſuetudinem horror inuaſit? ſcilicet ex longa defatigatione, incommodo loco deprehenſi, necopinatam hoſtium multitudinem extimeſcitis. quaſi verò nunquam adhuc, ex eiuſmodi periculis ac difficultatibus, Dei benignitate, cum incolumes, tum victores etiam euaſerimus. Nonne, qui rebus in aſperis ad hunc vſquem diem nobis maioribusq; noſtris affuit Chriſtus, nunc quoque præſens ac propitius fore putandus eſt? aut non idem hic eſt hoſtis. quem antea ſępe fudiſtis? cuius toties in terga pugnaſtis? cui per hoſce dies inuito ac renitenti munitiſsimam arcem impoſuiſtis? Proinde, ſtate animis viri, & omnem ſalutis ſpem, ſecundum immortalem Deum, in dextris ac virtute reponite. Nam de receptu, ne deliberatio quidem reliqua eſt vlla. Cędetur patenti campo fugaciſſimus quiſque, prius quam fractis metu viribus ad mœnia Raciolana tanto interuallo perueniat. Inter hæc dicta, conſpicatus intentos ad orbem claudendum hoſtes; Iordanem Freitam cum delectis equitibus triginta, in cataphractos immittit. ipſe cum pugnaciſſimis nouem (nam reliquos tardabat metus) antequam hoſtium cornua inter ſe coirent, in alterum, ardentibus animis impetum dat. Et quamcunque in partem ſeſe ferox iuuenum concitat globus, perturbant hoſtium ſigna, & maiorem quam pro numero edunt ſtragem: atque inſtantibus nuper, vltro ipſi pauorem ac trepidationem incutiunt. Eo ſpectaculo Solimanus accenſus, ex altera parte cum ſuis in auerſos incurrit. ita abruptum ab reliqua acie cornu; & ſolutis ordinibus, promiſcue geri cæpta res eſt. Et Luſitani ſociiq;, cum inter pugnæ fugæque conſilium aliquandiu trepidaſſent; pudore demum per ignauiam deſerendi ducis, & mutuis inter ſe adhortationibus incitati, denſata acie, & pariter clamore ſublato, medios in hoſtes inferunt ſigna: & corrigendæ tarditatis ac demendæ ignominiæ ſtudio, valida facta impreſſione, hoſtem impellunt primo: dein redintegrato impetu prorſus auertunt. Fuſos inde paſſim Pereria cum equitibus, ad proximum vſque flumen acriter inſequutus, late cæcidit; cũ quidem Canarini & Decanij, ne in fuga dignoſcerentur, virentes ramos, quod ſociorum Luſitani nominis erat inſigne, capi-

tum tegumentis infererent: ex hostibus, eo prælio, præter captiuorum turbam, mille & septingenti desiderati. è Lusitanis & auxiliaribus, icti, sagittis ferme, complures; ne vnus quidem (quod portenti simile videatur) occisus. Tum castra, plena omnis opulentiæ, momento direpta. & Pereria, euidenti plane Dei superumque auxilio, cuius maxime fiducia inierat pugnam, memorabili parta victoria, spolijs diues & barbarica suppellectili, Goam reuertit; omnique obuiam effusa ciuitate, cum laudibus, & cum solenni supplicatione ouans vrbem introijt. At Azedecan, quamquam tristi nuntio perculsus, non tamen iccirco abiecit belli consilia: quin. Solimano dimisso, cuius ductu iam toties male pugnarum erat, Carnabecum Turcam Asiaticum, virum & corporis robore, & armorum arte præstantem, & sub eo præfectos octodecim ex eadem natione conduxit. ij cum octingentis equitibus, & peditum quatuor millibus ad eadem vectigalia recuperãda profecti; rursus ab Lusitano vincuntur. Carnabecus ipse inter alios, ac Turcæ præfecti, eo prælio ad vnum omnes occisi. Neque tamen incruenta Lusitanis victoria fuit. promptissimi aliquot, partim profundis foueis hausti, quas consulto occæcauerant hostes; partim etiam ipsius Carnabeci manu perempti sunt. Ea pugna fractus tandem Azedecan, ab armis absceßit: & pacata in aliquot annos regione, Lusitanus traditam sibi vectigalium possesionem, haud sine magno prouentu retinuit.

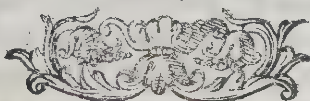
Libri Decimi Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER VNDECIMVS.

VM hæc à minoribus pręfectis geruntur, ne ipsi quidem Nonnio Prætori fuit otiosa prouincia. Is ingentem nactus naualem apparatum, quem decedens Lupus Vasæus partim Goæ, partim Cocini reliquerat; ad expeditionem Diensem, quam Lusitani dudum coquebant, animum adiecit. ac primum, idoneos homines, magnis præmijs inuitatos, mercatorum specie Dium ex vrbe Goa præmisit: qui cuncta probe cognoscerent; ac Lusitanas vires augendo verbis, Tocanem dynastam, Sacæ demortui fratrem, ad vitanda certamina, & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquanti sibi omnia explorata clam ex vrbe renuntiarent. In horum opera & fide, quam multis

multis rebus perspectam habebat; magnam rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisis omnibus, quę ad rem pertinebant; diem ad conueniendum nauticis omnibus Ciaulum edixit. Ab Ciaulo profectus cum ornatissimis nauibus variæ formæ trecentis, in quibus erant Lusitanorum tria millia, Malabarium totidem, & Canarini bis mille; Damanum oppidum oræ Cambaicæ processit, metu desertum ab incolis. ibi, solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius Franciscanus, pro concione cunctos ad obeunda fortiter militiæ munera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios Christiani nominis hostes, Mahometanæ sectæ cultores, hortatus est. Ab Damano classis, præciso Cambaico sinu, Betelem tenuit. Hoc nomine insula est, perexiguo circuitu leucæ ferme vnius, angusto admodum freto à continenti disiuncta, difficili accessu, pæne vndique septa præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quod leucarum octo non amplius traiectu peropportune imminet in vrbem Dium, & circundato muro inexpugnabilis reddi facile poterat; ad eum locum muniendum paulo ante Cambaiæ Rex quendam è suis præfectis, Turcam natione, cum duobus millibus armatorum, & structoribus operisque circiter mille transmiserat. Sed nondum eo perueuenerat opus, vt arceri munimento externa vis posset. ac proinde repentino tantæ classis aduentu perterriti milites, & prętér cæteras difficultates etiam nauigijs ad transmittendum, vel accersenda è propinquo auxilia destituti; consilio habito, de arce honestis conditionibus tradenda consentiunt. Dux ipse, quo plus auctoritatis inesset legationi, accepta fide, ad colloquium prodiit. Petebat vti sibi cæterisque insula excedere, suaque secum exportare tuto liceret. Cui Prætor, insolito ferox apparatu, & auidus rei gerendæ; ipsi quidem id petenti dare se dixit: cum reliquis, nisi permittentibus omnia, negauit vllam pacis conditionem esse. Hoc tam triste responsum in arcem relatum, mistam desperatione iram in militum pectoribus accendit. Extemplo regius Quæstor, ex obuiis trabibus raptim conserta rate, per tenebras pecuniam regiam in continentem auexit. hunc, nando subsequuti ex imbelli turba qui poterant. cæteri, fero & infando consilio, vxores, & liberos, & quæ habebant carissima, in vnum congesta cumulum,

lum, ea ipſa nocte ſuccendunt. & ex vniuerſo præſidio ſeptingenti ferme, certo deuotionis genere, monachorum inſtar vertice capitis ad coronę ſeu diadematis figuram abraſo (adeo is ritus apud barbaras quoque nationes defunctum humanis curis animum, & ipſius prodigum vitæ ſignificat) ad mortem fortiter oppetendam obſtinata mente coniurant. Inde cœci furore & amentia, non ſine probris conuitiiſque, Luſitanum vario telorum genere ſuperne laceſſunt. Ea commotus audacia Prætor, non exſpectato, vti decreuerat, Solis ortu (& forte nox erat Lunæ radijs admodum illuſtris) expoſito milite, à quatuor ſimul partibus adortus inchoatam arcem expugnat. Variis inde locis, vti ſe ſe paſſim conglobauerant hoſtes, atrociter dimicatum eſt. Dux ipſe cum egregiis aliquot, eques primo, tum pedes ingenti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Cæſo duce, fuga in omnes partes illico fieri cæpta. cumque hinc infeſtæ cuſpides; inde vaſtæ crepidines, & obſeſſum nauibus mare ad ſalutē obſtarent; vrgente metu alij per ſaxa cauteſque ſe ſe deuoluunt; alij ſpecus & latibula circunſpiciunt: multi eminus traiecti miſſilibus, multi cominus gladio haſtaue confoſſi, pauci admodum in ſeruitutem abducti. Cæterum vnius memorabile in primis exitium fuit. is, in anguſtijs deprehenſus, cum adhærentem lateri comitem interfectum, & in ſe deinceps intentam Luſitani lanceam cerneret; nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vltro ſemet impellens; ad corpus aduerſarij per ipſum haſtile furibundus affluxit; & ſtricta ſica, necopinantis abſcidit femur. ita, mutuis ictibus, alterius vterque ſanguine expleti, in eodem pęne veſtigio corruerunt. E Luſitanis deſiderati nobiles viri ſeptendecim. vulnerati centum & viginti, quorum nonnulli poſtmodum exſpirarunt. Poſt hæc, euerſis, aut incenſis Cambæorum operibus; eorumque tormentis in claſſem acceptis, Prætor circa eandem inſulam octo ferme dies in anchoris ſtetit; nuntium ab exploratoribus de ſtatu rei Dienſis ibidem exſpectans. Ea mora ſaluti Dienſibus fuit. Siquidem per eos ipſos dies Muſtafà, & Sofar, qui nuper ab Adeni obſidione receſſerant, fugitiua, vti ſupra demonſtratum eſt, Turcarum tyranni mancipia, nouam & conditionem & ſedem quærentes, Dium claſſe deuenere; ſecumque ſexcentos Turcas, Arabas mille & tre-

centos,

centos, & præter minora tormenta, basiliscos æneos egregiæ formæ tres in vrbem inuexere. Hoc tam insperato subsidio magnopere confirmatus est Tocan, cum paulo ante, Lusitanæ clasfis fama conterritus, ad deditionem haud dubie inclinaret. Exinde, Mustafæ suasu, emissa extra oppidum cum pretiosis rebus puerorum ac mulierum turba; reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma ferre possent, præter nouos auxiliares, vndecim fere millia; & omnes graui edicto vetiti egredi ex vrbe. Tum, eodem hortante atque adiuuante Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta vigiliæque dispositæ: & sub præcipuas vrbis vias acti, & sulphureo puluere completi cuniculi; quibus, si in vrbem irrupissent hostes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur; & intra ostium portus, quod ferrea catena claudi solitum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instructæ: denique nihil omissum, quod ad vrbem, præsertim à mari, firmandam tali tempore pertineret. Nonnius, vti dicebamus, consulto ad Betelem interea trahebat moram. dein, cum ij quos ob idipsum ab Goa præmiserat, neque ipsi venirent, neque nuntium aut litteras mitterent; quippe custodibus ad exitus omnes appositis; ignarus omnium quæ apud hostes fierent, ad incertum euentum à Betele Dium ire perrexit; haud dubie ratus, ad conspectum tantæ clasfis, motum aliquem in vrbe futurum. Vbi eo peruentum est, vixdum in salo iecerat anchoras, paratus per colloquia tentare animos incolarum, cum ex omnibus repente propugnaculis in classem vis ingens pilarum emissa: è quibus, inspectante Nonnio, in ipsam pæne Prætoriam tres illatæ, magnam consternationem fecere. Inde subducta extra ictum classe, & omni spe non voluntariæ deditionis modo, sed etiam pacis abscissa; cum speculatoriis nauigijs misi qui è proximo quoad liceret lustrata oculis vrbe, certi quippiam referrent. ij, abraso ad iacula vitanda littore, sensim progresi, ingentem aspiciunt pro muris hominum frequentiam, & nauium multitudinem in portu paratam, & omnia telis, atque tormentis, micantibusque cum ingenti sono flammis horrentia. Simul animaduertunt; non æque ab terra atque à mari difficilem oppugnationem esse: & sicubi descensio facta sit; à Septentrionibus maxime succedi ad mœnia

nia posse. Hisce rebus cognitis Prætor, quod in vnam rem naualem intentus, terrestris pugnæ machinas & instrumenta nequaquam aduexerat; portus claustra perfringere; classemque adoriri, & simul è nauibus mœnia diuerberare decreuit. In eam rem postridie cum tormentis maioribus promotæ, centonibus & pluteis tectæ, scaphæ complures; triremibus ab tergo & ab latere adiunctis; quę simulatque per stragem aliquis aditus daretur, ad irrumpendam inter volitantia tela militem audacter exponerent. Hæc, turbatis inexpectata hostium vi plerisque, aduerso insuper æstu, per metum ac trepidationem ægre fiebant: & simul periniqua erat verberandi conditio: quippe cum oppidani, è fixo & immobili, ad ictus destinatos tormenta librarent; Lusitani, è fluxo & instabili, prope in incertum mitterent tela. Ergo, vt in huiusmodi conditione, alteris nihil ferme illatum damni; ex alteris, propugnatores & nautæ non pauci pæne momento discerpti sunt: &, quod vel in primis oppngnantium fregit animos, omnia ferme tormenta, maioribus quam quos paterentur bolis, & nimia defatigatione disrupta. Hoc tam infelici successu perculsus Nonnius; ne simul ad procellas ac tempestates expositam in salo classem haberet, simul milites remigesque tanto cum detrimento densissimis hostium globis obiiceret; sublatis anchoris, frendens gemensque irrito conatu ad Betelem rediit. Inde, Antonio Saldania ad peruastandam Cambaicam oram cum parte copiarum relicto, cæteras ipse Goam reduxit incolumes. Eodem paulo post Saldania quoque rediit, inter cæteras clades euersa Goga (id oppidi nomen) & onustis Indica fruge quinque & viginti paronibus vno incendio absumptis, Cambaici sinus custodia viro egregie forti Iacobo Syluerię tradita. Goæ hyems iure dicundo, & nauibus reficiendis exacta. deinde vbi sese ęstas aperuit; Cialem Prętor classe contendit. is locus vltra Calecutum duas leucas apprime nauigabili æstuario impositus, mare factus erat ad Arabum infestanda commercia; & Zamoeini consilia exploranda, conatusque opprimendos. Ibi ergo Prętor, quieto Calecutano, neque ad impediendam ędificationem auso inire certamen, arcem egregiam opere militari paucis diebus exstruxit. In eam rem agri pars cum palmetis ab Cialensi regulo prę-

sentibus

ſentibus nummis coempta : & regulus ipſe , ne Zamorini vim extimeſceret, in fidem ac ſocietatem acceptus eſt. Eadem ęſtate, Iacobus Sylueria, Tanahenſem dynaſtam Dienſis auxilij fiducia tributum pendere recuſantem aggreſſus, oppido exegit; ipſumque oppidum egeſta pręda cremauit. In eodem tractu Bandoram, qui locus erat in Tocanis ditione, & opere magno, & valido pręſidio munitus, vi cepit, ac diruit. Multos pręterea Cambaicæ orę vicos euertit; naues partim ſubductas exusſit, partim cum oneribus Dium petentes excepit, aut depresſit. ad hæc, in remigum ſupplementum, quatuor millia captiuorum abducta; & clauſis vndique maritimis commeatibus, Dienſi portorio & annonæ, ingens eo anno detrimentum illatum eſt. eadem pęne vaſtitas, eodem Sylueria duce, anno inſequenti propioribus etiam vrbi Dio littoribus atque agris inuecta. villæ, vici, nauigia pasſim incenſa, multi mortales abducti. opulenta emporia duo, Pate, & Patane, haud ſine certamine capta & direpta. Mangalor oppidum inſigne (quo item nomine emporium eſt in ora Malabarica) dilapſis metu Mahometanis, deletum : ditati præda milites : nec parum pecuniæ in regios quoque fiſcos redactum : impune cuncta: cum & nouo Cambaię Regi Badurio interioribus implicito bellis, haudquaquam vacaret opem ferre quamuis adeo laboranti oræ maritimæ; & Melicus Tocan, circunferenti bellum Luſitano occurrere nec poſſet, nec ſatis auderet abſente Muſtafa, qui poſt repulſos ab Dio Luſitanos, in regiam cum læto nuncio ad præmia petenda, & venditandam in poſterum operam ſuam Regi, haud ſane magna Tocanis voluntate contenderat. Eo adiumento ac præſidio deſtitutus Tocan, omnibus circa populis ob recentia damna terrore nominis Luſitani perculſis, quicquid habebat copiarum ac virium, partim ad vrbis Dij cuſtodiam, partim ad muniendum Bazainum ſummo ſtudio conferebat. Et Nõnius, ardens dolore ſuſceptę ad Dium labis, ad eam eluendam, excidium Bazaini tacitus dudum apud ſe voluebat. Ac maturandum ratus antequam ab terrore populationum reficerentur hoſtium animi; cum nauibus amplius octoginta, & bellatorum quatuor millibus, quorum dimidia pars Luſitani, cæteri Malabares aut Canarini erant, Ciaulum accesſit. inde præmiſſo cum expeditis nauigijs Emmanue-

le

le Albuquercio ad portus introitum occupandum, ipse Iacobo Sylueria trans Dium accito, cum cætera classe subsequitur. Bazaini tum agebat Tocan magno equitum peditumque numero ad famam clasfis Lusitanæ contracto. Munitionis autem ratio erat huiusmodi. arcem idoneo loco ędificatam habebant. prę terea, ad euripi fauces, qua descensuros putabant hostes, propugnaculum excitarant. inde perpetuam fossam immisso mari, itemque aggerem cum crebris turribus, magna tormentorum imposita vi, ad oppidum vsque perduxerant. neque oppugnari, nisi eo munimento superato, arx poterat; & frequentia tectis loca protinus petenti hosti, nullis circa syluis, aut collibus, turres ab latere minabantur. Nonnius, duce transfuga locorum perito, paulo supra id quod dixi propugnaculum, tripartito exposuit copias. Primo agmini Iacobus Sylueria; secundo Fernandus Deza, & nauarchi aliquot præerant: postremum ducebat ipse. Vbi propius ad munitiones ventum est; Lusitani, tentata dein omissa propter altitudinem fossa; præter hostium oculos ad oppidum recta contendunt. Scilicet in prætereuntes confestim ex aggere sæuus imber telorum, perpetua iaculatione coniectus. quacunque audax incedit agmen; igniferæ bolides; plumbei ac ferrei globi, spicula densa circumuolant. Mirum profecto, & quod, nisi in potentiam Dei referatur, plane fidem excesserit. Puro & patenti littore, cum è turribus ac fenestellis vndique peterentur; nemo prorsus omnium ictus est. quo miraculo commoti auxiliares multi, sponte dein Christianam fidem amplexi, cum ita affirmarent: angustis in rebus nullum omnino ęque atque Lusitanorum Deum suis cultoribus esse præsentem atque propitium. Ad extremas munitiones cum decem amplius millibus armatorum se se Tocan ostendit. Ibi acrior concursu primo, quam perseuerantior pugna fuit. Inuehentem se magno impetu Lusitanum, gladijsque & hastis aduersa ora & pectora fodientem, diutius non ferentes Mahometani; transmisso per pontem euripo, ad proximos montes celeri fuga succedunt, eodemq; loco castra communiunt. Nec maior inclusis intra arcem, ad sustinēdam oppugnationē animus fuit. Eminus conspicati suos abeuntes, & hostium aduentās agmen, extemplo se se per auersam arcis partem omnes eijciunt: traiectoque pariter euripo, Tocanis vestigia subsequuntur. Per húc

modum arx oppidumque minore quam timebatur certamine in potestatem venit. è Mahometanis, tum in prælio, tum in fuga, cæsi quingenti & quinquaginta. è Lusitanis, desiderati non amplius sex. Multum ibi sulphurei pulueris & globorum inuentum; & maiora tormenta circiter quadringenta. Prætor, collaudato pręcipue Sylueria & ijs qui in primo agmine dimicarant (nam ad secundam aciem & subsidia prælium non peruenerat) donisque militaribus de more distributis, in ipso littore castra posuit: inde quicquid erat fertile in agris, ferro igniq; corruptũ; oppletę hostiũ fossę; prorutum vallũ; & arx ipsa, quod ad eam tuendam copię non suppeterent, à fundamentis excisa. & Nonnius, per se perque suos egregie repenso barbaris quod ad Diũ acceperat damno, incolumi classe Goam hyemandi causa repetiit. Circa idem tempus, Vgentanæ Rex, Malacensem oram crebris excursionibus habebat infestam. Aduersus eum cum quadringentis Lusitanis à Malaca profectus Stephanus Gamma, qui tum vrbi præerat, aduerso flumine ad hostem subiit: ac munitiones primum in itinere obiectas, exposito milite per vim cepit: dein, fugato Rege, desertam arcem & vrbem Vgentanam incendit; tormenta complura, nauesque captiuas cum insigni laude victor Malacam reduxit. Sub hęc, è Lusitania cum onerariis quinque Martinus Alphonsus Sosa, præfectus maris Indici designatus, Goam defertur. Is, accepta à Nonnio classe, nauibus quinque & triginta, in quibus erant Lusitani sexcenti, ad Damanum duxit oppugnandum. Cambaici littoris id quoque oppidum est, supra Bazainum leucas ferme quattuordecim. Carebat mœnibus, atque ob id ipsum oppidani cognito classis aduentu diffugerant. Sed firmi operis arcem Turcæ admisti Resbutis, quæ gens latrocinijs dedita Carmaniæ fines attingit, quingenti numero tuebantur. ijdem, vrbis aditum à portu, tumultuariis munitionibus crebrisque tormentis obsepserant. Sosa in conspectum hostium delatus, leui primum nauigio ad contemplandam loci naturam & opera circumuectus est; dein vitato portu, nocte intempesta in asperum littus non sine periculo repente descendit; ac partim scalis ad muros appositis; partim, dum pauidi quidam elabuntur, portis raptim occupatis, in arcem irrupit. Intra mœnia, cum Turcis præsertim, intercluso exitu, atrociter dimica-

micatum est: ac, paucis exceptis qui inter primum, vt dixi, tumultum euaserant, cæteri ad vnum omnes occisi. è Lusitanis, decem desiderati non amplius: grauiter icti complures. Arx triduo diruta, & solo, vix vt vestigium exstaret, æquata est. Inde victor Sosa totam Cambaicam oram, non sine magno terrore, Dium vsque percurrit. Capti & euersi Damani fama Badurium valde commouit; præsertim quod eo ipso tempore grauia ex alijs partibus bella imminerent. in quæ dum totis incumbit viribus, ne interim acrior ab tergo Lusitanus instaret; oratorem petendæ pacis ad Nonnium misit; scriptisque & obsignatis conditionibus, Ioanni Regi Bazainum, vicinasq; insulas, quo in numero Salsetanæ sunt, & partem insuper continentis attribuit. Pace cum Lusitanis facta, sese ad cæteras expeditiones accinxit. Duo tum à Septentrione hostes in primis vrgebant: Crementina vidua, Sangæ Regina, eximia specie, cæterum præferoci & plus quam virili ingenio mulier; à prima ætate militiæ rudimentis imbuta, pugnamque inire, Amazonum instar, intrepide solita. itemque Mogores, Scythica gens, præpollens viribus; & cum finitimis Persis bello certare assueta. horum Rex Miramudius, à magno Tamberlane originem trahens, Mandoo dynasta solicitante (cuius auunculum Badurius pepulerat regno) paulo ante in Cambaiæ fines valido cum exercitu irruperat. Inde sublatis animis Crementina, filij gerens tutelam, statutum olim vectigal Badurio abnuebat pendere; coactisque duobus equitum, triginta peditum millibus, in regia se se continebat vrbe, cui nomen Citor. Hæ duæ maxime Badurium eo tempore distinebant curæ. Super ijs cum aliquandiu apud se deliberasset (nam consiliis admodum rarò vtebatur) Sangam edomare quamprimum, dein Mogoribus omni conatu obuiam ire constituit. Apparatus autem huiusce expeditionis erat eiusmodi, quemadmodum à Christianis cognitum est, qui in eo ipso bello Badurii stipendia meruere. Equitum sub signis habebat centum & quinquaginta millia, è quibus erant grauis armaturæ triginta. peditatus quingentorum millium explebat summam. in iis, externi variarum nationum ad quindecim millia. id erat exercitus robur. Fartacas & Abassinos, alij præfecti; Turcas trecentos Mustafa ducebat. accesserant Chri-

ſtiani captiui, demptis ad militiam vinculis, non plus octo-ginta; quorum erant quinquaginta Luſitani, Galli reliqui, incertum quo caſu, Dobriga quam vocabant naui, ad Cambaicas regiones appulſi. Armorum telorumque omnis generis vim in gente, curulia tormenta mille admodum ex ęre cuncta parauerat: in iis, vaſtæ magnitudinis quatuor baſiliſcos, intremente ſolo, centena ſingulos boum iuga trahebant. Hiſce addita ſulphurei pulueris pilarumque plauſtra quingenta, & libratores, ac fuſoriæ artis magiſtri complures, cum omni iaculandi & conflandi inſtrumento. ad hæc, turriti elephanti amplius ducenti; quaternas alij minores fiſtulas, maiuſculas alij binas, totidemque milites dorſo vectabant. Signato in ſtipendium auro argentoque, vehes onuſtæ quingentę, & ſuper hæc omnia, Satrapæ ac dynaſtæ permulti cum ſuis quiſque theſauris, & magno comitatu ſequebantur. iam vero mercatorum, opificum, lixarumque & calonum ſumma iniri vix poterat. Cum hiſce copiis è Mandoo regno, quod nuper inuaſerat, profectus in Sangę fines Badurius ad Citorem caſtra poſuit. Ea vrbs edito loco duodecim millia paſſuum obtinet ambitu, ſumptuoſis admodum ædificiis publice ac priuatim ornata, mœnibusque ac propugnaculis egregie cincta. itaque propter maieſtatem ac pulchritudinem, quamquam arroganti vocabulo, Mundi vmbella (id enim Citor gentis lingua ſignificat) appellatur. & quoniam, ſi vel ad muros ex inferiore loco ſuccedere Cambeus, vel fame ſubigere incluſos inſtaret; cum anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur obſidio, conſilium cepit hoſti plane exitiale: magnis operibus machinisq; ex tuto vrbem adoriundi. neque difficilis erat ei molitio quantauis, nimirum exſuperante ad omnia multitudine. Ergo ad vrbis radices, denſum ordinem trabium, qui munientes ab tergo protegeret, pluteorum vice defixit. poſt hoſce pluteos breui tempore duas turres, quæ faſtigio altitudinem æquarent mœnium, latas pedes quinquaginta, è lapide & argilla excitauit; gradusque ad aſcenſum adſtruxit. in iis turribus delecti bellatores, & muralia tormenta diſpoſita cum neque in aduerſis propugnaculis quenquam conſiſtere paterentur; & tectis ac delubris vltimum haud dubie minarentur excidium; Regina, alioquin ad defenſionem parata, admoto

hoc

hoc tanto terrore despondit animum: perque notos calles, cum liberis & paucis familiaribus clam ex vrbe profugit. oppidani frustra hostem aliquandiu arcere conati, ad extremum perditis rebus, in auri, argentique, & pretiosæ vestis aceruos (quos in idipsum ex publico priuatoque collegerant) ad Betelanam conuersi rabiem, subditis ignibus iniecere sese. tres ipsos dies incendium tenuit. ad septuaginta millia sexus vtriusque mortalium per eam desperationem absumpta. Sultanus vrbem ingressus ingenti lætitia, purpuratos amicosque nouis beneficiis ac vectigalibus auget; militi stipendia duplicat; se ipse adeo magnifice & elate circunspicit, vt omnium Regum vni sibi, qui Citorem expugnasset, vmbellæ honorem deberi haud absurda quidem allusione iactaret. Verum, quæ sunt humanę vicissitudines, non diuturnum Sultano eius vicoriæ gaudium fuit. aduentanti copiis auctis Mogori obuiam progressus; ad Docerem vrbem semel, ad Mandoum iterum profligatur, & castris exuitur. inde cum ab aliis, tum ab ipso Mustafa desertus; barba, ne dignosceretur, abrasa, gregali cultu, perpaucis comitibus Dium vsque contendit. Ibi, à concepto pauore, de asportandis Mecam thesauris qui supererant, & regno relinquendo agitasse dicitur. Sed suorum hortatu retentus, dum hostes populando agro, & egerenda è desertis vrbibus præda morantur, & ditati spoliis, vt fit, patriam cogitant; interim ad opem à Solimano Turcarum tyranno petendam oratores misit: iis dona ad ipsum Turcam data, quorum æstimatio ad sexcentorum millium aureorum summam ascenderet; ad milites vero quam exercitatissimos (nam id vnum ab Turca implorabat auxilium) mercede conducendos, magna pecunię vis. Hoc in præsentia reparandi belli consilium Badurius cepit. Veritus deinde, ne serum afflictis rebus id remedium esset; fracta demum superbia, Sosam ab Ciaulo (nam in ea tum statione classem habebat) dein ab Goa Prętorem ipsum Nonnium ad se per legatos ac litteras inuitauit: iisque, modo partem capesserent belli; potestatem arcis ad Dium ędificandæ (quod frustra iam toties omni arte quæsierant) vltro detulit. Hisce nuntiis allatis, ab neutro in tam præclara occasione cessatum est. Sosa prior, tum Nonnius Dium instructa classe contendunt. Ibi nouis vtrinque fœde-

ris & amicitiæ legibus in publicas tabulas teſtato relatis, deſignati communi conſenſu fines arcis, in extremo inſulæ promontorio. qui locus imminet in ipſum introitum portus, vt clauſtra maris haud dubie Luſitani tenerent. Annus tum agebatur ſeculi huiuſce trigeſimus quintus. Area dimenſa, confeſtim ad ſtructuram admotæ manus, non fabris tantum & nauali turba, ſed ipſis etiam militibus & præfectis enixe rem adiuuantibus. Triquetra, vt pote in promontorium deſinens, loci eſt figura. iactis fundamentis, ab aperto mari ad interiorem tumulum, è regione oppidi, murus eſt ductus pedum ſeptendecim craſsitudine, altus ad coronam vſque viginti. in eo tumulo, rotunda, vti mos tum erat, ceſpite ingeſto erigitur ante omnia turris dodrantium nonaginta diametro. Thomæa appellata, quod eius Apoſtoli feſto die exordium ſumpſerat: inde rurſus ad alterum inſulæ marginem continuata mœnia ſunt; qua rupes abſciſſæ portum attingunt. ibi turris altera extructa diametro dodrantium ſexaginta. Huic ab Diuo Iacobo Hiſpaniarum præſide inditum nomen. Muris foſſa circundata quoad cautes & præcipitia tulere. Inter duas turres medio ferme ſpatio, portam cum lorica in vrbem aperiunt. intra mœnia ſacellum, & præfecto præſidij militibuſque tecta militariter excitant. Per hunc modum in pręſentia duntaxat arx ab vrbe interſepta eſt; laterum munitio, quod ea mari alluuntur, in aliud tempus reiecta. Cæterum opus vndequinquageſimo die, non ſine Sultani admiratione perfectum. Simul, ad recuperandum in Cambaiæ finibus Variuenem pagum, arcemque appoſitam Indo flumini, miſſus rogatu Sultani Vaſcus Petreius à Sancto Pelagio cum Luſitanis ducentis & quinquaginta; Sofare adiuncto cum Turcis trecentis. Mogores centum & quinquaginta, incenſo pago, arcem obtinebant. ij, quandiu leuioribus miſsilibus dimicatum eſt, hoſtibus egregie reſtitere. Aſt vbi prouectis è claſſe maioribus tormentis mœnia quati cœpta; diffiſi viribus arcem deſeruere. Ita Variuenes denuo in Sultani poteſtatem redigitur. Præterea in maritima Cambaiæ oppida præcipua Luſitanorum manipuli aliquot præſidij cauſa profecti. cuius auxilij fama è longinquo, vt fit, in maius aucta, retardatus Mogor; ſpoliis Cambaianis grauē exercitum trahens, inſtante iam hyeme,

me, domum reuertit. Is Mogorici belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad refouenda quæ recentibus cladibus afflicta & prostrata iacebant, itemque ad continendos in fide populares intendit animum. quippe, non pauci ea tempestate, Sultani tyrannidis iugum excutere conabantur. Per eosdem fere dies, ad naualem nominis Lusitani gloriam vnius viri virtute ac felicitate, haud mediocris accesfio facta est. Iacobus Botelius erat nauarchus egregie strenuus, idemque maritimæ scientię laude prçcellens. is, cum aliquot annos in India & Emmanueli & Ioanni Regibus operam fortem ac fidelem nauasset; in Lusitaniam deinde rediit ad præmia de more petenda. ibi dum suam agit causam, resque, vt fit, ab se gestas exponit; ab inuidis in crimen repente vocatur; quod fretus nauigandi peritia, Magalianis exemplo, res nouas cum regni periculo moliretur; atque ad Regem Galliæ, qui tum erat Franciscus eo nomine Primus, trãsfugere cogitaret. Per eam criminationem oppressus, relegatur in Indiam. in eo exsilio, non tam de patria, quàm de existimatione solicitus, id maxime laborabat, quo pacto iniquorum calumnias refelleret factis; ac suam in Regem obseruantiam & fidem, insigni aliquo documento probaret. Iuncta per id tempus inter Lusitanos, & Sultanum amicitia, locoque ad arcem Diensem dato, quod Ioannes dudum ardenter optabat; pergratum se Regi facturum existimauit, si omnes tam lætę rei nuncios celeritate præuerteret. Modicam biremem pedes minus octodecim longam, sex latam habebat, ære suo in bellicos vsus exstructam. In eam egregiis aliquot nautis, ignaris consilii, assumptis, (quos in itinere deinde tumultuantes partim donis mitigauit; partim metu minisque coercuit) tam paruo nauigio protinus Lusitaniam petere intendit. Dabulum ab Cocino prouectus, præciso Indico mari, ad Arabiæ littora vehitur; & aquatione facta, cum ex eo loco ad Bonæ spei promontoriũ incredibili audacia processisset; inter flectendum aliquoties pęne merso actuario, caligine tum obtectam insulam Sanctę Helenæ præteruectus, contento cursu Tertias, ac demum Olisiponem per summos labores atque pericula tenuit: resq; ad Dium gestas ab Lusitanis, libentissimo narrauit Regi: quam narrationem ab Nonnio Prætore mox nuncii & litteræ, deflorata iam eius nouitatis gratia, comprobarunt. ita, non modo purgatus

Ioanni, ſed etiam præmijs donatus, patriæ redditur. Permultos dies in ore omnium ea nauigatio fuit. Quod ſi paria tam fortibus auſis vir ſortitus eſſet ſcriptorum ingenia, ſcilicet Argo illa, tot poetarum carminibus inclyta, præ Botelliana biremi haud immerito rideretur. Compoſitis vtcunque ad Dium rebus (nam inde diuertit oratio) Prætor ad arcis tutelam relicto cum octingentis militibus, & idoneo tormentorum apparatu, Emmanule Soſa, Goam hybernandi cauſa reuertit. Eodem tempore bellum atrox inter Zamorinum, & Cocinenſem exarſerat. Cocinenſi, pro amicitia miſſus confeſtim auxilio, cum virtutis expertæ militibus, Martinus Alphonſus Soſa. is, conantem ingenti exercitu in Cocinenſem agrum irrumpere Zamorinum, ad Repelini vada, Eduardi Patieci quondam nobilitata victorijs, parua item manu, magna cum laude repreſſit. Repelini regulum, Zamorini ſocium, ex oppido per vim exegit: dein ad naues reuerſus; Calecutanam claſſem ad Couletem oræ Malabaricæ fudit, fugauitque. ac rebus terra marique præclare geſtis, Luſitani nominis gloriam apud eas gentes non parum auxit. Inter hæc, Sultanum Badurium, vel ab ingenij leuitate; vel quod Prætor non pro ſpe copias ad perſequendum bello Mogorem miſiſſet; pœnitere cœpit indomitæ gentis in ſuum regnum admiſſæ. Ninarao Dienſi præfecto mandat, vti extemplo per ſpeciem cingendi ex omni parte oppidi, & includēdi quod in extremo patebat regij ſtabuli, modico interuallo murum arci Luſitanæ prætendat. Id cum ſe Luſitani paſſuros negarent, quod ex eo munimento periculum ingens immineret arci; elatus iracundia Sultanus, conuitia in eos, & minas intemperanter effudit: dein, ſimulata rurſus amicitia; incautos adoriri, atque adeo Prætorem ipſum, vt ferunt, ſimulatque rediret, ad epulas inuitatum opprimere ſtatuit. Super hæc, ad diſtinendas quāmaxime Luſitanas vires, miſſis clam litteris nuncijſque, Zamorinum cæteroſque eius oræ dynaſtas in Luſitanum inſtigabat nomen. Prætor, pluribus ac minime obſcuris indicijs fraude comperta, ineunte ſeculi huius anno trigeſimoſeptimo; nauibus triginta, in quibus erant Luſitani quingenti, Dium iter edixit. Eodem cum ſua claſſe Martinum Alphonſum ex oræ Malabarica ſubſequi iubet; paratus, vbi res facultatem daret, Sultani inſidias anteuertere. Ea facultas opinione celerius oblata.

Cum

Cum enim in Dienſi portu ſub arcem iactis anchoris Prætor morbum egregie ſimulans, Regi ſalutem nuntiari iuſsiſſet; ac ſe, quominus ad eum adiret, valetudine prohiberi; Sultanus, nimirum ad ſua tegenda conſilia, vltro ipſe parua biremi ad inuiſendum in prætoria Nonnium acceſsit, venatorio amictu viridi, atro capitis diademate, gladio inaurato ſuccinctus. Vehebantur eodem nauigio, præter Emmanuelem Soſam (quem ipſe pro amicitia ex arce euocarat) Satrapæ vel amici non amplius tredecim; præterea pueri duo, regium pugionem alter, pharetram alter & arcum de more geſtabant. Lembi quatuor cum cætera familia ſequebantur. Vbi ad prætoriam applicuit, conſcendenti, Nonnius aperto capite obuiam ad ſcalas magna cum obſequij ſignificatione progreditur; acceptumque perhonorifice, in puppim inſtar cubiculi, regio apparatu exornatam induxit. intromiſsi cum eo, præter interpretem & puerum vnum, præcipui Satrapæ tres. in prætoria Luſitani milites erant ducenti. Scilicet ingrediens Rex, à conſciis arcanorum illico morti deſtinatus: intentique ad imperia exſequenda, ſuſpenſo omnes exſpectabant animo, quam mox Prætor ad occidionem vocaret. Sed apud Nonnium, tantiſper dum in naui moratur Sultanus, hoſpitii valuit fas. Taciti ambo, & alter concepti facinoris, alter aditi periculi magnitudine confuſi, aliquandiu perſtitiſſe dicuntur. ad extremum Sultanus, cum à ſuis Perſico ſermone quæſiſſet, num in pergula quę ad gubernaculum eſt, armati laterent; reſponſumque eſſet, nihil videri tale; tandem, proſequente officij cauſa Nonnio, ad ſcalas rediit, ſuamque in biremem ſaltu ſe miſit, defunctum periculo vana opinione confidens. At Nonnius, vti abeuntem vidit, quaſi omni religione ſolutus, confeſtim ſuos aſpera voce vultuque ceſſatores increpitat. Illi, dudum ad cædem inſtructi, in expedita nauigia extemplo deſiliunt; contentoque remigio Sultanum intra Luſitana pręſidia claſſemque deprehenſum inuadunt. Emmanuel Soſa cum promptiſsimis in regiam è ſua naui tranſcendit. Alij ab lateribus circumſiſtunt. Atrox circa Regem pugna cooritur. multi vtrinque vulnerantur, aut cadunt. in iis Soſa, ab Soſaris genero, quem Tigrem mundi à virtute appellabant, gladio confoſſus, in mare proiicitur; & puer is, qui pharetram & ar-

cum

cum Sultani ferebat, artis ſagittariæ peritiſsimus, octodecim ſpiculis totidem Luſitanos, nullo prorſus in irritum miſſo, confixit: atque ipſe ad extremum glande traiectus occubuit. In eo tumultu, armatæ celoces regiæ tres à Mangalore ſuperueniunt; in quibus erant mercenarij Turcæ complures. ij, vt Regem in extremo diſcrimine circumuentum videre; haudquaquam exterriti, ad eum eripiendum per media hoſtium tela nauesque perrumpunt. neque à prælio abſtitere, quoad affluente in ſingula momenta maiore Luſitanorum numero, ad vnum omnes interfecti ſunt. interea regiam nauem promiſcua cædes vacuam epibatis fecerat. Rex ipſe, vulnere accepto, nautis ac remigibus omni ope adhortandis inſtabat. iam prope littus erat nauis, cum è remigibus duo tresve, vno tormenti ictu diſcerpti ſunt. inde biremis, præſertim æſtu recedente, tranſuerſa repente vadis inhæſit. neque ſegniter Sultanus ad vicinam ſalutem in mare deſilit. ſed nimirum fruſtra eluctanti extremus aderat dies. inter enatandum, affecto corpore, cum in aduerſos fluctus aliquandiu tetendiſſet; deníque ad Luſitanum actuarium, cui præerat Triſtanus Paiua Scalabitanus, ipſo aquarum impetu abripitur. ibi, ſpem inter ac metum, cum ingentibus promiſsis ac precibus vt reciperetur, qua Regem, qua Sultanum ſe clamitans miſer, dum illi remum ad euadendum porrigit Paiua; præter exſpectationem, à quodam è nautis infimæ ſortis homine, conto ſeu haſta conficitur. Exanime corpus cum diutius fluitaſſet, ſubſidit deinde, neque vnquam apparuit. Ita, opulentus in primis Indiæ Regum, cum nuper maria terraſque ſui nominis terrore compleſſet; ab ijs demum quos magna mercede conduxerat, teterrimo genere leti, ſuorum in conſpectu peremptus, cæcitatem humani conſilij, & vanitatem eorum quæ vulgo ſolida ac præclara putantur, exitu comprobauit. Ex ijs qui pugnæ ſuperfuerant, ſemineces aliquot in claſſem accepti: quo in numero Sofarem Nonnius clementer habitum, curatis vulneribus, miſit ad comprimendos in vrbe tumultus. namque omnis multitudo (& erat eo tempore frequentiſsima) vt in eiuſmodi perturbatione rerum, incendij ac direptionis metu perculſi, ad portas ac muros, fugæ cauſa ruebant eo impetu, vt, præ conferta in anguſtijs turba, eliſi aut obtriti ſint aliquot.

is

is pauor ac trepidatio, Sofaris demum aduentu atque auctoritate sedatus. Badurij mors, non tam interfectoribus gloriosa, quam læta ijs gentibus fuit: fœdam quippe in populares tyrannidem exercuerat: vitiis omnibus à pueritia deditus; numinum contemptor; æque sui prodigus, & rapax alieni; potentiæ viriumque per libidinem & sæuitiam ostentator dirus: multos per calumniam omnibus fortunis euerterat; multis beneficia dederat idem, ademeratque; multos etiam ex amicis, in ijs duos Iazij filios, vt Dium inde reciperet, omnibus tormentis excruciatos necarat. Ergo, tot scelerum sibi conscius, adeo omnes homines, omnia loca temporaque suspecta habebat; vt cibum suis ipse sibi pararet manibus, perque summam indignitatẽ, principis simul & coqui munere fungeretur. Quo magis mirandum est, ad inuisendum Prætorem venisse tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet vltrices furiæ in eam amentiam impulerunt; vt quibus perniciem extremam haud obscure machinabatur, eorum potestati semet vel nimis callida simulatione, vel stolida temeritate permitteret. Sublato Sultano, tota insula in Lusitanam ditionem extemplo concessit. Custodes ad castella tuenda, itemque vectigalibus in portu exigendis ad Dium atque ad Rumæpolim (nam eo quoque facili appulsu commeabant naues) scripturæ magistri à Prętore dispositi. In regiis thesauris haud ita multum pecuniæ inuentum: in horreis vero & armamentariis, commeatuum & instrumenti bellici omnis generis ingens copia. in naualibus etiam haud exiguus nauium variæ formæ numerus. omnium ratio in codices à Quæstoribus relata. Neque multo post, contra omnes belli casus arx ab vtraque parte, qua in mare vergit, muro circundari cæpta; & è vasto specu, in quem medio ferme spatio tellus recesserat; admodum capax effecta cisterna; & euersa Rumæpoli, quod ad eius præsidium copiæ non suppeterent, eius loco nouum propugnaculum excitatum est. Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente, quam hodie Bengalam vocant, ad Prætorem adijt, natus, vt ferebatur, annos trecentos triginta quinque. neque mendacij suspicio suberat: nam & seniores qui tum erant, se de hoc eodem grandæuo aiebant à maioribus accepisse; & ipse filium habebat nonagenarium; & cum litteram nosset nullam, quæ referebantur ab eo de veterum

terum geſtis rebus, ad fidem annalium optime congruebant. Huic aliquoties iam deciderant dentes, alijs continuo ſubnaſcentibus: & barba vbi prorſus incanuiſſet, in atrum denuo colorem, idque paulatim, ſemet ipſa vertebat. ante centeſimum annum idola coluerat: inde æque miſerabili errore ad nefariam Mahometis tranſierat ſectam. is propter miraculi nouitatem Sultani ſtipendiis ali conſuetus, idem vitæ ſubſidiũ ab Nonnio petijt: Nonnius haud grauate asſignauit: dein arcis cuſtodia cum ſexcentis fere militibus Antonio Syluerię commiſſa, Goam, vti ſolebat, in hyberna ſe contulit. Vulgato Sultani caſu, Cambaiæ proceres Mamudium puerum, eius ſorore genitum, creant Regem. rectores pueritiæ, ijdemque tutores regni, tres, Driacan, Madremalucus, Alucan adiuncti. Ad hoſce, poſt Nonnij profectionem, Sofar, vel ob nouas offenſiones, vel Chriſtianæ religionis odio in Luſitanos accenſus, omnibus ſuis rebus miro ſilentio in tutum auectis (& erat totius ciuitatis longe ditisſimus) triginta ferme leucarum itinere ad vrbem Madabam ab Dio contendit. iamque ad bellum ſponte inclinatos, facili negotio perpulit, vt omni conatu ad pellendos ex arce Luſitanos incumberent. Confeſtim habito delectu, conſcripta decem peditum, quinque equitum millia. Alucan dux iis copiis datur. Præterea Sofar, egregiæ virtutis pedites ter mille, equites mille ſuo ære conduxit. Pari ferme imperio vterque ex vrbe Madaba Iunio menſe profecti, non longe ab Rumæpolj caſtra locant. Ex recentibus eius loci ruinis, continuo Luſitani in nouum necdum omnino abſolutum, de quo dixi, caſtellum ſeſe recipiunt. Id caſtellum Sofar, Alucane interim operibus occupato, cum ſuis magno impetu adortus, dum muros incautius ſubit; altera manu plumbeo globo transfixa, prælio excesſit. Eo vulnere ſpatium Luſitanis datum perficiendo caſtello; itemque ciſternæ intra arcem, conuectis è vicino aquis, ad iuſtam altitudinem implendæ. ac primo conſilium Antonij Syluerię fuit, totam inſulam tueri, atque ob idipſum nauarchos aliquot, cum ſuo quemque manipulo, ad loca idonea toto freto diſpoſuit, qui tranſitum hoſtium ex continente impedirent. Simul, quoniam Dienſem populum aliena ab ſe voluntate, multosque inſtitorum habitu peregrinos milites in vrbe verſari didicerat; eorum cœtus

aliquo-

aliquoties vi minisque discusfit; arma plerisque ademit; & mercatores quatuor, in primis pecuniosos, qui obsidum loco essent, repente in arcem arripuit. Dein, cum promotis munitionibus Alucan fretum omne tormentis infestum faceret; nec possent sine pernicie Lusitani diutius in ea statione perstare: nauibus insuper aliquot tormentisque, alieno sane tempore, subitæ procellæ impetu amisfis; Antonius, de suorum sententia denique relicta insula, nauarchos in arcem recepit. Rumęo castello Franciscum Patiecum, adiunctis ex vniuerso præsidio militibus ad septuaginta, præposuit. in marino propugnaculo, quod in ipso aditu portus olim Iazius exstruxerat, Franciscum Goueam cum delectis locauit. itemque in arce, prout res postulabat, aliis alias partes custodiendas attribuit. Relicta ab Lusitanis insula, confestim hostes libero transitu summa ciuium gratulatione in vrbem admisfi. Alucan regiis in ædibus procul ab hoste consedit: neque in aleam pugnæ, grandi iam ætate vir, sese facile committebat. Sofar, prope arcis mœnia locum cepit, atque communiit. Inde per occasionem leuia certamina feri cæpta, quibus ferme superior Lusitana res erat: duce plerunque Lupo Sosa Cotinio, qui cum præsidio lignatoribus aderat, idemque postea totam hanc obsidionem duobus libris diligenter est persecutus. Dum hæc in Cambaia geruntur; Ottomanus interea alijs aliisque Badurij nuntiis precibusque fatigatus, ac demum de eiusdem cæde ab vxore vidua & profuga coram edoctus; non tam ad lacessendum bello Mogorem, quam ad pellendos ex India Lusitanos, & Orientis regna ad suum imperium adiungenda, conatus omnes adhibuit. Classem ad Suezium, cura Abrahemi purpurati ædificatam & instructam habebat maiorum nauium (quarum pleræque remis agebantur) ad sexaginta quatuor: ad quas accessere deinde Cambaicæ septem, Malabaricæ tres. Ei clasfi cũ summa potestate præposuit Solimanum Peloponnesium, pręsidem Aegypti, virum enormi non minus adipe, quam auaritia & crudelitate notisfimum. huic, remigum ad septem millia, bellatorum sex attributa; in quibus erant Ianizari seu prętoriani mille quingenti: Turcæ bis mille; aliarum gentium cęteri, maritimæ ferme rei callentes; qui & militum, vbi opus esset, & nautarum partes obirent. Solimanus, lustratis ad Suę

zium

zium copiis, cum remigum pars imperium detrectaret; ducẽtos vno imperio iussit occidi. eo metu seditione compressa, profectus, ad Giddam appulit vrbem ab incolis metu relictam. dynasta, cui Solimani rapacitas & immanitas haud erat ignota, cum popularibus in auia loca secesserat. Ab Gidda ad Camaranum, inde ad Zebitum traiecit classis. Nocoda Hamedius Turca oppido imperabat. is, large & munifice accepto Solimano, eiusdem iussu repente securi percutitur. oppidum Mustafæ Mammaluco donatum. Ab Zebito Adenum superatis faucibus ventum est: præmissis iam ante legatis, qui ab Rege commeatum, vacuasque in vrbe ædes curandis ægrotis pro amicitia peterent. vtrumque cum cura præstitit Rex. & alimenta in classem, & hospitium laborantibus datum. in id hospitium, simulato morbo, singuli milites à quatuor valentibus à mari transuehebantur, armis in lectulo sub veste contectis. per eam fallaciam, nihil eiusmodi suspicante populo, quingenti paulatim intromissi. Tum Solimanus ex composito per satellites Regem ad naues accersit. ille, cum suæ dignitatis haudquaquam oblitus, indignabundus abnueret; confestim insidiatoribus quod iam ante conuenerat è classe proponitur signum. ij cum armis extemplo coorti, stupente ad inopinatam rem ciuitate, regiam circumsistunt, comprehẽsumq; Regem ad Solimanum vi pertrahunt. Ibi superbe interrogatus ab eo, cur tertium iam diem ad se officij causa venire distulisset; cum liberius responderet, quam prædonis aures ferre consueslent; arreptus propalam ex ipsius prætoriæ nauis antennà suspenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta, præsidioque imposito, Solimanus ex eo portu soluit. ac tametsi ex Ottomani mandatis Goam primo intẽderat cursum, tamen mutato postmodum consilio, Dium flexit, haud dubius quin facili negotio Lusitanam esset expugnaturus arcem; ac simul potiturus insula magni ad vniuersam Indiam obtinendam momenti. qua tota de re cum litteras ab Sofare iamdudum accepisset, Sofarem deinde ipsum in itinere ad leucas ab Dio circiter quindecim obuium habuit. Interea de Turcarum aduentu & ante rumor, & ipsi postremo speculatores ad Antonium Sylueriam attulerant. Ille tam multis variisque terroribus minime fractus; pro ea quam habebat co-

pia vigilias intendit; custodias auget; munitiones instaurat: simul, ad petendum à Prætore subsidium nuntios Goam cum epistolis mittit. iam Turcæ appropinquabant, in hunc fere modum instructi. dextrum cornu è quatuordecim triremibus, quas regias vocant, in altum Solimanus extenderat. sinistrum, è triremibus non amplius septem, propius ad terram admouerat. medium locum tenebant onerariæ, totum agmen reliquæ triremes & rostratæ claudebant. Vt in conspectu fuit classis; ad nobiles qui ad spectaculum ex arce conuenerant, Sylueria perquam serena fronte conuersus; En,
„ inquit, viri, tempus, acceptam à maioribus bellicam glo-
„ riam, debitamque tum Deo, tum Regi nostro fidem no-
„ bis ob oculos proponendi. horum vtrumque si attentis ani-
„ mis intuebimur, profecto labores omnes atque pericula,
„ quæ ex hostili tanto tamque multiplici apparatu nobis im-
„ pendent, præ officij ac pietatis fructu leuia ducemus. E-
„ quidem, & ex ipsa quam agimus causa, & ex vestra virtute
„ commilitones, magna in spe sum, fore vt de immanibus hi-
„ sce barbaris illustrem intra paucos dies victoriam reporte-
„ mus. qua vos eadem fiducia quoniam teneri certo scio; su-
„ peruacaneum reor hoc loco trophæa recensere, quæ toties
„ iam ex communibus & Christianæ religionis, & Lusitani
„ sanguinis hostibus, Deo bene iuuante, retulimus. Ab hisce dictis, ad stationes disponendas animum intendit. Fessis in tutum receptis, alios de more substituit. Cespitis & materiæ ad renouandos aggeres, itemq; lanæ & centonum ad protegenda mœnia vim sedulo comportari iubet. ad hæc, seruitijs, ne quid eorum perfidia occultæ fraudis erumpat, custodes apponit. in primis vero annonæ diligens habita est cura: vt salubri temperamento ac dimensione per idoneos ministros erogaretur. Super omnia, propitiando immortali Deo diurnæ pariter ac nocturnæ supplicationes adhibitæ. At Solimanus, in salo anchoris iactis;ad tentandam arcis oppugnationem septingentos prętorianos in proximum littus exponit. ij, misti sagittariis egregio ornatu fistulatores, cum ad mœnia subijssent; repentina missilium vi, sex è Lusitanis occidũt; viginti consauciant. Neque segniter ab inclusis reddita iaculatio est. Ianizari quinquaginta interfecti, vulnerati complu-

res. Cæteri, minoribus quam venerant animis, ad Sofaris munimenta se recepere. Per eosdem dies, transuerso cum sordidis nubibus Austro, clasſis propemodum ad terram alliditur. Eo metu Solimanus, & quod telis ex arce peteretur, ad Madrafabæ portum, leucas vltra Dium quinque processit. Descendenti, paratus iterum ad omne obsequium præsto fuit Sofar. Cum eo Solimanus consilia de totius belli ratione, atque adeo de ipsius Cambaiæ occupando regno communicat. Exposito dein milite, muralibusque tormentis, Dium terrestri itinere accedunt. Eodem fere tempore Alucan, haud leuibus argumentis suspectum habens Turcicum scelus, ac dominandi libidinem; cum parte copiarum (nam reliquas promissis & auctoritate Sofar apud se retinuit) omissa obsidione, in mediterranea loca secedit; Regemque Mamudium & rectores de suo consilio per litteras edocet. Rex & factum probauit; & missis circum populos & dynastas edictis, nequicquã expostulante Solimano, commeatus in castra subuehi vetuit: quæ res non paruo Turcis impedimento ad victoriam fuit. Inter hæc, operibus, ad statuenda maxime tormenta, instabant barbari. Illud etiam incendiariæ machinæ genus ab iisdem excogitatum. Vastæ magnitudinis, ad onera transuehenda, nauis erat in portu. Huic naui præcelsam ex arida materia pyram, pice, sulphure, nitro, aliisque ad fœtorem simul ac fumum excitandum rebus, imponunt. Consilium erat, ardentem struem in marinum propugnaculum ęstu reciprocante demittere, vt vel præsidiariis flamma tetroque vapore spiritum includeret; vel certe, dum extinguendis ignibus occupantur; inter eam trepidationem atque caliginem, Turcæ traiecto celeriter euripo, scalis in muros euaderent. Verum ad eam molitionem, quo tanti ponderis machina innatare fluctibus, & muris applicari posset; nimirum exspectanda erant summa per plenilunium incrementa maris, quas vulgo nautici aquas viuas appellant. Ea re animaduersa, Lusitani, vltro nauem incendere, Albuquercij ad Goam exemplo, & illud vtcunque seu exitiale commentum, seu inane ludibrium amouere constituunt. Ad eam rem Franciscus ipse Goueanus eligitur, qui maritimę rei, & propugnaculo præerat, insigni constantia vir. is proxima nocte duobus egregie armatis caturibus

turibus

turibus eò ſenſim accedens, non fefellit excubias. continuo è
ſtationibus denſæ pilæ in prætereuntes emiſſæ. at ille nihilo
ſecius in incepto perſiſtit; perque media tela, fauente Deo,
ad locum ſine damno prouectus; in pyram multis ſimul par-
tibus ignes coniicit. cuſtodes ad viginti confeſtim in mare
deſiliunt: ij è caturibus plerique confoſsi. Vbi materiam
flammæ tenacius occuparunt, quam vt opprimi facile poſſet;
pari audacia & felicitate, Goueanus, volitantibus vndique
globis retro vnde venerat, cum ſuis incolumis abiit. Ea ſpe
deluſi Turcæ, haud omiſſa interim arcis Dienſis obſidione,
ſeſe cum magna parte exercitus ad Rumæi caſtelli mœnia
quaſſanda conuertunt. Inde cum vtrinque ſumma vi pugna-
retur, & multi quotidie occumberent; in Luſitana muliere
(Barbaram nomine appellabant) inuictum animi vere Chri-
ſtiani robur enituit. Huic, amiſſo coniuge, duo ſupererant
filij, ætate viribuſque florentes, Aloiſius, & Chriſtophorus.
ille ad Rumæpolim, hic in eadem arce Dienſi agitabat excu-
bias. Forte ita euenit; vt Chriſtophoro, cum pro muri co-
rona ſtaret armatus, contorta ab hoſtibus è tranſuerſo pila
partem ventris vna cum inteſtinis abriperet. Extemplo ſe-
mianimis domum relatus, vti erat de æterna ſalute ſolicitus;
parentem optimam interrupta compellans voce; Peto, ait,
» abs te, quæſoque mater; vti mihi prius ad expianda crimina
» ſacerdotem, quam ad proſequendum obitum, lacrymas ac
» ſuſpiria præbeas. Vereor enim, ſi te ingemiſcentem audie-
» ro; ne dolor tuus ac mœror, meam ad ſupremum hoc iter ne-
» ceſſariam exigui temporis præparationem impediat. Cui pa-
rens, inter adſtantium ſingultus & complorationem vna ſic-
cis oculis, & placido vultu; Ego verò quod doleam, inquit,
» fili habeo nihil, niſi noxæ aut piaculi quippiam tibi ſupereſſe,
» quod eluas. Nam alioqui probe intelligo iis, qui iſtud obie-
» rint leti genus, præclaram eſſe mercedem paratam in cælo.
» Tu modo clementis Dei pacem ac veniam fidenter implora:
» teque in hoc tranſitu virum præbe. Id vnum in hac orbitate
» maximo mihi ſolatio fuerit. Inter haſce adhortationes, la-
» bentia moribundi viſcera manu ſuffulciens, fugientis animæ
reliquias tandiu fouit, quoad accito in id ſacerdoti peccata
cum ſalutari deteſtatione confeſſus, & abſolutus; in ſinu pa-

rentis animam efflauit. Vixdum demortui corpus vidua terræ mandauerat; cum de alterius filij nece nuntius affertur. in propugnatione Rumæi castelli paulo ante ceciderat. scilicet nemo fuit, quin geminato intra paucas horas vulnere, confectum iri fœminam pro certo putaret. Ad illa, in tam acerbo casu, tantum abfuit vt quicquam Christiana spe, & grauitate indignum admitteret. vt etiam venientes ad se doloris leniendi causa notos ac familiares vltro consolaretur. Huius mihi matronæ sensus, & in liberos caritas, laudbilior haud paulo visa, quam eius quæ ad primum de morte filij nuntium exanimata est; aut illius, quæ lætitia conspecti repente nati quem mortuum crediderat, exspirauit. Cæterum Patiecus Rumæo castello præpositus, magna parte muri diruta, cum hostium multitudini vltra obsisti non posset; saluis, præter arma, rebus atque corporibus, deditionem fecit. Vix ea facta deditione, hostes ex omni parte in castellum irrumpunt, Syluerianis qui freto diuulsi rem ex arce ipsa cernebant, ad spectaculum adeo triste collacrymantibus. inter eam irruptionem, plane memoranda contigit res. Vexillum erat Christi Domini in summis mœnibus de more defixum. id vexillum Turca signifer contemptim raptum abiecit, & Mahometanum eius loco substituit. Non longe inde aberat Ioannes Petreius, exacta iam ætate vir; cæterum egregie pius idem, ac strenuus. is, vbi strata humi diuina trophæa conspexit, generoso quodam ardore succensus, eos qui circa se erant, ad illam vna secum vindicandam contumeliam inuitat. Sex ferme sequuti. Cum iis ad locum intrepidus vadit; euulsisque pseudoprophetæ, Christiana reponit insignia. id conspicati extemplo victores accurrunt; Lusitanis intetminantur; Mahometana restituunt. nil valuerunt minæ. Turcis vixdum digressis, pari constantia Petreius & socij ad locum aduolant; Mahometis afflicta rursus imagine Crucem extollunt. hoc ipsum tertio vel quarto, Lusitanorum incredibili perseuerantia factum est. neque certamini modus fuit, quoad exasperati & perciti rabie barbari, obtruncatos Christianæ dignitatis assertores in mare deiicerent. Hinc mira visu dictuque res. Militum Christi cadauera, diuino scilicet nutu, ne honore sepulchri carerent, obliquo euripo, contra vim æstus rapidissimi, sponte ad ipsam

ſam arcis Luſitanæ portam euaſere; haud obſcuro ſane documento, cum tanta ſit corporum diuinitus habita ratio in terris, quam glorioſa fuerint eorum animis in cælo prꝯmia perſoluta. reliqui dedititij, cum honeſtæ morti antetuliſſent exiguæ lucis uſuram; initioq; comiter accepti ab Solimano, atque adeo donis culti, ſed iiſdem poſtea, in reditu, ab ira male geſtæ rei, capita ad Zebitum præciſa dicuntur. Capto Rumæo caſtello, in vnam Dienſem arcem tota belli moles incubuit. ac ſimul terra marique oppugnatio cæpta. Maioribus primum tormentis per dies aliquot ſine intermiſsione muri quatiebantur; Luſitanis, vbi quid procidiſſet, impigre obmolientibus. Aſpera dein prælia, promoto ab hoſtibus aggere vineiſque, commiſſa. acti vtrinque cuniculi: ſæpe eruptionibus, ſæpe in ipſa mœnium ſtrage pugnatum eſt. Verum atrociſsima omnium poſtrema dimicatio fuit. Triplici acie deinceps ad mœnia ſucceſſerant Turcę. quatuor ipſas horas mira contentione certatum. ac tantus fuit ardor animorum, vt Luſitanus fiſtulator, aſsidua neque irrita iaculatione iam loculis pilarum exhauſtis; dentem excuſſerit ſibimet: raptimque in fiſtulam inditum plumbi loco in hoſtes emiſerit. E Turcis quingenti eo die deſiderati: vulnerati circiter mille. è Luſitanis fortiſsimi viri cecidere quatuordecim; è reliquo numero partim ambuſti, partim grauiter vulnerati adeo multi, vt non plus quadraginta idonei ad ſuſtinenda arma ſupereſſent. iamque ad extrema ventum erat. vna cum viribus annona quoque, & tormentarius puluis, & pleraque inſtrumenta belli defecerant. Vicit nihilominus pertinacia Luſitanus, quod nulla vi, nullis cladibus, non modo ad arcis deditionem, ſed ne ad pacis quidem mentionem adduci potuit: ipſis quoque fœminis pueriſque, ſupra ſexum & ætatem; omni ope adiuuantibus viros; eoſque ad certamen, ac decus, & oppetendam in Chriſtiana cauſa mortem adhortantibus. Inter hæc, ab Nonnio, dum ad ſubſidium incluſis ferendum reliquam ornat claſſem, celeriter prꝯmiſſę liburnicæ ſexdecim, ad Madraſabam acceſſerant noctu, quaternis in ſingulas puppes luminibus ad ſpeciem augendam haud fruſtra ſublatis. eo quippe terrore Turcæ perculſi, tribus iam millibus ſuorum amiſsis, & ſuper alia damna, arctioris etiam in dies commeatus, &

imminentis hyemis pauore perterriti, Sofarem exsecrantes, vrbem incendunt; & noctis intempestę silentio conscendunt naues, duobus circiter mensibus in obsidione consumptis: ac vela dant in Arabiam tanta cum trepidatione, vt saucios quingentos, & magnam tormentorum partem fęde reliquerint. Is dies fuit festus Sanctorum omnium: quo etiam pulchrior lætiorque, Lusitanis, exitij metu pręter spem liberatis, illuxit. Turcico amoto auxilio, Sofar quoque cum suis in loca remotiora discesit. Insulam dein totam Lusitani sine certamine recepere. Inclyta per gentes ea fuit victoria; bonamque Asiæ atque Africæ partem; Europamque pæne totam noua cum nominis Lusitani laude peruasit. quippe, non cum incondito ac semiermi Aethiope, vel cum fugacibus Indis, sed cum paratissimo & exercitatissimo milite & imperatore, in summa propugnatorum inopia fuerat res. Ergo Franciscus ipse Rex Gallię, magnus virtutum ęstimator, captus admiratione Sylueriæ, pictam eius imaginem è Lusitania postmodum expetiit, præstantium virorum ac ducum tabulis inserendam.

Dum Lusitani obsidentur, paranti Nonnio quamprimum inclusis auxilium ferre, pręter opinionem successor è Lusitania venit Garzias Noronia. Huic, ob Turcici belli famam, naues vndecim, armatorum septem millia tribuerat Rex: Qua in expeditione atque apparatu minime silenda res accidisse fertur. Ad maiorem delectus copiam, vt in tanto periculo, Ioannes, insuper natura misericos, facinorosos, ac noxios, & rei capitalis damnatos qui ad militiam idonei viderentur, conscribi & centuriari imperauerat. ij, quo notior eorum esset opera, separatim vnam in nauim impositi: Callaicam appellabant. Hæc regis clementia diuino iudicio haud satis comprobari visa. Cętere quippe naues, Olisipone profectæ, cursum tenuere omnes: vna duntaxat, qua cęnum illud atque colluuies vehebantur, incertum quo infortunio quoue loco, prorsus in itinere perijt. Ac ne reliquarum quidem magnus in publicum vsus fuit; quippe soluta, vti dictum est, obsidione Diensi, profectisque iam hostibus. Pręter militares autem copias, episcopo Fernando iam vita functo, virum egregium qui eo munere fungeretur, secum Garzias adduxerat Ioannem Albuquercium è Franciscana familia, Castellanum, eius-

que

que comites atque adiutores, Vincentium ex eadem familia catechistam eximium; & clericum quendam, nomine Iacobũ, ex oppido Lusitaniȩ Borba, notȩ facundiȩ concionatorem. Horum vero, cum in episcopatu administrando, tum in excolẽdis atque ad Christum alliciendis hominibus, fructus pietatis & industriȩ constitit. Vincentio etiam memorabile quiddam contigisse perhibetur. Cum enim Episcopi iussu in Malabarica regione iuuentutem Christianȩ doctrinȩ rudimentis imbueret, pueris aliquot vel tardioribus, vel aliud forsan agentibus colaphos infregit, quȩ res apud eas quoque nationes probro vel maximo ducitur. Inde ira parentibus mota. cumque furore perciti, ad eam, vt ipsi rebantur, ignominiam demendam, arreptis armis in Dei famulum irent; quamuis læsa puerilis ætas, tantum abfuit vt patrum facinus adiuuarent, vt etiam facta manu lapidibus eos arcere non dubitauerint. Cuius rei miraculo stupentes barbari, gradum illico retulere, & suam quisque domum re infecta dilapsi sunt. At Nonnius tradita successori prouincia, cum circiter decennium Indiæ præfuisset, in patriam deinde renauigans, graui correptus morbo, circa frontem Africæ moritur. Defuncti corpus, nequaquam tanto viro dignis exsequijs, in mare piscibus esca proiectum est. Noronia, vt primum inijt magistratum, ad componendas maxime res Dienses, iniuria belli profligatas ac perditas adiecit animum. Id quia non nisi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tentatis ante procerum voluntatibus, legatos de pace ad Mamudium misit. Ægre impetrata. nam etsi rectores iam tum propensi ad quietem & otium erant; duȩ tamen faces Regem adolescentem assidue ad vlciscendam auunculi cædem omni arte incendebant; Badurij mater, & Sofar: quanquam is quidem occulte ac dissimulanter, vt spatium ad reparandas interim vires, ab Lusitanis haberet. Pax in has maxime conuenit leges. Vti portum arcemque Lusitanus; reliquam insulam & oppidum Cambæus haberet, dimidiumque portorij caperet. Eidem quandocunque libuisset, murum è regione arcis liceret ducere; veruntamen remoto ab arce, & nequaquam suspecto præsidiarijs loco. ij fines communi consensu præscripti. Iacobus Lupius Sosa, loco Sylueriæ, cum nongentis militibus arci præpositus: & otium, quod ita vtrique parti expediret, in mul

tos annos fore videbatur. Cæterum inquietus adolescens, auię præsertim stimulis agitatus, ad recuperandum ab Lusitanis Bazainum, vicinasque insuper insulas, quod nihil in nouo fœdere cautum de ijs diceret, præfectos cum modico exercitu misit. Cum ijs ab Rhoterico Laurentio Tauora, qui Bazaino præerat, minutis aliquot prælijs prospero fere semper euentu pugnatum est. Guzarates ad extremum fessi bellicis incommodis, vltro pacem ab Laurentio petiere. Neque ea concessa, per vim omnes haud sine magna cæde ex ijs locis exacti. Circa idem tempus, Ceilani Regem Zamorinus acri bello premebat. Missus à Prætore ad auxilium socij Regis & amici cum haud magna classe Michael Ferreria, Calecutanos commisso prælio superat: cæsi ex hostibus ferme notissimi, in ijs Patemarcar ipse classis præfectus: pleræque naues cum magno tormentorum numero in potestatem venere. Michael, defuncti ducis caput abscissum, munus gratissimum Ceilanio misit Regi. ob eam rem cum grandi pecunia donaretur; pecunia reiecta, contentus victoria, domum ouans reuertit. Ea clade, Zamorini maritimæ vires accisæ: pacemque dein à Prætore haud æquis conditionibus impetrauit. Dum hi duces in India Lusitanas opes ac nomen armis amplificant; in Molucis interim Christianam rem pietate ac iustitia Galuanus augebat. Post Celebios dynastas ac Reges ad veri Dei cultum adductos, magnus in Molucēsibus quoque populis, ac Ternatensi præsertim, ad eadem sacra motus animorum exstiterat. Ea re animaduersa, Mahometani Cacizij, quippe quorum priuata res ageretur, omnes insulas circumire; proceres ac Reges obiectis religionibus admonere, orare, obtestari, vt orienti quamprimum occurrerent malo: neu tam insignem summo prophetæ contumeliam imponi permitterent. Horum precibus ac denunciationibus fatigati Reges, minaci edicto, siquis Mahometanos ritus atque instituta desereret; exsilium, & omnium fortunarum proscriptionem intentant. Eo edicto, aliorum studia Christianæ disciplinæ restincta: aliorum, vti sæpe fit, multo magis accensa: in iis Colanus Sabia ex intimis Aerii Regis amicis, & consiliariis; nullo terrore de sententia demoueri se passus; in arcem Lusitanam repente confugit, ac mox ipse cum suis baptismo expiatus, Emmanuelis Galuani sibi nomen desumpsit. Post hunc, Geilolii quoque Regis consobrinus,

ſobrinus, Mahometica ſuperſtitione contempta, Chriſtianam religionem amplexus. Acceſsit quinetiam è Caciziorum ordine primarius quidam, natione Arabs, ex ipſa Mahometis progenie: quod ſummum apud eas gentes nobilitatis eſt decus. Huius vero conuerſione, nequicquam mœrentibus collegis atque frementibus, maiorem in modum plebs vniuerſa commota: atque adeo Aerius ipſe Rex parum obfuit, quin patriis ritibus relictis, illico ſe ſe ad Chriſtum adiungeret. Alii certe complures auctoritatem Arabis aperte ſequuti: quos omnes Galuanus in fidem ac patrocinium benigne receptos; opera, conſilio, pecunia tuebatur. Neque tamen iccirco quicquam apud alios ipſe vel de exiſtimatione, vel de gratia perdidit. Mira quędam erat caritas & veneratio viri, nihil magis æque ſummi atq; infimi, quam ne ſibi Galuanus eriperetur, timebant. Ergo, re ſæpius agitata; permiſſu deniq; magis quàm voluntate Galuani, legationem communiter ad Ioannem Tertium decernunt cum litteris, in quibus expoſita priorum præfectorum auaritia, crudelitate, ſuperbia; itemque commemoratis ex altera parte Galuani beneficiis, integritate, prudentia; enixe petebant, ſalutis & pacis omnium cauſa, vti proprium ac perpetuum, quoad viueret, Galuanum Ternatis præfectum eſſe pateretur. Addita, ſi hoc petentibus daret, promiſſa, quæ ad Luſitani Regis dignitatem & commodum magnopere pertinerent. Hæc à Regibus proceribusque, communi omnium nomine miſſa legatio. Cæterum tanto locorum interuallo ſatis mature peragi ac renuntiari non potuit. iam Georgius Caſtrius erat in curſu, deſignatus Galuano ſucceſſor. Huic Ternatem appulſo, auideque expetenti prouinciam, Galuanus nondum ſpatio ſui magiſtratus exacto, minime peruicax vel ambitioſus, extemplo conceſsit. Nihil tam acerbum aut calamitoſum iis nationibus euenire tali tempore potuit. Vixdũ abierat præfectura Galuanus, cum tota Molucenſis res, illius viri lenitate atque conſilio quam optime conſtituta, iiſdem ferme quibus olim de cauſis, in priſtinos fluctus ac perturbationes cum inæſtimabili detrimento Chriſtianæ fidei recidit. Quæ quoniam vulnera ſine acerbo dolore tractari nõ poſſunt; conſulto faciam vt ea poſthac vel attingam leuiter, vel etiam ſilentio prorſus inuoluam. Dabit, opinor, haud grauate pius

mihi lector hanc veniam: contentus videlicet iis quæ ſupe rioribus libris, ad genus indicandum, inuiti retulimus. Hoc rerum Molucenſium ſtatu, Garzias Indiæ Prætor, letali correptus morbo, ſeſquiannum circiter adminiſtrata prouincia, anno ſeculi huius quadrageſimo è vita migrauit. Garziæ ſtatim è regio chirographo ſubſtitutus eſt Stephanus Gamma, qui Malacæ vrbi paulo ante præfuerat. Martinum Alphonſum Soſam multis rebus præclare geſtis inſignem, primo loco nominauerat Rex: ſed cum is nuper in Luſitaniam rediiſſet; ad Stephanum, qui proximum ab Soſa gradum in ea nominatione obtinebat, omnium conſenſu delata res eſt. Per idem fere tẽpus, nouo Luſitanorum beneficio cum Thoma (quem alij Tamaſum vocant) Perſarum Rege firmata ſocietas. Reixelanus tyrannus, de quo ſupra demonſtratum eſt, ab Iſmaele defecerat. idem é Perſicis finibus magna cum incolarum trepidatione ingentes agebat prædas. Ad eum coercendum plectendúmque miſſus ab Thoma Cazican præfectus cum duodecim millibus equitum, & magno peditatu, ad Reixelum locauerat caſtra. ſed oppidi præclare muniti neque facilis erat expugnatio, & in obſidione ſpes erat nulla, quoad mare liberum tyrannus haberet. iccirco, ad commeatus vndique prohibendos, naua le ſubſidium Perſa iure amicitiæ ab Luſitano, arcis Armuzianæ præfecto, per legatum ac litteras petiit. In eam expeditionem profectus ab Armuzia cum celocibus aliquot Martinus Alphonſus Carualialius, adhibita cura, vigiliiſque diſpoſitis, breui maritimos omnes ad oppidum aditus interſepſit. Tyrannus, inopinato ictus malo, cum in ſingulos dies inopia creſceret; magno primum auri pondere Luſitanum aggreditur, vt onerariis duabus alimenta vehentibus tranſitum diſſimulanter ad ſe permittat. dein, vt inuictum ab auaritia ſenſit animum viri; deſperatis iam rebus, in eius maxime fidem concedere voluit: ſed Caciziorum verbis ab ea mente deductus eſt: cum ita diſſererent, multo ſatius, vt in malis, eſſe, Perſarum quam Luſitanorum arbitrio ſeſe committere. quippe, ſi in poteſtatem Mahometanorum veniret; corpori duntaxat imminere diſcrimen: ſin impiis magni prophetæ aduerſariis vltro ſe dederet; non corporis modo, ſed animi quoque damnum dubio procul eſſe facturum. Ea ſuperſti-

perſtitione obiecta, miſer, ad cruciatus ac necem ſeſe Cazicani permiſit. Capti latronis nuntio valde lætatus eſt Thomas, eamque victoriam Luſitanis præcipue tulit acceptam. At Carualialius, hoc facto Perſis maiorem in modum nomini Luſitano deuinctis, non minus integritatis ac fidei, quam rei naualis ac bellicæ decus Armuziam retulit. Dum hæc in ſinu Perſico fiunt, Stephanus Gamma interim & viribus ferox, & paterna gloria ſtimulante, haud leuis momenti rem, cum à Vaſco parente olim, tum nuper à Garzia Prætore cogitatam ſuſcepit; vti ſubductas ad Suezium Mahometanas triremes, ingenti cum Turcicæ rei detrimento combureret. In id claſſe inſtructa ornatáque, per ſpeciem Dienſis reuiſendæ arcis, vel Adeni mox oppugnandi; ad Arabicum fretum recta contendit: & ſucceſſiſſent vota; ſi protinus ab ſinus introitu Suezium petijſſet. Sed viſendi ſtudio applicata ad dextrum littus claſſe, dum agros vicoſque maritimos, & veteris Arabiæ monumenta perluſtrat; interim de ipſius aduentu, & male tecto cōſilio, ad regionis præfectum citatis equis nuntij perferuntur. Neque ille cunctandum ratus in tali re, validas equitum ac peditum copias ad loci cuſtodiam extemplo ſubmiſit. Ea re ſegnes Luſitanorum conatus eluſi. Appropinquanti Suezium Stephano, à præcurſoribus nuntiatum, Turcica naualia magnis firmiſque militum præſidiis obtineri. Non plus triduo (tantum in celeritate momenti eſt) Suezium Turcæ præoccupauerant. Luſitanus Prætor, magna ſpe deiectus, & grauiter ſemetipſum incuſans; in Arabem ac Saracenum effudit iras, totamque oram nullo obuio late vaſtauit: Philoteras, hodie Alcoceris portum, itemque Elanam ſeu Torum, & Suaquenum olim Aſpidem, vrbes; naueſque permultas incendit. inde abiturus, cum ad Mazuam applicuiſſet inſulam, Luſitanæ claſſis fama excitus Barnagazius, & vna orator Aſnafaſagaris Abasſini Regis (quem alio nomine Claudium appellabant) cum ipſius Regis, & Eliſabethę matris litteris affuit. Feſſis rebus auxilium contra communem aduerſarium ex fœdere poſtulabant. Gradaametes Adelis ac Zeilæ tyrannus, Solimani Turcæ ſtipendiarius, infeſtiſſimus nominis Chriſtiani hoſtis, in Abasſiam dudum cum exercitu irruperat: multiſque cladibus Regem penitus in intima Aethiopiæ compulſum, magna

parte

parte finium exuerat; religiosissima templa cum sacris monachorum cœnobiis euerterat; prædas pecorum hominumque identidem agebat. Hæc Abassini cum miserabiliter exposuissent; indigna, vti par erat, visa Prætori Lusitano res. confestim aduocato concilio, suppetiæ Christianis contra Mahometanos communi consensu decretæ. Reliqua erat consultatio, quem potissimum expeditioni præficerent. in magna cõpetitorum turba, cum id pietatis & officij munus certatim sibi quisque deposceret; Christophorus Gamma Prætoris frater, acri ac præferuido ingenio adolescens, cæteris anteferturr. Huic, ex vniuersis copiis, Lusitani cum armis duplicibus quadringenti, & magnus tormentorum numerus attributus. Cum hac manu Gamma profectus Iunio mense, anno seculi huius quadragesimo primo, ad puteos quosdam salsos prima nocte consedit. Inde caloribus maximis per loca partim à feris infessa, partim etiam confragosa & arentia, summo labore fieri cęptum iter est pedibus. tormenta, commeatumq́; cameli ac mulæ vehebant, Barnagazij cura contractæ. vbi angustiæ occurrerant, qua transitus onusto iumento non esset; detracta belluis onera Lusitani, atque ipse ante alios Gamma, subibant humeris. ita, septimis demum castris peruentum ad præalti montis iugum, ex quo in vberes & irriguos Abassiæ campos longe ac late prospectus est. Ab iugo degressi, aliquot amnibus facile superatis, tertio die Baroam procedunt. Vrbs est in ditione Barnagazii ampla, & exornata ædificiis; piscosus præterlabitur fluuius, circa ripam vtramque frequens vicis pagisq́ue; sed per id tempus Mahometanorum iniuria desertis. Appropinquanti Lusitano, sacerdotes & monachi obuiam prodiere cum infulis, Dei primum, tum Gammæ & commilitonum implorantes opem: quartumdecimum annum premi se se dura atque intoleranda Zeilani tyrannide. oppida euersa; incolas miserrimam in seruitutem abductos, antiquissimæ religionis ædes atque cœnobia nefarie spoliata ac diruta: iam sibi ne aras quidem quo supplicandi aut sacrificandi causa confugiant, superesse. Pergerent porrò alacres, ad salutem eius gentis è cœlo demissi: ac violatę religionis, contemptiq́ue Christi Domini pœnas, ab impio & sacrilego tyranno repeterent. Hæc, monachi, & alia quæ in tali re iustus piusque

que

que subiicit dolor, cum flebili vociferatione conquesti, adeo confudere audientium animos; vt in tanta rerum indignitate lacrymas nemo teneret. Gamma, seruis Dei bene sperare iussis, ad proximi templi parietinas adorandi causa concessit. nobiles erant columnæ, & lapidis elaborati fragmenta: neque ausi Christiani ædificium instaurare, temporarium sacellum rei diuinæ faciendæ, vili desuper tegete paleisque operuerant. A precatione, Gamma cum suis in statiua extra vrbem locata se contulit. ad noui auxilij famam, Abassini subinde aliquot in castra affluebant. Mox, duobus eorum præfectis & Barnagazio in consilium ab Gamma vocatis, de ratione gerendi belli deliberari cœptum. Victoriæ spem in eo verti censebant omnes, si cum reliquijs copiarum Abassini Regis mature se se coniungerent. Sed quod is bimestri ferme itinere ab eo loco distabat, nemini erat dubium, quin sæpius interea cum Zeilano certandum foret. in præsentia, cum ad Lusitanorum æstimationem, tum ad commeatus facultatem & copiam expedire visum in primis, vti Elisabetham Regis matrem in castra perducerent. Eam si apud se haberent: & maiorem hominum concursum ad signa futurum; & audacius multo ac libentius alimenta ab agrestibus vndequaque subuectum iri. Elisabetha non longe inde sese munitissimo tenebat loco, quo Regum filij natu minores, nequid eorum gratia seditionis existat, Sinarum more includuntur. excelsa & vndique abscissa est rupes; quæ ab satis lato fundo paulatim fastigiatur ad summum. inde ad fungi maxime speciem, circumquaque prominet labrum, mille fere passuum ambitu, ex quo subiecta quæque ita lustrantur oculis; vt nullus circa latebris insidiisve sit locus. Intra eius proiecturæ planitiem, regia tecta, cum capacissimis duabus cisternis, & ornatissimo templo cœnobioque visuntur: accedit agri, quod probe cultum, in annua quingentorum fere hominum alimenta sufficiat. Vno duntaxat, eoque perangusto ac tortuoso anfractu ad certum vsque ad spatium ascensus est. ab eo spatio ita arrecta sunt saxa; vt funibus corbibusque extollantur demittanturve homines, quæque alia vel importanda, vel euehenda sunt. ac demum ea natura est loci, vti prorsus neque vi, neque fame sit expugnabilis. Gamma lætus propinquitate Reginæ, litteras primum ac nuntios

ad

ad eam officij causa; tum ad ipsam deducendam armatos præmisit centum. Elisabetha, ne publicæ rei pro sua parte deesset, ex diuturno veluti carcere haud grauate descendit, liberis & arce, parenti quæ ibidem agebat exacta iam ætate, concreditis. Instratæ mulæ (nam equis minime vtuntur Abasſini) ad saxi radices, opera Barnagazij præsto erant. Regina, prẹter Lusitanam centuriam famulis quinquaginta, ancillis non amplius triginta sequentibus in viam se dedit hoc ferme ornatu. Vestes erant ex Indica tela niueæ, tenuissimo textu. hasce bō bycina penula contegebat cinerea; ramis floribusque subtiliter ex auro consperſa. Caput Hispanico more velatum, faciem etiam, nisi qua cerneret, linteo obductam habebat; phaleratæ, & serico ad pedes vsque vestitæ insidens mulæ, quam Barnagazius ipse, obsequij causa, nudo exerto brachio, tygridis exuuiis humeros tectus, loro ducebat: cingebant latera linteati dynastæ pedites duo. Pro vmbella, pellucidum conopẹū ingens, ita omnia contegebat, vt nisi reducto linteo, nequaquam introspici posset. Aduenientem, Gamma festo vestitu, ac densis tormentorum bombis, quibusque aliis rebus lætitia significari solet, venerabundus accepit: idemque quod ante per litteras, coram per interpretem docuit; se à Stephano fratre Indiæ Prætore, quod ita velle Ioannem Lusitaniæ Regem intelligerent, cum ea manu missum ad ipsam filiumq́, adiuuandos. proximo anno maiores, Deo volente, copias affuturas. interea paratum se cæterosque qui aderant, pro Christiani nominis dignitate, & Abasſini regni salute mortem oppetere. Ad hæc Regina paucis ita respondit; vt magnas Lusitano primum Regi, tum Gammæ cæterisque gratias ageret. sperare se tam firmo præsidio collapsas Abasſiæ res in pristinū statum breui esse redituras. Inde, transacta iam ad Baroam hyeme, castra mota; certusque & in castris & in agmine locus Reginæ assignari cæptus; eidemque custodes corporis, Lusitani fistulatores centum attributi, Michaele Castanosio prẹfecto, qui hæc ipsa in commentarios retulit. Aduentu Reginæ vulgato, Abasſini frequentiores adesse, & è sua inopia, quippe finibus ab hoste vastatis, certatim cibos in castra conuehere. Per hunc modum Gamma, dierum aliquot iam iter emensus, munita loco excelso castella duo, haud incruento certamine

cepit.

cepit. complures populos, qui ad Zeilanum metu defecerant, ad Abasſini fidem imperiumque reuocauit. Maturanti dein cum Rege ſeſe coniungere, à quo binas iam in itinere acceperat litteras, compendiis viarum antegreſſus Zeilanus occurrit, multitudine copiarum longe ſuperior, cæterum armorum ac telorum genere minime par. ducentos non amplius ferreis inſtructos fiſtulis Turcas auxiliares habebat. cæteri, leui armatura, ſagittis, haſtisque, & gladiis vtebantur. Vbi propius ventum eſt, neque iam vitari congreſſus poterat; in aciē dux vterque copias educit. ac primum Luſitanorum paucitas contemptui Mahometanis eſſe. dein, vbi tormentis geri cæpta res eſt; equi flamma & fragore conſternati, domitis plerique frænis, in fugam ſeque & ſeſſores auertunt; tum ſagittarij deſtinatis ictibus toto pasſim campo ſternuntur. Denique Gradaameti in primis ordinibus reſtituenti pugnam, femur, vna cum equo plumbea pila transfigitur. inde ſuper moribundum equum ad terram corruens, concurſu ſuorum ex acie in tutū effertur. Ad caſum tyranni, fuga Mahometanorum ex omni parte fieri cæpta. inſtant Luſitani, & quoad vires tulere, ferociter hoſtem inſequuti, magna edita ſtrage, non plus vndecim ſuorum amisſis, victores in caſtra reuertuntur. Idem, iterati paulo poſt prælij euentus fuit: hoc etiam lætior, quod nuda præſidio caſtra Mahometana direpta ſunt. deleri eo die hoſtis potuit, ſi ad perſequendum equi Luſitano fuiſſent. grauis adhuc ex vulnere Gradaametes lectica in aciem exierat. non niſi tranſmiſſo vicino flumine, ab effuſa conſtitit fuga. Luſitani, gemina intra paucos dies victoria gratulabundi, onuſti manubiis, in ſtatiua rediere. ibi dum ſauciis curandis operā dant; Barnagazius cum popularibus quingentis, & paucis inſuper Luſitanis è maritima ora ſuperuenit. Inde territus barbarus, magna ſuornm parte dilapſa, retro ad Mangadafum prȩcelſum montem, qui fauces in Arabicas imminet, hyeme iam aduentante conceſſit. nec Luſitani à veſtigiis abſtitere, cumque ſe ſe Gradaametes tum loci natura, tum anni tempore tueretur, Gamma item vicinum montem, Ofalā nomine, ad hyemandum elegit. ibi dum Luſitani partim intercipiendis commeatibus; partim finitimis pagis vicisque in Abasſini ditionem aut vi, aut voluntate redigendis inſiſtunt; Gradaametes

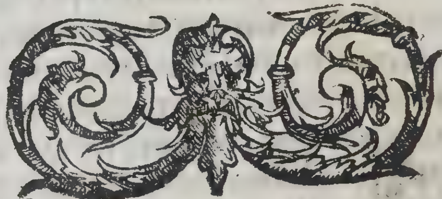
interea, quam occultisſime per legatos ac munera, trans fretum ab Zebitano pręfecto aduerſum Chriſtianos opem implorat. Miſsi Turcæ fiſtulatores admodum mille, quo maxime genere militum opus erat, cum tormentis curulibus decem: quos ille per auerſam montis partem inſcio Luſitano, vere iam appetente, lætus accepit. neq; interpoſita deinde mora, quo minus vltro vallum & caſtra Luſitanorum inuaderet. Senſit illico Gamma non mediocriter auctas hoſtium vires: ac primo, diſtributis manipulis; in ſubita re ſtationes ad idonea loca diſpoſuit: dein, vbi curules admouebantur balliſtæ, munimento diffiſus, vti per vices in hoſtem erumperent ſuis edixit. dictis obtemperatum: & in ſumma rerum omnium iniquitate Luſitani pugnam acriter initio ſuſtinebant: dein perpetua ferri ac plumbi procella ſtratis pleriſque; cæteri priuſquam ab hoſte circumuenirentur, fugam in ſaltus auios rupesque præcipiunt. De Barnagazio nihil traditur. Eliſabetha cum ſaucijs curandis aliquandiu piam, vti ſolebat, ac ſedulam nauaſſet operam; perditis ad extremum rebus pauida perexiguo comitatu profugit. Caſtanoſius præfectus, & è ſtipatoribus triginta ſequuti. in Reginæ tentorio vulnerati complures incerta ſpe vitæ relicti. in eos parta victoria Mahometani cum fœde ſæuirent; quidam è Luſitanis, atrox ac triſte facinus ab vltima deſperatione commiſit. accenſo funiculo, tormentarij pulueris cadis (nam ibidem adſeruabãtur) ſenſim adrepēs, applicuit ignem; flammisq; momento diffuſis, ſeque & quotquot intra id tabernaculum agebant, eodem abſumpſit incendio. Gamma, cum egregie aliquandiu dimicaſſet, ad extremum grauiter ſaucius, hortatu ſuorum, intendentibus iam ſe tenebris, præter ipſa caſtra cum paucis effugit. dumque egerenda è caſtris præda hoſtes diſtinentur; tota nocte per ſummam vexationem itinere facto, orta demum luce, ne conſpici poſſet, in proximam conuallem, & denſas circa ſyluas è via deflexit. ibi, dum ad abditum fontem è longa defatigatione colligit vires; ab equitibus inſequutis, indicio vetulæ cuiuſdam oberrantis, inter curandum vulnus opprimitur. Ad tabernaculum dein regium cum ingenti plauſu raptatus, congeſtis in eum ab Gradaamete probris minisque, detracta primū veſte, virgis acerrime cæditur: tum ad ludibrium & contu-

meliam totis castris per militum & calonum ora traducitur postremo, cum omnes iniurias & cruciatus inuicto propter Deum animo pertulisset; ad se retrahi iussum, ab impotenti sæuaque iracundia suismet ipse manibus tyrannus obtruncat. Sunt qui, ex ipso mortis & causæ genere, Gammam in cælestium numerum pro certo referendum existiment. Sane, Abassinus Rex in ea quam ad Indiæ Prætorem de his rebus misit epistola, Christi martyrem non dubitanter appellat. Caput Gãmæ præcisum, & cum eo primarij Lusitani duodecim ad Solimanum Ottomanum ab Turcis dono transmissi. Ea victoria intemperanter elatus Gradaametes, conuiuiis ludisque, aliquot deinceps dies indulsit. Cęterum insolenti barbaro, lætitia primo in mœrorem, mox etiam in perniciem vertit. Dimissis cum congiario Zebitanis, quasi nil iam superesset periculi; cum vxore liberisque, & cætera multitudine, ad Nili fluenta, valetudinis & animi causa concesserat. Ibi, nihil tale metuentem Claudius cum Lusitanorum reliquiis è fuga collectis, & Abassinorum peditum octo millibus, & equitibus quingentis inuasit. Contracto certamine, Gradaametes, ab Lusitano cuius nomen ignoratur, cum vnum tyrannum simul omnes impeterent, plumbea glande traiectus occubuit. Magna dein edita Mahometanorum fugientium strages. & castra cum tormentis & cætero belli apparatu direpta. &, quod omne superauit gaudium, haud exigua Christianorum omnis ætatis & sexus vtriusque multitudo, è miserrima seruitute ac vinclis erepta. Gradaametis vxor, cum trecentis equitibus quos circa se præsidij causa habebat, & cum thesauris effugit. Certa dein pax Abassino Regi aliquandiu mansit; ijs qui per bellum ab eo desciuerant, cum lacrymis & infima deprecatione ad fidem atque ad officium redeuntibus. Tam insigni parta victoria, Claudius, in iisdem locis, anniuersarias hebdomadæ sacrosanctæ ferias admirabili pietate celebrauit. quandiu corpus Domini clausum in sepulchro adseruatum est, attratus, & squalidus veteri gentis more, nihil omnino gustauit. nec pedem è templi finibus extulit. idem à Regina matre, & proceribus factum. Nec minore cæremonia studioque paschalia dein peracta mysteria. elutis per confessionem sordibus animorum, salutari cælestis agni cibo refecti, summi atque infimi,

ad

ad extremum agmine compoſito collucentibus vndique cereis, cum ſolenni pompa ſupplicationem obiere. Neque ita multo poſt, Luſitanis qui in bello ceciderant, iuſta funebria, & regalis apparatus exſequiæ, cum inſigni erga pauperes benignitate, & piacularibus ſacrificiis, & ſumma omnium ordinum frequentia perſolutæ. Luſitani ſuperſtites, virtutis ergo donis ab Rege donati, & liberaliter habiti, quod reliquum erat vitæ, fere omnes in Aethiopia tranſegere.

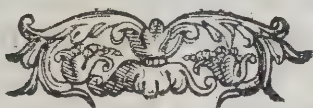
Libri Vndecimi Finis.

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER DVODECIMVS.

PLVRA iam hinc, & vberiora, de progressu Euangelij, deque rectæ in Deum fidei propagatione dicentur. Quippe, ad hæc vsque tempora, constituendis emporiis, arcibus exstruendis, tuendo mari, & propulsandis finitimorum armis distenti Lusitani duces ac proceres, in magna illustrandi nominis Christiani voluntate, humanæ tamen magis quàm diuinæ rei operam dederant. Et è Franciscana familia fratres, cum domicilium in India pridem constitutum haberent; essentque amplificandæ religionis Christiani percupidi, tamen quotidiana psalmodia, funeribusque, & cæteris diurnis pariter ac nocturnis cęremoniis impediti, satis otij nequaquam suppeditare poterant peregrinationi, catechismo, aliisque muneribus, quæ ad con-

uersionem gentium, & curationem, & cultum haud dubie requiruntur: De cæteris, neminem illorum temporum, ego quidem cum Antonio Galuano, vel prudentiæ laude, vel caritatis ardore contulerim. Proximi Galuano habebantur, Michael Vasæus, totius Indiæ pro Episcopo: (Vicarium generalem appellabant) & Iacobus, de quo supradixi, Borbanus, Episcopi comes: itemque Cosmus Annius, regius scriba. ij, communi consensu, Stephano Gamma prætore, & Fernando Rhoterigio Quęstore approbantibus, cuiusmodi Ternate Galuanus, collegium seu Seminarium in vrbe Goa instituerant puerorum è variis nationibus, ad fidem Christianam (si fieri posset) vsquequaque disseminandam: atque ob id ipsum, ei collegio ab Sancta fide nomen indiderant. Sed mox, in stadio equestri (ita enim vocatur is vicus) attributa huic operi noua Diui Pauli conuersionis œdicula, priore appellatione antiquata, cognomen collegio fecit. eidemque alendo, prædia & reditus qui paulo ante in Tricuarino, Diuare, & Ciorano insulis, dæmonum cultui deseruierant; fanis eorum ac delubris Vasæi cura disturbatis euersisque, ex Regis auctoritate assignati. Per eosdem fere dies, haud contemnendum etiam aliunde incrementum Christiana res ceperat. Parauę sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium, imbelles ac mites, piscatu margaritarum præcipue dediti. Inde Piscarium, quinquaginta ferme leucarum spatio, littus appellant. idque ab ipso promontorio initium ducens, meridiem spectat primo, tum in septentriones reflexum, ad vsque Remanacoris vada, & Manarem insulam, fronte in orientem solem obversa protenditur, tanta in tam breui locorum interuallo cœli varietate, quemadmodum supra demonstratum est, vt ijsdem anni mensibus, cis promontorium, æstas & calor; trans idem illud, hyems & frigora sæuiant. pagis vel oppidis quinque circiter, & viginti, ora ea tota censetur. ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio, cum grauioribus in dies afficerentur iniuriis, coacto concilio, de re communi consultant. Forte in iis tum locis negotiabatur è Christianis Malabaribus quidam Ioannes Cruceius; qui nuper in Lusitania fuerat, eumque Ioannes Rex comiter acceptum, honoribus ac beneficijs auxerat. Hoc maxime auctore, Pa-

rauæ, in summa consilij inopia, rerumque difficultate, legatos opis petendæ Cocinum mittunt magistratus ac decuriones (Patangatini patrio sermone dicuntur) hisce imperatum, spōdeant, si rebus afflictis auxilium latum sit, paratos Parauas omnes, publico gentis decreto, Lusitana sacra suscipere. Ei promisso quo maior esset fides, Cocinum delati Patangatini, mandatis suorum expositis, confestim salutaribus abluuntur aquis, & Christo dant nomina. Hoc veluti pignore cæterorum voluntatis accepto; non dubitauere Lusitani suppetias laborantibus ferre. Clasis ab Cocino ad Piscarium littus missa, non modo Mahometanorum audaciam repressit, sed etiā Parauis erepta piscationis iura magno cum ipsorum emolumēto restituit: & sacerdotes aliquot eadem classe delati, lustrandis baptismo Parauis æque summis atque infimis, nemine repugnante, institere. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuersione, in Christi fidem gens pæne vniuersa concessit. Ad huiusmodi veluti subitarios fidelium greges; aliqua subinde mancipia, vel socij & auxiliares Indi temere adiungebant sese (certorum hominum testatam & illustrem vocationem excipio) magis quo dominis aut Lusitano prætori gratificarentur, quam quòd suis ponderibus religionum discrimen ac momenta perpenderent. Ergo, multo maxima neophytorum pars, præter intincti lympha corporis, & nominis immutati memoriam, Christianæ disciplinæ retinebant nihil. Id autem, partim socordia gentis fiebat; partim etiam cultorum inopia. quippe qui, propter paucitatem, nec probe subacto sererent solo; neque sata deinceps ab initio vsque ad extremum, æquali cura prosequerentur. Ita, labores in semine destituti, optatam segetem virtutis ac pietatis ferre non poterant. Inter hæc, è quotidiano commercio nationum quæ ignorant Deum, multa & grauia in hominum nostratium mores irrepserant vitia: propiusque aberat, vt Europæi aduenæ aliquid in singulos dies ex Asiatico traherent luxu, quam vt indigenis ipsi Christianæ sanctimoniæ & seueritatis quicquam impertirent. Ad hanc morum contagionem, accedebat ingenium soli cœlique: mire factum ad corrumpendam vel generosam indolem; quodque, ni summa cautio adhibita sit, quamlibet Martium vigorem animorum, otij

dulcedine, & variis voluptatum delinimentis extinguat. Hęc, Ioannes Rex, cum & litteris multorum, & sermone didicisset; angebatur intimis sensibus, quippe cui salus hominum, ac præcipue popularium suorum, carissima semper fuisset. præterea, stimulabat animum illa quoque religio, quod ex decretis Pontificiis, & iure communi, non nisi tuendi augendique diuini cultus, & promulgandi Euangelij nomine, si promulgationem eam impedirent, bellum ignotis inferre gentibus, & Indicarum frugum opumque decimas, & vectigalia capere sibi liceret. In tanto autem reliquarum artium studio, tantisque diuitiis, & copia rerum, languere Christianam industriam, & adeo paucos existere, qui mortalibus inani spe & praua cupiditate deceptis, rectum viuendi monstrarent iter, haud immerito nefas arbitrabatur. Ac proinde, quo pacto hisce occurreret malis, dies noctesque agitabat animo. Sed in summa rei expediendæ voluntate, nihilominus hærebant consilia Regis: quippe, ad tantam hominum vim in arctam & angustam ab lata & spatiosa via traducendam, tot peragrandas terra marique regiones, tractanda tam variarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia subeunda, refellenda iam inueterata, & penitus infixa captis errore mentibus, Brachamanicæ vanitatis aliorumque mendacia; & numero magistrorum, & spectata innocentia vitæ morumque, & egregia corporis animique firmitate, & sana multiplicique doctrina, & super hæc, non vulgari prudentia, magnoque rerum vsu opus esse non ignorabat. Huius autem generis magna per id tempus erat in Lusitaniæ regno penuria. Sacri concionatores è finitimis regionibus accersebantur. Liberalium artium studiosi, Complutum ferme aut Salmanticam adibant. nonnulli etiam, Regis impensa Parisiis alebantur. Vnicum erat regni totius Olisipone gymnasium infrequens, ab Dionysio Rege inchoatum. ibi, pars iuuentutis iuri maxime ciuili operam dabat. atque id sane gymnasium, nuper ipse Ioannes, in posterum longe prospiciens, ex Olisiponensi tumultu Conimbrigam transtulerat, in vrbem antiquam, & Musarum otiis iam ante dicatam; ac tum quidem, castigato præterlabentis Mondæ fluminis alueo, salubris pariter & amœni secessus. Eo clarissimos dicendi magistros, ac mathematicæ rei

ac

ac medicæ professores, & humani diuiniq́ue iuris, & sacrarum litterarum interpretes, non ex Hispania tantum, sed etiã ex Gallia, Germania, Italia, magnis præmiis euocabat: scholisq́ue ex Parisiensi formula & disciplina institutis, aliquot insuper adolescentium collegia in eadem vrbe fundauerat. Sed necdum ad maturitatem ea peruenerat soboles; & Indicæ necessitates præsentem efflagitabant opem; & domesticis hisce præsidiis, ad excolendam Lusitaniam ipsam, & supplendos magistratus, & sacerdotia tuenda, egebat Rex. Neque porro verum erat, quo remotæ fouerentur partes, intestina ac vitalia membra destitui. Hisce anxio curis, atque ad Indicam sublcuandam rem, externa circumspectanti auxilia: tale remedium haud obscura Dei prouidentia oblatum est. Ignatius Loiola Cantaber agebat Romæ, qui paulo ante, cum eximijs aliquot eiusdem propositi viris, afflatu diuino se se ad vineæ Christi culturam, atque ad Euangelij prædicationem, sine vlla prorsus aut temporum aut locorum exceptione deuouerat. Ea societas IESV ab ipso Pontifice Maximo, qui tum erat Paulus hoc nomine Tertius, postmodum appellata. Iamq́ue variis Europæ locis haud obscurum egregiæ cuiusdam pietatis ac doctrinę specimen dederant. Id Ioannes certis auctoribus vbi cognouit; Petro Mascareniæ, suo apud Pontificem oratori, mandat, etiam atque etiam agat cum Ignatio, vti alumnos disciplinæ suæ minimum sex mittat ad se. quando generis humani salutem, & Christi Domini gloriam vsque adeo sitiant; non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, quibus eam aliqua saltem ex parte releuent sitim. præterea, nullam in eas terras nauigandi moram fore, simulatque commoda tempestas affuerit: quæq́ue ad nauigationem necessaria sint; ea ab suis procuratoribus large & copiose præbitum iri. Hoc accepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate summi Pontificis, quod aliis quoque regionibus pro sua parte consultum vellet, expetenti sex oratori duos tantum asignat, Simonem Rhoterigium Lusitanum (quem Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarum aluerat) & Franciscum Aspilcotam Nauarrum claro inter suos genere natum, cognomento Xauerium. Ac Simon quidem, mature præmonitus, quod quartana tum laborabat febri, in Lusita-

niam naui transmisit comite Paulo Camerte, egregia probitate fideque viro, qui se se cum alijs ad Ignatium per eos dies adiunxerat. Xauerio autem, quo maiorem videlicet in re subita ferret obsequij laudem, non nisi pridie quam illi cum Mascarenia itinere terrestri obeundum fuit, denuntiata res est. Ac, tametsi, confirmata nondum societate, nihil in cęteros iuris erat Ignatio; Xauerius tamen ad imperium vsque adeo durum, ac repentinum, non modo tergiuersatus vlla ex parte non est, sed etiam incesit omnibus lætitijs: acceptoque spatio vix quod salutandis amicis, & resarciendæ attritæ ac laceræ tunicæ satis foret, postera luce cum oratore discesit. Huius mihi profectionem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerum deinde rogatu in Lusitania substitit) paulo fusius persequi est animus: vt promulgandi Euangelij studiosis hominibus, recens propositum sit Apostolicæ peregrinationis exemplar. Quamquam huiusmodi narrationem exsequenti mihi, subit illa suspicio, fore vt quæ de piorum hominum in ęgrotos, ac pauperes, & infimam plebem officijs, vel prodita sunt, vel in posterum prodentur à nobis; aut friuola, aut etiam sordida videantur iis, quorum videlicet aures, magnificis de republica, de moribus, de natura disputationibus, vel sumptuosis bellorum apparatibus, terrestribusque ac naualibus prælijs, & inclytarum vrbium expugnationibus adsueuere. Sed habet hoc vtique philosophia Christi. nihil primo aspectu cōtemptius; nihil in recessu diuinius. quippe, animos, non ad sitim cædis ac sanguinis, vel ad inanis gloriæ cupiditatem; sed ad humaniratem ac mansuetudinem, atque ad amorem solidę ac veræ virtutis inflammat: quæque ab alijs de officio, vel ostentationis vel etiam animi sæpe causa quæruntur, ea rebus ipsis ac vita quam verbis multo libentius explicat. Ergo Christianæ documenta virtutis, tanto & ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum grauiora censenda sunt, quanto facta dictis, & pacis munera bellicis artibus antecellunt. Xauerius igitur, vbi profectionis affuit dies (annus tum agebatur huius seculi quadragesimus) ita ex vrbe decesit, nihil vt secum pręter simplicem corpori tegendo vestitum, & in quotidianas preces Romanum breuiarium extulerit. Vt fieri cæptum est iter, illud ante omnia mordicus tenuit, vt intimam sui custodiam,

diam, & certa precandi commentandíque ſpatia non omitteret. inde vegetior in dies atque robuſtior, ad opem alijs ferendam ſemet acriter incitabat. Hi quo libentius curationem vbi opus eſſet acciperent, cunctis interim officioſe demerendis, atque omni ratione ſibi conciliandis inſiſtere: depoſita ſeueriore perſona, comiter alloqui ſingulos: hilari ac ſereno reſpondere vultu: faciles ad ſe cuilibet præbere acceſſus; cōtemnere omnino neminem: gloriam æque fugere atque alij captant: nihil in victu cultúque ſibi præcipuum ſumere; minimis viliſſimiſque contentus eſſe: vti quiſque peſſime ſe acceptum à prodromo quereretur, ita huic libentiſſime ſuo lectulo tectóque cedere: vbi quis per niuoſa, ac lutulenta, & prærupta itinera laberetur, ad eum ſubleuandum raptim, ad pedes vel cum periculo deſilire: alio quouis caſu periclitantibus, vbi non poſſet manu, prece votiſque ſuccurrere. Inter cæteros, primarius quidam, contra omnium ſententiam auſus tumenti fluuio ad tranſitum ſe ſe committere, cum aquarum impetu vorticibuſque ad exitium raperetur, pia (vt affirmant) Xauerij ſupplicatione ſeruatus eſt. ad hæc, laſſos & imbecilles omni obſequio ac ſedulitate refouere: poſtremus cubitum ire, primus exſurgere. denique, famuli dum quieſcunt, ipſis operam dare iumentis. Hac ille ſummiſſione, officio, ſuauitate, clementia, cæteriſque artibus, quas ei ſpiritus cęleſtis haud dubie ſuggerebat; breui omnium animos ita ſibi deuinxit, vti deinde nihil ad cuiuſquam reprehenſionem ab eo profectum; aut acerbum vlli videretur, aut nimium. Neq; ipſos duntaxat qui in comitatu erant legati, meliores quotidie reddere conabatur; ſed etiam in cauponis ac diuerſorijs, cum ſe occaſio daret, promiſcue cunctos docendo, monendo, iuuando, excellentis cuiuſdam virtutis & caritatis relinquebat impreſſa veſtigia. Per hunc modum ſuperatis iam alpibus & Pyrenæo ſaltu, in Pompelonis veniunt fines. cumque inde Xauerius ad ſuos facillimo negotio poſſet excurrere, nunquam adduci ſe eſt paſſus, vt quicquam omnino carni aut ſanguini daret; atque ad patriæ ſaltem incunabula reuiſenda, quãuis modico diuerticulo de via deflecteret. Inter hæc, ſagaci viro Maſcareniæ, cognoſcendi noui comitis, atque introſpiciendi penitus eius animi ſenſus, maxima dabatur facultas:

nihil enim vitia virtutesque hominum ita explorare consueuit, vt bene longi itineris diurna pariter, & nocturna consuetudo, quippe quæ simulationem quamlibet callidam & artificiosam, diu sustineri non patitur. eo liquidius Mascareniæ de Xauerio ferre sententiam licuit. cumque in dies notitia pariter & admiratio cresceret viri; præmisso ex itinere tabellario, de ipsius laudibus ad Ioannem ita multa perscripsit, vt Rex miram in eius videndi ornandique cupiditatem incumberet. Olisiponem denique tertio mense peruentum. ibidem agebat Simon. huius quartana verus, cuius accessum eo ipso die exspectabat, Xauerij demum læto ac salutari amplexu discussa. Post triduum Xauerius euocatur in regiam. accedenti, sese Rex perhonorificum præbuit, ac verbis amplissimis, quid de illius meritis ac sanctitate sentiret, in amicorum ac procerum corona testatus est. At ille, peracto salutationis officio; cum ei lauta ad diuersandum hospitia non deessent; ab regia protinus ad publicum valetudinarium, quod Misericordiæ sodales procurant, vna cum Simone, & Paulo Camerte se confert. ibi, dum naues ad cursum parantur, de more tempus ita distribuunt patres, vti nocturnas horas, breui duntaxat excepto somno, sacris carminibus, & rerum diuinarum contemplationi: diurnas, ægris omni ope refocillandis, confessionibus quamplurimorum excipiendis, & quotquot ad se venirēt, aut consilio, aut re iuuandis insumerent. Hisce ferme occupationibus, quod reliquum erat hyemis, summa populi Olisiponensis approbatione transactum. Iamque Indicæ nauigationis appetebat tempus, cum regij œconomi, & Castanerianus in primis dynasta, iussu Regis instare Xauerio, vti, consultis hominibus peritis, indicem ederet eorum, quæ vel ad iter tam longum, vel ad prouinciam adeo remotam necessaria duceret. ita sibi etiam atque etiam ab Rege mandatum, vti prorsus nihil, ipsi vel sociis; neque ad valetudinem, neq; ad commodum cultumve deesse pateretur. seorsum dein illi Ioānes totam Indicam rem accurate commendat: conuertendis ad Christum ethnicis, neophytis in fide firmandis insistat; Lusitanæ ditionis arces atque præsidia lustret; deprauatos corrigat mores; deque omnibus rebus quam diligentissime ad se perscribat. Postremo, quo sibi aptiorem & expeditiorem fo-

re

rẽ prouinciã intelligat;transmissum ad se ex vrbe Roma diploma litterasque Xauerio reddit; quibus eum Summus Pontifex Nuntium Apostolicum in regionibus Indicis ampla cum potestate creauerat. Et Xanerius Regi quidem paucis ita respondit, vt cum eximiæ illius benignitati gratias ageret immortales; tum vero, quod ad procurationem Indicæ rei pertineret, se se, quantum liceret ac posset; serui fidelis officio functurum esse reciperet. Regiis vero curatoribus, & Castaneriano præsertim, complura in vsum nauigationis identidem offerenti; aliquandiu obfirmato restitit animo: dein, ne per contumaciam superbiamve cuncta respuere videretur, perpelli se tandem est passus, vt sibi comitibusque duobus (nam ad Paulum Italum, paucis illis diebus, studio pietatis incensus accesserat Franciscus Mansilia Lusitanus) singulas crassiore textu lacernas ad arcenda circa Bonæ spei promontorium Antarcticæ plagæ frigora, itemque sacros aliquot libros, cuius generis inopia laborare India dicebatur, in nauim imponi permitteret. reliqui vero commeatus atque viatici genus omne reiecit, cum ita diceret: suscepto paupertatis voto, & vnius Dei causam agenti sibi nequaquam esse de crastino laborandum. Hortante dein dynasta, vti puerum saltem vnum adsumeret,
» victus quotidiani administrum; Mihi vero, inquit Xauerius,
» dum pedibus manibusque vti licet meis, opus ministro non
» est. Cum ille nihilominus vrgeret ac premeret; indignum ea fore persona quam gerebat, affirmans, si in tanta vectorum ac nautarum turba palam conspiceretur, aut vestem ad nauis marginem abluens, aut cum cæteris ollam foco in quotidia-
» nos cibos imponens; Atqui clarissime vir, Xauerius inquit,
» dignitatis tuendæ, artes istæ & præcepta quæ narras, quo vi-
» des loci Christianam rempublicam adduxerunt. itaque mihi,
» & ollas, vbi res postulauerit, inspectante populo, non attre-
» ctare solum, sed etiam tergere; & lauare pannos, & infima
» quæque, modo peccatum absit, obire ministeria certum est. Cuius veritate responsi, & in præsentia œconomo uocem inclusit, & magnam apud eum de se in perpetuum præclaræ cuiusdam ac diuinæ sapientiæ opinionem reliquit; quam Castanerianus postea prædicare libenter solebat; illudque crebris vsurpare sermonibus; in clasis discessu, non minus cum Xa-

uerio

uerio ſibi certaminis fuiſſe, ut plus acciperet; quam cum alijs hominibus, vti ne plus exigerent. Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorumq́ue complexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis iuſſu conſcendit. ibi vero, quam in omnes partes fructuoſa eius caritas & induſtria fuerit, quo facilius posſit exiſtimari; pauca de vniuerſo genere clasſium Indicarum hoc loco præfari eſt neceſſe. Præter nauigia permulta, quæ varijs anni temporibus ex Oliſiponenſi portu ad alia atque alia commeant noui orbis emporia; quatuor ferme vel quinque in Indiam onerariæ deſtinantur, magnitudinis adeo vaſtæ, vt cum inflatis aura ſecunda feruntur velis, oppidi propemodum inſtar obtineant. Harum ſingulis, præter commeatus, inſtrumenta, merceſq́ue, complures hominum ordines vectari mos eſt. Primus ordo, nauticę multitudinis. ij certis inter ſe legibus ac diſciplina conſtricti, curſum ex arte moderantur. Secundus eſt pręfectorum ac magiſtratuum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel ad ius dicendum, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege mittuntur. Tertius militum, quiq́ue ad naues tuendas, quiq́ue ad Indica prępidia ſupplenda conſcripti ſunt. Quartus eſt mercatorum, qui cum vxoribus interdum ac liberis, in colonias Indicas migrant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec deſunt medici ſeu quos uulgo phyſicos, ſeu quos chirurgos appellant. Populus unius onerarię, in uniuerſum capitibus modo ſexcentis, modo octingentis, interdum etiam plus mille cenſetur: &, obuerſante plurima leti ſpecie; culeum è ſparto, & linteum quiſque ſecum in nauim infert, quibus inſutus, ſi diem obire contigerit, deijciatur in mare. Porro, cunctorum expiandis animis & rei diuinę procurandę, mercenarius plerunque pręeſt: qui morientium ubi confesſiones audierit; & mittendos in pelagus, luſtralibus aquis & piaculari precatione fuerit proſecutus; nimirum ſat ſuo muneri, ſat legi factum exiſtimat. Ab Oliſipone Goam; inde Cocinum, coemendi maxime piperis cauſa, nauarchi petunt. is curſus, ut nullus grauior interueniat caſus, quinto haud citius menſe conficitur. interea, pro locorum ac temporum varietate, modo cadentibus ventis, malaciæ lentisſima tædia; modo ſæuientibus procellis, iactatio vehemens, ſæpe ſine exitu nauſea, faſtidium cibi, terror

ror assiduus, diuturna insomnia toleranda. adde maligne diuisa, & sæpenumero vitiata cibaria; vicissitudines immoderati caloris & frigoris; grauitatem cœli sub æquinoctiali maxime plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio, semel iterumque traiicitur. Ad hæc, non leue incommodũ in ipsa quoque habitatione consistit. ab ima carina ad summam nauis oram, contignationes quatuor vel quinque attolluntur. in infima, nautici saburram ad æquilibrium sternunt. in cæteris, tormenta constituunt, vasa disponunt, mercimonia capsasq; constipant. vectoribus, admodum exigua sub ijs tectis agendi spatia relinquuntur. à prora puppique gemina in pugnam surgunt castella. in horum vtroque, & simul ad gubernaculum, ligneas casulas ac tuguriola fabri concinnant. hasce, qui sunt pecuniosi, magno in breue tempus conducunt pretio. cætera turba, ni sæuiant venti, prout cuique datur, sub dio in angustijs cubant. sin atrocior tempestas discursum nautarum ad repentina imperia postulet; pauidi confertique sub tabulata coguntur. ibi, concluso halitu æstuque teterrimus odor sentinę, pædorque, & illuuies afficit corpora. Inde cum graues alij morbi, tum vero lethargi, apostemata, febres variæ, fœda oris vlcera, & purulenti gingiuarum tumores existunt: & ipsos etiam haud raro sacerdotes, medicosque corripiunt. Iam, in tanta plebis colluuione, militumque licentia, quot quantæq; sint labes animorum ac vitia; enumerare superuacaneum est. tacitus ea sibi quisque subiiciet. Omnem hanc benemerendi syluam, & sempiternæ gloriæ segetem, in sua nauigatione Xauerius habuit. Martinus Alphonsus Sosa cum summo imperio præerat classi, Prætor Indiæ designatus: qui in eius maris præfectura paulo ante præclaras gesserat res. Huic primum, Xauerius, & asseclis eius apparitoribusque, ad iustitiam colẽdam ac fidem, plena prudentiæ, plena salutis monita per occasionem dabat: tum ad aliorum animos pariter sanandos & corpora, omnes conferebat vires. excitare afflictos, consolari mœrentes, adsidere ægrotantibus, interdum etiam iisdem sua manu condire & coquere cibos, prębere sorbitiunculas, atque vitalem instillare succum, sternere lectos, ac sordes euertere. quibus esset spes vitæ, hisce, auertendi cœlestes iras, & mores in posterum corrigendi præcepta inculcare. quorum de-

plorata

plorata esset in terris salus, ijs æternæ vitæ facere spem, & simul ad supremam pugnam arma contra dęmonum incursus ac petitiones induere. valentes, ad officia pietatis & humanitatis hortari, detrahentes de aliorum fama, ferentes iurgia discordiasque, vel impia in superos verba iactantes, vel rem alea dissipantes, leni simul & graui oratione compescere; plurimam diuinæ tum iustitiæ, tum clementiæ mentionem & recordationem inferre; controuersias rixasque dirimere; lenire odia; religionis ignaros ac rudes, Christiana doctrina instituere; omnibus omni ratione prodesse. inter hæc, se ipse inuictum ab omni perturbatione pręstare, cibo potuque vti parcissimo; nec dies modo totos exerceri, sed etiam noctes: & fatigatos vigilia cadentesque oculos, tandiu in opere cõtinere, quoad somno & lassitudine oppressus, vbi vbi sors ferret, tandem aliquando succumberet. Atque ex hoc tam abiecto, tam in speciem seruili genere vitæ, tantum abest vt quicquam vel de auctoritate, uel de existimatione deperderet; ut eum, summi infimique, tanquam salutis omnium præsidem, & è supernis demissum sedibus, intuerentur. Inde primum & patris, & sancti cognomentum inuenit: sic enim in oriente postea semper, & uocitatus, & habitus est. Cæterum in hoc itinere, Xauerij uirtus, eo maiorem habuit campum; quo tardius illo quidem anno ab Lusitanis nauigatum est. non nisi Augusto mense exeunte ad Mosambicum deuenere: ibi ad Aprilem usque hyemare coacti sunt. & ægris, qui permulti erant, in regium nosocomium è classe deportatis; in eorum famulatu pęter tanta denuo cum assiduitate uigilijsque uersatus est, ut pręsui corporis negligentia grauem & periculosum in morbum inciderit: in eo morbo cum maxime arderet febri, teneri non poterat, quin, vacillante corpusculo, periclitantibus tamen ac moribundis adesset. in iis, nauticum infimæ sortis adolescentem; cui exitialem exitum haud sine causa metuebat; è faucibus tartari; si qua posset, eripere statnit. iacebat miser humi, destitutus ab omnibus; eique per extremam phrenesim (quod erat in primis dolendum) ad detestanda & confitenda crimina tali tempore neque mens, neque sermo constabat. Hunc tolli à valentioribus iussum, in suomet cubili Xauerius collocat. ad eum contactum (mira dictu res) confestim

ſtim ad ſe iuuenis rediit, & peccata Xauerio rite confeſſus, magna cum ſalutis æternæ ſpe ſub veſperam exceſsit è vita. Inter hoſce labores exhauſta iam hyeme; Prætor Soſa, quod certis de cauſis præuenire cuperet; quæ prima facultas nauigandi fuit, roſtrata maiore celeriter anteceſsit, neque Xauerium, viribus vtcunque receptis ab ſe diuelli permiſit. Paulus & Manſilia, in noſocomij procuratione, quoad claſsis abiret, iuſsi perſiſtere. Xauerius interim, de inſtituta vitæ conſuetudine remiſit nihil, certam ei nauis particulam ibi quoque Soſa in hoſpitium aſsignauerat. hanc item pater aliis egentibus vltro conceſsit. ipſi pro culcitra funis anchorarius in ſpiram conuolutus, pro ceruicali fuit ipſamet anchora. Ex itinere primum ad Melindem, tum ad Socotoram nauis appulſa. vtrobique, in erudiendis ac ſubleuandis hominibus, pro temporis breuitate, Xauerij nauitas ac diligentia conſtitit. Goam denique anno ſeculi huius quadrageſimo ſecundo peruentum eſt, pridie nonas Maias, quo die Romæ quondam ſanctus Ioannes Apoſtolus ex olei feruentis dolio illęſus emerſit. Deſcenſione facta, pater ad Regis valetudinarium, vti ſolebat, extemplo ſe confert. Eodem paulo poſt cum claſsiariis ægrotis Paulus & Manſilia comites magna omnium gratulatione ſuccedunt. Goanæ tum Eccleſię pręerat Ioannes Albuquercius (de quo ſupra commemoratum eſt) præſtanti ſapientia Pontifex. Ad hunc, Xauerius, antequam vllam reipublicæ attingeret partem, adijt honoris & obſequij cauſa: eique ſine ambagibus id quod erat expoſuit: ſe Pauli Pont. Max. & Ioannis Regis Luſitaniæ miſſu, ad impertiendum ethnicis Euangelium, ſtabiliendos in fide neophytos, Chriſtianos aduenas & inquilinos pro viribus adiuuandos, in ea loca veniſſe. attamen, ita ſibi certum eſſe fixumque: communis rei nihil omnino, niſi ex ipſius Epiſcopi auctoritate ac ſententia gerere. Simul, Pontificias litteras, quibus Nuntius Apoſtolicus fuerat declaratus, eidem offert venerabundus: ac profitetur, ſeſe iure illo ac poteſtate nequaquam vſurum, niſi quatenus epiſcopus ipſe permiſerit. Hac ſeu altitudine animi, ſeu modeſtia captus Albuquercius, illico ruit in amplexus viri: perlectum probatumque diploma reſtituit: poſtremo, etiam atque etiam Dei ſeruum adhortatur, vti ani-

mo

mo soluto ac libero Christianam rem è præscripto summi Pontificis administret; valde confidere se se, illius aduentum, ad Indicæ ecclesiæ vel tutelam, vel amplificationem magnopere profuturum. neque in præsentia modo Xauerium comiter ac libenter accepit; sed etiam in posterum præcipuo semper tum in honore, tum in amore cunctis approbantibus habuit. Ab ea salutatione regressus in domicilium hospitale Xauerius, consueta pietatis & caritatis munia cum suis obire perrexit. Præter hæc, salutarem publici catechismi ritum, in regionibus iis vtique primus instituit. Quotidie ferme prodibat ipse cum tintinnabulo, & ingentem promiscuæ turbæ numerum in templa cogebat. ibi rectæ fidei capita, & Christianæ vitæ præcepta, vulgi sermone breuiter ac dilucide comprehensa (quæ ipsemet postea certioribus ad modulandum adstrinxit numeris) decantabantur hoc fere pacto. Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus. easdem voces reliqui extemplo reddebant. id cum pro populi captu bis terve ac sæpius fieret; sequebatur, vt sonus ille, ad aures blande ac suauiter accidens, integra paulatim sensa, totasque periochas penitus in pectora demitteret vulgi. Ad extremum, vt silentio indicto symphonia conquieuerat; certos ex eadem institutione locos, Dei famulus fuse ac populariter explicabat. Ita, pueruli, fœminæque, ac tarda plerunque mancipia, paucis horis ac pęne ludibundi, multo plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis, quam illa noua ac vetus Academia, lycæumque illud inclytum, & omnes antiquæ philophorum scholæ, tot seculis, tanta contentione, tantis lucubrationibus extundere valuerunt. Hæc tum in vrbe Goa per hyemem à Xauerio gesta: & simul, optimatum rogatu, Paulus Gamers, Diui Pauli seminario collegioue, quod iam puerorum numero haud paruo constabat, administrando regendoque prępositus. At Xauerius, quod per eos dies de recēti Parauarum & Piscariæ gentis conuersione cognorat; Mansilia comite ad eos edocendos & confirmandos vere ineunte profectus est. ij populi, vti supra docuimus, magna Michaelis Vasæi & sociorum alacritate, salutaribus illi quidem abluti fuerant aquis; cæterum eius mysterij vim & reliqua ecclesiæ sacramenta, itemque precandi formu-

las,

las, & Christianæ fidei articulos, & legis diuinæ præcepta penitus ignorabant. Neque sacerdotibus Europæis quiue Goæ, quiue Cocini degerent, vlla ostendebatur facultas barbariæ illius erudiendæ: quippe in magna distantia locorum, & nullo propemodum linguæ commercio. ex quo nimirum facile coniici potest, dum peregrinus homo Xauerius ignotum sermonem addiscit, cœcamque ignorantiæ noctem ex iis mentibus conatur expellere; quam graues illi miseriæ, quantus molestiarum cumulus fuerit perferendus. Cum Brachamanis præcipue magna seruo Dei fuere certamina. Abduci à se populum, fraudesque suas ac mendacia detegi, mortis instar ducebant. cumque à vi cædibusque eos turbarum absterreret metus, frustra Euangelici præconis linguam donis ac mercede alligare sæpe conati sunt. Interea, vicino quodam in oppido, quod tyranni metu in patria superstitione perstabat, fœminę quartum iam diem ex partus difficultate grauissime laboranti agentique animam, Xauerius accitus interuenit. fidei summam exponit: certum ad salutem iter ostendit. assensa est mulier: baptismum expetiit: illico peperit. ea re adducti propinqui, dein populares vniuersi, tyranno mitigato, repudiatis idolis, Euangelio credidere: quos omnes probe institutos pater sacro item baptismate proluit. Hęc & alia plurima Xauerium mire districtum habebant: atque vbi quot in præsentia satis esset, eodem substiterat loco; delectos ex omni Christianorum numero hypodidascalos (ij patrio sermone canacapoli vocantur) & probitatis, & ingenij laude præstantes, in ea locabat specula, qui cæteros in officio continerent, sacras tuerentur ædes, baptismate fungerentur; & si quid accidisset grauius aut difficilius, consignatum interea litteris memoriæ causa, postmodnm ad se referrent. Hisce vicariis commendato grege, ad aliud ipse aliudque deinceps oppidum aut pagum, pedes, & quidem sine sacculo semper ac pera, transibat. Vbi oram omnem iis quæ dixi caritatis officiis, & prædicatione Euangelij peragrauerat; orsus iterum à capite eandem pari diligentia prouinciam obibat, pensum cum à cæteris Christianis, tum vero à canacapolis exigens. Atque huic hominum ordini, quo commodius tam piæ ac necessariæ functioni vacarent; certum auri pondus impetrauit quotannis in

Lusitanię

Lusitaniæ Reginę socculos ab Indis conferri solitum; cum quidem ad Catharinam scribens, Ioannis vxorem, insigni virtute, ac pudicitia fœminam, haud inepte lusisset, nullis eam soccis æque facile scansuram in cœlum, ac precibus neophytorum, in quos Christi causa id opis ac beneficentiæ contulisset. Amplius annum Dei famulus in Paraua regione traduxit; eumque Domini agrum adeo reliquit probe cultum & consitum, vt hodie in primis totius Indię felix ac fertilis habeatur. Harum rerum fama commoti Macoę finitimi populi è Trauancoris regno ad Comorini latus occiduum, Parauis multitudine ferme pares, Xauerium ad se baptismi causa per supplices nuntios ac litteras euocant. ille profectus, eodem & institutionis, & peregrinationis ordine, plus decem hominum millia vertente mense ad Christum adiunxit. noui dein ad eum concursus quotidie fieri, atque vbi patrio sermone proposita principia Christianæ doctrinæ didicerant; cum alia suspicere, & laudibus in cœlum ferre; tum vero ipsa præcipue decem diuinæ legis præcepta. mirari quam illa æquitatis plena essent, quam vera, quam rectæ rationi consentanea. oblatam sibi è cęlo haud dubie lucem gratulari inter se; deplorare suam, & maiorum suorum amentiam, qui ad eam diem in tam densis errorum tenebris, ac tanta vitiorum fœditate iacuissent. inde se mutuo ad Christianam religionem adhortari: mox cateruatim ad fontem æternę salutis accurrere. Hisce abluendis cum maxime instaret Xauerius; noui à Manare legati superueniũt, id ipsum orantes: hoc nomine insula est, extremæ Ceilano ad septentriones apposita. eam quoq; gentem, ne ipse ab inchoato opere abduceretur, missis interea pro se idoneis vtcunque viris, initiat. Is verò ager, non fidelium modo, sed etiam martyrum vberem segetem paucis diebus effudit. Si quidem Iafanapatani Ceilaniæ terræ tyrannus, cuius in ditione erant Manarenses, idolis ad insaniam deditus, audita re, insitam ingenio feritatem nouellos in Christianos exercuit. immissoque satellite, partim eorũ occidit, partim varijs supplicijs per summam indignitatem affecit. pauci ex insula in continentem elapsi (in ijs regius quidam adolescens) terrestri leucarum amplius ducentarum itinere Goam vsque se contulere. ibi rite instituti omnes, & mystico partu renati sunt. Neque hac tantum re-

gione

gione ſe ſe tenebat animorum ardor. Macazares quoque, leucas in ortum quingentas ab Cocino diſiuncti, Chriſtianos doctores maiorem in modum expetebant. ij legatos primum ea de re ad Antonium Galuanum (vti ſupra commemoratum eſt) miſerant. Galuani iuſſu cum ad eos tenderet Franciſcus Caſtrius; aduerſa tempeſtate prohibitus, Ternatem redierat infecta re. Felicius deinde nauigauit, cum Soſa Indiam regeret, Antonius Paiua, coemendi ſandali cauſa miſſus in eaſdem inſulas ab Rhoterico Vaſæo Pereria, Malacæ Præfecto. Iam ante, in illis emporijs negotia geſſerat Paiua, ac proinde multos ibi notos habebat; neque erat Macazarici ſermonis ignarus. Vt in Supanos deuenit (hoc nomine gens eſt) Rex ipſe, iam ſeptuagenarius, in primis totius Macazaris potens & bellicoſus, vltro (quæ facilitas Regum illorum eſt) ad inuiſendum aduenam acceſsit. Filium ducebat ſecum, annos quindecim natum; itemque adoleſcentulas, aureis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cum ad portum veniſſet; accepta ſalutatione redditaque, variis de rebus, vt fit, cum peregrino mercatore ſermonem inſtituit. inter cætera quæſiuit ex eo, quid ita, Luſitani Mauris (ſic vulgo Mahometanos appellant) infenſi infeſtique potiſsimum eſſent. Ea occaſione arrepta, Luſitanus, in hæreſis Mahometanæ vitia, & ipſius auctoris ambitionem, fraudes, auaritiamque pro ea quam habebat fandi copia inuectus; iis dein vitiis fraudibusque, veritatem, ius, fasque Chriſtianæ religionis oppoſuit: deque ipſo Chriſto Dei filio, generis humani liberatore, nonnulla ſubiunxit. Inde affirmauit, nomini Chriſtiano cum ſceleratiſsima & corruptrice animorum ſecta, propriũ ac perpetuum bellum eſſe ſuſceptum. Omnia Regi probabilia admodũ viſa: &, quod iam aduesperaſceret, domum regreſſus, Paiuę xenia miſit ad nauẽ. Poſtero die, ac ſępe deinceps, multa ex eodẽ ſciſcitari perrexit. in ijs, illud etiam; quiſnam eſſet Iacobus quidã, quem in pręliis inuocari ab Luſitanis, ad ſe Mauri detuliſſent. Ad hęc, Paiua, de Chriſti diſcipulis ad Euangelium prędicandum à magiſtro dimiſsis, pauca perſtrinxit. in ijs, pręcipua ſanctitate meritisq; fuiſſe Iacobum, qui primus lætiſsimum Hiſpanię, patefacti hominibus cœli, nuntium attuliſſet: atque idcirco in eius præcipuæ Apoſtoli tutela ac patrocino Hiſpanos latere

vniuerſos. ac proinde, inter dimicationem ab ijs inuocatum contra Christianæ fidei hoſtes adeſſe fulgentibus armis horrificum, igneo equo inſidentem. eius rei, vel Mauros optimos eſſe teſtes, qui conſerta cum Luſitanis pugna, plures ipſi ac paratiores, tali viſo non ſemel cœcam in formidinem, fugamque præcipitem acti ſint. Sub hæc Paiua è Chriſtianis inſtitutis, de inuocatione præſidioque cœleſtium pauca diſſeruit. Cum hęc & alia id genus complura, mira quadam approbatione per eos dies audiſſet Rex, neque tamen de capeſſenda peregrina religione ſtatueret quicquam; Paiua, quod in eo emporio tempus vltra negotiandi non eſſet; ad Siani regnum leucas inde quinquaginta proceſſit. Cum Sianio Rege familiaritas intercedebat Paiuæ; quippe apud quem ægrotus olim in hoſpitio fuerat, multaque cum eo de Chriſtianis initijs egerat. Hunc vbi adeſſe cognouit Rex, confeſtim ad eum, iactis procul à portu anchoris in ſalo ſtantem, prior viſendi gratia tranſmiſit: & mirifica quadam ex eius adſpectu voluptate perfuſus, poſt mutuam ſalutationem; Auguror, inquit, fauſtum ac felicem mihi meiſque tuum eſſe aduentum, ò Paiua: quandoquidem, ex quo te aſpicio, tanta ac tam noua me gaudia pertentant. multo dein ac ſuaui cum peregrinis habito ſermone, digreditur. Inſequenti luce, cum ad eum ſalutandum honoris cauſa viciſſim in vrbem Sianum Luſitani veniſſent; conuerſus ad Paiuam Rex, Caue, inquit, putes excidiſſe mihi, quæ, hic apud nos cum eſſes, de veſtræ nationis in vnum Deum fide ac pietate narraſti. hærent ea mihi penitus infixa; neque vnquam ex eo tempore voluntas mihi eiuſdem amplectendæ ac profitendæ fidei defuit. Sed hactenus, me, popularium metus, ſi ab auitis inſtitutis abſcederem, necnon exiſtimationis ratio, ſi, grandi iam natu, repente immutatus viderer; ab hoc tam honeſto conſilio retardarunt. eaſdem ob cauſas adhuc animi pendeo: teque pro amicitia conſulo, quid mihi faciendum putes. ac ſimul quæſo vti coram hiſce proceribus (adſtabant autem plures) aliqua de fidei veſtræ myſterijs, deque hominis Chriſtiani officio diſſeras. Tum Paiua, ſe indoctum præfatus, ac minime dignum, qui tam ſublimia tamque diuina tractaret, ac nihilominus incenſo pij Regis ſtudio pro ſua parte non defuturum; orſus à primo decalogi præcepto, cætera ſingillatim deinceps

quam

quam planisſime potuit, explicauit: eaque cuncta ſummatim ad illa duo capita redigi oſtendit: amoris erga Deum, & proximum. Magno aſſenſu, Regis præſertim, ea oratio audita. ſic ille abijt dies. Poſtero, eædem ſcholæ pari auiditate repetuntur. Paiua, ad ea quæ tradiderat, ſermonem adiunxit de officijs operibusve miſericordiæ, quæque ad corporis, quæque ad animi auxilium pertinent; ijsque operibus præcipuas Chriſtiani muneris partes docuit contineri. Ab ea peroratione dimiſſus Paiua, proximo die reuocatur in regiam. ille, Deum enixe precatus, vti mortalibus cœcis lumen aliquod æternæ veritatis offerret; ad vrbem properauit, in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, vt viæ laborem, ac tempus omnino fefellerit. Vbi ad Regem peruenit; adſtante nobilium corona, rurſus de Chriſtianis præceptionibus verba fecit. exinde quæſiuit ab eo Rex, num quid de mundi creatione cognoſſet: ille, totam eius creationis ſeriem, à ſanctis hominibus & prophetis conſcriptam eſſe reſpondit. Cum, Sanctus quid nam ſibi vellet, rurſum interrogaſſet Rex (id enim verbum Paiua reddere Macazarice nequierat, propterea quod ij populi, vt ſanctitatis ipſa re; ſic etiam vocabulo carent) ſanctos eſſe, inquit, eos, qui propoſita nuper ab ſe præcepta ſeruarent; ac ſe quam maxime à corporis contagione ſeiungerent. huiuſmodi fuiſſe rectæ religionis interpretes, Dei plenos; ac proinde nullum in eorum ſcriptis ineſſe mendacium. Tum Rex; quid eſt, ait, mendacium? Atqui, vt ad hoc reſpondeam (inquit Paiua) liberali venia eſt mihi abs te opus, ò Rex. quod ſi nihilominus acerba & aſpera mea tibi viſa erit oratio; peto quęſoque, vti omnem in me vnum iram exerceas: Luſitanos meos cum ſuis rebus incolumes abire permittas. Cum ille continuo quidlibet exprimendi poteſtatem feciſſet, Scire aues, inquit, mendacium quid ſignificet. Ego vero, nulla comparatione huiuſce tibi vocabuli vim facilius aut clarius demonſtrauerim; quam iſta ipſa quam vos agitis vita. Cum enim IESVM Chriſtum, Dei filium, totius veritatis auctorem, penitus ignoretis; ſic fit. vt erroribus infinitis impliciti, à veritate ſemoti, in ipſo mendacio volutemini. Cum hæc & eiuſmodi maxime dicerentur, ſubito coactæ nubes, magno cum cœli fragore, tonitribusque, & procellis, in-

gentem uim imbrium effudere. quæ res eo & mirabilior uisa est, & gratior accidit, quo maiore cum detrimento frugum, diuturna siccitate laboratum in ijs regionibus fuerat. Cum dein Regem urgéret Paiua, ut in Christi uerba sine dubitatione iuraret; ille nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstabant egregiæ ipsius uoluntati, maxime sacrificuli, quos uocant Becos, teterrimum genus. ij, quemadmodum Satanę ministros decet, ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant. expilant faciem, crines alunt comuntque: dentes artificio quodam inaurant: denique fractis motibus gestibusque, luxum atque mollitiem produnt. ijsdem fœminam attigisse capitale est: ardenti uiuus crematur pice qui tale quippiam admiserit. at uero ipsi (quod uix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt: & praua insuper uulgo & serentes dogmata, miseram gentem nefarię turpitudinis ac superstitionis implent. igitur hi præcipue, ab noua religione absterrebant Regem; quippe qui omnibus adsueti flagitijs, Christianæ seueritatis & castimoniæ nomen horrerent. Accedebant ad labefactandum, si qua possent, Regis propositum Mahometani quoque complures, qui mercaturę causa in eius regnum ex Vgentana, Pane, Patane conuenerant. Horum sceleri & conatibus dum obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatissima classe, necopinato superuenit. ac primum omnium interrogat Lusitanos, num Sianius Christo se addixerit. Cum ab ijs responsum esset, Sianium cunctari deliberabundum adhuc; Supanus, in re adeo salutari, tam longa deliberatione quid opus est? inquit. ego quidem, nulla interposita mora, Christianum me uolo fieri. Tum Paiua, quod sacerdotibus careret, ipse per se perq; suos raptim ara excitata, quam maxime festo apparatu, Regem sacro baptismo rite lustrandum curauit à quodam è comitibus, cum cætero corporis habitu, tum ipsa canicie uenerando. post Regem, alij quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati. Regi, Ludonici nomen impositum. cętera cohors, alij aliter appellati. Summa dein cum lætitia, & gratulatione bombarda perstrepuit; reique gestæ fama longe ac late manauit. eo exemplo incitatus, tandem aliquando Sianius omni contempto periculo rupit moras.

à Paiua

à Paiua ipso cum primoribus aliquo baptizatus, Ioannem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic itẽ dies: & Reges ambo præter veterem amicitiam ac vicinitatem, nouo insuper sacræ necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque constricti. Abeunte dein Paiua cum suis, veriti, ne duce, ac magistro destituta gens, breui pristinos in errores ingeniumque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam necessarij subsidij causa misere. Hic admodum Euangelij cursus (quod qtidem exstet) gerente Pręturam Sosa, per triennium fuit. Interea Prætor ipse, tuendæ atque administrandæ prouinciæ diligenter operam dederat. Is, vt primum Goam est delatus, inito magistratu, hyemem totam ferme iure dicundo consumpsit. atque illnd ab eo in primis laudabiliter institutum, vt sexta quaque feria valetudinarium publicum ad consolandos ęgrotos inuiseret: ibidemque rei diuinæ palam interesset. custodias præterea singulis hebdomadis adibat: vinctorum cognoscebat causas, curabatque vt salua ęquitate ac fide, quamplurimi soluerentur. idque toto præturę tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit. ipse ad Baticalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit. Hæc mulier, stipendiaria Lusitani Regis, non modo vectigal dudum abnuebat pendere; sed etiam piratis & hostibus nominis Christiani tutum in suos portus dabat receptum. Sosa, quadraginta nauibus, in quibus prætrr auxilia Lusitani erant mille quingenti; ad Baticalam profectus, in ipso portus aditu consistit. inde missi ad Reginam, qui debitas pensiones, & præterea piraticos parones ad vnum exigerent. illa, metu repentino icta, qnatuor in præsentia mittit parones. inde cum varias ad frustrandum excusationes afferret; descensione facta Prætor instruit aciem. Mahometani, primo è palmetis in hostem intrepide subeuntem, varij generis tela conijciunt. dein, vbi ea sperni sensere, ad vrbem citato recedunt gradu. ibi rursus conglobati in conspectu liberorum, & coniugum (nam Regina tum aberat) pręlium instaurant. anceps aliquandiu dimicatio fuit, sed inferente se acrius Lusitano, fusi per agros, fugatique omnes: oppidum nullo defensore captũ & incensum est: è Lusitanis desiderati duodecim, vulnerati complures. è barbaris maior multo numerus ce-

cidit. Cæterum in ea pugna insigne traditur facinus Francisci Almeidæ Scalabitani. is, conspicatus commilitonem in extremo discrimine, hostiles manipulos impetu capto perrumpit: circumuentum Lusitanum egregie protegit: & in eodem hærens vestigio, intentos in se mucrones ac tela tandiu sustinuit; quoad suis ad opem vtrique ferendam spatium datum est. ita, coronam is quoque ciuicam populari seruato; præcipuam victoriæ laudem, absterrito Mahometano promeruit. exinde Prætor, succedentibus in orbem centuriis, Baticalanos fines, non intermissa dierum aliquot clade vastauit. ac, metu malisque demum, Reginam & consiliarios, ad piraticas tradẽdas naues, pernumeranda stipendia, & pacem renouandam adegit. postremo victor incolumi classe Cocinum petijt: ab Cocino dimissis varia in loca nauibus. in vrbe Malaca primus portorium & scripturæ magistros instituit: ex quo, ad regia vectigalia non mediocris accessio facta est. Inde Goam in hyberna reuectum, cupido incessit Tremelani delubri exspoliandi, credo, quod eo cultu ac donariis indignum idolum duceret. in Coromandelio tractu delubrum id est; cum cætera superstitione, tum auro ac diuitiis inclytum. in eam rem, Sosa, permultis iisque aptis remigio nauibus quo facilior esset ad terram appulsus, & tribus fere armatorum millibus, ineunte vere cum ab Goa soluisset, vixdum in altum euectam classem atrox tempestas oborta pæne demersit. maximo in periculo prætoria ipsa triremis fuit. dispersæ cæteræ, Cocinum denique tenuere. Inde ad insulam processere, quam à vaccis appellant. ibi ab exploratoribus cognitum, Coromandelium littus omne, contra quam Prætor ab alijs audierat, asperum & importuosum esse: nullam ibi tutam stationem fore. Hoc nuntio reuocatus; ne nihil omnino tali apparatu egisse videretur, ad Colanum repente flexit. ibi arcem, vti docuimus, Lusitani habebant. Rex erat socius: ac tum ab vrbe cũ exercitu aberat, bellis finitimis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari non plus vna, distabat fanum, in quo magnam item pecuniæ vim asseruari ferebat fama. Prætor in terram egressus, per speciem amicitiæ paulatim ad locum progredi. populus mirari quid in pacata regione sibi vellent armatæ Lusitanornm cohortes. vbi templum intrantem vident Sosam; tum demum sensere quid peteret.

teret. extemplo reliquias militum ex agris euocant: atque ad naues redeuntem Lusitanum angusta ac depressa via (quod ad Calecutum olim Albuquercio euenerat) è superiore loco, syluisque ac sepibus, Naires minus centum adorti; sagittis ac fistulis magno detrimento affecere. Sosa, cum agmen clauderet, ex equo degressus quo minus ad ictus pateret; ferme triginta suorum amissis, vulneratis compluribus, ægre ad mare peruenit, haudquaquam satis magno operæ pretio: siquidem effossis templi penetralibus, auream ollam extraxerant numulis argenteis plenam quos Indi fanones vocant, neque sestertium plus vnum continent singuli. Eam ollam Ioanni Regi dono missam, consulti Pontifices reddendam Colanio censuerunt. reuecta quamprimum in Indiam, & eodem loco Regis iussu reposita est. Per idem tempus, crescendi ex aliorum malis, præclara se Lusitanis dedit occasio. Inter Azedecanem & Idalcanem (vti sunt eæ gentes ad omnem flatum spei vel timoris mobiles & infidæ) noua odia & simultates exstiterant. Idalcan Azedecanem, beneficiarium & vectigalem suum, in regiam pro potestate euocabat. ille capiti metuens, pariterq; thesauris quos diuturna parcimonia rapinisque congesserat; palam imperium detrectabat. Inde mutuo sibi struere insidias, mox etiam bellum aperte moliri: ac demum in eius belli societatem pro se vterque muneribus ac promissis Lusitanos allicere. Inter cætera, Azedecan, exturbandi è male parto imperio Idalcanis, consilium cepit eiusmodi. E stirpe Decanij Regis, quem à satrapis ducibusque circumuentum & captum fuisse memorauimus, Meales erat quidam. is, ad otium magis quam ad arma natus, & sæuitiam Idalcanis haud sine causa pertimescens; veniam ab eodem impetrauerat, religionis ergo secedendi Mecam. ibi cum vxore liberisque aliquandiu commoratum; Solimanus archipirata, de quo supra diximus, Indiam petiturus, auexerat, iniecta quidem spe auiti regni recuperandi: sed, quod multo similius veri est, quo per eum, si res ita ferret, seditiones ac turbas in ijs regionibus excitaret. Hisce ergo promissis inflatus Meales, & comiter in classem acceptus; in Cambaiæ deuenerat fines. Cæterum à Lusitanis paulo post victo & fugato Solimano, haudquaquam suis viribus fidens, ibidem in exsilio sponte substiterat. ea re

cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano leucis ab Goa quatuordecim, per occultos interpretes ac litteras instare Garziæ Castrio Goæ præfecto (nam Sosa tum aberat) vti Mealem è Cambaia quamprimum accersat. is vbi Lusitano præsidio septus in terra Decania pedem posuerit, concursum ex agris vicisque, ab importuni tyranni odio, ad iustum ac legitimum Regem extemplo futurum. se quoque in id ipsum paratas habiturum copias: & Lusitanos, Meali tum inopi egentique quibus velint impositis legibus, si eum in patria locauerint sede; pro insidioso & rapaci accola, vicinum Regem ad omnia fidum atque opportunum habituros. Hisce atque alijs rationibus facile persuasum præfecto, vti magnis pollicitationibus Mealē cum vxore liberisque Goam euocaret. Eo vbi peruenit; confestim admonitus Prætor, qui tum erat Cocini, Goam repetit. ibi in concilio dies aliquot anceps deliberatio tenuit. nam & pacem cum Idalcane factam, repente violare, nefas; & Mealem vltro accersitum repente deserere, turpe non sine causa videbatur. Variantibus inde sententijs, cum aliquandiu hæsisset Prætor; tandem è dignitate fideque nominis Lusitani statuit esse, Mealis afflictas fortunas omni ope excitare; & cum Azedecane, iamdiu id exoptante, vires atque arma coniungere. Habito delectu, clam dies ad reducendum Mealem præfectis edicitur. iam ad primos Decanij regni fines præsto erat popularium manus, Meali excipiendo submissa. Vbi dies affuit, Prætor ipse cum armatorum copijs Mealem sine fine gratias agentem ad littus honoris causa deducebat. vix ad arcem Benestarini peruenerant, vnde in continentem ex insula traiectus est; cum seuocatum Prætorem Petrus Faria Lusitanus vir bello egregius, & magno rerum Indicarum vsu monere etiam atque etiam institit, integris rebus videret quid ageret: perfida barbarorum ingenia inconstantiam rerum humanarum apud se reputaret: neu florentes tum Lusitanas opes cum perditis misceret exsulum rebus; neu Idalcanem tanta potentia Regem, amicum ac socium, sine causa lacesseret. mittendi Mealis, quandocunque sit opus, arbitrium penes Prætorem fore: sedandi belli, si temere moueatur, non quoties libeat, facultatem fore. Hac oratione, & simul auctoritate viri permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret animo, repente, quasi noua res

aliqua

aliqua maioris incidisset momenti; redire vna cum Meale cunctos in vrbem iubet. id cum initio sermonem æque ciuibus atque aduenis præbuisset, sapienter dein factum apparuit. siquidem quintodecimo ferme post die, nuntius venit, ab Idalcane debellatum esse. Profectus magno cum exercitu ab Vrbe Visapore (ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta) Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus, vrgente animi ægritudine senioque, extremum obierat diem. eo demortuo, Idalcan vrbem facili negotio captam diripuerat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatum inuentum aiebant. Hæc vbi Goam allata sunt, Prætor necessitatem in consilium vertit: celato quid nuper egisset; legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcanem mittit. Mire opportuna ea fuit legatio. Idalcan, inter ipsam rei tantæ lætitiam, vel Prætoris officio, vel ipsius legati dexteritate captus; Bardesios & Salsetanos vicos agrosque; & extra suam ditionem quicquid Azedecanis fuisset; Lusitanis attribuit; cum eo tamen, vti Mealem cum coniuge & filijs Malacam amandarent, ibique custodiendum curarent, ne ad nouos tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor, ea donatione gaudens, misit extemplo qui possessionem locorum adirent, & vectigalia nomine Lusitani Regis, vt olim, exigerent. De Meale incertis implicans responsis, callide rem extraxit, neque ab Goa dimisit hospitem; verbo, vti in oculis populi Goani tutius adseruaretur: re vera, vt in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è proximo auita intuens regna, & Lusitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera custodia dissimulanter est habitus. Hęc ferme ab Sosa Prætore gesta; quem deinde virum, in Lusitaniam secundo cursu reuectum, & auctoritate florentem & opibus, pręcipuo in honore semper habuit Rex. Cæterum eius præturam vna res maxime fecit insignem; aperta per id tempus, & primum cognita nostris hominibus terra Iaponia, cuius de terrę & cultorum ingenijs ritibusque, tametsi non pauca dudum à nobis alibi tradita sunt; tamen hic etiam exponi quędam aut ex eo tempore allata, aut etiam liquidius cōperta, locus haud dubie postulat. Quem igitur vulgo Iaponem vocant, eę pręcipuę tres insulę sunt, circumfusis aliis minoribus interfluo euripo

ripo disiunctę. Prima & maxima, in satrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur: eius caput est vrbs Meacum: inde insula tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc satrapijs regnisve censetur nouem. nobilissimas habet vrbes, Vosuquim & Funaium regni Bungensis. Tertia dicitur Xicocum: satrapias aut regna continet non plus quatuor; insignis maxime Tosa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna, vel satrapiæ (sunt enim complures in quas vocabulum regni minime conuenit) in vniuersum numerantur sexaginta sex. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, vti ferunt, leucas excurrit. huic nequaquam respondet latitudo: decem tantum alicubi patet; summum triginta non amplius. de ambitu nil dum certi proditum est. Iacet ab Aequatore in Arctum à trigesimo gradu ad trigesimum fere octauum. Ab oriente obuersa est nouę Hispaniæ, centum & quinquaginta leucarum interuallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos. Ab Occidente adspicit Sinas, varia pro littorum flexu excursuve distantia: siquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum regnis in ortum est limes; ad Iaponis insulam Gotum, quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant sexaginta: ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Lusitani ferme negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducentarum nonaginta septem traiectus est. A meridie, vasto mari interfuso, inexploratas habet terras, è quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem delatos fama est, neque inde soluisse. Tellus, maxima ex parte, niualis ac frigida, neq; admodum ferax. Septembri mense oryzam (is cibus est communis omnium) quibusdam etiam locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes more nostro, sed genus quoddam offæ, seu polentæ conficiunt. Salubris cœli temperies: aquę bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in vsus emicare cognitum est. Editi præruptique montes cum alij passim, tum duo pręcipua nobilitate visuntur, quorum alter, incertæ appellationis, assidue flammas euomit; inque eius cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu se macerauerint, splendida circunfusus nube se se cacodæmon ostendit; alter Figenoiama nomine, leucarum aliquot ascensu trans nubes attollitur. E terræ visceribus incolæ varia effodiunt metalla: & longinquas

quas nationes ea merce pelliciunt. Arbores vel ad amęnitatem, vel ad fructum ferunt haud absimiles nostris. vnius tamẽ, quæ palmam imitatur, ignoto nomine, admirabile prorsus ingenium. siquidem (vti perhibent) humorem quemlibet reformidat: si forte maduerit, contrahit illico sese, ac veluti pestifero contactu marcescit. remedio est, auulsam radicitus, in sole siccare; & in vacuum scrobem scoriam ferri contusam, vel sitientem arenam infundere: ibi, postquam aruerit, rursus depacta, reuirescit, ac pristinum nitorem decoremque recipit. rami quoque decidui seu defracti, si clauo ad truncum affigantur, velut insiti coalescunt. Plurima vero varijs locis exsurgit cedrus, tantæ proceritatis, & crassitudinis, vt inde, fabri, basilicarum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis onerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oues, porcum, gallinam, anserem, fædasque alias domi haud quaquam alunt Iaponij: si caro gustanda sit, ferina vescuntur. Campos, boum & equorum militarium armenta: saltus atque dumeta, lupi, cuniculi, apri, cerui pererrant. è volatilibus, phasiani, anates amnicæ, palumbes, turtures, coturnices, ac sylueſtres gallinæ cernuntur. Pisce cum alio abundant incolæ, tum vero fluuitiali trutta, seu silare, & marina tanquam alosa; huic honos plurimus. Butyrum nesciunt: oliuo carent: factitio utuntur, è cetis ad littus eiectis: pineas tædas ac faces, alicubi etiam paleas ad lumen adhibet uulgus. Procera statura, si cui contigerit, & decoro corporum habitu gloriantur. lenta plerisque uiuacitas; firmæ uires: in sexagesimum usque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo uarius est mos: uolsella depilant, pueri sinciput, plebeij ac rustici dimidium caput, uiri nobiles totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco uel maximæ ducitur. Mortalitatis incommoda, famem, sitim, æstum, algorem, uigilias, laboresque admirabili patientia tolerant. in lucem editi, uel hyeme summa, protinus lauandi ad flumina deferuntur. ab ubere auulsi, uenatu exercentur, & procul à matre ac nutrice locis habentur asperis, quod ita sentiant, nulla re magis infringi animos, quam molli ac blanda educatione. Storeis, culcitræ in modum tumentibus, nitidisque, pauimenta consternunt. in ijs & som-

num,

num, subiecto ceruicibus lapide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos haud minor quam apud Sinas cura. Paxillulis item ipsi duobus inter edendum ita scienter vtuntur, vti neque excidat quicquam, nec digitorum tersu opus sit. cænationem intrant excalceati, ne catastromata calcando coinquinent. tenuiores, ad mare præsertim, victitant herbis, oryza, pisce: diuites, ad consuetudinem Sinarum, ornant splendide atque apparate conuiuium. in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique conuiuę mensa è cedro pinuve, palmi fere altitudine, binum dodrantium quadro, nitidissima, lectissimisque distincta coloribus. cibi confecti, in pyramidem exstruuntur, auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus, nonnunquam etiam, rostro pedibusque inauratis aues integræ nobilibus patinis inferuntur. Hospitem & conuiuam hilare ac libenter accipiunt. conuiuandi ac propinandi multas habent leges cum ritibus exquisitis: hasce cuncti diligenter obseruant. Vsum vitis ignorant. oryza exprimunt vinum: sed ipsi quoque ante omnia delectantur haustibus aquæ pæne feruentis, insperso quem supradiximus puluere Chia. circa eam potionem diligentissimi sunt. ac principes interdum viri suis ipsi manibus eidem temperandæ, ac miscendæ, amicorum honoris causa dant operam: certasque habent ædium partes, huic ministerio dicatas: in iis foculus assidue stat, cortina è ferro liquato superimposita. inde, venientibus & abeuntibus amicis pocula porrigunt: hospitibus vero, in digressu, contemplandam etiam offerunt gazam quę apud eos maximi fit. ea ferme sunt illius quam dixi potionis instrumenta, focus & olla cum tripode, infundibulum, figlini calices, cochlearia, & vascula tum herbæ ipsi, tum pulueri qui ex ea conficitur, adseruando. Hæc, vtique certi generis, quod non nisi peritus eiusmodi rerum inspector intelligat, haud inferiore apud Iaponios habentur loco (quandoquidem hæc opinione gentium constant) quam apud Europæos anuli gemmati, & baccata monilia. Mira etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiorum laminis certorum opificum. prorsus, vti nonnullæ aureorum quinque circiter millibus æstimentur. Magnus insuper honos papyri plagulis

quibusdam

quibusdam læuoris eximij, in quibus, atro monochromate singulæ tantum aues, arboresue, nobilium artificum penicillo pictæ retinent oculos. Hæc igitur, vt dixi, Iaponij, dynastæ præsertim, & auide sibi comparant, & alijs ambitiose proponunt. Ligneis plerique ob crebros terræmotus, quidam tamen ab imo lapideis vtuntur ædibus, elegantia atque arte visendis. magnifica item exstruunt templa, & sacerdotum vtriusque sexus ampla & sumptuosa cœnobia: quamquam ingentem eorum numerum, hęc scribentibus nobis, præpollens tyrannus Nubunanga, non tam Christianæ rei studio, quam exsecrabili quodam omnium religionum ac superstitionum odio, nuper euertisse nuntiabatur. Sermo Iaponiorum, vnus & communis est omnium; sed ita varius idem & multiplex, vti plures haud immerito videantur esse. quippe vniuscuiusque notionis ac rei, multa vocabula sunt, quorum alia contemptus, alia honoris causa; alia apud principes, alia apud plebem; alia denique viri, alia fœminæ vsurpant. ad hæc, aliter loquuntur ac scribunt; & in ipsa scriptione, aliter epistolas, aliter volumina librosque conficiunt: habent autem plurimos, tum soluta oratione, tum elegantissimo versu conscriptos. porro notis vtuntur eiusmodi; quarum singulæ, singulas, vel etiam plures dictiones, Aegyptio ac Sinensi more, contineant. ad summam, à nostris haud imperitis rerum æstimatoribus, Iaponica lingua, Latinę, ve genere ipso, vel vbertate præfertur. Itaque ad perdiscenduml & magni laboris, & longi temporis indiget. Armis vero apprime dedita gens est. ea sunt, pręter ferream fistulam, arcumque & saggitas, gladius incuruus, & pugio (queis ab duodecim ætatis anno se se præcingunt) tam egregia chalybis temperatura, vti ferrum nostrum acie propemodum illæsa diffindat. accedit pilum auro argentoue bracteatum, falce præfixum: nanguinatam appellant. hastis item egregie vtuntur, quę nostras & leuitate, & longitndine superant. Amictus ab infantia ad iuuentutem sumunt varios, idque cum cæremoniis, & solemni apparatu. Cæterum, qui adulti iam sunt, talarem gestant versicolorem tunicam. hanc domi demittunt; prodituri autem, in caligas infundunt, ad imum æqualiter laxas; easque circa renes leui subligant nodo.

nodo. Tunicæ amiculum ſuperinduunt breuiorem (quimonem vocant) manicis non vltra cubitos eminentibus. hasce veſtes per æſtatem gerunt ſimplices, ac ſubtilisſimo textu: per hyemem ſcilicet denſiores ac duplices, inſerto item ſerico tomento; easque, ne incommode tumeant, perquam artificioſe perpungunt. Calceis crepidiſve ſine obſtragulo, ſandaliorum inſtar, vtuntur, corneo ad extremum exſtante hemicyclo, quem firmitatis cauſa, primum inter & ſecundum inſerunt digitos. Flabella gerunt, tum ad velandam faciem, tum ad auram colligendam, auro ſericoque intertexta. ſub vmbella ferme proceres, alioquin aperto capite, in ſole pariter ac pluuia vterque ſexus incedit. é coloribus feſtum habent nigrum atque puniceum: albus in luctu eſt. Ac plurimis quoque aliis in rebus, credi vix poteſt, quantopere à noſtro, victus eorum & cultus abhorreat. In olfactu, ſuffitus noſtros minime ferunt; alia ipſi quædam odoramenta ſuccendunt. In guſtu, noſtras illi epulas, nos viciſſim illorum condimenta aſpernamur. Aquam nos gelidam, illi calefactam æſtate pariter & hyeme potant. In auditu, ſymphoniam eorum, noſtræ aures omnino refugiunt. Nobis, dentium, in candore; illis, quod mirere, in ipſa nigritie decor eſt. itaque atro quodam eos pigmento identidem inficiunt. fœminas in publico viri & cognati præcedunt, famuli ſubſequuntur. equum nos ab læua, illi ab dextra conſcendunt. Inter ſalutandum, nos caput; illi, perleui crepidarum vel ſandaliorum excuſſu, pedes aperiunt. aduenienti amico nos adſurgimus, illi ſubſidunt. nobis gemmæ, illis ferrea vel fictilia vaſa in honore ſunt. Iam, in curationibus, nos dulcia & bene cocta, illi ſalſa, & acria, & cruda ægrotis apponunt: nos, pullos & altilia; illi piſces atque conchylia. pharmacis nos ferme olidis & amaris: illi perquam ſuauibus & odoratis vtuntur. nos crebro ſanguinem, illi nunquam eliciunt. Atque aliis item in generibus ita multa obſeruant eiuſmodi; vt ſi minus plantis (neque enim id probe dum exploratum eſt) moribus certe orbi noſtro plane oppoſiti videantur eſſe. Neque vero, cur ita faciant, probabilem plerunque rationem afferre non poſſunt. vt illa: ſidere quam attolli, maioris venerationis indicium:

cuiuſlibet

cuiuslibet vsus vasa, quam nullius commodi lapillos, quantauis mercede, sapientius emi: frigida comprimi fibras, irritari tussim, & pectoris vitia, restingui natiuos ignes: feruida foueri calorem insitum; laxari meatus, eoque facilius leuari sitim; ægro, quas appetat natura potiones, non quas horreat, propinari: sanguini, quippe vehiculo vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis Europæi, quã Europæis illi ridiculi sunt. ac, si quando per munditiarum aut elegantiæ contentionem, vt fit, cauillis agatur; par pari nobis egregie referunt. Sed cum in eiusmodi rebus tam vehementer à nostra consuetudine discrepent; ijdem tamen in constituendis hominum classibus ordinibusve, haud absimile nostro discrimen ac rationem sequuntur. ordines ij, quinque præcipui. Primus, eorum qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur: hosce communi cunctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipsos Tonos alij dein exstant dignitatis gradus, vti apud nos Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum. ij omnes, non tam auro pecuniave: quam cæteris opibus, & clientelis abundant. quippe ad regnum euecti, militibus amicisque agros (iure fundi sibi retento, ac nullo imposito vectigali) diuidunt ea lege fruendos, vt & in pace, descriptis ordine ministerijs appareant Regi; & in bello, suis ipsi cibarijs ac reliquo sumptu militiam obeant. sic fit, vti dynastæ, quamquam in magna numorum inopia, tamen & multitudine bellatorum, & aulæ frequentia cæteroque apparatu, vim imperij, ac speciem regiæ maiestatis obtineant. Illud vero præclarum, quod animo excelso, non morte demum aut vltima necessitate cogente excedunt gubernaculo, sed vbi vrgere cæpit senium, certis ad victum cultumve sibi prædijs reseruatis, filium aut si quem alium successorem destinarunt, artibus regnandi ac præceptis imbutum; plerunque ipsimet in solio collocant; ac iuuenilem eius ætatem exinde prudentia, rerum vsu, consilijs iuuant. quod ipsum apud nos ab Carolo Quinto Cæsare, quo latius ac felicius imperabat, eo maiore moderationis ac sapientiæ laude factum animaduertimus. Altera Iaponiorum classis, eorum est qui nefariæ gentis illius procurant sacra, capite ac mento prorsus abraso, inter quotidiana & occulta flagitia & stupra, cœlibem nihilominus ac

sobriam

ſobriam profeſſi vitam, atque ad mortales decipiendos, conciliandæ pecuniæ cauſa, in omne argumentum ſanctimoniæ grauitatisque compoſiti. ijdem nobilium ac diuitum exſequias ducunt; & alternantibus in odæo choris, carmina ſuo more decantant, & dicendi copia & facultate præſtantes, concionibus populum arbitratu ſuo circumagunt. Variæ ac multæ numerantur eorum ſectæ: nec deſunt qui ad quandam Rhodiorum equitum ſpeciem (Chriſtianos quippe ritus hac etiam ex parte malus effingit dæmon) bellicas vna cum religione res tractent: ſed communi omnes appellatione Bonzij vocitantur, honeſto loco nati plerique: nam proceres, multitudine liberorum, & anguſtia rei familiaris vrgente, ex ijs aliquos ad Bonziorum inſtituta ac familias aggregant. Multa inſuper varijs habent locis gymnaſia, quas Academias dicimus, copioſis inſtructa vectigalibus; atque ob eas res præcipuum, ante hanc hominum ætatem, toto Iapone obtinebant honoris ac dignitatis locum; ſed poſt illatas in ea loca faces Euangelij, fraudesque vulgo nudari & coargui cœptas, multum videlicet vniuerſo generi de auctoritate atq; exiſtimatione deceſſit. Tertius ordo, ciuium ac reliquæ nobilitatis eſt; è quibus, in cultu Regum plurimi, ac ſimul in militaris gloriæ ſtudio conſeneſcunt; nec pauci, artibus ijs quas ipſi liberales exiſtimant, atque inter cætera pangendis carminibus delectantur. Sequuntur inſtitores, ac ſellularij, & variarum opifices rerum, egregia ferme ſolertia. Multas armorum habent fabricas; atque ipſi etiam typis ad impreſſionem vtuntur. Poſtremus eſt agricolarum locus, & eorum qui propter inopiam, in ditiorum famulatu ac miniſterio victitant, quorum longe maior quam apud nos multitudo cenſetur. In vniuerſum, acuta, ſagax, ac bene à natura informata gens eſt: iudicio, docilitate, memoria, non Eois modo, ſed etiam Heſperijs nationibus antecellit: quæ res in ruſticis ac pueris liquido cernitur. illi, urbanos pęne mores, uegetum ingenium, ac minime agreſtem indolē præſeferunt. hi, celerius mul o quam Europæi noſtri, latinas, & litteras, & artes arripiunt. Paupertas dedecori aut probro eſt nulli: uix etiam in multis agnoſcitur, adeo accurate familiarem diſpenſant rem, & pro ſua tenuitate concinni ac niten-

tes

tentes incendunt. Maledicta, furta, impiam temere iurandi consuetudinem, aleæ genus omne auersantur. Famæ glorięque auidissimi, dignitatis vero supra quam credi possit retinentes æque summi atque infimi sunt. nullam non modo contumeliæ speciem, sed ne dictum quidem paulo asperius ferunt. ergo reuerentur inter se, præcipue nobiles, certantque officijs & honore verborum. quin, ipsi rerum vilissimarum artifices, quique se in diem locant, comiter appellandi, si eorum vti velis industria. nam alioquin irritantur, ac spreto lucello, cæptum opus abijciunt. Constantiam ac decorum ita custodiunt vulgo, vt vel ab imminente ruina, sensim ac sine trepidatione vlla recedant. cauentque diligenter, ne quid abiectum, aut timidum, vel in dictis vel in factis appareat. atque ob id ipsum, animi perturbationes, ægritudines, impetus, in speciem cohibere, atque iræ præsertim notas omnes obruere, vel potius in contrarium flectere didicerunt. tum enim & gradus lentior, & frons hilarior est. intemperantiam vero linguæ, maximo animo minime dignam putant. ac proinde, vociferationes ac iurgia, neque inter populares in publico, neque domi inter maritum uxoremque, parentes ac liberos, herum ac famulos audiuntur. Sedate grauiterque quod agendum est, agitur. siquid odiosius accidit, internuntij commeant: quin etiam, inter ipsas noxiorum pœnas, conuitia remouentur, & uerborum acerbitas. prouocationes autem ac rixæ, contra quam apud nos, admodum raræ. ferociam illi minasque in tempora belli reseruant. Iam vero (quæ haud postrema amicitiæ lex est) mutuis in congressibus, domestica incommoda, necessitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt: tristitiam & curas egregie condunt: neque alienam pacem & iucunditatem, ineptis querimonijs, & superuacaneo mœrore solicitant: ab alijs interrogati, rem totam uel renidentes eleuant, uel certe modica significatione perstringunt. denique asperis atque aduersis in rebus, plane incredibilem animi æquitatem ostendunt, ac uelut in gradu perstant, & quicquid euenit, sine gemitu excipiunt: credo, ipsa uarietate casuum edocti, & inconstantia rerum humanarum, quæ in iis regionibus uel maxime uiget. infimæ sortis homines ad regis celsitudinem euehi repente, alios è summo fastigio ad ima

præcipitari, pęne quotidianum eſt. hac illi viciſsitudine ſcilicet eruditi, lætiſsima quæque ſic optant, vt interim difficillima cogitent. Firmus autem eſt animus ad quæ diu meditatus ac præparatus accedit. Neq; prouectæ ſolum ætatis eæ laudes: in puerorum conſuetudine, atque adeo in ipſis luſibus & remiſsione animorum, ſenilis prope maturitas, & moderatio quædam elucet. Hæc ferme Iaponiorum bona: quæ tamen eadem, ingenti malorum cumulo compenſari nil ambigas. Ac primum, in Dei cultu, quod potiſsimum iuſtitiæ munus eſt; & in finibus bonorum ac malorum, vna cum cæteris quæ Chriſtũ ignorant gentibus, miſerandum in modum errant. Magiſtris religionum ac ſapientiæ vtuntur ijs quos dixi Bonzijs. hi, vario alioquin dogmate mendacijsque, omnes tamen (quod facili negocio deprehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia, & animorum immortalitate conſentiunt. Inter docendũ intereſt, quod impietatem hanc pauci palam & promiſcue cunctis hominibus; alij non niſi nobilibus ac dynaſtis ex arcano tradunt: vulgus ac multitudinem, tartari metu in officio continendam affirmant. Duobus hiſce generibus interiecti ſcelere & amentia ſunt, qui veteres quoſdam impoſtores, Amidam, & Xacam ſuppliciter adorandos inculcãt plebi, verbisq; conceptis deprecandos identidem, neque id per hæſitationem angoremve, ſed animo plane ſecuro; certaque, ſi tantum hi rite inuocentur, ſalutis æternæ fiducia; quippe quorum vtriuſque, dum in terris agerent, tanta durities & aſperitas vitæ fuerit ad generis humani luenda peccata, vti vltra ſolicitum eſſe de ſuperum pace veniaque, aut hoc nomine corpus diuexare quenquam, vel quoquomodo pœnas delictorum ab ſemet exigere, non modo ſtultum & ſuperuacaneum, ſed in ipſos beatæ vitæ parentes contumelioſum ac nefarium ſit. hoc Bonzij multi & priuatim & publice ſuadere non deſinunt, nequitia Lutherianæ perſimili: vt vnum vtriuſque auctorem facile agnoſcas. Porro, quos dixi, Amidam, & Xacam, & ſi qua ſunt alia primæ notæ numina, à quibus futuræ vitæ bona expetantur, patrio cognomine Fotoques vocant. alios dein habent veluti minorum gentium Deos, bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus attinent, largitores: hoſce Camis appellant, Reges olim ipſos, Regumve filios. aut

inuento

inuento quopiam, insignive alio facinore, falsæ diuinitatis gloriam consequutos. horum de vita rebusque gestis, vti de Ioue, Saturno, Libero, cæterisque inanibus Dijs Græci poetæ, absurda quædam, & ridenda, & turpia fabulantur. Inde Iaponij paulatim extinctis quæ Deus indiderat, veritatis igniculis; conscientiæ magisterium exuunt, effractisque pudicitiæ claustris, in choreas, ludos, compotationes, ac venerem intemperanter effusi, cœci cum cœcis ducibus viatores ad sempiternum interitum præcipiti celeritate festinant. iidem, per causam retinendæ grauitatis atque constantiæ, dum animorum sensa motusque à primis annis obtegere ac celare adsuescunt, facili deflexu, à prudentia ad astutiam, calliditatem, perfidiamque degenerant. inde prauum simulandi studium, & fallendi certamen. vti quemque pessime oderunt, ita familiarissimis oculis intuentur: bona fides, & aperta simplicitas, & candor illuditur. Accedit sæuitia morum, & immanitas dira. leuissimis de causis, & quidem nec opinantes & auersos inuadunt homines, vnoque aut altero acuti ac ponderosi acinacis ictu conficiunt: dein, composito ac securo vultu, quasi facinus ad se nulla ratione pertineat, ferrum vaginæ reddunt. insuper, nacti occasionem ex tuto, gladij acumen in capite humerisve insontis cuiuspiam interdum experiri non dubitant. In bello, captis per vim oppidis, aut pagis, certum exitium; cuncta ferro flammisque vastantur: non ætati, non sexui parcitur. in prælio victi, si palantes effugiant, nullo discrimine ciues hostesne sint, spoliorum causa plerunque ab agrestibus opprimuntur. aliena, vt diximus, furto subducere dedignantur; cædibus rapinisque grassari non item. tetra latronibus, mare piratis vehementer infestum. pręgnantes fœminę, partum haud raro medicamentis abigunt, idque Bonzijs auctoribus ac magistris; vel etiam editos in lucem infantes, alendi tędio, inopiave, crudeliter iniecto pręfocant pede. egentibus ęgrotis, aut peregrinis publica & gratuita diuersoria nulla. sub dio pernoctant, miseramq; trahẽtes animam, deserti ab hominibus, vel ipsa die sanantur, vel extincti morbo, abijciuntur in sterquilinium. Eo maiore cum approbatione Iaponij Christianam caritatem erga destitutos & calamitosos, itemq; sepulturæ ac funerum instituta mirãtur. Sontibus quolibet nomine, haud leuiora quam

exsilij, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. gladio ferme trucidantur improuidi. nam alioqui se haud inultos cadere patiuntur. quibusdam tamen locis comprehensos larrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere per ciuiũ ora transuectos, extra vrbem cruci, ab ignaris quanta signo illi veneratio debeatur, affigi mos est. In seditiosos etiã, qui quidem potentes ac principes viri sunt, ex antecondicto interdum animaduerti solet in hunc fere modum. Aedes noxij, Rex, vbi visum est, milite armato circundat, eidemque facit liberum aut pugnæ aut mortis arbitrium. Si pugnam optarit, commisso protinus certamine, cum familia plane tota deletur, ac perpetua in omnem posteritatem notatur infamia. sin voluntariam elegerit necem, vltro sibimet ventrem alta plaga in obliquum, nonnulli etiam animosiores duplici in decussim incidunt. vbi effluere intestina cæpere, parato in idipsum famulo ceruices amputandas præbent; & ex amicis præcipui illatis pariter sibi manibus, supra mortuum corruere sibi gloriosum putant. Atque idem facinus, in alijs quoque periculis, præsertim vbi agitur existimatio, & fama, valde vsitatum est, & obductis densa caligine mentibus honestissimum ducitur. quin, ipsi interdum pueri vel à parentibus exacerbati vehementius, vel grauiore aliqua indignatione concepta, genus id leti palam sibimet ipsi consciscunt. Forensis res, nulla propemodum: non iuris ciuilis formulæ; non responsa prudentum; non vadimonia; non carcer: non iudicum testiumve reiectio; non citatio reorum, aut causæ dicendæ potestas. ius totum in armis, aut principum placitis: horum in proceres ducesque; ducum in ciues; ciuium in suam cuique familiam formidabile vitæ pariter ac necis arbitrium: neque ab inferioribus acta pro potestate, à superioribus in cognitionem reuocari, aut rescindi consueuere. ipsi autem dynastæ Regesve, quamquam ab externo ac mercenario milite plane imparati, atque ob idipsum indigenis vehementer obnoxij; tamen barbaro quodam fastu, vti de Sinis retulimus, adorari coliq; se volunt: stipati armatorum caterua, difficiles aditus, delicatas præbent aures: adductoq; vultu, nutibus ferme vel scriptis agunt: sermonem grauate consociant: nil opis habent in populi caritate repositum: regit omnia metus: huic adiunctum est odium: inde crebræ, & occultę cõspira-

tiones

tiones ac ſeditiones erumpunt: excuſſoque rectore, ſceptrum ad alios aliosque, in ſumma rerum omnium perturbatione transfertur. vetuſta imperia, & principum longa ſerie deductas imagines, oppido pauca reperias. Sane Iaponium omne nomen vni quondam parebat Imperatori, cui titulus Vo, ſeu Dairi: quoad is diuturna pace in delicias atq; ſocordiam reſolutus; præfectis, & ſatrapis, ac præcipue Cubis (ſic enim duo primarij vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cępit eſſe. Viri ergo militares, talem aliquandiu perpeſsi, mox indignati dominum; tandem abrupere frænos, & ſuam inuaſere quiſque prouinciam: ita, momento vnitas illa, & maximi contextus imperij, multas in partes ac veluti fragmenta disſilijt; ius tantum Dairi manſit in hunc vſque diem, honorum vocabula proceribus diuidendi, quæ pro graduum varietate mutantur identidem, certisque characteribus deſignantur. inde haud ſpernendas cogit pecunias: alioqui pæne precariam obtinet dignitatem. Summus vero & potentisſimus Iaponiorum omnium habetur ille, quiſquis Meacum, & Meaco finitima nobilisſima regna (quem tractum cõmuni cognomine Tenſam appellant) armis atque arcibus occuparit. Ea loca nuper obtinebat Nubunanga, quem dixi, tyrannus. huius in ſolium à coniuratis ante hoc biennium interempti; liberis eiuſdem aut pulſis aut occiſis, per factionem ac vim præcipuus è ducum numero Faxiba ſucceſsit. Hactenus de moribus inſtitutisque Iaponiorum, quod adhuc in tanta locorum longinquitate cognoſci potuit. Cæterum aditæ primum eius terræ titulum, decuſve, & alij quidem Luſitani ad ſe trahunt: ſed ego Antonio Galuano crediderim, in eo libro quem de inuentoribus orbis noui conſcripſit, aperte narranti, Antonium Motam, Franciſcum Zeimotum, & Antonium Pexotum, cum ex vrbe Sionis Dodra peterẽt Sinas, pertinaci vento ad inſulas Iaponiorum abreptos anno ſeculi huius quadrageſimo ſecundo, cum Soſa (vt dicebamus) Indiã prouinciã regendam accepiſſet. Is, eo perfunctus munere, Ioãni Caſtrio ſucceſſori gubernacula tradidit, qui felicisſima vſus nauigatione, præter militum ſupplementa, egregios tres viros è Societate Ieſu ad Xauerij labores adiuuandos aduexerat: Hiſpanum vnum, Ioannem Beiram è Ponteuetere (id oppidi nomen, oræ Cal-

saicæ) Italos duos, Nicolaum Lancilotum Vrbinatem, & Antonium Criminalem Parmensem, qui deinde, vti explicabimus, præclaro martyrio coronatus est. Hisce comitibus Goã delatus Prætor, forensi primum composita re, nouisque magistratibus & scribis cum cura suffectis, in reficiendam exinde augendamque classem, & reuocandam omni studio militarem disciplinam incubuit. Circa idem tempus, Moluci Rex Aerius, Goam vinctus defertur. Solio deturbatum nulla ipsius culpa; ferroque & criminibus oneratum Iordanus Ternatensis Præfectus cum armatis custodibus ad Prætorem Indiæ miserat. Aduenientem, Castrius, detractis catenis, regio apparatu excepit; & in separato hospitio liberaliter habitum, causa probe cognita, de consilij sententia clementer absoluit: ornatum inde laudibus & honesto comitatu, in regnum haud sine tacita Iordani suggillatione restituit. Hoc item Prætore feliciter administrata Christiana res est. Michael Vasæus, de quo supra commemorauimus, eximia virtute sacerdos, deq; Ecclesia Christi optime meritus, consilijs cum Francisco Xauerio communicatis, sub aduentum Castrij nauigauit in Lusitaniam; Indicæ rei vitia demonstrauit Regi; vt ea tollerentur, omni ope curauit; ab eodem Rege, anno sequenti litteras ad Castrium Prætorem eiusmodi retulit: Ioannes Rex, Ioanni
„ Castrio Indiæ Prætori, amico S. Quod non ignoras, idololatria tam graue piaculum est, vt ea in meis regnis vllo pacto ferenda non sit. delatum est autem ad nos, in Goanis finibus, tum publice, tum priuatim coli sacella idolorum. præterea ludos, ritusque ethnicos celebrari palam. Ac proinde, tibi etiam atque etiam mando ac plane iubeo, idola omnia per idoneos administros inuestigata, & vndique sublata comminuas, comburasque, & cum grauibus edicas minis, ne cui prorsus vllum eiusmodi simulacrum aut signum ex ære, ligno, argilla, gypso, aliove metallo, materia, massa, fundere, ducere, sculpere, fingere, exprimere, figurare: aut aliunde importatum habere, seu sacra ludosve ethnico more facere, aut Brachmanas concionatores magistrosve, teterrimos Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel tecto recipere liceat. Qui secus faxit, pœnis in edicto propositis nulla remissione mulctator. Et quia gentes ad legitimum vnius Dei cultum, non modo spe

futuræ

futuræ beatitudinis, ſed etiam præſentibus interdum præmijs inuitandæ ſunt; curabis enixe, vti redempturæ vectigalium, curationes publicæ, & alia munera quęſtuoſa, in homines ethnicos ad hunc diem conferri ſolita, in ipſos Chriſti neophytos primo quoque tempore transferantur. Ad claſſes meas deducendas audio promiſcuum cogi vulgus Indorum. Placet excipi Chriſtianos. quod ſi neceſsitas, eorum quoque operas interdum exegerit; videbis omnino poſthac, vti quotidiana illis merces ac iuſta ſoluatur. Atque hoc toto de genere, Michaelis Vaſæi ſententiam exquires: quem nos virum & publicæ rei bene peritum, & Chriſtianæ religionis apprime ſtudioſum animaduertimus. Ad hæc, certis auctoribus magno mihi meo dolore compertum eſt; ab Luſitanis hominibus vili pretio coempta mancipia, quæ apud Chriſtianos dominos perfacili negotio ad baptiſmum adduci poſsint; Mahometanis ac barbaris mercatoribus, ad non dubium animorum interitum, vberioris quæſtus cauſa venundari. Id piaculum ne admittatur in poſterum, neu ſeruitia vlli niſi Chriſtiano emptori aut licitatori addicantur, item graui cauebis edicto. Fœneratorum licentiam, quam certo capite Goanarum legum ali didicimus, fac imperio atque auctoritate coerceas: idque caput è legum ſerie quamprimum expungas. In oppido Bazaino templum Diuo Ioſepho exſtruitor, idoneumque ſtipendium alendo Vicario, & beneficiariis aliquot, de meo adſignator. Annua porro tria pardaum millia, in impuras Mahometis ædes, & nefarium cultum, ab eius ſectatoribus impendi antehac ſolita; euangelij præconibus, & conuerſionis adiutoribus in poſterum numerantor. In agro Cialenſi, neophytis à Michaele Vaſæo inſtitutis, & ſi qui præterea ad Chriſtum acceſſerint; è meis vectigalibus trecenti quotannis oryzæ modij ab antiſtite diuiduntor. Pondera, pretia, pactiones, olim cum Thomæis Chriſtianis initas, qui in Cocinenſi ditione diuendunt piper, à noſtris mercatoribus labefactari violarique cognouimus: nec non ſubtrahi corollaria, quæ ad pretium addi ex pacto conuento conſueuerant: idque magno cum eorum damno pariter & offenſione, quibus multas ob cauſas præcipue conſultum oportuerat. Ac proinde curabis quam diligentiſsime, vt in hiſce commercijs, Thomæi prorſus incolu-

„ mes indem nesque feruentur: eosque cæteris etiam in rebus,
„ vti Christianos & socios æquum est, liberaliter comiterque
„ tractabis. Ages etiam cum ipso Cocini Rege, vti ritus quosdam ethnicos ab ipsius auguribus in piperis venditione adhiberi solitos (quandoquidem nihil ipsius ea res interest) è nostro commercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos ex eius ditione, qui relictis idolis Christiana suscipiunt sacra, fortunis omnibus illico spoliari. Ab eiusmodi immanitate & tu omnibus neruis amicum Regem niteris auertere: & nos ipsi quoque in eandem sententiam ad eum litteras dabimus. Socotoranam causam diligenter ipse tu mihi, coram & per litteras commendasti. eos ego populos, è miserrima seruitute ereptos admodum cupio; sed cum eo, ne Turca, cuius in imperio sunt, acrius irritetur; classesque in isthæc maria mittere paulatim adsuescat. Hcc totum, adhibito Michaele Vasæo, tu pro tua prudentia rerumque istarum vsu, videbis cuiusmodi sit. Piscarij littoris incolas, cum aliis iniuriis affici à meis ducibus ferunt; tum vero cogi ad ea quæ piscantur, sibi tantum, iniqua conditione vendenda. Cauebis igitur etiam atque etiam, ne populis iis liberum vendendi arbitrium adimatur. ducesque mei in commercio eiusmodi ne quid sibi proprium arrogent. atque ad cæteram quoque tollendam vexationem, videbis num ea littora sat custodiri, meaque vectigalia sat commode exigi sine classibus possint. quæ res si facultatem habuerit; non est cur illuc in posterum nauigent. Præterea, cum magistro Francisco Xauerio consultabis atque dispicies, vtrum ad eius Ecclesiæ incrementum expediat, fasve sit; piscandi potestatem patere duntaxat iis qui Christum induerint: cæteros; quoad sapiant, eo quęstu & commodo prohiberi. Qui ex ethnicis ad Christum se se conuertunt, eos audio tanquam sceleratos & sacros, à parentibus, cognatis, amicisque tecto eiici, bonis euerti, ac summa protinus in solitudine atque egestate versari. Horum tu inopiæ subleuandæ, communicata cum Vaseo re, annuam è meis reditibus pecuniæ summam decernes, distribuendam à sacerdote, qui eiusmodi neophytornm institutioni præfuerit. è Ceilano insula, regius vti fertur, adolescentulus, impias auunculi ne an parentis? effugiens manus, Goam baptismi gratia se contulit.

» ſit. Huius in perſona quando ad aliorum conuerſionem haud
» leue momentum eſt, dabis operam vti doctrina quidem ac
» moribus, in Diui Pauli collegio cum alumnis cęteris imbua-
» tur: quod vero ad victum cultumque attinet, lauto ſeparatim
» hoſpitio, impenſa mea copioſe ac liberaliter habeatur. Signi-
» ficauit is ipſe mihi per litteras, ad Ceilani regnum ſibi ius
» actionemque competere: videbis quidnam hoc ſit: totamque
» rem probe exploratam & cognitam ad me perſcribes. Quod
» autem tyrannus in ſuos populares qui Euangelio credidere,
» tam crudeliter ſæuiit; ſeras quidem illas, veruntamen debitas
» tanto ſceleri pœnas ab eo per te quamprimum exigi volo: &
» grauem audaciæ mercedem ſtatui; qoo intelligant omnes, ni-
» hil eſſe mihi antiquius, quam vt omni ex parte integri inco-
» lumesque ſeruentur, qui à dæmonum caſtris ad Chriſtiana ſi-
» gna tranſierint. Ab ethnicis artificibus, Chriſti Domini, Vir-
» ginis Matris, & ſanctorum imagines pingi, atque adeo cir-
» cumferri venales; minime decorum eſt nomini Chriſtiano.
» Tu ergo, cum proſcriptionis ac virgarum minis edices, ne cui
» profano tabulas eiuſmodi pingere, aut vendere quoquomo-
» do in poſterum liceat. Parœciale Cocini templum, itemque
» Colani, dudum inchoata, patere imbribus putrefacienda, tur-
» piſsimum eſt. Vtrumque tu, architectis ac fabris adhibitis,
» quamprimum tegendũ ac perficiendum curabis. Placet etiam,
» in vico Noroa templum Diuo Thomę Apoſtolo fieri; Calapo-
» re cęptam ſanctę Crucis ędem abſolui; itemque in Ciorano
» inſula templum excitari. prętereà, locis idoneis auditoria
» ſcholas inſtitui, ad quę ſtatis diebus non Chriſtiana modo plebs
» catechiſmi cauſa; verum etiam ethnici ad Euangelium au-
» diendum vel inuiti conueniant. Quandoquidem in iſta mea
» ditione mihi primum omnium & maximum eſt obſequium
» Dei, & Chriſtianę religionis amplificatio; cupio vehementer
» è Salſetanis quoque & Bardeſiis finibus quibus mihi nuper
» Idalcan ceſsit: idolorum cultum, ac profanas gentium ſuper-
» ſtitiones prorſus euelli. Id quo citra tumultum ac vim, hoc
» pręſertim initio fiat; expedit, rationibus ac diſputationibus
» quam leniſsime populos edoceri, quanto in errore, ac verita-
» tis ignoratione verſentur: quamque vel peruerſum vel impium
» ſit, cultum, vni debitum Deo, ſimulacris lapidibusque ab ho-

mine

» mine tribui. Porro, ad eas pellendas tenebras, cum alios vi-
» ros adhibebis virtute & eruditione præstantes; tum vero ipse
» tu primarios gentis euocare, alloqui, monere non desines,
» atque omni ratione ad Christum allicere. Qui se se dederint;
» hosce, in fidem receptos, non tueberis modo, sed etiam pro
» suo quemque captu fouebis ornabisque. Hæc omnia scito
» nobis maiorem in modum esse cordi: quę singula, te pro tua
» industria & probitate sedulo curaturum esse confidimus. Al-
» merini viij. Idus Martias M D X L V I. Epistolam igitur hanc, indicem regiæ pietatis ac sapientiæ, Vasæus in Indiam pertulit plenus optima spe. Cæterum salutaria principis mandata, itemque Prætoris edicta, non quantum par fuerat ponderis, habuere. obseruata & exhausta ferme facillima queq;. reliqua, partim quod priuatis obstarent commodis, haud æquo animo in vulgus accepta: partim, nondum maturis ad agendum rebus, in aliud tempus dilata. Eiusdem Regis decreto, ad reditus quos antea capiebat Diui Pauli Collegium, aureorum insuper annua bina millia Goanis è vectigalibus accessere. Xauerius interim, Parauana Ecclesia constituta, Molucas (quam Domini vineam à Galuani discessu fœdum in modum squalere didicerat) Parauis illum apud se retinere summa ope conantibus, petere nihilominus intendit. Meliaporem ex itinere primum, inde Malacam: à Malaca in Amboinum, & Mauricas insulas, postremo Ternatem defertur. Omnibus locis bene ac feliciter gesta re, plantarijs de more institutis pro copia præsenti villicos atque custodes apposuit. Hinc ad reuisenda quæ liquerat; operasque in Christi latifundia diuidendas (quippe recentes interim ex Europa cultores aduenerāt) haud sine magno Molucensium fletu Goam renauigare est coactus. Interea Tolannus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (& erat ibi neophytorum ingens numerus) odium exprompserat nominis Christiani. multos acerbe torserat, quosdam occiderat, plerosque omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinora punienda profecti ab Ternate Lusitani, locum tum cætera munitione, tū sudibus pręacutis, ac tribulis ferreis vndiq; septum offendunt. adeo, conscius quid meruisset Mahometanus, oppidum ad hostes arcendos omni quidem arte, veruntamen irrito conatu firmarat. siquidem eructantibus è vicino

verticibus

verticibus montium, tanta repente cecidit cinerum vis, vti munitionibus coopertis obrutisque, liberum ac tutum Lusitanis ad vrbem accessum daret. hinc, non solum exitu læta, sed etiam miraculo insignis parta victoria. Circa idem tempus Meliapore item insignis ad memoriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle, vbi mactatum à barbaris Apostolum Dei Thomam fuisse docuimus, nouum eidem Apostolo sacellum exstruebant. Aperientibus fundamentum, insculpta quadrato lapidi, sanguineis & in speciem recentibus conspersa guttis apparuit Crux, lapideo item circulo inclusa; repandum in lilium desinens. insidet in summo columba: lætæ ab imo herbæ luxuriant: in eo circulo incisæ notæ cernuntur, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam; alij, seorsum ad legendum adhibitos diuersarum nationum Brachmanas duos præcipua eruditionis fama; haud paruo quidem labore, veruntamen congruenti ambos interpretatione respondisse ferunt, notas eas, plurium litterarum singulas obtinere vim. ijs Apostoli Sancti martyrium, quale nos è vetere traditione descripsimus, breuiter contineri: atque illud nominatim (quod ipsæ testentur guttæ) Christi famulum, inter eius Crucis adorationem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam ac probe purgatam, Lusitani confestim in ara gratulabundi constituunt: intentiore cura sacellum absoluunt. Noua inde loco frequentia, nouus honos accesſit. sed miraculo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. octo ante Christi domini, tribus ante Apostoli natalem diebus, cum ab Ecclesia celebratur exspectatio Virginei partus, in eam ædiculam Christiani rei diuinæ causa conuenerant. Mirum dictu: simulatque ab sacerdote cœptum Euangelium est; vniuerso inspectante populo Crux ea modicis primo stillis, largo dein sudore manauit. admota hinc tersui linteola sacra, liquido cruentas ebibere maculas. Color etiam Crucis, è candido sensim in pallidum, è pallido in atrum cesſit: grato posthæc splendore cæruleus effulsit: ad extremum, sacrificio peracto, natiuus redijt. Scilicet, res tam noua & illustris, ineffabili quodam gaudio delibutis adstantium animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neque vero proprium illius duntaxat diei cœtusve, id spectaculum fuit. ex eo tempore, singulis ferme

annis

annis, eadem festa luce, eodem non modo sacrificij, sed etiam Euangelij momento recurrit. si quando intermissum est, ipso doctus euentu dirum aliquid portendi populus putat. Ac, ne quis apud nos in tali tantaque re dubitãdi foret locus; totam deın & facti seriem, publicis consignatam litteris, & operis effigiem è lapide ipso diligenter expressam, Cocinensis Episcopus in Europam sub initia Concilii Tridentini transmisit. Cæterum thesaurus ipse, repertus Castrio demum obtinente prouinciam; & Euangelio adstruxit fidem, & opportune Prætori ad omne periculum ac dimicationem pro Christi nomine subeundam, animos addidit.

Libri Duodecimi finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER TERTIVSDECIMVS.

RANQVILLA tum Lusitano res erat Indica, finitimis tyrannis dynastisque partim vi ac metu subactis; partim etiam æquo fœdere in amicitiam ac societatem adscitis; cum repente periculosum & graue bellum, vnde minime putabatur exortum est. Eius belli concitator ac princeps fuit Sofar, qui post fœdum ab vrbe Dio Solimani discessum, pacemque redditam Lusitanis, nunquam animum remiserat à colligendis per otium viribus, quibus, vbi maturum esset, ad eorum perniciem vteretur. Sex amplius annorum spatium liberum in omnes apparatus habuerat. quo tempore ita sese in Mamudij adulta iam ætate Regis gratiam insinuarat, vt omnium arcanorum non particeps esset modo, sed pæne moderator & arbiter. ac simul animum adolescentis, & suo ipsum dolore,

lore, & muliebribus iam ſat incenſum facibus, ad vlciſcendos auunculi Badurii manes, delendumque ex India Luſitanum omne nomen, miris artibus incitarat. In eam rem, præter vete res copias, nouos quotidie varijs è nationibus milites, duceſque belli peritos, ingentibus præmijs euocabat Rex. iis in diſciplinam tyrones & collectitii tradebantur: fabrum, artificum, ac munitorum multitudo quam maxima cogebatur. ac præter cæteros, architecti etiam & machinatores egregii quinque à Byzantio vrbe conducti, menſtruo in ſingulos trecentorum aureorum pacto ſtipendio. armorum ac tormentorum omnis generis officinæ locis idoneis peramplæ inſtitutæ. ſolicitati occultis legationibus Indi Reges ac Principes ad puniendas iniurias, & recuperandam maris poſſeſsionem, quam latrones pauculi, ſpecie mercaturæ ſubreptam, aliena magis ignauia, quam ſua virtute obtinerent. Sibi eſſe certum ac fixum, primo quoque tempore Dienſem arcem inuadere. ſi vna cuncti conſurgant, libertatemq; ac dignitatem, qua nihil prius debeat eſſe, tandem aliquando reſpiciant; tam exiguam profecto manum, tot ſparſam prędidiis, ab ope domeſtica toto pæne terrarum orbe diſcluſam, mutui demum inter ipſos auxilij communione ſublata, nullo negotio prorſus obrui & extingui poſſe. Cum eiuſmodi fere mandatis dimisſi quoquo uerſum legati. Et omnia hæc interim clandeſtinis agitata conſiliis, alto ſilentio tegebantur. Vniuerſæ comparationi, tantiſque delectibus, probabili ſane commento prætendebatur imminens in ſingulos dies à Patanio Rege bellum, quicum propter vicinitatem, quotidianę diſcordiarum cauſę non deerant. Sofar, ſimulandi ęque ac diſsimulandi magiſter, tum vel maxime certare cum Luſitanis, honore verborum, officiis, humanitate. Neque vero callidi veteratoris fucum aſtutiamque inſcite Mamudius imitari: quippe, tum ſuopte ingenio tectus ac perfidus; tum domeſticis diſciplinis ad omnes dolos atque fallacias eruditus: adeoque ſe per id ipſum tempus in Luſitanos bene animatum oſtendere; vt noxios etiam perfugaſque, ſi qui ex eorum ditione in ſuos tranſiſſent fines, magna cum beneuolentiæ ſignificatione iiſdem ad ſupplicium redderet. Porrò, artificium hoc dupliciter proderat Cambaianis: quod cum ſuas ipſi cogitationes vario obtentu celarēt, tum Luſitanos (vt

eſt omnis incauta ſecuritas (ad cuncta quę noſſe cuperent de viribus ipſorum opibuſque, de numero militum ac nauium, deque omni ſtatu prouincię palam & ſine ambagibus promenda perlicerent. Erant autem, ſiue ſuperiorum temporum vitio, ſiue inani fiducia diuturnæ pacis, tum eiuſmodi res, quæ vel quietum hoſtem & otij cupidum, pæne explorata victorię ſpe irritare facile poſſent. Diſciplinæ bellicæ ſtudium, ad mercimonia quæſtuſque conuerſum. regius fiſcus, vario ſumptu & fraude multorum exhauſtus. claſsis in naualibus, interna vermium labe ac ſitu corrupta. nautæ remigeſque, neglectis cuſtodiis infrequentes. milites, è ſtatiuis atque præſidiis, cauſati ſibi ſtipendia non pernumerari, plerique diffugerant, atque arma flagitioſe vendiderant. in ipſa Dieuſi arce, quæ maxime omnium erat, propter loci naturam, ſubitis ac variis belli caſibus opportuna), è defenſoribus nongentis, quos ibi Garzias pace conſtituta reliquerat, ad ducentos circiter & quinquaginta redierat ſumma. atque hos ipſos, Ioannes Maſcarenias præfectus, priuata magis munificentia & comitate, quam auctoritate imperij, vel ſacramenti religione retinebat. ibidem adſeruabatur pulueris tormentarij, ſi acrior inſtaret neceſsitas, quod vix vnum in menſem eſſet ſatis. ac, ne frumenti quidem, vel oryzæ, & reliqui commeatus, ex anteconuecto atque ſepoſito copia ſuppetebat. Hæc, Sofar, in primis, & alia id genus, ab Luſitanis, qui in Cambaia negotiabantur, ſeparatim ac ſæpius, pro familiari conſuetudine percunctando, probe cognorat. Inde Regum exterorum, præſertim qui mare accolunt, pertentari animos denuo placuit. miſsi rurſus legati. iis auditis, Reges alij pecunia & milite iuuere Mamudium: alij, quominus eandem coirent ſocietatem, inteſtino ac propius vrente bello diſtenti ſunt. apud quoſdam etiam, rei euentum exſpectantes, compoſita nuper cum Luſitano pax & amicitia valuit. At Cãbaianus, poſteaquam ſat ſibi copiarum viriumque paratum ad omnes conatus animaduertit; gerendi belli hanc maxime rationem inſtituit. Sofarem, ingentibus inflatum promiſsis, ſummæ rerum ampla cum poteſtate præfecit. Rumecani Sofaris filio, rei tormentariæ procurationem attribuit. hyems ad obſidionem arcis delecta, cuius initium, vti ſupra demon-

ſtrauimus

ſtrauimus, in ijs locis eſt à Kalen. Aprilis : vt ipſum anni tem-
pus, præcluſa nauigatione, Luſitanos maritimis, quæ vna ſupe-
rerant,auxilijs prohiberet. Rebus ita conſtitutis,ad earum ſu
ſpicionem quoad fieri poſſet auertendam, rumorem inſuper è
compoſito diſſipant; vrbem Dium Sofari pro amicitia dona-
tam ab Rege; in eamq́ue poſſesſionem breui Sofarem eſſe ven
turum : nec ſine magno comitatu ; reuocandæ veteris frequen
tiæ cauſa. quæ res eo propius ad veri ſimilitudinem accede-
bat, quod & plenus certaminum & controuerſiarum eſſet is
dominatus,vt non multum ex ea largitione Rex damni facere
videretur; & huic eidem Sofari oppida nobilia duo, Surratum
& Reinelum paulo ante conceſſerat. ea fama vulgata, Sofar,
Surrato, vbi tum agebat, litteras ad Maſcareniam dat : in qui-
bus erat ſcriptum : Ad cætera loca,quæ Mamudij Regis beni-
gnitate obtineret, nouisſime Dium vrbem accesſiſſe. id mu-
nus eo ſibi accidiſſe iucundius, quo maiorem inde facultatem
ſit habiturus, optata Maſcareniæ tanti viri conſuetudine per-
fruendi. ſimul ſibi eſſe in animo, vrbem ſuperioribus belli cla
dibus magna ex parte dirutam & euerſam inſtaurare,& in pri-
ſtinam, ſi fieri posſit, celebritatem reducere; tumultus ac ra-
pinas arcere; aduenis ac mercatoribus,quo libentius affluant,
pacem, annonam, fidem omni ratione præſtare : neque id ſua
tantum,ſed etiam ipſius Regis Luſitaniæ cauſa. hæc quoniam
in tanta hominum perfidia,tamq́ue ſeditioſis incolarum inge-
nijs fieri ſine magno apparatu copijsq́ue non posſint; petere
ſe & orare, ſi armatus, & cinctus amicorum frequentia, Dium
aduenerit; nequid idcirco aduerſus Luſitanam rem aut am-
plitudinem ab ſe, vel à Mamudio cogitatum interpretetur. id
adeo reapſe daturum operam, vti ęqui pariter & iniqui omnes
intelligant. Si fallat; diras omnes in ſe, caputq́ue ſuum, fortu
nas,ac liberos, imprecatur. Hæc per ſummam impudentiam à
Sofare in præſens tempus de more conficta.Maſcarenias haud
ita pridem in eius arcis præfectura ſucceſſerat Emmanueli So-
ſæ (alteri ab eo qui a Badurianis eſt cęſus) cognomento Sepul-
uedę. atque is initio prępecturæ,cum in Cambaiæ finibus mul
ta miſceri ac parari contra Patanium Regem audiſſet; haud
ſane commotus eſt. quippe nec ſine cauſa, Mamudio, rebus
iam à Mogore accisſis, æmuli atque opulenti Regis inſidias

omni

omni conatu pręcauendas putabat, & quo minus temere Lusitanum, constituta iam pace, Cambæi lacesserent, vel sibi obnoxium ducerent; sat magna ipsorum mercede recentibus euentis edoctos arbitrabatur. Hæc ferme principio Mascareniam solicitudine liberabant. Ast vbi, tempore procedente, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus Cambaia erat in armis; & militari concursatione, machinarum opificio, carrisque ac iumentis omnia perstrepebant; enimuero tum suspicari Mascarenias cæpit, subesse fraudem, atque ad Lusitanę arcis excidium ea cuncta spectare. suspicionem auxere commeatus atque tormenta, in pagos Dio propinquos paulatim subuehi cæpta. Postremo dubitationem eximere omnem, Sofaris ipsius litteræ, tanta præsertim adulatione blanditiisque conspersæ; necnon magna calonum lixarumque turba cum plaustris & impedinentis in vrbem ingressa; itemque sub signis cohortes armatorum aliquot subsequutæ. Annus tum numerabatur seculi huiusce quadragesimus sextus: & exacto iam autumno Martius mensis erat in exitu. Mascarenias, quamquam atroci ac subita perculsus re, tamen extemplo colligit animum; seq; in omnes firmandæ arcis, & seruandi præsidij partes intendit. Prima fuit propitiandi præpotentis Dei cura. cęlestem opem & supplex implorauit ipse; & aliorum precibus iusit exposci. Tum per expedita nauigia Castrium Indiæ prætorem, itemque Bazaini & Ciauli pręfectos Hieronymum Menesium, & Antonium Sosam; de hostium apparatu & conatibus edocet: ni suppetiæ quamprimum ferantur, vltimum haud dubie sibi suisque imminere discrimen. In eadem loca mox nauibus institorum amandat imbellē turbam, exceptis aliquot vsus quotidiani mancipiis, & paucis insuper matronis, quæ sexus oblitę, ne desererent viros, societatem periculi, & diuturnæ obsidionis incommoda minime recusabant. Lusitanos præterea negotiatores, quibus erat arctior cū Diensibus amicitia, hortatur tum publicæ salutis, tum priuati compendij causa, vti coemptam frumenti & oryzæ vim, carnes piscesq; sale duratos, & alia id genus alimenta militibus deinde vendenda, celeriter in arcis apothecas importent. id, vti potuit in tanta temporis angustia, & Diensium iniquitate, sedulo factum. Simul, tecta & tabernæ in vestibulo arcis euersæ. ti-

gna, tabulæ, ferramenta, mali nauium introlati. Inter hæc, Mascarenias pari dissimulatione, & ijsdem quibus peti se videt artibus, ad Sofaris epistolam ita rescribit: Quod Sofar, præter cætera in eum à Mamudio collata ornamenta, honoresque nuper etiam Diensi toparchia decoratus auctusque sit; neque mirari se, qui præclara eius in Regem regnumque Cambaiæ merita dudum norit; & magnam cepisse animo voluptatem, non ipsius modo Sofaris, verum etiam reipublicæ causa; quod bonorum omnium intersit, fortibus & industrijs viris laborum præmia pro dignitate persolui. Quod ad ipsius aduentum in vrbem attineat, nequaquam se illi concedere, vti maiorem fructum, è mutuo conspectu & familiari consuetudine percepturus sit. De copiarum numero, quas ad vrbem varijs de causis cogatur adducere; neque pudoris, neque arbitrii sui esse, definire quicquam: tantum admonere pro amicitia, videat etiam atque etiam, ne quid in tanta hominum colluuie, & Lusitani præsidii vicinitate turbetur. Hisce litteris acceptis, magnopere lętari Sofar, tam belle tecta sua consilia; tam lęta initia dare sese. neque diutius morandum ratus; instante iam hyeme, Dium alias identidem aliasque submittit manus. interdiu milites ac lixę cum sarcinis, noctu maiora tormenta cum reliquo instrumento oppugnationis intrabant. Postremo Sofar ipse ad xiv. Kalen. Maias cum Rumecane filio vrbem inuehitur. millia quinque Turcarum ducebat. ij erant exercitus neruі. sequebatur longe maior è variis gentibus multitudo. Nouus dominus, vetus inquilinus, ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus, diuertit in regiam. inde per causam Mascareniæ salutandi, speculatores in arcem mittit. à Mascarenia vicissim ad eum, honoris & officij causa destinatur Simon Pheus Limenarcha, notæ prudentiæ vir. Hunc Sofar aduenientem primo comiter accipit: mox, variis de rebus instituto sermone, deliberatum esse, ait, sibi, ad rixas vitandas, muro vrbem ab arce diuidere; valde optare se, ne Lusitani, vt olim, adeo salutare impediant opus. dein eorundem iniuriam instituit queri, quod pæne precario in eas regiones admissi; totum sibi vindicent mare; & cum alios populos ac dynastas, tum vero ipsum quoque Cambaiæ Regem iniussu nauigare prohibeant. Sat iam peregrinos & aduenas veteri-

bus

bus incolis insultasse : tantam indignitatem ferri non posse diutius. hæc Pheum renunciare suis, ac simul reputare iubet quemque apud se, quam pauci, quam procul ab domo, quam à rebus omnibus imparati, quam incommodo anni tempore, tot tamque infensis nationibus ad prędam obiecti sint. ad ea si prudenter animum aduerterint; profecto fore, vti, vel cum iactura, paci atque otio consulant, nedum in tanta rerum iniquitate deprehensi, validiorum opes atque arma vltro lacessant. Cum hisce mandatis Pheus in arcem regreditur. Mascarenias ad consilium refert. ac tametsi liquido cunctis apparuit, à Sofare non certamen iuris quæri, sed vim; tamen, ne furendi materiam hosti armato prębuisse viderentur; de cęteris rebus placuit responderi, nihil ipsorum iuris aut potestatis esse. haud longe distare Prętorem Indię Castrium. si ad eum legati mittantur, sperare pro eius iustitia, quod fas ęquumque sit, facile impetraturos. Quod vero ad murum attineat exstruendum, in Marziano fœdere disertis verbis cautum esse de limite. si intra id spatium ędificare Sofar animum inducat; se non modo non prohibituros, verum etiam adiuturos manu. Sin terminos transilire, & quod Ninaraus ante frustra tētarit, arci obmoliri atq; officere cogitet; daturos operam vti denuo Cābaia atq; India omnis intelligat, Lusitanos nullo terrore, nullis difficultatibus, vel de iure finiū, vel de gradu cōstātię demoueri. Hęc Pheus idē referre iussus in regiam, & vna xemplum fœderis, testato descriptum. Ad ea denuntiata, nimirum Christi desertor excanduit: traditumque sibi à Pheo libellum, incensus ira, discerpsit. id Sofari, & committendi belli principium; & finis alienę gerendę personę fuit. confestim iniectę legato catenę: & ambulantes in proximo Lusitani alij duo repente comprehensi, & in custodiam traditi: nimbus telorum in arcem subito procursu coniectus. Per hunc modum hostili scelere patefacto, Mascarenias, quo propius cernit periculum, eo in speciem erectior celsiorque; suos omni ratione confirmat. hortatur ne improuiso malo icti contrahant animos. proprium esse Lusitani generis & sanguinis, demonstrare quidnam diuino fulta pręsidio, neque tamen idcirco in socordiam resoluta, paucitas possit. Eius rei multa eaque illustria varijs orbis terrę partibus edita documenta. Sed ne lon-

ge abeant, nuper hanc ipsam arcem, Antonio Sylueria præfecto, maioribus etiam copiis terra marique oppugnatam obsessamq;. Lusitanos perexiguo numero ad vltimum inopiæ redactos, multo maxima parte suorum amissa; tamen stetisse cælesti subnixos ope; & quę pati in iis angustiis posit humanum corpus, omnia pertulisse, quoad fracti metu aduentantis ab Goa subsidij, Turcæ pariter & Guzarates, atque adeo Sofar idem ille, relictis per summam trepidationem impedimentis, abscesserint. Inde, prædicatione omnium & fama, nomini Lusitano ingens additum decus. haud disparis exitus, in simili causa, nunc quoque pręcipiendum animis gaudium. nam & aduersus ruptores fœderum, contemptores diuini atque humani iuris,, teterrima dæmonum mancipia, pro insontibus & circumuentis, &, quod caput est, rectæ fidei defensoribus, haud dubie superos bellum esse gesturos. & accita iam ab Goa, Bazaino, Ciaulo, & aliis oppidis fidelissima suorum auxilia propediem affutura. Neque vero, quod ad timorem vel maxime proponatur, extimescendam esse hyemem. Lusitanæ pietati, virtuti, nauigandi scientiæ, non regionum interualla, non ventos, non tempestates, quominus vltima experiantur, obstare. Tantum interea se ipsi viros præbeant: omni conatu enitantur ad laudem; neu committant, vti vel Christiana fiducia, vel duritie militari, Syluerianis aut aliis inferiores vlla ex parte fuisse videantur. Eiusmodi vocibus publice priuatimque obfirmato ad omnē patientiam milite; Mascarenias, pro tenuitate præsidij, stationes vigiliasq; disponit. Septē, instauratę paulo ante arcis erant propugnacula: in iis totidē duces cum vicenis fere militibus collocat. Marinū castellum Fernando Caruallio cōmittit. huic defensores triginta attributi. Cambaicam orā Iacobus Macteus duobus caturibus tueri iussus, & hostem, quoad liceret, maritimis cōmeatibus intercludere. Reliquam manū sibi Mascarenias ad subita belli reseruat. Duces ad sua quisq; digressi loca, se se alacriter ad opus accingere: cētonibus ac molli tomento protegere muros: aggerere cespitē: farta glebis dolia inter pinnas locare: arma, cōtos, machinas, & quicquid ad repellēdū hostē opus est, pro copia pręsēti raptim expedire: ad nominis Christiani gloriā retinēdā; subeūda pericula; famē, sitim, vigiliasq;, & vltima perferēda, mutuis adhortationibus incitari.

incitari. Inter hæc, Sofar, omnibus iam rebus in proximo comparatis, qua parte ex oppido est aditus, aggerem vineasq; ad arcem agere instituit. apertam quippe oppugnationem, & repentinum ad mœnia successum impediebat, præter defensorum virtutem, ipsa quoque altitudo & latitudo fossæ; quam post Syluerię discessum, Emmanuel Sosa duplo quam antea capaciorem effecerat. Sofaris autem, muniendi ratio fuit eiusmodi. Ab vtroque insulæ margine vallum arci ad teli iactum obiecit. in eo vallo turres locis editioribus excitantur è soluto lapide, frontibus duntaxat ad lineam exæquatis. ab tergo baiuli atque operarij terram adaggerant. in summo, prætentis gossipij sarcinis, muralia tormenta; in medio atque imo, relictis ex arte fenestellis, minores fistulæ collocantur. Hęc omnia paucis diebus admirabili celeritate perfecta. noctu fere muniebant, quo minus ad certos Lusitanorum ictus paterent. interdiu, sicut ab opere cessabatur; ita ab arce diuerberanda, & fatigando præsidio nulla dabatur quies. A vallo dein multiplex murus cæptus duci, flexuosis Indico more mæandris: quo & oppidani tutius ad arcem subirent, aggeremque protruderent; & præsidiarij, si forte erupissent, non modo ad transuersas ex occulto iaculationes præberent corpora; sed etiam ignotis anfractibus & errore viarum impliciti tenerentur. Dum hęc fiunt, Sofar optimum statuit, ex alia parte marinum adoriri castellum: vt eo capto, & portum haberet in potestate, & arcem ab latere tormentis impeteret. Eius rei causa ingentem onerariam in recessu intimo procul ab hostium telis, ad castelli fastigium adæquandum, pluribus tabulatis attolli iubet; multoq; bitumine ac pice diligenter oblini: quam deinde, ad castellum admotam æstu secundo, succendant; concepto igne, in scaphas desiliant armati; auctoq; tumultu inter fumum & clamorem, scalis ascensum in muros obtineāt. Hæc res, priore bello frustra tentata, eundem rursus habuit exitum. quippe, tabulata paulatim in sublime crescentia conspicati è turribus Lusitani, rem ad Mascareniam deferunt. Extemplo negotium datur Iacobo Lacteo, qui captiua iam aliquot nauigia ad arcem traxerat, vti quamprimum occupet parato ad incendium pegmati necopinatos ignes inferre. Noctu profectus cum fistulatoribus haud plus viginti, quamquam tectis sub manus vola funi-

 culis,

culis, lenissimoque remorum pulsu, non latuit Sofarem ipsum, ea forte hora circumeuntem excubias. ille confestim ad arma littusque dat signum. tollitur clamor. ex omni parte concurritur. Lacteus, ad similem casum præparatis iam ante suorum animis, rectum cursum rectasque proras in periculum tenet. nec minus feliciter quam antea Goueanus, circumfrementibus ferreis globis atque sagittis, ad onerariam penetrat, vt in nullo tali metu, minime custoditam. Confecta iam videbatur esse res, cum in ipso (vt fit interdum) articulo, ingens præter omnem exspectationem difficultas oboritur. hostilis pyra, quam vel è longinquo concepturam ignes crediderant Lusitani, aduersum coniectas è proximo tædas ardentesque ollas, repente contumax & inuicta perstare: iteratis vndique iaculis nihilo magis lædi: iaculantium oculos animosque ipsa rei nouitate confundere. Tum Lusitani, ancipiti vrgente malo, quod & in mora exitium, & in irrito incepto deformitas foret; consilium à cupiditate gloriæ mutuantur audax ac pæne temerarium. incisis momento anchoralibus, nauem ipsam remulco ad castellum vsque per media tela perducunt, ibi demum facibus per otium ingestis, in hostium conspectu, relucentibus late flammis absumpta. Id euentum, sicuti eximiam in suos Dei benignitatem, & pristina miracula retulit, nullo, ne tum quidem, è Lusitanis in itu redituque inter tantam missilium procellam desiderato, vno tantum leuiter saucio; ita Sofarem, primo indignantem, dein stupore defixum, ab consilio maritimæ oppugnationis auertit. eo acrius ab terra munitiones vrgeri cœptæ. & abundabat multitudo, vt si quid tormentis ab Lusitano dirutum esset, Mamudiani extemplo reficerent; & mortuorum loco (plurimi autem quamquam per tenebras fixi cadebant) fustuario coactos alios aliosque submitterent. inclusis contra, neque ad erumpendum copiæ, neque ad perpetuos & temerarios ictus iacula suppetebant. Per hunc modum, vertente mense, ad arcis pæne fossam agger vineæque perductæ. huic rursus aggeri lapideum præstruunt murum, tredecim pedum latitudine: & in eo noua castella, crebrasque stationes, & varia tormenta constituunt. Hanc ferme circumuallandę quacunque licuit, arcis formam sequutus est Sofar. Interea Castrio Prætori, ad classem, vt

dictum

dictum est, reparandam sat per se incitato, acres addiderant stimulos, Mascarenię nuntij ac litterę. Confestim, è duobus filijs Fernandum natu minorem, egregię indolis adolescentem, cum nauigiis compluribus, & vario commeatu, cadisque sulphurei pulueris, & nobilium manu, Dium quam celerrime iubet pręcedere. Hosce, dubio profectos cælo, atrox in medio cursu tempestas adorta disiecit. pars Bazainum & vicina littora petiere: Fernandus cum octo caturibus instando & remigando peruicit, vti Diensem teneret arcem; inuitisque, & inspectantibus Mamudianis, militem, & commeatus, & omne bellicum instrumentum exponeret. Ingenti Lusitanorum gaudio id subsidium acceptum: ac minime dubia spes victoriæ consequuta. initur bellatorum numerus: ad quadringentos & quinquaginta peruenit. Suppletæ dein auctæque custodiæ, & Fernando infirmissimum omnium propugnaculum Diui Ioannis (suum cuique propugnaculo ferme ab cælestibus patronis indiderant nomen) cum fortissimis iuuenibus est datum. Per eosdem fere dies, Mamudius, ad visenda opera militesque animandos, cum nouo exercitu Dium aduenit. id suspicatus è concursatione plausuque Mascarenias, Fernandum Caruallium è marino castello rem per exploratores iubet cognoscere. Transmissi multa iam nocte nandi periti & spectatæ fortitudinis viri sex, ad vicinam hostium stationem adrepunt; & è custodibus vni manus iniiciunt. ad cuius vociferationem concursu facto, Lusitani duo tresve inter tumultum occisi. reliqui, tenaciter apprehensum vigilem, præualentes ipsi viribus, ad suos illico transtulere. Ex eo, de Regis aduentu cognitum est, itemque de consilij hostium nonnulla comperta. quibus rebus adeo non exterriti sunt Lusitani, vt etiam per tenebras crebo igne, bombisque, & tubarum cantu signa effusæ cuiusdam gratulationis ediderint. Inde cum admiratio cepisset hostes, ausi è proximis vigiliis percontari quidam (è diuturno commercio haud ignari linguæ Lusitanæ) quæ nam esset causa tantę ac tam repentinæ lætitiæ. Responsum ex arce est: efferri gaudio Lusitanos, quod Mamudium ipsum in castris versari didicerint. quippe, hactenus cum fugitiuis & desertoribus, mistis ex omni colluuione, turpiter dimicatum. deinceps, cum Rege regniq; proceribus multo honestius fore certamen.

eo reſponſo irritati vigiles inuicem probra Luſitanis ingerere, ſeruitium Sofaris, æternas compedes, acerba ſupplicia minitari. Verborum iaculationem, ferrea vtrinque ſequuta miſsilia. Per continuos dein dies, inſpectante atque adhortante Mamudio, arcis mœnia quatiebantur. Sub teſtudine baſiliſcos (noxiorum plerunque nominibus animantium hodie baliſtas appellare mos eſt) & alia id genus tormenta Mamudiani promouerant. iis Thomæum, & Iacobæum propugnacula, & quantum inter vtrumque erat muri, cum ruinæ minis,ac terribili fragore feriebant. Minora vero tormenta, in ipſas potiſsimum feneſtellas ac pinnas obuerterant ita ſcienter, vt ſine præſenti exitio ſe vix quiſquam propugnatorum oſtenderet. Inter cęteros nobili viro Iacobo Gnaiæ (à quo multa de his rebus accepimus) in hoſtem collineanti globulus in fomitem fiſtulę illatus; fracto impetu, oculum ipſum quo collineabat, excuſsit. Puluis autem, eo erat artificio ac ſubtilitate perfectus, vt e flammis emicantes ouales pilæ, dolia ceſpite plena transfigerent. Mortarium etiam idoneo ſtatuerant loco, (& peritiſsimus aderat librandi magiſter) inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcem immiſsi,maiore tamẽ incluſorum trepidatione,quã damno:quod tum è genere ſonitus, tum è magnitudine impendentis è ſublimi peſtis ac ponderis, plerique ſpatium ad pręcauendum haberent. tecta ferme perforabantur,&diſsilientibus lapidũfragmẽtis nihil erat in proximo tutũ. magiſter dein fortuito ex arce telo perimitur. ſucceſſit huic artifex,nequaquã vſu vel ſcientia par. huius culpa recidẽtibus in caſtra globis,tres è Mamudianis obtriti: neque vltra exerceri machinam placuit: ita is terror amotus. Cæterum ex aliis partibus haud intermiſſa verberatione aliquantũ prociderat muri. & propugnaculũ Diui Thomæ, ſolutis compagibus, metuendo hiatu diſceſſerat. Aduerſus id malũ interior murus latitudine pedũ viginti mature perductus. diruta prius ædificia materiam & ſaxa varię magnitudinis prębuere. A præfecto ipſo cum nobiliſsimis primũ admotę operi manus: horum induſtriã cęteri deinceps acriter ſubſequuti: magnoq; certamine continuata ſtructura,intra ſeptimum diem murus abſoluitur. Sub hęc Mamudius, longiorem quam putarat obſidionem, & ſine vlla pacis mentione obſtinatos cernens Luſitanos, è

ſuo

ſuo comitatu Iuſacarnem ducem impigrum, & bellicæ compotem laudis, cum Abaſsina legione in caſtris reliquit. ipſe, procerum hortatu Madabam vndecimo quam venerat die regreditur: verbo, ad expediendos commeatus nouumque ſubſidium: re vera, præter moræ tædium, metu quoque perfuſus, quod è cognatorum numero quidam hoſtili glande traiectus, ad ipſius pedes exanimis corruiſſet. At Sofar, incenſus dolore, & rabie, quod nullam admodum inſignem operam præſenti nauaſſet Regi, præcelſam aliam ſtruem è ſaxo terraque, interſtratis ad firmitatem ramis ac frondibus (vnde Ramoſa appellata eſt) erigebat; vt libero in arcem proſpectu, Luſitani præſidij diſcurſum ad bellica miniſteria, deſtinatis è ſuperiore loco ictibus impediret. Aduerſus eam perniciem, Maſcarenias, opportunitatem captans iaculandi, tormenta identidem alio atque alio transferebat. turrim dein è regione creſcentis machinæ raptim excitauit. in eo præſidio poſitus Antonius Paſſanius cum fiſtulatoribus quadraginta; quot ipſe quamquam arctis in rebus priuato ſumptu propter diuitias ac ſplendorem alebat. ij ſumma contentione opus impedire iuſsi. id quo cōmodius facerent, nocturnis horis (quo maxime tempore muniebat hoſtis) ferrea candelabra permagna, crebræque faces ad idonea loca diſpoſitæ: quæ, fuſo longe lateq; lumine, cum ſitū caſtrorum, genus operum, multitudinem hominum veluti diurna luce nudarent; magnus videlicet, vilium præſertim operarum interitus conſequutus. Sed ea erat agreſtis turbæ copia, is ab tergo inſtantium atque vrgentium præfectorum terror, vt plagis coacti miſeri ſeſe volitantibus palam telis obijcerent; ac peremptorum loco noui ſubinde recentesque ſupplerent. ita, nequicquam conantibus prohibere Luſitanis, ad ſummum perducta moles, & omni bellico apparatu confeſtim inſtructa. Inde, cum arcis interiora in dies magis infeſta fierent, Maſcarenias ante ſacram ædem edito loco tumulum extollit: collatisque eo tormentis, & ingenti præcipue baſiliſco, Ramoſam ita quatefecit, vt magna cum ſuperſtantium clade proſterneret. neque ſtratam rurſum exaggerare auſi Mamudiani. Conatus dein omnis ad foſſas opplendas, & opera mœnibus ipſis iniungenda conuertitur. iam ad marginem vſque perduxerant vineas. acceſſere validis ex aſſeribus muſculi, quā

durisſimo

durisſimo corio tecti, ſub quibus operæ ſine periculo commearent. Ex iis muſculis tabulæ decliues ita prominebant, vti per eas deuoluta ex occulto ſaxa, truncique arborum, & glebæ vltra mediam foſſam impetu ipſo ferrentur. Inter hæc Mamudiani per tenebras clara voce maledicere obſeſſis, quod more fœminarum intra ſepta latitantes, non haſta gladiove, ſed misſilibus tantum è longinquo rem gererent. at non hiſce artibus qui primi è Luſitania ad Indos venerint, gloriam quæſijſſe: non ita nuper Sylverianos bellum exercuiſſe: verum in dextris & pede collato repoſitam habuiſſe victoriæ ſpem: neque ſe mœnibus, ſed armis mœnia tutari ſolitos. attamen ſibi non eſſe dubium, quin eius deſidiæ, non tam penes militem, quam penes præfectum reſideat culpa. quippe qui communem ſalutem proprio timori prætexat: viroſque (ſiquidem eius disſimiles ſint) vitæ prodigos, laudis appetentes, ad conferendam cum hoſte manum paratos, fame poſtmodum & omnium rerum inopia perituros, exemplo ſegnitiæ. & imperij vinclis intra munimenta cohibeat. Hæc & alia eiuſmodi ad excitandam ſeditionem, vel ad prouocandos ad temerariam pugnam Luſitanos, iactare ſub muris ac portis identidem barbarus, nimirum Sofaris iuſſu: quod magna eſſet in ſpe, ſi apertum ad certamen elici poſſent, paucis prælijs abſumptum iri omnes præſidij vires. Sed neque milites, in id vſque tempus obedientes duci, neque ducem, minime leuem, aut bellicæ artis ignarum, admodum mouebant importuna & quotidiana conuitia. Magis illa cunctos angebat cura, vt ingruenti à muſculis damno quamprimum obuiam iretur: quæ res magnas habebat difficultates. nam & coniectos è muris ignes coria reſpuebant: & maiorum balliſtarum vſum, quo vel maxime incluſi valebant, ſpatium ipſum propinquitatis ademerat. His rebus anxio, multaq; apud animum ſuum agitanti præfecto; remedium tale in paucos tamen dies oblatum. Fornix erat in iis mœnibus, ſimplici lapidum ordine in ſpeciem obſtructus. Eo animaduerſo, locum aperiri ac repurgari Maſcarenias imperat; poſtibusque validisſimas imponi fores. Immisſi dein qui perpetuo egeſtu, ſuccedentes inuicem alij alijs, foſſam latentes

tentes exhaurirent : ac tradita per manus rudera silentio in arcem asportarent . ij deciduam vndequaque materiam ita subducebant , vt quam integerrimum cumuli fastigium, fallendi hostis causa, relinquerent. Quatriduum totum nocturnus diurno continuatus est labor . interea Mamudiani munitores fabrili bolide fundum subinde explorare. ac primo admirari cur minime cresceret, neque responderet operi aceruus . dein , posteaquam magis etiam ac magis imminui sentiebant (extenuatus quippe, demum assidua subtractione corruerat) noscendi causa, periculo contempto , capita proferunt . Lusitanos , quæ iaciebantur, impigre amolientes cernunt . confestim & è musculis in fossam, & è muris in musculos tela coniecta . Et Sofar à præfectis fabrum admonitus aduolat. is , dum ad oram valli , in dextrum innixus cubitum , Lusitanam cryptam attentius contemplatur , suspenso & cogitabundo, nequaquam in spem tantæ rei missus ex arce globus , manum simul & sinciput abstulit . Ea vulgata re , tantus exercitum incessit pauor, vt parum abfuerit, quin desertis operibus vineisque, obsidio solueretur. Obstabat maxime Rumecan, ferox ingenio viribusque, & odio nominis Lusitani à primis annis imbutus. Is, domestico luctu minime fractus , celebratis more Mahometano paternis exsequiis ; tum vniuersos , tum singulos appellare: hortari ad perseuerandum : tot iam exhaustos labores ; tantæ molitionis opera tanto sudore perfecta ; ex hostibus in ipsa paucitate perijsse non paucos ; & qui supersint, vulneribus, fame, vigilijs, defatigatione confectos, hominum simulacra non homines , vix iam sustinere arma, latitare in angulis , desperato nouo subsidio fugam haud dubie meditari . sed & maritimos exitus, aduerso anni tempore , & terrestres , vallo & stationibus intercludi; immanes belluas indagine cinctas teneri , victoriam esse in manibus ; tam propinquæ spei exitum nullo pacto deserendum : tot nationum salutem , tantum discrimen opinionis in hac obsidione verti : si paulum adnitantur Mamudiani ; & liberatæ Indiæ decus æternum, & nauatæ Regi suo operæ mercedem opimam laturos . Hisce dictis animati plerique . Rumecanis consilium approbant ; in tanta tamque recenti

centi clade tantam animi magnitudinem vulgo admirantur. denique dum à Mamudio veniant mandata, summam belli administrandi consensu militari ad eum deferunt. mittuntur ad Regem legati. ille per litteras iubet duces oppugnationem vrgere: noua identidem supplementa, confecti belli præmia pollicetur amplissima: prærogatiuam suffragij militaris de Rumecane confirmat. Lusitanis interim, cognita è fugitiuo quodam Sofaris nece, magna videlicet spes tranquillitatis affulserat: ac, veluti pactis inducijs, dum sedatur in castris timor, vtrinque otium fuit. Sed mox necopinato recruduit bellum, nouo imperatore adeo impigre obeunte munia; vt Sofarem deesse, neque hostes, neque ciues vlla ex parte sentirent. Ad fossam præcipue aggerandam, ex patris destinatione curas intenderat. itaque præter eam turbam quam in castris habebat, alia insuper ex agris oppidisque multitudo contrahitur: ac turmatim diuisa, ad tintinnabuli pulsum in orbem subit: neque iam è musculis tantum, sed propalam è vallo, cum interea missilibus certaretur, variæ magnitudinis lapides, arbores totas, virgulta, cespitem iactant: occisorum cadauera, ne cæteri spectaculo terreantur, obruta ruinis accumulant. postremo, vineas ac vallum ipsum vndique prorutum, cum ingenti fragore deuoluunt: neque iam vlla ope resistere Lusitanus valebat. Fornix primum assiduo iniectu materiæ obstructus: dein, quod supererat spatij, quotidianis incrementis occupat moles. Inter hæc, Mascarenias, tot vndique cinctus angustijs, nouum à Castrio Prætore auxilium efflagitare per litteras nuntiosque, quos in apertum vitæ discrimen speculatorijs nauigiis hyeme sæuiente mittebat. Rumecan verò, quamquam libero iam ad mœnia successu, cruentam nihilominus dimicationem prospiciens; Simonem Pheum sub muros misit, qui varijs conditionibus popularium tentaret animos; Mamudij, & Rumecanis clementiam prædicaret; obsessisque, si abire incolumes animum inducerent, naues ad profectionem offerret. Ad ea cum ferocius responderetur, negaretque Mascarenias, cum violatoribus fœderum atque periuris, vllam sibi pacis conditionem esse; confestim Pheus è conspectu subtrahitur: coniectisque per iram telis, Lusitani duo qui ad colloquium pinnas muri fidenter ascenderant, occiduntur. Postridie

die ſub veſperam è Mamudianis promptisſimi, excelſos nauium malos tranſuerſis iunctos tigillis, ad Sancti Ioannis propugnaculum erigunt: elatisque ſuper capita ſcutis, in ſummũ enituntur. Ferme triginta iam aſcenderant, cum Luſitani ad periculum propulſandum, ac demendum dedecus mutuo ſe co hortati, impetu capto, alios è coronà præcipites dant; alios in ſcalis obnixos, contis detrudunt; detruſos, iaculis, & flammarum alimentis, & ſaxorum ponderibus obruunt. in horum locum ſuccedere conantes alij, pari defenſorum conſtantia repelluntur. pauci incolumes, magna pars ambuſti, aut vulneribus confecti recedunt. neque vltra tentari pugnam ipſa patitur nox. Paulo dein ſegnior obſidio fuit, dum ad ſummum certamen Mamudiani ſe comparant: accenſiſque vrbe tota luminibus obeunt templa, ſuumque Mahometem inani prece ſolicitant; multi etiam ſolenni vouent coniuratione, ſe non niſi victores ab arce redituros. In diẽ viij. Kal. Auguſti certamen edixerant. is Diui Iacobi Apoſtoli natalis eſt dies: quod ipſum victoriæ mox omen Luſitanus accepit. Vbi tempus affuit, Mamudiani inſtructis ante lucẽ copijs, ad arcem ſilentio primum, vt fallerent; dein, poſtquam vigilare hoſtem ſenſere, magna cũ vociferatione ſuccedunt. Luſitani præſentibus animis corripiunt arma, Sanctum Iacobum ingeminant; tentantes ab omni parte aditum hoſtes, igne, ferro, lapidibus prohibent; vbi plurimum periculi oſtenditur; ibi frequentiores obſiſtunt. Rumecan interea ſuis hortator adeſſe; alios caſtigationibus, alios promisſis ac laudibus incitare, alijs voti ac iuriſiurandi religionem incutere; acerrime vtrinque prælium cieri; confuſus imperijs, minis, gaudio, metu, clamor, itemque tremendus tormentorum ſonitus ad aſtra ferri; ſubeũtium audacisſimi quique pasſim occumbere. in Thomæum præcipue & Diui Ioannis propugnacula ingruerat belli moles. Eo dũ intenti propugnatorũ oculi pariter animiq; ſunt, è Mamudianis interim eximia corporũ agilitate cõplures, obſeruato æſtus receſſu, ad maritimũ arcis latus, antequã diluceſcat, accedũt: perq; præruptũ, eoq; deſertum ab hoſte ſaxum, partim brachiis humeriſque, partim qua cautes patiebantur, ſcalis innixi, in arcem ſcandũt, inque ædium tectis Mahometana vexilla conſtituunt. dein, ſtolida capti auiditate, armorum atq; hoſtium obliti, ad prædam

illico

illico dilabuntur. Mulierculæ quædam, alijs omnibus ad pugnam digresſis, in ea parte curabant. ex ijs nonnullæ virili animo arreptis haſtis, prædatores locorum ignaros, & incerto concurſu nocturnoque pauore perterritos, intra tecta coercet, aliæ ad opem à præfecto expoſcendam ad mœnia prouolant. Maſcarenias trepido nuntio excitus, ne pugnantium frangantur animi, ſilentium imperat; ipſe cum expeditis ad locnm accurrit: ibi hoſtes partim in ædibus incluſos; partim in angiportibus errantes obtruncat. triginta ferme, cum ſeſe conglobaſſent, ad vnnm cęſi. cæteros ex arce deiectos, tum altitudo præcipitij, tum prominentes è rupe ſilices acuti dilacerant. intentiore dein cura locus cuſtodiri cęptus: & Maſcarenias, ab ea parte victor, in prælium feſtine regreditur; ſuis laborantibus omni arte animos addit; neque verbis tantum, ſed etiam corpore miſcet certamen; ducisque pariter ac militis partes egregie ſuſtinet. Sex ferme horas dubia victoria pugnatum eſt. Ad extremum Rumecan ſuorum clade perculſus, receptui cecinit. Luſitani tantis defuncti periculis, primum omnium Deo ſuperisque, ac patrono præſertim Diuo Iacobo laudes, gratesque agunt: cæſorum deinde ineunt ſummam. è ſuis tantummodo ſeptem; ex hoſtibus comperiunt amplius mille & trecentos. capta etiam militaria ſigna non pauca. Chriſtianorum funus magno omnium ſtudio celebratum eſt. Laudati pro cuiuſque merito milites ac præfecti. Ludouicus Soſa, & Fernandus Caſtrius, quorum alter Thomæo, alter Sancti Ioannis propugnaculo præerat, præcipuum fugati hoſtis, arcisque ſeruatæ decus tulere. Antonius quoque Paſſanius, interiorem aggerem turremque magna cum hoſtium ſtrage tutatus eſt. Ac, fœminarum etiam, illo potisſimum die conſpecta virtus: è quibus aliæ furtiuo, vti dicebamus, aſcenſu tranſgreſſum munimenta hoſtem Maſcareniæ trucidandum obiecerant; aliæ ad mœnia dimicantibus viris arma & ſaxa, itemque faſcias & medicamenta ſuggeſſerant, verſatæque inter ipſam dimicationem erant adeo pertinaciter, vt ſauciæ nonnullæ conſtanti dextra ſibi ſpiculum euellerent, plagisque obligatis ad inſtitutum redirent. Is, bene iuuante Deo, pugnę illius exitus fuit. Secundum eam pugnam, obſtinatis vtriuſ-

que

que partis animis, aliæ deinceps haud absimili euentu pugnatæ. in iis, præter cætera tormenta ferrumque, ardentibus maxime iaculis certabatur, maiore oppugnantium, quam defensorum pernicie. quippe gossipio, quo Indi ad vestem vtuntur, ignis tenaciter adhærescens, momento excitatum incēdium per confertos manipulos cuneosq; late fundebatur. quos autem flamma comprehendisset, ij, abiectis armis, cum simul vestimenta proijcere non valerent, cæterosq; ab ijs adiuuandis exuendisve, sui quemque periculi metus auerteret, cæci amentesque crebro cum gemitu, incerto vestigio, extra ordines ferebantur. Hinc, deformatos vultus; exusta lumina; pendentem è nudatis artubus cutem, ac velut in lora dissectam; horrendo spectaculo cerneres. At Lusitanum multo minus lædebat ignis, amictu laneo, & insuper ocreis & chirothecis ac thorace munitum. & corio deficiente, præfectus, in eundem vsum, è pellibus inauratis peristromata pretiosa militibus diuidenda curauerat. Ex eo tempore Mamudiani cum aperta parum proficerent vi, subterraneis operibus (& suppetebat ad omnia multitudo) occulte grassari constituunt. Cuniculos plures ad arcem agunt. interea, vt ab sensu operis Lusitanum abducant, fabros cum dolabris ad suffodiendos muros quam tumultuosissime subigunt: maiores globos cum fragore terrifico ac densa fumi caligine iaculantur. Porro cuniculorum dispar, neque vno tempore fuit exitus. alij specubus puteisque, quos Mascarenias mature in id ipsum effoderat, inutiles facti: alij non interrupto successu ingentibus detrimentis rem Lusitanam affecere. Longe perniciosissimus omnium fuit is, quem ad Sancti Ioannis propugnaculum præcipua contemplatione direxerant: is vt infra fundamenta peruenit, locum tormentario complent puluere: eiusdemque pulueris tanquam institas ad cuniculi os perpetuo tractu perducunt. Posthæc, veluti ad vltimam oppugnationem instructi, sub signis ad eam maxime partem subeunt arcis; ac vix tentato conflictu se se recipiunt. dein rursus accedunt receduntque simulato metu, nimirum vt e Lusitanis quamplurimos, propugnandi spectandique studio in fraudem illiciant. Tum Mascarenias, ratus id quod res erat, hostem dolo non metu pedem referre; mittit extemplo qui Fernando Castrio & reliquis

præsidia-

præsidiarijs nuntiet, quamprimum ex eo loco secedant: ho-
stilem trepidationem in tempus fictam: aliquid profecto oc-
cultæ machinationis subesse. illi, & vigore ætatis, & superio-
rum dierum victorijs nimium sibi præfidentes; qua Indorum
ignauia irridere, qua præfecti seu monita seu iussa contemne-
re. Graue piaculum contumaciæ dedit nobilium cohors. nam
simulatque frequentes in turri conspecti sunt; ignem cunicu-
lo Mamudiani raptim inijciunt. is à primo aditu ad intestina
momento perlatus, multiplicatis in arcto flammis, & in aper-
tum impetu vasto enitentibus, euulsam ab radicibus turrem
cum terribili strepitu qualis ex Aetnæ cauernis interdum cie-
ri solet, in altum sustulit, longeque ac late disiecit. è super-
stantibus alios, volitantia saxorum fragmenta dilacerant: alij,
sublime quantum prope oculorum sequi acies posset elati, de-
in ad terram afflicti, suo & armorum pondere conteruntur.
alios, dira ignium vis, tamquam tormento excussos ad hostem
vsque proiecit: quorum interitu nequaquam expletis odijs
barbari, inanima & mutilata cadauera tum incessunt probris,
tum sparis & gladijs crudeliter fodicant. Viginti ferme ex ea
statione tantæ cladi superfuere; ad centum extincti, in Ioan-
nis Regis familiam adscripti plerique, & claris orti natalibus.
quo in numero Fernandus Prætoris filius fuit. corpora dein
conquisita mulieres terræ mandarunt. Cæterum vixdum re-
sederant flammæ, cum per stragem ac ruinas Mamudiani co-
nantur in arcem irrumpere. aduersus eum impetum quatuor
è superstitibus raptim opposuere sese: nam reliqui incendio
afflati, & recenti malo attoniti ac sopiti iacebant. & cum
pugnacissimis aliquot Mascarenias confestim accurrit. huic
manipulo sacerdos effigiem Christi Domini è Cruce pen-
dentis intrepide præferebat. eius admodum piis adhorta-
tionibus, & occulta nimirum è cœlo vi, non dubie con-
firmati erectique Lusitani, tumultum ac periculum pugnæ su-
stinuere, quoad opere tumultuario murus interim ab tergo
ingenti aliorum sudore ac certamine obiectus est: & im-
minente iam nocte, Mamudiani, multis item è suorum nu-
mero amisis & saucijs, incepto irrito recesserunt. Eius diei
casu admoniti reliqui præsidiarij, exinde cautius in muris
agitare, atque ad primas talium incendiorum notas ab-
sistere.

fiftere. itaque & Iacobæa & Paſſania turris, item ſubditis ignibus, nullo defenſorum interitu prociderunt. Thomæa vero (nam eo quoque cuniculus penetrauerat) procunbentibus in foſſam ruinis, paratos atque imminentes in irruptionem trecentos è Mamudianis oppreſsit. Atque huiuſce machinationis in vniuerſum ferme hic erat euentus, vt Mamudiani introitu excluſi, ſpatia ſaltem obſeſsis eriperent, & intra mœnium excidia ſubitarias munitiones raptim excitarent: Luſitani contra, & per patefactum ruina iter conantem tranſcendere hoſtem, virtute atque armis arcerent; & nouum introrſus pro diruto murum ſumma contentione reficerent. Inde anguſtior in dies arx fieri, & vix ad explicandos ordines relinqui locus. Quatuor iam menſes obſidionem pertulerant Luſitani, cum ex adeo paucis aliqui ferme quotidie aut vulnerarentur, aut caderent. Acceſsit inopia & fames, frugibus carnibusque conſumptis: & præter fœda animalia, quicquid etiam erat fruticoſum aut herbidum, in alimenta conuerſo. hinc vulgo ingruerant morbi: feſsisque & animis & corporibus, qui arma tractare poſſent, vix centum & quinquaginta ſupererant. atque ij admodum ægre continebantur, quominus in hoſtium ſtationes vltro impetum facerent, vitæque miſerias & ærumnas honeſta morte finirent. In hoc rerum diſcrimine diu exſpectatum ab Goa ſubſidium aduenit. naues quinquaginta Bazainum facili tenuerant curſu. Aluarus Caſtrius Prætoris item filius, & Franciſcus Meneſius præerant. inde Aluarus cum meliore parte claſsis Dium protinus anteceſsit. reliquæ, carptim, prout agilitate vel robore quæque præſtabant, captatis tempeſtatibus, ante Septembris exitum ſubſequutæ. armati ſupra nongentos cum omni rerum copia in arcem expoſiti. quæ res Luſitano maiores quam pro viribus animos fecit. Auxit ferociam, baſiliſcus, qui demerſis in ruina rotis inhæſerat, cum eum ad ſe iniectis funibus Mamudiani attrahere niterentur, proſpera pugna retentis. Ex hoc indignari poſtremus quiſque, & accuſare primos, quod hoſtium conatibus non ſtatim ex arce obuiam ierint, quod opera mœnibus applicari, munitiones transferri, ſe ſe in tantas anguſtias cogi permiſerint. recenſere victorias (vt de Europa & Mauritania ſileatur) ad Sofalam, Quiloam, Goam,

Ff Malacam,

Malacam, Armuziam, Calecutum, ad Repelini vada, ad Diumi denique partas; ingentes barbarorum exercitus parua sæpe manu fugatos; peruagatum Africa atque Asia tota nominis Lusitani terrorem, scilicet quo tanta decora, tantęque laudes, in vno demum præfecto atque in vno præsidio pereant. tuendum omnibus viribus quod à maioribus acceperint patrimonium dignitatis ac famæ. viriliter tandem erumpendum in hostium castra, & dignum aliquid rebus olim gestis, & vetere gloria perpetrandum: quicquid ad eam diem acceptum in arce sit damni, id fraude, cuniculis, tormentis illatum: si vera virtute, manu, & gladijs decernatur; Lusitanum impetum, & micantia ex propinquo arma Indos haudquaquam laturos: hæc initio pauci; dein velut ex contagione plures quotidie pa lam in circulis & contubernijs fremere; & in Mascareniæ cun ctationem qua vera, qua falsa iactare. Postremo ad eundem conuenire frequentes; pugnam efflagitare; minari, si diutius torpeat, se quemlibet alium vel ex argilla ducem haud dubie suffecturos. Mascarenias contra, lenire furentes; de hostium genere, numeroque differere; iam nunc abundare commeatu arcem; custodes vti ad hostem lacessendum paucos, ita ad prohibendum sat multos adesse; hyemem maxima ex parte circumactam; vniuersas ab Goa copias propediem affore; tum demum certioribus victoriæ præmijs, & minore suorum detrimento prælium inituros. Hæc & alia in eandem sententiam surdis canere Mascarenias: adeo certamen penitus imbiberant animis plerique: nec deerant qui ab insito liuore, solutę obsidionis gloriam pręreptam Ioanni Castrio cuperent; atque ad profligandos Guzarates eguisse Prætoris ipsius auxilio nollent videri. Mascarenias, vt inflatos inani fiducia, fixosque in audaci proposito animaduertit; Aequum fuerat (inquit) ciues, militem ab duce regi, non regere; exspectare signa, non extorquere; scire, quæ ad rationem gerendi belli pertineant, præfecto & consiliarijs curæ esse. Nunc, quando mihi prope manus inijcitis, & seditionem vultu verbisque præfertis; vincat sane maiestatem imperij, inconsulta spes, & libido. ite, quod superi bene vertant: virtutem istam, lacertosque, & armorum scientiam expromite. ego, quos agere debueram, sequar; & quamquam alieno tempore, tamen partem periculi

ac laboris vobiscum vna capessam. Vos modo videte, vt quos ante pugnam spiritus atque ardorem ostenditis; eosdem in ascensu valli postmodum, atque in ipso conflictu præstetis. Cum hæc dixisset, prout in arcto licebat, copias instruit: primam aciem Aluaro Castrio; alteram Francisco Menesio dat; cum cæteris ipse, modica manu ad custodiam arcis relicta, subsequitur. Facta secundum euripum eruptione (nam ex ea parte latior patebat exitus) ferocissimi quique vallo succedunt; ac defensoribus primo impetu perculsis aut deturbatis, ingenti ardore transiliunt. dein, signo ab hostibus dato, cum noua identidem subsidia è castris affluerent, atrox esse prælium cœpit: & qui nondum transcenderant Lusitani, cum proculcatę priorum pedibus lætiores herbæ, altitudinem nudassent valli, quod ex arce prospicientibus nuper humilius apparuerat; icti re subita, primo hæsitare, dein, hoste imminente, fugam aut latebras circumspicere. Tum Mascarenias: Hæccine pugna est quam poscebatis? increpitans; ante discrimen feroces, in ipso discrimine timidos & ignauos appellans; ad opem laborantibus ferendam frustra conatur accendere. Inter hęc Menesius intra vallum acriter dimicans, & circa eum aliquot principes Lusitanæ iuuentutis occumbunt. Aluarus Castrius saxo percussus, cedente ad ictum galea cum attonitus cecidisset, Mascareniæ interuentu seruatus est. Neque vltra sustineri superfundens se ex omni parte castrorum, poterat multitudo. Lusitani cum vndique pulsi transfigerentur, & oppugnari è diuerso latere arcem, seu consilio seu temere sublata nuntiaret vox; nequicquam obsistente Mascarenia, nullius nisi vitæ memores ad mœnia portasque præcipiti cursu vertuntur. cupientem simul inuehi Mamudianum tormentis è muro deterrent. Hic temerariæ eruptionis euentus fuit. Exinde suo ipsi conatu segniores facti (vt in contrarium sæpe migrant vitia) vix pro muris obire stationes, vix recenti successu elatis & subinde arcem aggredientibus Indis obsistere: quoad refecti s tandem ex pauore animis, rursum alacres, & obliterandæ ignominiæ cupidi, ad consueta munia rediere. At Mamudiani, quo se magis magisque obfirmatos ad continuandam obsidionem ostenderent; atque vt expeditiores ab continenti commeatus haberent, euripo ad Rumæpolim, iactis vtrinque moli-

bus , alterum pontem imponunt ea magnitudine ac fir-mitate , vt quamlibet onuſtas vehes tuto ac large tranſmit-teret. Simul , dies noctesque fatigare ac premere Luſita-num ; ſtantes muros frequenti verberatione concutere ; quæ minus commode balliſtis labefactari poſſent ; in ea ſubditis ignibus calefacta , ſyphonibus acetum immittere ; putrefacta continuo , excindere ferramentis ; igniferos è ſtupa , gosſipio , & ſulphureo puluere globos in tecta conij-cere ; denique cuniculos , quod ea res proſpere ceſſiſſet , ad arcem vniuerſam euertendam pluribus ſimul locis age-re. Aduerſus ea , Maſcarenias , operarijs auctus , non vna regione item obliquas aduerſasque excauare foſſas ; tor-mentis ac misſilibus ab omni parte hoſtes impetere ; inter-gerinos ædium parietes perforare ; qua tecti milites & man-cipia commearent . Iiſdem fere diebus quibus hæc ad Dium fiebant , Goam de Fernandi & commilitonum clade nun-tius affertur . inde grauis mœſtitia ſimul & metus ciuita-tem incesſit. Prætor , quamquam acri doloris morſu per-ſtrictus , tamen ad cæteros animandos , lugeri filium ve-tuit. ipſe nitens purpura & ornatu alio ſumptuoſo , in cam-pum vna cum proceribus , velut animi cauſa , procesſit . ibi , tum in gyros flexo , tum curſu & ſaltibus incitato mi-litariter equo , malum ſubinde Mamudianis interminans , cunctos vultu & oratione confirmat. mox in clasſis appa-ratu omnes de integro curas ac neruos intendit . ac mite-ſcente iam hyeme , Aluarum Acuniam nauibus quinque , in quibus præter magnam inſtrumenti bellici vim , fiſtulatores erant quadringenti , protinus iubet obſeſſos adire , ac ſuo nomine prohibere quominus ante vniuerſæ clasſis aduen-tum , pedes è munitionibus efferant : ſeſe paratis omnibus ad pugnam rebus breui affuturum. Cum ea manu profe-ctus Aluarus , circa Dium in aliquot naues Arabicas inci-dit . ijs mercenaria variarum gentium auxilia propinquus Sofaris quidam ad exercitum ſubuehebat. Aluarus , com-miſſo feliciter prælio , naues expugnat , captum ducem in arcem infert . huic magnum auri pondus ad redem-ptionem fruſtra offerenti , vna cum primoribus abſciſſæ ceruices , capita in euripum conſulto proiecta , vt in con-

ſpectum

ſpectum vrbis æſtu accedente ferrentur . perlata atque agnita, iram in Luſitanos ac rabiem hoſtibus acuere . At Prætor, appetente vere, Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad conueniendum edixit . atque ad cæteros excitandos eodem ipſe confeſtim celocibus circiter quadraginta contendit. Coactis omnibus copiis quæ contrahi è vicinis regionibus potuere (ij fuere præter naualem & aliam turbam, Luſitani bellatores mille quadringenti,Canarini auxiliares trecenti) Cambaicam oram ferro igniqúe perpopulatus , ad Mortuorum inſulam nauibus circiter octoginta peruenit. Huc euocato Maſcareniæ mandat, vti ad exſcenſionem cuncta quamprimum expediat, ac ſine intermiſsione tormentis vndique vallum hoſtium , & denſos aggeres quatiat, ruinaque patefaciat in vrbem iter. Dictis obtemperatum, & paulo poſt Prætor incolumi claſſe ſubſequitur . Ab auerſa parte arcis per triduum ſine tumultu expoſitus miles . naues portum inuectæ, quam maxime tuto ab hoſtium telis receſſu conſiſtunt. Prætor,omnium poſtremus in terram egreſſus , vti munitiones intrauit ; mirari faciem loci : ſolo æquatas turres ac propugnacula ; alicubi nullum foſſæ veſtigium ; inædificatos mœnibus ab hoſte muros, duaſque propemodum ex vna arces factas.contemplatus dein, quatenus licuit,hoſtilia caſtra , adhibitis proceribus , de ſumma belli conſultat . Erant qui differendam eruptionem, & reficiendum è maritima iactatione ſuaderent militem . ipſe, ratus ad nominis Chriſtiani dignitatem pertinere, ne vno quidem die Prætorem Luſitanum ab Indis clauſum teneri ; nulla interpoſita mora certamen experiri conſtituit . militibus edicit , curatis mature corporibus tertia vigilia præſto ſint . Arcem , detractis valuis, ne qua in receptu ſpes vlli foret, Anton io Correę cum idoneo pręſidio inter pręlij tempus tuendam adſignat : conſilio dein adiuuat rem , quod conſilium haud dubie victoriam peperit. Turris erat ad dextrum vrbis latus , qua in apertum mare proſpectus eſt : Sylueriانam appellabant. ad eam quatiendam , quaſi ex illa parte deſcenſio quæreretur , dromones pridie miſsi tres, è ſalo eminus muri partem vehementi iaculatione diruerant. id vbi cognouit Prętor , Nicolao Conſaluo , impigro viro , & rei maritimę in primis perito , mandat , vti na-

ues quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, imbelli turba, lixis & calonibus impleat: ij pariter ac nautæ hastas erectas singuli binas: remiges altera manu remum, altera accensos funiculos teneant: libratores tormenta in hostem veluti ad oppugnationem exerceant. Hoc modo instructam classem iubetur Consaluus ad insulæ alterum latus, de quo dictum est, paulo ante lucem admouere; vociferatione, bombarda, tympanis, tubis, quam maximum strepitum ac tumultũ ciere; alijs aliisq; subinde locis descensionẽ ostendere, multimoda arte hostiles distinere copias. Hęc mandata Consaluo, cæteris item præfectis, prout quæque res postulabat, sub vesperam edita imperia. Rumecan, haud satis certus qua potissimum ex parte Lusitani essent erupturi; ad omnes aditus æque terrestres atque maritimos, tormenta vigiliasque disponit; telorum omnis generis ingentem copiam in muros aggeresque comportat: auget munitiones: &, qua ex euripo descensus ad oppidum est, præaltas fossas leui superiniectu ramorum ac terræ latenter occæcat. Externi selectique militis (præter Guzaratas Indosque, quorum maior multo erat numerus) in am curam ac sumptum acriter incumbente Mamudio, viginti millia in armis habebat. Ex ijs ipsa robora ad primos impetus excipiendos in fronte castrorum locat, firmatque ab tergo subsidiis: Rumæum pontem septingentis militibus insidet; reliquam multitudinem, quo clamor, quo signa aduocarint; paratam ad omnia occurrere iubet. Rebus ita prouisis, tanta virium suarum Mamudianos cepit fiducia, vti Lusitanorum paucitatem conatusque irriderent, vixque vniuersę pugnę subituros aleam crederent. Lusitani contra, vti Christianos decet, vno Deo maxime freti, nihilominus expediunt arma: atque ad condictum tempus ante Prætorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouembris, Diuo Martino sacer. Tum loco excelso, vt vndique conspici posset, Antonius Casalius Franciscanus insigni pietate sacrificat: Deumque precatus, vt in hostes Ecclesiæ sacrosanctæ, formidinem ac terrorem auerteret; Christianos, quo alacrius capessant pugnam, noxis omnibus Pontificia potestate expiatos absoluit. Eosdem, Prætor, quod pluribus agendi spatium non esset, paucis adhortatur, vti Christo duce, cuius tue-

antur

antur causam, forti ac fidenti animo prælium ineant. Ioannem ipsum Regem, vniuscuiusque virtutis vel ignauiæ primo testem & spectatorem, mox remuneratorem aut vindicem adesse putent. Indici totius imperij summam in eius diei certamine verti nil ambigant. postremo sciant, præter naturam loci, ab se quoque diligenter prouisum, vti segnibus timidisque nullum neque terra, neque mari effugium sit. Ex arce detractas fores, è portu naues in expeditionem emissas. Magnanimis, certam vel in morte victoriam, vel in victoria salutem & præmia constituta. Cum hæc agerentur, iam Nicolaus Consaluus classem è composito ad alteram partem insulæ circumegerat: variisque (vti conuenerat) locis descensum & oppugnationem ostentare pergebat. & nox adiuuabat inceptum, ex incerto speciem omnium multiplicem oppidanis intuentibus reddens. & in Prætoria sublime vexillum, ac lumen in puppi, ad hæc, densi tota classe ignes, tormentorum fragor, micantiaque arma, & mistus hominum vocibus ac tympanorum pulsu tibiarumque concentu Martius turbarum sonus; Castrium cum omni exercitu adesse monstrabant. Eo terrore Consaluus omnium oculos in se conuerterat: vt non ex vrbe tantum, sed etiam è castris, armatorum agmina, relictis præsidiis ad mare concurrerent. id vbi à speculatoribus accepit Prætor, in primo tumultu, antequam dolum clarior proderet lux, instructas, prout angustię loci ferebant, copias, (ferme tria erant hominum millia) pluribus simul portis emittit. primum agmen ducebat Mascarenias è veterano milite, ac perito locorum, atque ad eius imperia dudum adsueto: accesserant è reliquo exercitu quadringēti. cū cęteris modico interuallo sequutus est Prætor. Cingebāt latera spectatę fortitudinis viri. Vna Casalius ornatu quam augustissimo trabeatus, Christi ad Crucem affixi attollens imaginem, concionabundus aderat. Eius hortationibus inflammati Lusitani, simulque diuina & humana pleni spe, clamore consentienti ad castra succedunt: ac semiplenas adorti stationes, è vallo deiiciunt: & partim stratos, partim integros aggeres murosque, scalis, contis, humeris innixi transcendunt; hostemque obuium, hastis, gladiisque conficiunt. Ad eius rei nuntium Rumecan vacuam ratus arcem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto

iubet extemplo contendere. ij, ab Antonio Correa, quamquam patentibus portis, magna cum cæde pulsi. Alia item manus ad opem castris ferendam à mari submissa. inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id adeo ex ipsa vulnerum fœditate perspici potuit. Cosmo Paiuę gladio femur abscissum. Vasæo Fernando, cum sese in hostes acrius immisisset; decisus ab tergo thorax, perque plagam nudata vitalia: cuidam, qnod super aures oculosque eminebat, à reliquo capite, prope ad ostentationem artis, vno acinacis ictu diuisum est. Circa vnam item è turribus, qua Prætor ipse constiterat, multum sanguinis fusum: & vexillifer Eduardus Barbutus, inter scandendum ter ab hoste præcipitatus, repetito quartum conatu in pinnas euasit, ibique per vim Lusitana signa constituit. Exinde ingens Mamudianos inuasit pauor, & fuga passim fieri cæpta. perterritis, hinc Prætor, illinc Mascarenias pertinaciter ab tergo cum suis instant, immistique fugientium turbæ eodem impetu in vrbem irrumpunt. ibi redintegrata pugna, & æquis aliquandiu viribus mercenarij ac transfugæ maxime resistebant. Vrgente dein vehementius Lusitano, quantum se inuehebat hic, tantum illi de loco demoti. atque vti denuo inclinarat certamen, Lusitana vis vltra sustineri non potuit. Fusi Mamudiani, insula trepide relicta; super alium alij ex vtroque ponte sese in continentem eiiciunt. multi in turba obtriti, multi à persequentibus interfecti. Castris & oppido Lusitanus vno die potitus. in oppidanos deinde nullo discrimine sexus ætatisue sæuitum est. Mascareniæ præcipue cohors, dolori atque iracundiæ paruit: Mahometicamque perfidiam, cæsos tot præliis commilitones, & diuturnæ obsidionis mala ad satietatem vlta est. armati iuxta & inermes, pueri senesque, viri pariter ac fœminæ trucidati. vsque ad brutorum animantium cædem atrox ira peruenit. regium Cambaiæ vexillum, & alia signa relata complura. castrensis æque atque vrbana pręda militi cessit. vtrobique tabernas apertas, paratam expositamque rerum omnium copiam; triclinia strata, & appositos cibos velut in media pace (adeo Lusitanum Indus contempserat) inuenerunt. Simom Pheus & socij, ad catenas demendas frustra quæsiti. ab irrito sub muris colloquio Mamudiani Madabam vinctos attraxerant. hosce dein, & vna ciuem

Goanum

Goanum Athanasium Frerium cum militibus viginti,dum lembo Dium peterent, vi tempestatis ad Surratum nuper eiectos, ab nuntio cladis acceptæ Mamudius rabie furens iugulari omnes iussit. in cisternam proiecta cadauera. Cæterum in prælio è nostris desiderati circiter sexaginta: ex hostibus ad quatuor millia. Rumecan imperator (incertum à quo peréptus) inter cæsorum aceruos gregali amictu vix tandem est agnitus. sexcenti viui, in ijs principes aliquot, in potestatem venere. Præter innumerabilem armorum ac telorum copiam, ænea tormenta maiora in castris reperta quinque & triginta, è quibus vnum Arabicis inscriptum notis, rudi opere factum, sed inusitatæ magnitudinis,in armamentario Olisiponensi conspeximus. Clara admodum & gloriosa Lusitanis hæc quoque victoria fuit,vel magnitudine periculi, vel prædicatione omniũ & fama: celebritatem auxere diuina miracula, quod hostes ipsimet affirmarent, conserta iam pugna, maiores aliquot ballistas,applicitum quater ignem,cælo minime pluuio,respuisse. & super ædiculam arcis, apparuisse mulierem cælesti lumine radiantem,cuius fulgor ita adspicientium oculos mentesq; perstringeret; vt,cæci propemodum,neque in ordines ire, neque in vnum conglobare se possent; ac tanto superiores numero, tamen,immutata repente rerum omnium specie, in denos Lusitanos pugnaturi singuli viderentur. inde consternationem, & fugam ortam. Prætor,ab tam felici euentu primum Deo supplicationes habendas curauit. collaudato dein exercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras misit, militumque ac ducũ virtuti minime maligne testimonium tribuit: inde hostiles omnes munitiones æquauit solo: pontes quibus insula continenti iungebatur,interscidit. Simul, ad reficiendam augendãque arcem,admotis ipse ante alios manibus,cunctos accendit: atque vt ingenti labore militum; ita non magno sumptu,intra paucos menses partim repurgatæ ruderibus fossæ; partim etiã turres ac mœnia restituta: ijsque,ad extremum, laxiore circulo noua fossa nouique muri circundati. Hisce rebus peractis, & stipendio militibus persoluto, Prætor ineunte autumno victor Goam insolita omnium ordinum gratulatione reuectus est. Per eosdem fere menses Idalcan in Bardesianos & Salsetanos fines, eadem qua nuper ijs Lusitano cesserat le-

uitate,

uitate, ad vectigal portoriumque exigendum armata manu procuratores immiserat. Aduersus hosce, modicis copiis Prætoris iussu profectus Iacobus Almeida, eiectos ex agris, Pondam trepida compulit fuga, castellum, vti supra docuimus, magnis operibus ab Azedecane munitum. ijs cum ab Idalcane subsidia mitterentur, Castrius ipse cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis in ea loca traiecit. Ad eius aduentus famam, pauidi hostes, ne exspectata quidem oppugnatione, castello agrisque excessere. Castrius Ponda recepta & euersa, Goam redit: inde aduersus Mamudium reparantem bellum, protinus classe contendit lemborum aut biremium centum & viginti, quibus Lusitani mille octingenti, & è socijs Naires quingenti vehebantur. Cum hisce copiis in Cambaiam delatus; alijs atque alijs locis milites sub signis ad populandam oram agrosque duxit. Cum diu neminem obuium habuisset armatum; ad Barocum denique vrbem cum equitum millibus quinque acie instructa sese illi obiecit Mamudius ipse Rex. Turritos elephantos, & curulia tormenta in prima fronte locauerat; post elephantos in dimidiatæ Lunæ figuram instructo equitatu substiterat. Neq; Castrius detrectauit certamen. Vbi ad teli iactum est ventum, repente Mamudiani referunt gradum, haud tamen confusis turmarum ordinibus; & intra conspectum hostium, loco remotiore consistunt. Tam subiti receptus causa in occulto est. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis monitum dicant Regem, ne florem nobilitatis, & vna suum ipse caput furentibus rabie ac temeritate Lusitanis obijceret. Sunt qui putent eo consilio recessisse, vti auiditate pugnandi pertractos intra sua præsidia Lusitanos, ex omni parte circumueniret. siquidem è toto regno copias ingentes equitum peditumque in loca vicina contraxerat. Vtcunque sese habeat res, Castrius ad ostentandam fiduciam, integris item ordinibus, aliquantulo spatio cedentibus instare perrexit: dein torrente desuper Sole, armisque degrauantibus, expressa ab tanto Rege timoris confessione contentus, incolumem exercitum præter oculos Mamudij, cum plausu cantuque ad naues reduxit. Patanem inde Arabum coloniam metu ab incolis relictam, itemque Patem eiusdem tractus oppidum celebre, & alia emporia multa, pluri-

mas

mãs naues incendit: magnum mortalium numerum partim oc cidit, partim cum alia omnis generis præda captiuos auexit: ſata, villasque, & conditas horreis fruges exusſit. Eam vaſtitatem per ſe grauem, ſpatium tempo ris grauiorẽ fecit. Tres fere menſes circumlatus belli terror ac populatio: & Mamudij conatus in multum tempus ea clade represſi. Inde Prætor confirmato Dienſi præſidio, renauigans Goam, ex itinere Dabulum oppidum Idalcanis maritimum vi cepit, direptoq; flammas iniecit. Idalcan, abſente Caſtrio, in Salſetanum rurſus agrum, externorum magna ex parte militum octo millia miſerat, equites ſeptingentos. Abasſini erant, Arabesque Turcis immiſti. Duces iis quinque pari imperio præerant, ita vt pluribus ſententijs in decernendo ſtaretur. ad Marganum vicum munierant caſtra. Prætor, vti Goam inſulam attigit; priuſquam vrbem intraret, nouis copiis auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goę ruinas) illico in Salſetanam terram tranſmiſit ratibus. Luſitanorum peditum duo millia, equites centum & octoginta; pedites Canarinos ex eadem inſula Goa item bis mille; Naires ſagittarios peltatosque trecentos ducebat. Eius aduentu cognito, duces hoſtium, ſilentio noctis in locum natura tutiorem ſe recepere. à fronte fluuius, ab tergo mons editus claudebat. eorum veſtigijs acriter inſiſtens Prætor, in caſtris ab hoſte deſertis ea nocte conſedit. ibi refectus ex itinere miles. Poſtridie, diuiſis quadrifariam copijs, intentus prælio ad hoſtem ducit. Luſitanos interim, tanquam non cum armatis ac pluribus dimicandum, ſed quaſi par pecorum grex mactandus foret, accenſa cupiditas inuaſerat pugnæ: minisque ac denuntiationibus plerique ad ſigna contineri vix poterant. ex iis quinquaginta fiſtulatores, inconſulto Prætore, deuijs callibus antegresſi, flumen vado traijciunt, interclusique ab ſuis temere hoſtem laceſſunt. in eos continuo Arabicus equitatus emiſſus; cumque pauci à pluribus premerentur, atque retro ad flumen trepidi cederent; cõſpicatus laborantes Prætor, ad opem circumuentis ferendam amne tranſmiſſo cum paucis equitibus aduolat: perq; ignium riuos, quos iactæ à Mahometanis ardentes duxerant ollæ, perque media tela hoſtem aggreſſus, tandiu ſuſtinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua ſuperueniret acies. Eo primum certamine

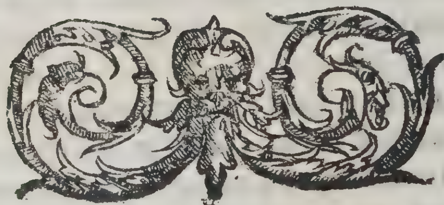
tamine (ita per litteras iusserat Rex) cum Sancto Iacobo, Diuus quoque Thomas Apostolus inuocatus . & is ipse dies forte natalis erat Apostoli, xij. Kal. Ianuarias, quæ res animaduersa, fiduciam animosque militibus auxit. Simul etiam Casalius idem qui nuper ad Dium, Christi pro nobis è ligno pendentis effigiem excelsam gerens, commemoratione tantæ caritatis identidem addebat stimulos. Neque ad superos vota, neque ad homines hortamenta irrita fuere. Euidens tum quoque cæleste numen Christianis affuit rebus . Et Lusitani proceres, nouo ardore concepto, in Mahometanas cateruas impetum dant. Aluarus Castrius primo incursu duos ex equis præcipitat; stricto dein gladio sese medios in hostes immittit. Ioannes Ataidius vnum ex primariis deturbat : inde non gladio tantum, sed manu atque impressione vrget aduersos. Frāciscus Syluius, effuso item vno, cum tribus simul capessit pugnam, atque omnes interficit. Iacobus Almeida vnum è quinque ducibus hasta transfigit . Aluarus Camigna tres equites, Aluarus Gamma duos, Antonius Persona totidem sternit. Saluator Fernandus vexillifer, ad cæteros magis magisque incitandos, in mediam hostium aciem seque & signum intrepidus intulit. Dum hæc ab antesignanis fiunt, nequaquam ab aliis interea cessatum. acriter vbique gesta res. magna passim edita strages. ac nisi prælio interueniisset nox, è tanto hostium numero pauci omnino superfuissent. Sub vesperum cępta pugna, circiter vnius horæ spatium habuit. arrepta dein fuga plenos vulnerum ac pauoris Mahometanos tenebræ simul ac syluæ tutatæ sunt. Eorum equites cecidere centum & quinquaginta: sexcenti pedites: è quinque præfectis, occisi tres. in ijs Celabatecan Turca, magna inter omnes auctoritate. è reliquis, alter duabus acceptis plagis ægre tandem euasit: alter incolumis, per densas cohortes incitato equo sibi viam aperuit. E Lusitanis vnus tantum desideratus, Ioannes Carriagius, Goanus ciuis, & Naires duo: vulnerati Lusitani quatuor, Naires haud amplius tres. Hæc omnia postmodum ad Ioannem Regem ipse perscripsit Prætor, idemque multiplici intra vertentem annum parta victoria, Goam vrbem specie triumphantis inuectus est . Sub hæc, perhonorificum de rebus ad Dium gestis decretum Regis allatum. ex eo cum alia

fortibus viris diuisa præmia; tum veteranis ad Bazainum agri assignati. Prætor ipse laudatus verbis amplissimis, & Proregis titulo decoratus est: eidem super honorarium stipendium, decem auri millia dono data, & in tres annos prorogatum imperium. Sed, quæ rerum humanarum vanitas est, Castrio non diu licuit vti honore ac beneficentia Regis. è magnis laboribus vigilijsque lenta correptus febri, gementibus bonis, intra paucos menses extinguitur, vir omnium consensu æque belli ac pacis artibus clarus. Huius ingenium & industriam varij per omnem ætatem casus exercuere. Olisipone, adolescens, ob clandestinum matrimonium eiectus à patre, in aliam partem vrbis migrauit. ibi, quamquam in magnis rei domesticæ angustijs, cum Petro Nonnio eiusdem vicinitatis, illustri mathematico, familiaritatē inijt, multaq; ab eo per otium de rebus astronomicis, ac de nautica in primis arte cognouit. Ab ea commendatione, ipsomet insinuante Nonnio, in Ludouici principis amicitiam peruenit. Ioannis Regis frater germanus hic erat: idemque eximius bonarum artium patronus ac præses. Ab eo cum auxiliaribus copijs ductus in expeditionem Cæsaris Tunetanam, egregium sese virum & manu, & consilio præbuit. Inde cum Garzia Noronia in Indiam ab Rege missus; magnam sibi rerum Indicarum notitiam peperit: eamque litteris ingenti labore ac subtilitate explicauit. Ab Olisipone Goam vsque, singulorum dierum iter; locorum aspectus ac situm; altitudinem Solis ac poli; diligentissime persecutus est. Idipsum rursus præstitit oram legens ab Goa Dium vsque, & ex partium dimensione, multis oppidis vicisque vocabula antiqua restituit. ij commentarij, Ludouico dicati, in Academia Eborensi (quam Henricus dein Cardinalis regali munificentia condidit) adseruantur. Exstant eiusdem Prætoris ad Ioannem Regem epistolæ: in quibus præter communis boni studium insigne, non vulgarem insuper tum militaris, tum politicæ rei scientiam facile animaduertas. Et, quod hæc omnia superat, vsque adeo pius perhibetur fuisse, vti quantalibet stipatus aut nobilium aut plebis frequentia; ad Crucis adspectum illico positis humi genibus, oculos in cœlum cum attenta quadam veneratione defigeret. huic pietati non sine causa victorias vulgo acceptas ferebant; quas breui

tempore,

tempore, paruisque copijs, non paucas neque obſcuras de nominis Chriſtiani hoſtibus reportauit: hoc etiam nomine felix, quod morienti Xauerius affuit, & in extremo illo certamine opem egregiam tulit. Caſtrio vita functo (annus tum agebatur ſeculi huius octauus & quadrageſimus) ſucceſſiones quas vocant, de more conſultæ. prima Ioannem Maſcareniam, cuius modo meminimus, nominabat. is, quod in Luſitaniam paulo ante redierat, ſolutus alter codicillus Prætorem declarauit Garziam Salam, grandi iam ætate virum, multiſque in eadem prouincia honoribus domi pariter ac militiæ clarum. Huic, ritu ſolenni tradita extemplo gubernacula. Atque eo lætius fuit eius initium magiſtratus, quod per eos ipſos menſes, è Dominicana quoque familia prædicatores in Indiam peruenere. Duodecim erant numero. Antiſtitem habebant Iacobum Bermudium Caſtellanum. Hiſce, ac venturis deinceps fratribus, templum cœnobiumq; Goæ magno rei Chriſtianæ bono, & vrbis ornamento conditum eſt.

Libri Tertijdecimi finis.

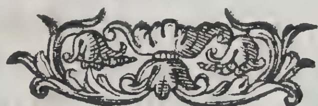

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER XIIII.

SVB idem tempus quo hæc in India gerebantur, in vltimas quoque terras porta præter ſpem & exſpectationem ingens Euangelio patuit. Angerus erat in Iapone quidam, maritimo in oppido Cangoxima honeſto loco natus, regni quod Saxumam appellant. Is, contracta cum Luſitanis inſtitoribus amicitia, de religionis Chriſtianæ myſterijs, ac ſimul de Xauerij ſacerdotis vita rebusque quas gereret, multa ex ijs in familiari ſermone percepit. inde paulatim, & veritatis, & Xauerij tanto ſtudio eſt captus, vti ad eum inquirendum, vaſto & ignoto ſeſe mari abſque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Luſitanis ijſdem, poſt varios errores atque diſcrimina, Malacæ Xauerium (qui è Molucis Indiam repetens eadem in vrbe ſubſtiterat) ſumma ſua cum animi voluptate conuenit. atque vt pater item de Iaponijs mira quædam audierat, aduenarum congreſſu & aſpectu valde lętatus, crebris deinde colloquijs varia ex ijſdem ſciſcitari non deſtitit. percommode ad ſingula reſpondebant: minimeque

vulgaris inesse cunctis, ac præsertim Angero, tum indoles, tum humanitas visa. ergo Xauerius, vt primum Indica negotia transegisset, Iaponios (quod iam ante cogitarat) omnino adire constituit. Interea, quod Parauana & finitimæ Indorũ Ecclesię erant illi ex itinere inspiciendæ; Angerum Goam via breuiore præmisit. Ioannem Beiram, Nunnum Riberium, Nicolaum Nonnium socios Molucas petere iussit. Malacensis catechismi, quem negligi aut remitti nolebat, munus Vincentio Viegæ externo sacerdoti egregie probo concredidit. Mox ipse perquam difficili ac periculosa nauigatione Cocinum delatus, inde ad Cori promontorium Piscariosque traiecit fines. ac suis qui in ea regione curabant, Antonium Criminalẽ communi consensu præposuit: neophytos ad perseuerantiam adhortatus est; oratoria recognouit; nec leuibus denuo signis atque miraculis Christianæ fidei veritatem ostendit. morbos depulit: dæmonia exegit: mortuos quin etiam reuocasse perhibetur; quod tamen vt postea fateretur ipse, quamquam grauissimorum hominum prece fatigatus, adduci non potuit. Hisce alijsque in ora Piscaria gestis rebus, ad vrbem Goã summa ciuium gratulatione peruenit paulo antequam Prætor Castrius è vita discederet. huic animam agenti (vt supra significatum est) affuit. Angerum vna cum famulis probe institutum, sacro intinxit latice, ac Paulum appellauit. famulorum alter Ioannes, alter Antonius nominati. ea, messis Iaponicæ fuere libamina. simul, è socijs alios alio: Alphonsum Cyprianum genere Castellanum, in Diui Thomæ Coloniam; Gasparem Berzeum, ortum in Belgis, Armuziam destinauit. Goani collegij ac seminarij domesticæ disciplinæ consuluit. Indica suorum domicilia, dum abesset, Paulo Camerti cuncta subiecit. Interim vero, Iaponicam ad expeditionem, instante iam die, se ipse diligenter parabat. is vbi percrebuit rumor, piorum greges ad illum protinus lacrymabundi conueniunt. monent, obsecrant, obtestantur, ne semet vltro tam ancipitem ac periculosam in aleam det; neu publicam rem, quæ ipsius vel in primis nitatur capite, eiusmodi consilijs tantum in discrimen adducat. Sane quam multa erant, quæ quamlibet animosum hominem ac fortem, absterrere à tali itinere possent: primum ipsa longinquitas. quippe leucas amplius mille tre-

centas

centas distat à Goanis finibus terra Iaponia .dein, multis in regionibus, ac præsertim circa Somatram ac Sinas, mare à piratis infessum, itemque à Sinarum præsidijs, quæ sæpenumero in peregrinos omnes nullo discrimine tanquam in hostes inuadunt. idque tum erat extimescendum magis, quod Sinas inter & Lusitanos nondum essent plane reconciliata commercia, neque locus foret Sinarum vllus, quo Lusitanis ad contrahendum aperte descendere, aut vbi tuto commorari liceret. memorabantur etiam varijs locis insidiosa vada syrtesque, nondum ad plenum ijs cursibus exploratis. itemque Eoi pelagi natura, quod sæuum, & vastum, & vorticosum, totas haud raro naues absorbet. & super hæc, præcipuus nautarum terror, ecnephias typhon; suetus in ea vel maxime plaga furere: & ipsa cum oneribus vectoribusque nauigia, in asperum sæpe littus ac saxa torquere. Cum hæc & alia multa ad timorem proponerentur, satisque mirari se posse amici negarent, cur tanto rerum vsu, tali sapientia vir, tantis periculis obijceret sponte sese, relictaque in vicino segete, cuius ipsemet sementem fecisset; tam longinqua, tam operosa, tam incerti prouentus
» noualia peteret: Ast ego (inquit ille) satis mirari non pos-
» sum, infinitam Dei vim pariter & clementiam quotidianis prę-
» conijs celebrare soliti, eidem nunc potentiæ ac bonitati, meo
» potissimum in capite diffidatis. Anne vos præterit, qui rerum
» omnium arbiter sit, huic animata æque atque inanima, pror-
» sus ad nutum omnia deseruire? Testis haud semel vnda, quæ
» se se Domini ac famulorum postea gressibus, mutata illico na-
» tura, calcandam exhibuit. Testes venti ac procellæ, quæ per-
» fusis vltimi exitij horrore discipulis, vno Christi imperio con-
» ciderunt. Testis inclytus ille Iob, in quem nihil omnino, nisi
» ex Domini voluntate, malo dæmoni licuisse comperimus. Te-
» stis denique (ne in re aperta sim fusior) veritas ipsa, quæ ca-
» pitis nostri capillos omnes numeratos esse, ac ne vnum qui-
» dem ex ijs periturum, disertis verbis affirmat. ergo, sicuti
» Regum Ducumve internuncij ac præcones, regiis duntaxat
» insignibus freti, per media castra, per instructas armatorum
» phalangas ac tormenta disposita, vadunt securi, & inermes;
» ita, diuinarum legum interpretes, gentiumque doctores, vna
» summi Regis tutela ac maiestate subnixi, per varia terrę ma-

„ risque pericula, atque adeo per intentas vndiq; machinas ac „ mucrones, quocunque res postularit, intrepidi atque alacres „ penetrare non dubitant. At enim isti ipsi quos narras, in la- „ trones incidunt, laniantur à feris, naufragia faciunt: varijs im- „ plicantur morbis; æstu, frigore, fame, siti, rerum omnium e- „ gestate laborant; circumueniuntur consceleratorum insidijs, „ factionibus opprimuntur; tyrannorum iussu omnibus suppli- „ cijs excruciati mactantur. Concedo: & quidem hisce itineri- „ bus olim Apostoli ac martyres ad sempiternam gloriam per- „ uenerunt. Sed idem contendo; hæc omnia ad illorũ vel pro- „ bandam fidem, vel constantiam illustrandam, Diuina tantum „ dispensatione permitti. Nam alioqui refertæ historiæ sunt e- „ xemplis eorum, quibus esurientibus angeli ministrarint cibos, „ quorum leuandæ siti, purissimi subito fontes è terra emicue- „ rint; quibus, posita extemplo sæuitia, flatus ac tempestates ob- „ secundarint; quos, voracissimæ & in alios ferocissimæ belluæ, „ propalam blandiendo permulserint; quos vel exquisitissima „ lictorum carnificumque tormenta nil læserint; queis ferrum, „ equulei, virgæ, rotæ, flammæ pepercerint. Atque in eiusmodi „ certaminibus, tametsi non semper explorata victoria est, mul- „ tique ac magni sæpe conatus in irritum cadunt; tamen diuinę „ gloriæ & hominum saluti seruientem, fidenter omnia tentare, „ moliri, experiri par est. Ita ne vero? ad leuissimam incertam- „ que prædam, per densas acies, micantes gladios, & volitantia „ tela cæco impetu ruet miles; inanes honorum titulos, & spe- „ ciosa vocabula, nihil aut modicum duratura, ambitiosus per „ summam indignitatem atq; miseriam, quotidianis obsequiis, „ adulatione seruili, valetudinis damno, patrimonij profusio- „ ne captabit; sordidarum mercium causa, quæq; duntaxat cor- „ pori seruiunt & vetustate facillime corrumpuntur, institor ac „ nauicularius, terra vnde ortum habet, relicta, veluti ruptis na- „ turæ fœderibus, ventorum ac maris iræ sese permittet; obie- „ ctusque fluctibus ac piratis, ignotum orbem, peregrinarum „ auium instar, ignota semper littora pererrabit; nos, propa- „ gandæ religionis, amplificandi Christiani nominis, omni- „ potentis Dei demerendi, seruandi humani generis gratia; „ inopiam, ærumnas, incommoda, mortem denique recusabi- „ mus? prefertim cum illorũ temporarios labores, ab improba

plerunque

plerunque cupiditate profectos, mortemque vnam, altera sæpe mors, & ſempiterni labores, atque infiniti cruciatus excipiant; noſtram induſtriam operamque, ſi in officio ac fide ad extremum vſque perſtemus, beatiſsima æternitas, immortales coronæ, immenſa præmia maneant. nihil ergo ſit tanti, quo noſtra de Deo, deque hominibus benemerendi ſtudia retardentur. Nam quod Goanę Eccleſię, viciniq; huiuſce tractus, abſente me, ſolitudinem pertimeſcitis; agnoſco pietatem veſtram. ſed ne in hanc meſſem operæ deſint, ſatis à me, vt in tanta noſtrorum paucitate, prouiſum eſt. Paulum Camertem eximia caritate virum, Goano collegio; Antonium Criminalem, inſigni virtute paſtorem, Eccleſiæ Parauanæ cum idoneis adiutoribus vtrumque præfecimus. Ad hæc, epiſcopum habetis in vrbe vigilantiſsimum; Franciſcanos, Dominicanosque fratres, veſtri amantiſsimos cupidiſsimosque: præter hoſce, alii quoque ſubinde ſacerdotes è Luſitania ſuperuenient. Vltimis, vltimis, inquam, nationibus, ad quas læti ſalutis nuntij, nullo vnquā tempore allati ſunt, rectus ad vitam æternam callis tandem aliquādo monſtrādus; ac teterrima dęmonū ſeruitute miſerandum in modum oppreſsis; Chriſtianæ liberatis cominus attollenda vexilla. Neque enim pro Luſitanis tantum, aut Canarinis, aut Parauis, ſed pro vniuerſo hominū genere, quot quot vbique ſunt, fuere, futuri ſunt, redēptor idem & conditor IESVS vitam ac ſanguinē in Cruce profudit. quibus miſerrima captiuitate detētis, cū inidipſum à præpotenti Deo vocatus deſtinatusq; ſis, nō omni ratione conſuluiſſe, neq; per inuia quāuis & aſpera ſacrū Euāgeliū pertuliſſe; extremę nō modo ignauię, ſed etiā perfidię crimē eſſe quis ambigat? Proinde faceſſant querelę, abſint complorationes, ſingultus ac ſuſpiria ſileant. quin potius, vti Chriſtianos, & Dei hominumque amantes decet, meam hanc expeditionem, fauſtis, vt ita dicam, ominibus, & ſtudio incenſis apud Deum ſuffragationibus proſequimini. Hiſce dictis leuato vtcunque mœrore, conſcendit nauim Aprili menſe, anno poſt Chriſtum natum MDXLIX. Comites habuit è ſocietate Coſmum Turrianum, & Ioannem Fernandum Hiſpanos: de externis, Paulum famulosque Iaponios. Cocinum ab Goa primum, inde Malacam exeunte Maio venere. Hic patri quo intenderat pergere cupienti, nauis Luſitanorū nulla ſeſe obtulit. Iun-

cus erat Sinarum in Malacensi portu, & quidem piratica infamis, vulgo latronis iuncum appellabant. Cum hoc ipso latrone Xauerius (tanta inerat eius menti fiducia diuinæ tutelæ, tantus ardor liberandi ab dæmonum seruitute Iaponios) certa mercede paciscitur, vti relictis ad læuam Sinis; ipsum & comites in Iaponem extemplo perducat. soluere viij. Kalen. Iulias, ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali. Post multa nauigationis incommoda, & nautarum fraudes, Cangoximam, Angeri, vti dictum est, patriam attigere xviij. Kal. Septembris, qui dies Assumptæ in cœlum Deiparæ Virgini sacer est. Xauerius à Pauli propinquis atque domesticis amanter exceptus, vixdum recreatis à maritima iactatione comitibus, ad Christianam rem animum adiecit. linguæ primum Iaponicæ rudimentis ad instar pueruli summo studio ac sedulitate institit operam dare. in præcipuis dein fidei Christianæ capitibus conuertendis, quamquam enixe adiuuante Paulo, tamen ob rei difficultatem, & mysteriorum altitudinem, & linguarum inscitiam, complures dies ingenti labore miseriaq; desudatum est. postremo, ijs in codicem vtcunque relatis, ex eo codice Xauerius balbutire ad populum vna cum sociis cępit. magni extemplo concursus ad eos facti. atque, vt procacia & acuta sunt Iaponiorum ingenia, ridere alii solæcos barbariemque; alii, quid ea lectione significaretur, ambigere; alii peregrinum habitum cultumque demirari; alii etiam, communis consuetudinis ac morum ignaros, probris & cauillis petulanter incessere. nec deerant, qui eiusmodi ludibria detestati, miserarentur innoxios; nec spernendum vtique genus hominum interpretarentur esse, qui tam remotis è regionibus, docendi tantum gratia, periculo maximo, nulla mercede venissent. Xauerius interea sociique nihil de studio & contentione remittere. ad hæc, normam eam tenere viuendi, tamque illustria sobrietatis, patientię, mansuetudinis, omniumque virtutum exempla prębere; vti veram ac salutarem doctrinam afferre se, factis moribusque multo magis, quàm dictis aut scriptis ostenderent. Inde haud leuiter commoueri ciuitas cœpta; nostrisque non ad magistratus modo, sed etiam ad Regem qui tum extra oppidum agebat, Paulo pręsertim adnitente, facile patuit aditus. Cómercium is Lusitanorum auide iam dudú expetebat, quos

ad

ad vicina emporia cum pretiosis oneribus cōmeare didicerat, apud eos quod plurimum gratia & auctoritate Xauerium valere Paulus & famuli testarētur; valde sese illi comem & humanū initio præbuit. quin etiam prolatam à Paulo, Christi & Sanctissimæ Virginis matris imaginem veneratus, idipsum fieri ab omnibus qui aderant, imperauit: ac prędicandi Euangelij, & baptizandæ ritu Christiano gentis potestatem haud grauate concessit, eaque de re, publica edicta proposuit. Ac Bonzij etiam (quo de hominum genere supra demonstratum est) superstitionum Iaponicarum antistites, vel nouitatis gratia capti, vel suis opibus ac maiestate confisi: cum nihil ab ignotis præsertim externisque sibi metuerent, fauere tum quidem Xauerio videbantur. ergo Christiana paulatim sacra in vrbem inducta. Pauli primum vxor & filia, tum propinqui & amici complures, eodem Paulo dies noctesque hortante, monente, docente, ad baptismum adducti. hosce deinceps alij subsequuti; quibus ad virtutem ac pietatem excolendis, operam Xauerius in primis impendebat assiduam. Decretum erat illi, simulatque aliquem eius linguę vsum nactus foret, Iaponis caput Meacum adire; & quo expeditior ad cæteros prædicatio esset, Regi primum ipsi vel Imperatori, quem vniuerso Iaponi præesse audierat, Euangelium afferre: sed Regis præcipue Cangoximani promissis ac precibus, & oblata rei bene gerendæ spe, diutius quam cogitarat in eadem vrbe detentus est. Inter hæc, negotiatores Lusitani cum mercibus Firandum regni Figensis appulerant. id vbi Cangoximę cognitum est, periniquo tulit animo Rex, vicinos dynastas insperatis augeri opibus, at se diuturna lucri aduentitij exspectatione frustrari. Ex eo tempore sensim auersari Xauerium cœpit, & ab ipsius doctrina præceptisque refugere. Bonzij quoque, posteaquam Christianis institutis vitia sua reprehendi; Euangelij luce mendacia prodi, sanctissimis decretis conuelli nefaria dogmata; denique discipulos & sectatores ab se auocari animaduerterunt; immutata subito voluntate, Xauerium exsecrari, fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam adducere; publice priuatimque maledictis lacerare atque poscindere; offensum iam Regis animum nouis in dies facibus instigare. neque ab incepto

destitere; quoad reuocato priore edicto, rursus pœna capitali sancitum est, nequis omnino, relictis patrijs auitisque noua & peregrina sacra susciperet. Xauerius, æquitate animi ac summissione furentes lenire nequicquam conatus, multaque & grauia perpessus incommoda, Meacum quo pridem intenderat, abire decreuit. Christianorum numerus in vrbe Cangoxima ad centum ferme peruenerat. Paruulum eum gregem, Paulo commendat. ipse, vertente anno, mœrentibus lugentibusque neophytis, & gratias immortales agentibus optimo patri, Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turriano & Ioanne Fernando progreditur. ibi vero, cum à Lusitanis ipsis ingenti gratulatione, tum in eorum gratiam ab Regulo perhonorifice acceptus est; &, quod optabat vnum, illico facta legis Euangelicæ promulgandæ potestas. iam linguæ paulo maiorem notitiam noui præcones erant nacti. ergo, partim dicendo, partim alijs, alijsque, prout res postulabat, periochis è codice recitandis, & super hæc, in oculis omnium innocenter & caste viuendo; plures paucis diebus Firandi, quam toto anno Cangoximæ ad Christum adiunxere. ijs Cosmi Turriani curæ fideique concreditis, Xauerius cum Fernando Meacum petens, circa Octobris initium, sæuiente iam hyeme, Amangutium, leucas fere centum à Firando processit. ea tum erat vrbs perampla (nam aliquoties dein ferro & flammis euersa est) in Iaponis ferme vmbilico sita, ac Regem habebat longe lateque imperantem. Ad eum Xauerius accitus Fernando comite accessit. ille de vno cœli terræque conditore, de lapsu angelorum hominumque, de Redemptore generis humani IESV Christo Dei filio, de sempiternis pęnis ac pręmijs, ex eo quem dixi libro multa expromenti Fernando, vnius horæ spatio mirum in modum attentas aures præbuit: dein; vt sine honore, ita sine iniuria vtrunque dimisit. eadem ferme nostri quotidie bis ad circumfusam multitudinem per vicos & compita prædicabant, obsoleto ac peregrino vestitu, nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut absurdum ad Amangutianorum aures oculosque accidere potuit. ergo, non plebis tantum insanæ, sed etiam nobilium infesto clamore, sibilisque & cachinnis explosi; & omni petulantiæ genere vexati sunt nullo prorsus operę

pretio. Hæc per eos dies Amangutij gesta. Meacum inde abeuntes, duorum fere mensium iter excepit difficile & asperum, a latronibus atque piratis insessum; niue geluque, syluis ac saltibus; ad hęc, interueniente pelago vel æstuarijs impeditum. Id iter ingressi humano præsidio nullo, difficile dictu est quam grauia, quam acerba ignotis regionibus terra marique pertulerint, pedites ambulabant, & quidem in humeros elata sarcinula. in manicas oryzæ semitostæ indiderant bolos (auelam vulgus appellat) eo cibo famem, aqua profluente sitim leuabant. Ignari viarum, & simul quo latronum insidias effugerent, indigenas equites citato gradu, nunquam talari deposita veste persequebantur excalceati, quod eo anni tempore torrentes amnesque occurrerent vado superandi non pauci. itaque partim antecedentium festinatione, partim etiam assidua sarcinæ vectatione lassi, ad hæc lubrica plerunque via incerto ac fallente vestigio corruebant, pedibus interim glaciei & algoris iniuria miserandum in modum intumescentibus: ac noctu demum imbre perfusi, fame & algore confecti, sicubi tecto saltem agresti reciperentur, alia hospitalitate nulla; præclare videlicet secum agi putabant. Nam in pagis quidem & oppidis, pręter cętera vulgi ludibria, interdum etiam lapidibus petebantur. ast vbi transmittendum esset mare, vix atque ægre tandem in naues admissi, pecudum instar in ipsam pęne sentinam detrudi consueuerant. Per eiusmodi vexationes atque miserias cum ad vrbem denique Meacum sospites haud sine miraculo peruenissent; minime idoneum sationi Euangelicę tempus, cuncta bello flagrantia, surdas ad salutaria monita & obstructas incolarum aures offendunt. Ad ipsum vero Imperatorem, quamquam adhibita diligentia conatuque, adspirare non licuit. ergo, terrę natura, gentisque moribus in præsentia vtcunque exploratis, per easdem difficultates, iisdem itineribus, eodem ferme spatio temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quod sese haud iniquum illis ante prębuerat Rex, certum erat fixumque Xauerio, terram eam rursus omni arte moliri, curaque & labore, quoad eius fieri posset, sterilitatem soli maciemque peruincere. & quoniam experiendo cognorat, Iaponios, Bonziorum fuco & ostentationi assuetos, plurimum externa moueri specie, & animi bona

ferme corporis habitu cultuque metiri ; ad eorum mores, quantum sine peccato liceret, in præsentia conformare se se; & Christi causa non nihil ad illorum salutem extrinsecus mutuari in animum induxit . ergo , priusquam ad opus aggrederetur , Firandum accurrit . ibi , Lusitani Regis impensa videlicet , augustioribus vestimentis induitur ; commendatitias ad Iaponios Reges litteras , quas ab Indiæ Prætore & Goano Episcopo sibi traditas , interim ibi reliquerat , sumit , nec non a Malacensi Præfecto munera Iaponijs ante id tempus ignota . In iis erat Lusitana vestis , vinumque prænobile ; musica sambuca , & horologium ex iis , quæ inæquali ponderum examine , pluriumque rotarum denticulis inter sese implicatis , lento motu ac perpetuo , temporum interualla distinguunt : quam Europęæ solertiæ machinam gentes illæ sine fine mirantur . Hisce rebus in iumenta impositis ; ipse , præter Ioannem Fernandum duobus tribusve Iaponiis comitatus , Amangutium redit : litteras & munera offert Regi : quibus ille magnopere delectatus , ac simul comitum numero admonitus , & noui habitus dignitate ; caput cum consiliariis contulit , iisdemque approbantibus , maiore deinceps in honore Xauerium habuit . ac primum , auri argentique non leui pondere munificientiam aduenæ remunerari contendit : quę cum Xauerius obfirmato consilio cuncta reiecisset ; altitudinem animi suspiciens Rex , vacuas Bonziorum ædes illi ad habitandum adsignat : dein publica per vicos edicta proponit , placere sibi , non Amangutij modo , verum etiam omnibus suæ ditionis finibus regnisque , vnius Dei legem ac religionem declarari palam ; eamque cuilibet ampleċti liberum esse : legis eius ac religionis interpretes nulla ratione lædi , vel impediri . sub hæc , Euangelici præcones ad instituta munia quam acerrimo studio retulere sese . interdiu , in areis triuiisque conciones habebant ; noctu , confluentibus ad se omnium ordinum , ætatum , sexus vtriusque mortalibus , aures ac responsa præbebant . erat autem tanta frequentia celebritasque , vti cœtum ædes ipsę non caperent : alij , quæ in publico inaudissent ; priuatim ac per otium auere nosse : alij etiam , animi causa , incomptam ac rudem peregrinorum atque hospitum irritare linguam , & cum effuso adstantium

cachinno

cachinno de industria disputationem extrahere. alij, denique variis interrogationibus etiam atque etiam fatigare doctores nouos. Huic tantæ curiositati cum ab Dei seruis, partim ex vetere historia, partim è physica ratione, partim è Theologorum decretis atque responsis identidem satisfieret; illi, voluptatum illecebris irretiti videlicet, in stultitiæ tenebris, & cœno flagitiorum nihilominus hærebant. neque tamen idcirco Xauerius despondere animum: quin potius omnē in partem versare semet, cæptisque acriter ac perseueranter instare. Cum aliquot iam menses crudum aridumque nouale tractasset, ac, nullodum fructu, diuini verbi semina proiecisset; tandem è proscisso ac sæpius iterato solo, Christianę fidei germen emicuit. Germinis eius origo fuit eiusmodi. Concionanti, vt solebat, in publica via Fernando, pręteriens è plebe nescio quis, attracta prępingui saliua, repente in mediam inspuit faciem. ille, sine perturbatione vlla sputum linteolo abstergit: ac ne verbo quidem reddito, cęptam orationem eodem prorsus tenore vultuque prosequitur. id contemplatus ex auditoribus quidam haud imperitus rerum ęstimator (ex quo facile intelligas, ad permouendos ad virtutem animos, facta dictis quanto antecellant) cępit cogitare apud se; profecto nobilissimum atque adeo diuinum philosophiæ genus esse, quod homines ad tantam æquitatem animi constantiamque perduceret. dimissa dein concione, domum ad Fernandum venit; præcipua Christianæ fidei capita legesque probe cognoscit: postremo, certis precationibus, Mosisque decalogo, ac symbolo Apostolorum è catechismi formula memoriter haustis, Amangutianorum omnium primus, anteactæ vitæ detestatus peccata, sacro fonte renascitur. Hunc alij deinceps diuino impulsu imitati, quorum ad quingentos breui peruenit numerus; & quidē ita in proposito firmi stabilesq;, vti per varias deinde clades, & bellica infortunia, & nefarias Bonziorū cōspirationes, magistris ac pastoribus haud semel orbati, suis tamē ipsi moribus ac vitæ ratione, Christianā fidem & disciplinā in hoc vsque tēpus religiose coluerint. inter quæ circumacto iā āno, Lusitanorū alia nauis portū Būgi tenuerat, quo nomine regnū Amāgutio distat leucas circiter quadraginta. ab iis de statu rerum Indicarum Xauerius cum litteras ac-

cepisset,

cepisset, cum alias ob causas eam sibi prouinciam repetendam existimabat; tum vero, vti rursus inde quocunque opus foret, supplementum è noua copia mitteret. simul, quoniam apud omnes circa nationes magnum nomen Sinarum, magnam auctoritatem compererat esse: primo quoque tempore Sinas ipsos Euangelij gratia adire cogitabat, haud absurda ratione cōiectans, si gentem illam Christo lucratus foret; eius lucri accessionem facili negotio postmodum vniuersos fore Iaponios.

§ Hæc eo moliente, cæteri quoque dispersi per Indiam socij minime segniter in suo quisque munere versabantur. Egregia in primis fuit opera Gasparis Berzei, quem Armuziam à Goa profectum, paulo ante docuimus. Is in Zelandia, seu Mattiacis Belgici Oceani populis, oppido Gousa, Francisco & Agnete parentibus, obscuro natus loco, à primis pueritiæ rudimentis Louanium ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cum in Lusitaniam deuenisset, in societatem adscitus, ac diu multumque probatus, in expeditionem Indicam vna cum aliis octo deligitur. Conimbrica profectus Olisiponem anno seculi huius quadragesimo octauo, nauem Ioannis Mendozæ conscendit. socij adiuncti quatuor: totidem cum Antonio Gomesio in aliam nauem impositi. Ac primum omnium, à nauarcho eblanditus est Gaspar, vti quotidie publice tum ad plebem erudiendam catechismum exerceri, tum ad propiriandum cœleste numen catholico ritu litanias adhiberi permitteret. Mox ad vitia tollenda corrigendosque hominum mores paulatim aggressus est: rem in primis arduam atque difficilem. præter naualem quippe turbam, colluuiemque seruilem, epibatæ circiter quadringenti numerabantur, plerique scortis, aleæ, rixis, calumnijs adsueti. Ad horum sananda ingenia, Gaspar, exemplo priusquam verbo opus esse ratus, cunctis, vti æquum erat, ad omnem virtutem & caritatem prælucere perrexit. Neque sane ampla defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerendi materies. primum socij eius è maritima iactatione & nausea in morbum incidere. ijs dum accurate ministrat, & propalam coqui munere fungitur, ita despicabilis initio visus, vti paranti ad focum cibos ac satagenti, procaces circum pueri, præter cæteras contumelias, appositam quoque ollam aut furto subducerent, aut per lasciuiam frangerent:

gerent: quidam etiam ab innocente vix colaphos pugnosque abstinerent. perspecta dein patientia & grauitate viri, paulatim contemptus in verecundiã vertit: nec defuere, qui laboranti, per se perque suos opportune succurrerent. simul etiam sociis melius cæpit esse. operam ergo iis adiutoribus, ad verbum Dei prędicandum, prohibenda flagitia, curandos ægrotos, vetere iam societatis instituto, conuertit. ex quo, mirum dictu, quanta quam breui omnium vitæ mutatio consequuta sit. bene moratam institutamque familiam; non promiscuam seruorum, nautarum, militum, institorum turbam, contineri marino illo domicilio diceres. Primus ferme Præfectus Mendoza, Gasparis consuetudine & admiratione sese collegit: piisque priuatim exercitationibus ab eodem excultus, vltro deinde cum aliis quoque opportuna de Christo deque cœlestibus rebus habere colloquia; suos primum familiares, tum cæteros in officio continere; egenos & imbecilles quotidianis eleemosynis alere. Præfecti virtutem ac beneficentiam reliqui deinceps pro sua parte imitati: vnus etiam haud infimæ sortis negociator, Christianæ caritatis pulchritudiue ac specie captus, contempta rerum humanarum inconstantia & vanitate, sese ad Gasparis ductum ac vitæ rationes applicuit. Inter eiusmodi occupationes Guineæ malacia primum, dein sæuissimis procellis duabus circa Bonæ spei promontorium superatis, nemine (quod perrarum est) tantis incommodis, tantaque morborum lue prorsus amisso, ad Mosambicum nauis appellitur. Ibi optatissima dierum quindecim capta quies; terrestribus etiam diuersorijs è maritima iactatione refecti plerique. Gaspari tantum ac sociis, de aliorum magis quam de sua incolumitate solicitis, integratus labor. lauta illis inquilinorum hospitia minime deerant; ac multi, vt iis ad valetudinem tuendam vterentur, instabant; sed Gaspar, Xauerij ęmulator egregius, deportatis in publicum nosocomium ægrotis, eodem ipse quoque successit: ac refouendis eorum corporibus animisque (cum ad centum & viginti decumberent) pari cura ac diligentia totum sese rursus impendit. Per id ipsum tempus alia eiusdem classis naui, fratres Dominicani duo Mosambicum delati. horum quoque, in eo valetudinario, magna cum omnium approbatione cari-

tas

tas ac virtus enituit. Goam deinde peruentum. Ibi Gaspar, nouo impetu capto, in omnes partes Christianæ adiuuandæ rei animum ac vires intendit. varijs quotidie locis ad multitudinem; in ipso Prætorio ad selectam nobilitatem proceresque verba faciebat: quanto cum fructu motuque, è noua emendatione morum, è voluntarijs diuitum ac delicatorum pœnis, è plurima peccatorum confessione, è frequenti restitutione pecuniarum apparuit. disputationes etiam de religione cum Brachmanis habebat interdum. Ex ijs primarius quidam sæpe conuictus; denique cum vxore & sororis filio baptismum expetijt. Is baptismus octo ipsos dies tinnitu festo, symphonia, choreis, ingenti omnium ordinum studio celebratus: viæ vrbis, vario peristromate, ac virenti palma eleganter in modum ornatæ: neophyti magna tum Christianorum, tum etiam Brachmanarum frequētia in equis ad templum deducti; ibi ex aqua baptismatis, ab Episcopo ac Prætore, honoris causa rite suscepti. Marito, Lucæ Salæ; vxori, Elisabethæ nomen impositum: adolescens Antonius appellatus. in hanc deinde familiam, ad cæteros ad Christum inuitandos, Prætor ipse, quod ita Lusitanum Regem velle non ignoraret, alia quoque propalam ornamenta & beneficia contulit. Hæc & eiusmodi multa Goæ Gaspar omni ope curabat. A Xauerio dein missus, vti dicebamus, Armuziam; in ipsa primum nauigatione pristinam cunctos adiuuandi consuetudinem tenuit: eaque re ipsa commotos è vectoribus aliquot Christianos fecit. Mascatum Arabiæ felicis delatus; Europæos exsules, vel decoctores, qui tamquam ad asylum in ea perfugerant loca, quoad fas tulit, expiare, atque ad fidem officiumque reuocare conatus est. A Mascato prouectus Armuziam; in ipso portu, officij causa obuios habuit Proepiscopum, & sacerdotes. ab ijs cum honesto comitatu ad arcis Lusitanæ præfectum deducitur. ibi cum inter se præfectus, & Proepiscopus de hospitalitate certarent; & Gasparem apud se retinere admodum cuperent; ille, gratijs vtrique actis, ad publicum videlicet nosocomium de more diuertit; eam veluti sedem belli contra Satanam & vitiorum monstra capturus. Hic, è Xauerij præceptis, quæ assidue cogitabat, suum ante omnia pectus acri custodia sepsit ac munijt. simul, optimatum voluntates sibi conciliare

ciliare agressus, breui perfecit humanitate, submissione, prudentia, vt omnium nemo illis acceptior esset, aut carior. Per hos maxime, de statu emporij, & generibus negotiorum, & moribus hominum diligenter cognouit. Deliberanti dein apud se, qua potissimum ex parte oppugnaret sceleris & nequitiæ munimenta; arcem ipsam protinus aggredi visum est. ea ferme contemptu sacrorum, inscitia diuini pariter humaniq; iuris, & alta quadam futuri seculi obliuione constabat. nec mirum. multos quippe annos Christiani conuenæ & inquilini, magistris, ac monitoribus, parochisque caruerant: &, qui nuper aduenerant clerici, quæ tum erant tempora, pecuniarum haud paulo magis quam animarum inhiabant lucris. ergo passim enata virgulta vepresque, omnem ab infelici tellure benigni syderis radium ac lumen arcebant. hinc teterrima rerum, cæremoniarum, errorumque colluuies; artes magicæ; diuinatio; sortes, concubitus incesti ac vagi; quodque haud minus detestere, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabibus infanda connubia, vt Christiana proles à matribus educata (proh nefas) in Mahometanos, & Hebraicos, & aliarum gentium ritus moresque transirent. eam consuetudinem, Gaspar, admirabili spiritus vehementia, crebris concionibus, ac terribili cælestium irarum denunciatione discussit. Et auxerat opportune pauorem auditorum atque formidinem, terra per eos forte dies horrendis motibus intremiscens. Præterea Gaspar, ad sinceritatem fidei reuocandam, & prauæ religionis procul habenda contagia, nullo non die statis horis è Xauerij formula publice catechismum habebat. id vero in omnes partes vnice profuit. puerilis ætas, infima plebs, sexus vtriusque mancipia, Christianis præceptionibus ac mysterijs erudita. simul etiam quotidianæ singulorum vitæ custodes adhibiti, qni ad Gasparem cuncta deferrent: propositisque præmiis ac pœnis, pudici paulatim ac probi mores in vulgus inducti. eadem illa rudimenta legesque, serui mox heris, filij parentibus, fideles pueri ęqualibus Mahometanis, aliisque priuatim edebant; eosque omni arte ad Christum allicere nitebantur. ac demum, sublatis ibi quoque prophanis & lasciuis cantionibus, castissimo versu ac salutaribus monitis dies ac noctes omnia personabant. Ita, religionis integritati,

gritati, non in præsens modo, sed in posterum quoque magna ex parte consultum. Erant præterea qui ferrum, & sulphur, vetitasque merces alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quod Pontificias diras, contra id facinus in cœna Domini cum horrendo carmine fundi solitas, vel proterue contemnerent, vel penitus ignorarent. docti quanto id piaculo fieret, à quæstu sacrilego destitere non pauci, & pro ea potestate quam habebat Gaspar, in gratiam cum Ecclesia restituti. Ab hisce victorijs, Christi miles, teterrimam aliam generis humani pestem aggreditur, auaritiam, & fœnebre malum: quo in genere tanta erat nonnullorum impudentia (qui se Christianos ferebant) vt aureorum vix decem iteratis per annum vsuris, integra semper sorte, seque familiamque turpiter alerent. ad hæc tollenda scelera, Gaspar, de auaritiæ peccato disputationes instituit ea subtilitate doctrinæ, tam veris grauibusque sententijs, tam incensis amore diuino verborum fulminibus, vt hoc etiam dæmonis castellum pæne à fundamentis frequenti verberatione conuulserit. Id, graui multorum pœnitentia, & euidenti morum ac vitæ mutatione declaratum est; qui prima luce, ne salutato quidem Deo, ad argentarias tabernas protinus itare adsueti, atque ibi nullo recti prauique discrimine res contrahere, pecunias huc illucque traiicere, fœnus augere; iam, intima religione tacti, domo templum recta, inde forum adibant. ibi, stupentibus alienigenis pariter incolisque, tamquam in academia, de iure mutui, de legibus permutationum, de Christiani mercatoris officio, è Gasparis potissimum præceptis ac traditione quærebant. Neque labijs duntaxat ac vultu sese philosophia continuit. ad rem atque ad facta peruenit: & inexorabilibus ad eam diem claustris obseratas aperuit arcas. Igitur ex male parto restitutiones vel in duplum iustis dominis, aut, vbi ij non apparerent, in pios vsus; & super hæc eleemosynæ factæ complures, atque ex iis, auri argentique redactum, quod magno puellarum numero collocando, nosocomij laxandis angustijs, & multorum inopiæ leuandæ sat esset. opulenti præterea negotiatores, gehennæ metu perculsi, vltro suas omnes rationes ad Gasparis arbitrium contulere, parati, quicquid ab se fraudatum fuisset, non pecunia tantum, sed etiam, vbi satis

ea

ea non esset, corporibus luere. Per hunc modum, fraudibus, & rapinis obuiam itum est. Ingens præterea, vt in celeberrimo portu, amplisque diuitijs, erat Armuziæ luxus. ea quoq; Satanæ opera Gaspar aggressus, multorum excusſit delicias, multos à scortis atque à nefario pellicatu diuulsit. inde ad lites dirimendas tollendasque inimicitias adiecit animum: monitisque & auctoritate viros aliquot honestos adduxit, vti datis inter se dextris, & venia offensionum petita, publice ad ipsas templi valuas, magna populi frequentia, in gratiam optimo exemplo redirent. Non eundem cum sicarijs (quorum erat ibi summa licentia) successum habuit res: Gasparis dicta palam aspernabantur, negantes, futura damna luctave sibi esse tanti, vt præsentem fructum ac dulcedinem vltionis amitterent. Hoc perditorum hominum genus, itemque blasphemi, & seditiosi, & grassatores, egit cum Lusitano præfecto Gaspar, vt oppido pellerentur; sed propter multitudinem impetrari non potuit. Crescebat interim occupationum moles. quippe non vnius nationis alteriusve salutem Gaspar complexus erat animo, sed omnium prorsus, quotquot in eadem insula versarentur. quo pluribus ergo sufficeret, spatia temporis certa ratione dispensare coactus est. Dominicam feriam, itemque tertiam, quartam, & quintam, populo Christiano: secundam ethnicis, sextam Mahometanis; sabbatum Hebræis (quos harum quæque secta festos obseruabat dies) attribuit. Christianis, quod eorum potissimum gratia missus in ea loca fuisset, idcirco longe plurimum operæ tribuendum putabat. igitur & ægrotis in nosocomio, quoad liceret, sedulus aderat; & custodias adibat frequenter; catechesim vero itemque conciones, vel feruentissimo solis ardore (cum intra tectorum vmbras immersi aquis incolæ sedent) habere pergebat tanto omnium ordinum ætatumque concursu, loca certatim occupantium, vti pæne ante lucem templum auditoribus oppleretur. accedebat domestica & quotidiana consuetudo multorum; vt, quod è superiore incassum egerat loco, priuatis colloquijs, & familiari conuictu ad exitum haud raro perduceret. Multo vero maximam temporis partem eximebat pœnitentiæ sacramentum, cui Gaspar non interdiu solum instabat, sed etiam noctu: atque ita distinebatur interdum, vti ad necessariam

corporis

corporis quietem, quantouis adhibito conatu, ſpatium horæ vix vnius eriperet. Auxit eam occupationem, publice per eos dies accepta clades. Munitum & opportunum caſtellum erat in Perſidis continente, Monaianum, Armuzianæ ditionis. id hoſti repente proditum eſt. eo vehementius tum Regis, tum popularium animos inopinata res perculit. miſſus extemplo recuperandi cauſa Mahometanus præfectus cum quinque millibus Perſicæ iuuentutis. additi ex fœdere, Luſitani circiter quadringenti. Pantaleon Sala præerat. Hoſce, Gaſpar, antequam ad bellum exirent, Chriſtiano ritu ad confesſionem conatus adducere, viginti vix perſuaſit, apud cæteros inania fuere monita: flagitijs non minus quam armis operti ad caſtra tendebant. Venienti dein ad ſe Pantaleoni ſalutandi cauſa, vereri ſe admodum dixit, ne graues neglecti numinis pœnas Luſitani propediem darent. Præſenſioni reſpondit exitus. quippe, vt in ſtatiua peruentum eſt, tetra Luſitanam cohortem inuaſit lethargi lues. breui periere ad quinquaginta. vulnerati præterea ab hoſte circiter centum. inde cum alij deinceps atque alij caderent, ac veluti pecora paſſim inhumati iacerent; conſternata fœdo ſpectaculo reliqua cohors, & ex conſcientia delictorum, ſempiterni exitij metu perterrita; conuulſis repente ſignis ægre Armuziam repetunt; Gaſparem vnum omnes requirunt; vti ſe à peccatis abſoluat, ac reſipiſcentes exaudiat, obteſtantur. Nec mora; in valetudinarium admisſi, & in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad omnem laborem conatu Gaſpar in corporum ſimul & animorum curationem totus incumbere. acciti extemplo medici adiutoresque. Sacerdotes etiam aduocabantur; ſed vulgo negarunt milites, vlli omnino ſe ſe, niſi Gaſpari, arcana ſui pectoris velle committere. quocirca ita diſtringebatur, vti vno eodemque tempore, huic peccata expromenti; aures: illi animam agenti, voces & hortamenta præberet. Cecidit perincommode, quod vi morbi emotis mente nonnullis, ad confesſionem peragendam neque ratio, neque ſermo conſtaret. in iis quidam cum ferrum in ſe ſe repente ſtrinxiſſet; clamore & concurſu retentus, extorto gladio, in Gaſparis fauces inuaſit manibus: ac minimum abfuit, quin ſpiritu intercluſo pręfocaret inſontem. per vim auulſus, paulo poſt exſpirauit. in-

ſtinctu

ſtinctu mali dæmonis in eam rabiem actus creditur, tantam à Dei famulo ſibi quotidie prædam eripi non ferentis. Inter hæc, ſolicito Rege populoque, quod extraheretur bellum, & amiſsi caſtelli obſidio male procederet; ſupplicationes ad Beatæ Virginis ædiculam duo fere millia paſſuum ab vrbe, Gaſpar indixit. inſigni pietate concepta excalceati non ſemel iere quamplurimi, cæleſtem opem ac pacem conſono clamore poſcentes. haud in irritum fuſa obſecratio. Monaianum, vi & armis ad eam diem fruſtra oppugnatum; conditionibus demũ, ac ſubita voluntatum inclinatione receptum eſt. ea res præter ſpem nuntiata, ingentem Gaſpari apud omnes gratiam & gloriam peperit. eximiæ viri ſanctimoniæ felix tribuebatur euentus. Acceſſere ad nominis celebritatem ac famam, in alio genere nonnulla miracula. Luſitanus erat prædiues, mammonæ laqueis valde irretitus. is Gaſparem ſalutaria dantem monita, identidem reſpuebat, hoc etiam nomine infenſus patri, quod ſuum negotiandi ac viuendi genus (vt eſt ſuſpicax male conſcia mens) publicis ab eo concionibus proprie perſtringi putaret. cum huius pertinacia Gaſpar interim officiis & caritate certabat. ac plurima nequicquam expertus, ad extremum magis magiſque pro illo ſe macerat, preces & obſecrationes inſtaurat, nouiſsima demum hæc remedia valuere. propitiati Domini in obſtinatum indulgentia ſingularis apparuit: quippe ſera iam nocte, ſecundum quietem Luſitanus præſentem ſibi videre viſus eſt ſacerdotem, pulcherrima forma conſpicuum, ſuauiſsimo quodam odore fragrantem. tum alter adſtans iacenti neſcio quis, amica voce; quid, inquit, dubitas, cæleſti huic medico, animi tui latebras & vlcera patefacere? nonne cernis quantus oris decor, quanta & quam auguſta corporis totius habituſque dignitas ſit? Hiſce dictis erecto mirum in modũ homini, & experiendi cauſa manus ad tactum admouenti, apparere Gaſpar è veſtigio deſiit. eã ſcilicet fruſtrationẽ Luſitanus ægre admodũ ferre. Tum alter ille, triſtem ac mœrentem bono animo iubet eſſe, certam deſiderati ſacerdotis in proximo ſpondet copiam. quippe, vbi diluxerit, in regio noſocomio publice ſacris operaturum. hæc effatus, item euanuit. Admiranda ſomnij virtus fuit. lapideũ viri pectus emoliit; vim lacrymarum expreſsit. madenti-

bus inde oculis ac genis euigilans, Gasparem è valetudinario precibus infimis domum accersit; perque summam obseruantiam, ac mistum gratulationi pudorem accepto, actæ ad eam diem vitæ, quantum repetere potuit memorando, noxas edisserit: eidem seque & sua cuncta permittit. mox tempestiuo dierum aliquot secessu, meditatione saluberrima vegetatus, cum alia Christianæ sanitatis minime obscura dedit signa; tum vero, quod in egentes, breui aureorum millia circiter quinque distribuit. Alium quendam, Gaspar, diu multumque obluctantem, ad euomendam animi saniem, plagasque nudandas tandem aliquando perduxerat. is, peracta confessione, dum circa mediam noctem è præscripto satisfacit; ecce tibi, tetris animalibus fœdisque monstris cubiculum repente completur. ab ijs circumuentus, ac varie petitus, obriguit primo; & conscius offensionum, incertus gratiæ, ne viuus in tartarum cum ipsis, vt aiunt, vestimentis illico raperetur, extimuit. dein, vbi se se paululum ex pauore collegit, detractam è pariete sacram imaginem arcte complexus, magno clamore diuinum implorat auxilium. Ad eas voces (mirum dictu) confestim atra illa & feralis turba discesit tanto cum tumultu strepituque, vti domus tota concuti & conuelli funditus videretur. Id probe expiati purgatique animi argumentum nonnulli duxere. certe magna tum sua, tum Gasparis laude, vir ille, haud paulo meliorem inde vitæ rationem instituit. Alius, cum aliquot iam annos in flagitiorum tenebris & cœno iaceret; in Christi lucem extrahi nullo modo se patiebatur; affirmans, mortem subiturum potius, quàm Gasparis vultum atque iudicium. Veritus deinde, ne, si diutius in eadem vrbe mansisset, ad id ipsum quod adeo horrebat, amicorum aut conuitijs tandem adigeretur, aut precibus; mutare sedem, & in Indiam proficisci quamprimum decreuit. eo consilio vixdum conscenderat nauem, cum subita vi morbi, miser, ac simul panico quodam ita correptus est, vt cœlestes in suum caput minas vndique intentas putaret: quicquid increpuisset, se videlicet vnum peti sine dubio crederet. Hisce terroribus anxius, in terram exscendit: Gasparem aduocat: peccata fatetur: ac valetudine tum demum recepta, castigato vetere luxu nouum induit hominem. eodem improuisæ mortis metu

per-

pertinaces alij multi ad Gaſparis tribunal, arbitriumque per-tracti. Atque horum, animi ferme: illorum, etiam corpora ſanata diuinitus. Primatij viri filius, febri grauisſima laborabat. eidem erat oculus diuturna tabe putridus,& ſæuo tumore diruptus. duplici malo multis adhibitis effectu nullo remedijs; cum in humana ope nihil iam eſſet ſpei, mœrens pater Gaſparem demiſſe obteſtatur & obſecrat, vti pro ſalute carisſimi filij tam pericloſe ægrotantis, litare dignetur. Fecit ille: neque diutius dilatum è cœlo beneficium eſt. eo ipſo quo ſalutarem hoſtiam obtulit die, non ſolum æquatis humoribus vniuerſa febris abijt, ſed etiam delapſis ex oculo maioribus ſquamis, plane reſtitutum eſt lumen. Tum parens, accito feſtine Gaſpari, liberatum vtroque ſimul morbo iuuenem, vix præ lætitia ſui compos oſtendit: agitque gratias immortales, quod ſibi pariter ac nato ſpiritum lucemque reddiderit. At Gaſpar, modeſto vultu, conſtantique ſermone, Deiparę Virgini, cuius votiuum fuerat ſacrum, tātam virtutem, adeo inſigne miraculum tribuit. Idem pro amico pęne iam animam agente rogatus fecit: ille, ſacro vixdum abſoluto, conualuit. Mulier à dæmone propemodum obſeſſa, ſpectriſque horrificis agitata, in vltimum venerat vitæ diſcrimen. Euocatus à marito Gaſpar, vt afflictæ & exſangui manus imponeret; per occupationes ipſe tum quidem adire non potuit; cæterum ſchedulam, inſcripto diui Ioannis Euangelio, pro ſe miſit, quam peſti amoliendæ mulier è collo ſuſpenderet. id vbi factum, confeſtim leuata morbo, terroribuſque ſoluta, ſurrexit. Præterea, cuiuſdam acutisſimus laterum dolor, pia Gaſparis deprecatione ſedatus eſt. Neque vero ad corporis morbos duntaxat leuandos, aut depellendos, valebant eius vota; ſed etiam, vbi ad animi ſalutem id expediret, vltro accerſendos augendoſque. Centurio nobilis quidam, inſigni contumacia & procacitate pęne totius ciuitatis odia ſibi conciuerat: ac proinde cum multis, vt fit, graues & apertas inimicitias exercebat. Is ad concordiam à Gaſpare diu multumque ſolicitatus irrito ſemper conatu, incertum cuius rei gratia ex vrbe ſeceſſit. regreſſus deinde, cum in eadem obſtinatione perſtaret; quam vellem (inquit Gaſpar) ad flectendam iſtius mentis duritiem, diuina manu in corpus aliquid grauioris cruciatus immitti: nō-

dum id plane optauerat, cum ferus ille, sæua correptus febri, ad Gasparem, vrgente religione se contulit. à quo per Pœnitentiæ sacramentum rite expiatus, cum in eius potestate sese futurum omnino affirmasset; apprehensum inermem ac supplicem, pater, ad petendam ab inimicis veniam offensionum tota vrbe circumagit: sane opportune: quippe, alij lapidibus, alij gladiis & ballistis instructi, variis locis inuisum caput ad necem opperiebantur: quorum incensus dolor, & puniendi propositum, centurionis humilitate, & Gasparis auctoritate subito mitigatum est. Ita, quod ferreus miles, audacia & robore ęgre assecutus foret, vti aduersariorum iras atque impetus frangeret, id morbo subactus & Gasparis hortatu, Christiana virtute ac submissione perfecit. Alium item superbum, & sanguinarium; trucique ore minaces gerentem spiritus, aduersa præter opinionem valetudo prostrauerat. Visus occasione Gaspar, ad hominem, si qua posset leniendum simul & expiandum, clementer accedit. mulcere iracundiam; bona concordiæ & pacis, discordiæ mala: perpetuum è mutuis certaminibus angorem ac solicitudinem; Christianæ legis de reconciliatione vim ac necessitatem expromere. Ille, domita nondum asperitate sæuitiaque, patrem auersatus, vltro contumelias ingerit, Deumque lacessit ipsum. abiret cum intempestiua sapientia: nullo pacto velle se inultum excedere: neque ipsius Christi gratiam existimationi ac dignitati præferre. hæc & alia, militariter, impia verba iactanti, renidens amarum Gaspar; Ita ne? inquit. Atqui non ante crastinus occidet sol, quã tu plus quinquies, & quidem frustra, sacerdotem inclames. nec vana cecinit. postera luce ante meridiem acri symptomate oppressus, posita repente ferocia, magnis vocibus Dei seruum ægrotus implorat. ac parum abfuit, quin ad supplicium sempiternum, temeratus ac sordidus è vita discederet. Hæc & alia id genus, à Gaspare, cœlestis cuiusdam virtutis edita documenta. Pręterea misti variis è nationibus ad eum desertores ac transfugę, necnon schismatici ventitabant Abassini, Armenij, Georgiani, & ex Europa non pauci. quos ille, per summã lenitatẽ ereptos opinionũ erroribus, solemni ritu piatos, restituebat Ecclesię. Ex iis vnus, Ioannes nomine, in ipso conatu Gasparis adeundi, præclarum martyrij decus tulit. Germanus erat genere, in vrbę

Colonia

Colonia patre natus admodum locuplete; annumque iam decimum in oppido Turcarum Catifa, non longe ab Armuzianis finibus pro Mahometano sese gerebat, tormentarij pulueris artifex, atque ob id ipsum genti percarus. is, audito Gasparis nomine, rebusque iis quæ Armuziæ gerebantur; ab impio ministerio ad famulatum Christi, si Gaspar adiuuaret, quāprimum redire constituit. Id quo sine arbitris fieret, in atramenti librarij difficultate sulphureum diluit puluerem: ex eo diluto litteras ad Gasparem vna eademque sententia, Latino, Belgico, & Franco sermone conscribit: vehementer optare se, modo apud Lusitanos tuto liceat commorari, & in idipsum à Gaspare fidem accipiat; Armuziam venire, & Christo Domino per sacramentum pœnitentię satisfacere. eo nuntio lætus Gaspar extemplo rescribit; fidenter accedat, sibi ac Lusitanis aduentum ipsius gratissimum fore. Hęc epistola, incertum eius fraude qui perferendam acceperat, an alio quo casu, ab Catifano pręfecto intercepta, Ioannis consilium prodidit. Confestim à Turcis de ipsius religione quęsitum. ille vero intrepide sese Christianum fateri, atque ad omnia tormenta necemque pro Christi nomine promptum ostendere. Inde furentibus Mahometanis, fœde laniatus atque dissectus, ad vltimum vsque spiritum in verę fidei confessione permansit. Caput abscissum, & prælongo infixum hastili, Turcæ in arcis mœnibus posuere. Haud ita multo post, Lusitana classis Armuziam tenuit. millia duo circiter hominum ea classe vehebantur. eius turbę totius animorum sordes Gaspar eluit solus, quod sacerdotes cæteri per eos dies in morbum incidissent. inde placato Deo Lusitanus ardentior ad Catifanum littus accessit, ac repentina descensione oppidum cepit, atque diripuit. inter direptionem, Gasparis epistola apud Præfectum reperta. eo argumento de Ioannis nece cognitum est. refixum extemplo caput, Armuziamq; accurate transmissum Gaspar cum psalmodia & laudatione perhonorifice condidit. Atque hæc ferme Dei seruus cum his qui vel Christi censebantur nomine, vel quoquo modo ad ius ac ditionem Ecclesiæ pertinebant. Cum Saracenis autem, & Arabibus, quique alij pseudoprophetam sequuntur, cum ex occasione alias, tum vero sexta, vti dictum est, feria maxime versabatur. Apud eos, contra quam in

Iapone Xauerio, magnam illi pepererat existimationem perspecta & voluntaria viri paupertas; & in tantis animi bonis, tantaque doctrina, tantus corporis neglectus, tanta externi cultus habitusque tenuitas. Gratiam vero conciliarat comitas, & mansuetudo, & super hæc, fœneratoribus Europæis per illum incussa religio, & exhaustis incolis pecuniæ restitutæ. Augebat venerationem, constans apud omnes de eximia illius sanctitate, editisque miraculis rumor. vt eum Mahometani magnum Christianorum sacerdotem, atque adeo ipsum Ioannem Baptistam Zachariæ filium vulgo appellarent. Ergo ab iis, patri, inter cætera, nouum etiam & inusitatum honoris genus illud habitum est. media nocte, videlicet ob calores, illum non modo in maximum Mahometis templum (Coranum idest rem sacram Arabes de ipso Mahometicæ legis nomine appellant) quo Christianis hominibus pedem intulisse capitale est; sed etiam in ipsius templi fastigium perduxere frequentes, magna luminum accensa vi, manum ipsius ac vestem subinde osculantes: neque abnuit ire Gaspar, quo gentis ritus ac superstitiones, refutandi gratia, certius propiusque cognosceret. Eadem fama permotus Armuzię Rex ipse, diuino impulsu paulatim in studium Christianæ religionis incubuit, atque in id ipsum viginti circiter millia traxit è multitudine, itemque è nobilitate nonnullos: neque ita multo post ad se Gasparem accersiit, intrantique, non assurrexit solum, sed etiam in suamet sella diu renitentem sedere coegit. Ad colloquium, cæteris arbitris consulto remotis, vnus interpres adhibitus Garzias Penna Lusitanus, fidelis vir, & solers ingenio; Latinis pariter & Arabicis litteris eruditus. In eo congressu, cognita Regis voluntate, quominus inuisa proceribus foret, actum de coarguendis in publico cœtu & principum corona, vanitatis Mahometanæ fallaciis: dein condictum catechismo tempus, ac sacro baptismati. & Gaspar, collaudato Rege, lætissimus abiit. eam rem (neque enim celari diutius potuit) satrapæ ægre admodum passi, blanditiis primum ac precibus tentant Regem: aspernanti, mox defectionem, & arma, & iras Thomæ Persarum Regis magni denuntiant. Hasce comminationes, diuina tutela fretus & subsidio Lusitano, temnebat Rex. Cacizios insuper (quo nomi-

ne

ne Mahometanæ superstitionis antistites vocant) ausos in regiæ vestibulo de auita religione tenenda vociferari, confestim abigi lapidibus iussit, atque perpetuo mulctauit exsilio. Hactenus constantiam & fortitudinem Rex præstitit miram: sed matris ad extremum, intestina bella, patriæ excidium, occasum regni omni arte miserantis, obtestationes & lacrymas diutius ferre non valuit. Regis exemplum cæteri extemplo secuti. Aliquot deinde interiectis diebus, vocato rursum ad se Gaspari plus etiam quam antea honoris tribuit Rex. ingredienti ad scalas occurrit, ac dextram insuper apprehensam nixus genibus exosculari contendit. dein tarditatis purgandę causa, docuit quanto in periculo res versaretur. Si pergant de baptismo agere; domesticos tumultus ac seditiones, externa imminere bella. cedendum tempori, neque experiendam tanto discrimine vim. vbi primum atrox procella conciderit, & optata affulserit lux, se neque suis promissis, neque patris optimi caritati ac studio defuturum. Interea, quæ alioquin ad rei Christianæ dignitatem & incrementum attineant, quantum præsentes difficultates ac tempora patiuntur, ab se cuncta nihilominus exspectet. Ad ea dicta Gaspar, magna nimirum spe delusus ingemuit; hortatusque Regem est, vti Deo, cui nihil arduum, fideret; eique totam rem ex animo commendaret. ipse item ab Rege digressus, contra nouas dæmonum & hominum fraudes, nouum è cœlo auxilium petit: voluntarias pœnas, ieiunia, obsecrationes per se perque suos instaurat: supplicationes de more per vrbem habendas curat. concinentes longo agmine incedebant pueri; validior ætas, quinquageni vel sexageni pariter, in sua terga flagris acerrime sæuiebant: omnibus locis implorabatur diuina clementia. Aduersus ea Cacizij vicissim inflati pœnitentia Regis & popularium, concitata plebe, supplicationes item obire, inediam extendere, nouaculis cutem incidere, quam maximas manus in Coranum & reliqua fana cogere, Mahometis exsecrabile nomen, ex omni parte dissonis clamoribus inuocare. Tum Gaspar, facinus indignum ratus, in vrbe quæ Lusitano præsidio teneretur, Christo Mahometem opponi: cum veritate mendacium, fabulas & ludibria cum recta fide sanctisque mysteriis propemodum ex æquo contendere; per summũ

animi ardorem aliquot maioris formæ comparat Cruces; ac nulla vi, nullo armorum strepitu, præuia duntaxat psallentium puerorum imbelli turba, ad Coranum tendit intrepidus. res mira: Crucis virtute ac fulgore perstricti atque attoniti Mahometani repente diffugiunt. Gaspar in Corano palam victricia mortis ac Satanæ defigit signa. Regis dein iussu fabris adhibitis, templi ianuæ cæmento & calce obstruuntur. Super hæc, graui edicto impiæ vociferationes insula tota prohibitę. tum vero satrapæ & antistites fremere; violatas religiones, & sacra deserta, cum Armuziano coram, cum cæteris Regibus, Persaque in primis, per litteras queri: cunctos ad arma atque ad vltionem accendere; postremo, sese vrbem relicturos, & in perniciem vectigalium alio commercia auocaturos minari. cum parum terrendo proficerent, ac nihilominus clausæ valuæ perstarent, multo breuiorem, & magis compendiariam ineunt viam. Europæos aliquot, professione duntaxat ac nomine Christianos, perque eos nouum arcis Lusitanæ præfectum grandi adoriuntur pecunia, vti Coranum denique patefieri, & celeberrimę religionis altaria sibi reddi permittat. Præfectus, quietis videlicet otiique causa inclinato ad assentiendum animo, nihil tamen in consulto Gaspare ausus aggredi, patrem ad conuiuium inuitat. in eo conuiuio cũ blande super ea re Gasparem appellare, & molli brachio negotium otractare cæpisset, subito deliquio pæne exanimatus, cęptum omisit. de cæteris qui rem nefariam vrgebant, alij alio leto paucis diebus absumpti. de templo in præsentia nihil impetratum. Rex cum aliquandiu Christi cultum agitasset animo, improborũ artificio ac scelere sensim infatuatus, denique sapiẽtem cogitationẽ abiecit, ac regno cœlesti (quod nimiũ sępe fieri videmus) humanas opes, & fluxa commoda vitę pręsentis antetulit. De populo tamen subinde fiebãt aliqui Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat capita; & legis peritos in certamẽ ac disputationẽ elicere nitebatur, vt Mahometica palã prauitate conuicta, gentem, si fieri posset, vniuersam ad Christũ adiungeret. illi contra, tergiuersari, congressum altercationemq; defugere, & quidem ipsius religionis obtentu, quod subdola falsi prophetę sanctione vetari dicũtur, Mahometica dogmata ad examen ac trutinã reuocare, & in quęstionem vllo pacto deducere. Hoc maxime

prętextu

prætextu conatus Gaſparis & prouocationes diu eluſere. Veriti deinde, ne ſi pergerent abnuere pugnam; prædamnare ſemet, & cauſæ diffidere viderentur; athletam denique producunt, ætate prouectum, natione Perſam, cum ſobrieratis apud eos, tum vero doctrinæ fama præſtantem: quippe non Mahometica duntaxat volumina, ſed Ariſtotelem etiam lectitarat, ac medicam inſuper callebat artem, eratque in phyſicis apprime verſatus. Is in medium adductus, Gaſpari ante omnia ſponſionem obtulit; in montem natiui ſalis (qualis in eo tractu multi conſurgunt) ſqualidum, ac deſertum, & omnis alimenti penitus inopem ſecederent ambo. vter diutius in eo monte inediam toleraſſet, eius fides in Deum ac religio, rectior ac ſanctior haberetur. Ad ea Gaſpar, tentato, quod aiunt, Deo, nihil opus eſſe reſpondit: hominem à brutis ratione tantum & oratione ſecerni: verbis agerent prius: concertatione verborum ſi decerni lis, atque ad liquidum controuerſia perduci non poſſet; tum demum ſponſione certarent; atque ad aſpera quamlibet experimenta deſcenderent. Hiſce auditis philoſophus rubore ſtatim, mox pallore ſuffundi: nolle ſe videri victum: nolle rurſus infirmas ac friuolas theſes in diſcrimen adducere. ad extremum, vincente pudorem metu, in aliud tempus dilata res eſt. Porro, hæc nequaquam in occulto agebantur. Inter cæteros aderant ipſius philoſophi vxor, & filia, non vulgari indole & ingenio fœminæ, & inſuper, generis nobilitate inſignes, è Zeidenſi familia, quam ferunt ab ipſo Mahomete originem ducere. hæ, perſpecta pugilis Chriſtiani conſtantia, Mahometani formidine; profecto nihil ſyncerum ac ſolidum ſubeſſe patriis cæremoniis argute coniectant. dein afflatæ diuinitus, quando paterfamilias in amentia perſtaret, priuatim ipſæmet ſaluti ſuæ proſpiciunt; baptiſmum à Gaſpare ſeorſim petunt. ille fœminas illuſtres apud fidelem amicum & probum, catechiſmi cauſa in hoſpitio locat; ianuis quæ in publicum ferebant, diligenter occluſis. ea res ob illarum claritatem atrox admodum incolis viſa, magnoſque in vrbe animorum motus exciuit: ſed partim Gaſparis reuerentia, partim Luſitanorum arce machiniſque deterriti, diuerſorio vim afferre non audebant. Tum philoſophus deſiderio ac dolore agitatus, ad Gaſparem adit; iniuriam dolenter

expoſtulat;

expoſtulat; coniugem marito, parenti filiam reddi protinus æquum eſſe, Deos hominesque teſtatur. Gaſpar contra, nihil iniuria factum dicere, fœminas vltro (& ſapienter quidem) ſibi conſuluiſſe: vt Chriſto initiarentur, ſuppliciter exoraſſe: recta illarum ſtudia deſeri, ſanctisſima poſtulata repudiari nefas fuiſſe. Sub hæc, multis vltro citroque habitis verbis, nouam conditionem philoſopho Gaſpar tulit; relictam paulo ante diſputationem, ex condicto repeterent; teſtes adeſſent; ſi victor euaderet Perſa, fœminas domum abduceret cum bona pace: ſin victus; vna cum illis ipſe quoque Chriſtum indueret. Eam conditionem admodum grauate Perſa viſus accipere: ſed amor, & necesſitudo, & præterea ratio dignitatis vrgebat, dicitur diſputationi dies. ea vbi affuit, in idem conclaue conueniunt. ſponſionis iudices ac ſpectatores certaminis Proepiſcopus ipſe, & Penna interpres, itemque ſcriba publicus, qui dialogum ex fide mandaret litteris; nec non alij partis vtriuſque viri graues adſtabant: ſpectaculi autem eo maior fructus fuit, quod certantium vterque dialecticis artibus erat imbutus: vt non eminus inter imperitos tamquam velites, in irritum aut in diuerſum tela ferrentur; ſed vt inter ſtatarios & exercitatos, collato pede, gladij mucronesque concurrerent. De natura Dei quæſitum in primis. quem ſolitarium, & generationis expertem, è Cerdonis & aliorum hæreſi Mahometes affirmat. Hanc naturam vel maxime fœcundam validis argumentis Gaſpar oſtendit: effecitque ratiocinando, vti Perſa Deum trinum vnicumque, ex fidei orthodoxæ decreto concederet. Deinceps de Chriſto Dei filio ſequutum problema, quem ex Dei quodam halitu; & è Virgine matre conceptum genitumque Mahometani eximium illi quidem prophetam agnoſcunt; veruntamen Deum eundem, & pro generis humani ſalute mortuum, prorſus negant. At Gaſpar, verum Deum pariter hominemque, duplici in vnam hypoſtaſim coeunte natura, non ſolum è Spiritu ſancto conceptum & natum è Virgine, ſed etiam omnem Dei patris iram in perfidum ac rebelle genus humanum ſuo capite excepiſſe, diraque ſupplicia, & ipſam in Cruce mortem ſponte ſubijſſe; rationibus, exemplis, oraculis docuit. Iam, quæ Arabes de cœleſti beatitudine fabulantur, quã in fœda ſenſuum voluptate ac titillatione conſtituunt;

ſtituunt; quæq; de immenſis neſcio quibus Angelorum corporibus ac miniſterijs turpiter adſtruunt, perleui momento cuncta Gaſpar euertit. Denique, varie argumentando premendoque, paulatim aduerſarium adduxit, vt Chriſtianam religionem dignam eſſe quam prudentisſimus quiſque maxime foueret; Mahometicam nec ſine ſtultitia ſuſcipi, nec ſine pertinacia defendi poſſe fateretur. Vbi ad hunc locum ventum eſt; nouo perfuſus gaudio Gaſpar, ad Perſam: bene habet, inquit; non longe abes à regno Dei. dein cum inſtare pergeret, & clarius eandem confesſionem exprimere; Perſa confuſus ac perturbatus, dæmone reprenſante reſiliens, tam longe ſeſe prolapſum ingemuit, ac ſibi talia excidiſſe reſponſa. poſtremo, ne manus omnino dediſſe videretur, ad veterem cantilenam confugit: domeſticis negotiis impeditum, ne fidem falleret, ſubito ſe in arenam deſcendiſſe: certis inſuper libris ad commentandum ſibi opus eſſe, quo paratior inſtructiorque in pugnam rediret. vt proferretur dies, & ampliaretur iudicium, poſtulauit. inde furtim ex vrbe ad vicinum dynaſtam conſultandi gratia ſecesſit. ab eo acriter obiurgatus, quod cum veteratore ac venefico (ita enim Gaſparem appellabat) egiſſet; camelis in Perſidis interiora tranſmiſſus eſt, neque poſtea redijt. Inſignis ad Caciziorum dedecus & ignominiam, illa fuga & exſilium fuit. vulgo, fractum & abiectum Perſam latebras quæſijſſe narrabant. Vxor interim eius, & filia, Chriſtianis inſtitutionibus eruditæ, diuiſis in pauperes aureorum quatuor fere millibus, magno apparatu pompaque ad templum Chriſti adeunt. ibi ſummo omnium gentium ordinumque concurſu, mira bonorum lætitia, ſacro fonte abluuntur. matronæ MARIA, virgini Catharina inditum nomen. hanc dein Gaſpar Luſitano viro dedit in matrimonium. Earum præclara conuerſio Mahometanos in diuerſa diſtraxit. alij exemplo incitati, rectam fidem amplectebantur. alios contra, è tam ſecundo Chriſtianæ rei progreſſu metus inceſſit, ne magia & præcantationibus ad peregrina & inuiſa cogerentur ſacra. ac proinde, antiſtitum admonitu, non modo vocem Gaſparis ac vultus horrebant; ſed etiam ad conſuetum catechiſmi ſignum, oppoſitis illico manibus obturabant aures, quod ita perſuaſum haberent, in ipſo quoque illius tintinnabulo ac ſono, vim ineſſe

esse maleficam. Per idem tempus, modo præconum adesset copia, nouus in vicinas regiones aditus Euangelio patescebat. populi sunt felicis Arabiæ, celeberrimis quatuor oppidis incolentes: Ammonitas quidam opinantur: vetustissimi generis: in ipsum vsque Loth originem referunt. Horum maiores, fama est mortalium primos à Mahomete in fraudem inductos. ij, rumore excitati, qui de Gasparis admiranda virtute ac doctrina longe lateque manauerat; communi consensu patrem ad se per litteras ac nuntios inuitarunt. magno studio se teneri veritatis & sapientiæ: ad sitientes aures accederet; non sine fructu verba facturum. ea res Gaspari mistum dolore gaudium attulit. solicitam de officij ratione, deque æterna salute gentē in media apparere barbaria, magnopere lætabatur. obstructum sibi ad eos aditum, valde mœrebat. Optatum quippe Gaspari dudum fuerat: ad mortem ac supplicia pro Christi nomine subeunda, se se in medios Persas ac Turcas immittere, & Mahometanæ sectæ mendacia refutare palam: sed eo feruore comperto, Xauerius, publicæ magis rei quam Gasparis gloriꝗ consulens, in ipso discessu illum ex insula Armuzia, ad triennium, suo vel certe Goani Rectoris iniussu pedem efferre, vetuerat. Itaque Gaspar, quamquam eundi ac periclitandi percupidus, tamen obsequium sacrificio antiquius duxit: legatos, adhibita præparatione, baptismo lustrauit: quominus in eam regionem ipse in præsentia tenderet, causatus occupationes, per epistolam vniuersæ nationi suasit, idoneos interim ad se discipulos mitterent, atque in amore ac proposito veri cognoscendi perstarent. Hæc se se initia dabant expeditionis nouæ. necessario dilata, multis vt fit, difficultatibus interpositis deinde consenuit. At Gaspar à libero excursu, & ancipiti peregrinatione cohibitus, eo accuratius operam ac studium in omnes vnius Armuzianæ vineæ partes intendit. Inter alias nationes, vti dictum est, ethnici quoque simulacris dediti Armuziæ versabantur. In ijs aliquot erant Iogues, (de quibus ante commemorauimus) horrido in primis & aspero victu cultuque famam sanctimoniæ vulgo captare adsueti. suburbanum habebant specum, ac delubrum: interdiu ad emendicandam stipem, & imbuendas varijs erroribus hominum mentes prodibant: noctu sese in eam recipiebant latebram; statisque horis

tis (adeo ex omni parte Christianas cæremonias dæmon ęmu lari non desinit) dato signo ad certas primum commentatio nes euigilabant; tum ad cęlestes honores simulacro seu pago di cuidam, vt vulgus Indicum vocat, habendos. vnus omnibus præerat, insigni duritia & austeritate vitæ: neglecta semper barba & capillo; asperso cineribus corpore; obsitus pannis, ac seminudus; dira macie luridus. hisce alijsque id genus artibus in tantam sui admirationem adduxerat cunctos, vti qua pedes aqua lauisset, hanc Armuziæ Rex ipse religionis cau sa potaret. Hunc pręcipuo conatu Gaspar aggressus, paucis die bus arcta sibi familiaritate deuinxit; & crebra cum eodem instituit de omni virtute, ac præsertim de continentia & de castitate colloquia. quibus ille paulatim in studium Christianæ religionis adductus, moram trahebat nihilominus, & inter consilium mutandæ vitæ perplexus hærebat. Ita nutanti & anxio, suasit Gaspar, vti diebus triginta continuis, quina verbera virgæ, totidem Christi plagas recolendo susciperet: certamq; sibi lucem à sole iustitiæ accuratis precibus imploraret. Fecit ille diligenter. ac demum nocte quadam diuinas laudes & bona reputanti apud sese, clara subito ad aures accidit vox: Quin tu, quod tibi monstratur iter ingrederis? vna est ad salutem via, quam populus Christianus insistit. simul, vigilanti, magnificus nostratium sacrorum apparatus per speciem oblatus: pretiosa Pontificum vestimenta: sumptuosa textilia: mitræ gemmis auroq; fulgentes: nitidissima lintea: nec nō disposita in abacis vasa varij generis, auro argentoq; cælata. His ille visis, ac monitis, & intimo sancti spiritus hortatu vehementer incensus, ad Christum sine vlla dubitatione transire constituit. Mane, vitato Regis congressu, qui ad illum visendi causa, vti solebat, accesserat, Gasparem ipse vltro conuenit; baptismum enixe petiit. adeptus, noua innocentiæ stola & inclyto Pauli nomine decoratus est. Goam dein profectus, & in Europam classe trāsmissus, iucundum aliquandiu spectaculum Regi Lusitano, ac popularibus præbuit. paranti postmodum è Lusitania Romam ipsam adire, interuenit mors. Cæterum Armuziæ sequuti rectoris auctoritatem Iogues alij, suaue Christi iugum, graui & acerba dæmonum excussa tyrannide, subiere. insignis ad veri Dei gloriam, & rectæ fidei propagationem

ea conuersio fuit: atque ad multum exinde tempus in omnium ore ac sermone versata. specum ac delubrum Gaspar solemni ritu expiatum, præalta ibi defixa Cruce, Deiparæ Virgini dedicauit. Idem Iudæos omni officio & caritate complexus, miram ab eorum plerisque gratiam iniit. inde sese comiter illorum synagogis & cœtibus inserendo, quem frustra exspectant liberatorem ac Regem aduenisse iamdudum; atque ad infinitam eius clementiam quamlibet noxijs ac perduellibus aditum perfugiumque patere, firmissimis argumentis ac testimonijs demonstrabat: vti ab inanibus vmbris, & rancida superstitione ad nouam legem veritatis & gratiæ se se tandem aliquando transferrent; suadere & instare pergebat. duos præsertim magistros; quos vocant Rabinos, magna apud væsanam gentem auctoritate, in certamen vocabat: ac parum abfuit, quin sæpius conuictum vtrunque ad Ecclesiam aggregaret. quominus plane obsequerentur, nimia in vxores ac liberos indulgentia, & necessario male quæsitæ rei familiaris damno deterriti sunt. Hisce alijsque gestis rebus, celeberrimum in Oriente Gasparis nomen euasit. Vna res famulo Dei ad cumulum dignitatis & gloriæ defuit; occasio martyrij subeundi, quam ille palmam ardenter, vti dictum est, adamauerat. Felicior in eodem voto fuit Antonius Criminalis, quem à Xauerio Ecclesiæ Parauanæ præpositum fuisse docuimus. Is totam oram, ducenta amplius passuum millia, singulis mensibus ingenti labore nudis pedibus obire adsuetus; ad Remanacoris vada tum erudiendæ infudabat plebi. Vltimus in Septentrionem Christianorum locus erat ille: Narsingano seu Bisnagensi regno finitimus, agri male pacati: atque ob id Lusitanorum aliquot præsidio tenebatur. In eodem littore nobilissimum idolorum fanum habent Brachmanæ; ij ab Lusitanis militibus per lasciuiam lacessiti, ac varijs affecti contumelijs, ad proximos Narsingæ populos confugiunt, quos Badagas vocant. cũ ijs acceptas à Lusitano queruntur iniurias: orant obsecrantq;, ne patriæ religionis antistites, Deorum immortalium interpretes ac sacerdotes, peregrinis, & profanis, & desertis hominibus, derisui ac ludibrio diutius patiantur esse. Præsentissimum quemque spreti numinis vindicem vltoremque, maxima ab superis haud dubie laturum præmia. Hisce vocibus incitati

citati barbari, certis de more significationibus iuuentutem ad arma vocant: millia ferme sex momento conueniunt: ad Remanacorem agmine infesto contendunt. Haudquaquam anceps erat expeditio. Pagus, nullo aut perexiguo septus munimento, ad incursum patebat: incolæ minime feroces ingenio; &, super insitam lenitatem, piscando natandoque magis quam bello aut armis exercitati. in Lusitanis tantum erat spes: qui tamen ipsi vix quadragenarium explebant numerum: & quidem per eos forte dies, cum ab alijs imparati rebus, tum à tormentario puluere, quo maxime malo territare vel pauci magna barbarorum examina & in fugam agere consueuerant. Nota hæc Narsingano: speculatores quippe ac delatores occulti non deerant. eo maiore fiducia & impetu ferebatur ad prædam. Aduentu hostium cognito (& prouecta iam erat dies) Antonius præfectum præsidij Ioannem Fernandum Coream ad pacem duris in rebus petendam, placandosq; aliqua honesta ratione Badagas, nequicquam adhortatus; templum, vbi rem diuinam mane peregerat, rursus ingreditur; ibi tenellum gregem æterno pastori commendat. tum de ipsorum incolumitate solicitus, ad portum accurrit. Miseranda ibi rerũ facies. iam iamque adesse nuntiabatur hostis. inde alij protinus in auia fugam arripere: alij domo raptim elatis quæ quisque poterat, occupare lintres, vel vbi in ijs locus non esset, ad ipsas in salo stantes adnare naues; alij, deficiente consilio, incerti quid agerent, hac illac errabundi cursare. Mulierum in primis triste spectaculum. hæ paruos complexæ liberos, opem à viris implorantes; cuncta lamentis gemitibusque complebant. Antonius, certatim offerentibus illi scapham Christianis; atque vt præsenti exitio subtraherent sese, etiam atque etiam obtestantibus; imbellem & opportunam iniuriæ turbã summa ope instat imponere. Inter hæc, Badagæ, nulla pacis mentione ad aures admissa, irarum & cupiditatis pleni, sine certamine irrumpunt: Lusitanos trepide molientes à terra, telis eminus impetunt. lanceis multi; plerique sagittis, complures etiam, nuper illatis ad eos ferreis instructi fistulis aderant. ijs licet nondum ita perite vterentur, tamen haud in irritum plumbea tela mittebant. Icti Lusitani periere postmodum sex. Antonius, dum, suimet oblitus, pergit fidelis custos armento

consu-

consulere: comitem suum & interpretem, eximia probitate virum, occidi circa se videt. ad eius casum, illico manibus oculisque defixis in cœlum, procumbit in genua; quod ille quadragies ferme cum iaculatorijs precibus quotidie factitabat. Inter eam supplicationem, ipse quoque mox impio ferro confossus, animam Deo reddidit. Abscissum caput, & madentem cruore subuculam, barbari ad ostentationem ex alto suspendunt. inde ad prædam versi, magnum fœminarum ac puerorum abducunt numerum; atque ad gratias pro bene gesta re idolo agendas, cum læto cantu ac tripudijs abeunt. Beati martyris truncum, tenui cespite à superstitibus incolis in summa tellure contectum, Lusitani deinceps altius effossa humo, cum lacrymis condidere. Vir fuit insigni morum sanctitate; minime vulgari consilio & vsu rerum; cibi ac somni parcissimus; patientia corporis animique mira; ac multo plura spiritus Apostolici relicturus exempla, ni strenuum probatumque operarium, diuina bonitas, ad gloriosam laborum mercedem ex agro maturasset educere. Felicem eius exitum, cum cura exploratum atque compertum, socij a Xauerio eidem attributi, cum alij priuatim ad alios, tum communiter omnes ad Goanum Episcopum ex fide scripsere.

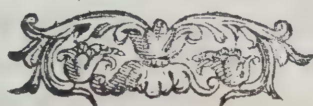
Libri Quartidecimi finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER XV.

Alis viri nece, ac neophytorum acerba vexatione commotis bonorum omnium animis, haud exigua ſpes aliunde rerum vtique lætiorum affulſit. Maritimum eſt oppidum Tanor, leucas vltra Goam circiter octoginta, cis Calecutum ad quindecim. eius oppidi Rex è Brachmanarum ordine ac diſciplina, cuiuſmodi plerique Malabaricæ terræ ſunt Reges; in Luſitanũ nomen à pueritia valde propenſus, cum Cialenſis arcis præfecto Ludouico Xiralupo (quam arcem à Nõnio Prætore exſtructam in limite Calecutano docuimus) amicitiam ac familiaritatem inierat. Idem, Vincentium Franciſcanum, Goani Epiſcopi comitem; & Ioannem Soariũ Cialenſem antiſtitem, ventitantes ad ſe, libenter audiebat. horũ præcipue ſtimulis diſcuſſo torpore, baptizatus à Soario, ſuſce-

ptus à Xiralupo, & Cosmo Annio Quæstore (qui tum forte Cocino rediens, Tanore salutandi eius causa descenderat) Ioannis maxime nomen in gratiam Lusitani Regis desumpsit. Paulo post, vxor quoque sacro fonte lustrata, itemque è Cialensis reguli prefectis vnus, & è Caimalibus seu dynastis alter. verum hæc in occulto fiebant, ne quis grauior popularium motus existeret; atque adeo Rex ipse Tanoris, trina fila, Brachmanicę superstitionis insignia, palam è ceruice gestabat; cum tamen idem ipse, Vincentij patris munus, æneam icunculam Christi ad Crucem affixi, abditam foueret in sinu. sub hæc, neophytum Regem adstringendę cum Lusitanis amicitię causa, incessit cupido regiam ipsorum urbem vltro adeundi Goam; & familiariter cum Prætore & cum Episcopo colloquendi. id quo tutius faceret, litteras ad vtrumque dat; vetustum sibi hospitium esse cum Lusitano genere: nuper etiam, illorum sacra sibi & vxori suscepta. Valde se optare, si per eos liceat, ad maiorem percipiendum eius necessitudinis fructum, dextrasque iungendas, Goam venire. esse præterea, quæ cum vtroque communicari vehementer expediat. Eiusmodi litteris ad vrbem allatis, aduentus illius fama extemplo vulgata nouo gaudio cunctos affecit. præclarum atque honorificum sibi ducebant, sub nominis Lusitani tutela pręsidioq; latere quamplurimos; & Christianam religionem relictis patriis ritibus induisse haud ignobilē in iis locis Regem: atque, vt cupiditati est ferme adiuncta credulitas, vulgo ita differebāt: Malabarici littoris incolas omnes, viri huius exemplo atque auctoritate, in Lusitanicam fidem breui esse venturos: simul, affuturo propediem hospiti, quod genus honoris habeatur, exquirunt. super eadem re Prætor ipse consilium aduocat. ei consilio interfuere delecti è nobilitate viri triginta: Quæstores regij tres: custos Franciscanorum; & Goanus Episcopus. Ambigebat Prætor, vtrum aduenientem Tanorium, qui apud suos nondum pro Christiano se gereret, neque Brachmanicas è collo deponeret lineas, Goæ pro Christiano accipi ac tractari oporteret. ea de re cum alia alij rogati censerent; negauit Episcopus, neophyto Regi, patrium in pręsentia gestamē, aut vitio verti, aut fraudi esse debere. Iosephum quoq; ab Arimathia, quem iustum sacrę testentur litteræ: itemque Nicodemum, & Gamalielem,

qua

qua fide, qua probitate viros? occultos Christi discipulos fuisse propter metum Iudæorum. eandem ob causam, ipsosmet Apostolos Christi, ante acceptam spiritus plenitudinem, ianuis clausis dies aliquot in eadem cænatione latuisse. iam vero, Diuum Sebastianum, bellatorem illum ducemque fortissimum, suscepta dudum Christiana religione, tamen Romano militari ornatu, vt nulla re prorsus à cæteris dignosci posset, custodias dissimulanter obire, & martyribus animos addere solitum, quoad coram ipso Diocletiano demum aperiendi quis esset, quem coleret, cui dies noctesque seruiret, præclara sese dedit occasio. Similiter, huic etiam Regi tam pio, nondum maturis ad Christum publice profitendum rebus, cõcedendum aliquid spatij, dum Naires ac proceres vitandæ seditionis causa paulatim ab insita superstitione diuellat. suum esse cuiusque rei tempus. id exspectandum vtique sapienti. sępe, quæ patientia ac lenitate sanari negotia posſint, peruicacia & festinatione corrumpi. Hæc, & in hanc sententiam alia dixit Episcopus, haud dubie beneuolentia in Regem, & quadam naturæ bonitate prouectus: nec satis animaduertens, quantum inter habitum nationis, & symbola religionis intersit. Vicit tamen auctoritas Pontificis, inque eius sententiam Prætor & reliqui frequentes iere. Confestim Ioannes Lupus cum octo biremibus, & idoneo commeatu, missus ad Regem aduehendum; in ipso Tanoris aditu anchoras iacit, deque suo appulsu facit eum per nuntios certiorem. ille, sospitem gratulatus accessum, ad profectionem extemplo se comparat. id vbi cognitum in vrbe, propinqui, & primores, ac præcipue Brachmanæ circunsistunt Regem; monent, orant, obsecrant, ne regnum sine causa deserat; ne caput suum peregrinæ & ignotæ committat genti: ne sese vetustisſimis cæremoniis præditum augustumque, profana & impura contagione contaminet. Ea monita precesque obfirmato ad iter animo cum Ioannes aspernaretur; enimuero illi acrioribus remediis opus esse constituunt: facta conspiratione, custodibusque ad portas adhibitis, Regem in arcem includunt triplici circundatam muro. neque tamen idcirco ille de sententia demoueri se est passus. nocte concubia, solus, reuincta capillis in ipso vertice, quam dicebamus, effigie Christi, cuius opem subinde implo-

rabat;subitariam restem,præligato quod fors obtulerat adunco cerui cornu, retinaculi causa in pinnas iacit: eoque adminiculo in summum euadit. inde translato in partem alteram vinculo, suspensus manibus ad ima sese demittit. ita, septum vnum atque alterum felici ausu transgressus; in tertij descensu, quod altitudinem mœnium restis haud æquaret, ex interuallo desiliens,caput & alterum læsit crus. inde ad stationem Lusitanorum ægre progressus, in ascensu scaphæ, tumentibus aquis pæne submergitur.Hisce defunctus periculis,ad naues denique magna omnium gratulatione peruenit. Vixdum in Prætoriam erat acceptus,cum eius cognito discessu oppidani ad littus accurrunt: supplices tendunt ad illum manus; eadem quæ paulo ante,cum lacrymis obtestantur. quos ille partim pręsenti largitione,partim celeris reditus promissione solatus, familiaribus paucis adsumptis Goam ire perrexit. Propius ad insulam accedenti, præfectus vrbis Franciscus Lima in ipso portus ore cum splendido comitatu,& fulgentibus vndique serico versicolore caturibus ac lembis, obuiam fit. Ad mutuum conspectum,vtrinque tubæ tibiæque,ac tympana perstrepunt. Consueta dein salutatione accepta redditaque Rex ad impositam littori suburbanam Antonij Personæ villam, regio instructam apparatu, deducitur. ibi noctem exegit. Postera luce, Hispaniensi decorus habitu & aureo torque, pari frequentia, nec sine horrisono tormentorum fragore ad vrbem classe prouehitur. ipsum Prætorem in arcis mole præstolantem; paratos item ciues populumque; structam summa ratione pompam offendit. eius pompę ordo traditur talis. Ad portam qua intrandum erat,Lima præfectus in argentea lance claues vrbis tenebat; hospiti Regi more maiorum offerendas, adstabant decuriones auratis baculis holosericam ostrinam attollentes vmbellam, fimbrijs è cocco retorto pendentibus. Viam quę recta vocatur, & præter Sabaianas ædes ad templum fert maximum,probe purgatam, aqua conspersam, virentiq; stratam iunco,parietibus ex vtraque parte pretioso textili & varia pictura nitentibus;clerici & sodalitia sacra cũ infulis & insignibus religionum,longo agmine insederant. postremus omniũ erat Episcopus,maioris formę baiulans Crucē.Rex vrbē ingressus,cum cætera lætus gratulatione, tum in primis honore clauium;

tium; ſub vmbella cunctabundus inceſsit, adeo conferta occurſantium ac deducentium multitudine (cum interim è ſuperioribus locis alij ſpectarent plurimi) vti à lictoribus, vmbellam antecedenti honoris cauſa Prætori, magno labore ſubmoueretur. Vbi ad Epiſcopum acceſsit Rex, ſolemni ab eo precatione luſtratus, Crucem venerabundus amplectitur, pendentis Chriſti ſignum exoſculatur: dein templum intrat, fuſiſque rite precibus, ad pridianum hoſpitium eques eodem ſtudio & comitatu reducitur. exceptus dein à Prætore quam apparatiſsimis epulis, arcano colloquio tempus ac locum petit. confeſtim vacua pars facta Prætorij. ad colloquium Epiſcopus, & nonnulli theologi nominatim adſciti, ac præter hoſce Lima vrbis Præfectus, & Franciſcus Aluarus à ſecretis, & regij quos dixi Quęſtores, & Gaſpar Nonnius interpres. Coram eo conſeſſu Rex omnem ſui de religione conſilij rationem expoſuit. Sibi, poſteaquam, ſingulari Dei beneficio caligine diſcuſſa, de tenebrarum profundo in lucem ſapientiæ ac veritatis emerſerit, nihil æque in votis fuiſſe, aut eſſe; atque vt populares ſuos non ſolum, ſed vicinos quoque Reges ac Principes Chriſto conciliet; cunctiſque de ſuo (quod aiunt) lumine lumen accendat. Verum lenitate opus eſſe: quæ niſi tempus ac ſpatium datum ſit, conſtare nō poſsit; vſqueadeo Malabaricam gentem ſuas amplecti ac fouere, alienas horrere atque auerſari leges ac cæremonias: adeo auitis erroribus ac ſuperſtitionibus captam atque implicatam teneri. interea ſibi Chriſtum eiuſque præceptam penitus hærere in medullis: eius rei Deum & conſcientiam teſtes inuocat. ſimul, ad certamina, vbi res tulerit, pro Chriſti nomine ſubeunda ſacroſancto Chriſmate confirmari ſe poſtulat. Ad ea Prætor, & Epiſcopus, collaudata viri pietate, cum experiendi gratia dicerent, ſatius videri ſibi, Regem, ad cæteros permouendos, Chriſtianum ſeſe fateri palam; & ope diuina præſidioque magis quam humana prudentia vel dexteritate confidere; multo plus vniuerſæ genti exemplo factiſque quam arte ac ſimulatione & occultis hortationibus profuturum; Rex magna rurſum pericula, magnos rerum motus obtendere. inter cætera incommoda, fratrem ſibi eſſe æmulum regni, præpotentis dynaſtæ vicinis opibus & fauore ſubnixum. haud ſine cauſa vereri ſe, ne ſi noua, & pere-

grina obtrudenda religione, populorum animi grauius offendantur, eorum alienationem ille suam occasionem putet. Lusitanis paululum modo exspectare ne graue sit. Si vita suppetat; domesticas pariter & publicas res ita se Deo adiuuante cõpositurum, vt quæ nunc temporis causa corde tacitus premat, ea postmodum vultu, sermone, rebus denique ipsis tuto possit exprimere. Aduersus hæc vltra tendere, neque Prætori, neque consiliarijs visum. ita, re infecta discessum est. seorsum dein super sacramento Confirmationis à Prætore consultus Episcopus, nequaquam negandum enixe petenti respondit; eodemq́ue approbante Prætore, postridie ipsemet in priuato sacello, neophytum, paucis adhibitis testibus ne rumor manaret, solemni ritu ad luctam spiritalem iniunxit. ab eo mysterio Rex nouis dein promissis optima spe tum Episcopum, tum cæteros omnes impleuit. Decem ferme dies Goæ in hospitio substitit. omnes hi dies Lusitano populo geniales ac festi fuere. è cunctis ædium sacrarum turribus campanum æs quam citatissimo pulsu dies noctesq́ue personuit. Exhibiti ludi, taurorumq́ue venatio; accessere armatæ saltationes & Indicæ, & Aegyptiacæ; mimi, sanniones, & petoristæ, quæq; alia effusæ lætitiæ signa sunt: itemq́ue ad Numidarum consuetudinem edita equestris pugnæ simulacra; in quibus expeditos equites, uario distinctos ornatu, arundinum iaculis inter se decertare mos est. Inter quæ reuocatus domesticorum epistolis precibùsq́ue Rex, proficiscendi veniam petit. Multum illi à Prætore bombycinæ vestis, multum gossipinæ famulis in discessu donatum. omni genere honoris & officij cultus, multo quam ante Lusitanis amicior & obstrictior abijt. Hanc nos rei gestæ seriem cum ex alijs auctoribus minime spernendis, tum vero ex ipsiusmet Episcopi Goani litteris hausimus, ad Catharinam Lusitaniæ Reginam datis. quibus nuntiis mirum in modum lætus Ioannes. Rex, Tanorij conuersionẽ vna cum Antonij Criminalis exitu glorioso, non modo Lusitania tota prædicandam curauit, sed etiam Romæ Pontificatum ineunti Iulio III. per Alphonsum Alencastrium oratorem suum diligenter exposuit. quæ res, ingenti plausu, per eos ipsos dies resurgente Britannia quoque (perstitisset vtinam) bonorum ac fidelium vbique gaudia cumulauit. Sunt qui totam eã conuersionem,

uersionem, captandæ Lusitanorum gratiæ, in tempus ab Rege barbaro fictam putent, eo maxime argumento, quod domum reuectus, promissa non præstitit. Mihi, circumspectis rebus omnibus, verisimilius videtur, metu potius quam perfidia neophytum à suscepto cousilio destitisse: præsertim quod alioquin & ipse contractam cum Lusitanis amicitiam egregie coluit, & successor eius hodie sese præclare in eosdem animatum ostendit. Circa idem tempus, extorres patria dynastæ alij duo, cum ad Lusitanam confugissent opem, tenera ætate vterque, ad Christum adiuncti, atque à Prætore Societati IESV in disciplinam dati. Trichinamalo insulæ alter, quæ Ceilano adiacet; alter Maldiuis, quarum de regione ac natura supra docuimus, imperabat. Ac Trichinamalio quid postea contigerit, incertum. Maldiuanus, ducta in matrimonium nobili virgine Lusitana; exsul adhuc, & regno superstes, Cocini extremam ætatem degit inglorius. eius maximus natu filius, Franciscus nomine, præstanti indole & humanitate adolescens, nuqer, cum in Lusitaniam ad Philippum Regem suis ac patrijs de rebus venisset; per noctem ignotus Olisipone, à sicarijs, contracta ex occursu rixa, magno bonorum dolore peremptus est. Cæterum inter eas quas dixi conuersiones, confecta iam ætate Garzias Prætor, anno seculi huius vndequinquagesimo supremum obierat diem; pacatam nactus quidem ille prouinciam, veruntamen de Lusitana re inter ipsam pacem egregie meritus. quippe imminutam varijs casibus classem, rostratis celsioribus ad quatuordecim cum cura suppleuerat. sulphurei pulueris in vrbe Goa instituerat officinas. Lusitanicæ ditionis oppida & propugnacula cunctis ad tolerandum bellum rebus instruxerat. inchoatam à Castrio Diensis arcis ædificationem, ex eius cōmentarijs ac destinatione promouerat: multas ab eodem ob negotia bellica relictas in suspenso lites & controuersias, attenta & æquabili iurisdictione deciderat. In Garziæ locum Georgius Capralius è regio codicillo suffectus. oppido Bazaino tum præerat: vir & bello strenuus, & pietatis laude præcellens. Hoc rerum Indicarum statu, Brasilicæ quoque sylvæ ac dumeta paulatim interlucari ac subigi cæpta. Societati IESV id item onus impositum, cum id ipsum Franciscani iam ante fratres aliquot, Italici maxime

generis, forti magis animo quàm prospero euentu tentassent. Namque ante partam eius linguæ notitiam, vnus ex ijs in traiectu fluminis ignoti submersus, celebre illi ab se nomen dedit. Fratris flumen exinde appellatum. reliqui, subito coortis in aduenas Brasilijs interēpti. Successere igitur è societate primi omniũ sex; Ioannes Azpilcueta Nauarrus, Antonius Pireus, Leonardus Nonnius, Didacus Iacobęus, & Vincētius Rhoteri gius Lusitani. Rector ijs additus itē Lusitanus, Emmanuel Nobrega præstāti virtute ac sapientia vir. Thomā sequebantur Sosam, qui primus omniũ Prætor ea littora petijt. Brasiliā attigere ineũte Aprili mēse, anno post Christũ natũ 1549. cum ante duos circiter mēses Olisipone soluissent. Nauigatione sunt vsi admodũ læta, vētisq; adeo secũdis atq; ferentibus, vti cœptis illorũ adesse Deũ, haud obscure appareret. Paucæ tũ Lusitanici generis erāt in ijs regionibus, ac vixdũ inchoatæ coloniæ, seu prefecturæ. antiquissima omniũ, & ab Aequatore in meridiem prima, Itamaraca dicebatur. alterā Pernambucũ, tertiā Illeos, quartā (Capralis quondā appulsu prænobilē) Portũ securũ; extremam à Sancto Vincentio nominauerant. ipsorum vero incolarum, nulli pagi, nulla oppida vrbesve. dispersis (vti supra dictum est) mapalibus habitabant, sedem pabuli ratione mutantes Nomadum in morem: ijdemq; ab externis alieni commercijs, & infandis epulis adsueti, paucos aduenas & imperitos regionum, haud sine causa terrebant. Sosa comitesque ad villam quam vocant Veterem descensione facta, instructo agmine, Christianæ religionis insignia præferentes, puro & aperto loco præcelsa Crucis trophæa gratulabundi constituunt. Ibi mensis ferme vnius fuit mora, dum varijs artibus concilian tur animi barbarorum, & idoneus in vicino situs exquiritur nouæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris nomen inditum est. Nec vani fuere conatus, & pax cum accolis inita, & spatium ædificationi designatum duobus circiter passuum millibus à Vetereuilla. inde Lusitanæ multitudini (aliquot exceptis, quibus priorem sedem mutare nō placuit) in exstructionem areæ diuiduntur. Patres, facta optione, locum domicilio delegere, vbi MARIAE virginis adiutricis Templum hodie cernitur. id templum ab ijsdem conditum est ingenti labore: siquidem populo domibus priuatim excitandis, & cingēda raptim

vrbe

vrbe, dies noctesque occupato, aquari lignarique ipsimet, ac proximis è montibus materiam suis humeris baiulare cogebantur. Accedebat extrema propemodum egestas in ignoto incultoque solo; nulladum in eorum victum aut cultum ab Rege decreta pecunia. excalceati, ac seminudi, æstu & Sole torridi, quotidianum obibant opus. nec raro, plane omnibus defecti alimentis, cibaria ostiatim emendicabant euentu vario, quippe cum alii sibi quoque angustam esse domi rem dicerent; alii commoti misericordia, ex eo quod suppetebat liberaliter impertirent. eiusmodi inopia conflictatis, ad extremũ Prætor modicum quid, eleemosynæ nomine ad tolerandam ex parte vitam adsignat, quoad reliquis deinde necessitatibus ab Lusitano Rege pro cætera ipsius munificentia ac pietate subuentum est. Inter eas tamen ærumnas, miseriasque (si vltro suscepta pro Christi nomine incommoda nominibus hisce appellare fas est) adiuuandis quantum liceret, Lusitanorum animis, exemplo, verbo, sacramentis instabant. Sed non eo consilio tantum traiecerant pelagi, vti Europæis inquilinis, Christi notitia dudum imbutis, atque ab infantia ad numerum fidelium adscriptis, potissimum operam darent. Indigenarum illi salutem præcipua contemplatione spectabant, in cęcis opinionum tenebris, & in summa veri numinis ignoratione versantium. itaque, simulac popularis è Lusitania Sacerdos aduenit, qui curionis parochive munere fungi posset, concessis illi ædibus tanto sudore constructis; extra oppidum nouam in sedem loco edito commigrarunt, quem montem Caluarium ipsi dixere, circumfusis vndique barbarorum tuguriis; magno scilicet apertoque discrimine vitæ; sed sacra Deo & deuota iam capita, nihil pro salute hominum periculi recusabant. Atque hac maxime ratione Prætori ac cæteris, (quos tamen haud omnino relinquebant) satisfactum à patribus. Alia longe erat causa Vincentianæ coloniæ, quos exsules ferme, in vltimis finibus ab omni Christiano pastore disiunctos, atque ob id ipsum cœlesti carentes cibo, circumfrementibus barbaris, ipsa propemodum efferauerant loca. Ad hosce igitur omni studio recreandos refouendosque Nobrega ex ipsa suorum paucitate duos in præsentia destinauit: Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobæum. ipse cum

reliquis

reliquis ad Brasilios indidem cicurandos & erndiendos, incubuit. erat omnino laboriosa prouincia, & multis difficultatibus implicata. obstabat inscitia linguæ, quamquam haud ita copiosæ nec variæ, tamen ab omni Europæo sermone plane abhorrentis. obstabant ingenia moresque incolarum: quod super quotidianas cædes, ac finitima bella, & inexpiabile vlciscendi certamen, dapesque diras; in crapulam quoque ac Venerem proiecti, magis in dies obtunderent aciem mentis; & flagitiornm cæno quicquid erat indolis bonæ, demergerēt. Accedebat indomitum ac late patens malum, & quo valētius nihil aditum atque iter obsepserit Euangelio; veterum Christianorum, indigna tali nomine ac professione licentia, procacitasque, cum anxia cupiditate sordibusque coniuncta: vt eorum aduentus in barbarorum vicos, vitæque consuetudo, cum grauiter cunctos offenderet, tum ingentem nomini Christiano inuidiam infamiamque conflaret. Nec leue afferebat incommodum ipsa mobilitas gentis, & crebra, vti diceba mus, mutatio loci; vt sub ipsam interdum messem, fessis agricolis, & diuturnum laborem tædiumque spe largi prouentus de more solantibus, adultæ iam segetes repente apparere desinerent. Postremo deploranda erat hic etiam, in tam vastis terrarum spatijs tantula ac tam deserta operarum manus. Sed nequaquam idcirco fracti animis vel debilitati sunt patres, haud ignari videlicet, quam exiguo numero Apostoli quantas olim res Deo duce atque adiutore gessissent. & Christus idē, talium consiliorum parens fautorque, recentibus his quoque famulis ipso potissimum præside fretis, ac nihilominus pro sua parte satagentibus, aderat. Igitur incommodo linguæ obuiam itum initio nonnullorum ope ex ijs qui ante Sosæ aduentum ad villam Veterem agebant. ij primum adhibiti interpretes, vicem sermonis vtcunque supplebant. Dein, quo facilius procederet tota res, ac minus ipsi aliunde penderent patres ad Brasilicam linguam addiscendam cuncti pariter animum adijciunt, acrique studio ac pia æmulatione perfectum haud ita magno temporis interuallo, vti essent ad confessiones audiendas, & habendas conciones idonei. Azpilcuetæ præsertim in eo genere enituit laus; vt cognitis iam rebus quę à Xauerio apud Indos fierent, vulgo Lusitani affirmarent, peculiare

culiare

culiare ac proprium munus decusque Nauarræ gentis ac nominis videri conuersiónem ethnicorum. Hoc instructi adiumento patres, doctrinæ Christianæ capita, certasque precationes, vt assolet, Brasilice vertunt. dehinc vicos, & tuguria paulatim obire; modestia, comitate, beneficijs obligare sibi homines omnium ætatum: ac simul de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos insolita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebrisque inuoluta barbarie; satisque apparebat, cum alia, tum præsertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei disserebantur, ingenti cum admiratione æque à viris ac mulieribus accipi. Nostram etiam legendi scribendique consuetudinē ac peritiam, sine fine suspicere videbantur; cupereque sese in cultu ac religione nostris esse simillimos. verum quominus id re ipsa perficerent, inueterata morum peruersitate ac feritate retardabantur. eo acrius instare patres, vti eos humaniorem ad victum ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda funesti ac feralis cibi consuetudine, quo Brasilius nullum palato gratius edulium norat. atque ob idipsum grauia non semel adiere discrimina. Inter cætera illud memoratur facinus insigne. Captum in pręlio ex hostibus quendam accolæ ad Caluarij montis radices attraxerant, ac diu pastum coactumque pinguescere, in epulas ingenti cum exsultatione mactarant. ea re cognita, Christum suppliciter inuocant patres, hortatique inter se protinus aduolant; in tugurium irrepunt; protensum cadauer in ganeam præparantibus interueniunt: palam ac fidenter afferunt manus. Ac virorum quidem, quies ac silentium fuit, iniecto pudore, quod cum patribus nonnihil iam familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadem fuit patientia fœminarum. vetulæ adstabant aliquot præcipua crudelitate, & hostis puniendi libidine. hæ sibi necopinato ereptam è faucibus prædam indigne ferentes, cum clamoribus & quiritationibus concursare, iuuentutem ad vlciscendam adeo atrocem iniuriam excire. inde commoti nonnulli auferentibus aliquantulum restitere. sed mox vel ipsa repugnāte natura, vel etiam diuinitus territi cæptum omittunt. ita, corpus ablatum patres in horto suo sepeliunt, aliquot ceno-

taphijs

taphiis ad fallendum appositis, si forte barbari noctu ad effodiendum atque asportandum accederent. Nec vana fuit coniectura. Facta manu per tenebras in hortum irrupere Brasilij, pertentatisque sepulcris, ac demum inuento corpore (tanta sagacitas fuit) iam extraxerant brachium, cum excubantes in idipsum patres accurrunt, eademque rationis animique constantia nefarios conatus infringunt: ac, ne sæpius certandum foret; ablata denuo membra intra vrbem ipsam accurate defodiunt. exasperauit ea res vehementius animos gentis, muliebribus presertim incensæ facibus; ac parum abfuit quin agmine facto repente vrbem inuaderent. Patres quidem, iussu Prætoris intra mœnia remigrare coacti tantisper dum iræ mitescerent; aliud sibi hospitium condidere qua nunc collegij noui extruuntur ædes. Idem Prætor, qua erat pietate rerumq; vsu, iacta in eos crimina & voces vulgi repressit. Ipsorum culpa & rerum gerendarum auiditate misceri cuncta, pacem turbari, ferocissimæ nationis arma irritari conquerebantur. At ille negabat euentum belli extimescendum, quod eorum causa conflatum foret. Deum quippe vel meliori affuturum causæ, vel sedatis tumultibus, è turbido ac tristi, serenum repente nitidumque diem haud dubie redditurum. Vera cecinit. mitigati præter spem animi barbarorum; & magno omnium gaudio redintegrata pax est. lentius inde cautiusque patres cum Brasiliis agere: non tam quod suo ipsi parcerent capiti, quam ne sermonem aut offensionem popularibus darent: monendo, precando, fœditatem rei demonstrando, non paucos à nefaria laniena ac popina tandem auulsere. ab alijs impetratum, vti ad eos, qui capti saginarentur, saltem sibi pateret alloquium. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur, animis certe omni studio consulebant: Christiana edoctos mysteria, atque ad salutarem peccatorum detestationem adductos, priusquam raperentur ad necem, sacro lustrabant latice; dabantque operam, vti ex hostium ludibriis ac teterrima seruitute, ad cœlestia regna protinus euolarent: sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit. Mali dæmonis artificio sibi persuaserant aiebantque barbari, intinctis eo baptismate carnibus multum de pristina saporis gratia deperire. ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis munere no-

ſtros acerbant. Itaque attenta conſultatione demum eo decurſum à patribus, vti neci deſtinatos, ſupremo die ad patibulum vſque proſequerentur, atque interea madenti ſudario ſuper aliquam corporis partem furtim expreſſo, adhibita formula ſacramenti, iam iamque morituros disſimulanter abluerent. id aliquoties tentatum, ex animi ſententia ceſsit. Per idem ſere tempus Luſitanus quidam incolarum caſis oberrans, incertum vnde orto iurgio, rixave, perimitur. Accendit ea res maiorem in modum animos Europæorum. nulla ſurgentis etiamtum vrbis habita ratione. vindicandam fremunt cædem, conſulendum ipſo initio incolumitati aduenarum; neque impunitate ac ſocordia diutius alendam gentis audaciam. hæc minitabundi & coram Prætore, & inter ſe iactare. nec dubie ad arma itum foret; ni rem Chriſtianam fouens Deus, barbarorum animos ad æquitatem repente flexiſſet. amicitiæ ac vicinitatis iura, ſanguini prætulere. deditus piaculum iræ noxius, &, inaudito apud eas nationes genere pœnæ, in os bombardæ propalam inſertus, applicato ad ſpiraculum igne diſcerpitur. ea res per agros nuntiata, magnum Braſilii s terrorem incusſit; ſimul etiam, vnius Luſitani caſus, cæteros in præſentia nonnihil ab inconſulto ac temerario diſcurſu cohibuit. inde patribus paulo expeditior Euangelij prædicatio cæpit eſſe. magnoq; ac fidenti animo ſeſe multitudini ſubinde immiſcentes, denſam ignorantiæ nebulam, veritatis luce diſpellere, opinionum portenta ac monſtra fugare; magorum ac veneficorum (quibus deriſui ſimul & quæſtui captæ mendacijs & errore ſunt mentes) præſtigias atque fallacias aperire ac tollere nitebantur. In ijs præcipua aſtutia veterator, ſummam ſibi auctoritatem vbique pepererat; tamquam pro Aeſculapio venditabat ſeſe; ad ægrotos omnes illico aduocabatur. Hunc Nobrega data opera aggreſſus, rogat; qua tandem vi res tantas efficiat; illumne conſulat Deum, qui totam hanc rerum vniuerſitatem verbo condiderit, regiamque ac domicilium habet in cælo; an tartarei cacodæmonis conſuetudine vtatur & opera. impudentisſime arrogantisſimeque reſpondit, ſe quoque Deum eſſe, & Deo prognatum; certum etiam hominem coram produxit, à quo grauiter laborante morbum ipſe depuliſſet. illum præterea regnatorem cœli Deum, ſibi eſſe amicisſimum;

ſimum;

simum; ac sæpe inter nubes, tonitrua, ac fulmina ostendere sese: & alia eiusmodi multa, superbiæ vanitatisque plenissima. Hanc Nobrega tantam audaciam impietatemque non ferens, aduocata concione instituit singula hominis dicta firmissimis argumentis maxima vocis contentione refellere: cōuictumque tandem ac fractum, ad sententiam simul moresq; mutandos adduxit; amice comiterque pollicitus, se pro illo apud verum Deum fore deprecatorem. ac paulo post, cum se ipse initiandum sponte obtulisset, in catechumenorum adscriptus est numerum. is numerus pro multitudine reliqua oppido exiguus erat; ægreque admodum necessaria Christianæ sapientiæ præcepta & dogmata capiebant. post diuturnam institutionem, qui maxime idonei ad baptismum euasere, vitali fonte lustrati, cumq; vnica vxore, cæteris dimissis, rite coniuncti sunt. ex ijs vnus, lætitia gestiens adijt patres: nutu gestuque significans & affirmans, proxima nocte se se apud superos fuisse, incredibili gaudio & suauitate perfusum. Cætera plebs à patrijs epulis, & ebrietate, & saltationibus impudicis, & multiplici coniugio abstrahi ac diuelli non poterant. neq; in ijs colendis vllo pacto respondebat operæ fructus. quocirca socij, nequaquam vltra serere super spinas, sed puram aggredi tellurem è vetere præcepto constituunt. Infantes primum quamplurimos in tutum recipere (si cui forte ante vsum rationis obeunda sit dies) & salutari summi Pastoris nota insignire festinant. patres dein matresque familias, precibus, promissis, blandimentis adducunt, vti puerilem ætatem ac sobolem, sibi in disciplinam dent. hosce postmodum ipsos, cibo & crepundijs paulatim illectos, omni arte mansuefaciunt. nec pœnitendus fuit labor. siquidem & tradita facile accipiebant, & retenta fideliter, grandioribus natu, quotidianæ cōsuetudinis & linguæ beneficio per otium inculcabant; & suo ipsi exemplo sensim cæteros à nefarijs atque impuris moribus auertebant. Parentes interea (vt est etiam improbis ipsa per se virtus amabilis) filiorum obsequio, sobrietate, cultu, doctrina lætari, eosque vltro ad proficiendum accendere. ac tantus erat Christianæ institutionis amor, vt pijs catechismi carminibus, ac beatis vocibus IESV & MARIAE, littora, campi, luci perstreperent. Neq; ita multis interiectis diebus,

bus, Brasilij centum maturi baptismo exstitere. is baptismus quanto maximo licuit apparatu pompaque celebratus est peracto Paschate, qui præcipue dies, vetere Ecclesiæ instituto, sacris eiusmodi sunt destinati. cæteros catechumenos ad septingentos, dum amplius erudirentur, in aliud tempus, quamquam ingemiscentes & impatientes moræ, differri placuit. Sub eiusmodi rerum initia, subito factum, vti neophyti pęne omnes in morbum alui, oculorumve, ac varios abscessus inciderent. hæc magi videlicet ad baptisma inuidiose referre. lauatione illa tentari valetudinem; doctrina ac prædicatione, pestem ac perniciem populis importari calumniabantur. Sed ipsorum mendacia & improbitatem, Dei beneficio reddita mox Brasilijs firmitas, aperte redarguit. ea recepta, institere cum alijs, monitu patrum, oratoria sacrasve ædes publice exstruere, quo ad conciones & catechismum vndique conuenirent. duæ duobus locis magno Christianæ rei bono excitatæ. Agitatum etiam à patribus (idque dein tempore procedente perfectum est) vti quod de Theseo iactat Græcia, sparsos per tuguria indigenas, in pagos & oppida cogerent; agris colendis adsuefacerent; eorumque cœtus legibus ac magistratibus temperarent. Circa idem fere tempus, quo Prætor in Brasiliam est missus, Conganis quoque Aethiopibus ab Rege Lusitano pari diligentia & caritate subuentum est. Alphonsus iam ante decesserat Rex, cuius de singulari virtute ac pietate initio demonstrauimus. Successor eius, Iacobus nomine, quamquam Christianis initiatus sacris, tamen ab illius viri vestigiis atque itineribus longe deflexerat. Hunc imitati populares, ad patria vitia leui momento ruebant. nec multum erat in Europæis vel institoribus, vel etiam sacrorum administris, auxilij, quippe tantum aberant à miseris Aethiopibus verbo aut exemplo iuuandis, vt ipsi potius constringendi vinculis, maloque ad officium cogendi viderentur. His rebus cognitis Ioannes Tertius, è Conimbrigensi collegio quattuor viros in vineam illam, cæteris eandem sortem ardenter optantibus, impetrauit: Christophorum Riberum, Iacobum Diazium, Didacum Soueralium, queis Georgius Vasæus præerat. ij ab Olisipone ad celebrem Sancti Thomæ insulam nauigarunt, ex qua facilis ad Littora Congi traiectus est. in ea insula febribus

bus alijsque morbis acerbe vexati, necdum recuperata vale-
tudine Pindam emporium Congani Regni transmittunt. Fo-
rum aduentu audito Rex à leucis quinquaginta è proceribus
duos obuiam misit. ab ijs in regiam ligneis equis de more per-
ducti. rudis artificij tale commentum est. Cantherio seu ti-
gno dodrantalis ferme crassitudinis, pedum octo longitudi-
nis, bubulum corium ad sellæ amplitudinem intendunt. huic
ephippio diuaricatis cruribus viator insidet, baiuli succollant
duo, & vbi longius iter est, succedunt alij. huiusmodi cabal-
lis languidos adhuc patres in interiora prouectos, comiter ac-
cepit, in Ioannis videlicet gratiam, Rex, vna cum liberis &
ciuitate ad Crucem extra mœnia positam honoris causa pro-
gressus. Tum illis adsignatur hospitium, cuiusmodi Aethio-
pum ædificia sunt, culmo paleisque contectum. Ibi Souera-
lius publice ludum aperuit. sexcentos admodum pueros la-
bore maximo & litteris, & Christianis præceptionibus imbue-
bat. Cæteri ad emendandam populi ac procerum vitam om-
ni ope connixi primum, dein ad prædicandum ethnicis Euan-
gelium operam contulere, nec sine fructu: quippe intra quin-
tum mensem Riberus mille septingentos Aethiopas probe in-
stitutos, ad Christum adiunxit: Diazius quadringentos: Va-
sæus trecentos. idemq; Vasæus cum fido vno duntaxat inter-
prete, viatico prorsus nullo in proximos pagos egressus, duo
millia & septingentos baptismo expiauit: ac pręter templa o-
lim in vrbe Alphonsi beneficio condita, tria in finibus exci-
tauit dicauitque; Saluatori vnum, MARIAE ędiutrici al-
terum, tertium Diuo Ioanni Baptistę. ingrauescente dein mor-
bo, domum redire coactus: ac reliqui item aduersa conflicta-
ti valetudine (siue id è grauitate cœli, siue ex insolentia de-
terioris cibi contingeret) à spiritalibus ministerijs ad necessa-
riam corporum curationem haud sine magno ipsorum dolore
traducti. Accessit ad prædicationem interrumpendam, Regis
quoque alienus à studio religionis animus cum rei Christianę,
quę ipsius auctoritate ac munificentia in primis egeret, segni-
ter admodum ac maligne pro sua parte consuleret: atque in-
ter cętera pessimi exempli delicta, ab improborum consuetu-
dine, & à multiplici pellicatu auelli non posset. Haud paulo
felicior, eadem tempestate, fidei processus erat in India. &

Capralius

Capralius Prætor,tuendis ornandisque neophytis ethnicos ad Christum inuitabat. Consilio,auctoritate , ope, Dei seruis & Euangelij præconibus aderat. Præter hæc,attollentem sese denuo Zamorinum,exercitu maturecoacto represit. Couletum, Tiracolum,Pananem Calecutanæ ditionis,vi cepit,facibusque subiectis incendit;agros vastauit; palmeta succidit; magnum numerum æque maioris ac minoris formæ nauium flammis absumpsit. ad extremum,oræ Malabaricæ proceres,Calecutani socios ac fœderatos,Cocino minitantes,intra Ciembem insulam deprehensos obsedit: redactisq; iam in arctum rebus,nũtius de Alphonsi Noronię successoris aduentu in castra perfertur. E Lusitania profectus,Ceilanum attigerat.ad eius rei famã dilapsi milites,Noroniæ visendi cupiditate.& Capralius ipse ad prouinciam illi tradendam,vix anno Præturæ circumacto, discessit;inde soluta præter opinionem obsidio. Interim ex vlterioribus Indis valde iniquos infestosq; Euangelio sese præbebant reguli Molucenses.ij cum denuo in Lusitanorum conspirassent cędem,patefactis insidiis oppressi, vires omnes atq; cõsilia ad neophytos ab Christi cultu absterrendos, Caciziorum instinctu verterunt.neq; ita difficile fuit,exacerbatos Europęorum iniuriis;flagitiis atq; peccatis offensos, necdum in verę fidei ac solidæ virtutis amore fundatos,partim suadendo,partim insectando vexandoq; conuellere. Ergo,cum alij,tum vero qui Mauricas insulas incolebãt,quorũ ingens in oppido Tolo erat numerus,Xauerij patrumq; auctoritatis atq; institutionis obliti,rupto baptismi sacramento,propalam ab Ecclesia Christoq; desciscunt:ædẽ sacram euertũt: Cruces & sanctorum signa succidunt: Lusitano Rege contempto;Geilolij tyranni imperio ac ditioni sese subiiciunt. Neq; impune tanta illis impietas cessit. primũ ager, totius regionis antea ferocissimus, mutata subito natura,squalidus atq; effœtus euasit:cõditę in horrea fruges, dira tabe prorsus exesæ:dulce aquę,salsugine atq; amarore cõtracto,noxię redditę:fame dein ac pestilẽtia multi omniũ etatũ ordinũq; mortales absũpti.ac reliqui nihilominus in obstinatione ꝑsistere.satisq; cõperto,sibi nouũ à Lusitanis imminere bellũ,cõtra oĩ arte parare sese;aditus alios muris,alios vallo fossaq; & opibus obiectis obstruere; miltesac tormẽta clã ab Geilolia submissa locis idoneis collocare. Inde cum se aduersus omnem

 externam

externam vim ſat ſuperque tutos putarent,ac deterrimus quiſque ferocisſime loqueretur; Luſitani parua, vt ſolent, manu, magnæ rei molem aggresſi, cum auxiliaribus manipulis aliquot ſuperueniunt: misſisque è claſſe internuntijs, blando ac benigno ſermone deſertores ad ſanitatem reuocare conantur. ſe non armis aut multitudine fretos, aut ſanguinis auidos acceſsiſſe; verum ſalutis ipſorum ſtudio adductos, & omnipotentis Dei præſidio atque ope ſubnixos: quem illi ſi pergant ſpernere, neque eos admisſi facinoris pœnitentia capiat; maiore in dies mercede lenſuros, quam graui piaculo datam Chriſto fidem, & initam cum Luſitano Rege amicitiam, ac diuina pariter & humana fœdera violarint. Aduerſus ea cum inflato ac pertinaci animo reſpondiſſent barbari;ſat iam ab ignoto & externo mercatore inſultatum indigenis; non vltra ferendam impotentis dominatus acerbitatem; ſibi quoque auxilia, machinasque,ac bellica tormenta ſuppetere; denique ſe Chriſtianos nullo pacto futuros; continuo in amentes efferatosque euidentior quam vnquam alias vindicta cœleſtis apparuit. circa meridiem obſcuratus repente ſol. denſas hinc tenebras cum pauidi ac tremebundi palparent; ecce tibi rurſus, vicini montis è vertice, cum horrendo mugitu crebrisque tonitribus,qualia maioribus tormentis eduntur,ſordidum ac tetrum erumpit incendium; tantaq; cineris, pumicumq;, & ambuſtorum igne lapidum vis, vti propugnacula & muri coronas æquaret. acceſsit terrarum motus ingens, quo arbores auulſæ radicitus & inuerſæ, tecta omnia diruta præter vnum templo nuper euerſo contiguum. quin,proxima quoq; palus, oppleta ſaxis & improuiſa congerie,late reſtagnans,multos mortales vna cum brutis animantibus obruit. neq; horas paucas,vt ante, ſed ipſos tres dies noctesq; tartarei camini ardor ac ſæuitia tenuit. Poſt triduum ſtetere flammæ,& caligo diſcuſſa: facili q; ac plano iam aditu Luſitani procul è nauibus omnia contemplati, deſcendunt. ac defenſoribus aut exitio ſublatis,aut metu dilapſis,iterum nullo certamine cuncta peruadunt. Arma dein illata Geilolio is duodeuiginti iam annos cuiuſdam inſulæ, ſeptem à Ternate leucas,arce ſeſe tenebat, partim ſitu manuque partim etiã æneis munita balliſtis, quas ille Chriſtianis, interpoſita hoſpitij fide captis,ac ſubinde mactatis ademerat. ea Lu-

ſitani

ſitani arce tertium intra menſem Bernardini Soſæ conſilio ac virtute potiti ſunt. ipſe tyrannus, cum viuus in poteſtatem veniſſet, memor flagitiorum ac ſcelerum, ſibimet mortem veneno conſciuit. in eius locum filius ab Soſa cæteriſq; ſuffectus. His cognitis rebus confeſtim illuc ab Ternate Ioannes Beira tranſmiſit. territos incolas palatoſq;, ſuaui oratione ac familiari vultu contraxit: monitoſq; per eam defectionem quanto quamq; nefario ſe ſe obſtrinxiſſent crimine; docuit nihilominus, modo facti pęniteret, nõ eſſe cur de venia deſperarẽt: quippe nullum excogitari poſſe delictũ, diuinæ bonitati atq; clemẽtiæ par. Multiplici malo emollita iam & ſubacta erat gentis duritia. hoc altius amantisſimi patris monita penetrarũt. ergo vbi ſat magno acriq; dolore compunctos, & priora conſilia cum gemitu deteſtantes, ac ſibimet ipſis iratos animaduertit; bono ac fidenti animo iubet eſſe: tũ ſolemni ritu per ſacram confeſſionem expiatos, Eccleſiæ ſacroſanctæ, Chriſtoq; ſalutis humanæ parenti reſtituit. Inde noua rerũ omniũ facies. pariter hominibus recta mens, laticibus dulcor, telluri fęcunditas rediјt: luctus, mœror, atq; formido, in gratiarũ actiones, hymnos, lætitiamq; conuerſa: deniq; inaudito miraculo, noxij quoq; mures, qui fata per id tẽpus in perniciẽ gentis eroſerant; aquę luſtralis, adſpergine protinus ethnicorũ in arua compulſi, tãto quidem eorũ dãno, vti vulgo cũ Chriſtianis iniuriã expoſtularent: mox etiã tantis ac tã varijs permoti prodigijs, gregatim ad Beirã baptiſmi gratia confluerent. ijs, quod pater ſolus cũctis miniſtrare nõ poſſet, ſocios à Ternate accerſijt primũ: dein, cũ ne ij quidẽ ſufficerẽt, magiſtratuũ rogatu in Indiã ad ſubſidia petenda profectus eſt. Interea Gaſpar intra inſulæ Armuzię fines exacto ferme triẽnio, Goã ſuperiorũ accitu reuertit, Iapon ios inde Sinaſq;, ſi per eoſdẽ ſuperiores liceret, tũ etiã Scythas, vt ex ea parte immẽſo circuitu Romã ipſam adiret, vaſto & cęleſtibus flãmis ardẽti agitãs animo. Verũ in digreſſu ab Armuzianis, haudquaquã ei leue negotiũ fuit. Nõ enim precibus duntaxat, lacrymiſve, vti mos eſt, ne ſe deſereret, sũmi pariter infimique tẽdebãt; amica parabatur ei vis: poſitęq; locis opportunis inſidię. quas ille fruſtratus, celeri lẽbo ad Luſitanã peruenit claſſem, capta & direpta Catifa Canarinos ad portus eo ipſo tẽpore nauigãtẽ. ibi magno militũ ac naualis turbę gaudio in vnã è

roſtratis acceptus,ad Bazainum applicuit. A Bazaino,Antonij Laurerij Franciſcani inuitatu,ad ſalutandos in vicino Chriſtianos excurrit,ab eodem Antonio per Euangelium genitos. Multa,in eo tractu,priſcæ artis & magnificentię monumenta viſuntur. in ijs Canarini fanum quod appellant, vna cum ædibus priuatorum multis, itemque vijs & angiportibus, nec non ciſternis ad centum, è ſolido ac viuo lapide ferramentis exciſum. aliud item ex vna petra fanum elephantis vocatur,multis inſigne ſimulacris,ac duobus pręcipue coloſsis ingentibus, terna queis capita,totidem pedes manusq;. eiuſdem operis tēplum aliud incerto titulo, Antonius rite expiatum, Chriſto dicauerat. in templum id Gaſpar obuio Chriſtianorum agmine,præcinentibus tubis, effuſa cum lætitia exceptus, rem diuinam peregit,grauiq; & efficaci oratione animatis ad fidē officiumque neophytis,Tanaham inde, Ciaulumque, poſtremo Goam cunctis optatisſimus appulit. At Xauerius, ex Iapone Indiam, ex India retro Sinarum littora petiturus, primum Chriſtianos in digreſſu confirmat, Coſmum Turrianum, & Ioannem Fernandum, Amangutiano præficit gregi.ipſe in Bungum,quo Luſitanorum appulſam audierat nauem, recta contendit. Rex erat Bungi tum adoleſcens,& cœcis errorum tenebris inuolutus. attamen cognito quanta Xauerij eſſet virtus, quãta etiam apud Luſitanos auctoritas, (quorum ille, vt plerique eius tractus dynaſtæ, commercium ac ſocietatem expetebat) aduenienti patri ſeſe valde humanum & honorificum præbuit: abeunti, comitem è ſuis familiaribus cum epiſtola & donis ad Indiæ Prætorem dedit. idem, cæteris è Societate, qui in Iaponem poſtea misſi ſunt, eandem humanitatem ac beneuolentiam præſtitit; proprium in ſuo regno domicilium adſignauit; aditum ad Regum finitimorum familiaritatem gratiamq; litteris ac nuntijs munijt: quin etiam, in maximo rerum ſuarum diſcrimine,inter grauisſimas bellorum ac ſeditionum procellas,eorum ſaluti & incolumitati præcipua fide curaq; conſuluit; ac duodetrigeſimo demum poſt Xauerij profectionem anno,Chriſtiana ſacra ſuſcipiens,quæ ad id vſque tempus metu ſeuerioris diſciplinæ fuerat auerſatus,de tanti patris nomine Franciſcum appellari ſe voluit. nouisſime vero, ad Gregorium XIII. Pontif.Max. legatos è regia ſtirpe,venerationis

& ob-

& obſequij nomine deſtinauit: qui Oliſiponem ipſius ferme trienij ſpatio, perquam ancipiti nauigatione deuecti, & à Philippo Catholico Rege in primis munifice comiterque tractati, bonam Hiſpaniæ & Italiæ partem, vt inaudito poſt omnium ſeculorum memoriam, ita gratisſimo cunctis principibus populisque ſpectaculi genere peragrarunt. Cæterum Xauerius, præter Bungenſem, de quo dicebamus, Regis internuntium, ex ipſo etiam fidelium numero viros duos egregie cordatos aſſumpſit, Matthæum, & Bernardum, ad vrbem vſque Romam Iaponicę indolis exempli cauſa mittendos. quorum alterum Goæ mors abſtulit, alter, quo intenderat, curſu feliciore peruenit, & ab Ignatio in Societatem acceptus, quo in vulgus obſcurior, eo per otium attentior, exquiſitas Eccleſiæ Romanæ cæremonias, religionesque, & ſacrorum apparatum eſt contemplatus; celeberrima ſanctæ vrbis templa inſigni cum animi fructu, ac pietatis incremento non ſemel obijt; patriam deinde repetens, multa Iaponijs narraturus; in Luſitania letali correptus morbo, Conimbrigæ ſupremum vitæ actum haud ſine plauſu peregit. Hiſce ergo comitibus à Bungo Xauerius Nouembri menſe anni quinquageſimi primi, pau cis diebus peruenit ad Sinarum inſulam Sanctianum, quo cõmeabant per ea tempora Luſitani, leucas ab vrbe Cantone triginta. ibi inter alios opportune reditum ad Indos parantem Didacum Pereriam offendit, nauarchum experientem, & induſtrium, & Sinarum vtcunque littoribus adſuetum. Cum hoc ſua pater de introitu aggrediendo conſilia contulit. Aptius nihil vtrique viſum, quam ab Luſitano Rege ad Regem Sinarum, amicitiæ, & ſocietatis ineundæ cum litteris ac donis orator. quam rem infeliciter olim quorundam culpa tentatam, mitigatis ipſa die Sinarum animis, modo temeritas abeſſet ac fraus, multo iam nunc melius ceſſuram, haud inani coniectura ſperabant. in huius porro noui legati comitatu poſſe Chriſti nuntios in ipſa mediterranea disſimulanter induci, qui vel aliquam linguæ conſuetudinem, vel interpretes certe nacti fidos, magno deinde animo, diuina ſubnixi ope ſementem Euangelij facerent. Cum ea maxime ratio probaretur; legationem ſibi (ni Prætor abnuat) Pereria ipſe depoſcit: cætera, nempe Xauerius. Hac mente profectos ab

Sanctiano, atrox procella è regione Cincei portus inuasit, auulsamque repente scapham, & in ea duos è nautico ministerio Mahometanos, ex omnium oculis abstulit. Furebat ventus: aquarum insani montes vndique minabantur exitium: nautæ maioribus demissis antennis, modico tantum velo tempestatis vim subterfugere nitebantur: memoriam scaphæ, propior metus ac terror cunctis excusserat. Xauerio tantum ea insidebat cura. neque id, euadendi consilio si naufragium incideret; sed miserum illud animarum par ab sempiterno interitu vindicandi, nimirum diuinitus concepta spe, si reciperentur, Christianos aliquando futuros. Hoc ille studio accensus, quamquam alieno tum tempore, intentos gubernaculo nauclerum ac præfectum aggreditur. diu renitentem vtrunque monitis, obtestatione, auctoritate peruincit, vti dolones demitti protinus imperent. ægre id exsequuti proretæ, mox, cum ne sic quidem è summo speculantibus appareret scapha; pelago sæuiente vela rursus expediunt. Tum, inuicto caritatis ardore ad proram aduolat pater: iniectis antennæ manibus, haud intermissa ad Deum prece, paululum adhuc moræ per summam contentionem extorquet: puerum iubet, dispiciendi causa, denuo rudentes ascendere. Cum hæc maxime fierent, ecce subito aduentans præter omnium opinionem scapha conspicitur. Protinus clamore sublato contracti dolones: atque ad eam exspectandam, cursumque facilius inhibendum, obliqua oneraria contra maris impetum sistitur. appropinquanti dein eminus iniici funem Xauerius vetat, affirmans ad ipsum nauis latus recta accessuram esse per se: neque aliter factum. per medios fluctus facili admota remigio, tandiu stetit, dum tenacius religaretur ad puppim. lenitum interea pelagus. Mahometani è tanto periculo sospites, instante Xauerio cæterisque, ad Christum extemplo conuersi. cuncta prorsus vti prædixerat, euenere. scilicet magnitudine rei primo defixi omnium animi: noua dein perfusi lætitia, diuinam clementiam gratulantes agnoscunt: ac prospero demum cursu Malacam deferuntur incolumes. ibi solita celebritate pater acceptus, non diu substitit. inspectis tantum & confirmatis in opere socijs, ex ea vrbe Cocinum, Cocino Goam deuenit Februario mense, anno seculi huius quinquagesimo secundo, quatuor

non

non totis mensibus è Iapone illuc vsque consumptis. eius aduentus, quo diutius ac longius absuerat, eo maiorem vniuersæ ciuitati lætitiam attulit. ipse, à descensu primum omnium, publica nosocomia, & sacra cœnobia religiosorum inuisit; dein ad collegium diuertit. Ibi Gasparem ac socios perquam suauiter amplexatus, reliquum vnum esse cognoscit, qui dudum in lecto decumberet. is è diuturno ac letali morbo desperatus à cæteris, nunquam tamen spem abiecerat ipse, modo Xauerius ante supremum adesset diem. neque mendax fuit fiducia. vti valetudinarium ingressus pater, iacentem grato sermone ac salutatione vti solebat, impertiit; impositisque capiti manibus, consueta in eam rem ex Euangelio effatus est verba; illico leuationem sensit ægrotus, mox etiam vires omnino recepit. Obnitente dein rursus amicorum turba, nihiloninus in maturandam profectionem intentus, Episcopo Prætorique suas & Pereriæ cogitationes aperuit. laudabiles vtrique visæ. & Prętor haud grauate principem legationis Pereriam declarauit, eidemque conciliandę fidei litteras ad Regem Sinarum, nomine Lusitani Regis attribuit. Cæteris ornamentis donisque regalibus Pereria suomet sumptu magnifice legationem instruxit. Xauerius interea, Indicæ prouincię res, ne quid per ipsius absentiam caperent detrimenti, accurate ordinabat. Ante omnia Gasparem, Paulo Camerte piis aliis muneribus occupato, quamquam inuitum, & comitandi per asperrima quæque patris cupiditate flagrantem, Goano collegio cęterisque prę-posuit. Ad Bazaini culturam Melchiorem Nonnium; ad Tanahę, Consaluũ Rhoterigium; ad Cocini, Franciscum Henricum, in Piscarium littus Aloysium Mendium (qui deinde propter Christum ibidem à Barbaris iugulatus est) ad Sancti Thomę coloniam, Ioannem Lupium abire iussit. in Lusitaniam vero, atque inde Romam ad demonstrandum Ioanni primum Regi, tum Ignatio Indicę prouincię statum, & petenda ab vtroque supplementa, Andream Fernandum cum Bernardo Iaponio, vti paulo ante diximus, destinauit. In Iaponensem denique vineam, Cosmo Turriano, & Ioanni Fernando subsidiarios designauit Balthasarem Gagum, Petrum Alcaceuam, Eduardum Syluium. hosce Malacam vsque secum ducebat. Hisce aliisque rebus, tum è domestica disciplina, tum è pu-

 blica

blica vtilitate compositis; inter pias deducentium lacrymas faustasque preces, & certantia vota discessit xv. Kal. Maij, tertio circiter mense quam è Iapone redierat. Periculosa in primis ea quoque nauigatio fuit. secundo prouectos flatu, adeo subita ac fœda tempestas inuasit, vti neque nautarum conatus artesve, neque vasorum onerumque iactura, superandis fluctibus, & naui regendæ sufficerent. Inde, cum exsangues metu, humescentibus virorum etiam alioqui fortium oculis, relictas alij coniuges liberosque, alij tetrum & informe genus leti miserarentur; ingenti animo pater in medium prodiens, pauorem atque formidinem singulis demere; excitare iacentis; certo vultu ac sermone haud dubiam Dei benignitate salutem omnibus polliceri. Castellum dein onerariæ scandit intrepidus. reliquiariam thecam è collo sibimet detrahit: lineaque suspensam, vnius triniqúe Dei nominibus fideliter inuocatis, mari mergit; ac rursus ad cœlestium pacem exposcendam, sub tabulata succedit. Haud ita in longum extenderat preces: cum è dira procella, turbidoque ac fulminante cœlo, optata lux primum, mox plena tranquillitas rediit. Hinc recreati Lusitanicum se defunctos iam periculis crederent, aperte monuit Dei seruus, haud leuius adhuc superesse discrimen. neque falsa prædixit. in breuia syrtesque paulo post illata carina, cum aliquandiu ipsa inarasset vada; vectoribus pariter ac nautis nouo horrore intrementibus, eodem deprecatore in altum euasit. Malacam deinde peruentum. ex ea vrbe pater Balthasarem Gagum eiusq; consortes in Iaponem sine cunctatione transmisit. ipse cum Pereria sese ad reliquum itineris conficiendum parabat. Bono iam loco videbatur esse res. quippe non modico nauigationis emenso iam spatio: & oratore cæterisque ad suas cuiusque partes rite obeundas accensis: cum repente, vnde minime oportuerat, graui tum Christianæ rei damno, tum bonorum dolore discussa tota legatio est. Præfectus eo tempore Malacam obtinebat, haud satis æquo in Pereriæ dignitatem animo, ac proinde coloniæ infrequentiam causatus, acceptasque clades, & imminens ab Aceno bellum; nauem legati, legatumve ipsum, è portu excedere vetuit. Neque, obfirmatam illius mentem, aut amicorum hortamenta, aut Pereriæ obtestationes, aut Prætoris decretum ac litteræ,

teræ, aut Xauerij expoſtulatio, cauſæque bonitas, & Pontificia ipſa cum cœleſtibus diris minisque diplomata, flectere valuerunt. denique, quantam in eo negotio diligentiam & alacritatem, vel certa cum impenſa periculoque pręſtiterat deſignatus orator, tam ſe alter hic, nobiliſsimæ legationi actionique infeſtum aduerſarium præbuit. Neque vero, in hac etiam vita, (ne quis indormire Deum rebus humanis putet) debita meritis vtriuſque ſtipendia defuere: ſiquidem Præfectum exſecrantibus quacunque incedebat viris fœminisque, elephantiaca primum inuaſit lues: deinde, haud vno crimine, ſed peculatus præſertim ac rapinarum accerſitus, magiſtratu deiectus, catenis onuſtus, in Luſitaniam Regis iuſſu tranſuectus eſt. ibi cognita cauſa, damnatus, redactis in fiſcum bonis; ad hæc, morbo in dies ingraueſcente, quod reliquum vitæ fuit, per ſummam, & animi ægritudinem, & corporis fœditatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Contra, Pereria, egregij ſtudij conatusque non modo præclarum ex optimi cuiuſque commendatione, atque adeo ex ipſa conſcientia fructum, ſed etiam ſplendida & opima poſtmodum à munificentiſsimo Rege præmia retulit. Xauerius autem, quãquam tanto præſidio ac ſpe ſubito deſtitutus; haud tamen idcirco deſpondit animum, neque conſilium ſaluberrimæ expeditionis abiecit. Solatus Pereriam, atque ad obliuiſcendam iniuriam, & condonandas Chriſto inimicitias adhortatus, itinere cępto perrexit ipſe cum vno è Societate Alexio Ferreria, externisque pueris duobus, quorum alter alienigena Sinenſem linguam penitus ignorabat; alter, cui nomen Antonius à Sancta fide, genere Sina, in Goano diui Pauli ſeminario à primis educatus annis, pertenuem retinebat patriæ linguæ notitiam. Hoc tantulo comitatu Sanctianum reuectus pater, ante omnia in littore temporariam ædiculam ex obuia materia raptim exſtruxit. ibi rem diuinam quotidie facere, & Luſitanos negociatores omni officio adiuuare, vti ſolebat, inſtituit. ſimul, è Sinis qui ad eam inſulam commercij cauſa ventitabant, peritum interpretem ſibi parauit, qui tamen poſtea iniecto iudicij pœnarumq; metu, fefellit fidem. ab aliis, de gentis quotidie moribus, legibus, inſtitutis, diligenter quęrebat, nec non de ratione inſinuãdi ſe in eas vrbes, hominumq; colloquia. quam

illi

illi rationem, cum sine euidenti capitis discrimine propter se uerissima interposita edicta iniri negarent posse; tamen Xauerius, ex ijs, quæ de Sinarum indole ingenioque subinde audiebat, acriore in dies accendebatur studio, tam docilem, tam politam alioqui nationem è gentili caligine ac tenebris eruendi: ac modo Euangelium afferre miseris quoquomodo liceret; omnes cruciatus ac mortem cum eorum salute non solũ æquo, sed etiam libenti paciscebatur animo. Huic patris voluntati studiisque maxime Lusitani obsistebant, tum ipsius caritate, quem diligebant omnes ac reuerebantur vnice; tum vero nimia quadam solicitudine, & anxia cura fortunarum suarum; graui scilicet pauore concepto, ne vetitos intra fines publica nulla fide subito deprehensus Europæus aduena sacerdosque, non ipse tantum acerbissimas illico daret pęnas, verum etiam denuo in Lusitanum omne nomen, regiorum satellitum furorem atque iras accenderet. atque ob idipsum crudelitatis eorum cum vetera documenta promebant, tum etiam recens in Lusitanos aliquot edita, qui tempestate in littus eiecti; comprehensi confestim ab incolis, teterrimo etiamtum carcere tenerentur. quod si naufragis & eiectitijs euenisset; quid tandem illi futurum, qui se se, prudens volensque, nullis cuiusquam opibus vel commendatione fultus, intra illorum præsidia & septa non dubitasset includere? Deinde, vt maxime cuncta experiri libitum foret, quam tandem facultatem habitura esset res? calcaturumne cum comitibus æquora? an, centum fere millia passuum (quantum interesset spatij) trabe vel tabula traiecturos? nam portitoris quidem, & nauicularij nullam omnino fore copiam. Lusitanos, omni appulsu continentis arceri. Sinis, capitale esse, quemquam externum iniussu Præfectorum inferre. quod siquis adductus pretio, suam in id operam quamuis occulte detulisset; verendum tamen, ne pernumerata mercede, receptum cum inermi socio puerisque peregrinum, vel in deserta quapiam insula per scelus exponeret; vel breuiore facinoris compendio, nequid indicij emanare posset, in altum è naui proijceret. Cum hæc ad terrorem à Lusitanis haud absurde proponerentur; nunquam tamen Xauerius de sententia potuit demoueri: tantum, quod ad ipsorum incolumitatem ac mercimonia pertineret, omnem illis

dempsit

dempsit timorem; persanctè pollicitus, non ante se quo tendebat iturum, quam confectis ipsi negotijs ab Sanctiano soluissent. cæterum à transmissione in id tempus præparanda nō destitit, aliquandiu nullo successu, quippe Sinæ institores, ad quos erat necessario confugiendum, appellati ea de re, vulgo negabant. ad extremum tamen pecunia euictus est vnus. huic cum Xauerio in hæc pacta conuenit. Sina lembum, occultandæ rei gratia excluso omni alio remige, nauta, vectore, suis duntaxat filijs famulisque ad iter in diem certam instrueret. transuectum in suburbia Cantonis patrem, ad tres quatuorve dies clam haberet apud se; tum intempesta nocte cum sarcinula & libris ad portam vrbis nemine cōscio destitueret; vnde perductus (quod extemplo videlicet erat futurum) ad tribunalia, quicquid liberet ibi de religione, alijsve de rebus, periculo suo palam explicaret. Xauerius vicissim, cuius opera transuectus fuisset prorsus haberet occultum: eidemq; nauli nomine daret piperis quod ducentorum paulo amplius aureorum efficeret summam. id piper Xauerio Lusitani, quando eum ab incepto reuocare nequiuerant, in idipsum pro amicitia fuerant elargiti. ea pactione transacta pater interea omnis tormenti patientiam assidue meditari: martyrij palmam cum animarum salute coniunctam dies noctesque sibi proponere: condictum profectioni tempus per summam cupiditatem exspectare. Inter hæc abeuntibus paulatim Lusitanis, aduersa valetudine laborantem Ferreriam, ne sibi in tam ancipiti re impedimento foret, in Indiā tēpestiue remiserat. mox ipse quoque in febrem incidit: qua dies aliquot acerbe vexatus, cum onerariæ in salo iactationem ægre admodum ferret; in casam inde sese recepit apertam, ventoque ac frigori peruiam, ex ijs quas ad extremam littoris oram, Lusitani ab Sinis ædificatione prohibiti, è paleis ac ramalibus momento excitare, atque in discessu disturbare consueuerant. Ibi quinto ab discessu die, dum Sinam ex composito portitorem exspectat, nauarchis iam Lusitanis præter vnum cunctis ex eo loco profectis; cum ad refocillandas vires nihil omnino suppeteret, in summa rerum omnium egestate, germanus Christi in morte pariter & in vita discipulus, accensa diuino amore iacula è psalmis ferme petita subinde in cœlum emittens, IESVMQVE, ac

MARIAM suauiter inuocans; è corpore ex quo iampridem eminebat, excessit IV. Nonas Decembris, anno Christi nati (nam de ipsius quidem ætate nil traditur) supra sesquimillesimum quinquagesimo secundo: Indicæ vero suæ peregrinationis, vndecimo. Ea de re serius moniti Lusitani mœrentes accurrunt: mirantur habitum quiescenti quam mortuo propiorem: compositos artus; decoram faciem; ipsa deniq; pietatem adhuc spirantia lineamenta. dein rati id quod erat, indignum ac nefas, tanti sacerdotis corpus, tamque de Lusitano vel in primis genere benemeriti, nullo exsequiarum honore, desertis in locis & barbaro solo relinquere; cum ipsis vestimentis in arcam inclusum, viua operiunt calce; quo celerius exesis acrimonia carnibus, nuda secum ossa deportent: ipsam dein arcam deserto & squalido quodam in eius insulæ colle defodiunt. post dies aliquot confectis negotijs ad sepulcrum vniuersi conueniunt; corpus diligenter inspiciunt attrectantque. non modo integrum, solidumque, & aspectu iucundum inueniunt, sed etiam, quo magis obstupuere, suauiter admodum fragrans. læti suam de viri sanctitate opinionem comprobari diuinitus, in eadem viuæ calcis arca reconditum, venerabundi omnes in nauem imponunt. Inde Malacam deuectum, prodeuntibus obuiam cum solemni pompa oppidanis, excipitur, & sua impensa funus procurante Didaco Pereria, qui nondum abierat, in ædem Beatæ Virginis, vbi Collegium est hodie Societatis, defertur. iam tertius à morte agebatur mensis. arcam sacerdotes & amici rursus aperiunt: nihilominus incorruptum extrahunt mirabundi, ac Lusitanico more (haud dubio Dei nutu, quo liquidius postea de admirabili integritate constaret) terræ ipsi mandant nullo capsæ tabulæve munimine, puluino duntaxat ceruici subiecto, & obtecta sudario facie. quinque ipsos menses cum in eo tumulo iacuisset, è socijs quidam missus ad Xauerium inuestigandum ab Goa superuenit (quem nos deinde Romæ hæc eadem ab alijs ante perscripta memorantem audiuimus) is auiditate ac studio explorandi cernendique oculis quæ ferebat fama, sarcophagum detegit. mirum dictu: puluinum ac sudarium purpureo cruore tinctum offendit, dum funeris administri terram superingerunt inculcantque inter sepeliendum expresso. cæterum corpus

pus totum plane illæsum, & eadem quæ ferebatur odoris suauitate: quin etiam (quod super omne miraculum fuit) vestimenta ipsa, crepidasque, & extimum linteum, adeo recenti specie, vt illo ipso Melchior Nonnius in Iapone deinde, quemadmodum Diui Pauli eremitæ palmea quondam tunica Diuus Antonius, ita ad celeberrimas quasque gratulationes & cæremonias vti consueuerit. clara profecto ac testata sancti patris virginitate ac sanctimonia (quamquam aliis quoque argumentis ante iam nota) quando neque calcis viuæ caustica vis, neque telluris humor ac situs, defuncti carnes aut amictum vlla ex parte labefactare valuerũt. Quo indignius visum omnibus, vltra in defosso haberi corpus tanto tamque honorifico Dei munere custoditum. In iis Didacus Pereria, memor amicitiæ ac meritorum, elegantiore materia formaque arcã aliam damasceno serico subsuendam, aureo textili desuper obtegendam curauit. in eam translatum corpus idoneo loco ad vsque tempus Indicæ nauigationis est habitum. quo ipso tempore Indiam repetens Cosmi Turriani missu Petrus Alcaceua, Malacam ex Iapone delatus, impositum in onerariam sacrum thesaurum vna cum altero de quo dicebam socio asportat, præsens vtique nauigantibus ac salutare præsidium: si quidem nauim, diffracto gubernaculo, vadis impactam aliquoties, pręsenti illius ope, cuius vehebant exuuias, haud dubie seruatam fuisse cum allj, tum nauarchus ipse testatus est. idemq́ actuario Goam celeri cursu pręueniens; rem totam patribus nuntiauit. ex iis quatuor cum totidẽ à catechesi pueris, biremi regia, tardius nauiganti onerarię ad Baticalam occurrunt, arcam denuo reserant sextodecimo iam ab obitu mense; ęque incorruptum corpus ac vestimenta, gaudio simul ac stupore attoniti deprehendunt. Arca iterum clausa in biremem eo quem dixi ornatu deponitur. nautæ sublatis vndequaque vexillis tormenta festo cum reboatu displodunt. eo die sub vesperã à Baticala ad Goã biremis rediit. arca noctem vnam in ædicula Deiparæ Virginis custoditur, pasibus ab vrbe mille quingentis. postridie mane confestim Prętor ac proceres, Canonicorum ac Misericordię sodalitia, ingens pręterea oppidanorum vis, & Diui Pauli collegium omne, corpori extra portas obuiam prodit. reliqua multitudo ad spectaculum effusa, parietes, fenestras, plateas,

ita

ita compleuerat, vt in reditu summoueri vix posset. cum cereis candidati nonaginta præibant pueri, sequebantur clerus, & magistratus, ac nobilium ordines: quacunque pium incedebat agmen, multa erant passim odoramenta disposita. feretri latus vtrunque thuribula ex argento affabre facta cingebant: Diui Pauli templum quo inferebatur, cum per eos ipsos dies hebdomadæ sacrosanctæ agerentur solemnia, nihilominus albo peristromate conuestitum: cuncta sobriam ad hilaritatem lætitiamque composita. Hoc maxime modo corpus acceptum, & statim in Diui Pauli sacello, tectum vti erat, magna cum veneratione repositum est. ibi, quominus tertium aperto iam loculo palam ostenderetur, efflagitantibus pariter summis infimisque negari non potuit: veruntamen ad introspiciendum obiecti cancelli; ne applicuisse rosaria, impressisse oscula virgineis carnibus, semel iterumque palpasse non satis habentes; insuper (quod apparebat futurum) in frusta, & præsegmina, cæterasque reliquias inuolarent. in eo sacello tres amplius dies ac noctes habitum summo ac perpetuo omnium ætatum, nationum, ordinumque concursu. neque interea ab vno quopiam è superiore loco pater est laudatus, vt assolet. pro laudatore populus fuit. alij quippe reconditam viri doctrinam, & sapientiam, ac dicendi vim copiamque: alij prudentiam, vsumque rerum, & longinquas peregrinationes ac plurimas; alij comitatem ac mansuetudinem, & sine fastu vel arrogantia grauitatem, sine indignitate summissionem, sine fuco pudorem atque modestiam; alij castimoniam insignem; & voluntariam paupertatem; & longa ieiunia vigiliasque; alij subleuatas egentium angustias; orborum educationem ac disciplinam; viduarum ac virginum pudicitiam egregie custoditam; curatos per summam patientiam ac sedulitatem ægrotos; diremptas plurimorum inimicitias; alii verissimas prædictiones atque miracula; (multo videlicet plura quam quæ nos alio properantes attigimus) ac partim Christianorum greges à perdito vitæ genere ad meliorem frugem, partim ethnicorum ab Satanæ seruitute ad Christi fidem obsequiumque traductos; horumque tutelæ, com-

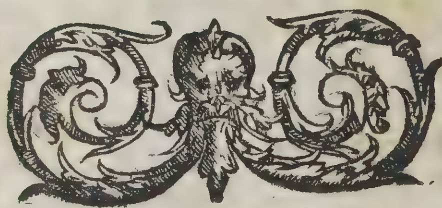
modis;

modis ; ornamentis omni ratione conſultum ; alii denique magnitudinem animi in rebus arduis capeſſendis, conſtantiam in promouendis , & , quod ſuper omnia mirandum, adeo ſalubri temperamento miſtam actione contemplationem ; vt cum vtranque coleret propemodum ex æquo , neutra tamen officeret alteri : hæc, inquam, & alia pro ſuo quiſque ſenſu lacrymantes in cœlum efferre . Interea exacto ferme quatriduo , cum ſatis iam in aperto fuiſſe videretur , ab ſocijs arca iuxta maximam aram loco certo reponitur , & clauſtro munitur . Huic tantæ gratulationi Gaſpar adeſſe non potuit , ad æterna , vti ſperandum eſt , gaudia paucos ante menſes euectus. Is Indicæ prouinciæ adminiſtratione ſuſcepta, publice priuatimque multa præclare inſtituit , quorum hodieque vſus cum vberrimo perſeuerat animarum fructu . dumque in domeſticam pariter diſciplinam , & communem Eccleſiarum vtilitatem intentus , affecto iam corpuſculo acerbius grauiusque quam ferre poſſet imperitat ; inter concionandi ardorem & contentionem defectus repente viribus , intra pulpitum concidit . collecto dein ſpiritu domum regreſſus, acrique correptus febri , mox inter ſodalium caros amplexus animam efflauit xv. Kalend. Nouembris , anno ſeculi huiuſce quinquageſimo tertio . elatus eſt magno ciuitatis luctu , quam ſibi ſuiſque vniuerſam excellenti caritate officijſque deuinxerat . Sub hæc , ab Iaponijs dynaſtis litteræ ad Prętorem allatæ. fœdus & amicitiam vltro petebant : ac ſiue id ex animo, ſiue gratiæ cauſa , nuntios Euangelij, & ſapientiæ Chriſtianæ magiſtros . ea re permotus , vti æquum erat , ſucceſſor Gaſparis Melchior Nonnius Luſitanus, commendata vicarijs citeriore prouincia , cum ſocijs aliquot Iaponem petere intendit . Ingens dudum in ijs locis erat perturbatio rerum omnium. Amangutij Regem inter ac populares atrox ac periculoſum exſtiterat bellum, nec niſi Regis & filiorum interitu reſtincta ſeditio . in Bungi quoque Regem , aliquot principum coniuratio eruperat . ij , commiſſo demum prælio victi cæſique . otii deinde nonnihil ab armis fuit . patres ad prædicationem & conſueta munia rediere. ac Deus item ſignis atque miraculis adiu-

uabat.

uabat. ægroti debilesque lustrali vt plurimum aqua sanati: ex insessis diuturna possessione corporibus, Dei verbo fugata dæmonia. hæc & alia minime deerant Euangelii firmamenta: sed nondum idcirco notabilis fiebat ad rectam fidem accessio. Pauperes ferme, & inferiorum ordinum homines, colla salutari subdebant iugo. contumax etiamtum, & fastidiosa, veruntamen manus olim datura nobilitas, à Christiana humilitate, ac mansuetudine, egentiumque ac vulgi consortio valde abhorrebat.

Libri Quintidecimi Finis.

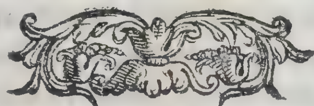

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM,

LIBER XVI.

INTER hosce tam varios dubiosque rei Christianæ successus, repentinum & graue apud Ceilanios quoque bellũ exarsit. Columbano Regi, qui Cottam pariter insignem obtinebat vrbẽ, tres erãt sororis filij, ad quos, de more gentis, hęreditas pertinebat. ij, expetitum ab insita dominandi libidine regnum, senecta auunculi detineri ægre ferentes, facta coniuratione Regẽ interimunt. inde ita inter se opes & imperiũ partiuntur, vti natu maximus, nomine Parea Pandar, ius populis è regali solio diceret; minimus, cui Madunio nomen (medio paucos intra dies extincto) militaribus copijs cum stipendio ac potestate præesset. Ac primo quidem concordibus inter se animis agere visi: mox (vt est omnis dominationis male fida societas) capitales inter vtrumque dissensiones exortæ. Queri Madunius, non pro dignitate meritisque

tractari se, quippe qui præcipuo periculo & audacia nefariam vim ac sceleratas manus auunculo, cæteris hortantibus, attulisset; magisque sese in dies à Pareæ consuetudine rationibusq; alienum ostendere. at ille, nouis quotidie sese caputq; suum præsidijs aduersus fraternas insidias impietatemque munire. inter cætera, cum Lusitano Rege per supplices litteras egit obtinuitque, vti nepotem ex filia, contra consuetudinem, excluso Madunio, in regni successionem iusque adoptaret. Eo acriore incensus ira Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum inferre, Cottanos euastare fines, ad oppidum castra mouere non dubitat. Rex item, ne contra latronem ac perduellem, aggere mœnibusque potius, quam armis ac virtute sese tutari videretur; male auspicato eductis extra oppidum copijs, idoneo considet loco. erat in eius castris auxiliaria Lusitanorum cohors. ex ijs gregarius quidam (temere, an à Madunio corruptus, incertum) plumbeo missili, sine metu suis obuersantem Regem interficit. Tum proceres in vrbem extemplo sese recipiunt; nepotemque Pareæ, regijs communi consensu decoratum insignibus, in auita collocãt sede. mox, diffisi adolescentis ætati, ac popularium animis, instante præsertim ac minitante Madunio, nouum ab Noronia Prætore subsidium petunt. Ille sine mora instruit classem: impositisque Lusitanorum millibus admodum tribus, ipsemet eam expeditionem obire constituit. prætendebatur bello, vetus cum Columbano fœdus, & pia pueri pæne circumuenti defensio. sed arcana suberat profectionis illecebra, quod à quibusdam pro certo accepisset Prætor, auri argentique thesaurum in vrbe Columbo repertum, quo si potitus foret; & Lusitanum crebra erogatione exinanitum ærarium opportune suppleri, & se suosque facili negotio ditari posse confideret. Hac mente cum filioque profectus, incolumi classe Columbum defertur, leucas ab vrbe Goa ducentas. descensione facta, primum omnium in thesauri perscrutationem toto pectore incubuit: & exacerbatis peracri quæstione oppidanis, adeo vt non pauci ad hostem subinde transirent; ingenti labore miseriaque tandem eruit quod aureorum centum millium summam expleret, quantum in classis bellique apparatum insumpserat. Inter hæc Madunius contractis vndique copijs intra Ceitauacam vrbem, à

Colum-

Columbo nouem introrſus leucas, intẽta cura ſeſe munire pergebat. Promotis eo ſignis Prætor haud magna mole vrbem expugnat: direptamque, ferro & flammis excindit: de Madunij exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno, quam inuenta pecunia lætior clariorque, Goam ſoſpes reuertit. Ab Goa, renouato impetu, Ciembem inſulam petit, receptaculum latronum Malabarium, in Cocinenſis Regis damna perniciemque imminentium. hanc fruſtra nuper à Caprali circumſeſſam, ipſe haud incruenta victoria tandem cepit; Malabaribus partim cęſis, partim in ſeruitutem abductis. Circa idem tempus, auide cupienti Solimano Turcarum tyranno, occupandæ Armuziæ viciniique tractus oblata denuo ſpes, Mahometanis inquilinis odio Luſitanorum per clandeſtinos idẽtidem nuntios litteraſque ſolicitantibus. ea ſi obtinuiſſet loca, perbreui in Cambaiam & Indiam tranſitu, Luſitanos quæſtuoſiſſimi commercij fructibus, & iniuſta longinqui maris poſſeſſione, facillime depulſurum. Eiuſmodi ſtimulis incitatus Turca, cupidus præſertim delendæ ignominiæ ad Dium priore bello ſuſceptę; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, claſſem ab Suezio propere iubet accerſere; & Adeni clauſtra quam occultiſſime præteruectum, Arabiæ Felicis quicquid Luſitanorum cuſtodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino aduentu (ſi res patiatur) inuadere; cum eo tamen, vti ad colligendam clementiæ famam, incolarum animos benigna oratione ac promiſſis alliceret prius, quam incendijs, cædibus, populatione vexaret. Ille, triremibus quinque & viginti, onerariis duabus extemplo deductis ornatiſque, celeritate vſus & ſecunda nauigatione, Maſcatum applicuit. Luſitani ſexaginta, duce Ioanne Oliſiponenſi eam arcem obtinebant. ii, vel ſubito claſſis appulſu perterriti, vel à commeatibus imparati; Peribeco ſaluis corporibus & libertate deditionem faciunt: eiuſque mox deditionis luere piaculum; à barbaro contra pactionis fidem, & Solimani mandata male mulctati, & in cuſtodiam & vincla coniecti. Eius rei fama pauidis illico nuntiis Armuziam allata, cum in maius, vt fit, cuncta certatim augerent; ita occœcauit animos omnium; vti amentes repentino terrore Mahometani pariter & Chriſtiani diffugerint. Rex cum proceribus in tuta iam ſeſe receperat loca. ciues & inqui-

lini,partim arreptis quæ carissima habebant,partim etiam præ formidine ac festinatione relictis; auios alij montes,alij proximas insulas petunt. duo tum ad Armuziam è Societate IESV agebant patres: eorum alter,ad nauandam in extremo discrimine Lusitanis operam, sese cum iis in arcem inclusit; alter, neophytos,ne mortis metu à Christo deficerent,corrogatis in alimenta pecunijs,ad Mogastanem continentis oppidũ ingenti labore traiecit; eumq; ibi gregem ad vsque transitum illius tempestatis cum fide curaq; tutatus est. At Peribecus obuio nemine prouectus,vacuam hominibus,gaza refertam vrbem, ad Turumbacum ab arce procul ingreditur: aduersus Lusitanorũ eruptiones militem idoneo loco disponit:dein cæteris diripiẽdi oppidi signum dat. Pauca tum erant emporia Armuziano diuitijs comparanda: vsq; adeo multi omniũ ferme nationum institores,varias illuc primæ notæ merces opesq; congesserãt. Ergo tantum pretiosæ vestis,gemmarum,& vnionum,aurique, & argenti exhaustum; quantum alioquin expedita ad iter faciendum aliquot nauigia capere potuerunt. exposita dein ad arcem oppugnandam & apte locata muralia tormenta. queis Peribecus præcipue infestum sibi vnum è propugnaculis tanta pilarum vi sine intermissione quassauit; vti solutis iuncturis bona pars muri prociderit. adeoque certis ictibus pares globi in aduersa tormẽtorum ora contorti, vt nostris amplius ex eo loco iaculandi facultatem eriperent;neq; inter verberationem omnino quisquam ostendere sese pro pinnis auderet. Ea edita strage haud tamen ad subeundum,cõferendasq; manus Turcæ animus fuit; siue ad asportandam festinaret prędam,seu pręsidij magnitudine territus, quod Lusitanos bellatores amplius octingentos omnibus rebus ad sustinendã vel oppugnationem vel obsidionem instructos,arce contineri non dubie comperisset. Ostentata igitur in speciem, dein omissa pugna, Queixomẽ insulam,quo multos ex vrbe confugisse audierat, protinus petijt:oppressisq; ac varie cruciatis, quicquid secũ asportauerãt fortunarũ extorsit.ĩde grauẽ spolijs clasẽ ad Bazorã vrbẽ,q̃ in intimo est Persico sinu Turcicę ditionis,applicuit. ibi recognitę manubię,& è molesta iactatione refectus miles. At Goã vt primũ circũsideri ab Turcis Armuzianos allarũ est;Prętor,quãta maxima potuit classe exercituq; coacto,Diũ sine mora ꝓcessit.

ſit. inde, ne pręſidiis Indiam nudaret; cum parte copiarum Antonium Noroniã iubet Armuziam pergere. Profectus, deſertam direptamq; vrbem; itemque ſolutam dudum arcis obſidionem inuenit. intento dein reuocandis habitatoribus, triremes duas è freto in altum egredi nuntiatur. Peribecus, Mecam ante hyemem rediturus, pretioſiſsimis vtramque rebus onuſtam, nocte per ſummum ſilentium à Bazora ſoluerat, reliquis deinceps pari ſilentio ſequuturis. Ad harum conſpectum Antonius confeſtim anchoralibus præciſis, abeuntem latronem inſequitur. at ille, antecapto iam ſpatio, per ſummam & remigum contentionem, & nautarum induſtriam, vix tamem atque ægre inſtantium ab tergo Luſitanorum effugit manus. Inde mœrens tam paruo ſibi momento elapſum hoſtem Antonius Armuziam reuertit; aditaque Regis iuſſu arcis pręfectura, claſſem, vti mandauerat Prætor, Didaco Noronię tradidit. Eius ope ac pręſentia dum fauces freti, vicinamque oram attente percurſat; profugi maris accolę in patrias reuocati ſedes; incluſique intra ſinum hoſtes, capto haud ſemel impetu cum ex anguſtiis erumpere conati eſſent, onerariis duabus amiſsis præclare cohibiti, quoad vrgente demum hyeme Turca Bazoram, Noronia Goam in hyberna conceſsit. neque iis dum exactis, Prætor, cui puniendæ Turcarum audacię cura viuebat in pectore, Fernandum filium cum magno nauium ac militum numero ad eaſdem obſidendas fauces mature tranſmiſit. is celeri curſu in Arabię conſpectum delatus; ſpeculatoriis nauigiis quoquouerſum dimiſsis, cognoſcit partem triremium, cæteris ex interuallo ſequentibus, curſum ad fauces intendere. continuo claſsiarios ad demendum nomini Luſitano dedecus, atque ad vlciſcendas fratrum ac ſociorum iniurias cohortatus; ad Roſalgatũ promontorium dirigi proras iubet. inde oram legẽs, circa Maſcatum obuias triremes habuit octo: eæ, vitandi congreſſus cauſa cum littus propemodum ſingulę abraderent, Fernandus è celſarum numero tres roſtratas, caſtellorum inſtar, vltro in arenam inflatis velis inferre non dubitat. inde tranſitu alueis ac miſsilibus intercluſo, habiliores ad curſum dromones & expedita nauigia quæ remis agerentur, egregio milite inſtructa, in hoſtes immittit. ij, deſperatis iam rebus, cum iactura triremium ſeſe in terram parantes eiicere;

oppressi celeritate nostrarum nauium trucidantur: ac nullo pæne certamine triremes abductæ, cæteris Turcis è longinquo spectantibus, qui suorum casu perterriti, ac Mecam ne si liceret quidem tanta accepta clade redire non ausi, longiore ambitu in Cambaiæ fines ad Cindiscanem regulum perfugere. is, in fidem acceptos ac supplices, repetente dein Lusitano, ita seruauit; vt in eius gratiam triremes ad vnam omnes membratim dissolutas, ad nauigandum prorsus inutiles fecerit. Eam satisfactionem Prætor Lusitanus accepit. Fernandum interim haud leui parta victoria, quominus syncero gaudio frueretur, cura de illisis in breuia rostratis angebat: ne infixæ penitus euelli non possent. verũ postquam pleniore accedente æstu paulatim alleuari cœptæ; iamq; salo prorsus liberæ atque agiles innabant; tum vero plausus & clamor militum ac nautarum exortus: velisque in Orientem datis, Goam incolumes ingenti omnium gaudio peruenerunt. At Peribeco, cum duabus quas dixi triremibus prospera nauigatione Mecam reuecto, male partis opibus diutius frui non licuit. Solimani iussu, cum rei gestæ seriem postea didicisset; exsecrandæ rapacitatis atque perfidiæ pœnas capite abscisso persoluit. Per idem ferè tempus, periclitanti Parauanæ Ecclesiæ priuato consilio ac virtute subuentum. Indici maris oram, præsertim quæ ad Cori promontorium vergit, distractis tum in diuersa Lusitanis viribus, Malabares Turcis immisti, latrocinijs & incursionibus infestam nomini Christiano reddiderant; nauibus ad viginti, anni vix spatio interceptis. ijdem oppidum Punicale, oppugnantibus ab terra Mahometanis, admota ipsi classe vi ceperant, Henrico Henricio è Societate IESV, necnon præfecto præsidij Lusitani cum vxore ac liberis & quinquaginta militibus in custodiam datis: quodque multo erat detestabilius, Parauanos aliosque neophytos ad quinquaginta millia varijs artibus ab Christo abducere nitebantur. Eius rei Cocinum multiplex iam fama peruenerat: itemque per litteras Parauæ, Christiani tam duris in rebus opem ab ea ciuitate precibus infimis implorabant. ac demum, instanti minaciter hosti vt Christiana desererent sacra, consensu responderant, nisi intra quintum diem subsidium à Lusitanis venisset; tum se de religione deliberaturos. Interim Cocini cognito sociorum extremo

discri-

discrimine; ingens incesserat dolor, quod ęrario exhausto, & absente magna parte iuuentutis ac nauium, publice Parauis opitulandi nulla esset facultas. Inde cum vulgo mœsti perplexique, casum vicinæ Ecclesiæ miserantes, hærerent, Aegidius Fernandus Caruallius in communi causa præcipuam Christianis operam nauare constituit, eximia pietate pariter ac fortitudine vir; quam nuper in obsidione Malacensi nobilitauerat. Is contracta vndique pecunia, & omni pæne domestico instrumento in idipsum oppignerato; quamuis tum é crure altero laboraret; biremes quatuor, manciuam vnam (actuarij genus id est) confestim omnibus ad bellum rebus ornauit. multis deinde cum lacrymis per sacram confessionem expiatus, cœlestique refectus cibo, in hostes duxit intrepidus: eosque ad Calecarem vicum assecutus; vno IESV nomine fidenter inuocato, renouatis quæ iam consenuisse videbantur militiæ Lusitanæ miraculis, rostratas minores duodecim, lenunculos, quos vocant cialatones, amplius quadraginta, momento fudit fugauitque: in terram dein egressus, Mahometanorum ædificijs ignem iniecit: Henricumque grauia & acerba multa perpessum, cum reliqua Lusitanorum manu è vinclis eripuit. Sub idipsum fere tempus quo aduersum Christi fideles Malabarica grassabatur impietas, (ex quo facile diuini consilij ac destinationis appareat altitudo) ex eadem natione gloriosum Euangelio testimonium perhibebant Malabares adolescentuli sex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad septimum vsque decimum. hosce, Lusitana qua vehebantur naui, circa Arabiam à Turcis excepta, cum à Christo ad Mahometem traducere summa ope barbari conarentur; postquam alternis blãditiæ minæque nil proderant; ad verbera cruciatusque descendunt. Adduntur ad cæteram immanitatem stillæ adipis igne liquati. ea tormenta multasque præterea iniurias, puerorum virtus fidesque vicit egregie. Turcæ obstupefacti constantia, ab ijs vltra vexandis tandem abstitere. At Caruallius, præter insignem apud Indos gloriam, ab Lusitanis quoque, & ab ipso in primis Noronia debitum tantæ virtuti, & caritati præconium tulit: dumque digna talibus factis exquiruntur præmia; interim è regio fisco quicquid in eam expeditionem insumpserat, benigne repensum. Eodem Noronia Prætore, cum alias

tum duo præſertim horrenda fuere naufragia. Emmanuel Soſa, cognomento Sepulueda, qui Dienſi (vti memoratum eſt) præfuerat olim arci, vir opulentus ac ſplendidus, ducta in matrimonium Eleonora Garziæ Salæ tum Prætoris filia, tactus deſiderio patriæ; preſſam diuitiis roſtratam excelſam Cocini conſcendit. ſequebatur vxor, ac parui liberi; & Pantaleon Sala, & nobiles aliquot; & pręter nautas, famulorum etiam ac mancipiorum turba: in vniuerſum capita ferme ſexcenta. Ianuarii menſis initium, Luſitaniam ex illa petentibus ora, ſtatum ſoluendi tempus. ventorum id vices, ac dudum explorata nauigandi ratio poſtulat. Soſa cum cæteris, quod impeditior ad Coulanum coemptio fuerat; non niſi Februario menſe profectus; circiter Idus Aprilis Cafrarium littus aperuit. Inde leni flatu prouectis, circa Bonæ ſpei promontorium vehemens ab occaſu obſtitit ventus, idque cum fulgetris, & cœli fragore, tetraque ac minaci nubium vi. Tum inhorreſcens mare paulatim attolli, maioresque in ſingula momenta ciere fluctus. Cum in aduerſum obnitendi, remigio deſtitutis, nulla eſſet ratio; pauliſper addubitatum à nautis, vtrum demiſsis antennis, in ſalo tranſitum tempeſtatis exſpectarét. verum Oceano magis magisq; ſæuiente perterriti; ſimul propter anni tempus abiecta ſuperandi promontorii ſpe; retro in Indiam pari conſenſu vela dare conſtituunt. Sed ne id quidem è voto ſucceſsit, adeo violenti ac repentini flatus ab Oriente, diuerſisq; coorti plagis, quaſſatæ iam nauis in perniciem conſpirauerant. Horum impetu vela primum diſciſſa: malus deinde, mox gubernaculum fruſtra fluctus euitante magiſtro, diffringitur. præterea coſtis immodica iactatione conuulſis, multo plus accipiebatur vndę, quam vt exhauriri aut egeri ſumma turbę naualis contentione & induſtria poſſet. Neque, pręcipitata leuandæ naui bona onerum pars, auertebat exitium. per hunc modum ſpoliati armamentis; obuerſante perpetua mortis imagine, dies aliquot in alto iactati, poſtremo vrgentibus à meridie ventis, certum ad naufragium ad terram appelluntur. neq; erat in malis potius quicquam, ni viuentes videntesque hauriri profundo, vel in cæca vada ſyrteſque adigi mallent. ad teli ergo miſſum iactę ab vtraque parte anchorę, dum ſcaphis, quę vna ſupererat ſalus, in continentem euaderent. Soſa ante

alios

alios cum vxore filiisque, & primariis aliquot, raptim elata pecunia gemmisque, transuecti haud sine ingenti periculo: vsque adeo immanes toto littore moles aquarum illisu reciproco frangebantur. neque idem effugium cæteræ multitudini patuit; scaphis, post vnum alterumve traiectum, in dorsuosa breuia impactis & comminutis. Eodem fere temporis articulo anchorarius funis in Austrum obuersus, quamquam valido nexu & crassitudine, rumpitur. Tum qui remanserant, diuulsa nauis latera, & vasto dehiscentem hiatu alueum conspicati, erūpentia ex imo dolia, sarcinas, capsasve corripiunt; seque, incertam ad spem, qua cuique proximum est, in mare demittunt. Miserando hinc spectaculo, immistos fluitanti gazæ mortales, & naualia instrumenta passim agi ferrique cerneres. Periere ab ipso statim deiectu, Lusitani circiter quadraginta; ex alijs nationibus, ad septuaginta: reliqui haud semel operti fluctibus, ac turgido spumantiq; æstu in diuersa raptati, ad hæc, scriniorum incussu liuidi, aut clauorum squamarumque ictu cruenti (tantus amor est lucis) tandem semianimes in sicco vestigia posuere. Vixdum euaserant; cum in conspectu omnium, vacua hominibus carina subsidit; & arenis illata, duas primum, dein quatuor in partes, ad extremum in minutissima frusta dissiliit. hæc maxime clades ad vltimam pæne rerum desperationem Lusitanos adduxit. quippe, consilium fuerat, è reliquijs naufragij subitarium dromonem intentis vestibus ad cursum aptare; atque vbi licuisset, cum delectis retro Sofalam aut Mosambicum opis petendæ causa transmittere. Eam quoque sibi facultatem ereptam videbant, cum è discerpto nauigio laceroque, vix vlla fragmenta cubiti mensuram excederent. Paulatim dein, quæque supernatauerant, quæque obruta fuerant, pæne cuncta cum cadaueribus in littus eiecta: ipsæ quoque demum anchoræ, hastæque, & minora tormenta, quamquam hæc quidem prorsus inutilia; sulphureo omni corrupto puluere, neque vllo conficiendi apparatu. Inter hæc autumnus abierat: &, quod ab æquatore in meridiem gradus vnum & triginta distat regio; refouendæ turbæ, frigore, inedia, vulneribusque torpenti, Sosa complures excitarat ignes. tum ex aliquot oryzæ semicorruptæ modijs, ac salsamentis, quæ tempestatis iniuriæ superfuerant, cibaria in

singulos

ſingulos parce diuiſa: quod ſqualida circum arena, ac nullum eſſet cum incolis, fera & inhoſpita natione, commercium. dulces tantum in proximo ſcaturigines emicabant. atque ob id, connexis in orbem ſcrinijs, aduolutoque ſaxorum pondere, vti ſecuras exigerent noctes, loco munimenta circundata; & quatuor in partes, vt aſſolet, vigiliæ diſtributæ, quas intempeſta nocte haud ſemel circuibat Soſa; neque vllum, in tali calamitate, boni & ciuis & præfecti omittebat officium. Tredecim ferme dies curationi corporum dati. mox de ſumma rei deliberatum, quid agerent, quo ſe conferrent. nemini dubium fuit, quin oram tenentes, ad flumen contenderent, cui Laurentius Marcheſius olim ab Sancto Spiritu nomen indiderat: eodemque Luſitani ab Sofala & Moſambico mercimonij cauſa commeabant. id flumen à ſtatiuis in Orientem aberat leucas centum & octoginta. Ab hoc decreto, Soſa, quãquam præcipua in clade, tamen cæteros ipſe vultu ac ſermone confirmat: ne aſperis in rebus deſponderent animos. qui ſe pelago committant; ijs famem, ſitim, iacturas, ærumnas, omnia incommoda eſſe debere propoſita. quæ ſi contingant, non ita mox cadendum, quaſi ea nunquam euentura exiſtimarint. ad hæc, pro ſuis quiſque delictis æterna ſupplicia meriti; breuia ac temporaria non inuiti perſoluant. Simul, eo infortunio, non quid perdiderint cogitandum, ſed quod euaſerint. amiſiſſe multa: ſed perire vna cum ijs quæ amiſerant, potuiſſe. monuit inſuper, vt inter efferas deſtituti gentes, nullum deinceps niſi in coniunctione & concordia præſidium collocarent. nemo ſeorſum; omnes in commune conſulerent. nihil neque diſperſis, & vagis tutum, neque conglobatis & conſentientibus noxium fore. poſtremo precatus eſt cunctos; in ratione itineris, Eleonoræ & filiorum vel ætati vel ſexui parcerent; ſeque validi & robuſti ad infirmorum vires attemperare ne grauarentur. Ad ea ſucclamatum, duceret quo vellet, & quo modo. ſe ab eius auctoritate arbitrioque non receſſuros. Per hunc modum corporibus & animis vtcunque firmatis; hoc maxime ordine capeſſunt iter. Præcedebat Soſa cum vxore virilis animi fœmina, liberiſque propter ætatem ſecuris. & Andrea Vaſæo nauis magiſtro (is præcelſum Crucis vexillum ferebat) & Luſitanis alijs octoginta, ſeruis præterea centum. hi puerulos

los tergo per vices; Eleonoram informi pilento gestabant. sequebantur cum ancillis & imbelli turba nautici. agmen infaustum Pantaleon & reliqui cum mancipijs Lusitani cogebant. Modicis inde itineribus, per infesta Cafrum incursionibus, & noxijs animantibus loca progressos: inuiæ rupes, excedentia in nubes iuga, despectu horrendo conualles, cœnosæ voragines, inflata imbribus hybernis flumina excipiunt. ijs dum superandis, humilia procul vada, clementesque montium ascensus ac descensus inquirunt; littoralis spatij triginta non amplius leucas, crebro ipsi ambitu flexuque, cæcis ad hæc erroribus, in centum prorsus extendunt. Mensis inter hæc voluitur. simul, extrema quoque inopia, consumptis iam omnibus alimentis, conflictari cæpti. Sustinebant famem primo conchylia, putresque cetorum artus, & alia maris eiectamenta, dein, vbi à littore abscesserant, syluestria poma baccæve:tum tenerrima frondium; postremo bestiarũ cadauera & ossa quælibet igne tosta; pellesque mollitæ. Nec leuius torquebat sitis: cum oppido pauci, nec nisi magna præsentis pecuniæ mercede, aquandi causa de via decederent, insidiantium ex occulto latronum impetus, atque leonum etiam ac tigrium ignota cubilia metuentes. enormia inde aquæ pretia: vti octo interdum aureis hemina constaret. Inter quæ subinde aliqui lassitudine, inedia, siccitate confecti, deploratis viribus, Aethiopi diro, belluisque, & alitibus præda restabant, suprema ad suos mandata dantes antecedentibus: quorum in animis, vt fit, diuturni terrores & proprium cuiusque malum, omnem pæne miserationem ac sensum alienæ calamitatis exstinxerãt. Sosam tamen, cari aliquot relicti, supra modum angebant. vxoris vero quotidiani labores miseriæq; propemodum emouerant mente: quamuis illa quidem sese marito infatigabilem corpore pariter animoq; præstaret comitẽ; ac baiulorum destituta ministerio, dudum suis ipsa pedibus ambularet addens cæteris animos; & in partem oneris, teneræ proli subleuandę succedens. Quarto mense ad amnem Sancti Spiritus peruentum ab insciis. causa latendi fuit, quod auditæ conceptæque animo magnitudini haud quaquam respondebat flumen (quippe tribus alueis ea regione decurrens, in exitu iungitur) & idonei ad percontandum explorandumq; interpretes deerant:

siquidem

ſiquidem Aethiopicis ex alia longe regione mancipijs quæ habebant in comitatu; nondum erat cum ijs populis tanta ſocietas linguæ, vti per illos poſſent, quæ vellent, probe cognoſcere. Percommode cecidit, quod regulus ea tenebat loca, miti admodum præter aliorum conſuetudinem ingenio vir, beneq́ue in Luſitanos animatus, quod illi placidum & æquum paulo ante commercium cum ipſo Laurentio Marcheſio & Antonio Calderia fuiſſet. Is, peramanter acceptum Soſam & reliquos, apud ſe, dum aliquis ab Sofala inſtitor appareret, omni arte retinere conatus eſt, partim ab inſita humanitate, partim etiam proprij commodi gratia, quod finitimis implicitus bellis, tempeſtiuo firmoq́; ſibi auxilio diuinitus oblatam hanc putaret manum. ac proinde, poſt multa benigni vultus inuitamenta, denique geſtu, nutibus, & incerta vocum ſignificatione denuntiat, haud procul abeſſe inde potentiorem ſe Regem, impium, & rapinæ adſuetum: ſi pergant; præcipitis cõſilij pœnas daturos. Nec preces nec monita profuere. quo liberalius habebatur Soſa, eo magis fraudem ſuſpicatus, porro abire contendit, nauiculisq́ue ab eodem regulo impetratis fluuium traijcit. Quinto die ad medium amnis brachium proceſſere, leucas iam à naufragio trecentas emenſi; è quingentis comitibus ad centum & viginti variis cladibus redacti non amplius. id quoque brachium, conductis pretio lintribus, imminentium ignari tranſmittunt. maiore dein vſu linguæ, per interpretes haud dubie cognitum, id eſſe flumen quod tanto iam diu labore quæſiſſent: & eiuſdem habitus albos homines illuc nauibus itare conſueſſe. non longe à mari is locus aberat. ſalſi ex eo latices: neque vllam dulcis aquæ venam circum apparere conſtabat. ad hæc, ſolum plane incultum ac ſterile. cum ibi Luſitani, malis victi, ſub noctem neceſſario conſediſſent; poſtridie aduentantes Aethiopas ferme ducentos adſpiciunt. ac primo adeſſe prælium rati, arma quæ male iam ſuſtinebant, expediunt: reliquias virium ad repellendos fugandosq́ue latrones intendunt. dein, poſtquam pacatus appropinquabat Aethiops; ac, qui nam, & vnde profugi, blande quærebat; ſumpta fiducia, infortunii ſummam, & exhauſtos labores, per interpretem exponunt. cibaria tantum, neq; ea gratuita iure gentium petunt: ferramenta genti expetita con-

ciliando

ciliando commercio proferunt. Haud ſpernenda creſcendi occaſio barbaris viſa. tantum de re ex tuto aggredienda ſoliciti, ac toti è fraude mendacioque conflati, reſpondent, nihil eſſe commeatus in promptu: haud ita diſtare oppidum: eo ſi acceſſerint, hoſpitaliter ac benigne cunctos ab Rege tractatum iri. Suadebat requiem vltima laſsitudo, & inuentus agnitusq; tandem exoptati fluuij terminus: vęſana inſuper fames vrgebat ac ſitis. age ſane. ducibus iiſdem ad oppidum tendunt. iamque ſucceſſuros, per viatorem ingreſſu prohibet Rex. denſę arbores in vicino adſignatę, quarum vmbra ſeſe vtcunque reficerent. ſex ibi dierum fuit mora: clauos ferme reuulſos è naufragij tabulis, cum carnibus nutrituque alio permutabant: ſitim leuabat in proximo fons. contracta inde cum incolis nonnulla conſuetudine, pernicioſam in ſpem hoſpitij Soſa paulatim inductus, mercatoris cuiuſpiam aduentum ab Sofala, ſi liceat, ibidem operiri conſtituit. idipſum Aethiopes cum valde hortarentur; ex iis miſsi ad Regem, qui Soſæ interim, & coniugi, cæterisq; pro inſtituta ſocietate paulo commodius diuerſorium peterent. Ille, popularium haud abſimilis, omnibusq; artibus ad fallendũ inſtructus, iubet Soſæ renuntiari; ſe ſuosq; optimo eſſe in aduenas & calamitoſos animo: ſed quominus eos adhuc intra oppidũ admiſerit, duabus maxime cauſis retardatum. altera, quod magna tum annonæ penuria, vno omnes loco ſuſtentari non poſſent: altera, quod ferro ſuccinctos, & vario genere telorũ, incolę ſeminudi, ac ſudibus tantũ adſueti, maiorẽ in modũ extimeſcerent. Si animũ inducant Luſitani, ad pacatæ manſionis fidem, arma interim apud ſe cuſtodienda ſine dolo deponere; ſe domi ſuę præfectum primoresque benigne habiturum; reliquos, circumfuſis oppido vicis fida in hoſpitia diuiſurum. Dura omnino poſtulata viſa concilio. ſed recuſantibus, extrema neceſsitas & egeſtas inſtabat. ergo nemine præter vnam Eleonoram diſſuadente palam; Soſa qui amice monenti atque inuitanti regulo priori abrogauerat fidem; repudiatis Eleonoræ precibus monitisque, ſe ac ſua demum omnia inſidioſo huic præpoſtera credulitate permittit. cohors reliqua ducis auctoritatem ſequi non dubitat. tradita extemplo arma præmittuntur ad Regem: Soſa cum vxore, liberisque, & fidelibus aliis ferme viginti ſubſequitur. cęteros quinos vel ſenos re-

gij

gij præfecti varia in loca diducunt. necdum ad inhoſpitales peruenerant caſas, cum deſtitutos ac diremptos ab ope mutua; non peculio tantum, ſi quid abditum gerebant, ſed veſtimentis etiam quamquam attritis ac laceris exuunt; eaque nocte maligne admodum paſtos, mane fuſtibus conuitiiſque per ſummam perfidiam & immanitatem tectis ac vicis exturbant. Rex, gemmis, auroque, & argento, & quod pretioſi reliquum Soſæ & familiaribus fuerat, auidiſsime rapto, corporibus tantum ac veſtimentis abſtinuit; domoque cunctos item exigit, inſuper increpans, clementia adductum ſe non pro meritis tractaſſe vagos piratas, & communes humani generis inimicos. Tum demum ſenſere Soſa comiteſque, quam ſtulte ſeſe inermes ignotæ ac barbaræ fidei credidiſſent. Neque hic finis miſeriarum fuit. nanque dum inopes conſilij, ſolutis ordinibus, nullo rectore, nullo ſignifero, paſsim incerto errant gradu; noua repente Aethiopum manus, præacutis armata ſudibus, in Soſæ manipulum inuadit: ipſumque & cæteros vtriuſque ſexus nullo diſcrimine veſtibus nudat, obnoxios, & contra ne hiſcere quidem audentes. adeo ablatis armis ceciderant animi. Eleonora tantum, generis memor, ac pudoris ad vltimum retinens; obniti acriter, pugnis quin etiam colaphiſque barbaros vltro ad necem irritare: qooad mariti denique hortatu, & deficientibus iam plane viribus, abſtitit. nec mora: detractæ direptæque veſtes; metu ac pudore confuſis qui ex infelici comitatu reſtabant, atque ab tanta rerum indignitate auertentibus oculos. tum vero, caſtæ matronæ triſtior omni morte lux viſa: defodit arenis è veſtigio ſeſe: quæ ſupereminent, ſoluto raptim fuſoque obtegit crine. mox ad Andream paucoſque ſuperſtites, voce ſuprema: Vos quidem, inquit,
„ duci veſtro fidem egregiam præſtitiſtis, optimi viri. nil vltra
„ opus eſt. ite, vobiſque ipſi tandem aliquando conſulite. ac,
„ ſi quem patriis olim finibus reddi contingat; renuntiate quo
„ loci mea me maritumque delicta perduxerint. Mœſtum inde
„ ſilentium immobilis tenuit. cara tantum intuenti pignora, iuges riui lacrymarum denſo cum gemitu profluebant. Soſæ item, altus mœror ac dolor vocem incluſerat. cumque defixo in terram obtutu, aliquandiu attonito ac ſtupenti ſimilis adſtitiſſet; paterna demum extimulante cura, proximam in ſyl-

uâm quærendo qualicunque nutrimento secedit. inde regressus, Elennoram triduano ieiunio fletuque pæne consumptam, è filiolis alterum prorsus extinctum offendit, eumque suis ipse manibus terræ mandauit. Postridie eodem pabulandi functus officio, coniugem vna cum filio exanimem reperit, & lamentabili circum vociferatione complorantes ancillas. Hisce confestim summotis, in dextram iacentis manum aliquandiu reclinato capite incubuit; dein, iisdem adiuuantibus ancillis, cadauer vtrumque sepelliit, nihil vnquam effatus. postremo sese iterum abdit in syluas. ibi laniatum à feris putant. nunquam deinde comparuit. Hunc exitum, inter paucas miseranda Sosæ peregrinatio terra marique sortita, cum seculi huiusce tertius & quinquagesimus ageretur annus. reliqui ad centum, fœdo agmine, rerum omnium inopes, diu errabundi, variis casibus ad sex & viginti redacto numero, cum pro captiuis haberentur, denique ab nauiculario Lusitano, qui eboris mercandi causa regionem eam à Mosambico petierat; sestertiis in capita quaternis redempti. in iis Pantaleon fuit: qui ante hoc biennium, exacta iam ætate, verum præualens viribus, Olisipone subito neruorum stupore apoplecticus obiit. Ceterum tanta Sosæ calamitas longe lateque vulgata misericordiam hominum ciuit: cupiditatem & audaciam non imminuit. Anno quippe insequenti, nauarchi alij quinque Lusitaniam versus Cocino soluere. Fernandus Aluarus Capralis cunctis præerat. ex iis nauibus, vna tantum Olisiponem post varia discrimina tenuit. aliarum incerti euentus, Prætoria excepta, cui à Sancto Benedicto erat nomen. Hæc quantum patebat constipatis ad summum oneribus, vix vt nautico ministerio spatia superessent; in medio cursu aduersis ventis & fluctibus labefacta; cum deploratam duceret sentinam, ipsa itemq́ circa Bonæ spei promontorium ad littus quod appellant Natale, vi tempestatis allisa dirumpitur. inter enatandum periere ad ducentos. cæteri ferme debilitati ac semianimes, deserto in littore corpora prostrauere. Mesquita Perestrellius, qui cladi superfuit, ac totam accurate descripsit; varios insolitosque addit terrores. ingruente procella, cacodæmonum choreas in sublimi visas. ab infortunio dum se miseri ad viam parant, silentio noctis nautica errantium ibidem animarum

exaudita

exaudita celeumata. cæterum hi naufragi iiſdem ferme quibus priores itineribus caſibuſque, illuuie obſiti, macie enecti, cum à trecentis amplius, ad tres circiter & viginti rediiſſet ſumma, redempti pariter à Luſitanis negotiatoribus; miſeriarum & patientiæ documentum, ad Sofalam atque ad Moſambicum ęgerrime peruenere. Sub idem tempus, Alphonſo Noroniæ, cum circiter quadriennium prouinciam adminiſtraſſet; ſucceſſor aduenit Petrus Maſcarenias idem, qui Xauerium olim ex vrbe Roma in Luſitaniam adduxerat. Is, qua erat in Deum pietate, bonis maiorem in modum approbantibus, ante omnia ad euellendos ethnicos ritus ac ſuperſtitiones, quarum adhuc erant in vrbe Goa multæ reliquiæ, ſtudium & cogitationes intendit. ſimul neophytorum libertati, commodis, immunitatibus, è Regis decreto cum fide curaque conſuluit. Idem ſolicitantibus iterum ab Idalcanis odio Mahometanis proceribus, ac præſertim Inele Maluco; Mealem, qui Goæ dudum in libera cuſtodia tenebatur, cum equitum peditumque preſidio in finibus Decani regni, Pondæ conſtituit. Goam dein regreſſus; vixdum anno vertente Præturæ; morbo deceſsit. Huic è regio chirographo rite ſuffectus è prima nobilitate Franciſcus Barretus. Hoc Prætore, Mealem à Ponda Inel Malucus cum duobus equitum millibus in Decaniæ terræ interiora perduxit. Ab rerum nouarum cupidis, quique ſæuo tyranni ſeruitio premebantur, ad mitem ingenio virum, ac iuſtum regni hæredem concurſus illico fieri cæptus. neque ſe Idalcan aduerſus ea ſegniter comparabat. inter cætera, diffiſus popularium voluntati, magnas firmaſque copias è Narſingano regno haud leui mercede conduxerat, ac poſtremo ſignis collatis, haud dubie victor euaſit. Meales ad Nizamalucum è fuga ſe contulit. Goā inde repetiit. ibi reliquam exegit ætatem. Prętor interea firmando imperio intentus, Ciaulanam arcem, vicino ſubiectam & obnoxiam colli, in eum ipſum collem transferre ſtatuerat. coacta ergo in id claſſe, cum fabris alioque apparatu Ciaulum petit. Non latuit ea res Nizamalucum. is, ne geminum pro vno iugum acciperet, armato milite prior locum inſedit. neque Prætori tentanda res viſa per vim. diſsimulato conſilio, & renouata cum Nizamaluco amicitia; ad luſtrandam Borea-

lem

lem plagam de more perrexit: nullaque memorabili gesta res; Goam ante hyemales motus reuertit. Sub hæc Idalcan victis perduellibus ferox; in Canarinum limitem præfectos cum exercitu misit. ij excelsis tumulis castra posuere. præterfluebat amnis incerto gurgite, præcipitibus vtrinque ripis. ex hisce munimentis Mahometani crebra excursione terrestres ab Goa commeatus arcebant. Aduersus eos Prætor ex insula peditum tribus ferè millibus, & paucis equitum turmis in continentem traductis, cis flumen è regione hostium in ipsa valle consedit. Mahometani interim è superiore loco incendiarias bolides, & varij generis tela torquere. Prætor, conserendæ cominus pugnæ auidus, quod ponti materia deesset, transitum ex omni parte circunspicere. postquam dubias voragines, & cuncta vndique prærupta cernebat; admotis acriter equo calcaribus, vti erat cataphractus, qua in arctum coibat flumen, immani saltu transmisit: ac tanta fuit incitatio, vti diruptis ephippijs propemodum ex equo delaberetur. idem ausi ducis exemplo quidam, protinus in terram effusi, & ruentibus super eos equis obtriti. cæteræ copiæ, simulatque trans amnem conspectus est Prætor, qualicunque demum reperto vado, per æqua per iniqua traijciunt: ardentesque animis, in hostem aduerso cliuo succedunt. Non tulere impetum Indi. vixdum inito certamine, queis nullum in fuga dedecus, terga vertere. neque per aspera & confragosa euadentibus Prætor diutius institit. Missi dein vltro citroque legati; & ex vtriusque gentis commodo redintegrata pax est. Nec minori felicitate per id ferè tempus in Brasilia quoque compositi bellorum tumultus: cum orto Lusitanos inter & Saluatoris accolas iurgio, ab Ioanne Rege Brasilij defecissent. Sequuta dein quies. perque eam tranquillitatem liberior excursus Euangelio patuit. Thomæ Sosæ prętori iam ante successerat Eduardus Acosta: & peropportune cum eo insignes aduenerant è Societate IESV viri Ludouicus Grana, Blasius Laurentius, Gregorius Serranus, Ioannes Consaluus genere Lusitani, Antonius Blascus Castellanus, & qui prouinciam hodie regit, Iosephus Anchieta Cantaber. Hisce adiutoribus institutæ aliquot locis Ecclesiæ, atque in pago præsertim, cui Piratininga nomen: vagique Brasilij, quo commodius erudiri possent,

paulatim in vicos aut oppida contributi. atque hic etiam miraculis nonnunquam Deus prædicationi adstruebat fidem. inter cætera illud insigne referunt. Bello inter Piratiningæ incolas & finitimas gentes exorto; cum in aciem exissent Piratiningani; necopinata multitudine hostilium copiarum exterriti fluctuabant. Erat in exercitu virilis animi fœmina, paulo ante sacro lustrata baptismate. Hæc, perculsos metu conspicata viros, magno animo hortatur, vti signo Crucis, Christiano more se muniant, ac prælium sine dubitatione committant. Factum vti monuerat; ac dempto pauore tantus repente ardor atque fiducia cunctis iniecta; vti alacres ac celsi pugnam inierint; magnaque edita strage, hostem in fugam auerterint intacti omnes, duobus tantum exceptis qui salutaria piæ mulieris præcepta contempserant. sagittis ambo confixi: alter postmodum occubuit. Sub hæc, ad auri venas inuestigandas Lusitani milites cum fabris in mediterranea Prætoris iussu profecti. eorum animis Azpilcueta pastor adiunctus. ij per multos errores, varijs, vt assolet, conflictati miserijs & ærumnis, denique ad Saluatoris vrbem rediere nullo tantæ operæ pretio. At Azpilcueta è summis laboribus ac lassitudine morbum contraxit, quo sensim absumptus, magnum Brasilijs pariter ac Lusitanis desiderium sui reliquit. Interea exciti fama rerum quæ à patribus gerebantur Carigij & Ibiragiati populi Americæ interioris, dociles mitesque natura, Christianæ religionis præstantiam adamauerant, Castellanis præsertim hortantibus, qui ad Paragaium amnem (is ex Argenteo defluit) sedes habebant. Nec dubitauere Carigij amplius ducenti, aliquot Hispanis admistis, audiendi Euangelij ac baptismi petendi causa, Brasiliam versus à sexcentis passuum millibus iter periculosum ignotumque capessere. horum piæ voluntati breuiore compendio satisfactum. siquidem à Tupinaquinis diræ immanitatis gente intercepti ac trucidati, labes criminum suo protinus cruore expiarunt, tanta beatitudinis æternæ concepta fiducia, vt inter ipsam necem percussores in hæc affarentur verba: Vos quidem arbitratu vestro, carnifices, fluxa hæc & olida membra concidite. animas certe non prohibebitis, quominus ad suum hodie conditorem ascendāt. Per hunc modum mactati plerique; alijs vincla indita; vnus

è Castellanis duntaxat elapsus, cum ad Sancti Vincentij coloniam peruenisset, cuncta patribus ex ordine retulit. Missus extemplo ad Tupinaquinos haud sine aperto vitæ discrimine Petrus Correa, linguæ Brasilicæ (vt supra diximus) bene peritus; trucis ac sanguinariæ gentis ferociā blando sermone permulsit, ac duos qui supererant, exemptos è custodia Castellanos in Brasiliam perduxit incolumes. Cæterum ipse Carigiorum indole magnopere delectatus, illam sibi prouinciam à Nobrega depoposcit. additus illi comes è Societate Ioannes Sosa Lusitanus, eximia sobrietate ac patientia vir: præfinito spatio temporis, intra quod spatium redirent. Haud otiosa vel irrita fuit legatio. Ingenti labore totum illud iter emensi, verbo & exemplo magnos in Carigia terra motus animorum fecere; non plebe tantum, sed primoribus quoque à patria vanitate magis in dies ad studium Christianæ veritatis accensis. Ab eo munere dum ad socios euocandos Brasiliam repetunt anno seculi huius quinquagesimo quarto, sub ipsum natalem Domini diem, quem Nobrega peregrinationis terminum dixerat; præclara vtrique tanti sudoris atque operis præmia diuinitus persoluta. Vetus quidam erat Castellanorum interpres, quem paulo ante Correa captum à Brasilijs, & in epulas de more saginatum, ex eorum faucibus eripuerat. magna huic erat cum Carigijs consuetudo, & auctoritas, varijs artibus & mira calliditate quæsita. Ab eius impuro conuictu quod Correa, tollendæ publicæ offensionis causa, concubinam auulserat; ira percitus ille, & immemor acceptæ salutis; insimulare Corream & Sosam apud Carigios institit, & in summum odium adducere, quasi cum hoste vicino in eorum perniciem conspirassent. Inde suspectos vulgo & inuisos, ethnici aliquot in itinere adorti, Brasilios primum duos qui cum ijs ambulabant, dein Sosam nixum illico genibus, & in preces effusum, sagittis eminus impetentes interimunt. postremo in Corream ipsum arcus intendunt. is, aliquot iam acceptis vulneribus, cum eos placido nihilominus vultu ac sermone lenire conaretur; contra illi pro verbis spicula redderent; flexis item ipse genibus, baculo abiecto, manus oculosq; tollit in cœlum, peccatisq; hostium ingemiscens, inter supremam deprecationem densatis ictibus exspirauit. Sunt qui factum eiusmodi in dede-

cus & infamiam trahant gentis vniuersæ, argumento probabi i. sed mihi certis auctoribus compertum, clementi alioquin, vt supra diximus, ingenio viros, impij veteratoris dolo, & proditionis falso metu compulsos ad facinus. Certe, cũ hęc scriberemus, de instituendo inter eos publico liberalium artium gymnasio à patribus agebatur. & vineam hanc, vt in primis fructuosam, Correa Sosaque præcipua sibi cura colendam sumpserant. quorum ille ante Societatis aduentum, Brasilici nominis terra marique acerrimus insectator, postquam à patribus doctus est quanto id piaculo fieret: nouis beneficijs veteres iniurias obliterare, totumque se se Brasiliorum saluti è patrum disciplina dicare constituit: præclare secum actum iri putans, si in ea gente ad Christum adducenda vitam sibi ponere contigisset: ac proinde fideliter ac vigilanter admodum versatus in opere; quinto initæ Socitatis anno voti compos effectus est. alter, ab olla & culina, quo in ministerio socijs aliquandiu deseruierat, ad gloriosam pariter ipse coronam ascitus, nouum patribus fratribusque solidæ virtutis ac summissionis certamẽ iniecit. Cum hæc in Brasilia fierent, Ioannes Rex dignam ipsius virtute ac pietate susceperat actionem; Abasfini Regis ac regni ad catholicam fidem, atque ad auctoritatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tandem aliquando adiungendi. nam etsi ab Dauide legatus, de quo supra cõmemoratum est, Clementi VII. venerationem obsequiumque detulerat; tamen, in tanto locorum ac temporum interuallo, ad ingenium deinde redierat Abasfina gens. quippe cuius in animis hærebant Dioscori, & Eutichetis penitus infixa mendacia; & ab adulterino Alexandrię præsule nihilominus iuris diuini responsa, ritusque sacrorum, & publicæ ac priuatæ cæremoniæ petebantur. quapropter vna superesse videbatur salutis ratio, si ab Romano ipso Pontifice legitimus & recte sentiens Patriarcha ad eos pascendos regendosque populos mitteretur, & cum eo, spectata morum innocentia & sanitate doctrinæ theologi, qui concionibus, colloquijs, & frequenti disputatione, deceptis è mentibus letalium opinionum atque superstitionum fibras euellerent. Cuius rei perficiendæ hoc maiorem in spem venerat Ioannes, quod Claudius Rex, cui Gamma pridem suppetias tulerat, optime sese in Latinos Francosve (vt appellant ipsi) animatum, & recon-

ciliationis

ciliationis cupidum ostendisset. Rebus igitur cum Iulio iij, mox cum Paulo IV. diu multumque agitatis, ad consilium adhibito in primis Ignatio Loiola; tandem in id munus delecti è Societate IESV tredecim viri, sanctimoniæ non minus quam eruditionis laude præstantes: iique variis è nationibus. accessere ex eadem Societate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neque vlli, tam arduam in expeditionem, tamque laboriosum iter atque longinquum, alacritas defuit. tantum ab honorum vocabulis & insignibus cuncti & suo ipsi iudicio, & Societatis instituto valde abhorrebant. ac proinde nominatim appellati ea de re quidam, præcise negauerant. Eo dignior quæ extolleretur, tanta humilitas visa. ac ne tergiuersationi vltra esset locus; ab summo Pontifice pro imperio coactus ad Patriarchatum euehitur Ioannes Nonnius Barretus Lusitanus, qui nuper in Africa redimendis iuuandisque captiuis insignem operam summa cum prudentiæ & caritatis laude nauauerat: alterius Nonnij germanus frater, qui tum Indicam Ignatij nomine Societatem regebat. Huic, Episcopali dignitate coadiutores, vt appellant, iidemque si quid ei grauius accidisset, successores pro potestate insuper adiuncti duo, Melchior Carnerius item Lusitanus, & Andreas Ouiedus Castellanus, qui collegio Societatis Neapolitano tū præerat, mirus & corporis domitor, & gloriæ humanæ contemptor. illum antistitis Niceni, hunc, Hierapolitani titulo decorauit Pontifex. Neque in quopiam eorum hærere potuit cupiditatis aut ambitionis vlla suspicio: cum & inuitos tanta onera subiisse constaret; & per hosce dignitatis gradus, non ad opes, aut vitæ commoda, sed, vti declarauit euentus, ad vltimam egestatem, & ęrumnas, & quotidiana capitis pericula tenderent. Magnam vero exspectationem delectus ille conciuit. & cum de successu rerum variæ, vt fit, pro suo quisque sensu loquerentur homines; tamen huic tantæ ac tam nouæ actioni vulgo fauebant. Ignatius vero in eandem, non solum opi diuinæ implorandæ assiduis per se perque socios votis & supplicationibus excubabat; sed etiam, fessa iam ætate viribusque, suum ipse nomen operamque (modo fulgor ac species honoris abesset) summo Pontifici sponte detulerat. cumque eius ætati, & valetudini, maximis præterea occupationibus parceretur; accurata me-

„ ditatione ad Claudium Regem ſcripſit litteras hoc exem-
„ plo: Domine mi in Domino noſtro IESV Chriſto: Gra-
„ tia tuæ Celſitudini, & ſalus & affluentia donorum ſpiri-
„ tualium, à Domino noſtro IESV Chriſto. Sereniſſimus
„ Portugaliæ Rex, pro ea ſolicitudine ac zelo, quem illi
„ Deus creator noſter ac dominus dedit gloriæ ſancti ſui no-
„ minis, & ſalutis animarum, quæ vnigeniti eius filij pre-
„ tioſo ſanguine & vita redemptæ ſunt; non ſemel oſtendit
„ mihi per litteras, pergratum ſibi fore, ſi è religioſis no-
„ ſtræ minimæ Societatis, quam vocant IESV, duodecim
„ viros deſignarem, è quibus ille Patriarcham vnum, duos
„ coadiutores pariter & ſucceſſores eligeret. iiſdemque à Sum
„ mo Chriſti Domini noſtri Vicario ſuppliciter peteret au-
„ ctoritatem & ius, quo iure ad ſuas quiſque partes rite o-
„ beundas ipſi cum ſacerdotibus alijs in tuæ Celſitudinis re-
„ gna tranſmitti poſſent. Ego, pro eximijs inter cæteros Chri-
„ ſtianos principes, eiuſdem Sereniſſimi Regis Portugaliæ me
„ ritis erga Societatem noſtram vniuerſam, noſtraque viciſſim
„ omnium in illum obſeruantia & pietate, feci quod iuſſerat:
„ conſultoque ſequutus numerum qui Chriſti Domini noſtri,
„ Apoſtolorumque eius collegium referret; præter ipſum Pa-
„ triarcham, ſacerdotes duodecim ſupplementi ac velut ſemi-
„ narij cauſa, è corpore noſtro cunctos excerpſi: qui ad ſu-
„ bleuandas iuuandaſque animas, tuæ Celſitudinis imperio
„ ac ditioni ſubiectas, ſeſe vitamque ſuam in omnem labo-
„ rem atque diſcrimen offerrent. Atque hoc libentius parui,
„ quod præcipua quadam alacritate ſentio me ſocioſq; meos
„ omnes ferri ad obſequium & cultum Celſitudinis tuæ, haud
„ immerito, quippe quæ inter tot circunfuſas vndique natio-
„ nes infidelium & hoſtium nominis Chriſtiani, veſtigijs ma-
„ iorum ſuorum inſiſtens, ad conſeruandam ac promouen-
„ dam Chriſti Domini ac Dei noſtri religionem & gloriam
„ diligenter incumbit. Quam ipſam ob cauſam optandum
„ fuerat, vti ad hæc tam recta tuæ Celſitudinis ſtudia cona-
„ tuſque, ſubſidium accederet ſpiritualium patrum, quibus &
„ legitima poteſtas ab hoc Sanctæ Sedis Apoſtolicæ faſtigio
„ deriuata; & fidei Chriſtianæ pura & ſyncera doctrina ſuppe-
„ teret. quæ nimirum duæ ſunt claues illæ regni cœlorum, quas

Chriſtus

Chriſtus Dominus noſter Sancto Petro, & omnibus qui deinceps in eius erant ſolio ſeſſuri, promiſit prius, dein ipſa re tradidit. Promiſit tantummodo, cum ad eum dixit (vt legimus apud Diuum Matthæum Euangeliſtam) Ego dico tibi quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; & tibi dabo claues regni cœlorum; & quicquid ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & quicquid ſolueris ſuper terram; erit ſolutum & in cœlis. Tradidit, ac promiſſa patrauit; cum poſt reſurrectionem, antequam in cœlum aſcenderet, ſciſcitatus ex eo ter (quemadmodum affirmat Diuus Ioannes Euangeliſta) Simon Bariona diligis me plus his? ſubiunxit in ſingula reſponſa: Paſce oues meas: committens illi non partem aliquam ouium ſuarum, ſed totum prorſus gregem, vniuerſa cum plenitudine poteſtatis, ad alendos vitali Chriſtianæ religionis paulo cunctos vbique fideles, eoſdemque ad cœleſtia ſempiternæ beatitudinis paſcua perducendi. Ac cæteris quidem Apoſtolis, auctoritatem Chriſtus Dominus noſter impertijt delegatam, ac veluti extra ordinem: at Sancto Petro eiuſque ſucceſſoribus, ordinariam dedit ac plenam; vti ab hoc ſummo Paſtore, tamquam à fonte, reliqui animarum paſtores peterent, eidemque acceptum ferrent, quicquid omnino iuris ad ſuum quiſq; munus ac regimen obtinerent: quod olim adumbraſſe per Eſaiam videtur Dominus, cum de Eliachim loquens Pontifice Maximo; Et dabo, inquit, clauem domus Dauid ſuper humerum eius; & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat. quo videlicet typo figuratus eſt Petrus, eiuſque ſucceſſores, quibus datam integram poteſtatem declarant claues, conſuetum vtique ſymbolum & inſigne pleni atque abſoluti dominij. Quæ cum ita ſint; Celſitudo tua gratias debet ingentes Domino Deo noſtro, quod ipſa regnante potisſimum, dignatus fuerit iſtis nationibus mittere veros animarum paſtores, qui à Summo pendeant Paſtore ac Vicario quem reliquit in terris IESVS Chriſtus Dominus noſter; & quantamcunque habent poteſtatem, quæ ſane perampla eſt, hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint. Nec ſine cauſa, patri auoque tuæ Celſitudinis diſplicebat ſumi ab vrbe Alexandria Patriarcham. quippe, ſicuti diuulſum à corpore membrum, neque motum, neque ſen-

 ſum,

um, neque omnino vitam à corpore accipit suo; ita Aegyptius Patriarcha, siue ille Alexandriæ, seu Memphi degat, cum schismaticus sit ac disiunctus ab hac sacrosancta Sede Apostolica, & ab Ecclesiæ totius capite Pontifice summo; videlicet vitam gratiæ, & pastoralem auctoritatem, nec sibi recipit ipse, nec alteri cuipiam valet legitimam impertire. Ecclesia namque Catholica, vna tantũ est in orbe terrarum: neque fieri potest vt alia Romano Pontifici, alia pareat Alexandrino. Vti sponsus eius Christus vnus est, sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Canticis ex persona Christi Domini nostri; Vna est columba mea: & Oseas propheta: Congregabuntur filij Israel, & filij Iuda pariter, & ponent sibi caput vnum. & in eandem sententiam multo deinde post Sanctus Ioannes, Fiet, inquit, vnum ouile, & vnus pastor. Vna erat, quemadmodum in Genesi legimus, arca Noe; extra quam nulla omnino salus. vnum tabernaculum quod fabricatus est Moyses. vnum Hyerosolymæ templum à Salomone conditum, quo in templo sacrificare & adorare oportebat. vna cuius staretur iudicio, Synagoga. Hæc nimirum omnia Ecclesiam denotabant, quæ vna est item; extra quam nihil boni. etenim qui cum eius corpore coniunctus non fuerit, nempe nullam à Christo capite recipiet influxum gratiæ viuificantis animam, ac preparantis ad felicitatem æternam. Huiusce vnitatis declarandæ causa, contra quosdam hæreticos in Symbolo canitur: Credo vnam Sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam: damnatusque à sacris Conciliis error est, priuatas Ecclesias, ceu Alexandrinam, Constantinopolitanam, aut similes dari, quæ communi omniũ capiti subiunctæ non sint Pontifici Romano, ex quo perpetua serie ab Sancto vsque Petro (qui Christi Domini iussu, vti à Diuo Marcello martyre traditum est; Romanam elegit sedem, eamque suo cruore sanciuit) perducti Romani Pontifices; Vicarij Christi citra controuersiam à tot ac tanta sanctitate doctoribus Latinis, Græcis, omniumque nationum habiti; ab sanctis Anachoretis, Episcopis, & alijs confessoribus adorati; tot signis atque miraculis, tot denique martyrum qui in hac fide & vnione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vitam profudere, testimonio comprobati sunt. Merito igitur, consentienti Episcoporum omnium voce qui ad Chalcedonensem conuenerant

Synodum

" Synodum, Papæ Leoni pariter acclamatum, Sanctissimus, " Apostolicus, Vniuersalis. Et in Constantiensi damnata est " hæresis negantium super omnes & singulas omnium terrarum " Ecclesias, Primatum Romani Pontificis eminere. Ad quas " tam disertas firmasque patrum sanctiones atque decreta, Con- " cilij quoque Florentini, quod sub Eugenio IV. præter alias " nationes, à Græcis etiam, Armeniis, & Iacobitis tanto stu- " dio celebratum est; in hæc verba accessit auctoritas: Defini- " mus, Sanctam Apostolicam Sedem, & Pontificem Romanum, " in vniuersum orbem tenere primatum, ac successorem esse Pe- " tri, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & " omnium Christianorum patrem & doctorem existere: & ipsi " in Beato Petro, pascendi, regendi, gubernandi vniuersalem " Ecclesiam, à Domino IESV Christo potestatem plenam esse " traditum. Iure igitur Serenissimus Rex Dauid, tuæ Celsitudi- " nis genitor, misso ad obsequium Romano Pontifici deferen- " dum legato, sanctam hanc Sedem omnium matrem ac princi- " pem agnouit. cumque alia multa & præclara ipsius pariter & " tuæ Celsitudinis acta numerentur; tum duo hæc eiusmodi sunt, " vt eorum præstantiam nulla vnquam obscuratura videatur o- " bliuio: ac proinde ab omnibus qui sub isto viuunt imperio, " immortales auctori bonorum omnium Deo debentur gratiæ " pro tam singulari in eos beneficio, vestra duorum opera, in- " dustria, virtute collato: cum alter omnium primus se in illius " potestate qui Christi vices gerit in terris, perpetuo fore pro- " fessus sit; alter item primus dictum ab eodem Christi vicario " Patriarcham, verum ac legitimum Sacrosanctæ Sedis huiusce " filium in sua regna perduxerit. Etenim si in magni cuiusdam " beneficij loco habendum est, vt profecto est, insitos esse cor- " pori mystico Ecclesiæ Catholicæ quod à Spiritu Sancto vi- " uificatur ac regitur, quam, teste Euangelista, idem Spiri- " tus docet omnem veritatem; si eximium est munus, lucem " sanæ doctrinæ intueri, & Ecclesiæ fundamentis insistere, " quam Apostolus Paulus ad Timotheum scribens domum Dei, " columnam & firmamentum veritatis appellat; cui se promi- " sit in æternum affore Christus Dominus, inquiens, Ecce ego " vobiscum sum vsque ad consummationem seculi, vt legi- " mus apud Matthæum Euangelistam; est sane cur sine fine gra-

» tulentur iſtæ nationes Deo Domino & conditori noſtro, cu-
» ius prouidentia, per tuam parentisque tui Celſitudinem tan-
» to illos bono dignata eſt. præſertim cum iure ſperandum ſit,
» ex hac ipſa conciliatione conſenſuque, fore, Chriſto Domino
» moderante, vt cum ſpiritualibus temporaria quoque incre-
» menta, non ſine amplificatione imperij tui, & hoſtium abie-
» ctione proueniant. Sacerdotes qui mittuntur iſthuc, omnes
» quidem, ſed præcipue Patriarcha, coadiutoresque, & ſucceſ-
» ſores eius duo, ſpectata admodum virtute ſunt, & noſtra in
» Societate probati per omnia: ac propter illuſtrem caritatem,
» & exquiſitam rectamque doctrinam ad hoc tanti momenti o-
» pus adſciti. neque vero illis animus in idipſum aut alacritas
» deeſt, haud leui concepta fiducia, labores ſuos, ad Chriſti
» Domini gloriam, tuæ Celſitudinis rem, animarum auxilium,
» pari cum operæ pretio collocandi. Humanæ quippe ſalutis
» amor, illos, & Chriſti Domini aliqua ſaltem ex parte imitan-
» di exſtimulat ſtudium; qui cruciatus ac necem ſubijt volens
» ac libens, vti mortales ab æterna calamitate redimeret: aitq;
» per Euangeliſtam: Ego ſum paſtor bonus: bonus paſtor ani-
» mam ſuam dat pro ouibus ſuis. hoc exemplo incitati Patriar-
» cha & cæteri parati veniunt, non verbo duntaxat, conſilioq;,
» & ſpiritualibus adiumentis; ſed ipſa morte, ſi res ferat, peri-
» clitantibus animis opitulari. tua Celſitudo quo interiorem il
» los ad conſuetudinem ac familiaritatem admiſerit; eo maio-
» rem, vt ſpero, capiet in Domino voluptatem. Iam vero, quod
» pertinet ad fidem ac pondus eorum quæ ab ipſis vel publice
» vel priuatim exponentur, non ignorat Celſitudo tua, omnium
» (quatenus rite legati ſunt) ſed Patriarchæ præcipue dictis, A-
» poſtolicæ fidei pondus & auctoritatem ineſſe: ac perinde illis
» & Eccleſiæ credi oportere; cuius ab ipſis interpretanda ſunt
» verba & ſententiæ. Et quoniam Chriſti fideles cunctos Eccle
» ſiæ firmiter aſſentiri, eiusque decretis obtemperare, & ſi quid
» exiſtat ambiguum aut obſcurum, eandem conſulere neceſſe
» eſt; non dubito quin tua excellens pietas probitasque publi-
» co edicto curatura ſit in ſuis regnis, vti omnes omnium ordi-
» num homines tum Patriarchæ ipſius tum eorum quos ille ſibi
» ſubſtituet; dicta, præcepta, reſponſa citra vllam dubitatio-
» nem ſequantur. Conſtat ex Deuteronomio, de controuerſijs
omnibus

„ omnibus ac nodis ad Synagogam Ecclesiæ prænuntiam refer-
„ ri solitum : hinc illa quoque Christi Domini verba : super ca-
„ thedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi . idipsum in pro-
„ uerbijs docet sapientia Salomonis, cum ait: Ne dimittas pręcepta matris tuæ (ea est Ecclesia) & alibi: Ne transgrediaris
„ terminos quos posuerunt patres tui. ij sunt eiusdem antistites.
„ Denique tantum Ecclesiæ suæ tribui ac deferri vult Christus
„ Dominus; vt per sanctum Euangelistam Lucam aperte denun-
„ tiet : Qui vos audit, me audit : qui vos spernit, me spernit. &
„ per Sanctum Matthæum : Si Ecclesiam non audierit: sit tibi si-
„ cut ethnicus & publicanus. Ex quo apparet, ne aures qui-
„ dem præbendas ijs, qui alienum quippiam à sensu & interpre
„ tatione catholicæ Ecclesiæ attulerint; Sancto quoque Paulo
„ in epistola ad Galatas idipsum præmonente, cum ait : Si aliud
„ vobis angelus de cœlo euangelizauerit, præter id quod euan-
„ gelizauimus vobis, anathema sit. ad summam, hoc idem San
„ cti doctores, Conciliorum Canones, fidelium omnium con-
„ sensus & consuetudo plane demonstrant. Ac vicissim Patriar
„ chæ ac socijs pariter omnibus certum est fixumque, tuam Cel
„ situdinem assiduo cultu, submissione, atque etiam quoad fas
„ piumque ferat, indulgentia prosequi. Nos vero quotquot in
„ hisce terris è minima nostra Societate retinemur, tua Celsitu-
„ do ad omne obsequium in Domino paratissimos habeat. No-
„ stris quidem certe precibus & sacrificijs, vt iam instituimus,
„ Deo supplicare pergemus, vti Regiam Celsitudinem tuam, re-
„ gnumque istud amplissimum in Sancto Christi famulatu con-
„ seruet : detque illi ita transire per bona temporalia, vt non a-
„ mittat æterna. Idem ipse Deus ac Dominus noster, omnibus
„ nobis ad sanctissimam ipsius voluntatem & clare cernendam,
„ & rite exsequendam, perpetuum lumen ac vires pro sua infinita bonitate suppeditet. Romæ vij. Kalen. Martias M.D.LV.

Hæ litteræ, quas ad Claudium, vt dixi, perferret, Ioanni Patriarchæ designato, cum Pontificijs diplomatibus, & sacro pallio de more transmissæ. Legationem totam Ioannes Rex pro sua consuetudine perquamliberaliter instruebat, oratorem insuper declarauerat è suis familiaribus primarium virum Fernandum Sosam, qui Patriarcham honoris causa in Abassiam vsque deduceret. Accedebant regalis opulentiæ dona,

intextæ auro argentoque vestes, & sacrorum instrumenta magnifica. Dum hæc parantur; mature ab Goa Regis iussu profectus ad Claudium Iacobus Diazius, qui aduentum Patriarchæ & comitum nuntiaret: eisque aditum in ea loca muniret. Vna missus à Prætore Consaluus Rhoterigius (de quo supra memorauimus) egregie pius & eruditus è collegio Societatis Goano sacerdos. huic mandatum (nondum explorato ad liquidum sensu Abassini Regis) vti rem totam probe cognosceret; conceptosque ab eo bonæ mentis igniculos, interim accurate foueret, excitaretque. Simul, superstitibus è Christophori Gammæ clade Lusitanis, quorum plerique in ijs terris matrimonio sese illigauerant, spiritualem opem ac solatium afferret. Sapienter id prouisum ac prætentatum, exitus docuit. Biremibus duabus, vnius mensis nauigatione, ad Arquicum Abassinæ ditionis expositi ambo, in regia statiua (quæ subinde principi mutare mos est) terrestri aliquot dierum itinere peruenerunt. Biduo post admissi ad colloquium: & Lusitani Regis epistola publice recitatur, in qua erat: Quod sese Claudius, aui ac parentis exemplo, rectæ in Deum fidei, & catholicæ communionis cupidum ostendisset; gratissimum id omnibus Christi cultoribus, ac sibi præsertim accidisse. atque ob id se missurum anno proximo certum è sua familia virum, & cum eo perspecta morum innocentia, & doctrinæ synceritate patres, qui optimis eius studijs toto pectore deseruirent. Sub hæc & alia in eam sententiam, è Lusitanis adstantibus Abassinæ linguæ peritis cognita, Rex veluti oppressus, obducto vultu, sermone confuso, perplexa quædam & incerta respondit. ingenij mobilitate, vel improborum suasu immutatum haud dubie cerneres. Modeste post hæc interrogatus, quid ita super ea re litteras ad Ioannem vltro dedisset; reiecta in librarium aut interpretem culpa, se quidem fraterna in Lusitanum Regem voluntate esse ac fore subiunxit; cæterum nihil sibi minus in mentem venisse, quam vt iccirco à maiorum institutis, ac tot seculorum spatio corroborata religione deficeret. Attamen Rhoterigius, ope fretus diuina, captatisque temporibus, Claudium omni ratione ad sanitatem reuocare conatus; miram in eo & primoribus regni, Conciliorum, & Ecclesiasticæ historiæ, ac diuini & humani iuris inscitiam deprehen

dit.

idt. Neque tamen aſtus aberat. callide vel in primis ipſe Rex agere; occupationes modo ſimulare; modo longis, & alienis, & non inuenientibus exitum ſermonibus de induſtria tempus extrahere. in anguſto comprehenſus, palam eludere, pleraque inficiari; interdum etiam infimi ſacerdotis qua ſortem, qua confidentiam acerba perſtringere: At Rhoterigius; cum & malignos aditus & iniquiorem in dies coram diſputandi conditionem animaduertiſſet; librum ſubſeciuis interim operis ab ſe confectum, & Chaldaice vtcunque redditum, obtulit Regi. quo libro, confutatis Abaſsinæ gentis erroribus, Eccleſiæ Romanæ ſummum inter omnes Eccleſias culmen ac poteſtatem aperte monſtrabat. Aduerſus hunc librum dum Claudius petita è variis cœnobiorum bibliothecis volumina dies noctesque perluſtrat, neque tamen extricat quicquam; Latini ſacerdotis nomen, & inſignis in eo cuiuſdam ſapientiæ famam toto pæne regno vulgauit imprudens. ac ni caute ſuppreſſus liber fuiſſet, magnos proculdubio concurſus ad Eccleſiæ Romanę gremium apparebat futuros. auxit rumorem Abuna (ſic enim Aegyptios Antiſtites vocant) nuper in eas regiones Alexandtia miſſus. hunc Rex certaminis cauſa cum Rhoterigio committere cupiit, atque etiam vt ſcriptis Rhoterigij reſponderet hortatus eſt. At ille, rugoſa fronte, ſuperciliis adductis, nullum, ait, ſibi cum hereticis commercium ſermonis eſſe: neque ſe illuc altercandi cum peregrinis, ſed cleri ordinandi gratia deſtinatum. quin religionem vltro incuſsit Regi, quod impia ſcripta legere eſſet auſus: idque ne in poſterum faceret, minaciter vetuit. Inter eiuſmodi fruſtrationes ac moras ſextus effluxerat menſis. cumque iam tempus reuerſionis inſtaret, Rotherigius, per Sacramenta expiatis, & confirmatis in officio Luſitanorum animis, ab Rege veniam abeundi cum Diazio petit; ac ſimul obſecrant, miſsis ambagibus promat, quid ſuper aduentu Patriarchæ & comitum referri imperet Goam. ille, quod ad patrum aduentum attineret, Mazuæ pręſto fore dixit è ſuis, qui deſcendentes exciperet, atque ad ſe cum fide curaque perduceret. vbi coram eos audiſſet; tum ſe, quid facto opus eſſet, deliberaturum. Simul, auri decem vncias Rhoterigio in viaticum erogari iubet. ille, accepta voluntate, pecunias reiicit.

cit. Goam dein repetentes, circa Zeilanam oram subita coorta procella euerso nauigio prope demersit. saluti fuit, suppliciter inuocatum Beatæ Virginis auxilium. eius præsenti ope, desperatis iam rebus, nullo nautarum ministerio suam in sedem carina rediit. ita fluctus exhausti. votiua dein casus effigies Goæ in eiusdem Dei matris templo suspensa. Per eosdem fere dies quibus in Aethiopiam Rhoterigius erat profectus; è Lusitania præmissi, dum grauiora Patriarcham negotia morantur, ex eius comitatu decem; ac varias, vt fit, in naues impositi, Mosambicum incolumes deuenere. A Mosambico dum vastum præcidunt Oceanum, abducta ab cæterorum cōspectu oneraria vna, in syrtim per tenebras noctis impingitur. neque tumidum erat mare, & paruo interuallo, breuia, ignotam ad insulam exigui admodum ambitus pertinebant. Eo tutius, dirupto alueo nautæ vectoresque, trecenta circiter capita in terram effusi. verum squalidus, & ab omni humano cultu desertus erat locus. & è commeatu nautico modicum quid vini, & cibaria eaque ferme vitiata supererant: vt ni propere subueniretur, vltima necessitas ac dira fames instaret. extemplo nauarchus opis petendæ gratia scapham cum eximijs viris triginta conscendit, & leucarum quingentarum, vt nautæ supputant, spatium emensus, haud sine miraculo Goam applicuit. mox, è naufragij reliquijs raptim concinnato nauigio, quinquaginta ferme alij subsequuti. remansere ad ducentos. in iis è patrum numero tres. Consaluus, Paschalius, & Alphonsus Lupius. hi ab antecedentibus liberaliter inuitati; præcipuam conditionem in communi discrimine recusarunt; afflictamq́; turbam & inopem, suis quoque officijs ac præsentia destitui, quo erant caritatis ardore, passi non sunt. Eorum periculo cognito Prętor Barretus confestim cum duabus celocibus eūdem nauarchum, & nauclerij ordinis præfectum, quem gubernatorem maximum appellant; ad naufragos quærendos ac deportandos abire iussit. irritus fuit labor. & ingenti, vt diximus, interuallo distabant; & insula quo minor, eo ad inuestigandum obscurior. Ergo non ante inuenti, quam inedia ad vnum omnes absumpti sunt. Eius rei nuntius Goam allatus, mœrore ciuitatem impleuit. Socij tres æterno virtutis & caritatis præconio celebrati, quod oblato ad salutem exitu, suis

tamen

tamen ipsi capitibus aliena solatia prætulissent. Anno inse-quenti, Ioannes Patriarcha, Andreas Episcopus, & Ioannes Mesquita, oratore Sosa inter nauigandum extincto, Goam deuehuntur incolumes. Ibi cognito Claudium, contra opinionem & famam, in veterum erroribus & impia secessione perstare; digna consultatione res visa. Adhibiti præter lectissimos è Societate patres, Ecclesiæ quoque Goanæ viri primarij. Ac Patriarcha quidem, quamquam asperis ac periculosis in rebus, tamen sese in omnem aleam Christi causa paratum ostendere. cæteris nequaquam è Sedis Apostolicæ dignitate visum, eo loco fastigioque personam, tot tantisq; Pontificis Romani decretis ac iudicijs inclytam; seiunctæ à Catholico cœtu genti præbere ad ludibrium & contumeliam os. Verum, ne prædamnata & abiecta repente per metum vel ignauiam tantæ exspectationis apparatusque legatio, &, si quid sanari experiendo posset, omissum vlla ex parte videretur; Andream Episcopum duobus tribusve cum sociis Abasiam adire, quæque Rhoterigius incassum egerat, pari fide, maiore auctoritate rursum aggredi placuit: & prout sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni suadere vel dissuadere prouinciam. Ille, tam præclaram de Christo benemerendi & exercendæ patientiæ occasionem arripuit libens. Cum Emmanuele Fernando sacerdote, & paucis præterea comitibus in Abassiam profectus; nihilo quam Rhoterigius faciliorem aut æquiorem expertus est Regem. Maior dein illis oblata omnis virtutis explicandæ materies. Paucis namque post eorum aduentum diebus, Claudio à perduellibus acie victo ac perempto successit Adamas frater, olim desertor fidei Christianæ, vir immanis ac ferus, & Apostolicæ Sedis hostis acerrimus. is, vinctum Andream, in castra bellumque raptauit; comites, probris & contumeliis; Abasinos quotquot catholicæ veritati fauere visi sunt, vario genere pœnarum affecit. atque ipse demũ à Turcis, quorum arma rebelles in regnum asciuerant, ingenti clade fusus fugatusque est. & ab iisdem, Andreas ac socii primo capti crudeliterque direpti, postmodum igne in hospitium iniecto viui pæne combusti; denique tanta premi rerum omnium inopia cœpti sunt: vti ad vitam tolerandam, ne à pusillo quem supra dixi, Catholicorum abscederent grege, bobus

&

& aratro quæsitis, terram suis ipsi manibus colerent. Atque inter hasce difficultates & incommoda quotidiana, caritatis & obedientiæ gloria clarus Andreas, diuexato miris modis & fatigato corpusculo tandem excessit. Per hunc modum de aggregandis ad Catholicorum numerum Abassinis elusæ bonorum spes. At Patriarcha Ioannes, Albuquercio Goano Episcopo vita functo, cum ad illius Ecclesiæ gubernacula vocaretur; nunquam, vt eam reciperet procurationem adduci potuit. Suum ipse quin potius apicem, quoad liceret, ad Societatis normam & instituta submittens; perpetuam abstinentię, religionis, industrię laudem ad vltimum vsque spiritum ęquali tenore perduxit. Melchior, Nicenus Episcopus, pari moderatione cum se pæne in ordinem redegisset; in Thomęos Christianos è consuetudine Societatis excurrens, Nestorianũ pseudoepiscopum, inficientem praua doctrina populorum animos, egregie confutauit ac fregit; aliisque deinceps viro forti dignis actionibus cum iniquorum simultates & odia subiisset; directa in eius caput sagitta, pileoque decusso, propemodum interfectus; in Sinas denique iussu Romani Pontificis abiit. ibi ad Amacanum hodie Lusitanorum emporium, ętatis iam exactę reliquias, propagandę fidei, & Christianorũ animis rite curandis insumit. cęteri Patriarchę socii varias ad functiones de more destinati, vitam in suo quisque munere posuere. insignem inter eos perhibent Antonium Quadrium Lusitanum, qui vniuersę dein prouincię quatuordecim annos magna cum sanctitatis & prudentię laude pręfuit. Verum circa irritę expeditionis initia; neq; leuioris momenti aliam, neque meliore successu tentauit Boniferrus è familia Franciscana sacerdos, natione Gallus, minime vulgari vel doctrina, vel sanctimonia vir. Is; rei Christianę studio incensus cum in Indiam peruenisset, audita Pegusiani regni amplitudine, vitiisque & superstitionibus incolarum, eam sibi pręcipue gentem omni ope subleuandam, ac fidei rudimentis imbuendam suscepit. Igitur Goa profectus ad Diui Thomę coloniam, ex bua frequens in littora Pegusiana traiectus est; cum eius colonię Vicario, & Alphonso Cypriano, & cęteris Lusitanis amicitiam iniit. iisdemq; adiutoribus in onerariam admissus, difficili admodum ac periculosa nauigatione ad emporiũ cui nomen

men Cosmi, deuehitur. Prorsus ignotæ paulo ante Correæ aduentum de quo supra diximus, nostris hominibus eæ gentes fuerant. ipsius dein Correę & comitũ relatu, multa de illarum diuitijs moribusque cōperta. Bōferri postea litteris de origine Pegusiorum præter fabulosas quasdam opiniones acceptũ, stirpem eos ab Iudæis exsulibus ducere, qui ab Salomone damnati ad Offiranas aurifodinas, ea loca primi tenuerint. Fertilissimus vero ager, & exspatiantibus late campis, alendo pecori bonus, & affluens omni varietate rerum est. quippe, alueo nauigabili, & flexuoso discursu piscosi amnes intermeant. è quibus vnus è Ciamaio lacu centum & quinquaginta leucarum decurrit spatio; atque ad instar Nili statis incrementis in triginta circirer leucas exundans, præpingui ac feraci limo rigat arua felicia. Accedunt ad opulentiam, crebra introrsum æstuaria, facili commercio gentium exterarum, ac mira quidlibet importandi exportandique copia & facultate. Cæterum ignara Dei, & in omnem libidinem scelusque proiecta gens est, ac miserandis opinionum erroribus inuoluta: è quibus nonnulla hoc etiam loco attigisse operæ pretium fuerit: vt ex ea comparatione, Christiani, cum sua clarius agnoscant bona; tum ad eadem alijs impertienda vehementius inardescant. Iam primum, qui apud eam barbariem sapientes habentur; infinitos perpetua serie ac successione mundos ab omni æternitate constituunt. innumerabiles item deos: quorum aliquot in singulis mundis variante numero deinceps existant. qui nunc voluitur, hunc deos quinque habiturum affirmant, quorum quatuor iam abierint. postremum hunc ante bis mille & nonaginta nouem annos aiunt è vita migrasse; nunc sine deo sunt. post multorum annorum curricula venturum alium exspectant: eo quoque demortuo mundum hunc ingenti conflagraturum incendio; vti mox reparetur, succedatque moles noua, suos item deos ac proprios habitura. in deorum autem cœtum homines referuntur, , ea tamen lege, si prius in aquatiles, terrestresque, & aerias omnium generum animantes varia transmutatione migrauerint. Qui ex hac vita decedunt, ijs triplicem fingunt sedem; Naxac, is tormentorum est locus; & Scuum, delicijs ac Paradiso Mahometano persimilem: & Nibam, quæ vox, omnis essentiæ priuationem, & vlti-

mum corporis & animi interitum notat. duobus in prioribus animæ tandiu detinentur, atque inde repetitis nascendi vicibus in mundum toties redeunt; quoad in Nibam admitti, hoc est prorsus ad nihilum redigi denique mereantur. Hæc & id genus alia Pegusiani dogmatis elementa sunt; exstantque multa de hoc genere toto conscripta volumina. Ex iis principiis, & eiusmodi vanitate, quam prauus numinum cultus, quam absurdæ cæremoniæ, quæ portenta opinionum, quæ vitiorum sequantur monstra, non expers doctrinæ, vel rerum imperitus facile quiuis existimauerit. Accedit ad cumulum malorum, quod hasce tenebras circumsepsit dæmon, vt solet, summa difficultate luminis inferendi. siquidem ipsius artificio plane persuasum ac penitus infixum habent Pegusij, cuiuslibet alterius, quamquam ex ipso demissæ cœlo doctrinæ vel sectæ, decretis aut placitis, aures, nedum assensum, absque inexpiabili scelere præberi non posse. Bomferrus, in Cosmi de quo dicebamus emporio, tribus ferme annis, inter hęc exploranda mysteria, linguamque ediscendam, ingenti labore miseriaque consumptis (ita tamen vt adiuuandis per id ipsum tempus Europæis mercatoribus operam daret) sermones demum de Christiana religione serere pedetentim aggreditur. Vnius æterni trinique Dei prouidentiam: vniuersitatis huiusce molitionem ex nihilo; primi hominis crimen in posteros homines letali contagione transfusum; necessitatem satisfactionis infinitæ; quam præter Deum præstare cum posset nemo; Deus ipse, redimendi generis humani gratia factus homo, volens prudensque pro sua immensa bonitate subierit; ad hunc humanæ salutis auctorem, quotquot sese per fidem, & imitationem, & caritatem adiunxerint; hisce omnibus inenarrabilia quędam & sempiterna esse in cœlo prę-mia constituta: qui secus; hisce in tartaro item exquisitissima in omnem æternitatem parata supplicia: ad vtram quisque pertineat classem, extremo voluentium seculorum die, cum animæ vita functæ, rursum corpora induerint, Deum ipsum iudicem in celeberrimo superum inferumque conuentu lata sententia planum esse facturum. Hęc igitur, & alia rectæ fidei capita, cum per occasionem exponere, Dei famulus, multisque partim exemplis, partim rationibus

affirmare

affirmare tentasset; mirum quam obduratos obfirmatosq; contra omnem veritatem animos incolarum offenderit. alij, vt fabulas ac deliramenta ridere: alij, vt pestes & piacula prorsus abominanda respuere. neque multum ab vltimo exitio aberat ignotus præco, si nouam ab omni memoria disciplinam ac religionem porro inculcare instituisset. Ergo non sine causa veritus, ne super discrimen capitis, & quotidianas ærumnas, oleũ quoque & operam perderet; amicorum suasu, re infecta, retro vnde venerat in Indiam reuertit. Per eosdem fere dies atrox Cocini facinus editum. in capsa, quæ piorum collationibus in maximo vrbis templo prostabat, nefarię schedulæ à custodibus repertæ, cum horrendis in Christum salutis humanæ parentem maledictis ac iurgiis. Lacerabatur simul è Societate Consaluus Syluetia, qui ad Manomotapam Aethiopiæ deinde Christi causa peremptus est, ac tum in eadem vrbe conciones habebat vir nobilis genere, sed virtute & eruditione multo nobilior. Huius tam sacrilegæ, tamque infandæ audaciæ crimen haud obscuro indicio hęsit in falsis è circumcisione fratribus, qua ex fæce aliqui ex Europa subinde, pretio à limenarchis aut nauium magistris furtim admissi, mercatorum habitu in Indiam peruehuntur. ibi cum Aegyptiis ferme Iudęis) quorum in iis locis numerus ingens) aliarumque nationum, & sectarum hominibus, in Christiani deinde nominis damna perniciemque conspirant. Eo eo, de inducenda in illas regiones sacra Inquisitione agi cæptum ab Rege: quę hodie per idoneos probatosque iuris diuini consultos iudicia Goæ magno rei Christianę bono exercentur. Interea Melchior Nonnius, ab Goa per varios ancipitesque admodum casus ad Sinarum littora primum, inde, redemptis è custodia Lusitanis quorum ante meminimus, in Iaponios biennij amplius nauigatione perfertur. comiterque & benigne exceptus ab Rege Bungi, Cosmum Turrianum nec opinato ibidem offendit, qui ab euersa excisaque iterum per intestinas ciuium discordias rabiemque Amangutio vrbe, sese in ea loca receperat. Cedrinas ædes eleganti opere, itemque aream templo condendo, necnon annuæ pecuniæ modicum quid patribus adsignauerat Rex: eius areæ pars cœmeterio è Christiana consuetudine dedicata: pars altera in vsum valetudinarij publici item diuisa bi-

fariam: vti elephantiaci, quorum eſt in iis terris magna multitudo, ſeorſum ab cęteris ægrotis haberi, curarique poſſent. Id opus, quo magis nouum inſolitumque, eo maiore approbatione celebratum ab incolis; multique inde, ſed vt antea plebeij ferme ad Chriſtum accedebant. At Melchior, haud ignarus, ad excitandos ad virtutem, pietatemque populorum animos, quantum ſit in principis exemplo momenti; Regem ipſum variis rationibus ad verum Dei cultum conabatur adducere: ſucceſſu tum quidem minime læto: quod neque dum tumultus plane quieuerant; & Rex è Ienxuana hęreſi, quæ negat ſpiritum eſſe vllum, aut omnino quicquam pręter ea quę ſenſu percipimus; à voluptatibus, queis dudum adſueuerat, ad Chriſtianę diſciplinę ſeueritatem traduci ſe nullo pacto ſinebat. Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot ſaltem Bonziis præcipua ſapientiæ fama, coram ipſo regnique proceribus diſputationem ac certamen haberi de religione permitteret: ne id quidem impetratum. Inde cum exiguam in pręſentia cerneret proficiendi ſpem; Coſmo cum ſociis ibidem relicto, ad ſuum ipſe prouinciale munus reuertit in Indiam. Sextus & quinquageſimus tum ſeculi huius agebatur annus. eo ipſo tempore Ignatius Loiola Romę, non tam ętate confectus, quã ieiuniis, vigiliiſque, & ſuper omnia deſiderio Chriſti, deceſſerat. Huic, cum aliis in prouinciis, (ipſas enim duodecim ab ſe Dei munere conſtitutas reliquit) tum in India pręſertim, ſolemni ritu, & exquiſitis cęremoniis parentatum eſt. tametſi minime deerant qui tam illuſtri ſanctitate viri patrocinium implorandum potius, quam fundendas pro eo preces haud abſurde affirmarent. Certe ab illius exceſſu (vti optimum patrem in cœlo ſuorum cęptis adeſſe coniiceres) per omnes fundatę ab eo Societatis ordines, recens quædam ad pios labores alacritas, nouus mentium ardor, vigorque diffuſus: & Indicus ager, culturę & ſationibus vberiore quam antea prouentu reſpondit. annis quippe proximis quatuor, Goę duntaxat, pręter incertam ſummam eorum qui à Franciſcanis & Dominicanis abluti ſunt, baptizati ab Societate IESV mille primum & octoginta; mox mille nongenti ſexdecim; dein tria millia ducenti ſexaginta; demum incremento notabili duodecim millia ſeptingenti quadraginta duo. In iis

regia

regia virgo fuit, adulta iam ętate, Mealis filia, ob generis claritatem Regi Mahometano cuidam in matrimonium destinata. hæc, tempestiuis nobilium fœminarum adhortationibus, itemque psalmis, & catechesi, & supplicationibus quę per vrbem haberi consueuerant, studio Christianę religionis incensa, dum Prętor Barretus tota de re Mealem docet, ac furentem ira placare contendit; matris ancillarumque pertinaces & impias eluctata manus ad paratum in platea vehiculum, adiuuante Prętore, sese proripuit. inde cum honestissimo comitatu ad spectatæ virtutis ac pudicitię matronam perlata, Didaci Pererię coniugem, adhibito scriba publico testibusque, Christianam sponte se fieri velle professa, post aliquot dies in D. Pauli templo ab ipso Aethiopię Patriarcha vitalibus aquis abluitur, & sacro MARIAE nomine decoratur, tanta ciuitatis vniuersę lætitia tantoque concursu; vt Prętor ipse, qua erat pietate, virga ad submouendam turbam arrepta, lictoris munere fungeretur. eidem virgini cum à primoribus Lusitanis priuatim, tum à Prętore data publice munera; & annui reditus aureorum circiter octingentorum è fisco regio in alimenta decreti. Iam ex ipsis quoque Regibus Molucarum, is qui Bactianum obtinebat insulam, quamquam acriter obnitente socero Ternatensi, tamen constanti animo se se ad Christum applicuit; abolitaque Mahometana superstitione, ac fanis euersis, defixas haud vno loco pręaltas Cruces adorari à popularibus iussit. Ac Soloris quoque Rex (quę salubris admodum ora, gradus octo cum quadrantibus tribus ab Aequatore in meridiem sita, leucas distat à Malaca trecentas(cum familia, regniq; proceribus ab Lusitano quodam institore baptismum accepit. patres deinde à Malaca per litteras inuitatos cũ propter paucitatem non impetrasset, fratris filiũ Regem designatũ, cui Laurentio nomen, apprime bona iuuenẽ indole, Malacã ipse trãsmisit: nimirũ vt ibi per otiũ expolitus, ad suos dein erudiẽdos reuerteretur in patriã. Hęc Solorani. Ac multę insuper eius plagę nationes cũ Euangelij nomẽ pertenui accepissẽt fama, mirã in cupiditatem Christianę religionis exarserãt. Quibus vt Ioãnes Rex propter multitudinẽ atq; distãtiã cũctis opitulari nõ posset; Indicos quidẽ certe neophytos nouis decretis ornare beneficiis atq; mune-

ribus

ribus augere pergebat. is audita Petri Mascareniæ morte, cum præclare intelligeret ad amplificationem rei Christianæ plurimum interesse, cuiusmodi moribus ingenioque Prætor Indiam regeret; circumspectis omnibus Lusitani primoribus regni, præfectum cubiculi Constantinum Brigantiæ Ducis fratrem, in idipsum delegerat munus: qui prouinciam illam adeo sancte ac prudenter postmodum obtinuit, vti deinceps ituris eo magistratibus, officij exemplum ac norma vnus ipse proponi consueuerit. Iam in id quoque Ioannes acriter animum & cogitationes intenderat, vti Francisco Xauerio pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesiam Christi promeritis, cœlestes more maiorum honores à Pontifice Romano decernerentur. Atque idcirco per litteras Indiæ Prætori mandarat, vti quæcunq; per Xauerium Deus miracula perpetrasset, vere atque accurate indagata colligeret: cuius nos inquisitionis autographum exemplar cum testimonijs publicis priuatisque apud Conimbrigense Collegium nuper inspeximus. Hæc meditantem ac molientem, neque sera, neque inexspectata Ioannem abstulit mors, cum ætatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum & quinquagesimum: vir plane magnus, & venerabilis, ac præter cæteras laudes æterno præconio celebrandus, quod imperij moderatione, cultuque bonarum artium, & studio religionis amplificandæ, formam speciemq; benefici, & mitis, ac vere Christiani Regis expresserit.

Historiarum Indicarum Finis.

